

SANCTUS BRUNO

ORDINIS CARTHUSIANORUM INSTITUTOR.

SANCTI BRUNONIS ACTA

(Acta SS. Bolland. Octobr. t. III, die 6.)

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. *Quæ Vitæ seu Acta edenda sint : diversa, e quibus hæc aut confecta fuerit, aut illustrabuntur, seu subsidia seu documenta, horumque unum ad Actorum calcem etiam edendum.*

Esi ante sæculi sexti decimi initium nullus plane omnem Vitæ S. Brunonis, anno ex dicendis 1101 defuncti, seriem, moresque et gesta ex instituto literis consignarit, non defuerunt tamen e celeberrimo, quem sanctissimus hic patriarcha instituit, Ordine viri, doctrina juxta ac pietate spectabiles, qui multo etiam citius, quæ de Carthusiæ principis aliarumve nonnullarum initiis ac fundatoribus comperta habebant, diligentissime in chartas, si non in vulgus (neque enim id forte summa eorum sivistis modestia) publice edendas, certe cum futuris deinceps instituti sui sectatoribus privatim intra domuum recessus in exemplum communicandas, conjecerint, in iisque summa saltem vitæ, a sancto Fundatoris suo et, argumento delibavit. Quam id veritati consonet, argumentum est Brevis apud Marteneum Veterum Scriptorum tomo VI inserta ordinis Carthusiensis Historia, in cujus Prologo hæc leguntur : « Licet quinque primi Priores (Majoris Carthusiæ) hic inferius descripti in pluribus Chronicis reperiantur, tamen successores eorum, nescio qua de causa, taliter sunt oblivioni traditi, quod nulla penitus ex eis memoria per aliquam scripturam habeatur. »

2. Cum enim, qui hæc memorat, auctor anonymus sub sæculi quinti decimi initium, uti num. 17 docebo, scripserit, Chronica sane, quorum mentionem verbis recitatis facit, diu ante sæculum sextum decimum fuerint elucubrata : ad hæc eadem, quoniam haud dubie de quinque primorum Carthusiæ priorum gestis utcumque tractarint, summa saltem rerum, ad Brunonem spectantium, capita delibasse, indubitatum apparet, uti etiam a Carthusianis scripta fuisse, maxime, cum in solis fere Carthusianorum domibus fuerint inventa, diuque in hisce omnino sæcæ inedita latuerint. Porro et Chronica hujusmodi, quæ hoc nominæ idcirco, quod res per tempora sua

digestas exhibeant, vocari non immerito potuere, aliterque nihilominus nuncupata etiam reperiuntur, duo potissimum ad cognitionem meam pervenere, contractius unum, prolixius aliud. De amborum, utpote in quibus non pauca, quæ de S. Brunone narrantur, fundamentum habent, ætate auctoritateque juverit lectorem edocuisse ab ipso statim initio hujus Commentarii, in quo Sancti ejusdem gesta omnia discutienda, illustrandaque sunt.

3. A Chronico contractori incipio. Labbeus Bibliothecæ Novæ librorum miss. tom. I, pag. 638 et binis seqq. inter Opuscula Historica e codice ms. S. Remigii Remensis recenset quinque elogia diversa, quorum primo res præcipuæ a S. Brunone gestæ, reliquis vero, quæ ad quatuor ejus proximos in Carthusiæ majoris prioratu successores pertinent, summam continentur. Elogiis in capite præfigitur hic titulus : « De institutionibus ordinis Carthusiensis : » verum cum in librorum Syllabo, quem præfatus verorum mss. tomus præfert, post hæc verba, « De institutionibus ordinis Carthusiensis, » statim ponatur, « sive de S. Brunone, de Landuino, de Petro Francisco, de Joanne Tusco, ac Guigone a sancto Romano, primis Carthusiæ prioribus, » nescio, an pro « institutionibus » legendum potius non sit « institutoribus. » Verum sitne ita, an secus, parum refert, ac proin, breviter hoc notato, ad rem ipsam redeamus, nuncque in tempus, quo dicta elogia scripta sint, inquiramus. Launois Dissertatione de vera causa recessus S. Brunonis in eremum cap. 1, § v illud ipsam etiam S. Brunonis elogium, quod Labbeus loco mox cit. exhibet, e ms. statutorum et consuetudinum, a Guigone, quinto Carthusiæ Majoris priore, scriptarum, ordinis Carthusiensis codice in medium adducit, atque, hunc, in quo pariter, quæ loco cit. apud Labbeum, proximorum quatuor sancti nostri in Carthusiæ Prioratu successorum elogia exstant, Parisiis apud Carthusienses asservari.

4. Hinc porro auctor Carthusiensis anonymus, qui Annalium ordinis sul librum quartum, luce

publica haecenus, licet excusum non donatum, necumque nihilominus a Patribus Carthusianis pro summa eorum humanitate communicatum, elucubravit, num. 101 conjicit, codicem illum, quem Carthusia Parisiensis asservat, scriptum fuisse tantum post annum 1257, circa quem Carthusia hæc primum fuit fundata, necdumque Statuta Rifferii, quæ antiqua vocantur, fuerant præscripta. Verum mox affirmat, et merito quidem, quæ in eodem codice de S. Brunone tribusque primis post hunc Carthusiæ prioribus reperitur, litteris mandata fuisse tempore Guigonis, quinti Carthusiæ prioris, idque constare ex alio ordinis Carthusiensis earumdem consuetudinum codice ms., a venerando Carthusiæ Montis-Dei Patre priore ad eum in Carthusiam transmissio, qui, quæ in codice Parisiensi de Sancto nostro proximisque ejus quatuor in Carthusiæ Majoris prioratu successoribus elogia occurrunt, pariter complectitur, eorumque omnium, qui in ordine nunc reperiantur, antiquissimus est, utpote in Majori Carthusia exscriptus, atque in domum Montis-Dei a Gaufrido, ejusdem proto-priore, anno, quo fundata hæc fuit, Christi 1136 transportatus, ut liquet ex ipso illo codice, ad ejus calcem hæc leguntur : « Ex eremo Carthusiæ olim, modo eremi de Monte-Dei ab anno MCCCXXVI. » Et inferius : « Gaufridus, Prior de Monte-Dei habuit ex dono domini Guigonis. »

5. Ita fere quantum ad substantiam laudatus annalista Carthusiensis anonymus, qui præterea, S. Brunonis elogium, in codice suo antiquissimo descriptum, eoque, quod Labbeus loco supra cit. exhibet, apprime, uti ex ejusdem scriptoris dictis eruitur, consonum, cur, ejusdem sancti elogio, quod Launoius e codice Parisiensi excerpserat, unum esse, paucis additis, atque idem, affirmat, trium dein aliorum priorum, Landuini nimirum, Petri Franci seu Francisci, et Joannis Tusci, qui proxime post S. Brunonem Carthusiam rexerunt, elogia integra, quæ et ipsa cum eorundem elogiis, apud Labbeum loco supra cit. extantibus, adamussim congruunt, e codice suo antiquissimo transcribit, ac mox, de quis hujus, quod elogium, Guigoni adornatum, adnotato etiam hujus obitu, qui anno 1137 contigit, pariter continet, antiquitatem supra adstructam forsitan neget, ita prosequitur : « Hæc ibi de quatuor primis Carthusiæ prioribus, statimque in eodem folio (verso scilicet) sub finem alterius (secundæ nimirum) paginæ eodem caractere, quo totus codex exaratus est, nulloque interjecto linearum spatio, sequebatur indiculus capitulorum consuetudinum Guigonis, qui in tribus paginis sequentibus continuatus fuerat

6. « Sed postea priores lineæ hujus indiculi, quæ residuum alterius paginæ primi folii immediate, ut mox diximus, post breve elogium Joannis Tusci (quarti Carthusiæ Majoris prioris) complebant, a recentiori manu, quæ nihilominus videtur vetustissima, obliteratæ (id est expanctæ) fuerunt, et

A earum loco initium Breviarii Vitæ Guigonis superscriptum, quæ Vita eadem recenti manu continuata fuit in altero folio dimidiato, quod facile deprehenditur præcedenti folio, in quo sunt elogia præfatorum quatuor priorum, » alterique sequenti, in quo prædictus capitulorum indiculus continuatus fuerat, « intersertum fuisse. Urde patet, dictum Guigonis elogium post illius mortem in præfatum codicem fuisse interjectum » seu illatum. Haecenus, si pauca exceperis, quæ, aliis characteribus adhibitis, claritatis causa adjeci, laudatus Ordinis Carthusiani annalista anonymus. Ex his porro, aliisque supra in medium adductis est consequens, et sæpius jam memoratum, etsi etiam Guigonis quinti Carthusiæ Prioris elogium contineat, Montis Dei codicem, et B quatuor primorum Carthusiæ priorum elogia, quæ hic Labbeusque loco supra cit. suppeditat, ipsomet Guigone in vivis adhuc superstite, seu ante annum 1138, quo hic vivere jam desierat, fuisse conscripta. Jam vero, cum res ita sit, summam sane hæc, quorum complexum ego deinceps annalista Carthusiani anonymus semel jam laudati exemplo « quatuor primorum Carthusiæ priorum Chronicon » appellabo, simplicique Chronici nomine jam supra distinxo, fidem apud omnes merentur, utpote in litteras conjecta ab auctore, etsi non certo noto, rebus tamen, quæ in iis narrantur, synchrono ac verosimiliter ipsomet Guigone, primævarum Carthusiæ Consuetudinum, quibus eadem præfiguntur, scriptore, qui equidem, si quæ de quatuor primis Carthusiæ Prioribus ac nominatim S. Brunone in Chronico illo referuntur, non scripserit, verosimiliter saltem viderit ac approbarit.

7. Quapropter ut in ipso statim Commentarii hujus limine quoddam Vitæ Sancti nostri compendium, cui tuto fidi queat, studioso lectori exhibeam, S. Brunonis elogium, Chronico illi inclusum, eaque, quæ in hoc de illo narrantur, complectens, huc modo transcribo, quale apud Labbeum loco sæpissime jam cit. exstat. Sic habet : « Magister Bruno, natione Teutonicus ex præclara urbe Colonia, parentibus non obscuris [al. additur natus], litteris jam sæcularibus quam divinis valde munitus, ecclesiæ Remensis, quæ nulli inter Gallicanas secunda est, canonicus et scholarum magister, relicto sæculo, eremum Carthusiæ fundavit, et rexit sex annis. Qui, cogente papa Urbano, cujus quondam præceptor fuerat, Romanam perrexit ad curiam, eundem Papam solatio et consilio in Ecclesiasticis negotiis juvatus. Sed cum tumultus et mores curiæ ferre non posset, relictae solitudinis et quietis amore flagrans, relicta curia, contempto etiam archiepiscopatu Rhegiensis ecclesiæ, ad quem, ipso Papa volente, electus fuerat, in Calabriae eremum, cui Turris nomen est, successit [al. melius, recessit], ibique, laicis et clericis quamplurimis adunatis, solitariæ vitæ propositum, quandiu vixit, exercuit. Ibi defunctus humatus est post egressum Carthusiæ undecimo plus minus anno. »

8. Elogium hoc in Commentarii hujus decursu A usu non raro erit; notandum autem de cætero est, quatuor ultimas ejus voces, etsi in Carthusiæ Parisiensis codice, e quo illud Launois in Dissertationem suam supra laudatam intulit, non inveniuntur, retinendas tamen esse, cum et a Labbeo in codice Remensi S. Remigii, et ab Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctore anonymo, tum in jam supra memorato codice, reliquis omnibus antiquiore, tum etiam in aliis, uti is ipsemet testatur, fuerint repertæ, exigue ad sensus complementum videantur. Ad alterum e duobus Chronicis, quod plura adhuc de S. Brunone suppeditat, quodque quale sit, et quando scriptum, hic etiam discutiendum, jam progredior. Aliud hoc non est, quam Carthusiani opus seu tractatus, de quo in sua de Carthusianorum initiis Dissertatione num. 57 et aliis pluribus Joannes Columbi, Societatis nostræ sacerdos, fuse disserit, recte ibidem num. 61 probans, Tractatum illum concinnatum non fuisse a Gulielmo de Elbura seu de Yporegia, aut, si mavis, ab auctore tractatus de Origine et veritate perfectæ religionis, sive is revera, ut Columbi putavit, Gulielmus de Elbura sit, sive Doso, decimus septimus Carthusiæ Majoris prior, ut pluries jam laudatus annalista anonymus, qui Carthusiensium Annalium librum quartum hactenus non vulgatum scripsit, num. 55 contendit, seque postea probaturum promittit.

9. Quis interim fuerit, aut quod nomen habuerit C alter illo Carthusianus, qui tractatum seu Chronicon, a Columbio memoratum, contexit, nulla ratione comperire quivi, nullumque is operi titulum præfixit; unde factum, ut id ab aliis quidem « Chronica de exordio Ordinis Carthusiensis, » ab aliis vero « Tractatus de narratione historię inchoationis et promotionis Ordinis Carthusiensis » fuerit vocatum. Et apte quidem tam hoc, quam illo titulo potuit insigniri; etenim, ut laudatus Columbi (neque enim opus illud integrum ad manum habeo) num. 49 de Carthusianorum initiis docet, in duas partes diversas est divisum, quarum altera complectitur Ordinis Carthusiensis inchoationem, altera S. Brunonem proximosque ab eo quatuor Carthusiæ Majoris Priores, suo quosque Ordine positos, elogiisque præterea etiam ornatos, uti, quantum ad hoc postremum, intelligo ex litteris, Colonia Agrippina ad me datis ab Augustino Aldenbruck, Societatis nostræ sacerdote, cum idem opus, apud Carthusianos ibidem exstans, rogatu meo hic fuisset scrutatus. Ego id a parte præcipua, quæ quinque primos Carthusiæ Priores, servato, quo Carthusiam rexere, temporis ordine, exhibet, « Primorum quinque Magnæ Carthusiæ Priorum Chronicon » deinceps appellabo, quemadmodum etiam ante me jam factum video in ms. quæ penes me est, de S. Brunone Diatriba Chronologico-diplomatica, quam F. Michael Morckens, Ordinis Carthusiensis Colonia Agrippinæ

A alumnus, concinnavit, atque ad uccessores meos anno 1727 transmisit.

10. Vir hic religiosus, scientia non minus, ut vel solum hoc opus abunde probat, quam pietate insignis, integrum in id intulit S. Brunonis elogium, descriptum e præfato, uti id vocat aliique nihilominus aliter, ut jam docui, appellant, primorum quinque Magnæ Carthusiæ Priorum Chronico, seu antiquissimo hujus exemplari, ante annos, uti ex characteribus autumat, facile quadringentos exarato, quod in Carthusianorum Coloniensium bibliotheca asservatur, huic olim a Petro Riñckio, insigni Carthusiæ Coloniensis benefactore, donatum, integrumque ac sincerum ex collatione cum antiquissimo Carthusiæ Majoris exemplari deprehensum. Illud B ego Sancti nostri elogium, Vitæ antiquioris titulo insignitum, numerisque pro more nostro distinctum, a litiis etiam, ubi congruum fuerit, ad calcem Annotationibus, Commentario huic subjuncturus idcirco sum, quod scriptum aliud antiquius, in quo plura de Brunone recenseantur, non inveniim. Et lector quidem, quam multa de sancto Ordinis Carthusiensis Institute dictum elogium suppeditet, facile id evolviendo deprehendet; quam vero idem antiquum sit, patescet ex iis, quæ de Chronici, ex quo desumptum est, antiquitate jam dicam.

11. Hoc jam inde ab anno circiter 1151 seu sub Basilio, qui Carthusiæ ab hoc anno ad annum 1173 præfuit, scriptum esse, Joannes Columbi, pluries jam laudatus, in sua de Carthusianorum initiis Dissertatione num. 57 et tribus seqq. contendit. Hanc autem suam opinionem probare nititur ex eo, quod auctor Chronici anonymus, postquam præfatus est, sese « De antiquis sapientibus et sanctis fundatoribus, ac promotoribus Ordinis Carthusiensis » tractaturum, solos in hisce Brunonem, Landuinum, Petrum, Joannem et Guigonem reponat, Antelmumque septimum et Basilium octavum Carthusiæ Priorem, qui tamen, ut dilucide ostendit, antiquis Ordinis Carthusiensis fundatoribus ac promotoribus accensendi merito sunt, silentio prætereat. Unde, cum fieri id abs illo existimet, quod hi, cum scriberet, antiqui non essent, scripsisse eum jam inde ab anno circiter 1151 seu sub Basilio, octavo Carthusiæ Priore, concludit. Verum quid si auctor Chronici anonymus, cum jam Brunonem aliosque quatuor mox nominatos recensisset, quo minus Antelmum pariter ac Basilium recenseret vel morte vel aliis gravibus intervenientibus causis fuerit impeditus? Quid si antiquarum seu primævarum Consuetudinum, a Guigone scriptarum, liber (hunc enim is scriptor anonymus sub titulum Vitæ S. Brunois edendæ pro emortuali hujus anno sigendo laudat) ad modum Codicis Montis Dei antiquissimi, aliorumque plurium, qui num. 4 et 5 memorati sunt, easdemque Guigonis Consuetudines continent, solos quinque primos Carthusiæ priores in capite prætu-

lerit, hosque proinde solos ille in antiquis Ordinis Carthusiensis fundatoribus ac promotoribus habuerit, aut certe Antelmum et Basilium, quod nec ibidem memoratos invenerit, nec aliunde forte sat cognitos habuerit, silentio prætereundos duxerit?

12. Ut ut sit, Chronicon, de quo hic, serius, quam anno circiter 1151, scriptum esse, mihi sane verosimillimum, ne dicam indubitatum, apparet. Etenim ejus auctor in Sancti nostri elogio seu Vita antiquiori num. 2 « Universitatis » nomine insignit academiam Parisiensem, quæ, etsi jam ab anno circiter 1151 societatem quamdam constituere inceperit, magistris, omni scientiarum genere instructis, ingentique ad horum lectiones confluentium discipulorum multitudine floreret, « Universitatis » tamen nomine, quiddam contra in Universitatis Parisiensis Historia Buzæus arguat, ante inchoatum seculum decimum tertium condecorata non fuit, uti Historia litterarum Franciæ Scriptores tom. IX, pag. 80 docent, atque apud omnes prope eruditos mole in confesso est. Ad hæc idem auctor, Carthusiæ Majoris, ut jam dixi, alumnus, in Vita Sancti edenda num. 20 meminit Chartularii, quod, cum scriberet, in Carthusia Majori exstiterit, quam jam inde ab anno circiter 1151 tot instrumentis, quot ad Chartularium conficiendum sufficissent, instructam fuisse, quarum credibile apparet.

13. Et vero, cum Carthusiæ, Carthusiæ principum vicinæ, quales sunt domus Portarum, Majorævi, Durbonis, Allionis et Vallis S. Hugonis, paulo ante annum 1250, uti ms. de Vita S. Brunonis Tractatus, a Patribus Carthusianis hujatibus necum communicatus, num. 24 prodit, de documentis suis in Chartularia, quæ integra hodieque exstant, cogendis primum solliciti fuerint, eandem tunc et Carthusiæ Majori curam primum fuisse susceptam, verosimile evadit. Hinc porro jam consequitur, ut Chronici, in cujus hic ætatem inquirimus, auctor anonymus, utpote Chartularii, quod, cum scriberet, in Carthusia Majori exstiterit, mentionem ex dictis faciens, ante annum circiter 1250, contra ac Columbius statuit, verosimiliter non scripserit. Verum quanto quidem tempore serius chronologus ille descriptioni suarum admovit?

14. Cum Guillelmus de Yporegia, cui Joannes Columbius Tractatum de Origine et Veritate perfectæ religionis in Dissertatione de Carthusianorum initiis num. 55 attribuit, hunc anno 1313 ex mente ejusdem Columbi exararit; Boso autem, cui dictus Tractatus reipsa forte adscribendus, anno 1313 obierit, oportet sane, ut hic ante annum 1314 sit contextus. Quare, cum ejus auctor, quicumque demum is sit, lucubrationi suæ (adi Joannem Columbi Dissert. jam sæpius cit., num. 55 et 61) integrum, de quo hic, primorum quinque Carthusiæ Priorum Chronicon inseruerit, consecrarium omnino est, ut hoc auctor ante annum 1314 conscripserit. Quod quidem quamvis sat certum appareat, non

suppetit tamen præterea, quo quot annis ante id fecerit, tuto determinem.

15. Nihil interim obstare videtur, quo minus id abs illo annis circiter quinquaginta aut etiam sexaginta ante dictum annum 1314 factum credatur: imo vero etsi quis scriptionem illam, seu Chronici, de quo hic, lucubrationem ante annum circiter 1250, aut etiam ante annum circiter 1250 figendam contenderet, falsi eum certo convincere non possem, quod, jam tum in Carthusia Majori Chartularium non exstitisse, indubitatum omnino non sit; quod tamen, ut ante neutrum hunc annum lucubrationem illam locandam, posset probari, omnino requiritur, aliis prorsus omnibus, quibus res certo evincatur, argumentis, quantum opinor, deficientibus. Atque hæc sunt, quæ pro Chronici, primos quinque Carthusiæ Majoris Priores, horumque ex parte gesta ordine recensentis, ætate utcumque determinanda occurrunt. Id autem nec ante seculum tertium decimum, nec post annum 1314 scriptum esse, ex omnibus jam dictis certum apparet; quanto autem tempore ante hunc annum factum id sit, plane incertum, nec quidquam occurrit, quo monumenti illius ætatem proprius determinem.

16. Verum etsi res ita sit, subsecutis nihilominus temporibus id ita Carthusianis fuit probatum, ut, si quæ in libris, quos scribebant, vel de Ordinis sui origine vel de S. Brunone primisve post hunc quatuor Carthusiæ Prioribus commemoranda ex occasione habuerit, ea ut plurimum, quæ reipsa commemorarunt, ex eodem excerpterint, iisdem etiam fere, quibus hujus auctor, verbis non raro usi. Ac primo quidem hos inter memorandus est, qui monumentum illud in suum de Origine et Veritate perfectæ religionis tractatum intulit, auctor supra plus semel laudatus, sive is Guillelmus de Yporegia sive Boso sit. Huic accedit Priorum Ordinis Carthusiensis chronologus, a Columbio in Dissertatione de Carthusianorum initiis num. 54 memoratus, qui, uti ibi hic scriptor indicat, horrendum, quo sese Parisiis homo redivivus damnatum, publice e feretro proclamavit, prodigium iisdem plane, quibus id in quinque primorum Carthusiæ Priorum Chronico, seu in antiquiori Sancti nostri Vita, ex hoc edenda, num. 1 et seqq. sit, verbis exponit, alio etiam, quam quo hæc occurrunt, operis sui loco ita memorans: « In brevi exaudita est oratio Joannis Birelli, Prioris Carthusiæ, et conventus, atque Amedeus Viridis, comes Sabaudix, filium de uxore, quæ sterilis putabatur, suscepit, qui, etiam Amedeus vocatus, nunc comes Sabaudix est effectus. »

17. Ex his autem verbis consequitur, ut dictus chronologus eo temporis spatio, quod ab anno 1383 ad annum 1391 effluxit, indubie scripserit; priori enim e binis hisce annis Amedeus Viridis, posteriori vero ejus filius, Amedeus itidem vocatus, e vivis, ut Columbius loco cit. docet, excessit. Hæc ipsa interim verba, jam mox recitata, in brevi Ordinis Carthusiensis Historia apud Marteneum tomo VI Scripto-

rum veterum, col. 189 etiam leguntur, hæcque A nihilominus ab auctore ad annum usque 1409 producitur; quam ob rem, cum Priorum Carthusiæ gesta ordine Chronico insuper exhibeat, consecrarium omnino videtur, vel ut ipsum sit Carthusiensium Priorum e Columbio mox adducti chronologi opus, quod hic ipsemet additamentis, gesta a tempore, quo prius scripserat, complectentibus, dicto anno 1409 aut etiam serius, nulla facta in iis, quæ prius scripserat, mutatione, auxerit; vel ut a scriptore altero et ex Priorum Carthusiensium laudati a Columbio chronologi opere (ipsis hujus verbis servatis intactis) et ex notitiis scriptivæ aliunde acceptis eodem dicto anno 1409 aut etiam serius fuerit compilata.

18. Ut ut sit, et hujus equidem operis, in quod hæc, quod infra laudandum adhuc sit, observare libuit, auctor anonymus ex quinque primorum Carthusiæ Priorum Chronico, quod sibi præluxisse, non obscure in Prologo innuit, integrum Sancti nostri elogium, quod Vitæ antiquioris nomine edendum jam monui, paucis dumtaxat mutatis, ad verbum fere descripsit, uti etiam, quæ exhibet, aliorum quatuor proximorum post S. Brunonem Carthusiæ Priorum, uti iterum ex litteris, quas ad me Colonia Agrippina dedit Augustinus Allenbrück, quasque num. 11 laudavi, intelligo. Nec immerito loco hoc recenseri possent non pauci alii, hosque inter Henricus Kalkar, Ordinis Carthusiensis scriptor eruditus anno 1408 e vivis sublatus, qui, cum ex occasione dumtaxat de Sancto nostro egerunt, ex antiquiori illo monumento, licet ipsis hujus verbis non omnes usi, nonnulla excerptere. Verum cum id opere pretium non putem, ad illos progredior, qui tandem sub sæculi sexti decimi initium res omnes, a S. Brunone gestas, ex instituto pertractare sunt aggressi, scribendorum materiem, quam et ipsi non alienis, sed propriis verbis expresserint, e binis, de quorum ætate jam actum, antiquis Chronicis, aliisque insuper, ut dubitandum non est, monumentis tum antiquioribus, tum recentioribus edocti.

19. Quatuor hic præcipue memorandi sunt, quos inter primum locum tenent Carthusianus anonymus et Zacharias Benedictus, Carthusiæ S. Andreae D littore Venetiis alumnus, quorum ille stylo soluto, hic ligato, sancti Patris sui gesta est complexus. Prioris lucubratio publici juris facta est anno 1508, quo eam exciso tunc a se S. Brunonis in S. Pauli Apostoli Epistolas Commentario Bertoldus Remboldus, Parisiensis typographus, præfixit; posterioris vero, etsi ante annum 1524, quo eam ad S. Brunonis Operum, typis a sese Lutetiæ tunc editorum, calcem Judocus Badius adjecit, in lucem non prodierit, ab auctore tamen jam inde ab anno itidem 1508 fuerat concinnata, uti luculenter ostendit, quam ibidem in capite præfert, Epistola dedicatoria, Francisco du Puits, Ordinis Carthusiensis Priori Generali, « Quinto Calend. Maii 1508 » inscripta. Non diu admodum post

binos illos Sancti biographos idem hic Ordinis Carthusiensis Generalis Franciscus du Puits, Latine a Puteo, seu de Puteo, aut etiam, ut ab aliis (varie enim Gallicum id cognomen Latino idiomate potest non inepte offerri) scriptum invenio, Puteanus oratione aperta solutaque, ut Carthusianus anonymus proxime memoratus fecerat, sancti Patris sui Vitam, uti Theodorus Petrus in Bibliotheca Carthusiana, Morotius in Theatro chronologico aliique docent, conscripsit; e qua item, ut iidem testantur, haud ita multo post Petrus Bloemenvenna, Carthusiæ Coloniensis alumnus multisque annis moderator, auctiorem deinde, additamentis aliunde acceptis, fecit, typisque in sede sua Coloniæ Agrippinæ vulgavit

20. Puteani lucubratio, quæ auctoris sui nomine insignita nusquam reperitur, esse videtur ea ipsa S. Brunonis Vita, quæ anno circiter 1515 Basileæ litteris Gothicis absque auctoris nomine excusa, iteratisque deinde typis Lutetiæ una cum supra memorata Zachariæ Benedicti lucubratione metrica ad operum S. Brunonis calcem a Judoco Badio absque auctoris itidem nomine fuit adjuncta, Prologum habens sibi præfixum, cujus hoc est initium: « Non solum Dominum in Sanctis, » etc., itaque inchoa a: « Temporibus Gregorii septimi, Romani pontificis, » etc. At vero difficultas, quæ hic se offert, sermonis seriem interrumpere me cogit. Vitam sancti, quæ Puteanum habet auctorem, Parisiis apud Joannem Parvum prelo fuisse datam, Possevinus in Apparatu Sacro tradit; quare, cum præterea Launoius in Dissertatione de causa secessus S. Brunonis in eremum cap. 5 circa medium affirmet, in Vita, a Puteano scripta, cum anno 1082 Sancti nostri in eremum secessum componi, hincque nihilominus in Sancti Vita Basileæ excusa, anno 1081 discrete innectatur, erit fortassis nonnemo, qui suspicetur, Puteani hanc lectum non esse.

21. Verum eadem Vita, quæ Basileæ ac deinde Parisiis apud Judocum Badium fuit impressa, ibidem apud Joannem Parvum fuerit fortassis recusa, aut, si res secus habeat, Possevinus forte in assignando Vitæ, per Puteanum concinnatæ, typographo erravit quod ultimum sane mihi verosimillimum idcirco D apparet, quod, facta Parisiis in bibliothecis tum publicis, tum privatis, diligentissima indagine, nulla plane, uti ex litteris ab amico inde acceptis disco, S. Brunonis Vita, quæ apud Joannem Parvum sit excusa, inveniri potuerit. Quod autem ad Launoium pertinet, Vitam is, quæ a Puteano scripta non esse, pro biographi hujus lucubratione verosimiliter per errorem acceperit, eo facilius committendum, quod, ut jam monui, Vita, a Puteano elucubrata, auctoris sui nomine insignita non reperitur. Ut ut sit, Vitam Sancti nostri, Basileæ anno circiter 1515 excusam, Puteani esse setum, multa suadent. Primo enim tabula, prodigiosam hominis, qui se damnatum publice Parisiis declaravit, anastasin, Brunonis hinc nonversionem, secessum in Carthusiæ solitudinem alia

que nonnulla hunc prægressa representans, quæ ordinis Carthusiensis Statutis ac Privilegiis, Francisci a Puteo, seu, ut brevius loquar, Puteani jussu Basileæ anno 1510 apud Joannem Amorbachium excusis, præfixa est, Basileensi Sancti nostri Vitæ pariter præfigitur.

22 Secundo verosimillimum apparet, Puteanum, utpote qui plurimum anno 1514 aut etiam paulo citius, ut Sanctorum albo Bruno adscriberetur, laborarit, litteris hujus Vitam tunc mandasse, eamque, cum jam illi, Leone X summo pontifice annuente, honores cœlitibus proprii dicto anno 1514 cœpissent deferri, typis haud multo post excudendam curasse. Tertio cum de vita S. Brunonis Basileensi sermo est, Puteanianam intelligi, Carthusianorum obtinet traditio, uti subministrata a Josepho Phily, reverendissimi patris et capituli generalis ordinis Carthusiensis scriba, notitia me docet, certumque apparet ex Theodoro Petro, scriptore Carthusiano supra adhuc laudato, utpote qui in suis ad Dorlandi Cronicon Elucidationibus pag. 12 Puteani fetum vocet S. Brunonis Vitam, ad cujus calcem supra centum et sexaginta funebres, de quibus mox, tituli, seu, uti hos appellat, epitaphia adjiciuntur, quæ tanto numero soli Sancti Vitæ, quæ Basileæ excusa est, adjecta reperiuntur. Quarto ac ultimo Vita, quam Blomenvenna, ut jam docui, partim ex Vita, a Puteano scripta, contexit, tantam cum Vita Basileæ excusa, uti ex utriusque collatione liquet, similitudinem habet, ut vel hanc ex illa, vel illam ex hac pro parte saltem contextam esse, sit necesse. Quare, his omnibus perpensis, nullus dubito, quin Vita, quæ Puteanum habet auctorem, ea ipsa sit, quæ anno circiter 1515 in lucem typis Basileensibus prodit.

23. Inceptum itaque de Sancti Vitæ, sæculi sexti decimi initio conscriptis, sermonem jam prosequor. E quatuor jam recensitis sola mihi deest, quam Carthusianus anonymus adornavit, typisque Bertholdus Remboldus Lutetæ excudit; e tribus vero reliquis, quarum nulla, longo temporis intervallo, quo earum auctores a sancti obitu scripserunt, spectato, ab antiquitate commendari potest, solam Puteanianam, in capita et numeros de more divisam, e Basileensi primæ editionis exemplari recudam, prætermisissis aliis duabus vel idcirco, quod altera quidem ladi dumtaxat poetici, non Vitæ, historice ac sincere scriptæ, speciem præferat, altera vero parergis superfluis, digressionibusque nimium longis ac frequentibus lectori multum tædii, voluptatis fere nihil esset allatura; ut autem Vitæ, a Blomenvenna concinnatæ, desiderium, si quis forte eo teneatur, ferri queat facilius, Vitæ, a Puteano exaratae Vitam alteram, quæ; sæculo sexto decimo jam senescente, et ex hac, et ex auctori Blomenvenne lucubratione a Surio concinnata est, quæque proinde, quidquid in hac memoratu dignum occurrit, haud dubie continet, subjungam, simulque excerptæ Blomenvennæ, uti et e Zachariæ Benedicti lucubrationibus verba,

ut ea, quæ Puteanianæ et Surianæ Vitæ sunt, rarius alleganda veniant, commentario huic, si quando congruum id fuerit, intexam, aut certe, si quid, quod a Vitæ edendis absit notarique mereatur, suppeditent, in Annotationibus, quas hisce subjecturus sum, inobservatum haud præteribo.

24. Tres itaque tantum Sancti nostri Vitæ diversas, quarum duæ recentiores, unaque antiquior supra memorata, nec tamen minus quam centum amplius post ejus obitum annis scripta est, recudam; quibus cum præterea varios, quos tandem gloria posthuma seu quoddam potius hujus supplementum, e diversis notitiis scriptisve collectum excipiet, Titulos funebres, sectionibus diversis, quarum quælibet plures ex his contineat, ad annotationum subinde addendarum commodum discretos, ac suis quosque numeris distinctos, e Basileensi Sancti Vita eo ordine, quo ad hujus calcem reperiuntur, adjuncturus etiam sim, lectorem modo hujus consilii mei rationem et quid horum nomine veniat, hic adhuc edoceri convenit. In more olim, etiam ætate S. Brunonis, positum erat, ut monachi, cum quis ex insignioribus monasterii sui viris obiisset, schedam seu epistolam encyclicam, mortis ejus nunciam, quæ fere memoranis in longum porrectis constabat, quæque quod non duplicata, sed Romanorum voluminum instar voluta esset, Rotuli seu Rolli nomine distinguebatur, per unam e suis, qui propterea Rotularius aut Rolliger appellabatur, ad monasteria, Ecclesias aut personas, quibuscum erant aut societate aut amicitia aliæ singulari modo conjuncti, submitterent, pactas, ordinariasve seu statutas preces pro defuncti anima postulantes; responsoriæ autem, quæ ad hujusmodi epistolas, a personis, ad quas hæc missæ erant, carmine plerumque, ac subinde etiam oratione soluta dabantur, rotuloque allato aut etiam chartæ separata, prout res ferebat, inscribebantur, Titulorum funebrium nomine veniebant. Hæc omnia fere aut certe non multum abudentia colliguntur ex iis, quæ Cangius, varios citans scriptores, in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis ad vocabula *Rotulus*, *Titulus* et *Brevia mortuorum* in medium adducit.

25. E more itaque jam descripto religiosi Calabrinæ eremi incolæ, cum in hac S. Bruno obiisset, epistolam encyclicam, mortis ejus nunciam, ad Italiæ, Galliæ et Angliæ monasteria ac Ecclesias, et quidem contra morem plerumque tunc usitatum alias etiam nonnullas, quam quibuscum societate erant conjuncti, per unum e suis, uti ipsa illa epistola, suo loco proxime ante Titulos funebres etiam edenda, fidem facit, quaquaversum miserunt, plurimasque responsorias, *Titulorum funebrium* nomine propterea deinceps hic distinguendas, acceperunt. Fuerunt illi, uti est ms. S. Brunonis Vita, a Carthusiano Ligetensi anonymo et funebribus, de quibus hic, ejus titulis præsertim contexta atque ad majores nostros a Federico Floueto, Societatis nostræ sacerdote, submissa, intelligo, in Calabrina S. Stephani eremo, cum hæc a Cisterciensibus, qui eam, sexaginta cir-

citer post obitum S. Brunonis annis ad se translata, diutissime obtinuerant, ad Carthusianos tandem anno 1514 rediisset, hoc ipso circiter tempore ab hisce inventi, qui prelo dignos duxere, reque ipsa ad Vitæ sancti, quæ haud ita multo post Basileæ fuit excusa, calcem adjecere; nec sane immerito. Etenim sancti gestis, uti ex commentarii hujus decursu patescet, illustrandis non parum conducunt; etsi autem versibus insulsis maleque tornatis plerique constant, plurimi tamen ex iis nonnulla ad sanctum speciatim spectantia edocent, aut si, quod etiam non raro fit, modo generali nimum sint concepti, Brunonem saltem, si nonnullos exceperis, ab eruditione eximia, humilitate aliave virtute commendant, ut etiam plerumque tum, quanto hic in pretio apud omnes fuerit, argumento sint. Hinc itaque ego non præcipuos tantum, ut Surius in sancti Vita, a se contexta, fecit, sed omnes et singulos, veluti pretiosa antiquitatis monumenta, ab ipso statim felici S. Brunonis e vivis excessu scripta, recudam, maxime quod a multis, ut intelligo, avide desiderentur, Basilensisque seu Puteaniana sancti Vita, ad cujus calcem dumtaxat reperiuntur, paucorum in manibus versetur.

26. Porro cum edendæ S. Brunonis Vitæ, non excepta etiam illa ipsa, quæ ex primorum quinque Carthusiæ priorum Chronico excerpta, tantæ antiquitatis merito, uti ex jam dictis pronum est colligere, non gaudeant, ut fidem per se facere possint; imo vero cum vel idcirco, quod ab auctoribus synchronis aut subæqualibus scriptæ non sint, ambigendum non immerito queat, an quælibet earum asserta veritati certo consonent, non parum sane in hoc commentario laborandum erit, ut, quæ inter illa sunt, vera a falsis, certa a dubiis, probabilia ab improbabilibus, verisimiliaque ab iis, quæ verisimilitudine destituuntur, secernam. Atque hoc quidem ut effectui mandem, adhibiturus frequenter sum, non tantum supra huc transcriptum e primorum quatuor Carthusiæ priorum chronico sancti elogium, titulosque funebres, de quibus jam dictam, verum etiam nonnulla, tum scripta alia antiqua, ab auctoribus, qui aliquid saltem ex occasione de S. Brunone memoriæ prodidere, elucubrata, tum diplomata seu chartas instrumentave publica, de quorum omnium auctoritate ac fide tunc dicam, cum in medium adducenda seu citanda erunt; laborem autem omnem non parum sublevabunt nonnulli, qui de S. Brunone, adductis non solum documentis antiquis, verum etiam, quæ ex hisce formare potuerunt, argumentis, vel ex instituto, vel, si ex occasione tantum, sermone saltem prolixiore tractarunt, scriptores recentiores. Et locum quidem hos inter non infimum tenebunt Surianus in suis ad Surianam S. Brunonis Vitam Annotationibus, Mabillonius tum alibi, tum maxime in Annalibus ecclesiasticis, Hercules Zanotti in sua Italice scripta S. Brunonis Historia, anno 1741 Bononiæ excusa atque a reverendis-

A sino domino, Carthusiæ Mavercacensis in Austria abbate, anno 1761 nobis submissa.

27. Nec minus usui erunt Carthusianus anonymus, qui librum quartum Annalium Carthusiensium, modo quidem excusum, hactenusque tamen, et jam supra monui, publici juris non factum, composuit, Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores, præcipue tom. IX, in Vita S. Brunonis, Camillus Tutinus in Ordinis Carthusiensis, etsi interim hoc opus ad manum non habeam, nisi mutilum, Historiæ Prospectu, Morotius in sacri Carthusiensis Ordinis Theatro chronologico, Joannes Columbius in sua de Carthusianorum initiis Dissertatione, Innocentius le Masson lib. 1 Annalium Carthusiensium, aliique in decursu nominandi non pauci. Citandum interim a me, velut visum inspectumve, studiosus lector non expectet S. verum a Neapoli, seu de Trasaglionibus, qui præter alia, quæ ad propositum nostrum suggeri ab eo suspicor, multa etiam, ut Surianus in suis ad S. Brunonis Vitam Annotationibus pag. 197 et seq. docet, monumenta ac diplomata, ad S. Brunonem remque Carthusianam spectantia, e tenebris in lucem protulit; hic enim scriptor penes nos non extat; in aliis autem bibliothecis, quas hic scrutandas curavi, inveniri non potuit, nec in regionibus remotis quaerendum duxi, maxime quod ejus defectum magna saltem ex parte suppleri putem ex tribus diversis mss. de S. Brunone tractatibus, supra jam memoratis, quorum unus, qui Chronologico diplomatica de S. Brunone Diatriba inscribitur, multaque antiqua documenta ac diplomata complectitur, a Michaele Morkens, Carthusiæ Coloniensis alumno, ad decessores meos anno 1727 fuit transmissus; alter, qui non pauca, in non vulgato hactenus moxque iterum laudato Annalium Carthusiensium libro quarto pariter occurrentia, suppeditat, a Carthusianis habitibus nobiscum est communicatus; ac tertius denique, qui potissimum, ut jam monui, e funebribus Sancti Titulis a Carthusiano Ligetensi anonymo est contextus, a P. Federico Floueto ad majores nostros dono anno 1658, ut pariter jam monui, fuit submissus.

28. Hisce porro addi etiam potest Vitæ S. Brunonis, quod multa eruditione est refertum, Compendium Historico-chronologico-criticum, a Carthusiæ Parisiensis alumno, qui nomen suum subtercere omnino vult, necum haud ita pridem communicatum. Atque ita, studiosus lector, modo habes præsentibus memorata adjumenta præcipua, quibus ad illustranda examinandaque S. Brunonis Acta in hoc commentario sum usus. Ceterum sciendum est, indiscriminatam a me et absque et cum aspiratione Carthusiæ et Carthusiani vocabula exarari, quod ita factitatum inveniam a plerisque me prægressis scriptoribus, quos ego erroris arguere non ausim. Licet enim vocabulum *Cartus*, ut Puteanus in exhortatoria sua, Vitæ Sancti a se contextæ adjecta, de qua in ultima ad hanc Annotatione dicam, oratione vult, vera.

esset vox Hebraica, *perfecte vocatus significans*, A 1608 vulgavit, elucidationibus ita observat: « Hæc ipsa vocabulum Hebraicum *Cartham* Hieronymus de nominibus Hebraicis (adi Parisiensem anni 1699 operum sancti hujus Patris editionem tom. II, col. 27) *vocationem perfecit* Latine interpretetur, consequens tamen propterea non est, ut vel a *Cartus* vel a *Cartham* Hebraicis vocabulis *Cartusiae* et *Carthusiani* nomina nomenclationem acceperint. Rem ipsam modo aggrediamur.

§ II. *Nobile Sancti genus, patria, tempus natale.*

Nobili genere ortum esse S. Brunonem, omnis ejus Vitæ edendæ unanimi consensu tradunt, idque indubitatum apparet: etenim breve ejus elogium, quod e quatuor primorum Carthusiæ Priorum Chronico num. 7 recitavi, ita habet: « Magister Bruno, natione Teutonicus, ex præclara urbe Colonia, parentibus non obscuris » (natus scilicet, uti alias additur)... « cretum Carthusiæ fundavit. » Ad hæc stirpis, e qua editus est Bruno, nobilitati testimonium etiam præbet Ecclesia S. Mariæ Rothomagensis utpote in titulo suo funebri, ad Carthusianos Calabrios anno 1102 misso, qui inter titulos hujusmodi ad Vitarum calcem, ut dixi, edendos locum 116 obtinet, de Sancto sic loquens:

« Ipse fuit sapiens, vir nobilis, indole fulgens. » Nec contra generis, e quo ortus est Sanctus, nobilitatem argui merito potest ex Manasse Simoniaco, post Gervasium anno 1067 vita functum, Remensium archiepiscopo, qui in Apologia sua, pluries infra laudanda, de Brunone (adi Mabillonium Musei Italici tom. I, part. II, pag. 121) ita loquitur: « Cujus (Brunonis videlicet) societatem non magnopere affectamus, utpote de cuius vita et Libertate penitus ignoramus; » licet enim hisce verbis, ingenuusne esset Sanctus, dubitare se Manasses indicet, e vehementissimo dumtaxat, quo in Brunonem, moribus suis pessimis adversum, ferebatur, odio id facit. Verum sunt nonnulli, qui, generis, e quo ortus est Bruno, nobilitatem penitus rimari conati, eum e nobilissima illa Colonia:si familia, quam « de Hartenfaust seu de Duro Pugno » incole indigitant, aliisque nobilissimis item, quas hic infra nominant, familiis trahere originem, scripserunt.

30. Etsi res, uti ex dicendis intelliges, admodum sit incerta, qui tamen et a quibus tradatur, cum id futurum putem non ingratum, lectori exhibeo. Erhardus Winheim, Carthusiæ Herbipolitaneæ alumnus, in opere suo, quo « Sacrarium Agrippinense » inscripsit, annoque 1607 typis Coloniensibus vulgavit, pag. 212 ita scribit: « Ad initiatorem (Ordinis Carthusiensis) igitur quod attinet, S. Brunonem, duxit is originem ex nobili prosapia Hartenfaust, tunc a quindecim Romanis per S. Maternum et Trajanum imperatorem in urbis (Coloniensis scilicet) præsidium ductis familiis, quemadmodum quatuor suorum gentilitiorum arma ex Chronico Coloniensi testantur. » Theodorus Petrus, Carthusiæ Coloniensis alumnus, in suis ad Chronicon Carthusiense Petri Dorlandi, quod e tenebris eruit typisque anno

1608 vulgavit, elucidationibus ita observat: « Hæc vero (S. Bruno nimirum) parentes et genere et virtute inter Ubios cumprimis claros, ex illa nimirum nobilissima Romanorum prosapia oriundos, qui Agrippinæ novam deluxere coloniam, quam etiamnum de Duro Pugno incolæ indigitant. » Hæc illi: ac posterior quidem, cum ambos S. Brunonis parentes nobilissima, quæ de Duro Pugno dicitur, familia oriundos affirmet, sanctum tam ex parte patris quam ex parte matris e familia de Duro Pugno oriundum seu Hartefaustanum facit; prior vero, cum sanctum, nulla facta parentum ejus mentione, e familia de Hartenfaust, seu de Duro Pugno trahere originem, dumtaxat tradat, fueritne id ex parte patris, an matris, aut etiam an ex utriusque parte simul, non definit.

31. Distinctius locuti fuere, qui ante Petrum et Winheimium florere, Petrus Blomenvenna et Stephanus Brolmannus, Ubiorum, qui medio circiter sæculo sexto decimo floruit, antiquarius, a Gelenio in opere de Colonia Agrippinensis magnitudine ab ipso statim initio alibique non raro laudatus, quorum alter Sanctum ex parte patris, alter ex parte matris familia Hartefaustanum facit. Prioris verba, quæ Vitæ sancti, a se non admodum diu post annum 1515 typis Coloniensibus editæ, hicque a nobis, ut jam supra monui, non recendæ, Prologo mox subdit, hæc sunt: « Beatus Bruno, sacri Carthusiensis ordinis initiator, natione Teuthonicus, ex insigni civitate Colonia, quæ antiquitus Agrippina a Marco Agrippa, genero Octaviani, dicebatur, de parentibus tam genere quam virtute claris duxit originem. Imperator quippe Trajanus et senatus Romanorum nobiles illum olim Romanos pro incolatu civitatis terræque custodia direxerant; quibus matrimonialiter vicini nobiles conjungebantur. Ex quibus una tribus dicta fuit De Sapientibus, ex Romanis vero una appellabatur de Duro Pugno. De his ortus est beatus Bruno ex parte patris. Ex parte vero matris sanguinem traxit de tribu nobili Romanorum, de Parva Cogitatione nuncupata, ex familia, quæ postmodum de Rubro Stessen dicta est. »

32. Posterioris vero, quæ hic, teste Morkensio, de nobilibus sancti natalibus interrogatus, reposuit ista: « Aimilius seu Sapiens cognominatus fuit S. Bruno, ex Colonia Agrippinensi oriundus ex patre de familia Romana-Francica et patricia Aimilia et Sapientum (Vonden Weisen) quæ tradux et causa cognominis est; ac matrem habuit patriciam ex Catonum familia, quæ vernaculo Francico idiomate (Vonder Hartenfaust) de Duro Pugno vocata est, cum esset Catonum sub Ubio-Romanis; aviam maternam ex patricii Aimiliorum (Vonden Cleingedancken) de Parva-Cogitatione Francis; proaviam ex hujus quadam traduce familia de Rubea-Stessa (Vonder Roder-Stessen.) Cum longius descendisset linea, matrimonia contracta sunt, et ex hac quidam eques egregiis facinoribus in Cruciada regum dono capite Æthiopsis coronato scutum auxerat. » Ita Blo-

menvenna et Brolmannus, quorum alter præterea sanctum ex parte matris Stessenum, alter ex parte patris Aimilianum facit; an omnia autem et singula (quod absit! ut putem) tum Brolmanni, tum Petrei, Blomenvenna et Winheimii asserita, verbis jam recitatis inclusa, veritati consonent, examinare hic non lubet, sed tantum, an sanctus ex nobilissimis, quæ verbis recitatis nominantur, familiis, ac præcipue an ex Hartefaustana, cui eum scriptores quatuor laudati unanimi consensu attribuunt, oriundus recte asseratur.

33. Ac Petreus quidem, et Winheimius, nullum plane, quo Hartefaustanam sancti originem probent, monumentum antiquum laudant, ne dum adducunt in medium. Nec melius firmat Blomenvenna, quæ de Hartefaustano sancti ex parte patris, Stesseno vero ex parte matris ortu memoriæ prodit. Quod autem ad Brolmannum pertinet, ea quidem hunc, quæ de sancti genere profert, e domus, a Gelenio, de Coloniz Agrippinensis Magnitudinis lib. III, syntagmate 19 memoratæ, quæ ad Rubeam Stessam dicitur, quæque, quod in ea Sanctus progenitus feratur, sacram ejus imaginem, portæ affixam, præfert, monumentis antiquis eruisse, Morkensius in ms., quam jam supra laudavi, Chronologico-diplomatica de S. Bruno Diatriba affirmat; verum quæ qualiavæ hæc sint, non edicit. Ad hæc ipse et quidem Brolmannus, quo, quod Sancto attribuit, genus probet, apud Morkensium scribit: « More nobilium Germanorum habuit (videlicet S. Bruno) quatuor insignia, quibus illustre genus suum familiamque ostenderet ac propugnaret, 1. De Sapientibus (Von den Weisen) qui habuerunt cæruleum leonem in caudido campo salientem; 2. De Duro Pugno (Von der Hartefaust) qui scutum album ornaverunt duobus brachiis rubeis et cancellatis, manu in modum pugni contracta, quasi ad luctum; 3. De Parva-Cogitatione (Von den Kleingedanken), quibus clypeus erat rubeus cum nivea trabe, contorta per anabæ; 4. De Rubea-Stessa (Von der Roder Stessen), quorum clypeus in campo rubeo habebat duas trabes contortas, et hinc inde duo Æthiopum capita coronata. »

34. Verum gentilitia insignia, quæ hic Brolmannus memorat, quæque una cum sancti imagine etiam Vita, a Blomenvenna conscripta penesque me extans, ad calcem exhibet, propria fuisse S. Brunoni, seu ei ob genus, ex quo ortus esset, competiisse, nulla ratione verosimile apparet. Etenim gentilitia, qualia memorat Brolmannus, nunquam in usu sunt, insignia tum primum, cum Christiani, quod demum sub finem undecimi, ac initio duodecimi sæculi factum, bellum sacrum in Oriente contra infideles susceperunt, sunt oborta, ut Muratorius tom. IV Antiquitatum Italiz col. 689 et seq. e variis auctoribus recte docet; Bruno autem, uti ex infra dicendis patescet, omni dubio procul ante annum 1050 natus est, ut proin hujusmodi insignia nec parentibus ejus, nec ipsimet competierint. At vero Commentarios

Rerum civilium, quos Brolmannus, Res Colonienses illustrans, composuerit, apud Morkensium laudari etiam invenio; quare cum in hisce, generi, quod Sancto attribuit, probando accommodata forsitan abs illo suppeditari putarem, nec tamen Commentarios illos, uti nec antiqua, ut jam innui, domus, ad Rubeam Stessam dictæ, monumenta, ex quibus, quæ de sancti genere Brolmannus tradit, ererere hic potuerit, ulla ratione nossem, Coloniam litteras dedi, quibus ab Augustino Aldenbruck, Societatis nostræ sacerdote, petii, ut, si quid, quod ad Hartefaustanum aliudve sancti genus demonstrandum conduceret, vel de monumentis illis, vel de Brolmanno scriptisque ab eo Commentariis, vel etiam de familia familiisve, ex quibus Sanctus oriundus ab hoc scriptore asseritur, compertum haberet, indagando assequi posset, totum id ad me scribere dignaretur.

35. Ac petitioni apprime sane satisfacit vir, de Museo nostro optime meritus, datis hunc in finem ad nos duabus epistolis, in quarum prima de Brolmanno quidem scriptisque ab eo Commentariis ita loquitur: « Magnam is operam in colligendis urbis (Coloniensis nimirum) monumentis antiquis posuit, sed nihil ex iis publici juris factum præter Epi deigma, continens tabellas diversas æri incisas et Præfatione aut dedicatione in aversa parte inscriptas. Ejusdem rerum civilium Commentarii ms. ubi lateant, Superi norint; crediderim ego inter amicos et hæredes ab ejus obitu divisos, meque ante xxix annos librum illius primum, qui de Ubiorum origine et antiquis sedibus, apud P. Hartzheimium P. M. vidiisse; » de genere vero seu familiis, ex quibus Sanctus originem traxisse traditur, sic scribit: « Quod ad splendorem generis S. Brunonis demonstrandum faciat, nihil aliud superest, quam constans traditio et fama publica. Certum quidem est, familias illas (a Brolmanno supra memoratas) hic Coloniz floruisse, proot plurima testantur monumenta, quæ in variis ædibus tum sacris, tum profanis etiamnum visenda supersunt una cum eisdem scutis ac tesseriis gentilitiis, quæ Morkensius, Brolmannus, Gelenius adducunt. At nullo sat firmo documento præter traditionem prædictam commonstrare huc usque possum ex iisdem familiis ortum fuisse S. Brunonem. »

36. Quod porro ad domus, in qua Sanctus Coloniz Agrippinæ natus fertur, monumenta antiqua, ex quibus, quæ de Brunonis genere tradit, Brolmannus hauserit, jam pertinet, « Domum, inquit, quæ primis eum (S. Brunonem nimirum) cunis excepit, antedies aliquot denuo adii; at veterem illam et antiquissimi operis, quam adolescens sæpe, deinde hic loci politioris litteraturæ magister iterum perlustraveram, frustra in moderna ad sæculi hujus genium annis abhinc aliquot composita requisivi. » Ac deinde, interpositis nonnullis, quæ, cum de gloriæ sancti posthuma tractabo, opportunius describentur, Hunc in modum prosequitur: « A quibus (domus, in qua Sanctus natus dicitur, domus ac inquilinis) et

fenestris antiquis novæ substitutæ sunt, parum pensi habitis scutis et inscriptionibus, quæ in antiquis, ut nullus dubito, licuisset reperire. Supra portam visitur S. Bruno, et in tabulato superiore cubiculi (quod scilicet Brunonem inhabitasse voluit) cernitur idem Sanctus, scutis quatuor (illis videlicet, quæ Brolmannus supra memorat) circumdatus. Sed opus illud ducentos et quinquaginta annos ætate sua vix reor excedere. » Et quatuor quidem, quod hic monendum, scuta illa e Blomenvenna aut Morkensio, apud quos exstant, æri incisa lectori exhibiturus hic fuissem, si e familiis, quarum sunt, genus ducere S. Brunonem, ulla ratione constaret. Verum rem secus habere, ex dicendis magis magisque patescet.

37. Laudatus Augustinus Aldenbruck verbis proxime recitatis etiam adjecerat, sese, quo certiora ad me perscribere posset, curatum præterea, ut, an quidquam, nobili S. Brunonis generis definiendo aptum, in tabulariis publicis, quæ Colonie die schrein, scrinia appellantur, fortassis inveniretur, ab amicis, quibus ea, data occasione, aperienda scrutandaque sperabat, certior redderetur; cum autem id factum fuisset, secundam e duabus supra dictis scripsit epistolam, hisce maxima ex parte verbis conceptam: « Amicorum ope consecutus sum, ut in præcipuis id genus (quæ Colonie scilicet die schrein, scrinia vocantur) tabulariis vetustiores chartæ omnes, quæ De Rubea-Stessa agebant, perlustratæ sedulo fuerint atque excussæ; sed nihil ex iis erui aliquid potuit, quam ab annis sexcentis et amplius præcipuæ nobilitatis urbicæ duo fuisse stemmata, quorum unum nomine Alborum, alterum Rufforum insignitum fuerit. Verum frustra hisce e chartis familia et liberi petuntur, cum in antiquissimis sola deprehendantur nomina Alborum seu de Albis et Rufforum, sequiori deinde ævo additum subinde reperitur unius alteriusve filii nomen in hunc fere dumtaxat modum: Superne De albis; infra Hilliger, &c., filii. Ex quibus id unum confici existimem, S. Brunonem a parente potius nomen de Albis, Von den Weisen, quam Æmili aut Sapientis, prout Brolmannus ex recensione Morkensii censuit, aut potius auguratur, traxisse. »

38. Atque hæc sunt, quæ laudatus Augustinus Aldenbruck ad quæsitam, a nobis sibi propositam supraque expressam, rescripsit; ex illis autem pro Hartefaustana Aemilianave Sancti origine determinanda nihil omnino potest erui. Primo enim, cum quo loco modo Rerum civilium Commentarii, a Brolmanno scripti, lateant, sese ignorare, num. 35 prodat, sitne in iis, unde hic auctor asserit, a se Sancti genus probet, quid comprehensum, relinquatur æque ac ante incertum; quod autem ad scuta et inscriptiones, in antiquis domus Stessanæ, quæ S. Brunoni natalis perhibetur, fenestris expressa pertinet, sæculo ea quinto decimo, aut etiam ipsa imagine, quæ S. Brunonem, quatuor scutis gentilitiis, a Brolmanno supra enumeratis, circumdatum, in superiori cubiculi, quod Sanctus inhabitavit, tabulato representat, quæque (adi num. 36) ducentorum dumtaxat et quinquaginta

A circiter annorum videtur, ætate fuisse superiora, nullo plane, quantum scio, argumento potest probari; ut proinde, etsi etiam iisdem, quod tamen neutiquam constat, clarissime Hartefaustanam Aemilianave Sancti originem fuisse expressam daretur, certa tamen hæc propiæ, uti consideranti patebit, minime videret, Quare cum nec ex publicis, uti laudatus Aldenbruck num. præcedenti indicat, civitatis Coloniensis tabulariis, nec ex aliis, quod sciam, obvis notæ auctoritatis ætatisque monumentis ullo modo confirmetur, restat, ut in solo num. 35 allegata publica fama constantique traditione sit fundata, ac proin ut plane sit incerta, cum traditio, quæ testimoniis a re, circa quam versatur, trium ut minimum sæculorum spatio remotis, dumtaxat fulcitur, fident indubitata, uti ex se patet, facere non possit, talisque sit, uti ex jam dictis liquet, Coloniensium de Hartefaustana Aemilianave Sancti origine traditio.

39. Nec est, cur ex Gelenio de Colonia Agrippinensis Magnitudine lib. III, syntagmate 19 et Brolmanno apud Morkensium opponas, domum, quæ ad Rubeam-Stessam hodieque dicitur, ad S. Brunonis, qui et in ea natus sit, parentes pertinuisse, ac proin horum saltem alterum e familia Hartefaustana, Stessanæ cognatione jam tum conjuncta, existitisse; præterquam enim quod illud sola traditione, quæ mox dicta præstare non videtur, innitatur, qui, quæso, probabis, domum illam (quod tamen, ut inde quidquam eliciatur, requiritur) aut fuisse, antequam ad Sancti parentes pertineret, a Stessanis, a quibus et nomen tunc acceperit, possessam, aut, si possessa ab hisce jam tum fuerit, ad Sancti parentes cognationis, quæ hos inter et illos intercederet, causa transiisse? Ad hæc Gelenii, qui similia credidisse potest, auctoritas, ut eadem pariter credam, minime sufficit; hic enim scriptor, quod etiam fere, ut modo intelligo, de Brolmanno dicendum, quæcumque ad Ubicæ gentis magnitudinem faceret, pronisque, nullo discrimine, defectu nullo habito, corrasisse dignoscitur. Omnibus itaque accurate perpensis, Hartefaustanusne familia Sanctus, seu potius, ut generatim loquar, quo determinato illustri genere natus sit, deficientibus, quibus id tuto assignetur, monumentis antiquis satisque idoneis, plane est dubium; ut Surius sane in ejus Vita, contra ac a Blomenvenna, e quo hanc, ut dictum, partim composuit, fieri videbat, a definienda nobili Sancti origine prudenter abstinerit, eumque parentes habuisse et genere et virtute claros, num. 4 dumtaxat scripserit. Blomenvennam nihilominus, quam Surium Ferdinandus princeps elector Coloniensis, seu potius qui datam hujus nomine anno 1624 ad clerum Coloniensem de celebranda S. Brunonis festivitate epistolam encyclicam, quam integram Gloriæ posthumæ intexam, scripsere, sequi maluerunt, hisce li ea verbis usi: « Sanctus Bruno, magnum Ecclesiæ decus et ornamentum, civis Coloniensis, Colonie nobili Hartenfaust familia natus et educatus. » Verum hi tantæ auctoritatis, uti per se liquet, esse non possunt, ut hic audiendi sint.

40. Idem etiam de Hieracensi (fuerit hic haud dubie, uti ex Ughello tom. IX Italiae Sacrae de episcopis Hieracensibus colligo, Octavianus; anno 1594 vita functus) episcopo dicendum, qui, ut Severus a Neapoli apud Surianum in illustrata Sancti nostri Vita pag. 86 testatur, in collecto a sese archiepiscoporum Rhegiensium in Calabria Catalogo, cui post Arnulphum S. Bruno, tanquam electus ecclesiae hujus praesul, inseritur, fuisse hunc e familia Alcuina seu Alchanirina natum, memoriae prodit. Quibus enim e monumentis Catalogum illum collegit Octavianus? An ex antiquis? Id quidem cum Suriano loco cit. crediderim. Ast an etiam ex tam antiquis, ut fidem indubiam ex sese facere fuerint nata? Id enim vero nec Surianus affirmat, nec absque fidei minime suspectae testimonio facile in animum induxero. Ut ut sit, certe Ughellus, a quo tom. IX Italiae in archiepiscoporum Rhegiensium Catalogo post Arnulphum S. Bruno, tanquam electus hujus in sedem illam successor, pariter recensetur insignique praeterea elogio ornatur, nullam plane de Alcuina seu Alchanirina sancti origine mentionem facit. Atque haec de Brunonis genere, quod nemo facile desinat, dicta sufficiant; ad solum ejus natale sermonem modo converto. Qui unanimi consensu, Sanctum nobili genere ortum, iidem, in Germania Coloniae Agrippinae etiam natum, omnes ejus asserunt biographi. Et sane hanc eorum assertionem veritati esse apprime consonam, satis liquet vel ex solo primorum quatuor Carthusiae Majoris Chronico, ante annum, ut jam docui, 1137 concinna'o, fideque dignissimo, quod in S. Brunonis elogio, num. 7 huc transcripto, opportune ad institutum praesens ita habet: « Magister Bruno, natione Teutonicus, ex praecleara urbe Colonia parentibus non obscuris natus..., eremum Carthusiae fundavit. »

41. Accedit porro Sieberti Gemblacensis, anno 1113 e vivis sublato, quae iisdem fere verbis solum Sancti natale Coloniae Agrippinae collocat, Chronographia, uti etiam Petrus venerabilis, anno 1156 vita functus, qui magistrum Brunonem lib. II Miraculorum, cap. 28, Coloniensem appellat. At vero Sanctus noster a duobus scriptoribus sibi coaevis, quorum alter Chronicon Malleacense, a Labbeo tom. II Bibliothecae novae mss. editum, alter Fragmentum Historiae Franciae a tempore Roberti ad mortem Philippi I regis, a Chesuio tom. IV Scriptorum Franciae insertum, conscripsit, Remensis etiam appellatur. Amborum verba huc transcribo. Prioris tom. Labbel cit., fol. 205 haec sunt: « Fulbertus docuit Berengarium, canonicum sancti Martini. Qui item Brunonem Remensem et alios multos haeredit philosophiae reliquit; » posterioris tomo Chesnii iidem cit., fol. 89 ista: « Hoc tempore tam in divina, quam in humana philosophia floruerunt Lanfrancus Cantuariorum episcopus, Guido Langobardus, Maingaudus Teutonicus, Bruno Remensis, qui postea vitam duxit eremiticam. » Ad haec inter funebres Sancti titulos duo occurrunt, quorum altero,

inter edendos trigesimo secundo, Bruno expresse Gallicus vocatur, altero Gallus, fuisse, sat aperte innuitur. Prior, qui ecclesiae S. Mariae Carnotensis scholarium est, sic habet:

*Quam Phoebe Phaebo, quam caetera sidera luna,
Tam totus mundus adsit tibi, Gallice Bruno;*

Posterior vero, qui sancti Gervasii Falesiae in Northmannia est, locumque inter recudendos 111 obtinet, ita sonat:

*Gallia multorum mater nutrixque virorum,
Isti quando pares es habitura mares?
Iste tuus quondam doctrinae praebuit undam
Genibus et cleris, etc.*

42. Hinc porro, cum praeterea Gallum fuisse S. Brunonem, alii etiam ejus, quos hic recensere, operae pretium non est, Tituli funebres iudicare videantur, non nemo forte existimabit, e Gallia eum fuisse oriundum, nec Coloniae Agrippinae, sed Remis natum; verum cum monumenta antiqua non collidenda, sed, si fieri queat, componenda inter se sint; Sanctus autem alia etiam quam ortus ratione Gallus, aliaque item quam nativitate, Remensis dici potuerit, reipsa id ita in Chronico Malleacensi, allegato e Chesnio Fragmento historico Titulisque funebribus factum esse, credendum est, ne alioquin monumenta haec antiqua pugnare dicenda sint cum antiquissimo quatuor primorum Carthusiae Priorum Chronico seu excerpto ex hoc Sancti elogio, quod nullo plane modo, utpote Brunonem natione Teutonicum et Coloniae Agrippinae natum, disertissime docens, veritati consonum potest intelligi, nisi reipsa hic Coloniae Agrippinae natus sit. Sanctus itaque Remensis quidem a Chronici Malleacensis dictique Fragmenti historici scriptoribus dictus fuerit, quod hisce non tam ex patria, quam ex studiis, quibus Remis tum discendo, tum docendo diutissime vocaverat, et ex dignitatibus, quas ibidem obtinuerat, notus esset; pro gallo vero in Titulis funebribus habitus fuerit vel simili fere de causa, vel quod in Gallia potissimum educatus fuisset; quod postremum eo minus rejiciendum est, quod in Titulo funebri 115, qui S. Mariae Tornacensis est, Coloniae natus et in Gallia educatus dicatur. En illum:

*Quem genuisse Colonia, Francia vult aluisse,
Gloria, Bruno Pater, genti communis utriusque
Ascensu facili sociatur ad agmina caeli.*

43. Atque ita, omnibus rite expensis, S. Brunonem Coloniae Agrippinae natum esse, extra omnem controversiam arbitror; verum multum abest ut annus ejus natalis tam certo desiniri queat. Hunc interim post annum Christi 1050 Bailletus ad 6 Octobris col. 83 collocat; ast eundem decem ut minimum annis maturandum, Historiae litterariae Franciae Scriptores tom. IX, pag. 253, aliique plures observant; et recte quidem, ut vitae, a Sancto ductae, series ostendit. Etenim S. Bruno, uti infra ostendam, occasione turbatum, quas in Ecclesia Remensi Manasses archiepiscopus excitarat; anno 1076 aut sequenti scholarum, quam in hac gerebat, pra-

fecturam dimisit; quod proinde, si post annum A demum 1050, ut Bailletus vult, natus sit, anno ætatis suæ vigesimo quinto aut certe vigesimo sexto fecerit. Quare, cum simul, antequam hoc faceret, multis jam annis, ac proin duodecim saltem aut quindecim, scholas Remenses rexisset, censequens erit, ut celeberrimarum harum scholarum præfecturæ jam inde ab anno ætatis suæ duodecimo, aut ad summum quinto decimo, quod nemo sanæ mentis admittet, fuerit adnotus. Brunonem autem multis annis scholarum Remensium præfecturam, priusquam hanc abdicaret, gessisse, ex iis, quæ Marlottus Historiæ metropolis Remensis lib. 1, p. 115 scribit, simulque ex iis, quæ de anno, quo Sanctus præfecturam illam dimisit, jam dicta sunt, dilucide consequitur: Brunonem enim scholarum Remensium capitulum seu rectorem jam inde ab anno 1036 constitutum a Gervasio archiepiscopo fuisse, loco cit. is scriptor tradit, nec multum a vero cum aberrare, ex infra dicendis de tempore, quo Bruno Remis docere primum incepit, dilucide patescet. Sanctum interim Remensibus scholis diu præfuisse, aliunde in antecessum nunc probo. A que ad hoc quidem opportune hic succurrit, qui e funebribus Sancti Titulis septuagesimus tertius est supra centesimum. In hoc enim Nolienses monasterii S. Vincentii canonici Regulares, qui, « visa schedula, quæ Brunonis incomparabilis philosophi obitum patefecit, » ingenuere, diu hunc Remensium scholarum præfecturam gessisse, disertis verbis affirmant, ita loquentes: « Bruno... veram scientiam et prudentiam liberalium artium, nec non cæteras Cardinales virtutes habuit et servavit, quas in bono suo consummavit. Dudum siquidem ecclesiæ sedis Remensium summus celsissimus, utpote in psalterio et cæteris scientiis luculentissimus, et columna totius metropolis diu exstitit.

44. Ad hæc Sanctum, cum Remensium scholarum præfectura sese abdicavit, non viginti quinque dumtaxat aut vigin. i sex annorum, quod, ut dictum, ex Bailleti opinione consequitur, sed provec. oris ætatis fuisse, in Vita Urfani II papæ, Mabillonii et Ruinartii Operum Posthumorum tom. III inserta, pag. 6 et 7 posterior e binis hæc scriptoribus efficacissime e variis funebribus Sancti nostri Titulis probat. Verba ejus proinde, Titulos simul, e quibus partim hæc deprompta sint, suo singulis numero apposito, designans, huc transcribo. Sic habent. « Hunc (S. Brunonem videlicet) « Gemmam sophiæ » appellant (Titulo 74) canonici sanctæ Mariæ Blesensis; « Lucem ecclesiarum » (Titulo 82) monachi Bellovacensis sancti Luciani; « Clarissimum sophistam » (Titulo 107) Miciacensis sancti Maximini; « Doctorem doctorum » (Titulo 77) Bernacensis; « Magistrorum decus, remigium turbæ Remensis » (Titulo 109) Parisiensis sanctæ Mariæ Majoris ecclesiæ canonici; hunc « Doctrinæ præbuisse undam genibus et cleris, » aiunt (Titulo 114) sancti Gervasii Valesiensis; « Cunctos superasse toto in orbe magistros » (Titulo 64) sancti Timothei Remenses;

« Ejus doctrina tot factos esse sapientes, quot inens nescit » (Titulo 131) sanctæ Mariæ Spulingensis; et monachi sancti Nicolai Andegavensis, « Ejus doctrinam toto fulgere in orbe, » unde ejus « Sequaces » esse optant (Titulo 78) canonici cathedralis ecclesiæ sanctæ Crucis Aurelianensis. Nimius essem in cæteria ejus elogiis recensendis. At omittere non licet canonicorum Andegavensis ecclesiæ cathedralis sancti Mauricii testimonium, quo Brunonem asserunt magistrum fuisse non puerorum aut minorum clericorum, sed virorum gravium et jam doctorum, qui sub eo divina, id est, Theologiam addiscebant. Quod sane arguit, cum jam tunc maturæ ætatis fuisse, cum Remis ante suum secessum doceret. »

45. Ita ille, qui deinde e canonicorum ecclesiæ cathedralis Andegavensis Titulo, qui inter recedendos locum 166 tenet, versibus aliquot, qui sic habent:

*Ejus et eximia celebratur ubique sophia,
Plusquam Maronis laudatur lingua Brunonia,
Gloria Platonis vilescit laude Brunonis.
Hic præcellerat doctoribus, hic faciebat
Summos doctores, non instituendo minores.
Doctor doctorum fuit hic, non clericulorum.
Num nec honestates verborum, nec gravitates
Sumpsit Brunonis nisi Vir magnæ rationis.
Nunciat egregiam Divina docendo sophiam,*

lectori exhibitus, ita mox post pauca, quæ huc minus faciunt, prosequitur: « Jam vero quis dixerit, tantum virum, quem omnes ferme Galliarum, Angliæ et Italiae ecclesiæ veluti celeberrimum scientiarum magistrum certatim commendarunt, has laudes annos viginti aut paulo plus aut minus natum promeruisse? Quis, inquam, sibi in animum induxerit, Brunonem ea ætate diu scholas adeo celebres cum tanta eruditionis et doctrinæ fama rexisse, ut post viginti (circiter nimirum) secessionis annos mors ejus tanquam omnium doctorum magistri a plerisque orbis Christiani ecclesiis celebrioribus deplorata fuerit? » Hactenus Ruinartius: et sane, cum Sanctus in tot adductis ab eo Titulis funebribus tam variis tamque profusis, quas, brevi spatio ætateque juvenili haud facile merendas, Remenses scholas docens aut harum præfecturam gerens meruerit, laudibus ornatur, argumento id est perquam valido, fuisse illum, cum hanc anno 1076 aut seq., ut dictum, dimisit, viginti quinque aut viginti sex annis majorem, ac proin ante sæculum undecimum, media sui parte jam clapsam, seu ante annum 1050 esse natum.

46. Verum quanto quidem citius id evenit? Zanotti (adi num. 26) in contexta a se Sancti Vita pag. 3 duo affert e Calabriae monumentis, quæ laudat, testimonia diversa, quæ S. Brunonem nonagenario majorem obiisse, produnt. Alterum, quod Epigramma vocat, quodque speluncæ, in qua Sanctus in Calabria habitavit, fuerit inscriptum, duobus constat versiculis:

*Jam nonaginta duos vitæ compleverat annos,
Cum Superos fragili carne solutus adit;*

alterum, quod e ms. antiquissimo, ut ait, fuerit desumptum, de Brunone sic habet: Obiit « Pridie Nonas octobris anno ab orbe redempto millesimo centesimo secundo, mense octavo, ætatis suæ vero anno nonagesimo secundo. » Cum ergo Sanctus, uti infra suo loco probatur, omni dubio procul anno 1101 vita functus sit, anno circiter 1008 natus indubie fuerit, si binis illis adductis, quorum alter Sanctus, cum jam nonaginta duos vitæ annos impleisset, altero, cum jam nonagesimum secundum vitæ annum ageret, obiisse traditur, testimoniis sit standum. Verum hæc e fontibus adeo antiquis, ut fidem indubiam mereantur, profecta mihi non videntur: licet enim alterum e ms. antiquissimo Zanotti indicet depromptum, quantæ tamen antiquitatis hoc fuerit, non adjungit, dubitareque proinde sinit, an sæculo quarto decimo, aut etiam quinto decimo exstiterit antiquius; quod utrumque a Sancti nostri ætate est remotius, quam ut scriptis de eo tunc confectis sua queat certa constare fides.

47. Et vero ipsemet Zanotti ms. illud, ut ut antiquissimum, magni aut fecit: etsi enim etiam, quo ab errore chronico quantum ad annum Christi 1102, cui Sancti obitum illigat, habeatur immune, Christi annos in illo ab Incarnatione, prout hæc Nativitatem præcessit, numerari affirmet, recitatis tamen, quæ jam huc transcripsi, binis testimoniis, mox subdit, probabile non esse, Sanctum ad tantam, quanta in hisce asseritur, ætatem pervenisse, ad huc etiam, id i a idcirco sibi videri, quod non appareat, qui is in ætate tam proæcta (sic enim anno 1084, quo ex dicendis Carthusiæ eremum primum ingressus est, sextum supra septuagesimum ætatis suæ annum jam egisset) auaterum adeo, quale tum in Carthusia Majori, tum in Calabria duxit, vitæ genus ducere, labores et ærumnas, itinerumque, quibus se dedit, incommoda sufferre potuisset. Ita fere quantum ad substantiam Zanotti, et recte sane. Atque hinc est, cur et eorum, qui Sanctum anno 1020 natum statuunt, opinio mihi displiceat: in hac enim ille, cum anno 1084 in Carthusiæ eremum secessit, annorum quatuor supra sexaginta exstiterit; qua pariter ætate rigidissimæ gravissimisque incommodis obnoxie vitæ, quam tunc primum fuerit amplexus, ducendæ fuisse parem, minus credibile apparet.

48. Quapropter cum Sanctus equidem, ut supra ostensum, major, quam viginti quinque aut viginti sex annis, cum anno 1076 aut sequenti Remensium scholarum præfectura sese abdicavit, haut dubie exstiterit, natiuitas ejus circa annum 1030 aut paulo serius hunc annum inter et annum 1040 collocanda videtur. Ita enim, cum in Cartusiam secessit, annorum dumtaxat quinquaginta circiter exstiterit; qua ætate plures fuisse et adhuc reperiri viros, vegetos adhuc ac robustos, durissimisque laboribus ferendis idoneos, experientia habetur compertum. Ita etiam poterit intelligi, qui factum sit, ut Bruno, cum Remensium scholarum præfecturam anno 1076 aut sequenti dimisit, hanc jam dudum, id est, annis

A quindecim circiter, ut supra dictum, aut saltem duodecim, imo jam inde ab anno 1066, si Mariottus loco supra cit. recte notet, gessisset, eamque, qui tunc inclaruisset, a Guiferto de Novigento, auctore coævo infra sæpiissime laudando, diserte asseritur, variisque in Titulis funebribus supra citatis innotuit, nominis celebritatem jam acquisivisset. Et sane Sanctum, cum Carthusiæ eremum est ingressus, quinquagena iam circiter aut eo etiam paulo majorem fuisse, ac proin tempore jam assignato natum esse, utcumque etiam suadet motus, quo de eo, veluti de viro longe gravissimo, ætatisque plane maturo, sermo sit tum in variis Titulis funebrius supra laudatis, tum in vita S. Hugonis, Gratianopolitani episcopi, apud nos tom I Aprilis inserta, in qua B auctor synchronus Guigo, quintus Carthusiæ Majoris prior, num. 11 de S. Brunone, ad solum hunc episcopum paucis diebus, antequam Carthusiam ingrederetur, veniente, ita loquitur: « Adest magister Bruno, vir religione scientiaque famesus, honestatis et gravitatis ac totius maturitatis quasi quoddam simulacrum. »

49. Accedit, in diversis ecclesiis jam tum, cum Sanctus anno 1084 in eremum secessit, celebres floruisse viros, quos hic discipulos habuisset, hosque inter Odonem de Castellione, qui anno 1083 ad summum pontificatum fuit electus, nominique Urbani II assumpsit. Nec hic præterire possum antiquum Carthusiæ Montis Dei in Picardia codicem, in quo S. Bruno septuagenarius obiisse legitur, ut C Jacobus Martinius, Carthusiæ hujus alumnus, apud Morkensium in ms. hujus Chronologica-diplomatæ de S. Brunone Diatriba, § 1 testatur; si enim codex ille recte notet, Sanctus utique, utpote anno 1101 vita functus, anno circiter 1030 natus fuerit. Verum cum de codicis illius ætate nihil vel a Martino, vel a Morkensio additum inveniam, rem alio adhuc argumento, quod mihi omnium validissimum apparet, juverit firmasse. Sanctus verosimuliter, uti infra probabo, ante annum 1050 Berengario in philosophia magistro usus est; quare cum hanc verosimillime non prius exceperit, quam cum septemdecim circiter annorum esset, hinc ab anno 1050 ordine retrogrado computati deducantur ad annum circiter 1030, D Sanctum circa hunc ipsum annum natum esse, consequitur. Atque hinc precipue simulque ex aliis supra in medium adductis probabilissimum sane apparet, Sanctum anno circiter 1030 aut paulo serius hunc annum inter et annum 1040 natum esse; quod cum sufficienter modo probatum putem, ad alia progredior.

§ III. *Qualis Sanctus in pueritia fuerit, canonicusne S. Cunibesti, et qua ætate esset, cum litteras discendi causa Gallias adiit, et an ibi Berengarium in philosophia magistrum habuerit.*

Blomenvenna in contexta a se Vita de Sancto, adhuc puero, ita loquitur: « Hujus a cunabulis mater sapientia lactabat infantiam, et semper in profectu ætatis proficere ad meliora edocuit. Hic

etiam, dum puer esset, nihil puerile gessit in opere, sed quasi futuræ religionis speciem ostentans, plurimum monachorum institutor a Domino parabatur. Sortitus est autem a Domino animam bonam, laudabilem indolem, ingenium docile, memoriam tenacem, voluntatem affectuose inclinam ad optima. Eadem in edenda Sancti Vita habet Surius, a Blomenvenna, quem hic quantum ad substantiam ad amussim expressit, in verbis, quibus utitur, dumtaxat diversus. Atque hæc quidem omnia, etiamsi expresse vel scriptoris vel monumenti antiqui testimonio confirmari haud queant, verosimillima universim apparent; quod vero nominatim ad eximias, quibus Sanctus adhuc puer effulserit, animi dotes pertinet, veritati sane id esse consonum, subsecuta ejus per totam vitam gesta dubitare non sinunt, luculenterque ex dicendis patescet. Verum enimvero leviora hæc sunt; graviora longe, difficultatibusque pene inextricabilibus implicata modo sequuntur. Blomenvenna verbis, proxime ex eo jam recitatis, hæc subdit: « Verum scholis Parisiensibus traditus, liberalibus artibus imbuendus, ultra coævos proficiens et inter primos philosophos habitus scholarum magister est effectus. » Sanctus ergo secundum Blomenvennam, cui Surius etiam consonat, litteris liberalibusque artibus Parisiis, celeberrima Galliarum civitate, fuerit imbutus.

54. Ac Sanctum quidem litteris operam daturum Colonia Agrippina Gallias petiisse, apud omnes in confesso est, nec ulla ratione potest revocari in dubium, uti ex dicendis quisque facile intelliget. Verum quæri hic potest, qua ætate Gallias adierit, num nullam ante in patria litteris operam navarit, num prævie S. Cuniberti canonicum non egerit, et num tandem vere Parisiensem urbem petierit studiiisque suis consecravit. Et primo quidem Brunonem in patria, antequam in Galliam proficisceretur, litterarum Grammaticæque rudimentis fuisse imbutum, verosimillimum apparet: verum an altioribus etiam scientiis? Id sane, dum locum, quo ibi Bruno studuerit, assignant, innuere videntur Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores tom. IX, p. 233. Etenim hic Sanctum non tantum in collegiata S. Cuniberti ecclesia, et litteris tam divinis quam humanis optime imbutum, et magna cura educatum fuisse, scribunt, verum etiam citant in margine Labbeum Bibliothecæ Novæ tom. I, p. 638, seu Sancti nostri elogium, ex hoc Labbei loco num. 7 huc transcriptum, in quo tamen ad eorum propositum nihil occurrit, quam « litteris tam sæcularibus quam divinis valde munitum fuisse Brunonem; » quæ elogii verba, ut consideranti patebit, intelligenda præcipue sunt de altioribus scientiis Philosophia et Theologia, quas Sanctus aliquando calluerit, quasque interim eum Colonix, antequam Gallias adiret, non didicisse, ex ætate minus provecta, qua tunc fuisse, infra probabitur, certum apparet. Quod autem ad locum, quo Sanctum Colonix educatum litterisque imbuturo

A aiant, hunc etiam Sancti apud Labbeum elogium nequitam exprimit.

52. Oportet ergo, ut scriptores illi, quæ loco cit. de re illa litteris mandarunt, unice hauserint et proluxa, quam ibidem pro se una cum Sancti elogio dumtaxat citant, quamque Mabillonius Musei Italici tom. I, part. II, pag. 119 et seqq. exhibet, Manassis archiepiscopi Remensis Epistola, ad Hugonem Djensem, Sedis Apostolicæ in Gallia legatum, data, in qua ita loquitur: « Bruno nec noster clericus, nec noster natus aut renatus est, sed sancti Cuniberti Coloniensis, in regno Teutonicorum positi, canonicus est. » Et sane Sanctus, quem ex hisce Manassis verbis Colonix in collegiata S. Cuniberti ecclesia canonicum fuisse, constat, verosimillime etiam, ex parte saltem, et in hac educatus, et litteris fuerit excultus, si modo jam inde ab eo tempore, quo in Galliam sese nondum contulerat, Colonixque juvenis adhuc degebat, Cunibertinis canonicis fuerit adscriptus. Verum sunt, qui sanctum tum denuum, cum anno circiter 1076 aut sequenti improbis Manassis archiepiscopi moribus Remos deserere fuisset coactus, canonicatu in collegiata S. Cuniberti Ecclesia donatum fuisse, contendunt, idque idcirco quod Sanctus anno 1079, quo præfatam epistolam Manasses scripsit, Cunibertinæ Ecclesiæ canonicus ratione obtenti in hac in adolescentia canonicatus vocari nequivisset, cum tunc beneficio hujusmodi, utpote a pluribus jam annis Ecclesiæ Remensis canonicus factus, sese haud dubie abdicasset. Res sane mihi sat verisimilis apparet.

53. Attamen fieri potest, ut Manasses locutus fuerit de Sancto, veluti de Cunibertinæ Ecclesiæ canonico, quod, etsi non amplius tunc, aliquando tamen in hac canonicatum obtinisset, eumque, utpote pravis suis moribus contrarium, pro canonico Remensi habere ex odio nollet; quod ut facilius credi queat, faciunt, quæ jam recitatis proxime subdit, hæc verba: « Cujus (Brunonis nimirum) societatem non magnopere affectamus, utpote de cuius vita et libertate penitus ignoramus; et quia, quando apud nos fuit, multis beneficiis a nobis in eum collatis, male et nequiter tractati sumus. » Ita quippe, ut Sancto apud Sedis Apostolicæ legatum invidiam confleret, Manasses hic loquitur. Ad hæc Sanctus a Cunibertino canonicorum collegio, in quo primum vite, ad canonum præscriptum exigendæ, sese dederat, Cunibertinus canonicus, etsi ad aliud canonicorum collegium jam transiisset, dici forsitan adhuc potuerit, quod pro tempore, quo Remis versaretur, possessi in Ecclesia Cunibertina canonicatus fructibus dumtaxat renunciasset, ipso interim canonicatu canoniceque Cunibertini titulo retento, ut ad hunc, si quando Remensi excidisset, redire potuisset. Duo certe diversa hunc in modum, maxime si legitima, ut fieri potuit, auctoritas intervenerit, beneficia possidendo in canones peccaturus Sanctus fuisse non videtur. Hisce itaque consideratis, eorum opi-

nio, qui Brunonem, antequam Gallias adiret, Colonia in collegiata S. Cuniberti ecclesia canonicum exstitisse, autumat, non omnino improbabilis apparet, ac proin Historiæ litterariæ Franciæ scriptores, dum sanctum, antequam Gallias peteret, et Ecclesiæ Cunibertinæ canonicum faciunt, et in hoc fuisse educatum, affirmant, erroris indubitati arguere non ausim, licet interim contrarium æstiman- tium opinio probabilior appareat.

54. Et hæc quidem probabilior multo erit, si ad id, ut Sanctus Ecclesiæ Cunibertinæ canonicus esse poterit, provecior fuerit quam quatuordecim aut quindecim annorum ætas requisita. Sanctus enim, cum id circiter ætatis esset, aut adhuc junior, Colonia in Galliam litteras discendi ergo profectus jam fuisse, Remisque studuisse videtur. Funeris enim Titulus, inter recidendos 56, quo S. Mariæ Ecclesiæ metropolitanæ Remensis canonici Sancto paren- tarunt, sic habet :

*Quem tenerum docuit mater Remensis alumnum,
Propositi tenuisse fidem lætata Brunonem,
Migrantem ad Dominum lacrymis precibusque salutat.*
Per tenerum autem alumnum quatuordecim aut quindecim annorum, aut etiam paulo junior ado- lescentem hic intelligendus videtur. Ita autumo, tum quod adjectivum tener, dum ætatem afficit, ad pau- cos hanc annos per se contrahat, tum quod Sanctus Remis litteras humaniores didicerit, annoque circi- ter 1047 philosophiam, cum verosimiliter annorum circiter septemdecim dumtaxat esset, Turonis audire inceperit. Et hoc postremum quidem infra probabo; Sanctum autem Remis humaniores litteras didicisse, fidem facit apud Mahillonium Præfatione in sæculi vi Pened. part. II, num. 85 Baldricus abbas Burgu- liensis, auctor cœvius; ibi enim in carmine ad Go- defridum Remensem nondum edito de S. Brunone sic capit :

*Et tunc Remis erat, Remis quoque Bruno studebat,
Bruno Latinorum tunc studii speculum.*

Hic autem per Latinorum tunc studium non philo- sophiam, aliasve altiores scientias, sed litteras hu- maniores, in quibus linguæ grammaticæque Latine studium comprehenditur, verosimillime intelligit.

55. Et vero Sanctum, qui, cum juvenis admodum, ut dictum, Remis studuerit, verosimillime, ante- quam hoc faceret, nec Parisiis, nec in alia Gallia- rum civitate litteris operam dederit, politiori littera- tura seu humanioribus litteris sese Remis excoluisse, ipsimet Historiæ litterariæ Franciæ scriptores loco supra cit. non obscure docent, poesi illum æque ibidem, quam aliis scientiis, ut ævi, quo vivebat, mos ferebat, incubuisse, asseverantes, ut verosimil- lime, dum pro scientiis, a Brunone Colonix Agrip- pinæ haustis, ejus apud Labbeum exstans elogium loco supra cit. laudant, minus ex hoc, quam verbis suis indicent, deductum voluerint, aut certe, quid ex eo consequeretur, minus perspexerint. Porro Sanctus tanto ardore tantoque successu humanioribus litteris seu linguæ Latine studio sese totum in cele-

A berrima tunc Remensi schola addixit, ut aliis in exemplum proponeretur. Ita ex ultimo, e duobus proxime huc transcriptis Baldrici, abbatis Burgu- liensis, versiculis colligendum videtur : « Bruno Latinorum tunc studii speculum. » Ad hæc quantum Sanctus nominatim in poetica facultate progressum fecerit, sufficienter ostendit vel solum ab eo compo- situm atque tum alibi sæpius, tum Parisiis a Judoco Balio cum cæteris sancti Viri Operibus anno 1524 excusum Paræneticum ad cœlestia capessenda Epi- gramma, utpote in cujus versibus, ut ut ad artem omnino non exactis, ea tamen, quam in aliis pene omnibus poetis sæculi XI, quo Sanctus floruit, frustra quæras, et venustas et elegantia mirifice elucet.

56. Integrum id speciminis loco huc transcribo.

B Sic habet :

*Mortales Dominus cunctos in luce creavit,
Ut capiant meritis gaudia summa poli.
Felix ille quidem, qui mentem jugiter illuc
Dirigit atque vigil noxia quæque caret!
Nec tamen infelix, sceleris quem pœnit et acti,
Quique suum facinus plangere sæpe solet.
Sed vivunt homines, tanquam mors nulla sequatur,
Et velut infernus fabula vana foret,
Cum doceat sensus, viventes morte resolvi,
Atque erebi pœnus pagina sacra probet;
Quas qui non metuit, infelix prorsus et amens
Vivit et extinctus sentiet ille rogam.
Sic igitur cuncti mortales vivere curent,
Ut nihil inferni sit metuenda palus.*

C Nec minus Sanctus, uti ex dicendis pronum erit colligere, altioris ordinis scientiis, quam poetica facultate sese studuit imbuere. Verum ubi hæc ac nominatim quidem philosophiam didicit? Pro civi- tate Parisiensi stant non modo Blomenvenna verbis num. 50 huc transcriptis, Surius in Sancti Vita, aliique Ordinis Carthusiensis scriptores non pauci, verum etiam, quos omnes nominare non vacat, alii nonnulli, ac nominatim in Universitatibus Parisiensis Historia, anno 1665 a se edita, tom. I, pag. 467 et seq. Cæsar Egassius Bulæus, qui, licet Sanctum Pa- risiis philosophiæ incubuisse, aperte ibidem non edicat, satis tamen id indicat, quique, quod reliqui non faciunt, opinionem suam, qua præterea Sanctum Parisiis docuisse, autumat, probare etiam nititur.

D 57. Ac ad id quidem tres conjecturas adhibet diversas. Omnium postremam, cum tantum eo ten- dat, ut Sanctum Parisiis, quod infra dumtaxat discutiendum, docuisse probet, prætermitto, solum- que duas reliquas examino. Harum posterior « peti- tur (verba sunt Bulæi) ex auctore anonymo, qui Historiam a Roberto ad mortem usque Philippi I perduxit, quique Brunonem novit aut nosse potuit. Ille autem iis eum accenset, quos prope certum est studuisse et docuisse Parisiis. « Hoc tempore, » in- quit, nempe circa annum 1060, « tam in divina, « quam in humana philosophia floruerunt Lanfran- « cus Cantuariensis episcopus, Guido Langobardus, « Manigaudus Teutonicus, Bruno Remensis, qui

« postea vitam duxit eremiticam. » Nemo autem dixerit, Viros illos docuisse Remis. » Ita ille, qui, quamquam Sanctum philosophiæ Parisiis incubuisse, expresse non edicat, satis tamen id innuit, cum, Parisiis studuisse eum, prope certum esse velit, simulque, quo rem evincat, aonymi textum, quo Sanctus in philosophia floruisse, asseritur, in medium adducat. Verum unda, quæso, Brunonem non alibi quam Parisiis philosophiæ incubuisse, aut etiam scientiam hanc docuisse, certum esse potest?

58. Sane Brunonem philosophiam Remis docuisse, ex infra dicendis ac nominatim ex ipso, quod hic Bulæus laudat, Fragmento historico verosimilius apparet, ut proinde contrarium sit incertum, debeatque vel hinc Bulæi conjecturæ, de philosophia a Brunone Parisiis excepta, pro admodum incerta haberi; an vero de aliis, quos anonymus a Bulæo adductus laudat, certior sit, aliis examinandum relinquo, et ad alteram scriptoris hujus conjecturam jam venio. « Hæc est ex Chronici Malleacensis (verba iterum sunt Bulæi) manuscripto codice, qui servari dicitur Parisiis in bibliotheca Puteana, quique ab auctore conscriptus est circa annum 1160, et in lucem editus a Philippo Labæo. In eo autem leguntur hæc verba ad an. 996: « Gerbertus docuit Fulbertum, Carnotensem episcopum. Hic iterum Fulbertus docuit Berengarium canonicum S. Martini. Qui item Brunonem Remensem et alios multos hæredes philosophiæ reliquit. Bruno quidem perfectus philosophus et eremita apud Calabriam multorum monachorum Pater obiit in Chr. sto. » At ubi Berengarius eum hæredem philosophiæ reliquit? Certe ubi ipse docebat; at non legitur docuisse Remis, sed Turonis, et præsumitur docuisse Parisiis post mortem Fulberti Carnotensis præceptoris sui. Itaque verisimile est, Brunonem eum (in philosophia nimirum) Lutetiæ audivisse. »

59. Hactenus Bulæus, contendens videlicet, non tantum Sanctum nostrum philosophiæ placita Parisiis excepisse, verum etiam ibidem in hisce magistro usum esse Berengario, Turonensi; S. Martini canonico, viro illo ex sparso hæreseos suæ, qua realem Corporis et Sanguinis Christi in Euchariæ Sacramento præsentiam negavit, Calvinoque et ejus sequacibus prælusit, veneno per omnem late Europam notissimo. Verum cum Berengarius (adi Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. IX, pag. 140) Parisiis docuisse nuspian legatur, sitque proinde, uti ipsemet Bulæus verbis recitatis satis indicat, an ibidem revera ille unquam docuerit, admodum dubium, cur Turonis hunc, ubi certe docuit, a Sancto in philosophia auditum fuisse, e recitatis Malleacensis Chronici verbis potius non intulit? Sane cum Berengarius, a Lanfræco variis disputationibus devictus, et a discipulis propterea desertus, Parisios et scholas dimittere, Turonasque repetere, ex ipsiusmet Bulæi opinione sub annum 1038 fuerit coactus, nequirit profecto Sanctum in philosophia ibidem habere discipulum, utpote qui tunc, anno

demum, ut docui, 1030 circiter natus, decimum ætatis suæ annum nondum attingisset. Ruit itaque et altera, qua Parisiis a Brunone philosophiam fuisse exceptam, probetur, formata a Bulæo conjectura. Et vero Sanctum non Parisiis, sed Remis vel Turonis philosophiæ incubuisse, dicendum: Remis quidem, si Berengarius in scientia illa magister ei non obtigerit, Turonis vero, si obtigerit.

60. Ac horum quidem primum idcirco placet, quod Sanctum diu Remis studuisse et docuisse, et ex jam dictis et ex porro dicendis certum omnino sit; postremum vero, quod utique, si revera Sanctus, ut Chronicon Malleacense tradere videtur, in philosophia Berengarium audierit, factum id esse ibi, ubi hic docebat, verosimillimum apparet. Ut itaque Remisne, an Turonis philosophiæ placita Bruno exceperit, definiiri utcumque queat, habueritne hic in philosophia Berengarium magistrum, est indagandum. Ac Sanctum quidem in philosophia magistro usum esse Berengario, mea est opinio, quam ut probem, primo eos, qui illi adversantur aut certe non favent, convenio. Marlottus, postquam Historiæ metropolis Remensis tom. II, pag. 135 S. Brunonem dixit præceptorem, in philosophia videlicet, nactum fuisse Berengarium, S. Martini Turonensis canonicum, statim addit, « si chronographo Malleacensi, Brunonis coætaneo, credatur. » Mabillonius fidei professioni S. Brunonis, quam tom. IV Veterum Analect. pag. 400 edidit, annotationem hanc præfixit: « Deoduni epistolæ propter argumenti affinitatem subijc re visum est S. Brunonis fidei professionem, quam morti proximus edidit, damnata hæresi Berengarii, cujus discipulus fuerat, si fides est Chronico Malleacensi. » Duo itaque viri illi eruditi, Marlottus nempe et Mabillonius, quidquid Chronici Malleacensis auctor verbis num. 58 a Bulæo adductis scribat, pro indubitato non habuere, Brunonem in philosophia magistro usum unquam esse Berengario. Nec tantum rem hanc dubiam, verum etiam a vero alienam autumavit Mabillonius.

61. Etenim Præfatione in Sæculum vi Benedictinum num. 7 circa medium sic scribit: « De hac propagatione (doctrinæ et eruditionis) agens sancti Maxentii chronographus, eam, tanquam e fonte, repetit a Girberto seu Gerberto monacho Auriliacensi, qui Fulbertum Carnotensem docuisse dicitur. Fulbertus vero, ait, ille, « docuit Berengarium canonicum sancti Martini: qui item Brunonem Remensem et alios multos heredes philosophiæ reliquit: » quo ex loco nonnulli colligunt, Brunonem, sacri Carthusiani Ordinis institutorem, Berengarii discipulum existisse. Verum præterquam quod illius Maxentiani chronographi auctoritas tanti non est, ut id adstruere valeat, certe ipsa chronographi verba longe aliter interpretanda videntur. Hæc enim verba, « qui item Brunonem Remensem » etc. non ad Berengarium referenda sunt, sed ad Fulbertum, qui Berengarium docuit, qui item Brunonem Remen-

sem. Deinde ipsamet verba non evincunt, Fulbertum, nedum Berengarium, auditorem habuisse Brunonem, sed tantum Brunonem et alios multos, sive a Fulberto, sive a Berengario hæredes philosophiæ relictos fuisse, a quocumque demum præceptore eruditi fuerint illi, id est, Bruno aliique philosophiæ heredes. Certe Brunonem jam clericum et Coloniensem canonicum, ac proinde litteris excultum, ex urbe Colonia in Remorum civitatem accessisse, constat; at longe verosimilius est, eum a Notgero, Leodicensi episcopo, ejusque discipulis institutum fuisse. Hujus rei testis est locupletissimus Manasses, Remorum archipræsul, in Apologia sua, ubi de Brunone, qui ejus moribus adversabatur, hæc habet: « Bruno nec noster clericus, nec noster natus aut renatus est, sed sancti Cuniberti in regno Teutoniarum postli canonicus est, » etc. Id observare visum est hoc loco de viro sanctissimo, qui, etsi Berengarii discipulus fuisset, longe ab ejus errore abhorruit, ut probat ipsius confessio de sanctissimo saccharistæ sacramento, quam alias retulimus. Sed interest verum a falso discernere, et nubeculam illam, si qua erat, a tanto lumine remove.

62. In altera deinde in Sæculum vi Benedictinum Præfatione, quo opinionem suam confirmet, num. 85 sic scribit: « Hunc Godefridum (Remensem, qui S. Brunoni in scholarum magisterio a Manasse, Remensium archiepiscopo, Remis fuit suffectus) viventem ac mortuum laudavit Baldricus abbas, qui eum Remis genitum, litterisque institutum cum Brunone fuisse dicit. Ita enim canit ille in carmine nondum edito ad Godefridum Remensem.

Nobilis urbs Romæ soror inquam, et Romæ
[secundæ

*Te genuit, peperit promeruitque sibi.
Hæc te doctrinæ totius neclare sulum
Adscivit studiis præposuitque suis.
Gallia tunc etiam studiis florebat opimis,
Florebatque tuo Gallia plus studio.
Ad te currebant examina discipulorum
Et refovebantur melle parentis apes.
Et tunc Remis erat, Remis quoque Bruno studebat,
Bruno Latinorum tunc studii speculum.
Ipsis temporibus studuitque senex Herimannus,
Et mundo studii clara lucerna fuit.
Tu fueras juvenis, fueras et acutior illis.
Tertius ergo venis, jam quoque primus eras.
Gervasio princeps, princeps tuus ille Manasses
Successit, qui te promovet ad studium.*

Ex his intelligitur, quod in priori Præfatione (loco nempe proxime ante hunc supra huc transcripto) ostendimus, Brunonem Remis operam litteris (in philosophia videlicet) dedisse, non Turonis sub Berengario magistro, ut quidam ex Chronico Malleacensi male intellecto persuadere volunt; et quidem non solum cum prædicto Godefrido, sed etiam cum Herimanno seniore, quem Gozechinus scholasticus primum laudat inter illius sæculi sapientes et aucto-

ritate præstantes, qui, relictis inferioribus studiis, in theologiæ otium concesserant.)

63. Hactenus Mabillonius: verum hæc, ut jam supra docui, Baldrici, abbatis Burguliensis, verba. « et tunc Remis erat, Remis quoque Bruno studebat, Bruno Latinorum tunc studii speculum, » quæ potissimum, quod Mabillonius contendit, conficere deberent, in sensu naturali et magis obvio accepta significare dumtaxat videntur, Brunonem Remis litteris humanioribus operam dedisse. Si autem per « Latinorum studium » a Baldrico litteras humaniores non fuisse intellectas, præfracte velis, esse equidem non videtur, cur hic auctor magis debeat intelligi de philosophicis, quam de theologicis studiis, quibus Bruno Remis animum excoluerit. Quod si ergo reipsa in toto hoc transcripto textu de theologia dumtaxat, in quam sanctus Remis una cum Godefrido Remensi et Herimanno seniore incubuerit, Baldrico abbati sermo sit, quid, quæso, inde habebitur pro opinione, qua sanctum, non Turonis apud Berengarium, sed Remis philosophiam excepiisse vult Mabillonius? Scriptori huic nihilominus consensere deinde Historiæ literariæ Franciæ scriptores tom. IX, pag. 233, ita in inferiori paginæ hujus margine notantes: « Ex errore et ex Chronico Malleacensi sensu male intellecto factum est, ut. Brunonem Turonis sub Berengario studuisse, quidam auctores scripserint. Remis id fuisse, Baldricus, Burguliensis abbas, diserte (loco nempe a Mabillonio supra adducto) affirmat. » Ita illi; sed dispiciamus modo, an, qui sanctum sub Berengario Turonis studuisse, seu philosophiæ, facita excepiisse scripserint, indubie errarint, ac Malleacense Chronicon male intellexerint, seu potius an hoc verbum num. 61 datis sat felici successu interpretetur Mabillonius. Primo hic scriptor ait: « Hæc... (Chronici Malleacensis) verba, « qui item Brunonem Remensem, » etc, non ad Berengarium referendas, sed ad Fulbertum, qui Berengarium docuit, qui item Brunonem Remensem. » Fulbertum ergo, non Berengarium, ex hac Mabillonii interpretatione magistrum in philosophia Sanctus habuerit. Verum hoc, nisi simul Chronici Malleacensis auctorem erroris arguere velimus, nequit admitti.

64. Fulbertus enim, de quo loquitur, fuit Carnotensis episcopus; hic autem, ut Historiæ literariæ Franciæ scriptores tom. VI, pag. 265 dilucide ostendunt, e vivis excessit anno 1029, quo Sanctus vel non natus, vel certe præ ætate nimium adhuc imbecilla philosophiæ lectionibus excipendis intelligendisque idoneus nondum erat, uti ex iis, quæ de natali Brunonis anno supra dicta sunt, pronum est eruere. Et vero sancto Fulbertum Carnotensem esse non potuisse in philosophia magistrum, ipsemet Mabillonius forsitan observavit. Ita suspicor, quod Chronici Malleacensis interpretationi, de qua jam dictum, alteram hanc proxime subjungat: « Deinceps ipsamet (allegata Chronici Malleacensis) verba non evincunt. Fulbertum, nedum Berengarium, audito-

rem habuisse Brunonem, sed tantum Brunonem et alios multos, sive a Fulberto, sive a Berengario « Heredes philosophiæ » relictos fuisse; a quocumque demum præceptore eruditi fuerint illi, id est, Bruno, aliique philosophiæ heredes. » Ab opinione sane, qua Sanctus apud Turonas sub Berengario studuisse, statuitur, eruditi omnes facile discedent, si alter hic, quo Mabillonius utitur, Chronici Malleacensis interpretandi modus locum debeat habere. Verum res, ut mihi equidem apparet, verosimillime secus habet; quod ut probatum dem, ipsa recito Malleacensis Chronici verba, non ea tantum, quæ Mabillonius loco supra cit. transcripsit, verum etiam, quæ hisce præmittuntur, aliquot alia, textum aliquanto prolixioris constituentia, qui sic habet: « Girbertus vero natione Aquitanus, monachus Aureliacensis sancti Geraldii ecclesiæ,.... ab imperatore papa Romanorum sublevatus est propter philosophiæ gratiam: mutatum est nomen ejus pristinum et vocatus est Silvester. Girbertus enim docuit Fulbertum Carnotensem episcopum, qui post Leobinum existit episcopus. De quo multa scripta vel in pagina, vel in cantu sanctæ ecclesiæ remanserunt. Hic iterum Fulbertus docuit Berengarium canonicum sancti Martini. Qui item Brunonem Remensem et alios multos heredes philosophiæ reliquit. »

65. Ordine hic, quo floruerunt, recensentur nonnulli, ut consideranti patebit, philosophiæ doctores seu magistri, quorum alii aliis scientiam hanc tradidere; quare, cum Berengarius, uti apud omnes in confesso est, philosophiæ doctor seu magister etiam existit, hæc chronographi Malleacensis verba: « Qui item Brunonem Remensem et alios multos heredes philosophiæ reliquit, » non ad Fulbertum, ut vult Mabillonius, sed ad Berengarium referenda sunt, itaque debent intelligi, ut significant, hunc ipsummet S. Brunoni philosophiæ scientiam tradidisse. Et vero, ut ita intelligantur, naturalis etiam maximeque obuius quem offerunt, sensus exigit, quemadmodum, quantum opinor, quisque facile fatebitur, qui præiudiciis vacuus exstiterit. Mabillonius quidem, ut sanctam philosophiam a Berengario doctum non fuisse, ac proin hæc verba, « Qui item Brunonem Remensem, » etc., eo modo, quem assignat, exponenda evincat, in probationem adhuc addit, « Brunonem, jam clericum et Coloniensem canonicum, ac proinde litteris excultum, ex urbe Colonia in Remorum civitatem accessisse, » idque constare ex hisce (adi num. 52) Manassis Remorum archipræsulis de S. Brunone verbis, « Bruno nec noster clericus, nec noster natus, aut renatus est, sed sancti Cuniberti, in regno Teutonicorum positi, canonicus est, » etc. Verum litteris, quæ altioris, ut philosophia, ordinis sint, nondum sanctum, cum Colonia Remos adiit, excultum fuisse, supra docuimus, nec id constare potest ex allegatis a Mabillonio Manassis archiepiscopi verbis, cum ex hisce, ut jam supra dictum, potius appareat, sanctum nostrum, antequam litteras discendi causa

A Remos adiret, S. Cuniberti canonicum non existisse, sed tum demum, cum anno 1076 aut sequenti Remis excedere fuisset compulsus.

66. Nullum itaque ex argumentis, quibus Mabillonius, modo vel uno vel altero a se assignato Chronici Malleacensis, quæ prolixè nunc discussa sunt, verba explicanda essent, probatum vult, rem certo evincit, ac proin sensui naturali magis que obvio, quem hæc offerunt, adhærens, ita ea pergo accipere, ut Berengarium S. Brunoni philosophiæ placita tradidisse, significant: quod proinde re ipsa etiam factum, pro verosimillimo habeo, Chronici Malleacensis, quod auctorem Sancto nostro fere æqualem habet, auctoritate impulsus. Addit quidem (vide num. 61) etiam Mabillonius, tanti hanc non esse, ut Chronicon illud iis, quæ adstruit, fidem indubitatum facere possit, reque ipsa nonnulla, quæ memoriæ prodit a veritate aliena, deprehensa sunt, tum a Labbeo, a quo primum publici juris factum est, tum post eum ab Historiæ litterariæ Franciæ scriptoribus tom. XII, pag. 79 et sequenti. Verum, etsi id ita sit, verosimillimum tamen adhuc apparet, quod de tradita S. Brunoni a Berengario philosophia affirmat. Ea enim, in quibus Chronici illius auctor a veritate deviasse notatur, ab ætate ejus longius abfuerunt; in iis autem, quæ vel tempore suo vel non diu ante gesta sunt, vix unquam a Labbeo, qui tamen errores ejus sedulo adnotavit, errasse notatur, ut proinde, cum synchronus aut certe pene æqualis Sancto nostro exstiterit, in iis utique, quæ de audita ab hoc sub Berengario philosophia tradit, errasse existimandus non sit, neque vero errasse, a Labbeo notatur. Quare, si non omnino certum, verosimillimum equidem, omnibus consideratis, est, Sanctum nostrum a Berengario philosophiam doctum fuisse.

67. Hinc porro jam consequitur, ut eam, non Parisiis, quod hic etiam probandum erat, sed Turonis, cum in hac civitate, non autem (uti modo inter recentiores criticos satis convenit) in alia, Berengarius docuerit, verosimillime exceperit. At vero, inquit, Berengarius in pla sua, qua alios etiam inficere conabatur, hæresi infamis juxta ac periculosus erat, ac proin existimandum non apparet, vel sancti parentes, vel eos, qui illius adhuc juvenis curam gerebant, commissuros fuisse, ut Sanctum, magistri hujusmodi disciplinæ traditum, venenatæ impiæque doctrinæ hauriendæ discrimini exponerent. Verum Berengarius non statim, cum scholas Turonenses regere cœpit, in hæresim fuit prolapsus, nec statim, cum hæreseos suæ virus spargere cœpit, passim pro hæretico ab omnibus fuit habitus. Et Hugo quidem Lingonensis episcopus, Berengarii olim condiscipulus, primus fuit, qui ab eo (adi Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. VIII, pag. 202) in eucharistiæ sacramento et realitate et transubstantiationem negari, detexerit, quique haud ita dudum post, quo errantem in viam reduceret, pulchram ad eum dedit epistolam; quare cum hæc (adi iterum

laudatos scriptores loco cit.) non citius, quam paulo ante Octobrem anni 1049 scripta fuerit, consequens est, ut verosimillime prava Berengarii doctrina anno dumtaxat proxime hunc antecedenti, quo etiam hæc aut tantum paulo citius turbas in ecclesia excitasse videtur, ab Hugone Lingonensi episcopo fuerit detecta. Jam vero, cum id ita sit, nihil sane sancti parentes, tutoresve impedire debuit, quo minus eum anno 1047, quo ex supra dictis septemdecim circiter annorum jam esse potuit, Turonas mirriter philosophiæ placitis a Berengario imbuendum. Ino vero non satis video, cur eo etiam anno 1048 aut sequenti, cum anno demum 1050 a Leone IX Papa in concilio Romæ celebrato Berengariani errores fuerint damnati, mitti non potuisset.

68. Nec porro Brunoni aut ejus si iis dedecori verti debet, quod is hominem de fide non recte sentientem, nec tamen ut hæreticum damnatum in philosophia audierit; etsi enim id ita ex jam dictis appareat, dubitandum tamen non est, quin a Berengario saltem tunc, cum in concilio Romano damnatus primum hic fuisset, recesserit. Ita autem vel ex eo, quod ab impia ejus hæresi maxime abhorruerit, ut fidem facit, tum, quas fecit, infra hic memorandas in psalmum xxi et in cap. xi, epist. 1 ad Corinth. commentationes, tum, quam morti proximus emisit, fidei professio, a Mabillonio, tom. IV Analect., p. g. 400 et seq. relata infraque huc transcribenda. At vero quoniam hic de fidei professione, a sancto morti proximo emissa, sermo iucidit, unum hic adhuc moneri lectorem, necesse est. Cum in professione illa Bruuo statim hæc vocibus: « Credo sacramenta, quæ catholica credit et veneratur Ecclesia, » subjungat: « Et nominatim, quod consecratur in altari, verum corpus esse, veram carnem et verum sanguinem Domini nostri Jesu Christi, quem et nos accipimus in remissionem peccatorum nostrorum, in spem salutis æternæ, » erit fortassis non nemo, qui, cum his verbis doctrina, Berengarianæ e diametro opposita, contineatur, argumento etiam id esse velit, sub Berengario Turonis philosophiæ Sanctum studuisse, utpote qui emissæ a se fidei professioni verba illa inclusere non aliam ob causam, quam ut Berengarianæ qualemcumque, cui idcirco obnoxius esse poterat, suspicionem hæreseos a sese amoliretur.

69. Et vero fuit, cum et ego, argui inde pro philosophia, a Sancto sub Berengario audita posse, arbitrarer; ast, re penitus examinata, comperi, morem hunc post Berengarianam hæresim exortam diu observatum fuisse, ut doctiores illustrioresque fere viri, cum morti essent proximi, fidei professionem emitterent, qua tum alia fidei dogmata, tum præcipue, quæ ad sacratissimum eucharistiæ sacramentum pertinent, profiterentur. Ac in primis quidem exempli loco sit Gervasius, Remensis archiepiscopus, anno 1067 vita functus, qui cum moriturus esset, fidei professionem non multum ab emissa per Sanctum quantum ad reconditum de eucharistia dogma diver-

Asam, emisit, ut videre licet in archiepiscoporum Remensium serie, quam Gallia Christiana aucta tom. IX exhibet. Accedit Matthæus S. R. E. cardinalis, cujus Brunonianæ non multum dissimilis, quam sub finem vitæ emisit, fidei professio apud Petrum Venerabilem, abbatem Cluniacensem, Miraculorum lib. II, cap. 22 exstat, et Ludovicus VI Francorum rex, cujus Brunonianæ itidem non multum dissimilis, quam moriturus emisit, fidei professio a Baronio in Annalibus ad annum 1131 recitatur. Berengarii itaque in philosophia discipulum fuisse S. Brunonem, argui ex ea, quam hic morti proximus emisit, fidei professione non potest. Nec, ut sanctum Berengarii in philosophia discipulum faciamus, validius argui potest e centesimo sexagesimo sexto, quo ecclesia cathedralis Andegavensis, S. Mauritio sacra, Brunonem mirifice celebrat, funebri Titulo; licet enim hic binos hosce contineat versiculos,

Dux prius erroris monstravit iter melioris

Postea doctrinæ, quæ gaudia dat sine fine

et quibus, Sanctum in errorem contra fidem, quem postea deposuerit, fuisse prolapsum, ac proin non tantum Berengarium habuisse magistrum, ast etiam perversæ ejus contra eucharistiæ sacramentum sectatorem aliquando extitisse, suspicari non nemo forsitan posset, sinistræ tamen hujusmodi de Sancto suspicioni locum inde merito esse non posse, quisque facile deprehendet, qui cum aliis, in eodem titulo antecedentibus et consequentibus, recitatos binos versiculos considerarit.

70. Ita quippe patecet, per « errorem, » quidem in hisce non errorem contra fidem, cui aliquando Sanctus adhæserit, sed profanas scientias, quas sedulo magnaque cum laude primo coluerat docueratque, per « doctrinam » autem « meliorem, » non ullam sinceræ veræque fidei dogma, cui aliquando fuerit adversatus, sed divinam Evangelii, qua, postea sæculo deserto, in eremum sccessit, terrænaque suo exemplo despiciere ac cœlestia sectari alios docuit, institutionem debere intelligi. Ut hæc eo queat deprehendi facilius, versiculos huc facientes, tam qui consequuntur, quam qui præcedunt binos recitatos, huc transcribo. Præcedentes hi sunt:

Plus quam Maronis laudatur lingua Brunonis

Gloria Platonis vilescit laude Brunonis.

Hic præcallebat doctoribus, hic faciebat

Summos doctores, non instituendo minores.

Doctor doctorum fuit hic, non clericulorum.

Nam nec honestates verborum, nec gravitates

Sumpsit Brunonis, nisi vir magnæ rationis.

Rectio prudentis superabat acumina mentis;

Ut documentorum doctor satis exstitit horum.

Hic plus perfectam voluit præponere sctam

Nuntiat egregiam divina docendo soçhiam,

Primaque destruxit et tanquam frivola duxit.

71. Consequentes vero isti:

Sed nil mundana sapientia dat nisi rana;

Hæc facit elatos pompa, facit illa beatos.

Factis complebat, operando quod ore docebat :

Multos sermones faciebat per regiones.

Urbe[m] transiit Romam Calabrosque petiuit.

Scriptor anonymus, qui Tractatum de S. Brunone, a Carthusianis hujatibus mecum communicatum, composuit, aliter nonnihil, quo Sanctum erroris in fide suspicione liberet, titulum funebrem. ei ab ecclesia Andegavensi sacratum, interpretatur. De hujus enim auctore num. 7 ita pronuntiat : « Brunonem primum laudat, quod celebrioribus doctoribus omni scientia profana (ut sunt grammatica, dialectica et aliæ ejusmodi) excelluerit. Deinde illum majori laude dignum ostendit, quod « his plus persectam voluit præponere sectam, » id est, scientiam, videlicet theologiam, ut sequenti versu explicat ; « Nunciat egregiam divina docendo sophiam. » Idcirco, qui dux erroris prius fuerat, non quidem falsæ doctrinæ, sed perituræ et mundanæ scientiæ, ut postea dicit, sive philosophiæ, quam multi Sancti, tamquam quæ nihil aut modicum ad salutem valet, contempserunt, « monstravit iter melioris postea doctrinæ » sive concionando (nam « multos sermones faciebat per regiones ») sive docendo ac sacram Scripturam discipulis suis interpretando, ut canonicos Niolenses superius declarasse vidimus, cum eum dixerunt dudum ecclesiæ Remensis summum didascalum, utpote in psalterio et cæteris scientiis luculentissimum. »

72. Ita ille : et sane interpretatio, quam hic suggerit, aliæ similis, si supra a me assignata, quæ tamen præstare videtur, forsân displiceat, necessario debet admitti, cum, Sanctum a fide nunquam aberrasse certum sit et variis aliis funebribus (j's titulis, in quibus fidem semper sanam ac integram servasse, diserte traditur aut certe non obscure indicatur. Ut reliquos brevitatis ergo missos faciam, unum dumtaxat, vigesimum nempe et centesimum, in quo id expressius declaratur, in medium adduco. In hoc itaque monachi S. Audomari sic Sanctum compellant :

Ergo vera fides, quam tu semper coluisti,

Te trahat ad Christi requiem, quam Bruno petisti.

Ceterum hæc tam de errore in fide, cujus suspectus Bruno videri queat, quam de fidei professione, sub vitæ terminum ab eo emissa, paulo fusius prosequi hic libuit, ut evidentius pateat, nihil inde pro opinione, quæ Berengarii in philosophia discipulum Sanctum nostrum facimus, posse concludi. Atque ad id quidem veritatis amor me compulsi, quo præterea nunc fit, ut committere non possim, quin uam adhuc, quod eidem opinioni nostræ utcumque obest aut saltem non favet, lectori modo ob oculos ponam. Inter titulos Sancti funebres, qui numero tamen 180 fere sunt, nullus occurrit, quo ei ecclesia Turonensis parentarit; unde videri potest Turonas non adisse Carthusiæ Calabrinæ alumnus, qui encyclicam de morte S. Brunonis epistolam circumtulit, quique tamen id, si Turonis philosophiam Sanctus

A excepisset, facturus fuisse videtur, utpote usitatum ætate sua morem, quo encyclicæ hujusmodi epistolæ ad ecclesias præcipue, quibus defunctus aut notus esset, aut saltem notus esse, præsumeretur, solebant deferri, verosimillime secutus.

73. Ita, qui nostræ de audito Turonis a Brunone in philosophia Berengario opinioni adversantur, possunt arguere. Verum non omnes verosimiliter funebres Sancti tituli uni eidemque rotulo, qui encyclicam (adi num. 25 et infra in hanc notanda) de Sancti obitu epistolam, a Carthusiano Calabrino circumlatam, pluresque certe ad hanc responsorias seu titulos funebres comp'ectebatur, fuere inscripti, chartæque separatæ, in quas aliquot ex hisce verosimiliter fuerint conjecti, temporis injuria interire facile potuerunt. Quid si ergo id de titulo funebri, quo ecclesia Turonensis Sancto parentavit, factum fuerit? Ad hæc Carthusiæ Calabrinæ alumnus, qui epistolam encyclicam, mortis S. Brunonis nuntium, circumtulit, forte etiam non omnes, quibus is in vivis superstes notus fuerat, ecclesias adierit, a more solito ob causas, quæ nos latent, deflectens. Ut ut sit, ex eo equidem, quod inter titulos Sancti funebres nullus omnino, ecclesiæ Turonensis romime insignitus, occurrat, consequens non est, ut vel Bruno Turo is notus non fuerit, vel philosophiæ operam non dederit. Ambigi enim nulla ratione potest, quin Sanctus Coloniæ Agrippinæ, utpote in qua civitate natus ac magna ex parte educatus esset, notissimus existit, nec tamen inter funebres ejus titulos ullus est, qui ecclesiæ Coloniensis, sive cathedralis seu collegiatæ S. Cuniberti, in qua tamen Sanctus canonicum egerat, nomen præferat; ut sane ex difficultate, quæ modo proposita est, non infirmetur opinio, quæ Sanctum Turonis philosophiam sub Berengario didicisse arbitramur. Hinc porro et ex aliis supradictis consecrarium est, ut Sanctus verosimillime, cum jam octodecim esset annorum, Parisiis nondum studuisset. Cum enim, dumquatuordecim circiter esset annorum aut adhuc junior, litteras humaniores, quarum rudimenta Coloniæ posuerat, Remis prosecutus sit, hisque ibidem jam imbutus philosophiam Turonis audire incœperit, nec paucioribus, quam binis, annis verosimillime absolverit, quo, quæso, tempore ante expletum decimum octavam ætatis suæ annum Parisiis studere potuerit? An autem ibidem umquam post certo studuerit aut etiam docuerit, dicenda aperient.

§ IV. Quo Sanctus Turonis, Berengario relicto, sese contulerit, quid tum primum egerit, quandonam Remis docere incœperit, et quas ibidem scientias tradiderit, muniaque obierit.

74. Anno circiter 1048 aut certe non serius, quam anno 1050 Turonis, relicto Berengario, excessisse S. Brunonem, verosimillimum sane efficiunt, quæ § præcedenti in medium adduxi. Verum quo tunc sanctus sese contulit? Parisiosne, an Remos? Nullum plane, quo alterutrum indubitanter asseram, appetit monumentum antiquum. Pro civitate ite-

mensi tamen, quod in hac Sanctum diu et studuisse et docuisse, ita comperto ex dicendis sit, stare malim. Morkensius in ms. sua Chronologica diplomatica de S. Brunone Diatriba in ea versatur opinione, qua existimat, Sanctum ordinis sui institutorem post detectam Berengarii hæresim in patriam Coloniam Agrippinam esse reversum; quod sane vero apparet non absimile, etsi interim nullo pariter queat monumento sat antiquo probari. Sed quid de altero asserto dicendum, quo tum primum in S. Cuniberti ecclesia canonicum creatum fuisse Sanctum nostrum, Morkensius præterea affirmat? Nec hoc, uti etiam Brunonem tunc ibidem in sacram Scripturam resque theologicas incubuisse, vero apparet absimile. Quod si interim ita, ut potuit, sese etiam reipsa res habuerit, a Manasse, Remensium archiepiscopo, S. Cuniberti canonicus eo sensu, quem num. 55 exposui, vocari Sanctus etiam potuerit, quamvis in S. Cuniberti ecclesia, antequam in Galliam litteras dicendi causa e patria primum abiret, canonicum non egisset, ut proin, etiamsi cum diu etiam ante annum 1067, quo circiter scholarum Remensium præfectura sese ex dicendis abdicavit, canonicum in S. Cuniberti ecclesia existisse, foret admittendum, argui ex Manasse merito non posset, si nec illum ibidem vivendi normam jam inde ab eo tempore, quo nondum Gallias adierat, fuisse certo amplexum. Hæc adde iis, quæ num. 52, seq. et 65 dicta sunt.

75. Porro Sanctum in patriam post exceptam Turonis philosophiam rediisse, canonicum ibi agere tunc primum cœpisse, rebusque theologice simul dedisse operam, longe evaderet verosimilius, si, quod laudatus Morkensius etiam tradit, Sanctum Colonia a Gervasio Remensium archiepiscopo, qui ad hanc cathedram anno 1055 fuerat promotus, ad civitatem Remensem, ut ibidem, quas callebat, scientias doceret, fuisse revocatum, sat certo posset argumento probari. Pro se quidam citat Morkensius antiquum, de quo num. 49, Carthusiæ Montis-Dei in Picardia codicem, a Suriano in suis ad Surianam Sancti Vitæ adnotationibus pag. 79 laudatum; verum cum de hujus antiquitate auctoritateque, tam Suriano quam Morkensio et Martinio, de quo num. itidem 49, altum silente, aliunde mihi non constet, neutiquam codex ille, ut ut a præfatis scriptoribus antiquus vocetur, sufficere mihi potest, ut Sanctum revera a Gervasio Colonia Remos, ut istuc doceret, fuisse revocatum, pro indubitato habeam. Rem itaque hanc, uti etiam, an Bruno, cum Turonas audita jam philosophia, deseruit, in patriam fuerit reversus, ibique aliquandiu, sacræ interim Scripturæ rebusque theologice dans operam, canonicum egerit, in medio relinquo, et ad alia Sanctum spectantia, quæ certioribus solidioribusque fundamentis superstruuntur, tractanda progredior.

76. Brunonem imprimis Remis, cum verosimiliter etiam vel in hac ipsa civitate, vel alibi tum sacram Scripturam, tum etiam theologiam seculo

A jam excoluisset, scholarum magistrum egisse, vel ex solo quatuor primorum Carthusiæ priorum Chronico, seu potius e brevi, quod ex hoc num. 7 huc transcripsi, Sancti elogio, utpote in quo hic ab auctore cœvo Remensis ecclesiæ scholarum magister discrete appelletur, certum esse debet. Id interim etiam confirmatur ex Sigeberto Gemblacensi, et Hugone, Diensi episcopo sedisque apostolicæ in Galliis legato, quorum ille in Chronographia ad annum 1084, hic apud Labbeum tom. X Conciliorum col. 365, in epistola ad Gregorium VII papam anno 1077 scripta, hincque infra adhuc memoranda Brunonem pariter « ecclesiæ Remensis magistrum » appellant. Hisce adde Meinardum, Cormeriacenum in agro Turonensi priorem, qui in titulo funebri, inter recedentes 176, quo Sancto parentavit, ita loquitur : « Mainardus, inquam, ego in Cormariensi monasterio monachorum plurimorum nomine, non opere, prior, Remorum civitatis oriundus fui, domini hujus Brunonis aliquot annis doctrinam audivi, Deoque volente admodum profeci. » Hæc ille, qui, quamvis se Remis sub Brunone studuis e, aperte non edicat, res tamen ita sese verosimiliter habuerit, quod Remis ortum seu natum sese pronuntiet, ibique, ubi natus erat, aliquandiu verosimiliter litteras didicerit.

77. Atque hæc quidem, quantum opinor, S. Brunonem Remis docuisse, seu magistrum egisse, satis superque evincunt : quas vero ibidem scientias docuerit, et quo circiter tempore id operis seu muneris primum susceperit, nunc indagandum. Ac primo quidem Sanctum poesim ibidem docuisse, concludendum apparet e funebri ejus titulo 126; in hoc enim Atrebatensis S. Vedasti Nobiliaci cœnobii schola eum ita alloquitur :

. tibi, Bruno magister acute,
Viluit hic flore mundus, sterilique decore
Flos fuit in feno : vigit sub sole sereno,
‡ Dum tua cantaret, studio dum musa vacaret,
Dum modo lactaret Remos, modo pane cibaret.

Nec tantum ex inferioris ordinis scientiis seu artibus poesim, sed ipsam etiam grammaticam Remis docuisse Sanctus videtur. Etenim in ecclesiæ Constantiensis S. Mariæ versibus scholaribus, qui titulum ejus funebrem inter recedentes 156 constituunt, « multorum præceptor grammaticorum » existisse declaratur; etsi autem, Remisne, an alibi grammaticos erudierit, non addatur, Remis tamen id fecisse illum, verosimile idcirco apparet, quod alibi, quam Remis umquam docuisse, nullo plane antiquo, quod fidem indubitatam facere natum sit, monumento queat ostendi. Alia non occurrunt, quæ, ut scientias inferioris ordinis seu humaniores litteras Remis fuisse a Sancto traditas, evincant, possint conducere.

78. Ast quid de sublimioribus scientiis, Theologia videlicet ac philosophia dicendum? Sanctus quoque tam hanc, quam illam Remis docuisse videtur. Ac primo quidem, cum Brunoni laudes diversæ viro fere duntaxat philosophiam ac theologiam per-

blice professo apte convenientes, in nonnullis titulis funebribus, ac præcipue quidem tit. 31, 32, 107, 124, 126, 131, 146, 166, 168 et 173, nulla plane loci, quo scientias hæc ille docuerit, mentione facta, attribuuntur, ex eo ipso mox adducto, quo Remis grammaticam docuisse videtur, argumento consequitur, ut et ibi philosophiam ac theologiam docuerit; verum rem alio adhuc modo lubet firmare. Fragmenti historici, quod a tempore Roberti, Francorum regis, ad mortem Philippi I deducitur, quodque a Marloto num. 57 laudatur, scriptor anonymus, quod non tam ex patria, quam ex studiis, quibus Remis tum discendo, tum docendo diutissime vacaverat, et ex dignitatibus, quas ibidem obtinuerat, Brunonem cognitum haberet, « Remensem » eum, ut num. 12 docui, appellat; quare, cum præterea hæc Sanctum eo ipso loco, quo eum « tam divina quam in humana philosophia, » binas scilicet hæc scientias docendo seu publice profitendo, floruisse tradit, appellatione afficiat, id præsertim ideo, quod eundem maxime ex humana ac divina philosophia, seu ex theologia ac philosophia, quam utramque scientiam Remis tunc docebat, cognitum haberet, verosimillime fecerit.

79. Atque ita jam habemus, Brunonem tam philosophiam, quam theologiam Remis docuisse; quod autem nominatim ad posteriorem hæc scientiam pertinet, id præterea sic ostendo: Scholarchæ seu scholastici munus, quod non nisi doctissimis gravissimisque viris deferri solebat, obiisse Sanctum nostrum, exploratum habemus tum ex funebri ejus titulo 173, in quo a regularibus ecclesiæ Vincentii Noliensibus canonicis « Dudum..... ecclesiæ sedis Remensium summus didascalus » fuisse asseritur, tum ex Guiberto de Novigento, scriptore cœvo, qui lib. I de Vita sua cap. 11 de Sancto nostro sic scribit: « Fuit non longe ab his diebus Bruno quidam in urbe Remensi, vir et liberalibus instructus artibus et magnorum studiorum rector; » olim autem, etiam ætate S. Brunonis seu sæculo XI in majoribus ecclesiis ad scholastici seu scholarchæ curam præcipue spectabat clericos liberalibus artibus ac proin, et quidem potissimum, ut apparet, theologicas facultatibus erudire, bonis moribus informare, ecclesiasticam disciplinam promovere, et de omnibus, ad divinum cultum spectantibus, dum interrogaretur, respondere. Hæc aut certe non multum abundantia ex Thomassino De veteri et nova Ecclesiæ disciplina tom. I, lib. III, cap. 70, num. 8 et ex Papyrii Massoni Annalibus in Philippo fas est colligere, licet interim scholarchæ seu scholastici officium, cum non desint modo, qui alibi liberales artes doceant, in ecclesiis tam majoribus seu cathedralibus, quam aliis, quantum ad exercitium magna ex parte sit abolitum uniceque fere quoad dignitatem et titulum remanserit. Jam vero, cum Sanctus, ut jam probatum est, scholastici seu scholarchæ munere in ecclesia Remensi certissime fuerit perfunctus, ambi-

gendum non est, quin in ea clericis theologiam tradiderit.

80. Et eum quidem unice tunc sublimiores scientias hasque inter theologiam docuisse, verosimilimum puto. Etenim cathedralis Andegavensis ecclesia, in titulo funebri, inter recedendos 166, quo Sanctum mirifice celebravit, ita de eo canit:

*His præcallebat doctoribus, hic faciebat
Summos doctores, non instituendo minores;
Doctor doctorum fuit hic, non clericulorum;*

tribus autem hisce versiculis, scientias inferiores a Sancto, utpote quem non clericulos, seu clericos Juniores, inferioris duntaxat ordinis scientiis ad discendis aptos, sed ætatis tantum prævectoris viros, docuisse, indicent, Remis traditas non fuisse, innuitur, idque, cum ex supra dictis tum poesim, tum grammaticam Bruno Remis docuerit, veritati esse consonum haud potest, nisi de Sancto, jam facto ecclesiæ Remensis scholarcha seu summorum studiorum rectore ac præfecto intelligatur; neque enim Sanctum, muneri huic nondum admotum, scientias sublimiores, admotum vero inferiores duntaxat docuisse, verosimile apparet. Bruno itaque, cum jam scholarum Remensium magistratum fuisset adeptus, scientias duntaxat altiores ac potissimum theologiam, ante vero quam hoc officio decoratus fuisset, inferiores etiam docuerit. Atque hæc de scientiis, quas Sanctus Remis tradiderit, dicta sufficiant; proximum est, ut in tempus, quo circiter id oneris in se suscepit, modo inquiramus.

81. Si, Sanctum Colonia Agripina, ut Remis litteras doceret, a Gervasio, Remensium archiepiscopo, fuisse evocatum, Morkensium num. 75 recte notet, Bruno sane ante annum 1055, utpote quo primum ad Remensem cathedram Gervasius fuerit evectus, Remis litteras docere non incœperit; quod si autem Marloto, qui Brunonem anno 1056 scholarum Remensium caput seu rectorem a Gervasio constitutum fuisse, Historiæ metropolis Remensis tom. II, pag. 115 scribit, sit standum, ante annum 1055 Sanctum nostrum, cum scholarum præfecuram, nisi cum jam aliquandiu docuisset, adeptus fuisse non videatur, Remenses scholas docere incœpisse, dicendum apparet. Verum cum nec Marloto, nec Morkensium certam hic, uti ex supra dictis pronum est colligere, fidem sibi concilient, alio recurrendum est, ut tempus, quo circiter Sanctus docendi muneri apud Remenses sese addixit, utcumque determinem. Baldricus, abbas Burguliensis in versibus ad Godefridum Remensem, Brunoni in scholarum Remensium magisterio a Manasse, Remensium antistite, anno circiter 1077 suffectum, num. 62 huc transcriptis, hunc Godefridum suum, quem impense laudat, cum Herimanno ac Brunone Remis studuisse, docet, ac deinde subdit:

*Tu fueras juvenis, fueras et acutior illis;
Tertius ergo venis, jam quoque primus eras.*

*Gervasio princeps, princeps tuus ille Manasses
Successit, qui te promovet ad studium;*

Godefridum autem tertio loco, id est, post Herimannum et Brunonem, quibus tamen ingenii acumine præierit, ad scholarum Remensium præfecturam, promovente eum ad id munus Manasse, pervenisse, quatuor illis versiculis (neque enim quid aliud significari hisce posse, apparet) haud dubie indicatur.

82. Hinc porro, quod huc unice facit, jam consequitur, ut Herimannus Remensium scholarum præfectus, et quidem ante Godefridum, exstiterit. Quare cum id muneris ante Brunonem, utpote cui Godefridus proxime in hoc fuerit suffectus, pariter gesserit, e tempore, quo hoc Herimannus deposuit, tempus prope, quo idem obire Bruno inceperit, perspectum habebimus. In illud ergo inquiramus. Mabillonius tom. IV Analectorum recitat epistolam, a Gozechino Leodiensi scholastico Moguntia, quo sese, Leodiensis cathedræ magisterio relicto, receperat, conscriptam, in qua hic, temporis sui vitia et mala, e Berengarii erratis maxime nata, deplorans, pag. 385 ita loquitur : « Hæc omnia sapienter despexit Herimannus Remensis, Drogo Parisiensis, Spirensis Huoremannus; Bavenbegensis Meinhardus, et præterea multi, et præstantes et præcipuæ auctoritatis, viri, qui, præcisis speciebus, id est, ut Mabillonius præfatione in sæculum vi Bened. num. xi interpretatur, « stipendiis et emolumentis, et abdicatis laboribus, studiis valefecerunt, et sapienti consilio usi, in theologia et otium, » id est, ut ex antecedentibus et consequentibus apparet, Historiæque litterariæ Franciæ scriptores tom. IX, pag. 234 interpretantur, in solitudinem, rerum divinarum meditationi verèque sapientiæ unice vacaturi, concesserunt. »

83. Herimannus ergo, qui hic memoratur, quique alius, quam Herimannus, Remensium scholarum ante Brunonem præfectus seu scholarcha proxime nominatus, esse non videtur, in solitudinem, studiis relictis abdicatoque proinde scholarchæ officio, sese jam tum receperat, cum præfatam epistolam Gozechinus scripsit. Quare, cum id ante annum 1060, uti ex iis, quæ Mabillonius loco proxime citato disserit, facile intelliges, indubie fecerit, ante hunc ipsum annum Remensium scholarum magisterio sese Herimannus jam abdicarat. Jam vero, cum Herimanno proxime ex dictis fuerit Sanctus noster suffectus, consequens est, ut hic verosimillime ante eundem dictum annum 1060 a Gervasio, Remensium archiepiscopo, scholas Remenses regendas acceperit, ac proin, ut Marlotus, qui id, ut jam supra bis monui, anno 1056 factum statuit, a vero forsitan non multum aberrarit. Quamobrem cum Sanctus equidem, antequam scholarum Remensium præfectus seu magnorum studiorum rector, ut Guibertus de Novigento supra laudatus loquitur, aut etiam, ut Regulares ecclesiæ S. Vincentii Nolienses canonici supra pariter in funebri suo de S. Brunone

A titulo scribunt, « summus didascalos » crearetur, litteras seu inferioris saltem ordinis scientias aliquandiu Remis, Herimanno scholarum præfecturam adhuc gerente, docuisse videatur, consecrarium sit, ut inter annum 1050 et annum 1060 Remis, sive interim jam tum in civitate Remensi versans, theologicis studiis operam ibi dedisset, sive Colonia Agrippina, ubi hæc excoluisset, a Gervasio archiepiscopo, ut supra Morkensius vult, evocatus demum tum fuerit, docuisse primum inceperit.

84. Certe eum ante annum 1050 onus illud non suscepisse, indubitatum idcirco apparet, quod tum, uti ex supra dictis pronum est colligere, uno dumtaxat aut altero anno e philosophiæ studio esset egressus, hocque decurso, aliquamdiu saltem theologicis studiis, antequam docere inceperit, verosimiliter operam dederit. Atque ita modo habemus, non tantum quandonam circiter Sanctus magistrum in civitate Remensi primum egerit, verum etiam quo circiter tempore ad scholarum Remensium præfecturam seu summi didascalii munus fuerit promotus. Porro Sanctus non tantum, qua de jam satis actum, scholarum præfecturam Remis gessit, verum etiam et metropolitane ecclesiæ canonicum et cancellarium egit. Ac primum quidem constat tum ex primorum quatuor Carthusiæ priorum Chronico seu deprompto ex hoc, quod num. 7 huc transcripsi, Sancti elogio, tum ex Sigeberti Gemblacensis Chronico; in quibus ambobus, perantiquis sane, habitatione ad tempus, quo post Brunonis obitum scripta sunt, monumentis, « ecclesiæ Remensis canonici » titulo insignitur; quod autem ad cancellarii munus, quod pariter obierit, spectat, manifestum id sit vel ex sola, cui Bruno, a se veluti cancellario scriptæ, etiam subscripsit, Charta, anno 1076 a Manasse archiepiscopo in abbatia S. Basoli favorem concessa. Hanc idcirco, prout in quarto Annalium Carthusiensium libro mundum vulgato exhibetur, huc transcribo.

85. Sic habet : « In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Manasses, ineffabili Dei providentia Remensis archiepiscopus, præteritorum atque futurorum memor, qualiter omnia ruina, tum atque defectus detrimenta irrecuperabiliter patiantur: quia vitæ meæ statum non semper duraturum cognovi, manum charitatis porrigendo animæ meæ portum tranquillissimum studii præparare. Hac igitur necessitate et cura mihi commissarum ecclesiarum compulsus, et abbate Stephano id deposcente, dedi et subjeci cœnobio sancti Basoli altaria duo, Alteiæ videlicet et Caprillæ, ut ea fratres perpetuo sine personatu teneant, tantum summatim persolvant, et pro me, quoad vivam, duas omni hebdomada missas, unam privatim, alteram vero communiter celebrent: atque per singulos annos in anniversarii mei die ejusdem ecclesiæ fratres de illorum altarium redditibus in refectorio regulariter epulentur. Si quis ea inde abstulerit, anathema sit. Actum Remis anno Dominicæ Incarnationis millesimo septuagesimo sexto regni autem Philippi regis xvii; archiepiscopus.

vero domini Manasse VII. Indictione quarta decima. A hic, subscriptis, monasteriorum seu abbatiarum, quibus hi præfuere, nomina adjungens, quæ tamen an ex ipso autographo, quod forte ad manum habuerit, an vero ex Marlotto, quem in margine citat, hauserit, non habeo edicere, ac proin rectene, an secus, nomina illa abbatibus apud Marlotum apponantur, in medio relinquo, et in tempus, quo Sanctus primum Remensis cancellarius creatus fuerit, nunc inquirō.

86. Charta hæc apud Marlotum quoque, qui tamen unde eam acceperit, non edicit, tom. II Historiæ metropolis Remensis pag. 170 et seq. exstat, ut etiam in ms., de quo num. 28, de S. Brunone tractatu, a PP. Carthusianis hujatibus mecum communicato, ut proinde tria ejusdem instrumenti exemplaria ante oculos habeam. Atque hæc quidem omnia tum in notis chronicis, quibus signantur, tum in verbis, quibus concepta sunt, ad amussim fere inter se consonant; at non item in testibus, instrumento subscriptis; præterquam enim quod aliquot horum nomina Marlotianum exemplar alio modo, quam quo id duo reliqua exemplaria faciunt, scripta exhibeat, abbatibus, chartæ subscriptis, monasterii seu abbatæ cui singuli præfuere, nomen adjungit, quod in duobus aliis exemplaribus non fit, quodque an in Marlotiano recte fiat, haud satis habeo compertum. Anonymus interim Carthusianus, Annalium ordinis sui libri quarti auctor, chartæ a se recitatae sequentem, qua hæc ex autographo desumptam, declarat, adnotationem subiungit: « Extractum fuit (instrumentum scilicet seu charta jam recitata) ex Originali, sigillo majore cereæ flavæ sigillato, in cujus concha impressa est imago beatæ Virginis Mariæ, dextra læv. que Jesum puerum tenentis. Hoc instrumentum inventum fuit in præfata abbatiâ Sancti Basoli ad Remos per quemdam V. P. monachum Benedictinum reformatæ congregationis, Compendii commorantem, anno 1649, et cuidam Carthusiensi domus Montis-Dei commodatum, ex cujus scriptis illud eruimus. »

87. Mabillonius autem, qui Annalium Benedictinorum lib. LXIV, num. 429 chartæ, huc jam integre transcriptæ, partem recitat, quique ipsum instrumenti hujus autographum aut certe authenticum ejusdem exemplar sibi præluxisse, innuit, ita ibidem observat: « Post duos (Chartæ, de qua hic, subscriptos) archidiaconos, præpositum, decanum, et cantorem ecclesiæ Remensis apposita sunt signa Heinrici abbatis Sancti Remigii, Jotselini abbatis Altvillarensis, Gibbuini abbatis Mosoniensis, Raimbaldi abbatis Sancti Theoderici, et aliorum. « Bruno cancellarius scripsit et subscripsit, » idem, ut videtur, qui non multo post a Manasse ob ejus facinora recessit et Carthusiensem ordinem instituit. Authentico affixum est sigillum Manasse archiepiscopi, exhibens effigiem beatæ Mariæ, Christum puerum in sinistro brachio gestantis cum hac inscriptione, « Manasses Remorum archipræsul. » Hæc ille, abbatibus, Chartæ seu instrumento, de quo

88. Marlotus, sæpius jam laudatus, Historiæ metropolis Remensis tom. II, pag. 134 sic scribit: « Fragmentum... Historiæ Franciæ, quæ incipit a Philippo, de Brunone loquitur, acsi Remis natus fuisset. At Manasses Epistola statim citanda scrupulum amovet his verbis: « Hic Bruno nec noster natus est, nec renatus. » Remensis igitur, ut auguror, vocatur hic, quod Remis litteras cum laude professus dicitur, cancellariæque dignitate ob juris peritiam donatus, quam adhuc exercuit sub Manasse, ut constat ex variis chartis, maxime vero ex instrumento foundationis sancti Martini Gemellorum diocesis Ambianensis, quod publice recitatum est coram Philippo rege, Manasse Remis synodum tenente, cui subscripsit Bruno cancellarius an. 1073. » Ex hoc Marloti textu et ex charta, proxime recitata annoque 1073 notata, Brunonem ab anno ut minimum 1073 ad annum usque 1076 cancellarii Remensis munere functum esse asseverant tom. IX, pag. 234 Historiæ litterariæ Franciæ scriptores: et recte sane, si modo in anno, quo Brunonem Chartæ, seu instrumento foundationis Sancti Martini Gemellorum subscripsisse, Marlotus ait, error non cubet. Hæc interim de re vehementer dubitare me facit ms., quem jam pluries laudavi, de S. Brunone Tractatus, a Carthusianis hujatibus mecum communicatus.

89. Hic enim num. 12 sic habet: « Circa idem tempus, quo data fuit hæc (proxime hic jam recitata) charta, Manasses foundationem abbatæ Sancti Martini Gemellorum diocesis Ambianensis, ante tres annos factam, firmavit, cujus instrumento hæc verba confirmatoria Bruno adjecit. « Anno episcopus sui vii firmavit eam Manasses archiepiscopus. Signum Widonis archidiaconi, et Guarini Warici archidiaconi, et Manassetis præpositi, et Leuvini decani, Odonis cantoris. Bruno cancellarius scripsit; » quod si autem hæc quæ nunc hausta sint, non additur, veritati consonent, Charta foundationis S. Martini Gemellorum, seu potius, quo fundatio hæc confirmata fuit, instrumentum, utpote Manassis, cathedram Remensem anno demum 1069 consecuti, anno septimo signatum, non anno 1073, ut Marlotus (huic enim de eadem charta, de qua in tractatu laudato, sermo esse videtur) loco citato notat, sed anno 1075 aut 1076 fuerit donatum. Fortassis Marlotus annum, quo monasterii S. Martini Gemellorum fundatio, annis tribus, ut recitata tractatus mox iterum laudati verba doceant, confirmationem, a Manasse factam, prægressa evenit, pro anno, quo hæc acci-

nit, per errorem posuerit. Fortassis etiam mendosa dumtaxat aut male fidei documenta, ex quibus, quæ huc spectantia memorat, deprompta sint, ad manum habuerit.

90. Et hoc postremum quidem idcirco maxime suspicor, quod foundationis (melius forte ob jam dicta dixisset confirmationis) S. Martini Gemellorum, quod laudat, instrumentum coram Philippo, Francorum rege, Manasse Remis synodum tenente, publice (adi supra recitata scriptoris hujus verba) recitatum fuisse scribat, nec tamen synodi, Remis a Manasse celebratæ, cui Philippus Francorum rex interfuerit, mentio ulla occurrat vel apud conciliorum synodorumque collectores, vel etiam apud Galliæ Christianæ auctæ scriptores, præcipu saltem Manassis gesta, e quibus utique synodi illius celebratio fuisse, tom. IX, in archiepiscopi Remensibus recensentes. Aiunt quidem ibidem col. 72, fuisse anno 1074 a Manasse concilium ad illicitas Philippi regis et Bertradæ nuptias firmandas in urbe Remensi celebratum; verum huic interfuisse Philippum, non addunt, etiam haud dubie, concilium seu generalem archidiocesis Remensis synodum, quam anno 1074 Manasses vere celebravit, ad firmandas Philippi cum Bertrada nuptias celebratam fuisse, non dicturi, si has ante annum certe 1092 non fuisse contractas, considerassent.

91. Ut ut sit, dubium equidem ex omnibus jam dictis fit, an instrumentum, de quo modo hic fuse actum, jam inde ab anno 1073, ut Marlotus notat, monasterio S. Martini Gemellorum fuerit concessum ac proinde etiam, an Sanctus noster, quod ei veluti cancellarius subscripserit, cancellarius ut minimum quod, ut supra monui, Historiæ litterariæ Franciæ scriptores arbitrati sunt, jam inde ab eodem dicto anno 1073 exstiterit. Verum, etsi id ita sit, Sanctum etiam ante ipsum annum 1073 cancellarii Remensis munus obisse, nonnulli existimant. Et quidem hoc diutissime ante annum illum Bruno obierit, si Marlotus in Historia Metropolis Remensis tom. II, pag. 115 recte scribat. Ibi enim de Gervasio Remensium archiepiscopo, anno 1067 vita functo, ita memorat: « Ut omnibus modis reipublicæ præsertim litterariæ prodesset Gervasius, scholæ Remenses, vetustate collapsas, illustriores reddere statuit opera S. Brunonis Coloniensis, ac in ecclesia Remensi a pueris euenti, quem scholarum caput seu rectorem constituit, addito cancellariatus officio, quo egregie perfunctus est usque ad Manassem I, donec ipse, calcatis dignitatum pompis in eremum recessit, ut infra dicitur. »

92. Hactenus ille, Sanctum nostrum a Gervasio, Remensium antistite, ac proin ante annum 1068, quo hic jam obierat, inno vero jam inde ab anno 1056, ad quem hæc refert, Remensis ecclesiæ cancellarium creatum fuisse, non obscure docens. Verum postea ipsemet Marlotus, quæ tam cito Brunonem muneri huic non fuisse admotum suadent, in medium adducit. Ac primo quidem pag. 139

et binis seqq. recitat chartam, pro percelebris San-Dionysiani Remis monasterii fundatione a Gervasio archiepiscopo anno 1067, uti in fine notatur, datam atque ab Oderico cancellario, qui etiam nominis aliqua variatione Odalricus aut Oldaricus vocatus reperitur, scriptam atque subscriptam; dein vero pag. 166 et seq affert chartam alteram, in favorem S. Petri Ruminaciensis a Waltero viro nobili concessam, itaque terminatam: « Actum publice Ruminacio anno Incarnationis Dominicæ 1070, existente papa Romæ Alexandro, regnante Francorum rege Philippo, Remis Manasse archiepiscopo, archidiacono Odone, cancellario Odalrico » etc. Cum ergo, uti e binis hisce ab ipso met Marlotto adductis instrumentis publicis constat, ecclesiæ Remensis cancellarius anno 1067 et anno 1070 Odalricus adhuc exstiterit, Sanctus sane non ante annum 1070, nedum ante annum 1067, dignitate illa fuerit decoratus.

93. Imo vero ne ante annum quidem 1074 id forte acciderit. Etenim apud eundem iterum Marlotum opere et tom. cit., pag. 168 et seq. exstat charta, pro Morimontensis in diocesi Catalaunensi monasterii fundatione confirmanda a Manasse, Remensi archiepiscopo, impertita, quam hæc claudunt verba: « Anno ab Incarnat. Domini 1074, indict. XII, Kalend. Novemb., epacta prima, regnante venerabili rege Philippo, hanc chartam, in generali synodo Remensi corroboratam et confirmatam, ego Odalricus scripsi et subscripsi; » etsi autem duo tunc Odalrici, alter Remensis ecclesiæ cancellarius, alter ejusdem (adi Marlotum opere et tom. mox iterum cit., pag. 151) præpositus ac deinde primus San-Dionysiani Remis monasterii abbas, Remis floruerint, recitataque chartæ, monasterio Maurimontensi datæ, subscriptio, utpote Odalrici scriptoris nomini contra morem, in chartis per ecclesiarum cancellarios scriptis servari solitum, cancellarii titulum non habens adjunctum, Odalrico præposito convenire videatur, verosimiliter tamen Odalrico cancellario tribuenda est, quod cancellariorum fuerit chartas publicas, quæ ab ecclesiarum, quarum cancellarii erant, seu capitulo seu episcopo dabantur, conscribere nominisque sui adscriptione munire, facileque fieri possit, ut hic cancellarii titulum, utpote ad Chartæ, in generali diocesis Remensis synodo solemniter corroboratæ ac confirmatæ, valorem verosimiliter non requisitum nomini suo adjicere neglexerit.

94. Verum, ut ut hæc quantum ad chartæ hic memoratæ, in cujus præterea clausula, num. præced. data, epacta, antiquis computistis usitata, cum anno non convenit, subscriptionem sese habeant, Bruno equidem, uti omnia ad institutum præsens modo adducta consideranti patebit, anno 1076 exstitit ecclesiæ Remensis cancellarius, annoque 1069 dignitatem hanc consecutus nondum fuerat, ut illa proinde indubie saltem vel anno, qui hunc proxime excepit, vel altero e sex sequentibus condecoratus

primum fuerit, Remensem interim cathedram, non Gervasio, sed Manasse jam occupante. Porro etsi Bruno aliquandiu, uti ex jam dictis pronum est colligere, ejusque successor Godefridus scholarchæ simul et cancellarii munia Remis ob'erint, non semper tamen, qui Remensis ecclesiæ scholarcham agebat, ejusdem etiam cancellarius erat, quandoquidem anno 1192, vacante cancellaria, Garnerius, ut Marlotus Historiæ metropolis Remensis tom. II, pag. 427 et seq. docet, scholarum magisterium obtinuerit, ut ex eo, quod Sanctus ex supra dictis diu ante annum 1070 scholarum Remensium præfectum egerit, cancellarium pariter, contra ac modo statuimus, jam tum egisse, argui non possit, contrarium licet sensisse videatur Mabillonius, utpote Marloti verbis, num. 91, huc transcriptis, quæ tamen non citat, consonans, siquæ Præfatione in alteram Sæculi vi Benedictini partem, num. 85, de Brunone scribens: « In eadem (Remensi) ecclesia Gervasio tunc pontifice, canonicus et scholarum magister.... atque cancellarius factus est. » Atque hæc sunt, quæ tum de ipso cancellarii munere, a Brunone Remis gesto, tum de tempore, quo huic primum is fuerit admotus, dicenda occurrunt.

95. Quod modo ad tempus, quo primum ecclesiæ Remensis canonicis fuerit adscriptus, pertinet, factum id esse antequam Remenses scholas moderandas acceperit, ac proin diu etiam, antequam cancellarii munere functus fuerit, plerique censent scriptores recentiores; etsi autem nullo id queat antiquitatis testimonio confirmari, sat tamen verisimile apparet vel ex eo, quod tempus aptius, quo honorem illum consecutus Bruno sit, assignari non posse videntur. Cæterum sunt etiam, qui, Sanctum, Remis adhuc agentem, divini verbi exstitisse præconem, contendunt, innixi, ut opinor, partim sequenti, quem funebris ecclesiæ Andegavensis titulus, inter recudendos 166, includit, versiculo:

Multos sermones faciebat per regiones.

Verum anne hic de Brunone, Remis adhuc versante, agatur, pro certo quis asserat? Recitato enim versiculo proxime alter hic ibidem subditur:

Urbem transivit Romam, Calabrosque petivit;

Surius autem binos illos versiculos, priori non nihil immutato, absque interpunctione ita conjungit:

Multos sermones faciendo per regiones

Urbem transivit Romam, Calabrosque petivit.

Ut ut sit, Brunonem equidem Remis etiam subinde ad populum verba fecisse, a vero forte alienum est, uti et eum pures ibidem, quam supra enumeratæ sint, scientias docuisse. Nec dubium reor, quin præterea ibi discipulis suis sacras paginas explanarit, quas sane, simulque linguas Græcam ac Hebraicam, ad earum intelligentiam plurimum conducentes, optime calluit, uti liquidum fiet ex iis, quæ de ejus in psalmos ac S. Pauli epistolas Commentariis disserenda recurrent.

§ V. *Quales sanctus discipulos habuerit, qui hos bonis moribus non minus quam litteris informarit, et quæ tunc in eo animi dotes ac virtutes enituerint.*

96. Ingentem sane eorum, quos sanctus noster discipulos habuerit, litterasque (unde ejus in hisce tradendis industria mirifice eluxit) optato plane successu docuerit, multitudinem exstitisse, non obscure indicat funebris illius Titulus 131 sequentibus hisce, quibus partim constat, versiculis:

Splendor sermonis fuit et lux religionis.

Ejus religio scitur ubique satis.

Ejus doctrina sunt facti tot sapientes,

Quos mea mens nescit, et mea penna tacet.

Nec numero tantum multi S. Brunonis discipuli, verum etiam aliquot ex hisce tam virtute ac morum probitate, quam muniis ac dignitatibus, quibus postmodum decorati fuerunt, spectabiles exstitere. Nonnullos ex hisce illustriores, cum discipulorum probitas claritasque in magistrorum gloriam, quodammodo etiam cedat, exempli loco recensere hic lubet. Omnium facile princeps est Otto seu Odo, nobili loco in Gallia natus, e priore Cluniacensi episcopus Ostlensis ac tandem summus pontifex, assumpto Urbani II nomine, anno 1083 creatus, tum Philippi Francorum regis et Bertradæ pellicis excommunicatione, tum belli sacri in concilio Claromontano promotione celeberrimus, cujus præceptorem aliquando exstitisse Brunonem, docet quatuor primorum Cartusie priorum Chronicon, seu transcriptum ex hoc Sancti, num. 7, elogium, resque proinde extra omnem controversiam esse debet, ut Ruinartius tom. III Operum posthumorum in pontificis hujus Vita merito contendit. Accedit Robertus a Burgundia, regia Burgundiæ ducum stirpe satus, filius nempe Henrici a Burgundia, nepotis Roberti regis Franciæ, ad Lingonensem cathedram, ut Gallia Christianæ auctæ scriptores tom. IV in episcopis Lingonensibus docent, anno circiter 1085 promotus, qui ipsemet in Titulo funebri, inter recudendos 39, quem Sancto nostro inscripsit, hujus sese discipulum fuisse, profitetur.

97. Hisce adhuc addo Lambertum, Pultariensis ad Sequanam Ordinis S. Benedicti monasterii abbatem, Petrum canonicum Regularium S. Joannis in Vineis prope Suesionas itidem abbatem, et Mainardum Cormeriacensis seu Cormaricensis in Turonensium territorio cænobii, dum ad eum epistola encyclica, mortis S. Brunonis nuncia, fuit allata, priorem ac deinde abbatem, qui omnes in Titulis funebribus, 45 nimirum, 79 et 176, quos Sancto consecrarunt, ejus se discipulos fuisse, pariter profitentur. Et hos quidem tres abbates, uti etiam Robertum, Lingonensem episcopum, et Urbanum, summum pontificem, Brunone non alibi quam Remis magistro usos esse, infra docebo, cum inquiram an sanctus, post abdicatam anno circiter 1076 aut sequenti scholarum Remensium præfecturam, antequam in Cartusie eremum secederet, litteras Parisiis docuerit omnes autem virtute, quod eos nos

tantum litteris, sed et bonis moribus a Brunone fuisse informatos, argumento est, illustres extitisse, hic modo ostendo. Ac primo quidem quam id quantum ad Urbanum veritati consonet, satis superque monstrat celeberrimi hujus Pontificis Vita, a Ruinartio conscripta, Operumque scriptoris hujus ac Mabillonii posthumerum tomo tertio inserta; quod autem ad Robertum, Lingonensem episcopum, tresque recensitos abbates, Lambertum videlicet, Petrum et Mainardum, pertinet, Robertus, cum omnes optimi Pastoris in diocesi sua administranda partes inoplesses, longum hujus viginti quinque circiter annorum regimen piissimo obitu terminavit, ut liquet ex iis, quæ de laudabili hoc antistite Gallix Christ. auc:æ scriptores tom. IV, col. 566, memoria produnt.

58. Lambertus, licet Pulariensis sui monasterii abbas esset, se tamen hujus servum et procuratorem exiguum in Titulo funebri, inter recendos 45, quo Sancto nostro parentavit, appellat; unde sane magna ejus humilitas elucet. Petrus, canonicorum Regularium S. Joannis in Vincis prope Suessionis abbas, his inter alia in Titulo Sancti funebri 79, ad Carthusiæ Calabrinæ eremitas directo, verbis utitur: « Dilectis in Christo et Deo dignis Fratribus Calabrinæ, reverendis eremitis in monasterio sanctæ Dei Genitricis, semper Virginis Mariæ, Deo famulantibus, Petrus Sancti Joannis Suessionensis canonicorum regularium humilis abbas, totaque fratrum cum eo degens et Deo serviens congregatio bene incepisse, melius perseverare, feliciter consummare. Audito beato sine sancti Patris vestri et magistri mei Brunonis, a cujus ore sanæ doctrinæ fluentia plerumque haurire contigit, etsi opere non complevi, de absentia vehementer tristamur; carnales evasisse angustias et requiem adeptum esse, et cum Deo vivere, prout conjecturam de munditia et perfectione transactæ vitæ, nobis satis notæ, facere possumus, vehementius congaudemus. Ejus ergo memoriam, tum quia magister noster fuit, tum quia precibus ejus et vestris confidimus, tanto apud Deum efficacioribus, quanto sanctioribus hoc modo habituros promittimus triginta diebus Missas, etc. »

59. Qua sane scribendi methodo summam animi modestiam humilitatemque manifesta vir hic, multiplici laude dignissimus, uti fas est colligere ex S. Gervasii Calendario, quod de eo apud Claudium d'Ormay Historiæ Suessionensis tom. II, lib. v, cap. 13 ad 21 Martii sic habet: « Obiit Petrus abbas Sancti Joannis, vir totius honestatis, Deo et mundo per omnia laudabilis et memoriæ celebris. » Mainardus, Cormaricensis prior ac dein abbas, in Titulo funebri, quem Sancto inscripsit, Cartusianis Calabrinis ita loquitur: « Gavissus sum utique super tanti viri (Brunonis) glorioso fine, sed quia intentio indefessa mihi inerat ad eum in brevi pergere, eumque videre et audire, omnesque animi mei æstus in illum refundere et vobiscum sub ejus ducatu sanctæ Trinitati obedire, ultra quam dicere possim,

A de inopinato transitu ejus conturbatus sum, nec retinere potui habenas ultro profluentium lacrymarum. Mainardus, inquam, ego in Cormariensi monasterio monachorum plurimorum nomine, non opere, prior, Remorum civitatis oriundus fui, domini hujus Brunonis aliquot annis doctrinam audivi, Deoque volente, admodum profeci, » etc.

100. Quibus verbis profecto vehementissimam, qua tenebatur, S. Brunonem, si diutius hic in vivis fuisset superstes, adeundi ejusque vestigia sequendi animi propensionem commonstrat; nec dubitandum apparet, quin vir ille, qui voluntatem ad austerum sanctumque a Brunone, magistro olim suo, institutum vivendi genus inclinatum adeo habuit, virtutum exercitio animum sedulo excoluerit. Tales fuerunt S. Brunonis discipuli, quos proinde hic virtute ac morum probitate non minus, quam perituris mundi scientiis verosimillime informavit. Et ad hunc forte Sancti commendandum maxime in docendo, modum alluserint in suo, qui inter recendos locorum 61 obtinet, funebri Titulo Remenses S. Dionysii Evonachi ita de Brunone canentes:

*Quattuor ut fontes, ex una parte meantes,
Quos paradisis habet, mundi per regna fluentes,
Exundant terras, sic hic, quos imbuit, ornat,
Implet et informat, inflammat, dirigit, armat,
Cudit et illustrat, et adhuc regit, excolit, aptat.
Syderis instar erat cunctis, quos ipse docebat.*

101. Nec solis verbis, doctrinam simul et virtutem spirantibus, efficiebat Sanctus, ut tum hanc, tum illam avidè haurirent discipuli; verum etiam ad id eximia morum honestate, rarisque virtutibus, quæ tum in eo eluxere, non parum conferebat. Et morum quidem honestas, qua tum Bruno sese reddidit conspicuum, in Titulo funebri 66, qui Ecclesiæ cathedralis S. Mariæ Laudunensis, in archidiocesi Remensi sitæ, est, ita celebratur:

*Bruno, decus cleri, decus et prudentia mundi,
Dum fuit in terris, florebat acumine mentis,
Dum fuit inter nos, florebat et documentis.
Integritas morum cumulum supplevit honorum.*

Huc etiam faciunt Tituli funebres 29 et 31, in quorum priori, qui Sanctæ Crucis Sanctique Faronis Meldensis est, sequentibus hisce versiculis Sanctus ornatur:

*Cognitus iste, satis doctrina erat atque beatis
Moribus et vita Bruno sapiens eremita;
Principiis primis, summis fulgebat et imis,
Post monachus factus.*

In posteriori, ab Ecclesia S. Mariæ Carnotensi scripto, istis condecoratur epithetis:

Justus, sincerus, morum gravitate severus.

102. Quod autem ad virtutes, quæ in eo tum emicere, pertinet, Cartusianus anonymus, qui librum quartum Annalium Ordinis sui, hactenus non vulgatum penesque me exstantem, scripsit, hasce simulque insignes, quibus Sanctus tum effulsit, animi dotes e variis funebribus ejus Titulis ob oculos positurus, ita loquitur: « Notari maxime

me possunt, » quæ in Brunone eluxerunt, « sapientia, A facundia, gravitas a fastu aliena, morum suavitas et integritas, doctrina irreprehensibilis, vita denique exemplaris, ad cœjus ideam probi quique efformari et suos componere mores non refugerent. Harum virtutum corollarium hic succincte perstringere libet ex ejusdem Titulis funebribus, non quidem earum, quæ in eo post conversionem abundantius et perfectius enituerent, sed virtutum tantummodo, quibus in sæculo adhuc positus orbi irradiavit. » Hæc præfatus rem ipsam mox aggreditur. Verba ejus, Titulis funebribus, quos citat, numeros simul, quibus singuli inter edendos distinguuntur, apponens, huc transcribo. Sic habent: « Ejus (Brunonis nomen) sapientiam, doctrinam et vitam exemplarem commendat Titulus 112 sancti Petri Neocastrensis his B paucis, sed succidis, versibus: »

*Quo vixit pago, vivens permansit imago
Veræ justitiæ, doctrinæ, Philosophiæ.*

« 103. Et in Titulo 31 ecclesiæ Sanctæ Mariæ Carnotensis:

*Ecclesiæ murus Bruno fuit haud ruiturus,
Num bonus atque piæ mentis fuit, atque sophiæ
Doctor erat verus, etc.*

« Et post in versiculis scholaribus Titulo 32 eadem non solum prædicantur, sed et magnitudinis animi ejus testimonium perhibetur, cum ibidem dicitur:

*Flos erat hic Patrum, solamem, gloria fratrum,
Veri sectator, divinæ legis amator,
Semita justitiæ, fons hic et origo sophiæ,
Lux, speculum mundi, rerum sublime cacumen,
Labentium baculus, miserorum dulce levamen.
Nemens fracta malis, nec erat nimis alta secundis.*

« His adstipulatur Titulus 150 Sanctæ Mariæ Bajocensis ecclesiæ:

*Solamen fratrum, sanctæ virtutis amator,
Morum corrector justus, pia spes miserorum,
Justitiæ rector, custos et ubique bonorum;
Moribus ornatus; vas et plenum pietatis,
Fortiter armatus clypeo veræ probitatis.*

« 104. Sed nullus sapientiam ejus ita commendavit ac Lambertus abbas Sancti Nicolai Andegavensis, qui in suo Titulo 131 sic loquitur:

*...Brunonis sapientia tanta refulsit,
Inter Francorum sydera solus ut hic
Esset cunctorum flos, et fons philosophorum:
Flos speciosus erat, fonsque profundus erat.
Ex hoc manavit sapientia tanta per orbem,
Ut quos imbueret, philosophos faceret.*

« Quanta fuerit ejus ingenii sublimitas, licet ex scriptis ab eo libris ante conversionem possit innotescere, attestantur etiam variarum ecclesiarum Tituli, inter quos sic habetur in Titulo 66 Sanctæ Mariæ Laudunensis:

*Bruno, decus cleri, decus et prudentia mundi,
Dum fuit in terris, florebat acumine mentis,
Dum fuit inter nos, florebat et documentis,*

« 105. Et in Titulo 173 ecclesiæ beati Vincentii

conventus Noliensium vocatur incomparabilis philosophus, ubi et subditur: « Quis enim non obstupesceret, imo ab intimis cordis non ingemisceret, cum tantum virum, totius scientiæ et pene omnium clericorum lumen et fundamentum, naturæ concessisse audiret? » Quibus Naclerus (in Chronographia vol. II, Generat. 37) conformia scribens, beatum Brunonem philosophiæ atque Sacræ Paginæ doctorem clarissimum, scholasticorumque Parisiis (hicne umquam Bruno docuerit, infra inquirem) doctorem dissertissimum appellavit. Ne autem arbitretur quis huic sancto doctori linguam eruditam defuisse, qua sciret sustentare eum, qui lassus est, verbo; accipiat ex Titulo 64 sanctorum martyrum Timothei et Appollinaris, in quo sic legitur:

*Hujus Doctoris fuit hæc vis cordis et oris,
Ut toto cunctos superaret in orbe magistros.
Huic se tota dedit sapientia totaque sedit
Hujus in arcanis dives penetralibus hospes.
Quod dico, novi, mecum quoque Francia novit,
Et totus novit per climata quatuor orbis.*

« 106. Nec solum verbo, quod parvum fuisset, sed exemplo alios docebat, ut ex quibusdam Titulis discimus: sic enim legimus in Titulo 120 ecclesiæ Sancti Audomari:

*Exemplum miseris mortalibus esse solebas,
Ut colerent Christum, quem semper, Bruno,
[colebas.]*

Et in Titulo 124 Sanctæ Mariæ Atrebatensis:
*Recte Bruno viæ dux et origo sophiæ
Non aliter docuit, vivere quam studuit.*

Hactenus laudatus Carthusianus anonymus; licet autem in omnibus, quos laudat, Titulis funebribus ad virtutes rarasque animi dotes, quarum Sanctus tunc, cum adhuc docendi munus obiret nedumque sæculo nuntium misisset, specimina dederit, fortassis non alludatur, in plerisque tamen id fieri, dubium non est, quemadmodum consideranti patebit. Ut ut sit, Sanctum equidem tum, cum scholarum adhuc seu scholarum præfectum ac rectorem Remis ageret, variis virtutum exemplis, quibus, ut hasce pariter amplecterentur discipuli, partim effecerit, effulsisse, verosimillimum apparet.

107. Ita suadet tum eximia fortitudo, qua tunc improbis Manassis archiepiscopi moribus sese, contempta etiam dignitatum fortunarumque jactura, uti infra visuri sumus, opposuit, tum scripta anno 1067 aut seq. ad Gregorium VII summum pontificem ab Hugone, Diensi episcopo sedisque apostolicæ legato, epistola, in qua, pluries infra adhuc memoranda, de altero Manasse, Remensis ecclesiæ præposito, simulque de Sancto nostro, qui tum scholarum Remensium præfectura sese non diu abdicarat, nondumque in eremum secesserat, hunc Hugo loquitur in modum: « Manassem..... amicum nostrum in Christo, qui in Claromontano concilio Remensis ecclesiæ male acquisitam præposituram in manu nostra dimisit, commendamus gratiæ Sanctitatis vestræ, sicut catholicæ fidei sincerum defen-

sonem, et dominum Brunonem, Remensis ecclesie in omni honestate magistrum. Digni enim sunt ambo a vobis et in his, quæ Dei sunt, vestra auctoritate confirmari, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Et ideo consultores profuturos causæ Dei et cooperatores in partibus Franciæ adhibeatis. » Cæterum idem Carthusianus anonymus proxime laudatus, fuisse a Sancto ante conversionem, seu antequam hic, perituris omnibus mundi rebus relictis, in eremum secederet, libros conscriptos, num. 104 indicat; verum, cum id non satis constet, res ne ita, an secus habeat, tunc primum examinaturus sum, cum de vita, a Sancto in Calabriæ eremo acta, binisque epistolis, certo ibidem ab eo scriptis, tractabo, ita uno eodemque loco de omnibus operibus, quæ vel Sancti sunt, vel ei attribuantur, sermonem instituturus.

§ VI. *Nefandis Manassis archiepiscopi sui conatibus sese opponit: qui hac occasione multa passus sit, monachumque induere proposuerit.*

108. Cum Gervasius, Remensis archiepiscopus, vir de ecclesia sua multis nominibus, ac præsertim, quod Remenses scholas, ante quidem celebres ac illustres, celebriores tamen illustrioresque Brunonis opera reddiderit, optime meritus, anno 1067 e vivis fuisset sublatus, vacantem hujus obitu archiepiscopalem cathedram Simoniace obtinuit seu potius invasit Manasses, generis nobilitate, non virtutum ornatu clarus, qui in veteri codice Remensi manuscripto Manasses de Gournai, ut Galliæ Christianæ auctæ scriptores tom. IX, col 71, testantur, vocatus invenitur. Hic, etsi per ostium in ovile ovium non esset ingressus, ita tamen promotionis consecrationisque suæ, quæ anno 1069 evenit, initio se gessit, ut, si non in omnibus, in multis saltem veri pastoris munus impleret. Tunc enim Ecclesiæ jura magna animi propensione subinde propugnasse, beneficisque in monasteria exstitisse cognoscitur ex iis, quæ de eo tum Marlotus tom. II Historiæ Metropolis Remensis pag. 165 et octo sequentibus, tum Galliæ Christianæ auctæ scriptores loco proxime cit. memoriæ produunt. Nec tum etiam commisit Simoniacus ille antistes, ut proborum omnium, et si interim in nonnullos ex his fuerit iniquior, odia in sese concitaret. Imo contra sedulo curasse videtur, ut etiam de viris, qui et morum gravitate et virtute essent spectabiles, bene mereretur.

109. Quam verum id sit, argumento est Sanctus noster, quem, uti ex supra dictis facile colliges, ad cancellarii ecclesiæ Remensis munus, quod Odalrici obitu vacabat, vel ipsemet promovit, vel ab ecclesiæ suæ canonicis promovendum satagit, sive interim id fecerit, quod multiplicem in Sancto scientiam morumque probitatem, præcipue ad munus illud digne obeundum requisitam, observasset, sive quod hoc modo Brunonis, viri celeberrimi, magnæque in urbe Remensi auctoritatis, amicitiam sibi conciliare unice desideraret, ne quando illum pravo-

rum consiliorum, quæ jam tum forte animo agitata, adversarium experiretur. Et Sanctus quidem Manassæ, quamdiu id utcumque per gesta moresque hujus licuit, adhæsisse animo non omnino averso videtur, consiliisque suis, ut sat verosimile apparet, interim effecerit, ut profligatæ conscientiæ homo bona nonnulla præstitit, et a malis quæ meditabatur, abstinerit. Verum cum deterior in dies Manasses evaderet, Beneficia ecclesiastica venderet, sacram suppellectilem diriperet, multos injuste excommunicaret, clericorum, ecclesiarum ac abbatiarum bona occupare tentaret aut etiam reipsa occuparet, lupumque, ut verbo dicam, non pastorem ageret, adversarium ei omnino sese Sanctus noster præbuit, maxime forte, quod Simoniaca hominis a sede Remensem promotio, quam hæcenus ignorasset, jam tandem palam ei facta esset. Ast cum a Manasse, si diutius Remis, ei adversans, substitisset, certissime non parum periclitatus esset, verosimillime tum periculo sese subducendi causa, tum re impiorum hominis gestorum, quæ impedire non poterat, testis esse cogere:ur, Remos dignitate quæ, quas ibidem obtinebat, una cum aliquot illustrioribus ecclesiæ Remensis clericis reliquit.

110. Hæc omnia fere Guibertus de Novigento in Vita sua lib. 1, cap. 11 vel expresse docet, vel saltem ex eo possunt colligi. Audi, qui ibidem disserat: « Manasses quidam, inquit, post Gervasii famosissimi archiepiscopi decessum prædictæ urbis (Remensis nimirum) regimini Simoniace se intravit, vir quidem nobilis sed nihil prorsus serenitatis, quæ prima ingenuitatem decet, habens. Tantos enim fastus ex illa novitate conceperat, ut regias peregrinarum gentium majestates, imo majestatum ferocitates imitari videretur. » Ac paucis deinde, quæ huc non faciunt, interpositis, ita prosequitur: « Is igitur (Manasses) cum milites summopere affectaret, clericum negligeret, dixisse aliquando refertur: « Bonum, ait, esset Remensis archiepiscopatus, si non missas inde cantari oporteret. » Hujus ergo mores prorsus improbos, et stupidissimos habitus cum omnis honestus horreret, Bruno in ecclesiis Galliæ tunc opinatissimus cum aliis quibusdam Remensium clericorum nobilibus infamis illius odio excessit ab urbe, » Remensi nempe. Ita Guibertus. Et Sanctus quidem eo ipso tempore, quo, ut hic ait, ex odio, sive quo ipsemet, non tam in episcopum suum, quam in pessimos ejus mores ferebatur, sive quo ab hoc ipso pro hoste habebatur, urbem Remensem deseruit, magnorum studiorum regimen seu scholarum præfecturam, cancellariique munus verosimillime, ne dicam indubie, abiicit, aut certe, si MAVIS, dignitatibus omnibus a Manasse spoliatus, amisit.

111 Ast quo circiter anno et quibus comitantibus illustrioribus ecclesiæ Remensis clericis, ille Sancti ex urbe Remensi discessus evenit? Quo tunc sese primum contulit? Ut ad singula hæc quæsitæ ex ordine respondeam, Bruno certe nec ante annum

1076, nec post annum, qui hunc proxime excepit, Remis alio commigravit, ut proinde id vel anno 1076 vel sequenti indubie fecerit. Ac eum quidem Remis ante annum 1076 non excessisse, liquet ex charta, hoc ipso anno a Manasse Remis in abbatiæ S. Basoli favorem concessa supraque huc transcripta, quæ ita terminatur: « Bruno cancellarius scripsit et subscripsit; » post annum autem 1077 actum id non esse, patescit ex eo quod anno illo in concilio Augustodunensi, imo verosimillime etiam in Claromontano, quod huic prævit, Manassem, archiepiscopum Remensem, uti mox videbimus, Simonix aliorumque criminum insimularit, idque verosimillime, antequam Manassæ adversans ex urbe Remensi excessisset, non fecerit, uti suadet tum ingens discrimen, cui alioquin apud exardescentem hinc, iræque impotentem præulem sese exposuisset, tum rerum subsequarum series, ex qua, Sanctum nostrum, postquam in concilio Augustodunensi Manassem accusasset, non prius ad civitatem Remensem, quam hic anno 1080 in concilio Lugdunensi exactoratus fuisset, reversum esse, verosimillimum, imo indubium, evadit, uti ex infra dicendis quisque facile colliget.

112. Ad illustriores modo clericos, qui una cum Sancto, Manassæ aversantes, urbe Remensi excessere, sermonem converto. Hosce quidem inter fuisse Radulphum Viridem, ad quem Sanctus epistolam infra pluries memorandam e Calabria eremo scripsit, et Fulcium Monoculum, cujus in eadem epistola mentio fit, vero apparet minime absimile ob colloquium, quod cum hisce, eadem pariter docente epistola, de perituris mundi hujus deliciis, æternumque duraturis cœli gaudiis habuit occasione, uti apud omnes fere in confesso est, maximarum ærumnarum, quas a Manasse archiepiscopo Remensis ecclesia patiebatur; Manassem vero tunc Remensis ecclesiæ præpositum, et Pontiem quemdam Sancto exstitisse in suo ex urbe Remensi excessu cômites, indubitatum est, cum hi ambo una cum Brunone Simoniaci præulis accusatores in concilio Augustodunensi alibique existerint, uti hic ipsemet apud Mabillonium *Musei Italici* tom. I, part. II, pag. 421 in Apologia sua supra plus semel jam laudata pluriesque infra adhuc laudanda, ex parte declarat atque ex dicendis patescet. Quod modo ad locum, quo Sanctus, Remis excedens, sese receperit, pertinet, Parisios eum concessisse, conjiciunt nonnulli, hosque inter sese imprimis offert Bulæus, qui, præterea in eam, quæ Sanctum tunc Parisiis docendi muneri sese addixisse, statuit, opinionem propendens, in *Historiæ Parisiensis* tom. I, pag. 468 ita scribit: « Ex hoc loco (Guiberti supra huc jam transcripto) constat, Brunonem, relictis Remis, cum nobilibus quibusdam aliis clericis ecclesiæ Remensis alio commigrasse; quos quidem socios licet non nominet Guibertus, ex epistola tamen ipsius Brunonis ad Radulphum Viridem, præpositum Remensem, intelligimus, hos tres amicos simul demigra-

se, Brunonem Radulphum, et Fulcium Monoculum »
 « 113. Sic enim ille: « Reminiscitur quippe dilectio tua, quod, cum ego et tu et Fulcius Monoculus quadam die simul fuissenus in hortulo adjacenti domui Adæ, ubi tunc hospitabar, de falsis oblectationibus tractaremus. » Ergo tunc Bruno hospitabatur apud Adam, non utique Remis; cum enim canonicus esset ecclesiæ Remensis et scholasticus, verosimile non est, eum alieno in hospitio mansurum fuisse. Unde conjicio, Brunonem cum amicis istis duobus Lutetiam venisse, ipsumque apud Adam hospitem domum elegisse, tumque docendi professionem resumpsisse. Ille forsitan est Adam canonicus Parisiensis, qui post Gualeramum cantor ejusdem ecclesiæ fuit circa annum 1100 et id muneris obiit ultra annum 1123. » Ita ille: Verum, etsi verosimillime, uti infra docebo, Brunoni in sua ad Radulphum Viridem epistola de hospitio, quo Remis apud Adamum fuerit exceptus, sermo non sit, propterea tamen nullo modo consequens est, ut Sanctus, dum tractatum, cujus verbis a Bulæo recitatis mentionem facit, de falsis mundi delectationibus cum Radulpho Viridi et Fulcio Monoculo institueret, Parisiis apud Adamum fuerit hospitatus. Quidni enim? extra urbem Remensem alibi æque, quam Parisiis, hospitari tunc potuerit? Nec quidquam huc facit, quod addit de Adamo, Parisiensi canonico, cum alibi etiam viri, aut etiam, si velis, canonici plures florere tunc potuerint, quibus pariter esset Adamii nomen.

114. Bulæus quidem, ut Sanctum, dum Remis abiit, Parisios statim se contulisse utcumque probet, verbis proxime recitatis etiam subjungit, « ad stipulatur supra laudatus Guibertus, qui, de ejus (S. Brunonis videlicet) conversione scribens, sic ait: « Fuit non longe ab his diebus Bruno quidam in urbe Remensi, vir et liberalibus instructus artibus, et magnorum studiorum rector, qui conversionis initia subjecta occasione nactus dignoscitur. » Quibus verbis denotare videtur, Brunonem Parisiensis et Remensis studii fuisse rectorem, quæ ab Aimoino Floriacensi monacho in Vita Abbonis dicuntur majores sapientiæ seu studiorum officinæ; » verum quidni Sanctus, quod Remis tum philosophiæ, tum theologiæ, quæ majores seu altiores scientiæ sunt, studii præset, magnorum studiorum rector, a Guiberto dici potuerit? Sane eum eo sensu, quo Bulæus innuit, magnorum studiorum rectorem vocatum a Guiberto non fuisse, vel ex eo liquet, quod ab ipso hoc scriptore verbis a Bulæo productis munere illo, non Parisiis, sed Remis functus fuisse indicetur, ut consideranti patebit. Ad hæc, etsi darem, Sanctum eo sensu, quo vult Bulæus, magnorum studiorum rectorem a Guiberto appellari, hincne consequens foret, ut, cum Sanctus Remis excessit, magnorum statim studiorum rectorem Parisiis egerit, hucque proinde mox a suo ex urbe Remensi discessu sese contulerit? Nemo sane, quantum opinor, id asseruerit.

115. Et vero Sanctum tunc, cum Remis, ut Manasse vitaret, excessit, sese, non Parisios, sed Reциacum seu Roceium, Rocum, Roscium aut etiam (varie enim a variis appellatur) Rauciacum munitum ætate illa (adi Marlotum Historiæ metropolis Remensis tom. II, pag. 195, et Valesium in Notitia Galliarum ad vocabulum *Rauciacum*) ac celebre Campaniæ Gallicæ ad Axonam castrum, sese recepisse, verosimillimum est. Ita mihi apparet, tum quod Manasses, ecclesiæ Remensis præpositus, alique, qui huic adhærebant, ac proin etiam Sanctus noster in præfato castro, uti ex ipsiusmet Manassis archiepiscopi ad Gregorium VII Papam epistola, anno 1078 ex infra dicendis scripta hicque num. 123 ex parte saltem recitanda, colligitur, sub Ebali comitis (Reциacensis nimirum; neque enim, cui hoc quadrare queat, comitem alium, nomine Ebalum, invenio) clientela anno 1078 existerint, tum quod Ebalus, castri ejusdem, in quo etiam, ut apparet, domicilium fixerat, dominus seu toparcha, a parte clericorum Remensium ac proin Sancti nostri contra Manassem, Simoniacum Remensem archiepiscopum, omnino steterit, utpote qui, ut pariter ex eadem epistola intelligitur, cum Manasses archiepiscopus a sententia, contra se anno 1077 ab Hugone, Diensi episcopo sedisque apostolicæ legato, in concilio Augustodunensi lata, ad summum pontificem appellasset, reque ipsa ad hunc causam suam propugnaturus Romam sese contulisset, Romam etiam, quo contra hujus molitiones Manassem præpositum aliosque clericos, ex urbe Remensi profugos, tueretur, sese contulerit. Atque ita modo et quibus comitantibus et quo anno circiter Sanctus noster ex urbe Remensi discesserit, uti etiam quo tunc sese receperit, determinatum utcumque est: rerum hic tractandarum seriem nunc prosequamur.

116. Inter diversa, quæ adversus Simoniacos, acceptasque a laicis investituras Sancti nostri ætate celebrata fuere concilia, commemorandum hic venit, quod Hugo Diensis, sedis apostolicæ in Galliis legatus, Claromonte celebravit. Hic in illo, ut Hugo Flaviniacensis in Chronico Viridunensi apud Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ Mss. pag. 201 docet, in Stephanum, Aniciensis ecclesiæ invasorem, excommunicationis sententiam tulit; hanc autem deinde Gregorius, anno 1073, quo Indictio Pontificia XI a Januario ad Decembris finem currit, ad supremam Ecclesiæ cathedram, uti apud omnes in confesso est, evehctus, duabus diversis epistolis, altera ad canonicos Anicienses, altera ad Galliarum episcopos, uti apud Labbeum tom. X Conciliorum, col. 164 videre est, uno eodemque die, decimo videlicet Kalendas Aprilis, indictione decima quinta, conscriptis, confirmavit; quare, cum posterior hæc nota chronica, uti ex jam dictis de obtenti a Gregorio Pontificatus anno liquet, annum 1077 designet, consequens est, ut præmemoratum concilium, quod Hugo Diensis Claromonte celebravit, vel initio ipsiusmet anni 1077 vel sub finem

A proxime antecedentis celebratum verosimillime fuerit. Huic autem e castro Reциacensi, in quo cum Brunone aliisque verosimilliter ex dictis jam versabatur, præsentem se stitit Manasses, ecclesiæ Remensis præpositus, atque inter Hugonis legati natus, uti hujus infra huc transcribenda epistola fidem facit, male acquisita primaria ecclesiæ Remensis dignitate, quam anno circiter 1076 ab ipso Simoniaco præsule Manasse obtinuerat, sese abdicavit.

117. Hinc porro, eidem concilio etiam Brunonem, aliosque, qui cum eo Reциacum commigraverant, ecclesiæ Remensis clericos, interfuisse ibidemque, quæ contra Manassem Remensem antistitem habebant, accusationum capita concilio exposuisse, verosimile apparet, uti etiam in hoc, ut Manasses de objectis criminibus sese purgaturus ad aliud proxime futurum concilium citaretur, decretum fuisse. Et vero brevi hujus sese obtulit occasio: Gregorius enim, summus pontifex, data quarto Idus Maii, indictione decima quinta, quæ, ut jam dixi, annum 1077 designat, ad Hugonem, suum in Galliis legatum, epistola in mandatis dedit, ut, congregata episcoporum Franciæ synodo, causam Gerardi, Cameracensis electi, qui post sui legitimam electionem ab Henrico rege, ignorans et hunc excommunicatum, et investituram a principibus laicis accipere, per pontificem esse prohibitum, investituram acceperat, sedulo discuteret, atque aliarum nonnullarum Galliæ ecclesiarum causas, negotiaque quæ ad harum, Ecclesiæ universæ utilitatem conducere visa ei fuissent, definiret, advocato etiam ad synodum pro Arvernensis ecclesiæ causa Hugone Cluniacensi abbate. Paruit pontificis voluntati Hugo, conciliumque Augustoduni indixit, idque ibi eo ipso adhuc anno 1077, quo proxime memoratam epistolam ad eum papa scripserat, celebravit.

118. Ita, qui hic erroris convinci non potest, diserte tradit Hugo Flaviniacensis, auctor synchronus, in Chronico Viridunensi apud Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ mss. pag. 199 sic scribens: «Juxta hæc itaque mandata apostolica (a Gregorio Papa Hugoni Diensi per epistolam mox dictam data) congregata est synodus venerabilium Patrum apud Eduam sub tutela et protectione Christi Domini... anno ab Incarnatione Domini 1077, ubi convenerunt ex Francia et Burgundia multi illustres viri.» Porro huic concilio Manasses, ecclesiæ Remensis præpositus, itemque Sanctus noster et alii Remenses clerici, qui una cum hisce Remis Reциacum sese receperant, interfuerunt, Simoniacæque ac aliorum criminum accusaverunt Manassem archiepiscopum suum, qui cum citatus fuisset ad concilium, eique, spretis legati monitis ac præceptis, sese sistere neglexisset, in eum, veluti in contumacem, suspensionis sententia fuit prolata. Verum ab hac mox ad pontificem, ut apparet, appellavit Manasse, vindictæque interim, dum Romam adire posset, percupidus, ecclesiæ Remensis canonicis, accusatoribus suis, a concilio ad Reциacense, uti ex jam su-

pra dictis infraque dicendis apparet, castrum redeuntibus, plurimas in via struxit insidias, domos eorum Remis fregit, præbendas vendidit, et bona diripuit. Audi hæc suismet verbis Ilugonem Flavinianensem loco proxime cit. exponentem. « Accusatus est in eodem concilio (Augustodunensi scilicet) Remensis ecclesiæ invasor Simoniacus Manasses a clericis Remensibus, et suspensus ab officio, quia vocatus ad concilium ut se purgaret, non venit. Qui cum canonicis Remensis ecclesiæ accusatoribus suis, a concilio redeuntibus, plurimas parasset insidias, demum domos eorum fregit, præbendas eorum vendidit, et bona eorum diripuit. »

119. Hæc Hugo. Et sane veritati esse apprime consona, etiam liquet ex epistola, ab Hugone legato post concilii celebrationem, auditis, quas Manasses Brunoni aliisque ex illo redeuntibus ecclesiæ Remensis canonicis intulerat, variis injuriis, ad Gregorium pontificem data, in qua, Sanctum nostrum Manassemque præpositum « dignos habitos fuisse pro nomine Jesu contumeliam pati, » declarat, alludens verosimillime, ne dicam indubie, ad injurias, quas ambo, e concilio Augustodunensi Recliacum redeuntes, tum in via, tum Remis in bonis suis passi fuerant. Epistolam illam, quod præterea, quæ de Manassis, Remensis ecclesiæ præpositi, ad Claramontanum seu Arvernense concilium accessu supra asserui, invicte probet, aliaque, quæ huc et præcipue Manassem archiepiscopum spectant, completatur, in fine mutilam, prout apud Labbeum tom. X Conciliorum col. 365 et seq. exstat, huc transcribo. Sic habet: « Reverendissimo Patri et domino papæ Gregorio suæ sanctitati inutilissimus servus Hugo humilis presbyter Diensis, salutem. Quoniam didicimus R. vestrum Parisiensem rediisse, cui injunxeramus, ut fideliter, sicut filius vester, vobis referret gesta Augustodunensis concilii, cui interfuit, qui neque per nos rediit, neque quidquam de statu vestro nobis scripsit, rogamus paternitatem vestram, ut sententiam suam nobis dignetur scribere super ordinatione Remensis, Bituricensis et Carnotensis ecclesiarum. »

« 120. Sciat quoque paternitas vestra, quia ille Noviomensis dictus episcopus, sub comminatione publicæ examinationis a nobis familiariter exactus, confessus est nobis Simoniam suam, præsentibus Laudunensi et Lingonensi episcopis cum aliis quibusdam. Unde etiam sacramento supra sacra Evangelia nobis firmavit, quod, visis litteris vestris vel legatione vestra, ecclesiam, quam male occupaverat, bene dimitteret, et pro posse et scire suo, ut juxta Deum ordinaretur, adjuvaret. Silvaneclensis vero episcopus, accepta investitura de manu regis, ordinatus est ab illo (Manassem Simoniacum Remensis ecclesiæ episcopum seu potius invasorem designat) Remensi hæresiarcha, cui litteris vestris intermixistis, ne hujusmodi in episcopos acciperet. Antisiodorensis, infra annos ordinatus, investituram quidem de manu regis non accepit,

quamquam per familiares regis gratiam ejus consecutus sit. De Senonensi autem archiepiscopo quantam contumeliam, quantamve injuriam auctoritati vestræ in nostra legatione intulerit, a predicto R. ut spero, sufficienter audistis. Neque hoc dicens, Deus testis est, gloriam meam quæro. Burdegalensis quoque, quoniam vocatus præterito anno ad Arvernense concilium neque venit, neque canonicè se excusavit, in eodem concilio ab episcopali officio suspensus est. Quod ille vilipendens, interdictum sibi usurpavit officium. Rursus vocatus ad Augustodunense concilium, quoniam nullam causationem nobis misit, etiam a sacerdotio suspendimus eum.

« 121. De his ergo omnibus quid Magnitudo vestra judicaverit, quid inde agere placuerit, parvitati nostræ rogamus, rescribite. Præterea summopere poscimus, ut per dominum Valentinum episcopum pallium nobis mittatis ad confirmandam ordinationem religiosissimi Lugdunensis Ecclesiæ archiepiscopi, contra oblatrantis hæreticos et de regis indignatione adversus ordinationem Dei carnaliter gloriantes. Ipse enim, postpositis omnibus incommodis et periculis penuriæ atque itineris, Sanctitatis vestræ conspectui devotissime se præsentaret, si Ecclesia illi commissa, tamdiu languida et pastoris solatio destituta, quoquo modo absentiam ejus sine magno detrimento pati potuisset. Valentino episcopo præcipite et securitatem in manu vestra accipite, quatinus circa festum S. Joannis Baptistæ, prout nos cum eo condiximus, Ecclesia sua ad celebrandum officium illum accipiat, quia valde opportunum videtur ad oppugnandam provincialium arrogantiam. Manassem autem amicum nostrum in Christo, qui in Claramontano concilio Remensis Ecclesiæ male acquisitam præposituram in manu nostra dimisit, commendamus gratiæ Sanctitatis vestræ, sicut catholicæ fidei sincerum defensorem, et dominum Brunonem, Remensis Ecclesiæ in omni honestate magistrum. Digni sunt enim ambo a vobis, et in his, quæ Dei sunt, vestra auctoritate confirmari, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Et ideo consultores profuturos causæ Dei et cooperatores in partibus Franciæ adhibeatis. »

« 122. Remensis hæretici depositionem con..... revelatam iniquitatem sanguis cœli et..... clamat, auctoritatis vestræ scripto roborata..... hos rogamus Remensi Ecclesiæ destinate..... suam satisfactionem, aut ipse, si placit..... aut nobis suscipiendam præcipite. Quia..... excommunicationem vestram, nobis inconsultis, episcopi electionem fecerunt. Tizio filius vester jam redisset ad vos, nisi ad convocandum concilium 18 Kalendas Februarii, Pictavis, Deo annuente, celebrandum detineretur; in quo concilio meritorum vestrorum patrocinium adesse nobis suppliciter exoramus. Orate pro nobis, sanctissime Pater. » Talis est data ab Hugone Diensi post Augustodunense concilium anno, ut apparet, 1077 aut sequentis initio ad summum pontificem epistola; e qua sane, quæ supra tum de illatis per Manassem

archiepiscopum Sancto injuriis, tum de hujus Manassisque præpositi in concilio Claromontano præsentia cæli, optime firmantur. Rei modo seriem prosequamur. Bruno clericique Remenses, ejus socii, evitatis quas eis, a concilio Augustodunensi redeuntibus, Manasses archiepiscopus struxerat insidiis, ad Ebalum comitem in Reciaccense hujus castrum, e quo illud adierant, sese iterum recepere, gravissimæ litis, sese inter et archiepiscopum suum pendentis, exitum ibidem præstolaturi.

123. Ita autumo quod Manasses archiepiscopus apud Labbeum tom. X Conciliorum, col. 363, in epistola supra citata, quam ad Gregorium VII papam dedit, ita loquatur: « De comite OEbalo, qui me in præsentia vestra accusare tentabat, et se suamque fidelitatem vobis verbis simulantibus commendabat, satis in promptu habetis cognoscere, cujus potius sinceritas fidelitatis erga vos videatur existere. Utrum mea, qui Deo et vobis paratus sum per omnia obedire, an illius, qui et apud vos per Manassem et suos sequaces in suo castro receptos persequitur beatam Mariam. Manasses enim, de quo diximus, cui nos jussu vestro, quod in nos admiserat, si ad Ecclesiam matrem suam rediret, indulgimus, conscientia sceleris sui depressus nec ad vos vult redire, nec paci Ecclesiæ concordare, quin potius cum illis suis sequacibus, quia factis non potest, verbis et maledictis Ecclesiam meque lacerare non desinit. Unde, ut de ipso OEbalo taceam, in quem vos, credo, justam et Apostolicam exercere sententiam, super Manasse instantè deprecor sanctitatem vestram, ut aut jubeatis eum ad sua regredi, et ulterius non impugnare Ecclesiam, aut in eum ejusque factores et cooperatores Apostolici vigoris dirigatis animadversionem. Dignamini etiam ad eorum receptores scribere aptam epistolam, ut aut eos contra Ecclesiæ jura non retineant, aut pari sententia se mulctatis agnoscant: » quibus e verbis consideranti patescet, Manassem præpositum adherentesque ei, quorum unus erat Sanctus noster, Ecclesiæ Remensis clericos tum certe, cum epistola, hæc complectens, a Manasse archiepiscopo, quod anno, uti infra docebo, 1078 factum, ad Pontificem fuit conscripta, apud OEbalum comitem in castro Reciaccensi seu Rauciaccensi commoratos fuisse; quod cum ita sit, sese in id, anno 1077 e concilio Augustodunensi revertentes, quo Manassis archiepiscopi insidias declinarent, verosimiliter receperant.

124. Nec id tantum, quod modo proposui, e recitatis epistolæ Manassis verbis discimus, verum etiam Ebalum seu OEbalum comitem, qui Sanctum ejusque contra Manassem archiepiscopum comites in castro suo tuebatur, Romæ hujus accusatorem apud Gregorium Papam egisse. Qui id factum sit, expono. Manasses archiepiscopus, qui, ut supra docui, a sententia, in concilio Augustodunensi contra se lata, ad summum Pontificem verosimiliter appellarat, Romam anno 1078, cum inde, prout Hugo Flavini-

A censis loco proxime cit. testatur, littere ei, « ut in concilio, » alio scilicet, in Galitiis denuo celebrando, « cum sex se purgaret episcopis, » traditæ fuissent, se contulit. Ebalus comes, audito præsulis Simoniaci discessu ac consilio, iter pariter Romam versus, quo ibi contra eum clericorum Remensium, quos in castrum suum ac clientelam receperat, causam tuleretur, arripuit, horum etiam aliquot sibi adjunctis. Et ex his quidem exstitisse Pontium, sæpius jam laudata Manassis archiepiscopi Apologia apud Mabillonium tom. I, part. II Musei Italici, pag. 121 indubitatum facit; Fulcium autem Monoculum, de quo Sanctus in recitanda infra ad Radulphum Viridem epistola, ex iis pariter exstitisse, verosimile apparet, primo quidem quod Fulcius ille, a Sancto memoratus, Romam sese, uti ipsamet hæc epistola fidem facit, proxime post habitum cum Brunone et Radulpho Viridi de falsis mundi delectationibus, verisque cæli gaudiis colloquium, in quo monachicum habitum assumere statuerunt, contulerit; deinde vero quod id post concilium Augustodunense anno 1077 aut sequenti, nec alibi, quam in castro Reciaccensi habitum fuisse videatur.

125. Quod quo utcumque probatum dem, præviè verba, quibus colloqui illius Sanctus meminit, hæc transcribo. Sic habent: « Reminiscitur..... dilectio tua, quod, cum ego et tu et Fulcius Monoculus quadam die simul fuissetis in hortulo adjacenti domui Adæ, ubi tunc hospitabar, de falsis oblectationibus et perituris mundi hujus divitiis, necnon de perennis gloriæ gaudiis aliquamdiu, ut opinor, tractaremus, unde divino amore ferventes promissimus ac vovimus Spiritui sancto in proximo fugitiva sæculi relinquere et æterna captare, necnon monachicum habitum recipere; quod et in vicino paractum esset, nisi tunc Fulcius Romam adisset: ad hujus reditum peragenda distulimus; quo moram faciente, aliisque intervenientibus causis, divinus amor elanguit, refriguit antæus, fervorque evanuit. » Quando itaque Sanctus collationem, hic memoratam, in qua monachicum vovit, cum Radulpho Viridi ac Fulcio habuit, non domi, sed alieno in hospitio versabatur. Hinc porro consequitur ut hanc Remis, antequam anno circiter 1076 e civitate hac cum Manasse aliisque Remensibus clericis excessisset, indubie non haberit. Brunonem enim tunc Remis, ubi non tantum canonicus, sed et scholasticus præterea et cancellarius erat, in alienis ædibus habitasse, verosimile non apparet, ut Bulæus verbis num. 143 recitatis recte arguit. Imo vero, ut Tractatus de S. Brunone, a Cartusianis hujatibus mecum communicati, auctor num. 20 Operis sui recte notat, dubitandum non est quin tunc ibi Sanctus suæ tum cancellarii, tum canonici et scholastici dignitati congruum domicilium habuerit, et quidem in ipso clauastro communi, quo diu ante et post S. Brunonis ætatem canonici Remenses usi fuere, uti fas est colligere ex Floardo Hist. Remensis lib. II, cap. 41, Chronico Mosomensi apud Dacherium tom. VII Spicilegii, et

Stephani Tornacensis Epistola 160, ad Radulphum Remeusem decanum, a Radulpho Viridi diversum, circa annum 1176, aut, ut videtur, non diu admodum post scripta.

126. Stephani verba huc facientia, quod ex iis, canonicos Remenses Brunonis ætate vitam in clauastro communem duxisse, potissimum intelligatur, e jam sæpe laudato, qui hactenus vulgatus non est, Annalium Carthusiensium libro IV describo. Sic habent: « Exiit sermo inter plures, quod antiqua Patrum vestigia, sacris instituta conciliis et a gloriosa hactenus Remensi Ecclesia diutius observata, quidam ex vobis immutare contendunt, laminamque auream religiosæ consuetudinis, quæ in fronte Ecclesiæ Metropoleos apposita lucet omnibus, qui in regno sunt, quadam singularitate studeant delere, dejicere, conculcare. Singulari quodam privilegio sedes Remensis inter alias Galliarum Ecclesias eminebat, perseverans cum Apostolis in communionem panis et oratione, et in sociali communionem sacramentalem præferens, majoribus erat spectaculum, minoribus documentum. Ex reliquiis regularium institutionum duo loca sibi detinuerant, cœnaculum refectionis et donum somni, in altero castigatam sequentes abstinentiam, in altero candidatam continentiam observantes.... In his et aliis observantiis Regularibus incedebat Remensis Ecclesia, terribilis ut castrorum acies ordinata, amabilis suis, admirabilis alienis. Si hæc immutari cœperint, quid dicet germana ejus loco et ordine Germania, quæ inter alias institutiones Ecclesiasticas refectionis adhuc et quietis fraternam communionem sic observat, ut modernam dissolutionem non admittat? »

127. Cum ergo Remenses canonici, uti e verbis hisce pronum est eruere, vitam communem in ædibus, separatis quidem, ut tunc moris erat, uni tamen eidenque clauastro inclusis, Sancti nostri ætate duxerint, hic utique, dum illos inter ante suum ex urbe Remensi discessum, seu ante annum 1076, quo circiter is accidit, versaretur, alienas ibidem ædes non inhabitavit, ac proin nec tunc collationem, utpote quæ, Brunone alienis in ædibus versante, acciderit, cum Radulpho Viridi et Fulcio Monoculo habuerit. Eodem etiam ex capite parum verosimile apparet, collationem illam seu colloquium contigisse, postquam jam Sanctus, exactorato pulsoque Simoniaco invasore Manasse, in pristinum fere, aut hoc etiam forte meliorem, statum, quod qui et quando factum sit, infra videbimus, fuisset restitutus. Porro ex eo, quod Sanctus, dum de falsis mundi oblectationibus cum Radulpho Viridi et Fulcio sermonem miscuit, alieno in hospitio fuerit versatus, consecrarium præterea est, ut nec id Parisiis venerit. Qui enim collationem seu colloquium illud Parisiis factum statuunt, Sanctum nostrum tunc, cum id habuit, docendi ibidem munus obiisse, affirmant; quod si autem ea in urbe reipsa umquam Bruno docuisset, alienis tunc, velut hospes, ædibus usus fuisse non videtur. Accedit, nihil

A plane aliunde haberi, ex quo Sancti cum Radulpho et Fulcio collationem Parisiis habitam fuisse, utcumque fiat probabile, ut proinde, uti non Remis, sic nec ibi verosimiliter evenerit. At vero Reciacy seu Rauciacy eam post concilium Augustodunense evenisse, e status, in quo ibi Sanctus tunc fuit, adjunctis verosimillimum apparet.

128. Ibi enim tunc tum hic, tum alii Ecclesiæ Remeusis clerici, ejus in exsilio socii, alienis in ædibus versabantur, a castri illius (id enim plures domos fuisse complexam, Valesius loco supra cit dubitare non sinit) incolis diversis, per « Manassæ præpositi eique adhærentium receptores » num. 125 a Manasse archiepiscopo verosimiliter indigitatis, hospitio ex comitis Ehali, ut verosimile apparet, voluntate excepti. Ad hæc eo temporis spatio, quo Sanctus cum aliis Remensibus clericis Reciacy versabatur, collationemque de falsis mundi oblectationibus post concilium Augustodunense habere jam potuerat, Ebalus, castri hujus toparcha, Romam versus, ut supra docui, iter arripuit, huncque eo, ut supra pariter docui, aliquot Remenses clerici comitati sunt; non diu autem, ut supra recitata ex Sancti nostri ad Radulphum Viridem epistola verba docent, post collationem, a Brunone cum Radulpho et Fulcio habitam, Romam hic discessit. Accedit Reciacy Radulphum Viridem et Fulcium Monoculum cum Sancto nostro, antequam Ebalus comes Romam abiret, fuisse ex jam dictis versatos. Tres quidem dumtaxat Ecclesiæ Remensis canonicos, Manassem præpositum nimirum, Pontium et Brunonem, qui Manassem archiepiscopum in concilio Augustodunensi anno 1077 accusarint, ac deinde in castrum Reciacyense sese receperint, Historiæ litterariæ Franciæ scriptores, qui recessu huic habitam a Brunone cum Radulpho et Fulcio de divitiarum oblectationumque mundi hujus vanitate collationem prævisse autumant, tom. IX, pag. 235 recensent. Verum quid tum?

129. Assignato ab iis Remensium, qui Manassem accusarint atque in Reciacyense castrum se receperint, clericorum numero, unde, Radulphum Viridem et Fulcium nec in castro Reciacyensi sub Ehali comitis clientela exstitisse, nec ibidem cum Brunone collationem, de qua hic, habuisse, consequens sit, standum non est. Remensium enim canonicorum, qui Manassem archiepiscopum accusarint, majorem exstitisse numerum, hic ipsemet prodit in apologia sua apud Mabillonium Musei Italici tom. I, part. II, pag. 121 ad Hugonem Diensem sic scribens: « Dixistis, ut accusatoribus nostris, scilicet Manassæ et sociis, responsuri ad concilium veniremus; et ego dico vobis quia ego et Manasses pro omnibus sociis suis concordiam fecimus, exceptis duobus, quorum unus, scilicet Bruno, nec noster clericus, nec noster natus aut renatus est, sed sancti Cuniberti Coloniensis in regno Teutonicorum positi canonicus est; cujus societatem non magnopere affectamus, utpote de cujus vita et libertate penitus ignoramus »

et quia quando apud nos fuit, multis beneficiis a nobis in eum collatis, male et nequiter tractati sumus. Alter vero, id est, Pontius, in Romano concilio, nobis presentibus, est falsatus; et ideo nec uni, nec alteri in ecclesiastico iudicio respondere aut volumus aut debemus. » Cum ergo, uti ex his verbis intelligitur, plures sane quam tres exstiterint Remensis ecclesie canonici seu clerici, qui Manasse archiepiscopum accuserint, quique proinde post Augustodunense concilium in castrum Reciacense sese receperint, non est, cur hos inter exstuisse Radulphum Viridem et Fulcium Monoculum, eamus inficias; quod cum ita sit, non est etiam, cur cum hisce in eodem castro (de quo vide tamen Adlenda et Corrigena ad p. 519, n. 124) sanctus noster illam, de qua hic disserimus, collationem non habuisse putetur.

150. Et sane hanc ibidem a Brunone habitam fuisse, suadent, tum quæ huc facientia in medium jam adduxi, tum quæ hic modo adhuc addo. Collatio illa, utpote in qua de mundi vanitate, cæli æternitate, monachicoque habitu assumendo actum, optime qualrat statui, in quo sanctus post concilium Augustodunense Reciaci fuit; ibi enim tunc ille, bonis a Manasse archiepiscopo spoliatus, fortunam patiebatur adversam, qua pressi mortales terrena despiciere, cælestia æstimare atque ad Deum sese convertere solent. Ad hæc ab ipsomet Sancto, sese aliosque diu, quod in collatione illa voverant, adimplere distulisse, verbis supra huc transcriptis indicatur; re autem ipsa factum id est in opinione, qua dictam collationem Reciaci post concilium Augustodunense habitam statuimus. Sanctus enim, uti infra probabo, certe ante annum 1081 meliori vitæ in eremum secedens sese non dedit; ante autem, quam hoc faceret, triennio ut minimum celebris, de qua hic, cum Fulcio collatio acciderat, uti pronum est ex jam dictis eruere. Fulcius enim secundum hæc cum Ebalo comite anno 1077 (annus enim 1078, num. 124, per errorem irrepsit) Romam petiit, hocque illius inter habitam cum Brunone post concilium Augustodunense, anno itidem 1077 celebratum, de falsis mundi delectationibus collatio prævit, ut hæc ipso etiam anno 1077 ac proin triennio ut minimum, antequam Sanctus in eremum secederet, acciderit. Reliqua modo, quæ ad litem, a Sancto nostro, aliisque Remensis ecclesie clericis Manassæ archiepiscopo intentatam, spectant, expellamus.

§ VII. *Manasses Romæ in concilio causam sumtuetur, suspensionisque sententiam, in se Augustoduni latam, a pontifice rescindi obtinet: quid tum præterea egerit, et qui tandem Brunonem in pristinum honorem restituere iussus fuerit.*

Cum Manasses, Remensis ecclesie archiepiscopus, Romam ad summum pontificem, Gregorium VII, ad quem ex dictis appellarat, jam advenisset, benigne ab hoc, ad meliorem frugem hominem rediturum, adhuc sperante fuit exceptus, causamque suam in

A concilio, quod ibidem tunc, id est, mense Martio anni 1078, celebratum fuit, presentibus etiam (ad verba ex Manassis epistola n. 123 huc transcripta) Ebalo comite clericisque Remensibus, hunc, ut docui, comitatis, qui pro clero Remensi locuturi adveniant, propugnare est conatus. Quibus ad id præsidii usus sit, litteris proditum non inveni; quo vero successus rem gesserit, ipsemet in Apologia sua apud Mabillonium opere cit., p. 119 exponit, ita ibidem ad Hugonem, sedis apostolicæ legatum, scribens: « Non solum per omnes fere Gallias, verum etiam Italice et Romæ, notum est qualiter ante hoc biennium (anno scilicet 1077) in eadem provincia a vobis et ab aliis quibusdam in nos violenter ac injuste res gesta est: et ego vim ac præjudicium passus Romam processi, ibique super hoc Romanum et Apostolicum iudicium appellavi. Quia vero vos aberatis, jussu domni apostolici in ipsa regione remansi, et adventum vestrum per XI fere hebdomadas expectavi. Cumque non veniretis, tandem in præsentia domni apostolici, et in concilio generali inter nos et eos, qui ibi loco vestro, utpote a vobis directi, aderant, altercatio habita est, et ex eorum accusatione ac nostra defensione, quidquid passi eramus, temere ac violenter actum esse et constare non debere, iudicatum atque correctum est. » Hunc in modum Manasses, qui, quamquam in Hugonem, sedis apostolicæ legatum, iniquior sit, remque, uti ex jam dictis et porro dicendis liquet, parum sincere exponat, sententiam tamen, in se ad Hugonem in concilio Augustodunensi latam, correctam seu rescissam fuisse, recte indicat.

152. Gregorius enim, futurum sperans ut indulgentia Apostolica ad meliorem frugem Manassem adduceret, a suspensionis sententia, qua Augustoduni fuerat damnatus, hominem absolvit, pristinoque gradui ac officio, certis tamen, quas hic subicit, conditionibus adjectis, restitutum in Gallias remisit. Ita apud Labbeum tom. X Conciliorum Jocet nos ipsemet Gregorius, in epistola septimo Idus Martii, indictione prima quæ ex supra dictis annum 1078 designat, exarata, sic scribens: « Quia consuetudo sanctæ Romanæ Ecclesie, cui, Deo auctore, licet indigni, deservimus, est quædam etiam dissimulare, discretionis temperantiam potius quam rigorem canonum sequentes, causas episcoporum Franciæ atque Burgundiæ, qui suspensi seu damnati a legato nostro Hugone Diensi episcopo fuerant, non sine gravi labore discussimus. Denique Manassem Remensem archiepiscopum, qui in multis accusatus fuerat, seseque a synodis, ad quas Hugo Diensis episcopus eum invitavit, subtraxerat: quia sententia, super eum data, non Romanæ Ecclesie gravitate et solita mansuetudine videbatur, in proprium gradum officiumque restitimus, ea quidem ratione, ut supra corpus sancti Petri jureret hoc modo: « Ego Manasses Remensis archiepiscopus pro superbia non dimisi, quod non venerim ad synodum Augustodunensem, ad quam

« me Diensis episcopus vocavit. Si vocatus nuntio vel litteris apostolicæ sedis fuero, nullo malo ingenio et nulla fraude me subtraham, sed veniens definitioni et iudicio hujus Ecclesiæ fideliter obediā. Quod si domino papæ Gregorio vel successori suo placuerit me de objectis ante legatum suum respondere, idem per omnia faciam. Thesauros autem, ornamenta et prædia Remensis ecclesiæ mihi commissæ ad honorem ipsius Ecclesiæ fideliter tractabo et ad resistendum justitiæ ea non abalienabo. »

133. Epistola hæc, seu rescriptum, in quo deinde nonnulla alia, ad rem nostram non facientia hucque proinde non necessario transcribenda, sequuntur, ita terminatur: « Actum Romæ septimo Idus Martii, indictione prima; » posterior autem nota chronica, clausulæ huic inclusa, annum Christi 1078 (adi quæ num. 116 dicta sunt) designat; ut proinde lata in Manassem, qui sese ex dictis anno 1077 post concilium Augustodunense, alterius concilii, Pictavi (vide apud Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ Mss. Chronicon Viridunense p. 206) ineunte anno 1078 celebrandi, ut ad hoc citatus, tempore non expectato, Romam contulerat, suspensionis sententiā, cum ibidem per xi fere hebdomadas (adi ejus verba, num. 131 huc transcripta) Hugonis Diensis adventum præstolatus fuisset, jam inde ab anni 1078 mense Martio sub conditione, quam verba proxime huc transcripta involvunt, per Gregorium VII, summum pontificem, fuerit rescissa. Verum hæc, qua erga Manassem, Simoniacum antistitem, usus est Gregorius, indulgentiæ ac benignitatis Hugoni Diensi episcopo ac sedis apostolicæ in Galliis legato verosimillime non parum displicuit. Fas est id colligere ex epistola, ad supremum illum Ecclesiæ pastorem post celebratum anno 1078 Pictaviense concilium ab eodem Hugone, licet non de Manasse, scripta, in qua is sub finem apud Labbeum tom. X Conciliorum, col. 367 ita loquitur: « Provideat itaque sanctitas vestra, ne diutius tam opprobriose nobis impropere, quod simoniaci vel quicumque criminosi a nobis suspensi vel depositi aut etiam damnati libenter currunt Romam, et ubi deberent sentire ampliorem rigorem justitiæ, inde reportant quasi misericordiam pro voluntate. Et qui antea nec in levibus præsumpserunt peccare, postmodum exercent aptissimam negotiationem cum tyrannide in commissis sibi ecclesiis. »

134. His porro verbis etiam docet, simoniacos tunc ex indulgentiâ, quam Romæ fuissent experti, deteriores atque insolentiores evasisse; quod quam verum esset, suo agendi modo Manasses luculenter ostendit. Etsi enim, sese de objectis sibi criminibus, si quando id pontifici placuisset, Apostolico legato responsurum, juramento Romæ edito, sanctissime (adi verba Gregorii papæ, num. 132, huc transcripta) promisisset, vix tamen a concilio Romano, in quo ex dictis anno 1078 auditus absolutusque fuerat, in Gallias erat reversus, cum ad pontificem, ad

A quem ei aliis de causis scribendum erat, dedit epistolam, in qua præter querelas, verbis, num. 123, datis expressas, quas contra Ebalum comitem, Manassem præpositum aliosque Remenses clericos hujus sequaces defert, ex ecclesiæ suæ privilegiis contendit, sibi tantum vel ipsimet Pontifici vel hujus legatis, qui Itali essent aut Romæ saltem educati, de objectis criminibus respondendum. Ita scilicet Manasses Hugonis Diensis, nec in Italia nati, nec Romæ educati, a quo ne iterum ad concilium aliquod de objectis criminibus se purgaturus citaretur, maxime metuebat, iudicio sese subducere conabatur. Audi, quæ huc facientia in dicta epistola apud Labbeum, tom. X Conciliorum, pag. 363, in medium adducat.

B 135. « Obsecro etiam, inquit, benevolentiam honoris vestri, ut dignitatem, quam antecessores vestri antecessoribus meis archiepiscopis servaverunt, et privilegiis, aliisque scriptis ad posterorum memoriam reliquerunt, mihi reservare dignemini. Ne irritum aut infractum fiat privilegium, quod ipse dedistis mihi, scilicet ut vobis ipsi interpellatus et non interpellatus respondeam et legatis vestris Romanis, non ultramontanis, qui conjuncti Romanis quærunt, quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, et sub honestis nominibus cupiditati suæ consulunt, non Ecclesiæ Dei. Unde propter talium pudendas reprehensiones et vocationes mihi, qui totius Galliæ episcopos debeo convocare, liceat confidere de vobis sine legatorum vocatione, donec ad Pascha veniam ad vos, Deo volente. » Ita Manasses, ne quando Hugoni, sedis apostolicæ legato, de criminibus sibi objectis respondere cogeretur. Verum eum hac in re, acriter etiam, quæcumque sive de Sedis Apostolicæ legatis sive de ecclesiæ Remensis privilegio verbis recitatis scripserat, confutatis, Gregorius minime audivit, etsi interim expostulationum, abs illo contra Ebalum comitem, Manassem præpositum aliosque factarum, rationem habendam duxerit, ut hinc facit tum epistola, qua Manassi respondit, tum altera, quam præterea, cum hoc fecit, ad Hugonem Diensem, suum in Galliis legatum, dedit. Ambæ apud Labbeum, a quo, tom. X Conciliorum, col. 196 et tribus seqq. recitantur, « Undecimo Kalendas septembris, Indictione prima, » quæ hic ex supra dictis annum 1078 designat, « datæ » notantur; unde consequitur ut, quam ad Gregorium papam Manasses archiepiscopus dedit, proxime memorata epistola anno 1078, utpote ambabus hisce anterior, concilioque Romano, quod eodem anno 1078 celebratum fuit, ex dictis posterior, exarata indubie fuerit; quod hic, ut fidem num. 123, datam liberarem, probare est visum.

D 136. Nunc, quæ in duabus proxime dictis Gregorii epistolis verba, ad institutum præsens utcumque facientia, occurrunt, huc transcribo. Talia in priori sunt hæc: « De Manasse, qui vos et ecclesiam vestram, quia malefactis non potest, maledictis infestare non cessat, et de cæteris omnibus,

super quibus conquestionem vobis collibuerit facere, A
 misimus litteras nostras commemoratis confratribus
 nostris, Diensi videlicet episcopo, et Cluniacensi ab-
 bati, ut cuncta studeant diligenter inquirere, sollicite
 discutere, discussa et indagata ad purum juste, lega-
 liter et canonice judicare; » in posteriori vero ista
 se offerunt : « Quia in sanctæ Dei, cui divina dispo-
 sitione præsidemus, Ecclesiæ regimine sollicite nos
 vigilare oportet, vestris assiduis precibus nobis ut
 divinum obtineatis præsidium, deprecamur. Qua-
 propter vos summopere studium adhibere admo-
 nendo mandamus, quatenus inquiratis et canonice,
 prout potestis, finem imponere procuretis negotiis,
 unde Rhemensis archiepiscopus, confrater noster,
 suis litteris nobis conquestus est. Conqueritur enim
 de confratre nostro, archiepiscopo Viennensi War-
 mundo, qui in suo archiepiscopatu presbyteros de-
 posuit, et eosdem restituit.... De Manasse autem, de
 quo similiter conqueritur, qui OEbali suorumque
 refugio et auxilio illum et ecclesiam fatigare non
 cessat, laborate ut ad pacem redeat, et ab inquietatione
 Ecclesiæ et persecutione archiepiscopi quiescat.
 Quod si forte in sua contumacia persistens obedire
 renuerit, nisi illum justam excusationem habere
 cognoveritis, quodcumque vobis justius videtur,
 facite. De aliis autem necessitatibus eundem
 archiepiscopum (si tamen vobis obedierit) sicut
 dignum est, adjuvate, eique commissam ecclesiam
 auctoritate beati Petri (quod et de aliis ecclesiis vos
 oportet agere) defendite. »

137. Pontifici igitur, quemadmodum ex hisce
 epistolæ, quam ad Hugonem Diensem dedit, verbis
 potissimum apparet, in votis fuit, ut, si qua ratione
 fieri id posset, Ebalus Reciaccensis comes et Manasses
 ecclesiæ Remensis præpositus cum Manasse archi-
 episcopo in gratiam redirent. Hinc porro factum
 conjicio ut Manasses præpositus, voluntatis pontifi-
 ciæ sive per Hugonem, sedis apostolicæ legatum,
 sive per ipsummet archiepiscopum Manassem factus
 certior, concordiam cum hoc inierit, quam ipsemet
 Simoniacus is antistes in sua apud Mabillonium
 tom. I Musci Italici, part. II, pag. 121 sæpissime
 jam laudata Apologia commemorat his verbis :
 « Dico vobis quia ego et Manasses pro omnibus
 sociis suis concordiam fecimus, exceptis duobus,
 quorum unus, scilicet Bruno, nec noster clericus,
 nec noster natus aut renatus est, sed sancti Cuni-
 bertii Coloniensis, in regno Teutonicorum positi,
 canonicus est; cujus societatem non magnopere
 affectamus, utpote de cujus vita et libertate penitus
 ignoramus; et quia, quando apud nos fuit, multis
 beneficiis a nobis in eum collatis, male et nequiter
 tractati sumus. Alter vero, id est, Pontius, in Ro-
 mano concilio, nobis præsentibus, est falsatus; et
 ideo nec uni, nec alteri in ecclesiastico iudicio re-
 spondere aut volumus aut debemus; » in hac autem
 conjectura, magis adhuc confirmor ex eo, quod,
 quando post pontifici placuit, ut anno 1080 Lugduni
 concilium ad discutiendam decidendamque Manassis

archiepiscopi causam celebraretur, huic iterum Ma-
 nasses præpositus, voluntatis pontificiæ observan-
 tissimus, sese stiterit, unusque etiam ibidem e
 Simoniaci illius antistes, cum quo ex dictis pacem
 jam ante inierat, accusatoribus exstiterit, uti colligendum
 videtur ex Gregorii VII, quæ apud Labbeum
 tom. X Conciliorum col. 241 exstat, epistola, ad
 Manassem, archiepiscopum Remensem, postquam
 hic in dicto Lugdunensi concilio exauctoratus fuisset,
 Indictione tertia, id est ex supra dictis, anno 1080
 conscripta; e qua etiam apparet Manassem præ-
 positum bonis suis, in quæ, pace cum Manasse
 archiepiscopo inita, restitutus verosimillime fuerat,
 iterum ab hoc, quod ejus sese in concilio Lugdu-
 nensi accusatoribus denuo junxisset, fuisse spolia-
 tum.

138. In ea enim Pontifex ita loquitur : « Purgandi
 licentiam tibi indulgemus, ea videlicet conditione,
 ut Manassæ et Brunoni, qui pro justitia contra te
 locuti fuisse videntur, rebus suis in integrum resti-
 tutis, usque ad Ascensionem Domini proximam
 Rhemensem Ecclesiam a tota occupatione ex toto
 liberam deseras. » Porro manasses præpositus non
 tantum post duas epistolas, num. 135 memoratas,
 quarum alteram Gregorius papa ad Manassem archi-
 episcopum, alteram ad Hugonem, suum in Galliis
 legatum, undecimo Kalendas Septembris, Indictione
 prima seu anno 1078 dedit, cum Manasse, Remensi
 archiepiscopo, pacem inivit; verum etiam ad eum
 Remos, aliorum clericorum Remensium, qui cum eo
 et Brunone ex hac urbe anno ex dictis 1076 aut
 sequenti excesserant, nomine tractaturus, sese con-
 tulit remque composuit. Ita colligo ex sæpissime
 laudata Manassis archiepiscopi Apologia, in qua hic
 apud Mabillonium tom. I Musci Italici, part. II,
 pag. 121 primo sic loquitur : « Ego et Manasses
 pro omnibus sociis suis concordiam fecimus, exceptis
 duobus, » etc.; ac deinde pag. 122 ita habet :
 « Quamvis nullam a prædicto Manasse et sociis
 speremus accusationem, eo quod ipsi, nisi forte
 hujus concilii occasione ad vomitum redeunt, nobis-
 cum fecerunt concordiam compositionem, exceptis
 duobus, ut dixi, Brunone et Pontio, quibus juxta
 præcedentem rationem respondere nec volo, nec
 debeo. Et si aliqui ex eis, quos concordare per Ma-
 nassæ legationem diximus, illuc, rupta pace, pro-
 fecti sunt, et contra nos quidpiam dicere volunt,
 recipiendum non est. »

139. Et hæc quidem Manassis præpositi cum Ma-
 nasse archiepiscopo de pace collatio, utpote post
 epistolam, a Gregorio ad Diensem episcopum unde-
 cimo Kalendas Septembris anno 1078 scriptam,
 habita, vel ipso hoc anno vel initio sequentis vero-
 simillime evenit; ast an tunc præter Brunonem et
 Pontium omnes Remenses clerici, cum horum no-
 mine Manasses præpositus cum Manasse archi-
 episcopo pacem iniisset, Remos pariter, uti ille jam
 fecerat, redierint, compertum non habeo. Dubitare
 interim hac de re nullum me facit proxime laudata,

quam Gregorius ad Manassem archiepiscopum, in concilio Lugdunensi anno 1080 jam exauctoratum, scripsit, epistola. In hac enim Manassi archiepiscopo Gregorius præscribit, ut clericos... (Remenses videlicet, quos Manasses improbis suis moribus Remos relinquere coegerat) « qui tanto tempore pro justitia exsistum passi sunt, in ecclesia secure Deo servire permittat. » Ut ut sit, ex memorata pace, quam Manasses præpositus aliique Remenses clerici cum Manasse archiepiscopo inierant, factum conjicio ut Bruno et Pontius, quod in eam, ut recitata num. 137 e Manassis Apologia verba fidem faciunt, consentire noluerant, a Manasse præposito reliquisque Remensibus clericis, huic consentientibus, sese sejunxerint, alioque concesserint, maxime forte, quod Ebalus comes, sub cujus clientela Reiciaci erant, pæcem etiam cum Manasse tunc iniisset, uis suspicari me facit epistola, a Gregorio papa (ad Labbeum tom. X Conciliorum, col. 265) anno 1080 ad Ebalum scripta, in qua huic ille imperat, ut « a pestifera amicitia illius (Manassis tum exauctorati) amodo se retrahat. »

140. Et Brunonem quidem (de Pontio enim nihil hic attinet dicere) Reiciaco Coloniam tunc repetisse, ibique in S. Cuniberti ecclesia canonicis fuisse adscriptum, vero mihi admodum simile apparet, quod in Apologia sæpissime jam laudata, quam Manasses archiepiscopus anno 1080 aut certe sub præcedentis finem scripsit, Cunibertinus canonicus exstitisse dicatur his verbis : « Bruno nec noster clericus, nec noster natus aut renatus est, sed sancti Cuniberti Coloniensis in regno Teutonicorum positi canonicus est. » Quæ verba, ut § III docui, ita verosimiliter accipienda sunt, ut significant, Sanctum tum, id est, anno 1079 aut sequentis initio, cum hæc Manasses scripsit, Cunibertinæ ecclesiæ canonicum fuisse. Verum, etsi res ita haberent, Sanctusque adeo in Galliis non amplius versaretur, a lite tamen, quam Mazzesi, Simoniaco antistiti, una cum aliis Remensibus clericis intentarat, non destitit. Res ex modo dicendis patescet. Pontifex, ut supra vidimus, Hugoni Diensi anno 1078 undecimo Kalendas Septembris seu xxii Augusti in mandatis dederat, ut querelis, a Manasse Remensi archiepiscopo ad se delatis, occurreret, eunIQUE, si dicto obsequens esset, adjuvaret.

141. Epistolæ autem, qua hoc Hugoni injungebat, ad Jiderat, uti ipsemet in hac post verba num. 136 hac transcripta testatur, exemplar epistolæ alterius, ad Manassem scriptæ, in qua hunc, aliis nonnullis præmissis, ita tandem alloquitur : « Interim dilectionem vestram ex parte beati Apostolorum principis Petri admonemus, ut, quemadmodum vobis Romæ positus constituimus, coram Diensi episcopo et Cluniacensi abbate, quibus in his vicem nostram commisimus, occasionibus cunctis obstaculisque remotis, super objectis omnibus sitis respondere parati, legaliter satisfacere, canonicè purificari; ne si aliud a vobis, quod absit! agatur, tergiversationi

et fugæ et conscientie scelerum, non exactioni justitiæ et æquitatis a pluribus adscribatur; » ex hæc autem ad Manassem epistola, cum Hugone Diensi a Pontifice communicata, et ex altera proxime dicta, quam hic ad ipsomet Hugonem dedit, Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. VIII, pag. 653 factum suspicantur, ut Hugo concilium, cujus a Manasse in Apologia sua apud Mabilionium Operis jam sæpius cit., pag. 120 mentio fit, Trevis habendum indixerit. Et sane ex verbis, e priori epistola jam recitatis, est, cur id non immerito suspicari queant videri. Verum, utcumque res hæc habeat, concilium equidem Trevis indictum (quam ob causam, ignoro) locum non habuit.

142. Ast cum id Gregorius Pontifex didicisset, Hugoni legato suo, ut alibi ad decidendam Manassæ archiepiscopi causam concilium celebraret, injunxit. Epistola, qua id fecit, apud Labbeum tom. I Bibliothecæ Novæ mss. Chronico Viridunensi pag. 205 exstat inserta, hæcque, quæ ad nostrum hic institutum præcipue spectant, verba complectitur : « Quia vero in partibus præordinatis (Trevis nimirum) concilium celebrare non potuistis utiliter, competens arbitramur, ut aptum locum diligentia vestra inveniat, ubi, synodo congregata, Remensis archiepiscopi causa examinetur. Et quidem, si idonei accusatores et testes inventi fuerint, quod objicitur ei, canonicè comprobantes, quam justitia dictaverit, sententiam dare absque hæsitatione vos volumus. Alioquin si tales personæ fuerint, quæ recipi rationabiliter nequeant, quoniam turpis de eo fama non solum Galliam, verum etiam fere totam replevit Italiam, sex episcopis, quorum vita non notetur infamia, assumptis sibi, si potest, excuset se, et sic purgatus, cum pæce in ecclesia sua et propria dignitate remaneat. » Hugo legatus, epistola, qua tum hæc, tum alia Pontifex præcipiebat, accepta, concilium, ut loco cit. Chronicon Viridunense seu Hugo Flaviniacensis hujus auctor, rei gestæ synchronus, testatur, Lugduni indixit, atque ad id Manassem, Remensem archiepiscopum, citavit.

143. Verum hic, qui jam celebratis Augustodunensi et Pictaviensi conciliis sese sistere noluerat, nec ad Lugduni propediem celebrandum voluit accedere; cum autem, ut supra docuimus, antea Romæ, si quando ad concilium de criminibus sibi objectis responsurus a legato Apostolico vocaretur, sese ei obsecuratum, Pontifici juratus promississet, callide ad hunc, ut sese, quod ad indictum a legato Lugduni concilium ire abnueret, utcumque excusaret, dedit epistolam, qua sese timore dissidentis regni ad Lugdunense concilium, ad quod vocatus erat, ire non posse, obtendit, addens etiam sese, quando tutæ essent viæ, Romanum iterum petiturum, sententiamque ab ipsomet summo Pontifice pronunciantem cum filiali submissione auditurum. Intelliguntur fere hæc omnia ex Gregorii ad Manassem responsoria, in qua is pontifex apud Labbeum tom. X Conciliorum col. 253 et seq., data sibi a Manasse verba minimo

accipiens, hisce illum, quæ huc potissimum faciunt, A acriter increpat : « Immemor promissionis tuæ, qua Romæ te supra corpus beati Petri obligasti, aliam excusationem obtendis, timore videlicet dissidentis regni ad Lugdunense concilium, ad quod vocatus es, venire non posse. In qua re quantum excusatio tua nutet, liquido valet pendere... »

144. « Cum omnia viæ illius pericula, si qua sunt, tutissimis et securissimis ductoribus posses transire, Lugdunensi scilicet archiepiscopo et Lingonensi episcopo, qui fraterna te charitate tractarent, et sine omni formidine ad prænominatum perducerent locum... Quod si forte ad prædictum concilium non iveris, aurem debitæ obedientiæ matri tuæ Romanæ Ecclesiæ, diu te supportanti non inclinaveris; si B quid contra te Diensis cum consensu religiosorum fratrum nostrorum egerit, non solum sententiam in te prolatam non immutabimus, verum etiam apostolica auctoritate firmabimus. Quod si fraternitati tuæ videbitur prolatae sententiæ rationabiliter posse obviari, volumus te magis coram vicario nostro, Diensi videlicet episcopo, aliisque religiosis in patria illa, ubi accusatorum et defensorum major copia invenitur, rationes tuas exponere, quam Romam per tot labores et difficultates, ubi utrumque deest, frustra spe iudicii quærere. Interea fraternitatem tuam ex parte omnipotentis Dei per auctoritatem beati Petri monemus, ut, si te in hac causa culpabilem cognoscis, potius quam aliquo sæculari ingenio te excusandum existimes, studeas animam tuam per dignos C poenitentiae fructus liberare. »

145. Vehemens sane urgensque erat hæc pontificis oratio : verum Manasses, nihil hæc motus, concilio, brevi post, ut videbimus, Lugduni celebrato, sese non stitit, ad Hugonem Diensem, illius præsidem, misisse contentus Apologiam, sæpissime supra jam laudatam, atque a Mabillonio tom. I Musei Italici, part. II, pag. 119 et octo seqq. publici juris facti, in qua, postquam, quæ in causa sua tum Augustoduni, tum Romæ gesta essent, compendio exposuit, rationes diversas, ob quas Lugdunum ad concilium venire non posset, in medium adducit seu præterit. Et hæc in speciem justæ sunt, talesque, ut, si Manassis archiepiscopi minus, quam sit, nota D foret vitæ ratio, sententiam in eum, credi posset, injuste, præcipitanter atque ex invidia, ut Noviomenses clerici in scripta quæ apud Mabillonium tom. I Musei Italici, part. II, pag. 128 et binis seqq. exstat, ad Cameracenses epistola ferri aiebant, latam fuisse; veræ tamen pleræque non sunt, sed tantum a Manasse inventæ seu confictæ, ut solita calliditate ac astutia, qua, uti Gregorius papa apud Labbeum tom. X Conciliorum, col. 199 loquitur, « inducias, ut subterfugeret, quærebat, » iudicium ecclesiasticum, in causa sua ex canonum præscripto ferendum, aut eluderet aut declinaret; a quo quantopere abhorreret, argumento etiam sunt amplissima dona, quæ, ut ab eo subeundo scæ præstaret immunem, Hugoni

Diensi, concilii Lugduni celebrandi tempore jam instante, obtulit.

146. Audi apud Labbeum tom. I Bibliothecæ Novæ mss. pag. 205 et seqq. Hugonem Flaviniacensem : « Dum igitur..., inquit, locus concilii apud Lugdunum constitutus esset, Remensis etiam archiepiscopus (Manasses scilicet) juxta tenorem litterarum (Gregorii papæ nempe, quarum partem num. 142 recitavi) ad idem se purgaturus iuvitaretur concilium, posito domno Hugone apud Viennam pro corporis curatione, nuntii præfati archiepiscopi venerunt ad eum, multis et maximis precibus et muneribus ad hoc eum flectere cupientes, et ob id ei in præsentem trecentas purissimi auri uncias, domesticis quoque ejus preciosa donaria offerentes, insuper et celamentum, ne ulli mortalium id proderent, jurare volentes, cum sex episcopis, quos ipse Remensis eligeret de suffraganeis suis, ei, ut se purgaret, concederet, remota inquisitione infamiæ. Addentes etiam, quod nec sperare poterant, seu tamen nihil intemptatum relinquere volebant, quod si ei solo [soli] concederetur facultas se purgandi, inestimabiles thesauros auri, et qui etiam numerum excederent, se juraturos, et insuper sacramentum, ne cui hoc proderent. Quod totum virilis ejusdem legati animus respuit. Et quia inexpugnabilem ejus erga pecuniam animum vidit, timens sibi, concilio interesse noluit. » Atque hinc modo etiam, etsi res aliunde, ut constat, minime constaret, manifestum fit, justissime sane a Sancto nostro (in cujus idcirco honorem fusius hæc prosequi hic libuit) aliisque ecclesiæ Remensis clericis, qui cum eo Remis excesserant, multorum criminum insimulatum Manassem fuisse. Quod si enim hic reus non fuisset, si objecta diluere apte potuisset, utquid tanto conatu, tantis donis, tantis fraudibus iudicium, in concilio a viris integerrimis minimeque suspectis ferendum, declinare studuisset? Sed rei seriem prosequamur.

147. Cum tempus concilio Lugduni celebrando præstitutum advenerat, Bruno et Pontius, uti e Manassis verbis, num. 157 recitatis, colligitur, aliique ecclesiæ Remensis clerici, hosque inter, ut apparet, etiam Manasses præpositus, concilio sese sistentes, eadem, quæ antea in concilio Augustodunensi, accusationum contra Manassem archiepiscopum capita exposuere, Patresque, hisce auditis, ac lecta etiam, ut verosimile apparet, quam ad eos ex dictis Manasses miserat, Apologia, nec tamen, quas in hac ille, quod ad concilium non accederet, præterebat, excusationibus admissis, Simoniacum antistitem, tum quia, ut loquitur loco proxime cit. Hugo Flaviniacensis, « se purgare noluit, tum quia audientiam Eduensis, Pictaviensis et ipsius Lugdunensis (concilii nempe) subterfugit, synodali iudicio » exactoravere, hancque in illum prolatam sententiam ad Pontificem approbandam ac confirmandam misere. Accidit id, unde etiam celebrati concilii tempus liquet, inter anni 1080 tertiam Januarii diem et anni ejusdem septimam decimam Aprilis.

Epistola enim supra ex parte huc transcripta, quæ apud Labbeum loco cit. Gregorius papa Manassem, ut ad concilium Lugduni celebrandum se conferat, instantissime hortatur, « Tertio Nonas Januarii, Indictione tertia, » quæ ex dictis annum 1080 designat, data notatur, aliaque epistola, qua itidem apud Labbeum tom. Conciliorum proxime cit., col. 241, latam in eodem concilio contra Manassem sententiam idem Gregorius confirmat, Indictione pariter tertia seu anno 1080, septima decima Aprilis die, ut notæ chronicæ, quas in fine exhibet, fidem faciunt, fuit conscripta.

148. Epistolam hanc integram, tum quod supra dictis lucem afferat roburque adjungat, tum quod ea Pontifex luculentum Sancti nostri in accusando Manasse æquitati testimonium præbeat, resque istius ab hoc in integrum jubeat restitui, e Labbeo loco cit. huc transcribo. His verbis concipitur: « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Manassæ Remensi. Sciat fraternitas tua, quod depositionis sententiam, a legato nostro Diensi episcopo in Lugdunensi concilio religiosorum virorum consilio prolata, et nos, dictante justitia, in Romana synodo apostolica auctoritate firmavimus. Sed tamen contra morem Romanæ Ecclesiæ nimia, ut ita dixerim, misericordia duetus, adjunctis tibi Suessionensi, Laudunensi, Cameracensi, Catalaunensi episcopis vel eorum similibus cum aliis duobus, quorum testimonio æque confidamus, si de justitia confidis, et eos habere poteris, usque ad festivitatem sancti Michaëlis purgandi licentiam tibi indulgemus; ea videlicet conditione, ut Manassæ et Brunoni et cæteris, qui pro justitia contra te locuti fuisse videntur, rebus suis in integrum restitutis, usque ad Ascensionem Domini proximam Remensem Ecclesiam a tua occupatione ex toto liberam deseras, et Cluniaecum aut Casan Dei cum uno clerico et duobus laicis, tuis stipendiis religiose victurus, secedas. »

149. « Quod si facere volueris, prædicto Diensi episcopo prænuntiare procures, ut in ejus præsentia sacramento confirmes, de rebus prædictæ ecclesiæ te nihil interim distracturum, nisi quantum tibi et prædictis sociis competenter suffecerit. Clericos autem, qui tanto tempore pro justitia exsiliū passi sunt, in ecclesia secure Deo servire permittas. Et quoniam laboriosum tibi fuerit ad nos usque venire, concedimus, ut coram Diensi episcopo et abbate Cluniacensi, aut, si abbatem deesse contigerit, coram Amato, prædicto modo cum prædictis testimoniis de infamia te expurges. Quod si huic nostræ dispensationis præcepto obedire contempseris, scias quoniam iniquitatem tuam ulterius portare non possumus, et depositionis sententiam, non solum immutabiliter permansuram, sed etiam nullam tibi audientiam in posterum relinquendam. Data Romæ decimo quinto Kalendas Maii, Indictione tertia. » Epistola hæc, Gregorium sane summa erga Manassem benignitate indulgentiaque usum esse, fidem

facit; verum hic, quæ illa præscribebat is Pontifex, obfirmato in crivivibus animo, non implevit. Ac nominatim quidem nec Brunonem, nec alios Remensis ecclesiæ clericos, quos gravissimis damnis (adi num. 118 et seqq.) affecerat, in dignitates facultatesque suas, ut Pontifex epistola recitata injungebat, restituit; qui vero quantum ad Sanctum nostrum postea id factum fuerit, § sequens aperiet. § VIII. *Qui et quando Sanctus in pristinum, aut etiam meliorem statum Remis restitutus fuerit, et an post suum sub Manasse ex hac urbe discessum, aut etiam unquam alias Parisiis docuerit.*

Manasse, exauctorato Remensi archiepiscopo, non modo, ut jam docui, nihil omnium, quæ ei epistola, § præcedenti huc transcripta, Gregorius præceperat, implevit, verum etiam eo furoris delapso, ut, quem Simoniæ acquisierat, jamque tum jussi Pontificii, tum sententiæ, in concilio Lugdunensi contra se lata, vi dimittere debuerat, episcopatum armis etiam sibi servare aut certe bona ejus sibi asserere niteretur, Pontifex, hominis impietati mature occurrendum ratus, quatuor diversas una cademque vigesima septima Decembris die, non diu admodum, ut apparet, post celebratum, in quo Manasses exauctoratus fuerat, Lugdunense concilium, ac proin anno 1080 scripsit epistolas, unam scilicet ad clerum et populum Remensem, alteram ad Hebolium, seu, ut alibi etiam scriptum invenitur, Ebalum aut etiam OEbalum, Reciencensem comitem, tertiam ad episcopos archidiocesis Remensis suffraganeos, ac quartam denique ad Philippum, Francorum regem. Et universim quidem litteris illis, ut Manassem pro episcopo non amplius habentes, successorem ei sufficerent, omnibus et singulis enixissime commendabat; nominatim autem clerum et populum, uti etiam comitem Ebalum et ecclesiæ Remensis suffraganeos, ut Manassæ, tamquam invasori injusto, pro viribus resisterent, serio monebat, Philippo etiam, Francorum regi, ne, quam clerus et populus ecclesiæ Remensis facturus erat, electionem impediret, auctoritatē apostolica injungens. Epistolæ illæ omnes exstant apud Labbeum tom. X Concil., col. 264 et tribus seqq. Prioris verba, huc potissimum facientia, quod simul Manassem, cum in concilio Lugdunensi exauctoratus jam fuisset, epistolamque, § præcedenti huc transcriptam, a Pontifice accepisset, male acquisitum Remensem archiepiscopatum armis sibi servare thesaurosque ejus diripere, conatum adhuc fuisse, edoceant, huc transcribo.

151-2. En illa: « Quam itaque (sententiam in Manassem in concilio Lugdunensi latam) diligenter perscrutantes et pro magnitudine iniquitatum ejus (Manassis) justissimam fuisse approbantes, eo tenore in Romana synodo confirmavimus rogatu multorum fratrum, ut, concessis sibi induciis, si posset, ad expurgandum se de objectis veniendi licentiam haberet ac liberam de se agendi facultatem; ita tamen ut interim regimine ipsius ecclesiæ cederet,

et in Cluniacensi vel in aliquo religioso monasterio degeret, ut, cujus obedientiæ quantæque humilitatis esset, probaretur. Verum (sicut vos ipsi scitis) non solum huic diffinitioni non obedivit, sed ad contemptum interdictionis nostræ ecclesiam vestram invadere ac impudenti devastatione confundere præsumpsit; utpote quam non per ostium, ut pastor, sed aliunde, ut fur et sævissimus prædo, intravit; ad hoc scilicet, ut gregem Dominicum mactet et perdat, non ut vigilantia pastoris protegat et defendat. Siquidem adeo in immensum actuum suorum tetendit iniquitas, ut dignissime damnationi atque excommunicationi subjaceat, ita ut in perpetuum nullam restitutionis suæ spem concipere debeat. Quapropter apostolica vos auctoritate monemus, ut perversis actibus ejus in nullo communicetis, imo ut tollatur de medio vestrum, et in interitum carnis suæ tradatur Satanae, ut spiritus salvus sit, sibi modis omnibus resistatis. Detis etiam operam, ut communi consilio parique voto, assentiente vobis prædicto confratre nostro Diensi episcopo, patrem vobis secundum Dominum eligatis. » Nec Gregorius, qui, ut hæc ejus verba fidem faciunt, Manassem Remis pulsum præterea volebat, voto fuit frustratus; etenim ecclesiæ Remensis non tantum populus et clerus, sed et primates in Simoniacum jamque exauctoratum antistitem insurrexere, eumque ex usurpata cathedra eiecere.

153. Docet id Guibertus de Novigento, auctor synchronus, jam pluries laudatus, verbis num. 110 de Manasse huc transcriptis proxime isthæc sequentia subjungens: « Quem (Manassem nempe) postmodum proceres, clerus atque Burgenses, cum ab Hugone (qui Diensis agnominabatur) archiepiscopo (postea scilicet facto) Lugdunensi, apostolicæ Sedis legato, viro in fenore justitiæ clarissimo, creberrimo anathemate feriretur, et ille manu militari thesauros ecclesiæ dilapidare niteretur, a sede, quam male obsederat, pepulerunt, et exilio relegatus æterno, cum se ad excommunicatum tunc temporis Henricum imperatorem ipse etiam excommunicatus contulisset, hac illacque oberrans sine communione postremo defungitur. » Ita Guibertus: licet autem, et, quod hic innuit, Manasses in excommunicatione, qua ob crimina pertinaciamque præcipue a Pontifice fuerat percussus, vitam finierit, non immerito ex iis, quæ Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. VIII, pag. 655 et seqq. observant, in dubium queat revocari, ambigendum tamen non est quin, quod hic pariter tradit, Simoniacus ille antistes a clero, populo et optimatibus e Remensi cathedra fuerit ejectus; id enim vere factum, qui rem examinarunt, eruditi omnes unanimi consensu affirmant, nec ullum, uti in casu præcedenti fit, scriptoris synchroni aut etiam subæqualis testimonium, quod in contrarium utcumque faciat, potest afferri. Atque ea quidem Manassis expulsio, utpote epistolis, a Pontifice (adi num. 151) vicesima septima decembris anno 1080 datis, aliquanto, ut dubitari vix

A potest, posterior, citius verosimillime, quam anno 1081, non evenit; serius autem etiam non evenisse, liquet ex eo, quod Rainaldus du Bellai, ut Galliæ Christianæ auctæ scriptores, tom. IX, col. 75, docent, anno 1083 ad Remensem cathedram, cum hanc post Manassem expulsam Elinandus, Laudunensis episcopus, biennio tenuisset, fuerit evectus.

154. Sermonem modo de Sancto nostro resumamus. Pulso, ut nunc expositum, Simoniaço antistite Manasse, Bruno Remi rediit, ibique in statum pristinum ac forte etiam meliorem fuit restitutus. Rem sic probo: Titulus funebris, ei ab ipsa cathedrali Remensi ecclesia, cujus sane præposito Manassæ pluries hic laudato canonicisque apprime notus erat, consecratus locumque inter recedendos 52 obtinens, sic habet:

*Hic Pater eximius fundator religionis
Exemplar sese fratribus exhibuit,
Dans illis formam spernendi vitia mundi
Cælestis patriæ premia dum sequitur,
Pro cuius culpa non credimus esse gemendum,
Quem jam gaudentem credimus in requie.
Nam si cui sancto requiem bona vita meretur,
Huic quoque pro meritis summa datur requies;
Qui cum multimode nostra polleret in urbe,
Solamenque suis atque decus feret,
Cumque faveret ei fortuna per omnia, jamque
Hunc præferremus omnibus, et merito;
Namque benignus erat, omnique peritus in arte,
Facundusque satis divitiisque potens;
Omnia postposuit Christo, nudumque secutus
Christum, cum multis suscipit hunc eremus:
Propterea requiem sibi credimus esse paratam.
Si tamen ulla levis hæsit ei macula,
(Nam patet in terris nullum sine labe morari)
Hanc Deus abstergat dando sibi veniam.*

155. Sanctus ergo, uti hi versiculi apertissime produnt, eo ipso tempore, quo in civitate Remensi auctoritate ac divitiis, maxime ei arridente fortuna, plurimum valeret, in eremum, hæc abjectis, secessit. Id autem nec temporis, quo Remis antecessum ex hac urbe ob nefandos Manassis archiepiscopi mores discessum versatus est, nec itidem temporis, quod hunc inter et Manassis e cathedra Remensi ejectionem intercessit, potest congruere. Etsi enim sanctus eo tempore, quo Remis, Manassem vitans, nondum excesserat, prospera ibidem fortuna diu usus fuerit, tum tamen, uti apud omnes in confesso est, in eremum, divitiis relictis, non secessit; quod autem ad tempus, quod inter ejus ex urbe Remensi discessum, anno ex supra dictis 1076 aut sequenti illigandum, et Manassis e sede Remensi expulsionem medium cucurrit, modo pertinet, sanctus tunc Remis versatus non est, nedum divitiis ibidem floruit, uti pronum est erere partim ex supra dictis, partim ex Gregorii VII papæ epistola, num. 148 et seq. huc transcripta, annoque ex ibidem dictis 1080 data, in qua is Manassæ archiepiscopo, in concilio Lugdunensi ex

dictis jam exauctorato præcipit, ut Manassæ et Brunoni res suas in integrum restituat, clericisque, « tanto tempore pro justitia exsilium passis, » quorum unus erat sanctus noster, « in ecclesia secure Deo servire permittat. » Restat ergo ut, Brunonem secunda gavisum esse Remis fortuna, tuncque inde in solitudinem secessisse, unice, ut consideranti patebit, congruat tempori, quod Manassis e cathedra Remensi expulsionem successit.

156. Quare Sanctum tunc in pristinum aut forte e iam meliorem statum Remis restitutum fuisse, indubitatum est. Verum idne statim a Manassis expulsionem anno ex dictis 1081 facta, evenit? Sunt qui rem in tempus, quo Remensem cathedram Rainaldus du Bellai, ad hanc anno 1083 primum evectus, jam occuparat, differendam contendunt. Verum horum opinio admittenda verosimiliter non est. Sanctus enim, cum in statum pristinum esset restitutus, ad cathedram etiam Remensem, quod sub Rainaldo fieri ex dicendis non potuit, expetitus seu postulatus, antequam in eremum secederet, verosimiliter fuit, uti jam nunc ostendo: Hugo Diensis, sedis apostolicæ legatus, in epistola sua ad summum Pontificem post concilium Augustodunense anno 1077 aut seq. data supraque, num 119 et tribus seqq. huc transcripta, sub finem de Manasse præposito et Brunone ait: « Hos, rogamus, ecclesiæ Remensi destinate; » Quibus verbis Pontificem rogasse videtur, ut alterutrum, Brunonem videlicet vel Manassem præpositum in locum Manassis archiepiscopi, quem exauctorandum verosimiliter putabat, sufficiens curaret. Quare verosimile apparet eundem legatum, pulso jam Manasse, apud clerum et populum Remensem, cui pontifex, ut « communi consilio parique voto, assentiente » ipsis Hugone Diensi legato suo, novum Manassæ exauctorato episcopum substituerent, data sub anni (adi num. 151) 1080 finem epistola commendarat, summo studio egisse, ut vel Brunonem vel Manassem præpositum sibi eligerent episcopum.

157. Hinc porro in eam, quæ et Tractatus de S. Brunone, a Cartusianis hujatibus mecum communicati, auctori placet, opinionem inducor, qua verosimile puto, apud multos e populo et clero Remensi, habito sese inter de novi episcopi electione tractatu, ratum ac fixum fuisse Sanctum nostrum, cum in eremum secessit, episcopum eligere, idque in icari tum hisce, quibus funebris ecclesiæ cathedralis Remensis Titulus, proxime huc transcriptus constat, versiculis:

Cumque savor ei fortuna per omnia, jamque

Hunc præferremus omnibus, et merito;

Omnia postposuit Christo, nudumque secutus

Christum cum multis suscipit hunc eremus;

tum etiam aliis hisce, quos alter ecclesiæ Remensis cathedralis titulus, inter recedendos 53, complectitur,

Ut servire Joseph dominæ contempsit amori,

Et fugit amplexus incestos mente virili,

*Sic contempta jacet, Bruno, tibi gloria mundi,
Amplecti dum te cuperet, tibi brachia tendens,
Multas mundus opes, multos ostendit honores,
Tuque fuga lapsus, ponticali veste rejecta,
Amplectens eremum vestiris sorte beata.*

158. Ad hæc ut in dicta opinione magis magisque confirmet, etiam facit funebris Titulus 146, in quo ecclesiæ S. Mariæ cathedralis Rothomagensis canonici Brunonem celebrant hunc in modum:

Ecclesiæ sanctæ totius luceat ordo,

Humani generis flens irreparabile damnum,

Mundo decessit mundani victor honoris,

Bruno pater, sanctæ fundator religionis,

Cujus tanta piam vitam commendat honestas,

Ut sit eum cuiquam non æquiparare potestas.

Ipse fuit sapiens, vir nobilis, indole fulgens,

Imbutus fonte totius Philosophiæ;

In quo cum virtus probitatis viva niteret,

Glorificos susces, qua promeruisse valeret,

Proculcator opum, cunctorum spreto honorum,

Et mundi stultam pede contudit ambitionem,

Et studio sanctam fundavit religionem.

Mundum declinans, mundi sublimia vitans

Elegit potius privata degere vita.

Etsi enim ad Rhegiensem episcopatum, quem Sanctus, quod ad eum, uti infra docebo, electus seu postulatus fuisset, recusavit, versiculis hisce forsitam alludatur, ad futuram tamen in Remensem archiepiscopum electionem, quam Sanctus, in eremum secedens, studiose evitarit, verosimilius idcirco puto alludi, quod in recitatis versiculis honorum opumque contemptui, a quo Bruno in iis laudatur, mox subdatur, a qua pariter laudatur, mundi fuga, hæcque Sancti ad archiepiscopatum Rhegiensem electionem subsecuta non sit, sed præcesserit.

159. Sanctum itaque, cum in eremum secessit, ac proin in pristinum statum aut forte etiam meliorem Remis jam fuerat restitutus, fuisse a multis tum cleri, tum populi in civitatis hujus antistitem desideratum, imo etiam reipsa, ni id præsciens abiisset, eligendum, ex omnibus jam adductis in medium sat verosimile apparet. Jam vero, cum id ita sit, nec tamen (adi Gallix Christ. auctæ scriptores, tom. IX, col. 77) ante annum 1096, quo Bruno in eremum jam dudum ex dicendis sese receperat, Rainaldus, jam inde ab anno 1083, ut supra docui, ad cathedram Remensem evectus, obierit, consecrarium sit, ut, hoc jam antistite, sanctus ad Remensem cathedram expeti seu postulari nequirit, ac proin, ut citius tum id, tum ejus in pristinum, aut forte etiam meliorem statum restituito acciderit. Verum quanto quidem temporis spatio tum hæc, tum sancti ad cathedram Remensem postulatio, factam Rainaldi ad eandem promotionem antecessit? Gallix Christianæ auctæ scriptores, tom. IX, col. 75, sic scribunt: « Manasse (Simoniaco scilicet, de quo supra, Remensium antistite) exauctorato, fama est Brunonem, quem ille beneficiis spoliaverat, a multis (in episcopum ui-

mirum) expetitur, quod doctrina morumque gravitate in ecclesia Remensis pridem enitisset. Sed Elinandus Laudunensis episcopus tam donis quam amicorum studio archiepiscopatum a rege (Francorum Philippo) acceptum duos circiter annos tenuit, ab anno 1081 scilicet ad annum 1083. Hic tamen post multam pecuniæ vim consumptam monitus est a summo pontifice, ut alterum beneficium abdicaret, eo quod uxorem quis habens aliam superinducere nequaquam posset. Tanta ille cupiditate flagrabat, inquit Marlotus, ut dixisse tradatur, non se parciturum labori, si summum pontificatum quomodo assequi posset. »

160. Quod si ergo fama, quam hic Galliae Christianæ auctæ scriptores laudant, veritati consonet, sanctus noster statim a Manassis Simoniaci expulsionem et in statum pristinum aut eo etiam meliorem restitutus, et ad cathedram Remensem fuerit postulatus seu expetitus. Et sane, cum Gregorius, qui tunc Romanam cathedram occupabat, populo cleroque Remensi, ut Manassæ expulso novum antistitem substituerent, epistola sub anni 1080 (videsis num. 151) finem commendavit, statim a Manassis expulsionem de novo eligendo antistite, ac nominatim de Sancto nostro assumendo cogitatum actumque fuisse, sat verosimile apparet, maxime cum tunc id factum, publica etiam, ut Galliae Christianæ auctæ scriptores loco proxime cit. produnt, fama feratur. Attamen res certa non est: cum enim Elinandus Remensis archiepiscopus obtinendi avidissimus existerit, fieri potest, ut statim a Manassis expulsionem archiepiscopatum illum sibi conferri, a Francorum rege Philippo amicorum ope et pecunia obtinuerit, locumque ac tempus tunc tractandi de novi antistitis electione clero et populo Remensis regio subsidio suffultus penitus ademerit.

161. Audi, qui de Elinando seu Helinando, unde etiam, hunc vere Remensem archiepiscopatum biennio tenuisse, docemur, Guibertus, auctor synchronus, lib. III de Vita sua, cap. 2, loquatur: « Helinandus, inquit, vir admodum pauperis domus et obscure progenitus, literatura pertenuis, et persona satis exilis, cum per notitiam Gualteri, comitis senioris Pontisarenensis, de cuius comitatu gerebat originem, ad gratiam Eaduardi Anglorum regis pertigisset (uxor enim sua cum prædicto comite sibi necessitudinem, nescio quam, crearat), capellanus ejus fuit; et quia Francicam elegantiam norat, Anglicus ille ad Francorum regem Henricum eum scripsit destinabat. Cum quo rege, quia multum erat cupidus et episcopatum venditionibus assuetus, largissimis lenocinantibus xeniis egit, ut, si quispiam episcoporum Franciæ decederet, pontificali- bus infulis ipse succederet. Is enim in capellania regis ac reginæ positus, quoniam Anglia infinitis eo tempore florebat opibus, multos pecuniarum montes aggererat, ideo, arridente ei præfata largitionum causa vox ejus apud Henricum regem exaudibilis erat. Quod et factum est: Lauduno enim inventus,

A quia non æstimatione parentum, non scientia litterarum se valiturum putabat, in opulentia, quæ plurima suppetebat, et quam cautissime dispensare didicerat, et dapsilitate spes fuerat. Ad ornandas igitur et extruendas se vertit ecclesias, et, cum multa pro Deo videretur facere, evidentissima tamen dabat indicia, se solos inde favores, solam nominis dilatationem in bene gestis quærere. His etiam ipse artibus Remensem archiepiscopatum insedit, quem cum, dilapidatis penes regem Philippum, hominem in Dei rebus venalissimum, magnis censibus, biennio obtinisset, a domino papa audivit, quia uxorem quis habens alteram superinducere nequaquam possit. Consulenti plane eundem se cur eo tenderet, dixit, quia, si etiam papa fieri possit, haud quaquam dissimularet. »

B 162. Cum igitur Elinandus, uti ex his Guiberti verbis intelligitur, vir fuerit maximæ ambitionis, qua fiebat, ut pecuniis, a quibus ei optime prospectum erat, summas quasque ecclesiæ dignitates beneficiaque sibi comparare minime formidaret, largitionibus sane eum, ne ullus posset a clero populoque Remensi de successore in Manassæ exactorati locum sufficiens tractatus haberi, statim ab hujus expulsionem apud Philippum, Francorum regem, effecisse, vero nequaquam apparet absimile, maxime cum eum, quo minus post Manassæ expulsionem novi Remensis archiepiscopi electio fieret, reipsa per biennium integrum obstitisse, apud omnes, qui de re hac scripsere, in confesso sit. Tractatus de S. Brunone, a Cartusianis hujatibus mecum communicati, auctor hujus lucubrationis suæ num. 20 sic scribit: « Præfatus Elinando (Laudunensi episcopo) jure, quod in archiepiscopatum Remensem sibi vindicabat, cedente, pax huic ecclesiæ redditur, reversisque sub anni 1083 finem vel sub initium sequentis ex suo exilio canonicis, a Manassæ quondam expulsis, de pastore præficiendo clerus et populus serio agere cœperunt. Brunonem et Manassem præpositum a legato (sedis apostolicæ) Hugone electoribus propositos fuisse, par est credere, cum ipse legatus, ut vidimus supra, summo Pontifici utrumque jam eundem in finem commendaverat: « Hos, » inquit, « rogamus, ecclesiæ Remensi « destinate. » Deinde nostrum patriarcham, in possessionem tum bonorum, tum dignitatum suarum jam restitutum, a multis expetitur fuisse, colligimus ex elogio ab ipsa (Remensi) cathedrali ecclesia, cui tunc, quando defunctus est Bruno, præfatus Manasses præpositus præsidebat, condito in hæc, » num. scilicet 151 huc transcripta (verba.)

D 163. Ita ille; qui, etsi anno primum 1084, contra ac aditæ a Rainaldo sedis Remensis tempus pati videatur, de successore Manassæ sufficiens a clero et populo Remensi actum forte fuisse, innuat, in episcopum tamen, ut tradit, tunc primum, cum Elinandus, quod anno 1083 factum, arrogato suo in archiepiscopatum Remensem jure cessit, a pluribus

expetitum fuisse S. Brunonem, vero non apparet absimile. Ita autumo quod Sanctus, cum ad episcopatum Remensem postulatus seu expeditus fuit, aliquanto jam temporis spatio, uti versiculi, e funebri ecclesiae cathedralis Remensis Titulo num. 154 huc transcripti, innuere videntur, in pristinum, aut forte etiam meliorem statim restitutus, Remis d. gisset, hocque veritati non sat apte queat intelligi consonum, si statum a Manassis e sede Remensi expulsionem fuerit ad hanc ipse postulatus seu expeditus. Porro etsi forte hoc ex jam dictis anno 1023 primum acciderit, Sanctus tamen, utpote qui aliquanto temporis spatio ante, pristino statui fortunæque redditus, Remis jam degerit, et forte ex dictis jam inde etiam ab anno 1081 ad archiepiscopatum Remensem postulatus fuerit, vel statim a Manassis expulsionem, id est, vel ab anno 1081 vel non multo post Remos ab exsilio reversus pristinum honoris facultatumque statum, quod hic ostendendum erat verosimiliter recuperarit. Nec est, cur opponas Elinandum eo temporis spatio, quod a Manassis expulsionem ad Rainaldi electionem excurrit, regis subsidio suffultum, ecclesiae Remensis cathedram tenuisse, verosimileque non videri, sub hujusmodi antistite Brunonem Remos reverti ilique commorari voluisse; etsi enim Elinandus a Simoniae lae immunis non fuerit, in ecclesiis tamen existit munificus, nec in clericis iniquus fuisse invenitur.

164. « Is igitur (subdit verhis de Elinando num. 161 recitatis Guibertus) qualiscumque aut ambitione, aut qua unquam alia humanitate apud se exstiterit, in hoc ei honor omnino asservandus est, quod et libertatem Ecclesiae magnifice tuitus sit, et tam ipsam (Laudunensem nimirum) sedem, quam appendices ejus ecclesias uberrima largitione provexit. Et dignum erat ut externa ei bona suppeterent, quae in Dominicarum domuum decore projicerentur. » Cum ergo talis exstiterit Elinandus, non video cur, eo Remensem cathedram tenente, Remos Bruno non rediisse, ibique versatus non esse sit credendus, maxime cum Simoniacam hominis labem forsitan ignorarit. Quid si etiam sanctus, ut Remos rediret, ab ipsomet Elinando invitatus fuerit? Sane cum ex dictis, ut in res suas restitueretur, Gregorio VII, tunc summo pontifici, maxime in votis fuerit, non inepte ac temere conjeceris, litteris aliove modo, ut pulsus a Manasse Remensis ecclesiae clerici, ac proin etiam sanctus noster, Remos in bona sua restituendi redirent, ipsomet Elinandum egisse, ad id scilicet impulsam, ne, si secus faceret, Remensem sibi maxime cupitum archiepiscopatum, quem regio favore non sat recte obtinuerat, pontificia auctoritate, ut postea factum, amitteret.

165. Verum sunt, qui Sanctum, antequam statui pristino redderetur, ab anno 1081, imo etiam ab anno 1076 circiter, quo Remis ob improbos Manassis mores excessit, Parisios concessisse, ibique ad annum usque 1082, quo doctoris ad tempus relivivi, qui sese damnatum e se retro proclamavit, prodigium

evenerit, docuisse contendunt. Et mox quidem sanctum, qui tamen ex dictis ab anno circiter 1076 ad annum 1078 aut etiam sequentis initium apud Ebalum comitem commoratus est, a suo ex urbe Remensi ob improbos Manassis mores excessu Parisios se contulisse, ibique docendi munus, quod tamen antea unquam ibidem obiisset admodum ex dictis est dubium, resumpsisse, Bulæus in Universitatis Parisiensis Historia tom. I, page 468 existimat. Verum conjecturae aliquot, argumentaque, quibus hanc opinionem suam utcumque firmare nititur, nihil plane, ut ex supra dictis liquet, evincunt; nunc autem discutiendum, an majoris ponderis sint alia quae tum ab hoc, tum ab aliis, Sanctum nostrum, si non statim ab anno circiter 1076 seu a suo ex urbe Remensi excessu, ab anno saltem vel 1079 vel ab altero e binis sequentibus Parisiis docuisse, volentibus, adducuntur in medium. Verosimile, aiunt, non est, Brunonem, tantum virum, tribus quatuorve aut etiam pluribus annis proximè ante suam in solitudinem recessum vitam plane otiosam egisse. Verosimile sane id non sit; per me licet. Verum cum Sanctus, ut supra docui, anno 1081 in pristinum statum Remis restitutus fuerit, quid si etiam scholarum praefecturam tunc recuperarit, hancque deinde ad suum usque in eremum discessum gesserit? Ita sane vitam, donec hic accidit, a dicto anno 1081 otiosam non duxerit, etsi etiam tunc Parisiis non docuisse statuatur. Nec anno 1079 et sequenti, quo utroque Coloniae Agrippinae inter ecclesiae Cunibertinae canonicos verosimiliter ex supra dictis egit, otiosam tunc duxisse vitam est putandus, cum fieri queat, ut tunc tam in Psalmos, quam in S. Pauli Apostoli Epistolas, quas ambas sacrae Scripturae partes eruditissimis, uti infra docebo, editis Commentariis illustravit, gravam operam impenderit.

166. Quod si id displiceat, Sanctumque duobus illis annis Coloniae commoratum non fuisse, velis, nec sic, etiam hoc dato, sit consequens, ut Bruno, nunc Parisiis docuerit, in otio vitam exegerit. Quid si enim tunc ad Dolense S. Mariae monasterium secessisse, ibidemque docuisse, asseratur? Sane Sanctum vel tunc vel alias in monasterio illo docendi munere functum esse, aut certe, cum hoc Remis obiret, plurimos illius alumnos ibidem habuisse discipulos, dicendum apparet; religiosi enim cœnobii illius incolae in Titulo funebri, inter edendos 169, quem Sancto inscribere, ejus sese discipulos profiteri videntur hisce ad Cartusianos Calabrinus verbis: « Prout vestra dignatur exptere sanctitas; et nos Dolensis cœnobii fratres, fraternitatis vestrae desolationi compassi, pro beati patris nostri ac magistri Brunonis anima devotissimarum orationum suffragia mox, ut ejus audivimus obitum, omnipotenti Deo persolvere curavimus. » E vita itaque, quam Sanctus, ni anno 1079 et aliquot sequentibus Parisiis docuisse admittatur, in otio duxerit, ibidem eum tunc docuisse, concludi nullo modo potest. Imo vero Sanctum non tantum non tunc, sed nec um-

quam alias Parisiis docuisse, verosimillimum apparet. Tres enim scriptores synchroni, aut certe coævi, is scilicet, qui quatuor primorum Cartusie priorum Chronicon contexuit, Guibertus de Novigento, et Tituli funebris, inter recedendos 173, quo Regulare Noliens S. Vincentii ecclesie canonici Sancto parentarunt, auctor, fuisse illum (adi num. 7, 114, et 43) ecclesie Remensis scholarum magistrum aut innuunt, aut hoc nomine diserte distinguunt, (scholarum) etiam (Parisiensium magistri) titulo eundem verosimillime distincturi, si has umquam ille, ut Remenses, docuisset. Accedit nihil plane apud antiquum ullum paris auctoritatis ac fidei scriptorem uspiam inveniri, unde Sanctum Parisiis umquam docuisse, quoquo modo sit consequens.

167. At vero Annalium Cartusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor anonymus; conjecturis tribus diversis, quibus, Brunonem Parisiis docuisse, Egassius Bulæus (adi, quæ huc spectantia num. 112, seqq. et alibi dicta sunt) perperam contendit, in medium adductis, ita ratiocinatur: « Quartam possumus addere conjecturam, sumptam ex Titulis funebris, quibus piæ sancti Brunonis memorie parentatum est ab omnibus fere ecclesiis et monasteriis Galliarum. Qui enim fieri potest ut Vir per universum Francie regnum spectatissimus et nominatissimus, ac in ecclesiis ejusdem regni (ut dicit Guibertus) opinatissimus evaserit, quandoquidem istud vix asseri valet de Remensi academia, quin potius de Parisiensi intelligatur, ad quam, velut regni sedem et Francie mediterraneum et celeberrimum emporium et academiarum reginam, magis congruum videbatur, ut tot amici et discipuli, qui ejus funebria celebrarunt, confluerent? De ecclesiis namque suffraganeis et monasteriis provincie Remensis non est dubium, eorum alumnos Remis sub Brunone studiis litterarum incubuisse. Cum vero lectitantur remotæ quæque ecclesie ejus obitum lamentis et fletibus prosecutæ, quales fuere Anglicanæ, Britannicæ, Normanicæ, Pictonicæ, Turonicæ, Sequanæ et aliæ plurimæ, absurdum putamus dicere omnes harum ecclesiarum alumnos Remis eruditos fuisse, cum hoc magis juxta mentem Bulæi videretur congruere Parisiæ academiæ, ad quam aliquando translatus fuerat. »

168. « Sed quid dicemus de ecclesiis Parisiensibus, quæ obitum sancti Brunonis, quasi viri notissimi, celeberrimis planxerunt elogiis, videlicet ecclesia cathedralis sanctæ Mariæ, abbatia sancti Maglorii, abbatia sancti Germani de Pratis, abbatia sancti Dionysii, abbatia sancti Mauri Fossatensis et abbatia sancti Petri Latiniacensis? Nonne incongruum est, ut tot clerici, totque monachi, intra fontem scientiarum Parisiæ academiæ constituti, ad exteram diocesim pro capessendis scientiis profecti fuerint? Et quod de Parisiensibus dicimus, id ipsum testamur de cæteris remotiorum cœnobiorum religiosis, quos Parisiis potius, quam Remis erudiri præstabat. » Ita ille, Sanctum Parisiis docuisse, præcipue tum ex insigni, quam per universum

A Francie regnum habuit, quamque, ni Parisiis docuisset, habiturum eum non fuisse, autumat, nominis celebritate, tum ex ingenti, quæ eidem funebrium Titulorum inscriptione parentarunt, quæque illum, ni Parisiis docuisset, speciali modo cognituræ magistrumve habituræ fuisse, non videntur, ecclesiarum monasteriorumque multitudine conjiciens, aut etiam contendens. Verum non video cur Sanctus, etiamsi numquam Parisiis, Remisque tantummodo docuisset, insignem illam, qua per universum Francie regnum, imo per plures etiam extra hoc sitas provincias late inclaruit, nominis celebritatem acquirere nequisset. Numquid non a coævis Chronici Malleacensis, Fragmentique historici, a tempore Roberti ad Philippi regis mortem deducti, scriptoribus (adi num. 41 et seq.) « Remensis » appellatur, quod iis ex nominis fama, quam Remis tum discendo, tum docendo ac varia munia obeundo acquisisset, unice fere notus esset?

169. Similiter etiam forte de causa, veluti « Parisiensis, » notus fuerit? Si affirmes scriptorem antiquum probatæque fidei vel unum, a quo « Parisiensis » vocetur, assignari postulo; quod si id, ut certe non poteris, facere non possis, unde tandem, quæ Sanctus inclaruit, nominis celebritatem Parisiis, non autem Remis, docendo eum acquirere debuisset probabis? Adhæc Bruno ex unanimi fere eorum omnium consensu, a quibus Parisiis docuisse asseritur, id ibi munus non ante annum circiter 1076, quo ex dictis ob improbos Manassis mores urbe Remensi excessit, obire incepit; et tamen celeberrimi etiam, antequam urbe Remensi, cogente Manasse, excessit, nondumque proinde Parisiis docuerat, nominis exstitisse, a Guiberto de Novigento, auctore coævo, disertissime traditur. « Bruno, inquit in Vita sua lib. 1, cap. 11, « in ecclesiis Gallie tunc (cum Manasses scilicet Remensem civitatem ante Sancti ex hac discessum nefandis suis moribus misere affligeret) opinatissimus cum aliis quibusdam Remensium clericorum nobilibus infamis illius (Manassis nimirum) odio excessit ab urbe, » Remensi nempe. Sanctum itaque, quamvis etiam Parisiis numquam docuisset, ingentem, quam sibi peperit, nominis celebritatem acquirere potuisse, illi ipsi etiam fere omnes, qui eum Parisiis docendi munere functum volunt, debent admittere. Accedit quod et iis, qui Sanctum, priusquam Remis sub Manasse excederet, Parisiis docuisse contendunt, responderi potest, Brunonem e solis, quos composuit, eruditissimis in Psalmos et S. Pauli Epistolas Commentariis, latissime forsitan, cum obiit, jam vulgatis, celeberrimi nominis esse potuisse, etsi interim non Parisiis, imo nec Remis umquam docuisset.

170. Quod modo ad ingentem, quæ Sanctum funebrium Titulorum inscriptione celebrarunt, ecclesiarum cœnobiorumque multitudinem spectat, consequens ex hac non est ut non tantum fama, sed et speciali quodam modo, ut laudatus Cartusianus anonymus velle videtur, Sanctus iociter iis omnibus

notus fuerit, magisterve exstiterit. Etenim non solis, quibus tali modo notus esset, magisterve extitisset, ecclesiis monasteriisque mortem ejus religiosi Calabrinæ carthusiæ seu eremi incolæ, preces pro defuncti anima flagitantes, annuntiavere. Liqueat id ex encyclicæ, qua hoc fecerunt, epistolæ initio, quo, quibus hæc destinatur aut ad quos deferenda sit, verbis sequentibus innuitur: « Primo loco, quem primatem et caput in ecclesia credimus, et confitemur, apostolicæ sedis præsullem, totamque illam principalem curiam humiles eremitæ Calabriæ monasterii sanctæ Dei genitricis Mariæ, cujus fundator pater Bruno fuit et prælatus, dum in carne viveret, debita subiectione veneramus et salutamus, sanctique Patris nostri obitum pridie Nonas Octobris denuntiamus, ut meritis eorum et precibus adjuvetur apud Deum. Salutamus quoque universam sanctam Ecclesiam in ordinibus et professionibus suis, canonicos, monachos, eremitas, Deo dicatas sanctas virgines; quibus et omnibus spirituali presentia prosternimur, ut defuncti Patris nostri memores esse velint, ut dilectæ illi animæ, si adhæsit macula, cum non sit justus, qui non peccet, multiplicatis intercessoribus et precum instantia detersatur et transeat ad requiem. » Ad quæcumque itaque, uti ex hoc textu intelligitur, monasteria ecclesiasque, sive sanctum nossent, sive non, epistola encyclica, mortis ejus nunciata, missa fuit, ut ex responsoriarum ad hanc seu titulorum funebrium quibus Sancto parentatum fuit, multitudine ingenti, utpote ab iisdem monasteriis ecclesiisque profecta, argui non possit, hæc illum omnibus speciali quodam modo notum, magistrumve fuisse. Quare, etsi darem, Sanctum nostrum, ni Parisiis docuerit, monasteriis illis omnibus ecclesiisque nec speciali modo notum, nec magistrum existere potuisse, nondum propterea consecrarium fuerit, ut reipsa ille umquam Parisiis docuerit.

171. Nec quidquam ad rem facit, plures Parisienses ecclesias S. Brunonis, veluti viri sibi notissimi, obitum celebribus planxisse elogiis; fieri enim potest ut hoc illæ fecerint, quod, etsi iis, non facie aliove, quo magistri solent discipulis, speciali modo, fama tamen, utpote qui maxima ex dictis nominis celebritate inclaruerit, notissimus exstiterit. Idem etiam de nonnullis aliis ecclesiis, monasteriisque, quæ Sancti, veluti viri sibi notissimi, obitum luxere, esto judicium; etsi autem etiam et titulis funebribus, quibus Sancto parentatum fuit, saltem nonnulli a personis, quibus etiam facie aliove speciali modo notus fuerit, magisterve exstiterit, ei sint inscripti, nihil tamen cogit ut hosce sub illo, non Remis, sed Parisiis studuisse admittamus. Uti quid enim Sanctus plures etiam extraneos habere Remis discipulos negaverit? Sane sæculo XI, quo Bruno floruit, diversæ diversarum urbium ecclesiarumque scholæ, uti Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. IX, pag. 30 et seq. docent, pro nominis celebritate, quæ eorum magistri gaudebant, vel magis vel minus ab

A extraneis alienigenisque frequentabantur; quare, cum Sanctus, dum summum Remensium scholarum didascalum ageret, doctrinæ fama, uti ex supra dictis satis liquet, non solum per universam Galliam, verum etiam per plures remotas regiones alias celeberrimus exstiterit, dubitandum non est quin ad sese Remos attraxerit multitudinem ingentem non modo indigenarum, verum etiam extraneorum alienigenarumque, quo sub clarissimi nominis magistro litteris operam darent.

172. Atque ex his imprimis Odonem seu Ottonem, summum postea sub Urbani II nomine pontificem, Robertum a Burgundia, Lingoniensem episcopum, aliosque tres viros illustres, § v recensitos, exstitisse existimo tum ob jam dicta, tum quod nihil plane, ut alibi potius, quam Remis studuisse credantur, possit afferri. Imo vero, quod ad Urbanum nominatim spectat, Remis potius hic, quam alibi, studuisse idcirco est dicendus, quod et Remis aliquamdiu fuisse versatum, et ecclesiæ metropolitanæ canonicum ibidem egisse, aliunde habeatur perspicuum, uti apud Ruinartium tom. III Operum scriptoris hujus et Mabillonii posthumorum videre licet. Atque ita futurum modo spero, ut qui omnia hæc adducta rite expenderit, necesse non esse existimet, ut Sanctus vel ob nominis, qua inclaruit, celebritatem, vel ob discipulorum, eorumve, quibus speciali modo notus fuerit, multitudinem Parisiis aliquando docuisse admittatur, repugnantibus, quæ supra in contrarium adduxi, argumentis. At vero, inquires, Sanctus saltem tunc, cum in solitudinem, sociis nonnullis sibi adjunctis, secessit, Parisiis docuit. Ita enim a scriptoribus non paucis memoriæ proditum existimatumque fuisse invenitur. Ita omnino habet: verum hi Sancto cœvi minime sunt, nec hæc, quam tenent, placet opinio, tunc quod ex dictis Sanctus nullo umquam tempore Parisiis docuisse, videatur, tum etiam, ac maxime quidem, ex eo, quod Bruno, cum in eremum secessit, non Parisiis, sed Remis, in pristinum, ac forte etiam meliorem statum aliquamdiu jam restitutus, summos inter fortunæ secundæ favores commemoratus fuerit, uti ex iis præcipue, quæ num. 154 et binis seqq. in medium adduxi, studiosus lector facile perspiciet.

D 173. Hinc porro, etsi etiam horrendum illud prodigium, quo doctor Parisiensis, primo se accusatum, secundo judicatum ac tertio tandem condemnatum, e seretro proclamavit, Parisiis, quod infra discutiam, reipsa accidisset, veraque, ob quam Bruno in solitudinem secesserit, causa exstitisset, hunc tamen tum, cum illud accidit, ibidem docuisse, admitti idcirco nondum posset. Cum enim Sanctus, Remis post Manassis archiepiscopi expulsionem in res suas seu facultates pristinas restitutus, civitatem illam non amplius, domicilium alibi fixurus, ante suum in solitudinem discessum reliquisset, videatur, consecrarium est ut, si eo tempore, quo dictum prodigium acciderit, seu anno circiter 1082 Parisiis docuit, in pristinas suas facultates Remis

restitutus tum nondum fuerit, ac praeinde, ut in hacce illum, cum id equidem, antequam in solitudinem secederet, ex dictis sit factum, restitui tandem post praefatum prodigium contigerit. Verum praeterquam quod sanctus Remis ante annum 1082 pristino statui ac forte etiam meliori redditus verosimilius ex dictis fuerit, id post prodigium illud accidisse, idcirco praeterea non videtur, quod, cum Bruno in opinione eorum, qui prodigium propugnant, saeculo valedicere firmissime ex hoc statuerit, propositumque, rebus utcumque compositis, executus fuerit, parum verosimile appareat, fuisse illum, viso prodigio passurum, nedum curaturum aut etiam Remos aditurum, ut, quas ibidem sub Manasse amiserat, facultates dignitatesque recuperaret. Quare si pro vero, quod infra, ut dixi, examinabo, admitti debeat praememoratum prodigium, verosimilius quidem id ob jam dicta, S. Brunone, Parisiis non docente, sed tantum, sive ut amicos inviseret, sive aliam quaecumque ob causam ibidem praesente, acciderit.

174. Nec est, cur id cuiquam mirum noviterve confictum videatur; etenim ex ipsomet quinque primorum Cartusiae majoris priorum Chronico, seu ex edendo, quod in hoc continetur, Sancti nostri (adi § 1) sub Vitae nomine elogio, ante cujus auctorem doctoris redivivi, quod Parisiis contigerit, prodigium nemo litteris consignasse putatur, colligendum videtur, S. Brunonem ei, cum casu dumtaxat Parisiis versaretur, adstitisse. Audi, qui, prodigio illo narrato, num. 5, loquatur: «Ea tempestate, inquit, erat ibi (Parisiis nempe eo, quo prodigium accidit, loco) magister Bruno, natione Theutonius, de civitate Colonia non obscuris parentibus natus, ecclesiae Remensis canonicus et ibidem scholarum magister in theologia, qui, supra scriptis vocibus (doctoris nempe, sese damnatum, e feretro vociferati) salubriter territus atque compunctus allocutus est quosdam socios ibi praesentes, » etc. Ita antiquior illa Sancti Vita, cujus auctor anonymus S. Brunonem utique, si eum, cum prodigium, quod narrat, Parisiis docuisse existimasset, scholarum non Remensium, uti verbis recitatis facit, sed Parisiensium magistrum vocaturus fuisse videtur, cum de re quae et Parisiis gesta sit et quae ibidem a sancto docente fuisset conspecta, sermonem instituat. Quod autem non tantum Puteanus, alique, qui saeculi xvi initio floruerunt, S. Brunonis biographi, verum etiam saeculi xiv et xv scriptores, infra laudandi inveniantur, qui Sanctum nostrum eo ipso tempore, quo praedictum prodigium Parisiis contigisse, memorant, ibidem docuisse, memoriae prodant, aut certe eo loco, quo id faciunt, « scholarum Parisiensium magistrum » appellent, fuisseve innuant, factum reor ex eo, quod, cum prodigium istud Parisiis contigisse aut alicubi legissent, aut traditione secum communicata accepissent, Sanctum inde, utpote quem simul praesentem prodigio adstitisse, scholarumque magistrum egisse invenirent, ibidem tunc

A docuisse judicarent, etsi interim id apud scriptores, sancto vel synchronos vel etiam dumtaxat subaequales litteris consignatum non reperirent.

§ IX. An a Guiberto de Novigeno vera S. Brunonis in solitudinem secessus causa assignetur, et an ad hunc praeter emissum monachici habitus induendi votum ratione alia graviori Bruno indigerit.

Launoius, qui edita de vera causa secessus S. Brunonis in eremum disserta tione prodigiosam doctoris Parisiensis anastasim commentis accenset, veram conversionis seu secessus S. Brunonis in eremum causam a Guiberto de Novigento, auctore caetero, lib. 1 de Vita sua, cap. 11 tradi affirmat. Integrum Guiberti textum, quem Launoius hunc in finem dissertationis laudatæ cap. 1, § 4 recenset, huc non transcribo, sed ea dumtaxat illius verba, quae ad conficiendum, quod Launoius vult, facere utcumque queunt. Sunt autem haec: « Fuit non longe ab his diebus Bruno quidam in urbe Remensi vir et liberalibus instructus artibus et magnorum studiorum rector, qui conversionis initia ex subiecta nactus occasione dignoscitur. Manasses quidam post Gervasii famosissimi archiepiscopi decessum praedictae urbis regimini Simoniace se intrusit, vir quidem nobilis, sed nihil prorsus serenitatis, quae prima ingenuitatem decet, habens. Tantos enim fastus ex illa novitate conceperat, ut regias peregrinarum gentium majestates, imo majestatum ferocitates imitari videretur. . . . Is igitur cum milites summo opere affectaret, clerum negligeret, dixisse aliquando refertur; « bonus, ait, esset Remensis » archiepiscopatus, si non missas inde cantari » oporteret. » Hujus ergo mores prorsus improbos, et stupidissimos habitus cum omnis honestus horreret, Bruno tunc in ecclesiis Galliae opinatissimuz cum aliis quibusdam Remensium clericorum nobilibus infamis illius odio excessit ab urbe, » Remensi nimirum.

176. Hactenus Guibertus; verum an ita veram, qua S. Bruno in eremum pulsus fuerit, causam commemorat? Ita omnino, ut dixi, autumat laudatus Launoius, ac praecipue quidem tum, quod ex ejus opinione Sanctus noster, cum ob improbos Manassis mores Remis excessit, statim sese in eremum receperit; tum quod, ut putat, sancti ex urbe Remensi discessum habita ab eo, quam supra jam memoravi, cum Radulpho Viridi et Fulcio Monoculo de falsis mundi oblectationibus collatio praecesserit. Verum nec Sanctus, cum Remis ob improbos Manassis mores excessit, statim sese in solitudinem abdidit, nec illius ex urbe Remensi discessum collatio memorata praecessit. Utrumque e solis fere supra jam dictis satis liquet. Ac primo quidem cum Sanctus, ut num. 111 dilucide probavi, anno 1076 aut sequenti Manassis vitandi causa Remos deseruerit, certeque, uti infra ostendam, ante annum 1081 in eremum, saeculo relicto, non abierit, mox hoc illum a suo ex urbe Remensi ob improbos Manassis mores excessu non fecisse, manifestissimum est. Et vero Sanctum non nisi post Manassis archiepiscopi e sede Re-

mensi expulsionem, seu paulo post annum 1089, A quo hæc accidit, in eremum secessisse, ab ipsomet Guiberto loco supra cit. etiam indicari, volunt nonnulli. Ita autem quod hic, postquam verbis proxime recitatis subjunxit, « quem (Manassem archiepiscopum) postmodum proceres, clerus atque Burgenses, cum ab Hugone (qui Diensis agnominabatur) archiepiscopo (Lugdunensi scilicet postea creato) apostolicæ sedis legato, viro in fenore justitiæ clarissimo, creberrimo anathemate feriretur, et ille manu militari thesauros Ecclesiæ dilapidare nitiretur, a sede, quam male obsederat, pepulerunt, » ita deinde, nonnullis, quæ, quamquam Manassem respiciant, huc tamen minus faciunt, interpositis, prosequatur : « At Bruno, urbe (Remensi scilicet) deserta, sæculo etiam abrenuntiare proponit, qui suorum notitias horrens ad Gratianopolitanum processit territorium ; » verum illis hac in re, uti infra docebo, assentiendum non est.

177. Nihil interim, etsi id ita sit, contra nos etiam hic facit, quod loco cit. Launoius præterea addit de clericis Remensibus, cum Sancto ob improbos Manassis mores et civitate Remensi egressis, qui, ni tunc Bruno in eremum secesserit, diu eum, quocumque concederet, comitari debuerint, Deumque interea, a quo converterentur, atque in eremum cum Sancto pellerentur, e machina expectare ; in eremum enim cum Sancto, uti apud nos tom. I Aprilis, pag. 40, num. xi in S. Hugonis, Gratianopolitani episcopi, Vita Guigo, quintus Cartusie majoris prior, testatur, concesserunt magister Landuinus, Lucæ in Hebruria (adi apud Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ mss. pag. 639 quatuor primorum, cujus num. 6 notitiam dedi, Cartusie majoris priorum Chronicon) mundo natus, Stephani duo, Burgensis et Diensis, Hugo capellanus et duo laici seu conversi, Andreas et Guarinus ; horum autem nullus e nobilibus illis Remensibus clericis, qui cum Sancto ob improbos Manassis mores Remis excessere, exstitisse invenitur. Quod modo ad collationem, a Sancto cum Radulpho Viridi et Fulcio Monoculo habitam, pertinet, Brunonis hanc ex urbe Remensi ob improbos Manassis mores discessui non prævisse, satis superque, quæ num. 125 et seqq. in medium adduxi, evincunt ; ibidem interim dictis Guibertus de Novigento loco proxime cit. etiam suffragatur, utpote narrationi, qua Sancti ex urbe Remensi ob improbos Manassis mores discessum refert, post pauca interposita, quæ huc non faciunt, subjungens, « At Bruno, urbe (Remensi nempe) deserta, sæculo etiam abrenuntiare proponit. »

178. Jam vero cum Sanctus nec statim a suo ex urbe Remensi ob improbos Manassis mores excessu in eremum abierit, nec hunc habitam cum Radulpho et Fulcio, in qua hi cum Brunone monachici habitus assumendi votum emisere, collatio præcesserit, quis improbos Manassis mores pro vera, ob quam Sanctus in eremum secesserit, causa admittat ? Sane, ut hoc fiat, minime favet Guibertus. Licet enim

verbis supra recitatis affirmet, Sanctum « Bruno in conversionis initia nactum fuisse ex occasione » improborum morum Manassæ ; hosce tamen, ob quam Sanctus in eremum secesserit, perfectoque sese converterit, causam exstitisse, non edicit. Imo vero contrarium innuit, cum improbos Manassis mores conversionis sancti initis occasionem dedisse, dumtaxat tradat, hæcque ab ipsa conversione perfecta sint diversa. Ut veritati consona scripsisse intelligatur Guibertus, res ita concipienda videtur. Bruno, Remis ob improbos Manassis mores excedere compulsus, fortunam maxime adversam, qua premente, de Deo cogitare vitæque emendationem concipere mortales potissimum solent, fuit expertus, hincque factum ut cum Radulpho et Fulcio Monoculo celebrem in qua sese brevi monachicum habitum assumpturum, vovit, collationem habuerit. Sic quippe cum votum illud completæ a Sancto postea conversionis initiorum loco merito sit habendum, collationique, in qua idem votum fuit emisum, improbi Manassis mores occasionem dederint, recte scripsisse intelligitur Guibertus, Sanctum nostrum ex improborum Manassæ morum occasione conversionis suæ initia nactum fuisse, sive interim ex voto illo seu ex collatione, in qua hoc fuit emisum, factum tandem sit, ut Sanctus novam Carthusianorum religionem instituerit, sive nova ratione accedente ad id faciendum fuerit impulsus.

179. Et Brunonem quidem e dicta collatione occasionem novæ suæ religionis instituendæ accepisse, Launoius in sua de vera S. Brunonis in eremum secessus causa dissertatione cap. 1, § III contendit ; verum contra ad novi Carthusianorum ordinis institutionem nihil omnino collationem illam contulisse, annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor anonymus putat, operis sui num. 89 hunc in modum Launoio, illud contendenti, respondens : Ibi . . . (in epistola scilicet S. Brunonis ad Radulphum Viridem per verba, num. 125, huc transcripta) « sanctus Bruno non loquitur de consilio fundandi alicujus novi ordinis, sed tantum de voto recipiendi monachicum habitum. Quidam adversarius hanc forsitan irridebit distinctionem, quæ nihilominus facilius, quam illa » (observata nimirum a Launoio in Brunonis, quæ proxime laudavi, verbis) « instituendæ Carthusianorum religionis occasio, observabitur a quovis attentius et sine animi motu verba sancti Brunonis considerante. « Promissimus, » inquit, « ac vovimus Spiritui sancto in proximo fugitiva sæculi relinquere et æterna » captare, nec non monachicum habitum recipere. » Quis non videat aliud esse vovere habitum monasticum assumere, aliud inire consilium condendæ novæ religionis ? Cumque statim addat, « quod (votum) » et in vicio peractum esset, nisi tunc Fulcius « Romam abiisset ; » his verbis satis innuit eos tantum cogitasse de monastico habitu induendo, non in novo, quem instituerent, ordine, sed in aliquo alterius ordinis monasterio. »

180. « Si enim de nova religione in hac egissent collatione, hujusmodi consilium tam cito ad effectum perducere non potuissent, ut revera non perduxerunt, cum prius multa sibi disponenda fuissent ad tantum opus perficiendum, ut sunt genus et modus vitæ, habitus, ædificia quantumvis humilia, locus imprimis ad propositum idoneus et alia hujusmodi non pauca tam circa temporalia, quam spiritualia, ad novam religionem rite instituendam absolute necessaria. Præterea ex contextu verborum ejusdem epistolæ clarius sole apparet, totum hoc propositum, in hac collatione susceptum, successu temporis ad nihilum recidisse, ut ipsemet beatus vir ingenue fatetur his verbis : « Quod in vicino peractum esset, nisi tunc Fulcius Romam abiisset, ad cuius reddiditum peragenda distulimus. Quo moram faciente aliisque intervenientibus causis, divinus amor elanguit, refriguit animus, fervorque evanuit. » Quid dici potuit evidentius? Quid enim est dicere, quod « divinus amor elanguit, refriguit animus, fervorque evanuit, » nisi aperte dicere, quod non solum tunc non abrenuntiaverunt sæculo, sed etiam quod Radulphus et Fulcius abrenuntiandi consilium abjecerunt; sanctus vero Bruno illud in aliud tempus rejecerit? Quod apertius per illa verba, « fervor evanuit, » significatur, et adhuc apertissimum fit, si consideremus, sanctum Brunonem non cum his, quibuscum collationem habuerat et voverat, sed cum sex aliis, qui non interfuerant collationi, sæculo valedixisse. »

181. « Nec prodest cum Launoio reponere, « sanctum Brunonem non de sua loqui, sed de Radulphi procrastinatione. » Nam in plurali numero locutus est Bruno, « ad cuius reditum peragenda distulimus, » ut daret intelligi, non Radulphum solum, sed se etiam cum eo distulisse, ac proinde fervorem etiam ad tempus tunc evanuisse : nam subdit : « Quo moram faciente aliisque intervenientibus causis, divinus amor elanguit, » etc. Sed ut adhuc hujus rei veritas manifestior fiat, habenda est ratio temporis, quod a dicta collatione elapsum est usque ad annum, quo sanctus Bruno in solitudinem secessit. Si quidem constat, et id maxime, si Remis hæc collatio habita est, ut extra dubium esse vult Launoius; constat, inquam, inter eam et sancti Brunonis secessum (si nempe, quod infra discutendum, anno 1084 primum meliori vitæ se dedit) « effluxisse octo aut decem annos. Nam superius vidimus, sanctum Brunonem Remis expulsus fuisse circa annum 1076, et in subjiciendis probabimus, eum religionem suam (in Carthusiæ eremum anno 1084 illum secessisse, infra probabitur) instituisse anno 1084 vel anno 1086, ut ipsemet Launoius post Baronium scripsit. Ergo quidquid reclamet contra carissimum Saussæm Launoius, Brunoni emissum votum exsolvere differenti et procrastinantem opus fuit fortiori incitamento, quo vocationi divinæ tandem obsequeretur. Et illud fuit damnati hominis horribile spectaculum, quo tandem animatus con-

A cussus non solum de monastico recipiendo cogitavit habitum, sed ad sublimiora a Deo vocatus novum amplectendi genus vitæ asperrimæ consilium iniiit, et feliciter complevit. » Hactenus ille, in collatione, quam Sanctus cum Radulpho Viridi et Fulcio Monoculo de falsis mundi oblectationibus æternumque duraturis cœli gaudiis habuit, de novo instituendo ordine actum non fuisse, merito sane contendens, ut proinde illa non exstiterit novi instituendi ordinis occasio, aut certe non nisi valde remota; imo vero ut votum, in eadem emissum, ne ullam quidem satisfactionem magisque austeræ vitæ, qualem in Carthusiæ ac deinde in Calabriae eremis duxit, amplectendæ obligationem imponere quoquo modo potuerit.

B 182. Verum « Brunoni, » quod in fine ait, « Deo exsolvere, » quod in collatione illa promiserat ac voverat, « differenti fortiori, quo vocationi divinæ tandem obsequeretur, incitamento opus fuisse, » neutiquam placet. Etsi enim re ipsa Sanctus, quod in præfata collatione, anno ex supra dictis 1077 verosimillime habita, promiserat, ad annum ut minimum 1081, uti infra probabo, ac proin, si non octo aut decem annis, longo saltem temporis spatio implere distulerit, non video tamen, cur ad votum implendum, novo accedente fortiori efficaciorique incitamento debuerit impleri. Cum enim voti emissi Sancto indubie in mentem subinde venerit, cur ad id implendum moveri nequirit solis iis rationibus, quibus Radulphum Viridem, ut eidem voto satisfaciat, in sua ad hunc epistola hortatur? Gravissimæ sane hæc erant, atque ad arguendum Radulphi cunctationem, animumque ad promptam voti exsolutionem excitandum aptissimæ. Inculcabat scilicet Sanctus præcipue districtam voti exsolvendi obligationem, cui non satisfaciens Radulphus poenas erat incururus æternas. Audi, qui Radulpho loquatur : « Quanquam, inquit, longo terrarum tractu, et prolixiore temporis spatio corpora ab invicem se juncta sunt, animus tamen benevolentiae tuæ ab amico avelli non potuit. » Et, paucis interpositis, ita prosequitur : « In finibus autem Calabriae cum fratribus religiosis, et aliquot bene eruditis eremum incolam ab hominum habitatione satis undique remotam; » ac deinde, nonnullis iterum interjectis, ait : « Quam (contemplationem videlicet) tu, frater charissime, utinam unice diligeres, ut ejus amplexibus fatus divino caleres amore. »

183. Et paulo post : « Fuge ergo, frater mi, fuge has molestias et miseras omnes, et transfer te a tempestate hujus mundi in tutam et quietam portus stationem. » Ac iterum post : « Quapropter peræpretium est, diligenti examinatione prudentiam tuam ista perpendere; quod si amor Dei te non invitat, tantorum præmiorum utilitas te non provocat, saltem necessitas et timor poenarum ad hoc compellere debet. Scis namque, qua sponione obligatus es, et quam omnipotens ac terribilis sit, cui temetipsum munus gratum et omnino accepta.

bile devovisti, cui nec mentiri licet, nec expedit. Nec enim patitur, se injuste irrideri. Sequuntur modo verba, num. 125 huc transcripta, quibus, de qua hic, collatio votumque in hac emissum continetur, ac deinde, nullis præterea intermediis, hæc subduntur: « Quid ergo superest, charissime, nisi a tanti debiti nexibus te citius expedire, ne pro tam gravi tamque diuturno mendacii crimine iram incurras Potentissimi, et propter hoc cruciatus immanes. Quis namque inultum relinqueret, se a quolibet sibi subdito defraudari munere promisso, maxime si id magnæ foret sibi æstimationis et pretii. Quapropter cede, non mihi, sed prophetæ, imo Spiritui, sancto dicenti, « vovete et reddite Domino, Deo vestro, omnes, qui in circuitu ejus affertis munera, terribili et ei, qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ. » Cur hæc omnia inculcat Spiritus Dei, nisi ut te voventem perurgeat reddere quod vovisti? »

184. Hic Radulphum, ne propter divitias, dignitates, et maxime archiepiscopi, qua pollebat, gratiam « a tam sublimes declinet sponsione et divina revoceat charitate, » gravissime monet, ac deinde post pauca subjungit: « Utinam non asperneris amicis momentem! utinam non surda aure audias verba Spiritus Dei! utinam desiderio longæque exspectationi meæ satisfacias, dilectissime; ne diutius crucietur pro te anima mea curis sollicitudinibusque atque timore! Nam si venerit (quod Deus avertat!) te prius, quam debiti votum solveris, ab hac recedere vita, ne continua tristitia sine aliqua spei consolatione tabescentem relinques. » Ac tandem sub finem epistolæ addit: « Fraternitatem tuam diu incolumem memorem consilii nostri, nec voti immemorem vigere, sedulus exopto. » Hæc sunt incitamenta, hi stimuli, a Brunone, quo Radulphum ad voti, quod in collatione cum eo habita emiserat, solutionem pertraheret, studiose sane ac industrie adhibiti, quibus majores acrioresque, ut idem votum exsolveret, Sanctum nostrum, cui indubie illius identidem recurrebat memoria, opus habuisse, quis edicat? Bruno itaque fortiori, quam quod voti emissio ortaque hinc obligatio afferebat, incitamento, ut monachum indueret, sicque votum monachici habitus assumendi exsolveret, nequitiam indiguit. Verum an idem etiam de nova magisque austerâ, quam in Carthusia ac deinde in Calabria tenuit, vitæ norma dicendum?

185. Cum Sanctus, uti infra docebo, aliquanto temporis spatio, antequam in Carthusiæ eremum secederet, in Siccæ-fontanæ deserto monachum seu, si mavis, eremitam verosimiliter egerit, fieri potest, ut ibi, concepto paulatim majori divini amoris æstu, auctoque hinc pœnitentiæ agendæ desiderio, vitam magis austeram ducturus cum aliis, quibus eandem voluntatem inspirarat, in Carthusiæ eremum sese receperit. Fieri etiam potest, ut eo post emissum habitus monachici assumendi votum, nulla plane alia accedente causa, sese idcirco contulerit, quod

ob dilatam diu voti exsolutionem rigidiori magisque austero vitæ genere divinæ bonitati, quam hinc offensam putarit, satisfacere voluerit. Quare nec novo fortiorique, quam esset voti emissi religio, Sanctus noster, ut in Carthusiæ eremum, sæculo relicto, secederet, incitamento indignisse videtur. Verum etsi id ita sit, nequitiam tamen consequens est, ut reipsa ad emissum monachici habitus assumendi votum fortior efficaciorque, quo tandem in Carthusiæ eremum pulsus fuerit, stimulus non accesserit. Atque id quidem horrendo celeberrimi Parisiensis doctoris, qui, ad tempus redivivus, sese a divina justitia damnatum, e feretro proclamavit, spectaculo factum traditur a nonnullis; quibus proinde an assentiendum certo sit, nunc indagandum; ut autem hanc non parvi momenti rem, quæ sæculi proxime elapsi eruditorum plurium ingenia calamosque exercuit, apte discutiam, totum de ea, ut distincte magis ordinateque procedam, tractatum in diversos articulos seu §§ dispertiar, nec raro, quæ disserenda venient, ipsismet, cum commode fieri id poterit, Carthusiani anonymi, qui Annalium ordinis sui librum quartum hactenus non vulgatum contexit, verbis exprinam, tum ut operis hujus, cujus desiderio non neminem teneri intelligo, specimina quædam exhibeam, tum ne forte eorum, quæ ad doctoris Parisiensis anastasim probandam in illo afferuntur, magnique fieri intelligo, vim imminuisse existimer. Ah iis, quæ sæculis binis proxime elapsis huc facientia evenere, duco exordium.

§ X. An doctoris Parisiensis anastasis, qua Bruno fuerit conversus, sæculo præterito, quod pro falsa haberetur, e Breviario Romano fuerit expuncta, et qui hanc vel tunc, vel ante arrodere primum inceperint, et qui hisce contra sese opposuerint.

Secessui S. Brunonis in Carthusiæ eremum seu causam seu occasionem præbuisse doctoris Parisiensis, qui suam proprio ore damnationem e feretro astantibus denuntiavit, luctuosissimam illam ac notissimam historiam, longissimo sane annorum spatio creditum jam fuerat, cum tandem sæculis binis proxime elapsis inventi sunt, qui illam aut in dubium revocare, aut etiam conquisitis undecunque argumentis impugnare sunt ausi. Ac « primus » quidem, « quod sciamus, qui eam (ipsa sunt suppeditata ab Annalium Carthusiensium libri quarti auctore anonymo verba) in dubium cæperit revocare, fuit Renatus Benedictus (imo verosimilior, uti infra docebo, secundo tantum loco mox hic nominandus Papyrus Massonus) vel alius, qui ejus nomine Legendam Sanctorum, Gallica veste donatam, circa elapsi proxime sæculi occasum (id est, cum hæc sæculo præterito scripta sint, ante annum 1600) publicavit, qui in Vita sancti Brunonis ad marginem e regione illius narrationis ascripsit, « Guignonem « nihil ejusmodi habere in Vita sancti Hugonis episcopi, » et insuper, « clericos Parisiensis ecclesiæ « his refragari. » Unde sentimus, huic historiæ nunquam quemquam refragaturum, si de canoni-

catu Parisiensi mentio non irrepsisset in meram rei gestæ narrationem, quod unicuique et solum postea fuisse videtur totius seminarium discordiæ. Utrum vero ille homo canonicus vel doctor fuerit, inferius dicemus. Secundus, qui huic dubietati succinuit, fuit Papyrius Massonus, qui obiit anno 1611, vir accuratioris litteraturæ.

87. « Hic lib. III annalium Francorum, pag. 232 agens de tempore foundationis ordinis Carthusiensium, postquam pauca de sancto Brunone et Landuino retulit, hæc verba subdit: « Petrus Cluniacensis, cognomine Mauriacenus, qui Crasso et Ludovico vixit, ordinis hujus auctores Brunonem et Landuinum nominat, cumque originem, institutum ac mores Carthusianorum accuratissime describat, nullam mentionem canonici Parisiensis facit, qui inter solennes inferias dicitur respondisse mortuus. » Hæc ille, cujus totum dubium videtur verti circa silentium Petri et canonicatum damnati hominis. Sed et Renati Benedicti, et Massoni animadversiones non tanti fuere ponderis, ut præterierint impedire, quo minus summus pontifex Gregorius XV, indicto per universam Ecclesiam sancti Brunonis festo, singulis annis a quibuscunque clericis et religiosis colendo, ejus Officium componi et a sacra rituum congregatione recognitum et approbatum in Breviario Romano apponi (anno scilicet 1623) præciperet, cujus secundi nocturni tres lectiones ex ejus Vita desumptæ sunt, quarum secunda totam hanc continet anastasim sub nomine cujusdam magistri, nulla facta specifica mentione doctoratus vel canonicatus.

188. « Urbanus quoque octavus, Gregorii successor, novo decreto Officium sancti Brunonis cum narratione stupendæ Historiæ breviario Romano inseri voluit, ut testatur clarissimus Saussæus in epistola didascalica his verbis: « Prodiit interim in lucem breviarium Romanum, cui ex Urbani VIII decreto Officium sancti Brunonis recens insertum fuerat. In hoc narratio illa, brevi quidem, sed aperta continebatur serie. At Parisiensi breviario tum recognoscendo ego cum aliis illustrissimi Domini archiepiscopi et venerabilis capituli delegatis operam impendebam. Insiterunt hac occasione Carthusiani Parisienses, ut sancti Brunonis festum ac Officium die ejus natali consignaretur, siquidem in breviario nostro hactenus locum non habuerat. Honestæ eorum postulationi visum est concedendum. Ascriptus fuit igitur sanctus Bruno Lutetianis Fastis, sed eo pacto, ut narrationis prædictæ in Officii ejus lectionibus neutiquam mentio fieret, quam suppressam paulo post etiam videre licuit in Romano divinatorum Officiorum codice. » Hæc ille, in cujus verbis detegitur vera totius discordiæ causa, quam diximus supra, nullam aliam fuisse, præter mentionem de canonicatu factam in quibusdam hujus Historiæ narrationibus.

189. « Posthac, revolutis aliquot annis, Joannes Lanoius ultimam doctoratus lauream recte ambiens,

A typis edita thesi, palam, stimulante Marsya viro doctissimo, in scholis theologicis asseruit, « Quid quid de defuncti doctoris trina e feretro emissa voce vulgatum fuerat, esse totum fictitium et commentitium, denique anilem fabulam. » Astantibus placuit: nam

« Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit. »

Non inde tamen (ut vera sanaque loquamur) sed ex aliis excellentis eruditi que ingenii datis speciminibus cupita merito donatus est laurea. Qui, sibi complacens ex approbata contra redivivi historiam thesi, hanc validiori stabiliturus argumentatione adiit Romam. Ibi, quibus potuit, viis et laboribus institit, ut illud prodigium e Romani breviarii lectionibus abscinderetur, simulans maxime ex eo, quod in acceptatione festi sancti Brunonis Parisiis actum fuerat, clerum et Carthusienses Parisienses id expectere. Hæc sunt artes, quibus ad id obtinendum eum fuisse usum, ei exprobrat (pag. 114 et 115) auctor (Theophilus Raynaudus nimirum) Herculis Commodiani his verbis: « Et potuit, » inquit, « recisioni illi facilitatem accersere, quod tu, qui præsens aderas, quibus nosti artibus, et præsertim magno fragore Parisiensis cleri et academiæ infamiam, et abs te conflictata civitatis regiæ vota, ut ea narratio, etiamsi vera esset, præteriretur, urgebas. » Hoc postremum docuerunt litteræ tuæ. Priora, quæ germanissimam mutationis (in Officio nimirum S. Brunonis factæ) causam continent, et aliis et mihi sapientissimus e Congregatione rituum theologus liquido confirmavit. » Et paulo post: « Dicendum alibi, quis te Parisiensis Romæ juverit, faciens ut persuasum haberetur, Patres Carthusianos expunctionem hujus narrationis e breviario expetere, » etc.

190. « Qui sacræ rituum congregationi præerant, totius breviarii jussu Urbani VIII, » quæ tamen antea (vide num. 188) Officium S. Brunonis, doctoris Parisiensis anastasim complectens, breviario Romano inseri jusserat, « tunc incumbentes recognitioni, viri religiosi et incorruptæ integritatis, non Lanoii artibus decepti, sed sapientioribus inducti rationibus, non hujus solum Historiæ narrationem, sed et egregiam illam piissimamque fidei confessionem, ab ipso Brunone morti proximo prolatam et tertiæ secundi nocturni lectioni jussu Gregorii XV insertam, simul ex eodem breviario, sicut et multa alia ex aliis aliorum sanctorum lectionibus expungi curaverunt. Hi postea a Christophoro Putcano, Carthusiæ Romanæ priore, nomine reverendi Patris Carthusiæ prioris et totius ordinis ministri generalis, oblato libello supplici, interrogati de hujusmodi recisione tale dederunt responsum, teste Theophilo Raynaudo, « mentem sacræ congregationis nunquam fuisse, improbare aut in dubium vocare narrationis hujus veritatem; sed consultius visum esse, eam expungere, quod mos Ecclesiæ ferat, « in sacris Officiis Sanctorum, qui religiosas familias instituerunt, recensere eorum Vitas, non

« causas, ex quibus ad instituendum ordinem suum
« fuerint impulsus. » Et post pauca addit, a viro
sapientissimo, Romæ tunc morante, accepisse:
« Cum aliunde breviande essent lectiones Officii
« sancti Brunonis, nihil occurrisset, quod minori
« incommodo removeri posset. Cæterum sacram
« Congregationem de convellenda ejus narrationis
« veritate, vel de ea deprestanda ne cogitasse qui-
« dem. »

191. « Non absimile quid paulo ante testatus fuerat
Bartoldus Nihusius, scribens ad amplissimum vi-
rum Andream Sausseium » (adi, quam didascalica
hujus epistola, Colonæ Agrippinæ anno 1645 excusa
in fronte præfert, epistolam) (his verbis: « Sciscita-
« tus fui Romæ per Janum Nicium Erythræum e
« sacra Congregatione, quæ Ritibus dirigendis invi-
« gilat ac præstat, quid illa censeret. Et ecce, re-
« spondetur, nequaquam istud, quod diximus, e
« breviario submotum, quod judicaretur esse fabu-
« losum, sed alia de causa. » Hæc autem causa
diserte ac liquido proditur in libro, in Vaticana
bibliotheca asservato, de rebus in Romani breviarii
recognitione mutatis; ubi inter acta Congregationis,
habitæ die Jovis 16 Januarii 1631, hoc decretum
legitur: « Fuit resolutum, quod de lectionibus S.
« Brunonis amoveatur illud, quod ponitur fuisse
« causam suæ conversionis ob majorem brevitatem
« et quia nihil facit ad sanctitatem S. Brunonis. »
Hæc ex citato libro desumpta sunt ab erudito viro
Emanuele Schelstratio, ejusdem bibliothecæ Vatica-
næ præfecto, ad instantiam V. P. procuratoris ge-
neralis ordinis nostri, a quo et ad nos nuper trans-
missa sunt. Non igitur, quod fabulosa censeretur,
uti conabantur persuadere, qui correctionem urge-
bant, hæc historia e breviario Romano expuncta
est, sed ob majorem brevitatem, et quia nihil facie-
bat ad sanctitatem sancti Brunonis. Nec propterea
sacræ Congregationis mens fuit prohibere, ne, qui
vellent, eam suis breviariis insererent.

192. « Quam ob rem postea, nempe annis
1648 et 1652 breviariis Lutetiæ Parisiorum edi-
tis « Apud societatem typographicam librorum
« Officii ecclesiastici, ex decreto Concilii Triden-
« tini imprimendorum, » restituta est, nullo
reclamante. Hæc necessario præfanda duximus,
ut lector præmoneretur, non debuisse a do-
ctore Launoio asseri, e lectionibus sancti Bruno-
nis solummodo deletum fuisse, quidquid ad illud
prodigium spectabat, alianque nullam potiorẽ
causam submovendi aliquid e Breviario ecclesiasti-
cis præscribi regulis, præterquam reprehensam
falsitatem; quandoquidem, ut jam vidimus, cele-
berrima illa corporis et sanguinis Christi in Eu-
charistia professio, a sancto Brunone facta sub
mortem, ab ipsis sacræ Congregationi præpositis
etiam sublata est, quam nemo ita vecors erit, ut
sentiat idcirco deletam fuisse, quod falsa sit, ut
prudenter ante nos monuit Joannes Columbi Socie-
tatis Jesu, » in sua scilicet, in qua præterea num.

94 et seq. nonnulla, quæ verbis jam recitatis Anna-
lium Carthusiensium libri quarti auctor anonymus, in
medium adducit, de Carthusianorum initiis disserta-
tione num. 8 sic scribens: « Item (Romani sacræ
rituum Congregationis) censores sustulerunt e Bre-
viario celeberrimam illam corporis et sanguinis
Christi in Eucharistia professionem, a Brunone fa-
ctam sub mortem, quam nemo ita vecors erit, ut
sentiat idcirco delevisse, quod falsa sit; qui enim
Turre in Calabria morienti astiterant, scripserunt
ad socios in Carthusia commorantes, et alios toto
orbe monachos morituros in hæc verba locutum
esse: « Credo panem et vinum, quæ consecrantur in
« altari, esse post consecrationem verum corpus Do-
« mini nostri Jesu Christi et verum sanguinem. »

193. Hæc Columbius, et post hunc Carthusianus
anonymus proxime laudatus; e quibus sane, aliis-
que a posteriori hoc scripto supra adductis, luctuo-
sam doctoris damnati historiam, quod falsa puta-
retur, e Breviario Romano non fuisse sæculo præter-
ito expunctam, indubitatum apparet. Verum, etsi
id ita sit, reliqua tamen omnia, quæ verbis recitatis
idem Carthusianus anonymus tradit, veritati tam
certo non consonant. Ac primo quidem, quod ad
scriptores, Parisiense doctoris ad tempus redivi
prodigium in dubium revocare primum aggressos,
pertinet, perperam verosimilius hos inter Renato
Benedicto locum primum, Massono duntaxat se-
cundum concedit. Etsi enim Massonus anno demum
1611 vitam cum morte commutarit, suos tamen
Francorum Annales, in quibus animum illa de re
dubium declaravit, anno 1578 in lucem typis emisit,
cumque Renatus Benedictus arti criticæ parum de-
derit, verosimilius apparet, e legendæ, num. 186
laudatæ, editionibus, non priori, quæ anno 1577,
ipsomet curante Renato, prodit, sed posterioribus
duntaxat, anni nempe 1585, solique penes me ex-
stanti anni 1595, quas alii curavere, notulam, num.
186 memoratam, in margine fuisse adjectam. Deinde
vero, cum « de lectionibus S. Brunonis illud, quod
conversionis ejus causam fuisse ponitur, » anno
1631, uti e verbis, num. 191 datis, intelligitur, e
Breviario Romano « fuerit amotum, » non satis ca-
pio, qui iter, quod Launoius, ut idipsum a Breviario
expungendum curaret, Romam suscepit, differri
etiam, ut verbis num. 189 recitatis sit, possit in
tempus, quo is damnati doctoris Parisiensis histo-
riam, veluti commentitiam ac anilem fabulam jam
traduxerat thesi publice proposita, quod anno cir-
citer 1635 factum, ipsemet innuit in præfatione,
quam suæ de vera causa secessus S. Brunonis in
crenum anno 1646 typis primum datæ dissertationi
præmisit. Adhæc etsi Gregorius XV, cum sacra ri-
tuum Congregatio S. Brunonis officium, doctoris
Parisiensis anastasim complectens, anno 1622 ap-
probasset, anno sequenti, ut de eo officium semidu-
plex ab omnibus ubique fidelibus recitari libere ac
licite possit, data bulla concesserit ac indulserit,
illud tamen officium Breviario Romano inseri, primum

jussisse videtur Urbanus VIII, uti ex tractatu a Patribus Carthusianis hujalibus necum communicato intelligo.

194. Alia minoris momenti, quæ in supra recitata Carthusiani anonymi verba observari adhuc possent, omitto et progredior modo ad scriptores præcipuos, jam memoratis adjungendos. tam qui doctoris Parisiensis, quæ Sanctum nostrum in Carthusiæ eremum pepulerit, anastasim improbarunt, quam qui contra tutari eandem, ut veram, contra Launoium sunt conati. Ac primo quidem, cum hos intersint nonnulli, qui mihi, utpote hactenus inediti, ad manum non sint, et tamen ab anonymo Annalium Carthusiensium libri quarti auctore memorentur, ipsa vel idcirco scriptoris hujus verba, huc spectantia, transcribo. Sic habent: « Inter eos, » qui fabulosam non esse doctoris Parisiensis, sese damnatum e feretro vociferati, historiam, probare sunt conati, « primas facile mereretur Franciscus Ganneronius, monachus Montis-Dei eruditissimus, si opus suum ineditum hactenus inter privatos parietes non latuisset. Hic, ubi audivit, Launoium publica thesi proposita nisum fuisse probare, omnia esse fictitia, quæ de homine damnato hactenus vulgata fuerant, arrepto calamo tractatum satis amplum scripsit, quem, « Vindiciæ geneseos Carthusiensium » inscriptum, misit in Carthusiam anno 1640. Aliquot post annis Andreas Saussæus, edito Martyrologio Gallicæ ecclesiæ primum celebris, causam nostram tutatus, objectiones adversariorum nonnullas diserte elisi: scripta illa doctissima ad Bertoldum Nihusium epistola, quam ipse Nihusius Colonia Agrippinæ anno 1645 typis dedit sub inscriptione Epistolæ Dilascalicæ. « In ea se, licet suppresso nomine, « impugnatum sentiens Launoius dissertationem « edidit anno 1646 » De vera causa secessus S. Brunonis in eremum. Launoio statim reposuit Theophilus Raynaudus Soc. Jesu, sub nomine Honorati Leotardi inscripto libello, « Hercules Comodians. » Haud diu post archangelus Monchozon, professus Carthusiæ Tolosanæ, grande volumen exaravit, R. P. Pegonio majoris Carthusiæ priori dicatum, cui hunc titulum præfixit: « Carthusianus Alitiphilus [Alethophilus], pro avita de certans traditione de institutione ordinis Carthusiensis. »

195. « In hoc volumen non solum rationes et argumenta præfatorum auctorum, sed et eorum tractatus integros, de verbo ad verbum exscriptos, conegessit, multis nihilominus additis ex ingenio suo exquisitis rationibus. Latet etiamnum hoc opus, nobis fere solis notum. Denique Joannes Columbi Soc. Jesu novissimus omnium athleta surrexit, qui recenti dissertatione, De Carthusianorum initiis edita anno 1668 nova validaque argumenta certissimasque auctoritates prioribus superjecit. » Ista Carthusianus anonymus, qui etsi, a Columbio nova validaque pro doctoris redivivi historia firmanda adducta fuisse

argumenta, non immerito asserat, talia tamen hæc non fuisse, ut ab omnibus assensum extorserint. Ac imprimis quidem Mabilionius in operibus suis loco non uno historiam illam, si non pro commento seu fabula, pro narratione equidem habet admodum incerta ac dubia. Nec ei magis favent, qui post Mabilionium scripsere. Historiæ literariæ Franciæ auctores, alique eruditi, qui editis in lucem operibus suam de prodigioso illo eventu opinionem vel obiter Juntaxat, vel ex instituto quodammodo declararunt. Licet autem Papebrochius in Conatu chronico-historico part. 1, pag. 32, num. 17 scripserit, Columbi pro prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi « testes habere ab anno 1391, 1583, 1513, imo 1298 et 1150; sic ut ultimus solum distet 49 annos a morte sancti fundatoris, obita anno 1101, » hincque de eo, ut de ipsa dicta historia nihil dubitante, Janningusin sua pro Actis sanctorum Apologia, anno 1685 typis vulgata, amicæ expostulationis num. 24 locutus fuisset, ipse tamen postea Papebrochius in suis ad exhibitionem errorum responsionibus, anno 1697 editis, articulo 15, § 20, ea scribit, quibus sese, etsi etiam, quæ Janningus loco mox cit. dixerat, confirmet, omnis circa historiæ illius veritatem scrupuli expertem non esse, indicare videtur.

196. Sic enim ibidem num. 291 scribit: « Hæc duo testimonia » (e tabulis foundationis Carthusiæ, anno 1084 signatis et e Grandimontensi, qui anno 1115 exaratus sit, codice a Polycarpo de la Riviere allegata) « si subsisterent, nihil video, quid ultra requiri possit ad summam certitudinem; sed silentium Columbi, triginta annis post Launoium scribentis eumque refutantis, neque duo ista producentis, suspectam mihi facit Polycarpi fidem, et Theophili, si eum transcripsit, credulitatem. Igitur, velim nolim, cogor Launoium inspicere, et pag. 135 lego quod in allegata « charta ne unus quidem apex est « de doctore vel canonico Parisiensi, » quod ipsum « ingenue professus est prior generalis requisitus. » Et pag. 157: « In Grandimontensi Chronico ad annum « 1115, quo pagina vacabat, diverso characterere recentique manu, in loco non suo, scriptum est; « quod sequitur: Parisiis horribile spectaculum « contigit, etc., prout vidimus ipsi. » Hæc ille. Unde causa habetur, cur testimonia istæc contempserit Columbus, Polycarpi malam fidem tacite agnoscens; et cur ego nihil de illo, nihil de Theophilo sciens, contentus fuerim tantisper iis, quibus utitur Columbus; donec tempus exigat ex professo tractare argumentum istud, et Launoii ad testimonia reliqua responsiones examinare. Interim fortassis alii, quam Polycarpus, sinceriores multo plura atque antiquiora, ipsique rei gestæ viciniora inveniunt, quam invenit Columbus, licet tota totius ordinis diligentia adjutus; ut Launoii contradictio (sicut optamus) penitus dissolvatur, et ex omnium animis aboleatur dubitatio de veritate istius historiæ. »

197. Hactenus Papebrochius, qui cum sese iis,

quibus damnati doctoris historiam Columbius probare nisus est, fuisse tantisper, donec res ex professo examinaretur, contentum, scribat, pluraque adhuc ac antiquiora, quam a Columbio fuerint inventa, testimonia, quo Launoyi contradictio penitus dissolvatur, et ex omnium animis dubitatio de istius historiae veritate aboleatur, alleganda speret, sese omni circa hanc scrupulo expertem non fuisse, satis indicare videtur. Nec scio, an propense adeo, ac nihilominus facit, in opinionem eorum, qui horrendum doctoris redivivi, damnatum sese proclamantis, spectaculum veris historiis accensent, fuisse iturus, si quæ, cum hæc scriberet, ad summam huic fidem conciliandam antiquiora, quam adducta a Columbio, testimonia fortassis inveniendâ putabat, ad nostrum usque tempus inventum non iri prævidisset, contraque, ut modo factum, delegendum scivisset, quinque primorum Carthusiæ priorum Chronicon, seu tractatum De narratione historiae inchoationis et promotionis ordinis Carthusiensis, quem Columbius ac post eum Papebrochius anno circiter 1150, seu annis fere duntaxat quinquaginta post « S. Brunonis » mortem scriptum existimavit, certo ante sæculum tertium decimum, aliquot annis jam inchoatum, scriptum non esse, uti quæ num. 12 et seqq. in medium adduxi, sufficienter ostendunt. Verum qualecunque sit, quod de luctuosa doctoris damnati narratione Papebrochius tulit, iudicium, id nos, quo minus libere in hujus veritatem inquiremus, impedire non debet. A scriptoribus itaque, qui illam duobus sæculis proxime elapsis vel utcumque improbare, vel contra tutari sunt conati, ad scriptorum antiquiorum pro eadem testimonia progredior, adducamque non solum antiquiora, qualia Columbius, verum etiam, quæ a sæculi quarti decimi ac sequentis scriptoribus data sunt, minus antiqua, idque tum quod infra usui subinde sint futura, tum maxime quod ita factum inveniam ab anonymo Annalium Carthusiensium libri quarti auctore, a quo ne hic deflectam, ratio potissimum num. 185 in fine data suadet.

§ XI. *Scriptorum Carthusiensium sæculo XVI antiquiorum de doctoris Parisiensis qui damnationem suam e feretro publice aperuerit, anastasi testimonia referuntur, et quid de adjunctis, huic post adjectis, censendum.*

Non omnes, qui horrendum doctoris Parisiensis, damnatum sese, e feretro vociferati, spectaculum in litteras misere, ordinis Carthusiensis scriptores iisdem illud adjunctis vestitum ob oculos posuere, hincque nec inter eos, a quibus hodieque creditur, in modo, quo factum sit, satis convenit. Alii enim ex his publice illud in Ecclesia aut saltem ingenti coram circumstante hominum multitudine, alii contra privatim in aula domus defuncti, solis hujus, e quibus Bruno, ejusque aliquot socii fuerint, amicis præsentibus, evenisse volunt. Alii iterum una eademque die, unoque item ac eodem recitationis officii tempore vociferationes infelicis doctoris tres diversas rediisse affirmant; alii contra singulis vo-

A ciferationibus singulos dies attribuunt. Et vero si memoratum spectaculum non publice coram ingenti populi multitudine, sed intra privatos domus defuncti parietes evenerit, nec tribus diebus diversis, sed una eademque doctoris infausti voces redierint, non erit sane, cur constans scriptorum omnium coævorum de memorabili adeo historia silentium magnopere sit mirandum, sicque, ob quam hæc difficillima creditu apparet, difficultas gravissima evanesceat. Verum cum scriptores longe plures, horrendum illud doctoris damnati spectaculum publice in Ecclesia aut saltem coram ingenti hominum multitudine factum, scribant, quamnam ii fidem hac in re mereantur, seu an sat credibilis verosimilisque videri queat eorum narratio, primo inquirem, postea eorum, qui rem intra privatos domus defuncti parietes evenisse, statuunt, opinionem discussurus. A scriptorum Carthusiensium antiquiorum, qui horrendum eventum coram ingenti hominum multitudine contigisse, memoriæ prodidere, testimoniis recensendis, servato, quo lata sunt, ordine chronico, duco initium, aliorum infra, qui Carthusiensis ordinis non sunt, relaturus.

199. Etsi primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici seu tractatus De narratione historiae inchoationis et promotionis ordinis Carthusiensis auctor tam antiquus, ac Columbius (adi num. 12 et tres seqq.) in sua De Carthusianorum initiis dissertatione putarit, non sit, cæteris tamen omnibus, qui doctoris ad tempus redivivi historiam litteris commendarunt, communi opinione, etsi id ob loco proxime cit. dicta infraque de Carthusiano Majorevensi dicenda omnino certum non sit, antiquior habetur. Ante reliqua itaque omnia suppeditatum ab eo hocque spectans testimonium integrum, quod id hic subinde ante oculos haberi debeat, ex antiquiori Sancti Vita, Commentario huic, ut jam monui, ante duas alias minus antiquas subdenda, huc transcribo. Sic habet: « Anno Domini incarnationis 1082, vel circa illum, dum solemne studium floreret Parisiis præcipue in philosophia et theologia et jure canonico, sicut generaliter consuevit, tale prodigium ibi dicitur accidisse. Quidam enim doctor præcipuus, et vita, ut videbatur, fama atque doctrina et scientia inter omnes doctores Parisienses excellenter honoratus et mirabiliter gratus, gravi et ultima infirmitate præventus, non diu decumbens diem clausit extremum. Cumque tota die, qua defunctus est, more Parisiensi in aula, funere in feretro decumbente, fuissent continue decantata divina officia, in crastino mane, congregata ibidem universitate Parisiensi tam scholarium quam doctorum, ut tam honorabili viro solemnem et honorabilem præberent funeralis officii sepulturam, cum reverendi viri feretrum, in quo funus jacebat, vellent elevare ad ecclesiam deferendum, subito, cunctis stupentibus, qui mortuus videbatur et erat, elevato capite, resedit in feretro, et, omnibus audientibus, alta et terribili voce clamabat: « Justo Dei iudicio accusatus sum, »

et, hoc dicto, caput deposuit, et decubuit mortuus, A suum lectorem, ut « Tractatum sequentem de nar-
sicut prius. ratione Historiæ inchoationis et promotionis or-
« dinis Carthusiensis non negligat ad ædificationem
« scribere, vel legere, vel audire. » Ita ille, tracta-
tum « De origine et veritate perfectæ religionis, »
quem, ut supra docuit, Columbius noster Guilielmo de
Elbura seu de Hyporegia ascribit, Bosoni apertis-
sime attribuens. Hinc cum ex argumentis, quibus
tractatus ille Bosoni attribuendus probaretur, ali-
quid forte pro tempore, quo quinque primorum
Carthusiæ priorum Chronicon scriptum sit, propius
determinando colligendum sperarem, in hæc data
ad Carthusianum Parisiensem, num. 28 supra lauda-
tum, epistola inquisivi, huicque, cum ea de re ad
Carthusiam litteris recurrisset, fuit responsum, ar-
gumenta quidem illa ignorari, sed nihil interesse,
cum dictus tractatus, ut ut Guilielmo de Hyporegia
attribueretur, Bosoni etiam, utpote sub cujus au-
spiciis hic illum equidem elaborarit quodammodo
possit ascribi.

200. « Qua voce cuncti attoniti et territi delibe-
raverunt, ipso illo die nullo modo fore sepeliendum,
sed usque in crastinum reservandum. Mane ergo
sequenti, cum multitudo maxima convenisset, et
dictum funus, sicut prius, vellent ad ecclesiam de-
portare, defunctus, sicut prius, elevato capite, dolo-
rosa et terribili voce intonuit : « Justo Dei judicio
« judicatus sum. » Quam vocem multitudo, quæ ad-
erat, clare intelligens et audiens stupuit plus quam
prius, et alterutrum conquirentes, quid sibi vellent
innuere tam insoliti et inexperti defuncti clamores,
adhuc determinaverunt, ipsum ad aliud crastinum
usque nullatenus tumulandum. Tertio vero die cum
propter ista prodigia fere tota civitas convenisset, B
et funus, cunctis præparatis, vellent ad tumulum
deportare, defunctus, sicut prius, jam tertio altis-
simo et mœstissimo clamore personuit : « Justo Dei
« judicio condemnatus sum. » Qua horribili sententia
audita, quasi omnes immenso fuerunt timore et tre-
more percussi, certi facti de condemnatione tanti
viri, qui inter alios et super alios videbatur hone-
state vitæ, claritate famæ, dignitatis excellentia et
multiplici scientia ac sapientia præfulgere. Ea tem-
pestate erat ibi magister Bruno, natione Theutonicus,
de civitate Colonia non obscuris parentibus natus,
ecclesiæ Remensis canonicus et ibidem scholarum
magister in theologia, qui superscriptis vocibus sa-
lubriter territus atque compunctus allocutus est C
quosdam socios ibi præsentis infra scriptis vel simi-
libus verbis : Eia charissimi, quid faciemus ? Omnes
simul, » etc. Annalium Carthusiensium libri quarti
auctor anonymus idem huc jam transcriptum testi-
monium, prout id in codice Thuaneo, voces non-
nullas a vocibus, quibus hic exprimitur, diversas,
rei tamen substantiam non immutantes, usurpante,
exstat, in opus suum intulit, cumque deinde dictum
auctorem anonymum, e quo illud transcribit, magnæ
apud omnes, ut Commentarii hujus initio etiam mo-
nui, subsecutos ordinis Carthusiensis scriptores au-
ctoritatis fuisse, observavit, nonnullos ex his etiam
recenset.

201. Ac primum quidem eos inter locum Bosoni, D
Carthusiæ priori, concedit his verbis : « Inter hos, »
qui scilicet primorum quinque Carthusiæ priorum
Chronici, aut, si mavis, Carthusiani anonymi, qui
id composuit, auctoritatem magni fecerunt, « pri-
mus prodeat Boso prior Carthusiæ, vir non vulgaris
sanctitatis, quam etiam Deus miraculis manifesta-
vit. Hic, ut jam diximus, in tractatu « De origine
« et veritate perfectæ religionis, » hætenus perpe-
ram Guilielmo de Hyporegia attributo, ut suo loco
probabimus, integrum nostri anonymi Chronicon
cum narratione ejusdem prodigii (anastaseos scilicet
doctoris Parisiensis) retulit iisdem verbis, paucis
tantum omissis vel mutatis, sed non essentialibus.
et ut ipse ostenderet, quantam fidem apud omnes
illius auctor obtinere mereretur, primum hortatur
« ratione Historiæ inchoationis et promotionis or-
« dinis Carthusiensis non negligat ad ædificationem
« scribere, vel legere, vel audire. » Ita ille, tracta-
tum « De origine et veritate perfectæ religionis, »
quem, ut supra docuit, Columbius noster Guilielmo de
Elbura seu de Hyporegia ascribit, Bosoni apertis-
sime attribuens. Hinc cum ex argumentis, quibus
tractatus ille Bosoni attribuendus probaretur, ali-
quid forte pro tempore, quo quinque primorum
Carthusiæ priorum Chronicon scriptum sit, propius
determinando colligendum sperarem, in hæc data
ad Carthusianum Parisiensem, num. 28 supra lauda-
tum, epistola inquisivi, huicque, cum ea de re ad
Carthusiam litteris recurrisset, fuit responsum, ar-
gumenta quidem illa ignorari, sed nihil interesse,
cum dictus tractatus, ut ut Guilielmo de Hyporegia
attribueretur, Bosoni etiam, utpote sub cujus au-
spiciis hic illum equidem elaborarit quodammodo
possit ascribi.

202. Ab hoc responso non multum abludit tra-
ctatus De S. Brunone, a Carthusianis hujatibus
mecum communicati, auctor num. 22 hujus operis
sui sic scribens : « Neque a Patrum (qui, quæ ad
ordinem suum Carthusiensem spectabant, non pu-
blicarant) tramite deflexisset Boso, nisi ad suum
Institutum a quorumdam alterius ordinis religioso-
rum calumniis vindicandum hujus humilis ac sancti
sententia leges taudiu servatas violare coactus fuisset
edito tractatu fusissimo, sive suo Marte, ut equi-
dem volunt, sive suo jussu, usus nempe calamo
Guillelmi de Hyporegia, Carthusiensis Itali, viri
docti, quem tribus circiter ante suum obitum annis
ad majorem Carthusiam evocaverat. Hunc tracta-
tum inscripsit « De origine et veritate perfectæ re-
« ligionis ad defendendum ordinem Carthusiensem. »
Ita ille ; verum quiscunque demum tractatus illius
auctor sit, is equidem quinque primorum Carthu-
siæ priorum Chronicon magni fecit, ac proin trans-
criptum ex hoc doctoris Parisiensis prodigium,
utpote ad quod legendum aut scribendum lectorem
etiam hortatus sit, calculo suo approbavit. Ad alios
modo, qui id pariter fecerunt, sermonem converto.
Columbius in sua De Carthusianorum initiis disser-
tatione num. 56 sic scribit : « Carthusianus Ma-
jorevensis tractatum brevissimum scripsit cum hoc
titulo : « Quomodo ordo Carthusiensis sumpsit ex-
« ordium. » In eo sequentia verbatim continentur.
« Ventum est ad hoc, ut defuncti corpus poni de-
« beret in sepulcro. Circumstantibus igitur clericis,
« qui defunctus erat, clamavit, dicens : « Justo Dei
« judicio accusatus sum, etc. » Sequenti igitur die, etc.
« Iterum clamavit mortuus et ait : « Justo Dei judicio
« judicatus sum, etc. » Iterum clamavit : « Justo Dei
« judicio condemnatus sum, etc. » Erat autem tunc
« temporis quidam magister in theologia, nomine
« Bruno, magnæ sanctitatis, etc.... Ipse tractatus
« ab auctore suo dicitur scriptus « Anno millesimo
« ducesimo nonagesimo octavo. »

203. Quare cum, quanto ante annum 1313 temporis spatio primorum quinque Carthusiæ priorum Chronicon concinnatum sit, definiiri sat certo, ut supra docui, haud queat, hujus forsitan auctor ante jam laudatum Carthusianum Majorevensem seu ante annum 1298, quo hic ipsemet, sese scripsisse, declarat, scriptioni manum non admoverit. Ut ut sit, hujus equidem testimonium binis aliis, quæ ex primorum quinque Carthusiæ priorum Chronico, et Bosone, seu, si mavis, Guilielmo de Hyporegia jam adduxi, idcirco postpone, quod horum equidem priori ex communi opinione sit recentius, itaque ab Annalium Carthusiensium libri quarti auctore factum inveniam. Illic porro, ubi Carthusiani Majorevensis testimonium e Columbio breviter memoravit, ita subjungit: « Alter quoque anonymus Carthusianus, qui vivebat sub Elisario priore Carthusiæ circa annum 1360, et Chronicon ejusdem scripsit, sive potius præfatum (de quinque scilicet primis Carthusiæ prioribus) tractatum vel chronicon De exordio ordinis Carthusiensis continuavit et ampliavit, eandem historiam iisdem verbis narravit, interjectis tamen aliquibus parenthesisibus mutatisque hisce verbis, nempe *aula* et *ecclesia*. Nam ubi vetus auctor habet *in aula*, ille recens posuit *in ecclesia*; et ubi apud priorem fit mentio *ecclesiæ*, apud posteriorem legitur *sepulcrum*, unde patet scriptores perosque circumstantias historiarum sæpissime accommodare ad usum temporis, quo scribunt. Hunc vero auctorem vidisse citatum illud Chronicon de exordio ordinis Carthusiensis, colligimus ex his verbis sub initium præfationis: « Et licet primi quinque priores hic inferius descripti in pluribus Chronicis reperiantur, tamen successores eorum, » etc. Cum dicit, « in pluribus Chronicis, » videtur etiam innuere, se habuisse tractatum Bosonis, cui præfatum Chronicon inseritur, ut diximus. » Ab hoc scriptore diversus non videtur, quem anno circiter 1390 scripsisse, Columbius in sua De Carthusianorum initiis dissertatione num. 54 docet, Carthusiæ priorum chronologus, aut, si res secus habeat, debet hic pro proxime hic illi adjuncto haberi inter scriptores Christianos, qui Parisiense doctoris redivivi prodigium memoriæ prodidere.

204. Horum modo ex Carthusiano nostro anonymo seriem prosequor. « Henricus Kalkar, doctor quondam Parisiensis, prior Carthusiarum Coloniensis et Argentiniensis, et per plures annos diversarum provinciarum visitator et commissarius, abdicatis omnibus officiis, cum se recepisset in solitudinem, inter plures, quos edidit, libros unum conscripsit « De ortu et progressu ordinis Carthusiensis, » cujus multa exemplaria asservantur in bibliothecis Coloniensis et Divionensis Carthusiarum, ac civitatis Basileensis et alibi. In hoc tractatu hujus damnati miserum exitium concisioribus comprehendit verbis, ut sequitur: « Sed ecce in tenebris, ex perfidia maxime, illis ecclesiæ quassationibus... Dei misericordia nova lux per fidem ex exorta Parisien-

sibus, apud quos pro tunc concursus fuit studentium omnium, quæ sub Christianissimo sunt, nationum; de illo scilicet quatruiduo mortuo, qui, factis pro se una die funeralibus secunda die sepeliendus ad justum se Dei judicium vocatum, tertia judicatum, quarta clamavit damnatum, prout hoc apud Carthusienses communiter reperitur scriptum. Hoc enim terribile factum et prodigiosum resurrectionem mortuorum, et futurum judicium audientibus tunc et videntibus, quorum post hoc de hoc in omnem terram exivit sonus eorum, fidelissime docuit expectandum; suo horrore timorem incutiens et terrorem omni homini poenitentiam agendam statumque et vitam emendandam. » Et post pauca: « Vir enim venerabilis Bruno nomine, tunc præsens, animadvertens clamores illos Parisienses non illi damnato ad salutem fuisse, sed sibi et aliis coaudientibus datos pro mutatione status et vitæ, » etc. Hæc Kalkar, qui cum obierit octogenario major, hanc historiam jam didicerat, aut discere potuerat ante annum 1340, neque ut recens ab otiosis hominibus inventam, cum dicat, eam se enarrasse, prout hoc apud Carthusienses communiter reperitur scriptum, id est, apud Carthusienses, sive in Carthusiensium per Galliam, Germaniam, Hispaniam, Angliam et alias regiones domibus. Neque solum apud Carthusienses, sed et apud externos quosque, quandoquidem inferius ostendemus, hanc historiam jam ab aliquot auctoribus Anglis scriptam fuisse ante annum 1370.

205. « Hermannus Steenkenius sive a Petra, patria Scutorpæus, Henrici Kalkaris coævus, professor Carthusiæ Diestensis circa annum 1390, et deinde domus Trevirensis, prout hæc ferebant tempora, per multos annos vicarius monialium Brugensium, apud quas non sine sanctitatis opinione obiit anno 1428 in tractatu Super Oratione Dominica, quem Joannes de Westphalia typographus anno 1484 prælo excudit, de tanto spectaculo dat testimonium in hæc verba: « Similiter fuit de illo misero magistro regente Parisiis in theologia, de quo legitur in Chronicis Carthusiæ: « Qui cum esset magne scientiæ, ac bonæ et sanctæ vitæ putaretur, obiit circa annum 1082, ad cujus exsequias cum pene universitas magistrorum et scholarum convenisset, et sepeliri deberet, clara voce, cunctis audientibus, dixit: « Justo Dei judicio accusatus sum. » Sequenti die multo pluribus congregatis dixit: « Justo Dei judicio judicatus sum. » Quapropter reservatus usque ad alium diem, cum tota civitas convenisset, dixit coram omnibus: « Justo Dei judicio condemnatus sum. » Ecce quæ liter ille falso et solum apparenter lucens expulsus fuit de luce sua ad veras tenebras. » Idem tractatus editus est Roth magi anno 1512 per Richardum Goupil; sed perperam auctor appellatur Arnoldus, quem ex chartis capitularibus ordinis constat appellatum fuisse Hermannum.

206. « Aymarus Savelli professor majoris Car-

thusiæ, cujus procuratorem egit per annos viginti et amplius, ab anno videlicet 1438 ad mortem usque, quam obiit anno 1459, toto hoc tempore plures litteras, quos Recognitionum vocant, scripsit vel scribi curavit. Inter quos unus adhuc exstat scriptus anno 1455, in quo hæc nostra historia iisdem prorsus verbis, quibus habetur in veteri nostro auctore anonymo, exprimitur cum tali inscriptione ad frontem : « Quomodo ordo Carthusiensis habuit originem. » Statimque post enarratam historiam sequuntur litteræ foundationis Carthusiæ anni 1084. Unde putamus, natum errorem D. Polycarpi de la Riviere, inter auctores, qui huiusmodi prodigii meminere, easdem litteras recensentis, contra quem propterea, velut malæ in scribendo fidei hominem, Launoius paulo acrius invehi visus est.

207. « Dionysius Richelius, vulgo dictus Doctor extaticus, qui inter nos floruit ab anno circiter 1423, ad annum 1471, quo e vivis discessit, in tractatu, « De præconio sive laude Carthusiensis ordinis, » inter sua opuscula sæpius edito de causa nostræ institutionis articulo primo hæc habet : « Agnitum plane atque famosum est miraculum illud resuscitati Parisiis mortui, in theologia magistri, facie tenus virtuo-ⁱ, grandique morum venustate fornice decorati, qui altera obitus sui die ac prima sui resurrectione erigens se in feretro terribili protulit apparatu : « Justo Dei iudicio accusatus sum. » Porro sequenti die terribilissimè ait : « Justo Dei iudicio damnatus. » Tertiam autem die terribilissimè voce deprompsit : « Justo Dei iudicio æternaliter sum damnatus. » Cujus occasione prodigii ordo cœpit Carthusiensis. Vir quippe altæ considerationis magister Bruno, » etc. Cum dicit Dionysius : « Agnitum plane, » addensque « atque famosum, » clarius sole indicat, nullum omnino fuisse dubium tunc temporis, quo vixit, nempe anno 1423 de dicto spectaculo, sed potius certissimum ac verissimum fuisse, cum illud ubique divulgatum esset; hæc enim vocabula « agnitum plane » et « famosum » significant. Quæ etiam congruunt his, quæ Henricus Kalkar, quem diximus supra jam claruisse anno 1340, dixerat, nempe hoc communiter reperiri scriptum apud Carthusienses.

208. « Bernardus de Egra, professus destructæ domus Lignicensis in Silesia, vir in divinis Scripturis studiosus et eruditus, ait Trithemius, dialogum composuit anno 1481 « De laudibus et miraculis beatæ Mariæ Virginis, » impressum Lipsiæ anno 1493 statim post mortem auctoris ; in quo originem ordinis Carthusiensis enarrat fere, prout legitur in Chronico Carthusiæ, quod ab altero anonymo, sub Elizario florente, conscriptum diximus. Henricus Arnoldi de Alvelia, qui, per quinque annos notarii munere in Basileensi concilio perfunctus, nomen ordini dedit in Carthusia ejusdem urbis circa anno 1436, vixitque cum omni laude usque ad annum 1487, postquam regimen ejusdem domus annis triginta et amplius cum utriusque status maximo

protectu tenuisset; hic inter cætera suæ pietatis et doctrinæ monumenta, de quibus Petreius, reliquit etiam Vitam sancti Brunonis, quam quidem non vidimus, sed eam asservari in bibliotheca urbis Basileensis, et in ea fieri mentionem damnati hominis, testatur reverendus Pater Mabilonius in suo itinere Germanico his verbis :

209. « In minori Basilea, quæ majori jungitur « ponte Rheni sublicio, ante motus Helveticos insignis Carthusia exstabat, ex qua multi codices in « publicam illam, quam superius descripsimus, bibliothecam transpositi sunt. Duos tantum notare « juvat, unum, qui Guigonis statuta continet, alterum, qui Vitam sancti Brunonis, incipientem his « verbis : « Quod sapiens, exhortationis gratia dicit. »

B « In fine hæc leguntur : Frater Ludovicus Moser, « monachus professus hujus vallis B. Margariæ Basileæ, ordinis Carthusiensis, hunc transumpsit « ex chalcographo Patris Henrici de Alvelia, ejusdem domus quondam prioris, anno 1486, 18 die « Aprilis, anno præfati Patris Henrici in ordine « Carthusiensium L. Hæc idcirco notare visum est, « quod in eo libello agatur de funere famoso illius « doctoris Parisiensis. » Hæc Mabilonius. Petrus Dorlandus, Henrici Arnoldi suppar, monachus integerrimæ vitæ, professus et olim vicarius Carthusiæ Diestensis, in qua et piissimè defunctus est anno 1507, inter multas, quas posteris reliquit, elucubrationes, Chronicon Carthusiense, septem distinctum libris, scripsit; quem noster Petreius notis illustratum vulgavit anno 1608. In eo hujus historiæ substantiam, mutato quidem stylo, retulit, sed nulla addita circumstantia, quæ differat ab iis, quæ reperiuntur in Chronico anonymi scribentis circa annum 1360, de quo supra. Nec etiam facit mentionem lectionis quartæ Vigiliarum pro mortuis, ut incaute, vel, habente memoria, credidit Launojus. »

C 210. Atque hi ordinis Carthusiensis scriptores sunt sæculo sexto decimo antiquiores, a quibus prodigiosam doctoris Parisiensis anastasiæ memoriæ proditam invenio; hisce autem Dorlandus, ut ut sæculo sexto decimo jam currente vita functus, idcirco recte etiam annumeratur, quod sæculo anteriori præcipue floruerit, eaque, quæ de Brunone habet, litteris tunc verosimillimè consignarit. Porro fuerunt etiam, qui prodigiosæ doctoris Parisiensis anastasis historiam adjunctis, quæ apud scriptores antiquiores jam recensitos non sunt, auxerunt, hosque deinde sacri ordinis Carthusiensis scriptores duo, Puteanus videlicet et Blömenvenna, qui sancti patriarchæ sui Vitam sæculi sexti decimi initio ex instituto descripserunt, sunt secuti. An recte, ex dicendis patescet, Blömenvennæ verba, quo ex hisce, facta cum anonymi antiquioris num. 199 et seq. jam datis collatione, quænam illa adjuncta sint, pateat, modo huc transcribo. Sic habent. « Factum est, dum optimis his studiis vir venerabilis Bruno insudaret temporibus S. Gregorii VII Romani ponti-

ficis et Henrici IV imperatoris circa annum salutis nostræ octogesimum secundum supra millesimum, cum in Parisiensi civitate solemne floreret studium, æque scholarium multitudine atque copiosa cæterva doctorum solemniū abundans, ut tale in ea horrendum memorandumque sæculis cunctis eveniret spectaculum. Quidam enim sollemnis doctor inter cæteros doctores præcipuus, scientia et moribus excellenter ornatus, ac præ cæteris honoratus, gravi quadam infirmitate præventus, lecto decubens vitæ suæ diem clausit extremum. Cui cum solemnes de more pararentur exsequiæ, ad eum honorandum convenit magistrorum, studentium et aliorum civium multitudo copiosa; quibus comitantibus et funus prosequentibus, defuncti corpus ad ecclesiam, in qua sepulturæ tradendum erat, delatum est, cumque ab invitatis ecclesiasticis, qui tum aderant, defunctorum solitum decantaretur officium, ventumque esset ad eam lectionem, quæ incipit. « Responde mihi, » surrexit, qui erat mortuus, et, elevato paululum capite, resedit in feretro, cunctisque videntibus et audientibus ac præ novitate rei stupentibus, alta et horrenda voce clamare cœpit: « Justo Dei iudicio accusatus sum. »

211. « Quo dicto, iterum decubuit; hii vero qui hæc audierant et viderant, non modicum, nec immerito, territi, decreverunt, consulte quidem et provide, sepulturam ejus in crastinum differendam, rei exitum præstolari. Die itaque sequenti, cum tantum spectaculum jam fuisset in tota civitate vulgatum, ad dictam ecclesiam convenit maxima et quasi innumerabilis utriusque sexus populi multitudo, ubi reinceptis et inde continuatis exsequiis, dum ventum est ad præfatæ lectionis initium, idem defunctus, capite elevato, ut prius, clamare cœpit ac dicere: « Justo Dei iudicio iudicatus sum, » et, his dictis, intra feretrum iterum se recepit. Verum crevit admiratio non parva inter astantes, rem terribilem, supra quam credi potest, stupentes. Quia tamen ex, his nondum facti fuerant de ejus reprobatione certi, cum verba illa, « accusatus sum, » et « iudicatus sum, » possent etiam in bonam partem accipi, quasi ipse primo injuste fuisset ante tribunal. Christi ab eo, qui perdere cuncta festinat, indebite accusatus, et inde justo Dei iudicio ab ejus calumniosa accusatione liberatus, cunctis placuit, et in sequentem tertium diem ejus sepulturam differri. Tertia itaque die factus est concursus nimis virorum et mulierum, ita ut pene tota civitas ad tam admirandum Dei iudicium præstolandum conflueret. Et ecce, cum priori more exsequiæ continuarentur et fierent, surrexit tertio idem defunctus et ingenti mugitu ac desperabili voce, cunctis mortuū metuenda, dixit: « Justo Dei iudicio condemnatus sum. » Hoc dicto, caput repositum sempiterno absorptus interitu. Quæ vox tam stupenda et horrenda et a sæculo inaudita omnes, qui astabant, pe e exanimis reddidit; qui tamen omnes eum, tanquam a Domino reprobatum, ejusque justo ju-

dicio, ut ipsemet testatus est, condemnatum, omni Ecclesiæ suffragio, nec non et ecclesiastica sepultura indignum judicantes, in sterquilinio sepeliri fecerunt.

212. « Verum cum in Parisiensi et cæteris vicinis ecclesiis quarta lectio in Agenda defunctorum incipiat sic: Quantas habeo iniquitates et peccata! etc., omis- sis prioribus dictionibus, scilicet: « Responde mihi, » fertur a nonnullis, quod illæ dictiones fuerint extunc a lectione illa delectæ ob perpetuam et indelebilem pavendi iudicii memoriam. » Narrationem hanc Puteanus in edenda Sancti Vita num. 4, et binis seqq. etiam exhibet et quidem iisdem prorsus verbis; quod mirum non esse, ex iis, quæ de Sancti Vita, a Blömenvenna contexta, § I, disserui, pronum est intelligere. Confer nunc hæc recitata Blömenvenna, ac proin ex dictis etiam Puteani, verba cum verbis, ex quinque primorum Carthusiæ priorum Chronico num. 199 et seq. huc transcriptis, videbisque, in hoc doctoris Parisiensis historiam non iisdem, quibus apud Puteanum et Blömenvennam, adjunctis vestiri. Ac in primis quidem trinam doctoris anastasiū vociferationemque Chronici dicti auctor in defuncti aula, Puteanus contra et Blömenvenna in ecclesia factam scribunt; verum isthæc duorum horum scriptorum a Chronico discrepantia, utpote apud antiquiores etiam (adi Carthusiani anonymi verba, num. 203 huc transcripta (scriptores occurrens, infraque adhuc memoranda nos hic morari non debet. Sed ad duas alias sequentes animum advertite. Trinam e feretro vociferationem tunc, cum ad lectionem, cujus initium: « Responde mihi, » in recitando defunctorum officio ventum fuisset, a doctore tantisper redivivo fuisse emissam, huiusque etiam corpus in sterquilinio fuisse humatum, Puteanus et Blömenvenna (adi hujus verba proxime recitata) tradunt; horum autem duorum adjunctorum quæ horribilem doctoris Parisiensis historiam comitata sint, nullam plane primorum quinque Carthusiæ priorum Chronicon (adi hujus verba num. 199 et seq. data) mentionem facit.

213. Quare, cum eorumdem scriptores antiqui alii, sive Carthusiani jam adducti, sive aliud quodcumque Vitæ institutum professi, qui infra memorabuntur, pariter non meminerint, e doctoris Parisiensis historia, ut ut etiam admissa ut vera, esse illa expungenda, existimo. Verum unde tandem bina illa adjuncta, quæ apud antiquos ex dictis nusquam reperiuntur, Blömenvenna, seu potius, ex quo hic illa deprompsit, Puteanus hausit? Anaalifm Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor anonymus operis sui num. 85 opportune ad institutum præsens sic scribit: « Bertholdus Remboldus typis Lutetie anno 1508 tradidit Vitam S. Brunonis, quam illius in divi Pauli epistolas commentariis prælixit. Hujus Vitæ auctor anonymus historiam damnati fuisse descripsit: Sed primus omnium evulgavit, hominem illum ad verba ista: « Responde mihi » voces suæ damnationis emisisse.

Quod tamen non plane asserit, sed tantum dubitando addita hac parenthesi, « si qua narratis fides « adhibenda sit. » Noster vero Sutor, qui eodem tempore vivebat, et paulo post suum De Carthusiana vita tractatum edidit, eorumdem verborum meminit quidem, « sed, inquit, quemadmodum scriptores « nonnulli meminerunt, cæteris hoc tacentibus. » Certe omnes, quotquot superius auctores prodiderunt, id tacuerunt. Qui vero fuerint, apud quos Sutor hujus adjuncti mentionem legerit, non habet. Inter eos tamen censemus fuisse præfatum Vitæ sancti Brunonis auctorem anonymum. » Alterum itaque « binis supra dictis adjunctis primo memoratum invenitur a duobus sæculi sexti decimi scriptoribus, quorum alter cum non asseverando, sed dubitando duntaxat loquatur, satis indicat, auctores apud quos hoc adjunctum legisset, magnæ nec antiquitatis, nec auctoritatis fuisse; alter vero, cum auctores, apud quos illud invenisset, non nominet, facere non potest, ut hosce supra recensitis, qui ejusdem adjuncti non meminerunt, multo recentiores non fuisse putemus.

214. Jam vero, cum id ita sit, manet, præfatum adjunctum apud scriptores antiquiores, qui ferale doctoris Parisiensis spectaculum vel omnium primi, vel etiam proxime post hosce in litteras misere, non inveniri. Næc est, cur hic opponas Theodoricum, abbatem Trudonopolitanum, qui, quemadmodum nonnulli aiunt, in libro, « De sacra temporum ratione » inscripto, ita memorat : « Abhinc dierum nostrorum annis septem, Gregorio septimo primam cathedram occupante, cum essem Parisiis studiorum causa, rem vidi prodigiosam ac omni memoria dignam, nec solus miratus sum, Deum laudans. Mortuus est clericus, nomine Rainundus Milleban, tribus diebus alternis eadem officii hora, qua dicebatur lectio, quæ sic incipit, « Responde mihi, » surrexit e feretro, et voce horribili clamavit : « Justo Dei iudicio accusatus sum, » secundo : « Judicatus, » tertio : « Condemnatus ; » quo dicto, cessavit omnis clerus orare, et ab ecclesia protinus cadaver ejectum est, et asinina sepultura donatum ; » hoc enim tam luculentum pro prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi testimonium, quod hanc, si Theodorici, oculati, ut verba recitata innuunt, rei gestæ testis, vere esset, extra omnem controversiam poneret, verosimillime, ne dicam indubie, commentitium est, uti infra ostendam. Quod modo ad assertam a Puteano et Blömenvenna infausti doctoris in sterquilinio sepulturam pertinet, non dubito quidem, quin hanc illi ex auctoribus, ætatem suam prægressis, hauserint ; verum posse vel e primos, vel etiam e primis proxime secutis, qui Parisiense doctoris redivivi spectaculum litteris commendarint, fuisse, nulla omnino ratio suadet. Atque ita ex omnibus jam dictis liquet, e duobus hic jam memoratis prodigiosæ doctoris anastaseos adjunctis, utcumque habeantur pro falsis, explodi hanc velut commentum seu fabulam merito a Lauvoio non potuisse, cum ut

A historia quælibet vera pronuntietur aut falsa, adjunctorum duntaxat, quibus a primævis ac omnium antiquioribus, non autem etiam eorum, quibus a post secutis scriptoribus pro arbitrio fuit vestita, ratio sit habenda.

§ XII. Testimonia scriptorum, sæculo decimo sexto anteriorum, qui Carthusiensis ordinis non fuerunt, producantur.

B Inter auctores qui ordinis Carthusiensis non fuerunt, atque ante sæculum sextum decimum Parisiensi doctoris redivivi prodigio testimonium præbuere, Cæsario Eisterbacensi, qui sæculo duodecimo senescente et sequentis initio floruit, primum locum concedit Annalium Carthusiensium libri quarti auctor anonymus. Verum cum ea duntaxat testimonia, quæ pro prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi, secutoque hinc, ut ejus biographi aliique scriptores antiquiores vel supra jam laudati vel infra mox laudandi memoriæ produnt, Sancti nostri in eremum secessu extra omnem controversiam militant, in medium hic producere sit fluxum, reperianturque, qui Cæsario de Parisiensi doctoris redivivi prodigio sermonem non esse velint, scriptoris hujus testimonium, de quo tamen quid censendum sit separato § infra discutiam, hic modo non recensebo, uti nec supra memoratum, quod, etsi Theodorico, abbati Trudonopolitano, a nonnullis tribuatur, supposititium tamen, ut jam innui, commentitiumque verosimillime esse, infra dicenda aperient. Prætereo hic etiam, quod ad Annalium Carthusiensium libri 4 auctore anonymo profertur, testimonium, a libri infra memorandi, qui « De quatuor Paradisi fluminibus » inscribitur, auctore suppeditatum. Etenim secundum hoc prodigiosa doctoris Parisiensis anastasis non in Ecclesia aut publice coram innumera populi multitudine, sed privatim in defuncti ædibus coram paucis solisque hujus amicis evenit; hic autem ea duntaxat, quæ horrendum illud prodigium publice factum perhibent, testimonia recenseri præsens institutum exigit. En modo, quæ huc spectant, ex Annalium Carthusiensium libro quarto hactenus non vulgato, sæpissimeque jam laudato descripta, una cum observationibus, quas iisde u libri illius auctor anonymus admiscuit.

D 216. « Exstat etiamnum, inquit hic, apud Montem-Dei crassum volumen, optima membrana conscriptum, continens Vitas sanctorum, quod secum attulit ad Montem-Dei Joannes monachus abbatæ sancti Arnulphi Metensis, qui circa annum 1324 habitum Carthusiensem induit. Sic inscribitur codex : « Vita « aurea super Legendas plurimorum sanctorum cum « quibusdam additionibus valde utilibus. » Et ad calcem litteris rubeis hæc de tempore scripti codicis leguntur : « Frater Joannes monachus Sancti Arnulphi Metensis, filius Bertrandi dicti Trancon, cognominatus de Sancta Cruce, fecit fieri et scribi « istum librum, et fuit finitus anno Domini 1322 in « vigilia sancti Vincentii levitæ et martyris. Finito « libro, sit laus et gloria Christo. Amen. » In hoc

igitur volumine historia damnati nominis sic describitur eum sequenti titulo, « Hic incipit, qualiter ordo Carthusiensis fuit institutus. Sicut patres nostri narraverunt nobis, fuit quidam magnus clericus, regens actu Parisiis in theologia, magni nominis atque famæ non mediocris, qui ad ultimum vitæ suæ perductus est, cujus amissione, utpote tanti viri, tanti magistri, cum alii clerici universi præsentibus non modicum contristati ad ejus exequias, prout moris est Parisiis, convenerunt; omnibusque, quæ ad exequias pertinebant, honorifice et rite paratis, ventum est ad hoc, ut defuncti corpus deberet poni in sepulcro, circumstantibusque clericis, qui defunctus erat, clamavit dicens: « Justo Dei judicio accusatus sum. »

217. « Quod audientes dicti magistri et clerici, et non immerito stupefacti, invito consilio, retulerunt corpus ad ecclesiam, in crastinum reservantes. Sequentique die exequiis iterum celebratis, cum vellent ponere corpus in tumulo, iterum clamavit mortuus et ait: « Justo Dei judicio judicatus sum. » Tunc magis ac magis admirati dicti clerici, et conquirentes inter se quid agere deberent, dixerunt quidam, quod judicium poterat sonare in bono et in malo. Unde fuit commune consilium, ut et usque in sequentem diem, qui defunctus fuerat, intumulatus servaretur; quod et factum est. Divulgatoque prædictorum rumore, sequenti die convenit pene universa civitas. Et cum ponerent defunctum in sepultura præparata, iterum clamavit: « Justo Dei judicio condemnatus sum. » Dicti autem magistri, audito hoc verbo et tractatu habito diligenti, dixerunt, eum esse damnatum. Erat autem tunc temporis quidam canonicus Remensis, magister in theologia, nomine Bruno, magnæ sanctitatis et profundi sensus, qui, attente rem auditam considerans, vocavit quosdam de scholaribus suis secreto et ait illis: « Ecce, videtis,quid agere debeamus. Si homo tantæ scientiæ, tantæ vitæ, tantæ famæ, dicit se accusatum, judicatum, condemnatum, quid nos sperare debemus, miseri peccatores? » Cumque dicerent ei: « Magister, in omnibus parati sumus tuo acquiescere consilio; » ait: « Consulo, ut mundum, et quæ sunt mundi, fugiamus, et habitemus in solitudine secundum illud: « Ecce, elongavi fugiens, et mansi in solitudine (Psal. l. iv, 8). » Et incipiamus ordinem nobis pœnitentiæ et securitatis. »

218. « Et addidit: « Est nobis quidam sanctus episcopus in partibus Burgundiæ in civitate Gratianopoli, in cujus episcopatu sunt loca deserta, et pene inaccessibilia. Eamus ad eum, et ejus consilio omnia faciamus. » Venerunt igitur septem unanimes et unius voluntatis. Cumque intrarent prædictam civitatem, accidit, ut sanctus vir dictus episcopus obdormiret in camera sua. Viditque in somnis, et, ecce, septem stellæ cadebant ante pedes ejus et postea ascendebant per diversos montes et multa deserta usque ad quendam lo-

cum horridum valde, et ab hominibus remotum: steterunt autem ibi. Evigilante autem dicto episcopo, et de visione septem stellarum cogitante, adest magister Bruno cum sociis suis. Cadentibus autem dictis septem ante pedes viri sancti, conferebat in corde suo de septem stellis, nam ipsi septem erant. Levavit autem eos benigne ad osculum. Et, inquisita et diligenter intellecta quæ causa venissent, dixit eis: « Scio locum vestrum, a Deo vobis paratum, » et duxit eos non sine grandi labore ad locum, ubi steterant septem stellæ, et ait: « Ecce locus vester. » Ibi igitur, ipso sancto viro juvante, cœperunt ædificare primam domum ordinis Carthusiensis, quæ domus Carthusiæ nuncupatur. »

219. « Hæc ibi, quæ non discrepant a cæteris, sed notandum, quod sanctus Bruno dicitur secreto socios suos allocutus. Verisimile est etiam, hujus codicis auctorem vidisse Chronicon, a nostro anonymo (adi verba num. 199 et seq. ex hoc transcripta, et num. 12 et binos seq.) editum circa annum 1220. Ante quinquaginta annos asservabatur in Carthusia Monsterolensi ms. codex ecclesiæ Longiprati Ambianensis diocesis, in quo tunc historiam præfatam legit quidam monachus Montis-Dei. In hoc etiam codice plurima metra Gallica una cum epistola seu tractatu De vita solitaria ad fratres de Monte Dei nomine Guillelmi continebantur. Hic autem codex datus fuit Carthusiæ Monsterolensi circa annum 1330, ut in eo legitur, « Par Messires Roberts Ba-taille Canoene de Longpre en Santers as Chartreux de Monstrelvel. » Ex his liquet, hanc historiam sub initium sæculi quarti decimi fuisse notissimam, ac proin ejus originem antiquissimam sui se; nec enim verisimile est, eam eodem tempore tot in locis unanimi consensu fuisse excogitatam. » Hisce observatis, Carthusianus anonymus testimoniis jam adductis infraque adhuc adducendis picturas ac tabellas antiquas interserit, quæ cum ferale doctoris, damnatum se vociferati, spectaculum exhibeant, testimoniorumque loco hinc esse quodammodo queant, verba etiam, quibus id facit, proxime jam recitatis adjungo.

220. Sic habent: « Innocentius hujus nominis VI summus pontifex, in refectorio Carthusiæ Villæ-Novæ, quam fundavit anno 1356, jussit depingi ortum et progressum ordinis Carthusiensis, incipiendo a sancti Brunonis et sociorum ejus conversione, ibique etiamnum inter alias tabellas una cernitur, exprimens illud expavescendum damnati hominis spectaculum. Etsi picturas et colores in hac historia contempserit et irriserit Launois, non possumus præfatis tabellis non attexere precatorium librum, quo usus est Joannes, dux Bituricensis, Joannis regis Franciæ filius, natus anno 1340, et mortuus anno 1416. Hunc librum modo in Carthusia consueti præ manibus habemus, politis venustisque litteris, deauratis intersertis characteribus, exaratum, ac pluribus exquisito oleari subactis opere depictis

imaginibus sparsim ornatum, inter quas octo visuntur, totam conversionis sancti Brunonis historiam exprimentes, ex quibus tres elegantissime triplicem damnati hominis anastasin repræsentant cum subscriptione triplicis vocis, accusationis scilicet, iudicationis et damnationis. Quidam, qui librum non vidit, ut ejus picturæ testimonium antiquius luculentiusque redderet, scripsit, præfatum ducem non fuisse auctorem depingendi has imagines, quas ideo diu ante pictas credidit. Sed ingenue fateamur, eas non fuisse antiquiores ætate ejusdem principis, ut ex primo hujusce libri folio apparet, ubi sic scriptum legimus: « Ces heures fit fair tres-excellent et puissant prince Jehan, fils de roy de France, duc de Berry et d'Auvergne, conte de Poitou, d'Estampes, de Bouloingne et d'Auvergne, » id est, « Hæc horæ precatórias compactæ sunt jussu excellētissimi ac potentissimi principis Joannis, filii regis Franciæ, ducis Biturigum et Arvernici, ac comitis Pictonum, Stamparum, Bologniæ et Arvernici. » Deinde nomen scriptoris sive pictoris subscribitur sic, « Flamel. » Cujus opus omnes, qui vident, mirantur, adeo ut locum mereatur habere inter egregios hujus temporis pictores. »

221. Redit modo ad scriptorem, qui ordinis sui non sunt, testimonia Carthusianus anonymus, itaque hæc recensere pergit: « Ranulphus Lygden, monachus in Occidentali Anglorum parte oriundus, qui vivebat anno 1363, inter plura, quæ scripsit, Polychronicon edidit, libros septem complectens, in quorum ultimo, capite 4 de sancto Brunone et causa conversionis ejus sic loquitur: Bruno, Colonia Agrippina oriundus, litterarum gratia Lutetiam, studiorum nomine tunc celebratissimam, se contulit. Ibi canonicus factus inter professores locum tenuit. Præceptoris autem sui, cui defuncto jam exsequiæ parabantur, voce, quia, capite e feretro exerto, se damnatum queratur, motus, in eremum quamdam, sex aliis cum comitantibus, egressus, vitam egit duram. A loco quem incolebant, Carthusianorum ordini nomen inditum est, post annum sextum per Urbanum discipulum suum, qui jam Romanæ præerat Ecclesiæ, revocatus suam ei in Ecclesiæ negotiis præstitit aliquandiu operam. Verum sacræ curiæ laborum pertæsus, ad locum pristinum, rejecto simul Risensi [Rhegiensi] archiepiscopatu, quem accipere jubebatur, rediit. » Errat hic auctor, cum dicit, sanctum Brunonem canonicum Lutetiæ factum et post præstitam Urbano papæ operam ad locum pristinum, quo videtur intelligere Carthusiam, rediisse. Sed hujusmodi lapsus levis sunt, nec possunt ei fidem detrachere circa ea, quæ de damnati historia narrat. Hæc vero satis conveniunt cum narratione codicis Metensis, in quo (infra pluries memorando) infelix ille homo dicitur magister sive præceptor trium illorum, qui circa illius cadaver in orationibus pernoctaverant. Hujus auctoris verba non carpsit Launoïus, quia non novit eum. Ille

A autem habuimus ante xx annos a Carthusia Villæ-Franchiæ nostræ provinciæ Aquitaniæ. Utrum vero ex manuscripto codice, aut ex impresso auctoris tractatu, excerpta fuerint, fateamur, nos ignorare. »

222. « Per id temporis (sæculo nempe xiv) vivebat Joan. Iperius, Benedictinus abbatiæ S. Bertini Audomaropolitanæ diocesis, qui in Chronico ejusdem monasterii agens de fundatione ordinis Carthusiensis, nostræ historiæ meminit. Hujus Chronici (exstat modo apud Marteneum tom. III Anecdotorum insertum) nondum (cum scilicet hæc scribebantur) typis excusi ipsissima verba, prout a R. Patre Mabillonio nobis officiose transmissa sunt, hic subjicimus. « In studio Parisiensi quidam doctor in theologia valde solemniter obiit, ad ejus exsequias multitudo magistrorum et scholarium convenit. « Et dum corpus defuncti in sepulchro poni deberet, clamavit dicens: « Justo Dei iudicio accusatus sum. » Stupentes magistri illud ad ecclesiam retulerunt. « In crastino missa cum exsequiis iterum celebratis, dum tumulari deberet, iterum clamavit: « Justo Dei iudicio iudicatus sum. » Altero vero crastino, missis et exsequiis celebratis, dum in sepulchro poneretur, iterum clamavit: « Justo Dei iudicio condemnatus sum. » Sic credentes, eum vere esse damnatum recesserunt. Erat inter cæteros quidam doctor solemniter, nomine Bruno, canonicus Remensis. Hoc eventu pavefactus quibusdam de scholaribus suis ait: « Quid faciemus, cum homo tantæ scientiæ dicat, se accusatum, iudicatum atque damnatum? » Quibus suo consilio stare spondentibus ait: « Mundum fugientes in solitudine incipiamus ordinem pœnitentiæ. » In hoc proposito, magister Bruno cum sex sociis concordis venit ad Gratianopolim civitatem inter montana Burgondiæ. »

223. « In illa die vir sanctus illius civitatis episcopus vidit in somnis septem stellas cadentes ante pedes ejus debinc ascendentes et [an ad?] desertusque, ad quemdam locum horrendum, ab hominibus remotum, et ibi steterunt. Statim eodem mane adest magister Bruno cum sociis, cadentes ante pedes episcopi. Conferens vero episcopus in corde suo de septem stellis, nam et ipsi septem erant, benigne levavit eos ad osculum, et scita causa, pro qua venerant, duxit eos ad locum ubi steterant septem stellæ, dicens: « Ecce locus vobis a Deo paratus. » Ibidem igitur, sancto episcopo juvante, cœperunt ædificare primam domum ordinis, quæ Carthusia nuncupatur. » Hæc ille, visionem sancti Hugonis paulo secus referens, quam legitur in ejus Vita, a nostro Guigone edita. Nec hunc auctorem novit Launoïus. Obiit Iperius anno 1385. Sequitur Joannis Gersonis, celeberrimi illustrissimæ Parisiensis academiæ cancellarii, auctoritas; quem Launoïus putat primum de doctoris anastasi scripsisse. Verum cum ex supra dictis constet, eum (ex hæc scribentis scilicet, qui, quod ex supra dictis incertum, anno circiter 1220 quinque primorum

Carthusiæ priorum Chronicon scriptum statuit, Carthusiani anonymi opinione) annis jam ducentis et amplius ante Gersonis obitum, » qui anno 1429 contigit, « litteris fuisse mandatam, ruunt Launoii argumenta, quibus tanti viri testimonium dispungere nisus est. »

224. « Sed de eo iterum infra. Gersonis fere æqualis fuit S. Antoninus, qui fise hanc historiam describit. Hunc Sanctum Launoius asserit rem a Gersono traditam multis e suo Marte auxisse. At contrarium patet ex verbis anonymi Carthusiensis, qui scribebat (quinque primorum nempe Carthusiæ priorum Chronicon) circa annum (adi, quæ huc faciunt, num. 12 et seqq. allata) 1220, superius citatis; a quo Antoninus videtur suam desumpsisse narrationem, mutatis tantum stylo et aliquibus verbis, ut sunt ECCLESIA PRO AULA, SEPULCRUM PRO ECCLESIA, et aliis paucis similibus. Quod quidem ante eum fecerat alter anonymus, qui Chronicon Carthusiæ collegit circa annum 1360, ut suo loco jam annotavimus. Nihilque prorsus addidit S. Antoninus præter sepulturam asininam. Oratio quoque S. Brunonis ad socios, quam Launoius carpit quasi a S. Antonino confictam, reperitur apud nostrum Bosonem, » aut certe (videsis dicta num. 8) apud tractatus De origine et veritate perfectæ religionis auctorem, « qui eam ex eodem anonymo mutuatus fuerat, ut etiam proflare est ex codice Thuaneo, in quo tota describitur, prout in vetustioribus codicibus legebatur. Nec propterea cum Antonino carpendus venit ille vetus auctor, qui juxta morem multorum historicorum sanctum Brunonem descripsit suos alloquentem socios et ad mundi contemptum adhortantem, non equidem ipsismet beati Viri veris, sed similibus, ut ipse profiteretur, sic scribens: « Erat ibi magister Bruno, qui « supradictis vocibus salubriter territus atque com-
punctus, allocutus est quosdam socios suos, ibi-
dem præsentem, iis vel similibus verbis, » etc.

225. Post testimonium sancti Antonini (Launoius) addit, se præterire consulto Dionysium Carthusianum, Joannem Nauclerum, Hartmannum Schedelem, Polydorum Vergilium, Sixtum Senensem, Gabrielem Prateolum et recentiores alios, quos asserit « nihil « ferme mutasse in narratione Antonini, licet aliquid « in locutione mutarint. » Id quidem verum est de Nauclero, Schedele et Prateolo, sed non de aliis. Nam Dionysius noster mentionem tantum facit de tribus diebus, quibus voces illas terribiles damnatus protulit, sed nihil habet de ecclesia, de sepultura asinina et de oratione sancti Brunonis ad socios, sicut nec Polydorus Vergilius, et Sixtus Senensis, qui paucis verbis dicunt, sanctum Brunonem cum audisset, quemdam suum amicum post mortem clamantem: « Justo Dei judicio damnatus sum, » hinc territum cum quibusdam sociis in locum desertum secessisse; in quibus certe tota rei continetur substantia, quam verissimam asserimus. » Subdit modo, qui hæc scribit Carthusianus anonymus, sæpissime laudatus, num 215 huc transcripta verba, quibus in

A « S. Brunonis » Vitæ, quam Bertholdus Remboldus anno 1508 Lutetiæ typis vulgavit, auctorem anonymum quædam observat, ac deinde nonnulla etiam in rem suam disserit de Theoderici abbatis Trudonopolitani, supra jam laudati, testimonio; quod tamen genuinumne, an supposititium sit, sese dubitare, satis innuit; et merito sane, uti ex iis, quæ § sequenti in medium adducam, manifestum evadet.

§ XIII. An scriptoribus, qui pro doctoris Parisiensis anastasi, hujusque adjunctis testati sunt, merito accenseri queat Theodericus, abbas Trudonopolitanus.

B Carthusianus anonymus, qui Annalium Ordinis sui librum quartum hactenus non vulgatum contexit, scriptores antiquiores, qui etsi Carthusiani non fuerint, testimonium tamen pro doctoris Parisiensis anastasi præcipuisque hanc comitatis adjunctis præbuere, in medium adducturus, operis sui num. 75 ita præfatur: « Expositis superius testimoniis ab auctoribus Carthusiensis professionis desumptis, ad testimonia transimus auctorum extraneorum, sive qui de Carthusiensi ordine non sunt. Inter quos referre possemus Theodericum abbatem sancti Trudonis ordinis sancti Benedicti, diocesis Leodiensis, et ab eo seriem hanc inchoare, qua vixit circa annum 1100, et fuit cœvus sancti Brunonis; sed eum nihilominus prætermittimus, quia opera ejus non vidimus, licet a viris fide dignis verba ejus sciamus relata, quibus hanc » infausti Parisiensis doctoris « historiam narravit. De eo tamen inferius, data occasione, fusius agemus. » Ille ille; qui, quod in fine hic promittit, recitatis scriptorum nonnullorum extraneorum testimoniis, re ipsa etiam exsequitur, Operis sui num. 86 sic scribens: « Est et alius, qui primus dicitur horum verborum, » Lectionis scilicet quartæ, ad quæ infelix doctor primo se accusatum, secundo judicatum ac tertio tandem damnatum, responderit, initium in recitando de defunctis officio constituentium, « auctor et scriptor oculatus, nempe Theodericus abbas sancti Trudonis qui vivebat circa annum 1100, vel ille, qualiscunque sit, auctor libri « De sacra ratione temporum, » in quo prodigium Parisiense... describi asserunt. » Verba num. 214 jam transcripta ideoque hic iterum non transcribenda, quibus hic in opere illo fieri asseritur, Carthusianus anonymus modo recitat, ac deinde ita prosequitur: « Si constaret de auctoritate hujus narrationis, nihil clarius aut certius proferri posset ad astruendam hujus historiæ veritatem.

D 227. « Primus qui Theodericum in testem adduxit, fuit Joannes Galaudus sacerdos Tolosanus et doctor theologus qui pio, in ordinem Charthusiensem ductus affectu, Chronicon illius anno 1615 composuit. Quod cum typis morte præventus dare non potuisset, Carthusiæ Parisiensi reliquit atque donavit. In eo opere, ubi de doctoris anastasi disserit, ad eam probandam duorum auctorum testimoniis usus est, videlicet Casarii Eisterbacensis, et Theoderici abbatis Sancti Trudonis in diocesi Leodiensi, quorum

ipsa verba, prout a nobis superius exscripta sunt, ipse retulit, dicens de Theoderico, quod hæc verba habeat « in suo perelegantium volumine De sancta temporum ratione; » unde patet, Carthusianos hanc historiam non « novo cumulasse mendacio, » ut exprimat Launois in conclusione capituli quinti, quando ad eam confirmandam Bartholdo Nihusio Theoderici auctoritatem sub bona fide Galaudi, viri honesti et docti exhibuerunt. Scimus tamen nec a Trithemio, nec a Possevino inter libros, a dicto abbate conscriptos, nominatim recenseri Chronicon at librum sub titulo « De sacra temporum ratione, » quem ei Galaudus ascripsit, nisi forsitan contineatur sub hac generali Trithemii conclusione, « Multa alia scripsit, quæ ad me non pervenerunt. » Ut ut sit, fides maneat apud Galaudum, hujus textus primum exscriptorem, donec quid certius reveletur. » Hactenus Carthusianus anonymus sæpissime laudatus, merito sane existimans, nihil ad fidem indubitam prodigiosæ doctoris Parisiensis anastasi conciliandam magis aptum accommodatumque, quam num. 214 huc transcriptum, si modo de hujus sinceritate constaret, Theoderici abbatis Trudonopolitani testimonium, posse afferri.

228. Ast supposititium illud esse, vero simillimum idcirco apparet, quod, quæ a veritate aliena sunt, Theodericoque proinde, auctori synchrono juxta ac testi oculato, non congruentia, verosimillime complectatur. Res ex jam nunc dicendis patecet. Lectionem, quæ ab hisce vocibus, « Responde mihi, » inciperet, desumptaque proinde ex libro Job esset, in Parisiensi defunctorum officio Sancti nostri ætate fuisse, apertissime utique (adi num. 214) indicat; verum Joannes Abrincensis episcopus in libro quem De officiis ecclesiasticis « S. Brunonis ætate conscripsit, hæc sequentia, Launoio, cui hac in re fidem a nemine negatam invenio, in sua De vera causa secessus « S. Brunonis » in eremum dissertatione cap. 3 testante, memoriæ prodit: « In crastino omnium Sanctorum fiat festiva celebratio omnium mortuorum, in qua non dicatur hymnus aut invitatorium. Bini clerici cantent unumquodque responsorium, duo regant chororum, duo cappati Gradale, quatuor cantent Tractum Matutinæ, et Horæ diei nullo modo prætermittantur, sed has seriatim dictas Agenda mortuorum festiva sequatur. Prima dicta, tres psalmi, scilicet Ad Dominum, cum tribularer, Levavi, Lætatus sum, in tono dicantur, et, versu dicto, Kyrie eleison cantetur. Oratione Dominica finita, cum primo tantum cap. Requiem æternam, oratio sequatur. Eodem modo in cæteris, Horis exceptis et Matutinis. In Tertia Ad te levavi, Nisi quia Dominus, Qui confidunt. Versiculus erit, A porta inferi: In sexta, In convertendo, Nisi Dominus ædificaverit, Beati omnes. Vers. Non intres in judicium. In Nona, Sæpe expugnauerunt, De profundis, Domine non est. Versiculus, In memoria æterna. In Completorio, Deus misereatur, Deus in

Alitiorum, Domine exaudi orationem meam auribus. Versiculus: Requiem æternam. »

229. Quibus in verbis nulla plane, quod bene notandum, Lectionum, qui tunc in defunctorum officio fuerint recitandæ, mentio occurrit. Ad hæc (teste Launoio eodem loc. proxime cit.) de Dagoberti regis anniversario, quod Adam Sandionysianus abbas, Sugerii successor, paulo post Brunonis obitum præscripsit, ad veteris Martyrologii calcem hæc verba reperiuntur: « Hæc eadem (quæ in Vesperis) et in Matutinis constituimus; quatuor (cantores) in cappis Invitatorium decantent, habitis primi et secundi Nocturni de Evangelio Lectionibus, ultima de vita ipsius et decessu sequantur. » Lectiones ergo, quæ in hoc de defunctis officio recitatæ fuerunt, non ex libro Job, sed ex Evangelio erant depromptæ; quare, cum præterea, Parisiis in defunctorum officio Sancti nostri ætate lectiones fuisse recitatas, nullo plane argumento, aliunde accepto, queat probari, id sane vel tunc non factum, vel eas aliunde quam ex libro Job fuisse acceptas, ex Joannis Abrincensis episcopi verbis, iisque, quæ ad Martyrologii veteris, a Launoio laudati, calcem reperiuntur, verosimilius appareat. Jam vero cum id ita sit, testimonium de prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi supra huc transcriptum, quod Theoderici, abbatis Trudonopolitani, nomine circumfertur, a vero verosimilius deviat, dum lectionem, quæ ab hisce vocibus, « Responde mihi, » inciperet, desumptaque proinde ex libro Job esset, in Parisiensi defunctorum officio Sancti nostri ætate fuisse, indicat.

230. Atque hoc primum est, in quo a veritate verosimiliter deflectit attributum Theoderico, abbati Trudonopolitano, testimonium. Aliud, in quo id eodem nævo verosimiliter etiam laborat, nunc habet. Theodericum tunc, cum ferale doctoris redivi spectaculum Parisiis accidit, studiorum causa ibidem fuisse versatum, diserte tradit. Verum præterquam quod, Theodericum litteris unquam operam Parisiis dedisse, nullo prorsus queat antiquo probatæque fidei monumento utcunque probari, a vero id alienum, et conscripto, quod apud Dacherium tom. VII. Spicilegii exstat, per Radulphum, proximum a Theoderico, de quo hic sermo, abbatiam Trudonopolitanæ abbatem, Chronico Trudonopolitano apparet. Theodericus enim, uti hoc pag. 396 et binis seqq. docet, ad abbatiam Trudonopolitanæ reginen, in qua ab ineunte ætate educatus fuerat, monachumque deinde induerat, e Gandensi S. Petri monasterio, quo, illa miserum in modum turbis agitata, concesserat, ab Olberto Leodiensi episcopo, monachisque Trudonopolitanis, fratribus suis, anno 1099, seu potius, ut idem Trudonopolitanum Chronicon apud nos ms. habet, anno 1098 fuit evocatus, tuncque, cum id factum est, vir erat liberalibus artibus appime imbutus, styli sive ligati sive soluti peritia nulli sui temporis secundus atque ad mediam ætatem, ut loquitur idem Chronicon, jam proventus.

Jam vero, cum id ita sit, Theodoricus tunc, seu dicto anno 1098 aut, si mavis, 1099, quorum altero abbatiam Trudonopolitanam regendam accepit, quadraginta ut minimum annorum exstiterit, ac proin, cum monachum viginti annis nondum natus in eadem Trudonopolitana abbatia, in qua, ut dictum, a pueris educatus fuerat, verosimillime induerit, consectorium sit, ut id verosimillime fecerit ante annum 1082, quo, ut laudatum Trudonopolitanum Chronicon apud Dacherium pag. 369 fidem facit, Adelardus II, Trudonopolitanus abbas, e vivis excessit.

231. Atque id quidem longe adhuc verosimilius evadit ex eo, quod, Lanzone et Luipone post Adelardi obitum de abbatiae praefectura, quod anno 1085 (adi Trudonense Chronicon pag. 370 et seq.) primum incepit, contententibus, ad Gandense S. Petri monasterium, ut idem Chronicon pag. 396 iterum docet, sese Trudonopolitanus jam monachus receperit, nulloque modo verosimile appareat, eum sub Lanzone, qui, agentibus Henrico Leodie. si et Herimanno Metensi episcopis, in Adelardi II defuncti locum, monachis omnino invitis, fuerat suffectus, monachicum habitum primum suscepisse. Jam vero, cum Theodoricus, uti sane ex jam dictis verosimillimum apparet, sub Adelardo II Trudonopoli monachum induerit, hocque Trudonopolitanam abbatiam abbatibus munere gubernante, maxime in ea, ut Historiae litterariae Franciae scriptores ex laudato Chronico Trudonopolitano tom. VII, pag. 30 recte docent, litterarum studium floruerit, Theodoricum jam monachum Parisios tunc, ut ibidem litteris operam daret, e Trudonopolitano monasterio, in quo educatus litterisque adhuc puer fuerat eruditus, concessisse, seu ab abbate suo missum fuisse, nequitquam verosimile apparet, maxime cum praefatum Trudonense Chronicon nullius plane Trudonopolitani monachi, qui, Adelardo abbate, litterarum addiscendarum causa Parisios concesserit, mentionem faciat, nec, ut eum in sinem abbatiae Trudonopolitanae alumni, utpote quibus domi a necessariis ad litteras discendas subsidiis abunde esset prospectum, Parisios sese conferrent, esset necessum. Atque ita quidem ex modo dictis habemus, Theodoricum, Adelardo II monasterii Trudonopolitani abbate, ante annum 1082, quo hic (adi iterum Chronicon Trudonopolitanum pag. 369) vivere desiit, Parisiis litterarum addiscendarum causa versatum verosimillime non esse. Verum an eo post Adelardi obitum vel ipso dicto anno 1082, quo circiter prodigiosa doctoris Parisiensis anastasis evenisse narratur, vel sequenti sese eandem ob causam non contulit?

232. Erit sane fortassis non nemo, qui id e Trudonopolitano Chronico jam saepius laudato suspicetur; Herimannus enim, uti hoc lib. II et III memoriae prodit, Metensis et Henricus Leodiensis episcopi abbatiae Trudonopolitanae, rejecto, quem hujus alumni abbatem e gremio suo elegerant, Gerardo,

A Lanzonem, Sancti Vincentii Metis abbatem, post Adelardi obitum anno, ut apparet, 1083 praefecerunt, hincque omnes fere Trudonopolitani monachi maxime irati, cum sese praeterea in exilium pellendos intelligerent, monasterium suum, aliis alio concedentibus, fuga dilapsi reliquerunt; unde, Theodoricum Parisios tunc petiisse, suspicio potest oriri. Verum, quo hanc tollas, ipsummet etiam Chronicon Trudonopolitanum iis ipsis locis, quibus jam dicta narrantur, suppeditat. Ut res manifesta evadat, ipsa Chronici verba, quae libro ejus II et III jam citt. huc spectantia occurrunt, transcribo. Libri II itaque haec sunt: « Episcopi (Metensis nempe Herimannus, et Leodiensis Henricus) nec justae petitioni nostrorum acquiescentes, nec Deum in se nostros persequi pro peccatis tamen suis, quam nostris intelligentes, spreta nostrorum digna electione et quae reprobati non poterat aliqua regulari objectione, sicut jam dudum deliberaverant... stupentibus oculis monachorum, introduxerunt in monasterium nostrum Lanzonem quemdam de cœnobio sancti Vincentii Metis abbatem... Die vero capituli convenerunt in chorum ad Vesperas omnes confratres nostri, vestientes chorum formosis viris magnarum personarum et eruditis apprime in omnibus Officiis ecclesiasticarum institutionum

233. « Felix quidem ecclesia tot et talibus et tantis viris, si non iratum habuisset Deum Patrem, si pro peccatis suis vel iram ejus scivisset portare in humilitate cordis et contritione carnis. Sed quid moror? Eandem nocte intelligentes ab amicis, quod sequenti die violenter et contumeliose contruderentur in exilium, si in claustris essent uniti, pavore dissoluti (ut est humana natura et maxime formidolosa simplicitas monachorum) fuga sibi consuluerunt. Unus tantum eorum Luipone sine, exilio sibi magis, quam fuga, electo, transmissus est Leodium sub Berengario abbate apud sanctum Laurentium; paucissimi vero cum abbate Lanzone remanserunt, Gerardus scilicet praepositus, ille nostrorum electus, nec non et Blingerus, Herimannus quoque senior cum alio Herimanno nepote suo, atque Eugo paulo post missus est Metis in exilium, caeterorum plurimis per Flandriam et Angliam, Daciam et Saxoniam regnum quoque Theutonicorum dispersis. Pars minima, habitu sibi retento, per diversa cœnobia hospitabantur, pars maxima, nihil sibi de monacho retento, presbyterorum more per diversas parochias vagando ferebantur. Sed et Leodii et Coloniae post iram Dei super locum nostrum pœnitentiam et redditam nostris miserationis suae gratiam vidimus nonnullos eorum inter clericos sub clericorum habitu consensisse in ordine canonicorum Leodii in monasterio Sanctae Crucis, nec non Sancti Johannis Coloniae in monasterio Sancti Georgii; libri tertii vero ista: Anno igitur Dominicae Incarnationis millesimo octogesimo secundo obiit abbas Adelardus II, octavo Idus Decembris; tertio vero Idus Aug. capitulum actum est super confratres nostros a duobus episco-

pis, Herimanno scilicet Metensi et Henrico Leodiensi, qua nocte dispersi sunt omnes confratres nostri præter paucos, quos superius nominavimus. »

234. Elsi ergo, uti ex his verbis liquet, post obitum Adelardi II abbatis sui omnes fere Trudonopolitani monachi e monasterio suo fuga dilapsi alio secesserint, hosque inter Theodoricus, utpote paucis, qui apud Lanzonem abbatem Trudonopolim manserunt, a Radulpho hic non annumeratus, verosimillime exstiterit, Parisios tamen illum tunc non concessisse, ex iisdem jam recitatis verbis concludendum apparet, utpote quibus inter regiones diversas, ad quas tunc profugi Trudonopolitani monachi sese contulere, non Gallia, in qua Parisiensis civitas sita est, sed Flandria duntaxat, Anglia, Dacia, Saxonia et Alemania recenseantur. At vero, inquiet non nemo, quo ergo Theodoricus, cum plurimis aliis e Trudonopolitano suo monasterio post Lanzonem in id inductum profugus, sese recepit? Trudonopoli haud procul substitisse illum existimo. Etenim e Trudonopolitanis illis monachis, quibuscum Theodoricus Trudonopoli tunc discessit, exstiterere nonnulli, qui non ita dudum post, assentiente Lanzone, ad monasterium suum rediere. Ita iterum colligitur e Trudonopolitano Chronico, quod apud Dacherium tom. Spicilegii cit. pag. 370 de Luipone, Trudonopolitano monacho, exsilium, in quod, Lanzone jam Trudonopolitano abbate, pulsus fuerat, adhuc patiente, sic habet : « Qui (Luipo) cum per omnes, quos utiles sibi fore existimabat, per ipsum quoque imperatorem apud abbatem Lanzonem omni humilitate ageret, ut receptus in claustrum suo, quo nutritus fuerat, ordine, quo et alii, venire posset, nullo modo impetrare valuit. » Quibus verbis aliisque sequentibus innuitur, eo tempore seu, uti ex eisdem Chronici loco proxime cit. apparet, anno 1085, quo Luipo, ut ad Trudonopolitanum suum monasterium redire sibi fas esset, impetrare fuit conatus, alios nonnullos ad id Trudonopolitanos monachos, qui inde, non quidem in exsilium pulsus, sed fuga dilapsi discesserant, fuisse jam reversos; hi autem utpote ad monasterium, quod deseruerant, haud ita dudum post, uti etiam e Chronico Trudonopolitano loco proxime laudato apparet, reversi, regiones procul dissitas, cum fuga inde sese subduxere, adisse non videntur, ac proin nec Theodoricus, utpote qui ex iis unus exstiterit, uti pronum est eruere ex eo, quod, Lanzone postea et Luipone mox memorato de abbacia Trudonopolitana contententibus, Gandavum inde ad S. Petri monasterium sese receperit, quemadmodum iterum apud Dacherium tom. Spicilegii cit. pag. 369 et seq. Chronicon Trudonopolitanum decet.

235. Verba, quibus id ibidem facit, aliaque nonnulla, hisce eodem loco adjuncta, quod pleraque, de Theodorico ad præsens institutum jam dicta, hausta ex iis sint, huc transcribo. Sic habent : « Quærebatur ergo (cum jam scilicet Trudonopolitanæ ab-

PATROL. CLII.

batia, diuturnis dissensionibus ad incitas fere redactæ, subvenire decrevisset Olbertus, Leodiensis episcopus) diligentissime, si quis superesset de filiis nostræ ecclesiæ, cui idonee committi posset cura subveniendi matri suæ. Aiunt fratres nostri, nec non clerici et laici, qui eum cognoverant, qui Gandæ in monasterio sancti Petri moraretur unus de nostris fratribus, nomine Theodoricus, qui a loco nostro recesserat sub contentione abbatum Lanzonis et Luiponis. Hic si posset extrahi inde, idoneus illis videretur ad regendam abbatiam, quoniam Theutonica et Gualicana [Walonica] expeditus, liberalibus artibus egregie eruditus in prosa et versu nulli esset suo tempore secundus, dulci et altissima sonorus vocalitate, brevis, sed pulchra persona, mediaque ætate, qui etiam fratrum suorum infirmitatibus melius sciret compati, tanquam a puero illis connutritus, et qui viderat et audierat mala, quæ passi erant in suis tribulationibus. » Ita laudatum Chronicon. Jam vero, cum Theodoricus, uti ex omnibus jam dictis intelligitur, Parisios sese, cum Adelardus II, Trudonopolitanus abbas, anno 1082 obiisset, non contulerit; brevi autem, postquam monasterium suum, inducto in id anno 1083 Lanzone, deseruisset, e vicino loco, quo secesserat, Trudonopolim fuerit reversus, ibidemque, ut apparet, cum Lanzone ad annum usque 1085, quo, orta hunc inter et Luipone contentione, Gandavum sese ad S. Petri monasterium recepit, fuerit commoratus, consectorium sit, ut Parisiis anno circiter 1082, utpote ante hæc studiorum causa ibidem etiam, ut supra docui, non versatus, verosimiliter non studuerit.

236. Quod ut evidentius fiat, imo Theodoricum Parisiis nunquam studuisse pateat, omnia ejus ab ineunte ætate ad illud usque tempus, quo Gandæ revocatus abbatiam Trudonopolitanam gubernandam accepit, gesta hunc in modum compendio et ordine expono. Puer adhuc in monasterio Trudonopolitano pro temporum illorum more fuit educatus ac litteris addiscendis admotus, cumque deinde factus ætate grandior monachis ab Adelardo II abbate fuisset ascriptus, litteris animum ad annum usque 1082, quo hic vivere desiit, in monasterii sui schola, quæ tunc ex dictis maxime florebat, perrexit excolere. D Adelardo deinde anno 1082 vita functo, monasterii-que regimini Lanzone, invitus monachis, admoto, cum plurimis ex his Trudonopoli excessit, cumque deinde e loco haud procul, ut apparet, hinc dissito, quo sese receperat, ad monasterium, assentiente Lanzone abbate, fuisset reversus, contentioque hunc inter et Luiponeum anno 1085 esset exorta, Gandavum, relicto iterum monasterio, concessit, ibique in S. Petri abbacia commoratus est ad annum usque 1099 seu certe 1098, quorum altero hinc Olberti Leodiensis episcopi litteris evocatus monasterium Trudonopolitanum abbatis munere gubernandum accepit. Talia sunt Theodorici ad tempus usque, quo hoc factum est, gesta, quæ sane, ut Theodorici cum Parisiis unquam ac nominatim anno circiter

1082 studuisse credamus, permittere non videntur. Jam vero, cum id ita sit, testimonium num. 214 huc transcriptum ac Theodorico attributum, quo istud astruitur, supposititium commentitiumque verosimillime est, quale etiam ob alia, quæ jam dictis adjungo, apparet.

237. Testimonium illud ante sæculi proxime elapsi initium seu ante annum 1615, quo a Galauo sacerdote laudatum fuisse, Carthusianus anonymus verbis supra huc transcriptis affirmat, ipsosmet Carthusianos latuisse videtur, uti etiam damnatum doctorem appellatum fuisse Raymundum Malliban seu Milleban, aut, ut alii volunt, Raymundum Diocrem. Fas est id colligere vel ex solo Petræo, Carthusiæ Coloniensis alumno, qui suis in primum Chronici Carthusiensis, a Dorlando contexti, librum Elucidationibus, anno 1608 excusis, § particulari studiose inquiri, « Cur damnati ac ter infelicis doctoris istius (qui scilicet sese damnatum Parisiis e feretro proclamari) nomen litterarum monumentis consignatum non sit. » Ne vero hic errasse arbitris Petræum, Petrus Sutor, Carthusiæ Parisiensis prior, anno 1537 e vivis sublatus, cujus opus de vita Carthusiana anno 1609 typis Coloniensibus lucem primum aspexit, lib. hujus primo, tract. 1, cap. 3, ita scribit: « Fatemur ingenue nullum doctoris illius (Parisiensis damnati) nomen per nos adductum esse, quod nullum sit litterarum monumentis, quod viderimus, proditum; itaque non fingere novum, sed incognitum tacere volumus. » Nec est cur hic opponas S. Brunonis Vitam ms., a Carthusiano anonymo per verba num. 209 recitata jam laudatam, quæ in bibliotheca Basileensi asservatur, annoque 1486 ac proin diu ante sæculum sextum decimum conscriptam, etsi enim in hac, ut in Operum Lannoii auctorum ac illustratorum tom. II, part. II, anno 1731 Coloniæ Allobrogum excusa pag. 376 in inferiori hujus margine notatum invenio, sequentia hæc verba: « Contigit circa annum Domini 1082 Parisiis prodigium horrendum in quodam magistro, cui secundum quosdam nomen erat Raymundus, » scripta inveniantur, Raymundi tamen nomini additum aliud, quo et Diocrès, aut etiam Milleban, ut ascriptum Theodorico abbati Trudonopolitano testimonium prodit, fuerit vocatus, infelicem doctorem Parisiensem habuisse, consecrarium inde non est, meritoque proinde illud vel pro supposititio vel pro admodum suspecto potest haberi, nisi forte liber, e quo a Galauo depromptum dicitur, in lucem profertur, proque genuino Theodorici fetu habeatur.

238. Verum quo hic loco, cujusve in bibliothecæ angulo servatur? Unde illum, aut, si mavis, illius exemplar, e quo verba num. 214 recitata excerpterit, Galaudus sibi comparavit? An bibliothecam, personamve, a qua pretiosum hujusmodi monumentum secum fuerit communicatum, in conscripto a se Carthusianorum Chronico uspiam declarat? Omnia hæc anonymus, e quo solo fere, quæ de Galauo jam dixi, discere licuit, Annalium Carthusiensium

A libri quarti hactenus non vulgati auctor in obscuro reliquit. Indicat quidem Galaudum virum honestum ac doctum fuisse; verum quis hinc asserat, acuti adeo iudicii hominem existisse, ut nec ab impostore decipi, nec opus, quod Theodorico esset suppositum, pro vera hujus lucubratione accipere potuerit? Fatendum interim est Bertholdum Nibisium aut, si mavis, Carthusianos, qui ei, quod in datis ad Andream Saussæium, didascalicæ hujus epistolæ anno 1645 impressæ, præfixis litteris laudat, testimonium Theodorici Trudonopolitani abbatibus exhibuerant, perperam ob illud, seu citatum seu exhibitum a Lannoio in dissertatione de vera causa secessus S. Brunonis in eremum, cap. 5, § 3 mendacii insimulari; id enim et a Nibusio citari, et huic B Carthusianis e Galauo acceptum exhiberi bona fide potuit. Sed alia modo huc spectantia, quæ Carthusianus anonymus recitatis num. 227 verbis non inclusit, discutiamus. Testimonii, quod Theodorico, abbati Trudonopolitano, attribuitur, diversa diversis e locis submissa exemplaria penes nos exstant, unum autem hæc inter in capite præfert sequentia hæc verba: « Andreas Quercetanus (Du Chesne) in Fragmentis Historiæ lib. IV citat ms. monasterii S. Theodorici prope Remos, cui titulus est De Ratione temporum, ubi legitur; » quibus præmissis testimonium, num. 214 huc transcriptis verbis conceptum, subjungitur, ac deinde in fine pro clausula additur « Hæc ibi. »

C 239. Cum primum in hoc testimonii, Theodorico ascripti, exemplar incideram, recitatis, quæ ei præfixa videbam, verbis excitavi Historiæ Francicæ Scriptorum Andree Quercetani seu Chesnii librum quartum avidè arripui, totumque a capite ad calcem sedulo excussi. Sed en! pag. 162, qua sola in toto illo Chesnii libro seu tomo liber ms. monasterii S. Theodorici prope Remos, cui titulus est « De ratione temporum » citatur, fragmentum historicum suppediatur, in quo, uti id inspicienti patescet, ne apex quidem vel de prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi, vel de pulso ex hac in eremum S. Brunone occurrit. Hinc intellexi, verborum, quæ proxime recitavi, descriptorem significatum hisce voluisse, testimonium, Theodorico abbati Trudonopolitano attributum, non libro seu tomo IV Chesnii, quem laudat, sed ms. « De temporum ratione » libro, e quo fragmentum historicum in totum illum Chesnii intulit, esse inscriptum. Verum nec id veritati consonum existimo, quod res hæc, si ita haberet, a pluribus aliis scriptoribus memorata verosimillime inveniretur, nec tamen memorata ab ullo hactenus a me inveniri potuerit. At vero sunt, uti ex notitiis, quas ad manum habeo, disco, qui in Trudonopolitani diocesis Leodiensis monasterii bibliotheca jactatum Theodorici, id olim abbatis munere moderati, de Sacra temporum ratione librum, in quo hic pro prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi testimonium num. 214 recitatum præbeat, asservari affirmant, addentes etiam, mirum nemini

debere accidere Martenei et Durandi, ordinis S. Benedicti scriptorum, in Itinere suo litterario, ubi de illa ordinis sui abbacia ejusque bibliotheca agunt, de libro illo silentium.

240. Ita pronuntiant, quod blui hi scriptores librarium mss. omnium, qui in Trudonopolitanae abbaciae bibliotheca servantur, cognitionem perfectam non habuerint, uti ipsimet declarant, operis citom. quidem primo scribentes, Trudonopolitanam bibliothecam esse satis bonam, librisque mss. sat insignibus instructam; tom. autem secundo tradentes, sese, cum ad abbatiam Trudonopolitanam iterum accessissent, librosque hujus mss. denuo scrutari vellent, obtinere id ab abbate non potuisse. Hinc, etsi etiam ms. illum de sacra temporum ratione librum in Trudonopolitani monasterii bibliotheca latere, ægerrime in animum possem inducere, in rem tamen, ne quid, quod ad conversionem S. Brunonis causam indagandam possit conducere, neglexisse viderer, sedulo inquirendum duxi, meque ad monasterium Trudonopolitanum, si modo assertos in hujus bibliotheca libros mss. scrutandi facultatem mihi impertiendam scivissem, conferre paratus, enixissime, ut hæc mihi concederetur, per amicos petii; verum, uti ea Marteneo et Durando, ita et mihi fuit negata. Præfatum interim librum in Trudonopolitana abbacia non reperiri, aut certe in eo supra hæc transcriptum pro prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi testimonium non contineri, litteræ inde scriptæ suadent; quas inter etiam una est, ab ipsomet abbate anno 1745 exarata, in qua hic sic scribit: « Recordor me a paucis annis ad petitionem Reverentissimi domini abbatis sancti Laurentii idem transumptum (testimonii scilicet, Theodorico abbati attributi) vidisse, et diligenter tunc inquisivi, si in authentico invenire potuissem, sed nusquam reperi in Chronicis Theodorici abbatis, unde apparenter transumptum esse potest. » Jam vero, cum nec liber ille, uti ex litteris, post rem diligentissime examinatum ad me scriptis, disco, in abbacia S. Victoris prope Parisios, in qua tamen illum assertari notatum etiam inveneram, reperiat, testimonium Theodorici abbatis, quod illi includi a nonnullis assertitur, pro omnino commentitio ex omnibus jam dictis videtur habendum.

§ XIV. *Cæsarii Eisterbacensis testimonium recensetur, et quid de hoc sit censendum, statuitur.*

241. Anonymus Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor, in medium adducturus Cæsarii Eisterbacensis pro prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi testimonium, ita præfatur: « Primus . . . inter extraneos, apud quem hujus prodigii narrationem legimus, se offert Cæsarius Eisterbacensis ordinis Cisterciensis, qui jam florebat anno 1188, id est, quinquaginta circiter annis post mortem primorum Patrum ordinis Carthusiensis cum sancto Brunone institutorum; aut saltem primo ab obitu sancti Brunonis sæculo, in quo et vixit viginti circiter annis; » ac deinde Cæsarii verba, testimonium

A illud complectentia, transcribit, proluxeque, quo id Parisiensi prodigio suffragari probet, contra Launoium disserit. Verba ejus omnia, ne quid de argumentorum, iis inclusorum, vi detraxisse videar, hæc transcribo, ad calcem etiam nonnulla, quæ in hæc observanda duxero, adjecturus. Sic itaque habent: « Hic (Cæsarius Eisterbacensis) in suo opere, quod, in libros duodecim ad formam dialogi digestum, « De illustribus miraculis et historiis « memorabilibus, quæ aut vel circa sua tempora « contigerant in Germania, Italia et Gallia, » prænotavit, libro xi, qui De Morientibus, inscriptus est, hoc spectaculum his prorsus verbis exponit: « Fuit in regno Franciæ clericus quidam nobilis et « dives, quæ duo sæpe homines extollunt, malisque « vitiis subjiciunt; qui cum mortuus esset et in fere- « tro positus, multitudine populi circumsedente, tam « ex clericis quam ex laicis, ipse se erexit, cunctis « audientibus, in hæc verba prorumpens: » Justus Judex judicavit, judicatum condemnavit, condemnatum tradidit in manus impiorum. « Quibus dictis, se « reclinaus iterum non obdormivit, sed de requie « transivit ad laborem, de deliciis ad miseriam. »

242. « His Cæsarius paucissimis verbis expavescendum damnati hominis spectaculum perfecte repræsentat utrique conformiter narrationi, quam superius tum ex anonymo Carthusiensi, tum ex codice (infra plus semel hic memorando) collegii Metensis descripsimus, ita ut nulla sit quoad rei substantiam inter eosdem auctores discrepantia, imo nec in ipsis circumstantiis repugnantia; unde neminem fore arbitramur, qui judicet eandem non esse narrationem, quantumvis reclamet Launoius. Magni proinde ponderis est hoc testimonium, a perantiquo scriptore datum, summæ auctoritatis viro, pietate et doctrina celeberrimo, quem Coloniensis archiepiscopus Henricus de Molenarck, sub quo vivebat, solum ex sensatissimis Germaniæ elegit, qui prædecessoris S. Engelberti archiepiscopi et martyris vitam nobili stylo exornaret. Cujus et operum ejus merita paucis, sed gravibus succidisse verbis sic commendat cardinalis Bona: « Cæsarius Eisterbacensis ordinis Cisterciensis, in Historiis memorabilibus pius, verax et simplex. » Quem etiam post obitum miraculis claruisse, scribunt Cistercienses. Cæsarii validissimam auctoritatem ut eluderet Launoius, historiam sic ab eo relatam conatus est probare esse diversam ab ea, quam S. Antoninus narravit. Sed vane desudavit ille conferendo narrationem S. Antonini cum narratione Cæsarii, quasi S. Antoninus primus illam evulgasset. Nam revera id, quod recenset Cæsarius, concordat cum chronicis antiquis Ordinis superius citatis, quæ ducentis et quinquaginta fere annis ante Antoninum, et eodem tempore quo vivebat Cæsarius, digesta sunt.

243. « Verum quia S. Antoninus non multum differt a Chronicis, videamus nunc, si mutua illa contentio, quam Launoius Antonini inter et Cæsarii narrationes vult reperiri, tanta sit, ut una dici me-

rito debeat diversa ab altera, ac proinde subruat totius historiae veritas. Sic igitur utramque aggreditur Launnius. « Imprimis, » inquit ille, « Cæsarius non designat certum tempus, quo suum prodigium evenerit; Antoninus vero designat annum ipsum, quo suum prodigium acciderit. » Sed in hoc vel minimam inter utrumque auctorem discordiam quis lector quantumvis sagax deprehendet? Certe si Cæsarius certum tempus a tempore, quod designat Antoninus, diversum et ab eodem multum remotum designaret, in hoc quidem appareret contentio; sed cum tempus sileat, nihil Antonino contrarium profert, ac proinde utriusque narrationis substantia eadem remanet. Huic præterea et sequentibus Launio objectionibus unico possimus responso satisfacere, si dicamus, quod verissimum est, Cæsarium hanc historiam compendio tantum attigisse. Unde non mirum, si multas tacuerit postea ab Antonino relatas circumstantias. « Deinde, addit Launnius, Cæsarius non definit certum in regno Franciæ locum, Antoninus vero certum in regno Franciæ locum definit, id est, Lutetiam. » Similis priori objectio, quæ simile meretur responsum, nempe nullam ibi reperiri inter utrumque auctorem contrarietatem; quæ reperiretur, si Cæsarius Hispaniam, Italiam vel aliquam aliam regionem sive regnum definitisset. At dixit ille, quod hoc prodigium in regno Franciæ acciderit; Antoninus vero, quod Lutetiæ, quæ est in regno Franciæ. Itaque quod Cæsarius omiserat, B. Antoninus supplevit. Et huic par est creditissimi Andreae Saussæii ad probandum eandem esse narrationem optima ratiocinatio, quantumvis dare in eam exclamet Launnius, « O miserabile effugium!

244. « Cæsarius de clerico quodam nobili ac divite sermonem habet; Antoninus vero quemdam eximium doctorem describit. » Hæc verba, clericus et doctor, aliquid inter se discriminis prima specie videntur habere, sed quæ facile conciliantur. Viros enim litterata et eruditione conspicuos sæpe dictos fuisse clericos, variis docemur exemplis. Apud Ordericum Vitalem lib. III: « Clericus cognominatus est, quia peritia litterarum aliarumque artium apprime imbutus est. » In historiam episcoporum Eystetentium: « Iste Joannes episcopus magnus clericus in jure canonico fuit. » Joannes quoque Birellius, prior Carthusiæ, ab Innocentio VI, qui eum obiisse audierat, « Clericus mundi » appellatus est, ut ad annum 1360 videbimus, non solum quia erat perfectus monachus (monachi enim aliquando etiam clerici dicti sunt), sed maxime quia tam in divina scientia, quam in humana superiorem habebat neminem. Ergo Cæsarius et Antoninus sibi invicem non adversantur, cum ille clericum, hic vero eximium doctorem, infelicem hominem dixerunt. Sed instat Launnius ut sequitur. « Cæsarius indicat clericum suum nobilitate ac divitiis in hominem superbum evasisse, Antoninus vero eum significat doctorem, qui magna scientiæ et

probitatis existimatione floreret. » Hæc objectio non majoris est ponderis, quam præcedentes. Nihil enim ex ea concluditur, aut concludi potest ad demonstrandam vel minimam inter has duas narrationes differentiam. Non enim Cæsarius, qualis esset ille clericus, an superbus, malisque vitiis subjectus exponit; sed quod esset « nobilis et dives, quæ duo sæpe homines extollunt, malisque vitiis subjiciunt. » Et hæc non repugnant communi narrationi, quæ hominem istum describit « eminentia scientiæ et probitate vitæ et maxima fama pollentem, » sed tantum juxta ea quæ exterius apparebant. Quam ob rem codicis Metensis auctor putat eum damnatum ob vitium vanæ gloriæ.

245. « Ab hæc objectione ad quintam transit Launnius, quam sic exponit: « Cæsarius Parisiensem academiam hic ne verbo quidem attingit; Antoninus vero illam prædicat. Et tamen Cæsarius ille multis in locis et Parisiensis academiæ et rerum in Parisiensi academia gestarum meminit. » Deinde multiplices ex Cæsario citationes Launnius colligit, in quibus Cæsarius fecit mentionem academiæ Parisiensis. Sed ad quid hæc citationes? Sicut enim ostendimus non recte concludi narrationem Cæsarii aliam esse ab Antonini narratione, eo quod ille non definit certum in regno Franciæ locum, quem hic definit; ita nec ullam dissonantiam importare potest silentium Cæsarii de academia Parisiensi, quam Antoninus prædicat. Sed ad alias Launio objectiones diluendas properemus. « Cæsarius aperte significat clericum suum uno eodemque tempore dixisse: Justus Judex judicavit, judicatum condemnavit, condemnatum tradidit in manus impiorum. Antoninus vero diserte asserit doctorem suum tribus distinctis diebus locutum esse. » Jam vidimus supra, ex citatis auctoribus Carthusiensis ordinis quosdam scripsisse, hanc trinam vocem a damnato prolatam fuisse uno eodemque die, quosdam vero tribus distinctis diebus. Sicque Cæsarii verba concordant cum primis; Antonini vero cum ultimis; nec propterea duæ censendæ sunt narrationes diversæ, cum in re convenient. Præterea non ita aperte, ut vult Launnius, Cæsarius significat, clericum suum uno eodemque tempore locutum esse; non enim distincte exprimit, quod hæc verba simul et semel vel tribus distinctis vicibus, sed summam tantum, quod hæc pronuntiavit: quæ sunt eadem quoad sensum, quæ Antoninus doctorem suum pronuntiasset testatur, non quidem iisdem prorsus verbis, nec eodem modo dicta, sed aliis idem significantibus, ita ut nulla sit in essentia rei contrarietas, nec diversitas, nisi tantum quod Cæsarius, brevitati studens, rem non tam fuse ac late curavit exprimere.

246. « Notandum etiam auctorem codicis Metensis, de quo supra, trinam illam damnati vociferationem iisdem fere verbis expressisse, quibus et ante eum usus fuerat Cæsarius. Porro quot et quantæ similes differentiæ in sacris Scripturis occurrunt, etiam

inter sanctos evangelistas, rem eandem diverso nar-
rantes modo, quos propterea sibi invicem contrarios
non solum dicere, sed et cogitare crimen esset?
Cæsarius non scribit, « clericum suum has voces
« omisisse, dem statutum ab Ecclesia pro mortuis
« officium celebraretur; Antoninus vero id omnino
« scribi. » Quis non miretur talem a Launoio, viro
sensato et docto, objectam diversitatem? Verum
est, nec negare possumus Cæsarium manifestam non
fecisse mentionem Officii mortuorum. Sed quis in-
facias iret, eum illud innuisse, quod scripsit, quod
defunctus ille « in feretro positus esset, multitudine
« populi circumcidente tam ex clericis quam ex
« laicis? » Cæsarius neutiquam significat « utrum
« clericus ecclesiastica sepultura privatus fuerit,
« neque; Antoninus vero aperte significat. » Neque
id etiam significarunt citati auctores Carthusienses;
ergo et ipsi sunt Antonino contrarii; ergo et eorum
narratio diversa est ab Antonini narratione. Quis
hoc cogitare? « Cæsarius non dicit Brunonem
« Carthusianæ religionis auctorem spectaculo, quod
« narrat, interfuisse; Antoninus vero dicit specta-
« culo, quod describit, Brunonem Carthusianæ reli-
« gionis auctorem interfuisse. » Sed tacuit Cæsarius,
quia forsam nescivit, sanctum Brunonem interfuisse
spectaculo; nam duobus tantum annis post illud pa-
tratum in Carthusiam secessit. Vel, si scivit Cæsa-
rius, noluit tamen dicere, quod a suo proposito
alienum esset. Nam propositum ejus erat, varia de
morientibus exempla proponere, non conversiones,
sive ordinum institutiones explicare.

247. « Deinde sancti Brunonis conversio non fa-
cta est in publico, sicut nec constat, utrum illud
spectaculum in ecclesia, vel in aula defuncti (quod
tamen verisimilius est) coram multis, vel paucis ho-
minibus evenerit. Neque etiam conversio Brunonis
facta est eodem instanti, quo dictum spectaculum,
sed intra privatos parietes, et diu post illud per-
actum, ut constat ex citatis auctoribus. Unde nec a
nemine, qui dicto spectaculo interfuerat, perspicui
potuit. Antoninus vero id dixit, quia sic scriptum
legit et narratum audivit. « Cæsarius non affirmat,
« ex suo spectaculo Brunonem instituendæ religio-
« nis suæ occasionem cepisse; Antoninus vero affir-
« mat. » Hæc Launoii objectio non est diversa a
precedenti; sed in duo divisit, quod simul et semel
dici poterat, ut, quod solidis rationibus non poterat,
multis saltem verbis conaretur obruere. Huic igitur
objectioni factum est satis ex responsione superiori.
Quid enim mirum, si Cæsarius, qui de Brunone nul-
lam fecerat mentionem, instituendi ordinis Car-
thusiensis occasionem etiam tacuerit propter easdem
rationes, quas superius tetigimus? « Cæsarius non
« tradit prodigium suum Parisiis contigisse; Anto-
« ninus vero tradit. » Hæc etiam objectio eadem est
ac secunda; quod enim hic dicit Launoius, idem su-
perius secundo loco dixerat, mutatis tantummodo
verbalis et modo loquendi. Ino et utraque objectio
quintæ multum similis est. Unde patet Launoii au-

xiu nimis in exaggerandis hujusmodi differentiis
studium. « Postremo Cæsarius nihil habet de toto
« illo lectionis quartæ Vigiliarum pro mortuis ne-
« gotio, quod post Antonini tempus ab anonymo
« Vitæ Brunonis scriptore tractatum est. » Sed nec
Antoninus aliquid habet de toto illo lectionis quartæ
negotio; ergo non differt a Cæsario. Nec etiam
veteres Carthusienses, ut hujus lectionis quartæ et
verborum « Responde mihi » meminerunt. Ergo nec
ipsi Cæsario sunt contrarii.

248. « Præterea Launoius Cæsarii auctoritatem
conatur deprimere auctoritate clarissimi ac reveren-
dissimi viri Nicolai Coeffetei, Parisiensis theologi,
qui in responsione ad mysterium iniquitatis dicit,
Cæsarii Dialogos fabularum esse plenos. Sed cum
Coeffeteus suam sententiam tantum confirmet Con-
radi Gesneri, hominis Zuingliani, judicio, ut ipse
facetur Launoius, cardinali Bonæ, viro æque plo ac
docto, potius credimus qui Cæsarium laudat, tan-
quam in historiis memorabilibus veracem. Nec im-
merito, cum ipse Cæsarius se nihil fluxisse sanctis-
sime juret, dicens: « Testis mihi est Deus, nec
« unum quidem capitulum in hoc Dialogo me fin-
« xisse. » Coeffetei itaque et Gesneri auctoritatibus
præferimus auctoritates illustrissimi Saussæii, et Ja-
cobi Breullii pietate et doctrina insignis, et aliorum
qui de Cæsario honorificentius judicaverunt, et præ-
sertim eximii sacræ theologiæ doctoris, et ad S.
Geronem Coloniae canonici Tilmanni Bredembrachii,
multis et scientiæ et virtutum titulis spectabilis; cu-
jus studio et labore in lucem sunt edita multa vete-
rum scriptorum monumenta; qui etiam recognoscen-
dis expurgandisque Cæsarii Dialogorum libris multum
laboris posuit, in lucem eos emissurus, ni, cum
jam pene ad calcem pervenisset, ad cœlestia fuisset
evocatus. At ne tanti viri pia studia perirent, effecit
inter alios Jacobus Fischerus, sacræ theologiæ doctor,
qui, quod ille incœperat, perfecit, et in sua præfa-
tione Gesneri de Cæsario calumniam probe refu-
tavit.

249. « Denique Launoius in conclusione capituli
tertii suæ dissertationis Saussæium virum eruditum,
quasi ridiculum prosequitur, quod in Cæsarii narra-
tione substantiam rei ab ejus circumstantiis dixerit
esse distinguendam, hancque Saussæii distinctionem
contra fas omne insulse Launoius retorquet in Joannam
Papissam. Sed cum profiteamur injuriam injuria non
propulsare, lectoris judicio relinquimus, num opti-
mæ sit hæc disputandi ratio ad asserendam verita-
tem et quoscunque auctores, diversimode rem eam-
dem describentes, conciliaudos. Verum Saussæio im-
ponit Launoius, dicens eum in eo posuisse rei sub-
stantiam, quod Cæsarius « prodigium actum in regio-
« Franciæ, nec suo tempore actum referat. » Nam
minime illud Saussæius dixit. Postquam enim totam
Cæsarii narrationem retulit, addit: « Hæc Cæsarius
« qui substantiam rei, de qua sermo est, patenter
« comprehendit in descriptione ista. » Sic igitur di-
cens Saussæius, monet quidem, substantiam rei ir-

Cæsarii descriptione reperiri, sed in quo consistat, non explicat. Deinde statim de circumstantiis subdit: « Qua (descriptione) etsi non omnes adæquate circumstantias eat expressum, cum annum non consignet, nec specialem Galliæ locum, quibus ista quæ refert evenerunt. » Et eæ sunt circumstantiæ, etiam a Launoio notatæ, quas Sausæius summam in Cæsarii descriptione perstringi asserit, cum paulo post dicit: « Nihilominus totum dicit (Cæsarius) cum id actum in regno Franciæ asserat, nec suo tempore, sed ante, per verbum *FUIT*, satis evidenter significet. » Igitur per hæc verba: « Totum dicit, » etc., intelligit Sausæius circumstantias illas, quas paulo ante dixerat a Cæsario non esse « adæquate expressas, cum annum non consignet, nec specialem Galliæ locum, » etc. Hic est verus ac sincerus Sausæii verborum sensus, quorum ordinem Launoius invertit, ut ea commodius in suam sententiam detorqueret, faciliusque lectori persuaderet, Sausæium substantiam rei in eo posuisse, « Quod Cæsarius prodigium actum in regno Franciæ, nec suo tempore actum referat. »

250. « Sub finem ejusdem conclusionis capituli tertii rursus Launoius Cæsarium, sive potius Carthusienses ex Cæsario aggreditur, cum ex eodem Cæsarii tractatu duo a se deprompta exempla integre describit, ex quibus vult « otiosos homines unum confuisse prodigium, quod Carthusianorum initium tale, quale nunc » excutit, sive excutere nititur, « fingendi causam præbuisse » contendit. Unum est enjuscumque canonici Parisiensis, qui post mortem suam et honorificam sepulturam amico apparens se damnatum nuntiavit, eo quod vera sibi morienti contritio defuisset. Alterum est historia illa, quam Launoius superius probare conatus est diversam esse ab Antonini narratione. Quis non miretur Launoii astutiam? Duo jungit quæ magnam habere similitudinis affinitatem asserit, ut subtilius oculos mentemque lectoris perstringat. Sed constanter negamus aliquam inter duo illa exempla intercedere similitudinem præter commune utrique homini damnationis infortunium: aut « otiosos homines » ex his duobus prodigiis, sive etiam ex uno tantum causam recessus sancti Brunonis fluxisse progressionem temporis, ut vult Launoius; quandoquidem anonymus ille Carthusiensis [anonymum illum Carthusiensem], qui primus rem scriptis mandavit, ipso Cæsarii tempore vixisse, superius probavimus, a quo, non vero a Cæsario, alii Carthusienses citati ejusdem historiæ narrationem mutuati sunt. » Hactenus Annalium Carthusiensium libri quarti auctor laudatus, in quem nunc nonnulla observanda.

251. Recte itaque imprimis contra Launoium contendit, e diversis adjunctis, quæ narrationem de defuncto, qui scilicet damnatum, e feretro proclamavit, ab Antonino, seu potius, e quo hic illam hausit, a primorum quinque Carthusiæ Priorum

A Chronici auctore anonymo suppeditatam, afficiam, atque a narratione, de defuncto, qui pariter sese damnatum e feretro vociferatus sit, a Cæsario exhibitam, absunt, merito argui non posse, vel narrationem Antonini seu anonymi cum substantia narrationis Cæsarii pugnare, vel prodigium, quod hujus argumentum est, a prodigio, quod illa ob oculos ponitur, indubie esse diversum. Quid enim magis obvium, quam facta historica invenire, a diversis scriptoribus relata, quæ, quamvis eadem sint, adjunctis tamen ab uno, quæ ab alio subiciuntur, sint ornata? Nec est cur id mirum videatur, cum non raro fiat, ut rem, quam alter fuisse, nullis plane ejus, aut certe paucis duntaxat, adjunctis omissis, exposuit, alter compendio tantum referat, omnibus fere adjunctis nudatam. Inno vero ne quidem ex adjunctis inter se pugnantibus nec ulla ratione in concordiam vocari natis argui semper potest, narrationes, in quibus hæc occurrunt, circa res versari diversas. Constantinum Magnum imperatorem, ut militari signo, in crucis modum efformato, in exercitu adversus Maxentium præliaturo uteretur, divinitus in somnis monitum fuisse, Firmianus Lactantius apud Baluzium lib. II Miscellaneorum, pag. 37 memoriæ prodit. Idem etiam facit in Vita ejusdem Constantini lib. I, cap. 29 Eusebius. Verum in tempore, quo visio illa Constantino fuerit oblata, binos inter scriptores illos minime convenit. Eam enim Lactantius cum nocte, commissam die 27 Octobris anni 312 ad postem Tiberis pugnam, in qua Maxentius interiit, proxime prægressa, conjungit; Eusebius vero iis, quæ lib. de Vita Constantini cit. capp. 28, 29 et 37 scribit, non obscure indicat, tunc factam, cum Constantinus adhuc in Galliis esset, necdumque Alpes in Maxentium arma moturus, trajecisset, ac proin aliquanto temporis spatio ante dictam noctem. Pugnant ergo Eusebius et Lactantius in adjunctis, et tamen, duas horum scriptorum narrationes circa diversas Constantino oblatas visiones versari, certum non est.

D 252. Juliani Apostatæ in bello interitum referunt scriptores æquales aut subæquales diversi; sed quot hunc eventum adjunctis sese inter pugnantibus ornant! Ad hæc, ut etiam ex ipso, quod hic tractamus, argumento exemplum adducam, horrendum doctoris damnati prodigium publice coram ingenti hominum multitudine contigisse, scriptores § XI et seq. recensiti, affirmant; privatos autem id intra domus defuncti parietes evenisse, Codicis Metensis auctor infra laudandus tradit; at quis propterea prodigium, quod hic narrat, a prodigio, quod illi referunt, dixerit esse diversum? Etsi itaque, tres a doctore Parisiensi vociferationes, quarum prima hic se accusatum, secunda judicatum ac tertia damnatum declaravit, tribus diebus diversis fuisse emissas, scriptores proxime laudati etiam memorent, clericumque suum seu doctorem simul et semel ac proin uno eodemque die se judicatum, condemnatum atque in

« manus impiorum traditum, » Cæsarius, ut Launoius vult, tradere videatur, prodigium tamen, quod hic narrat, a prodigio, quod illi recensent, diversum non certo est. Neque tamen cum illo certo etiam est unum, atque idem. Columbius in sua de Carthusianorum initiis Dissertatione num. 64 sic scribit : « Istud . . . (a Cæsario scilicet relatum) prodigium nonnulli faciunt idem Parisiensi, de quo nunc agimus ; alii vero negant : ego neque idem illi, neque ab eo diversum asserere nunc velim. Certe non additur a Cæsario compulsisse Brunonem et socios ad eremum ; id autem unum illud est, quod fecit, ut de Parisiensi nunc agerem. Malim asserere et omnino istius loci res est, adversarium (Launoium nempe) non debuisse scribere sequentia in sua de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione pag. 145 : « Cæsarius Cisterciensis narrat duo, quæ Carthusianorum initium tale, quale nunc excutimus, fingendi causam otiosis hominibus præbuerunt. » Cum enim duorum alterum sit illud ipsum, quod modo retuli, hominis in regno Francorum redidivi, seque Dei iudicio damnatum exclamantis, non video, cur otiosi homines ad Parisiense fingendum debuerint adungere canonici Parisiensis, qui post paucos a morte diei se siæ corpore videndum homini valde familiari præbuit.

253. « Scilicet canonicus hic nihil habuit commune seu cum redivivo Parisiensi, de quo nunc sermo est, seu cum alio, qui, cum parabatur conditorio, redditus fuit vite in regno Francorum. » Ita ille : et merito quidem prodigium, quod a Cæsario narratur, cum prodigio Parisiensi, quod a quinque primorum Carthusiæ Priorum Chronici auctore ac deinde ab Antonino memoriæ proditum fuit, unum idemque non certo esse, contendit. Ast an recte simul contra Launoium adjungit, postremum hoc prodigium, et prodigio, quod a Cæsario refertur, alteroque Parisiensis canonici, qui amico post mortem apparens, damnatum sese nuotaverit, ab otiosis hominibus confutum non esse aut. confutum ? Ita vel idcirco autumo, quod ad illud fingendum, si fortassis reipsa pro fabula seu figmento sit habendum, solum prodigium, a Cæsario relatum, suffecisse queat, concurrissetque etiam alterum illud Parisiensis canonici, nulla ratio suadeat, imo potius contrarium suadeat dissimilitudo quam maxima hoc inter et Parisiense, quo Bruno in eremum pulsus fuerit, prodigium intercedens, quæ tanta est, ut nihil fere ambo illa prodigia habeant commune, quemadmodum consideranti patebit. Porro etsi, ut jam dixi, verbisque etiam mox recitatis Columbius innuit, Parisiense, quo sanctus in eremum pulsus fuerit, prodigium cum prodigio, quod Cæsarius refert, unum atque idem non certo sit, unum tamen ab altero distinctum non esse, verosimile idcirco apparet, quod utriusque eadem sit substantia, hominem scilicet, qui vita functus erat jamque in feretro positus, damnationem suam tantisper redivivum astantibus denuntiasset. Nec obstat utriusque prodigii adjun-

cta invicem discrepare, cum hæc a substantia, quæ tam uni quam alteri e duobus hisce prodigiis secundum jam dicta est communis, distinguenda sint, uti infra ostendam. Atque hinc jam fit ut ex prodigio, quod Cæsarius narrat, aliud illud, quo Sanctus noster in eremum secesserit, utcumque confirmetur.

254. At vero ipsammet Cæsarii narrationem in dubium revocat Launoius, nec sane immerito. Quid enim contra afferat verbis supra recitatis Carthusianus noster anonymus, Cæsariusque a sinceritate, qua in scribendo usus est, commendari mereatur, peritiores tamen modo critici omnes consentiunt, credulum nimis cum fuisse, utpote qui in suis duodecim Dialogis non satis accurato criterio veras historias a falsis secreverit, et interdum nugas et fabulas, quas undecunque corrasit, sine ullo prorsus delectu inseruerit. Stillingus noster tom. I Septembris in Vita B. Margarete Lovaniensis virginis et martyris pag. 590, num. 44, opportune ad institutum præsens sic scribit : « Quod spectat ad fidem hisce Actis (B. Margarete scilicet a synchrono Cæsario lib. VI Dialogorum cap. 34 conscriptis) adhibendam, non eadem forsitan omnium erit sententia, nisi diligens fiat distinctio inter varia ab eodem auctore narrata. Quippe fuit Cæsarius vir pius et doctus quidem, sed pro tempore, quo vivebat, simplex et credulus ; atque ex eo fit ut Dialogi ipsius non careant narratiunculis quibusdam, quæ pro fabulis leguntur hoc tempore ; verum non recte judicabimus, si idem plane de omnibus feramus iudicium, quia multa narravit, quæ a verisimilitudine non sunt aliena, quæque exacte nosse potuit, quod his et loco et tempore esset vicinus. Itaque cum suspicio mendacii non cadat in Cæsarium, virum utique pium et sincerum, cumque in rebus tam vicinis, quam eidem erant spectantia ad Margaretam, nullum fere sit errandi periculum, fidem in hisce negare non possumus Cæsario, ejusque auctoritas omnibus aliis, qui serius scripserunt, hic videtur præferenda. Qua de causa elogium beatæ nostræ, quod ipse concinnavit, primo loco edam, uti posteriorum narrationibus præferendam. »

255. Cæsarius itaque etiam secundum Stillingum, qui tamen, uti ex ipsis ejus verbis satis liquet, crisi minus severa, licet sane æquissima, in scriptorem hunc utitur, fidem indubitam prodigio, quod verbis num. 241 huc transcriptis narrat, conciliare non potest, cum id, si reipsa unquam locum habuit, et diu ante Cæsarii ætatem, et in Gallia, monasterio Eisterbacensi minus vicina, factum esse debeat ; hincque scriptor (vide Stillingi verba proxime recitata) fidem indubitam in iis, quibus et tempore et loco vicinus haud fuit, non mereatur. Recte itaque illud a Launoio in dubium revocatur ob infirmam, cui innititur, Cæsarii auctoritatem. Attamen, cum unum atque idem, ut jam docui, verosimiliter sit cum Parisiensi, quo Bruno in eremum pulsus fuerit, prodigio, hocque ab anonymo, qui sæculo tertio decimo floruit, primorum quinque Carthusiæ Priorum

Chronici auctore litteris sit mandatum, falsitatis A equidem, utpote in duobus sic saltem sæculi xii scriptoribus fundatum, minus suspectum videtur habendum, nisi forte quis velit, aut a proxime laudato Carthusiæ Priorum Chronici auctore, aut ab altero, e quo hic sua hausit, e relato per Cæsarium, quod nunquam acciderit, prodigio Parisiense illud aliud, quo Bruno in eremum actus fuerit, acceptum fuisse, adjunctisque pro arbitrio confictis auctum. Atque hoc quidem ut æstimaret, propensus etiam fuisse Mabillonius videtur.

256. Etenim in Annalibus Benedictinis lib. lxxvi, num. 64 sic scribit : « Aliam istius secessus (S. Brunonis in eremum) causam post annos minimum ducentos quidam attulere auctores, nimirum Brunonem, dum Parisiis in scholis versaretur, prodigio rediivi canonici, qui se damnatum vociferatus sit, perterritum in eremum secessisse, et adjunctis sibi sociis Carthusiensium Ordinem instituisse. Quæ narratio, variis subinde aucta circumstantiis, sancto Antonino, ipsique Gersoni, solidæ doctrinæ ac pietatis viro, probata, non mirum si bona fide a totius sacri ordinis alumnis admessa est et asserta sit, cui Cæsarius Eisterbacensis videtur prælusisse. » Ita ille : an autem Cæsarius Parisiensi, quo sanctus fuerit conversus, prodigio reipsa præluserit, huiusve fingendi occasionem otiosus ingenii dederit, cuique ex infra dicendis dispiciendum relinquo. Ut interim e Cæsario haustum hoc esse, vehementius quis suspicetur, moveri potest ex eo, quod scriptor hic sæculi tertii decimi initio indubie floruerit, anonymus autem primorum quinque Carthusiæ Priorum Chronici auctor ante annum circiter 1250 suam hanc elucubrationem, in qua Parisiense prodigium refert, verosimilius non elaborarit, uti ex iis, quæ § I disserui, satis liquet. Quod si porro certum foret, prodigium, quod refert Cæsarius, evenisse, idque a prodigio Parisiensi, quo Bruno in eremum pulsus fertur, non esse diversum, Carthusianorum sane, hinc causam conversionis sancti patriarchæ sui repetentium, sat verosimilis appareret opinio, etsi interim Cæsarius, Brunonem prodigio, quod narrat, in eremum actum fuisse, non edicat. Atque hinc est, cur potissimum, non an causa conversionis sancti fuerit, sed an veritati consonet Parisiense prodigium, inquirendum sit ; qua de re quæ tandem mea sit opinio, tunc edicam, cum post jam relatos scriptores antiquos, qui testimoniis suis prodigio suffragantur, recensero etiam scriptores antiquos, qui silentio suo eidem videntur officere.

§ XV. *An quid contra anastasm, qua auctor se damnatum publice denuntiavit, ex silentio vel S. Brunonis, vel Guigonis, vel Guiberti de Novigento possit confici.*

257. In rebus historicis argumento negativo vim non modicam frequenter inesse, peritiores omnes critici modo admittunt. Unum hic omnium loco attulisse sufficiat Muratorium. Hic Anecdolorum tom. II, cap. 21, sic scribit : « Sed jam quosdam mihi reponentes

A audire videor, hanc argumentandi rationem enervatam plumbeamque esse, quippe argumento, ut logici appellant, negativo nil potest probari. Ita fortasse respondeant, qui ecclesiasticam eruditionem neque a limine salutarunt, totumque cerebrum tricis scholasticis devoverunt. Nam quantum roboris argumento negativo inest, tum luculentus hæc de re tractatus prodit, tum universa eruditorum respublica quotidie experitur. Et quo pacto, amabo, commenta, fabulæque explodi atque exhibitari possent, quæ in posteriorum temporum historias irrepserunt, nisi antiquiorum silentium pluris, quam imperita andaxque recentiorum loquacitas peuderetur? Affirmant hi ad arbitrium suum, gesta que a temporibus suis remotissima somniant; illi vero ne volam quidem, vestigiisque earum rerum reliquere, relicturi sane, si earum notitiam habuissent. Et nos affirmantium potius imperitia, quam tacentium doctrina duci stitemus? » Hæc generatim Muratorius de argumenti negativi vi, quæ quanta subinde sit, uti etiam qui et quando locum habere queat, pronum erit ex jam nunc dicendis eruere.

258. Cum plura, eaque etiam notatu dignissima, quæ litteris consignata non reperiantur, nec forte etiam fuerint, sæculis præteritis gesta esse, apud omnes prope in confesso sit, nec merito negari posse videatur, non continuo est consequens, ut res, quæ a solis scriptoribus recentioribus memorantur, indubie falsæ sint; certo tamen tunc vel probabiliter duntaxat falsæ erunt, prout vel, quod raro sane fiet, constiterit, vel probabile aut verosimile duntaxat fuerit, scriptores antiquos aut unum saltem ex his alterumve, a quibus silentio premuntur, esse huiusmodi, ut eas, si fuissent, scituri, scitasque commemoraturi fuissent. Papebrochius noster ab hisce non multum abludivit, in Propylæo mensis Maii rectissime, ut mihi equidem apparet, ad præsens institutum sic scribens : « Quamvis in rigore dialectico non sequatur : Non est scriptum vel dictum; ergo non est factum; nec enim minus fuisset a Christo suscitatus Lazarus, licet hoc Joannes et alii tres evangelistæ tacuissent, tacuissent etiam apostolorum discipuli, et his ætate proximi omnes; recte tamen sequitur : Hoc vel illud caret congruæ antiquitatis, et auctoritatis testimonio; ergo, factum esse, non est prudenter credibile, sicuti non esset credibilis resuscitatio Lazari in universali omnium silentio, qui rei gestæ vel interfuissent ipsi, vel ex præsentibus accepissent, etc. Tanto autem fit certior et evidentior ex argumento negativo demonstratio, quanto notitia facti, de cuius credibilitate controvertitur, ad plures pertingere, et a pluribus scripto consignari debuisset propter insignem sui claritatem. » Hæc Papebrochius, docens scilicet, argumento negativo, ut ut facta, contra quæ militat, a vero esse aliena, invicte non probet, eam tamen vim inesse, qua fiat, ut hæc inde vel magis vel minus ad rerum incredibilium classem accedant.

259. Dispiciamus modo, an et quid secundum

jam dicta e scriptorum antiquorum silentio, seu ex argumentis negativis, e silentio hoc formatis, possit confici contra Parisiense, quo Bruno in eremum pulsus fuerit, doctoris tantisper redivivi seque damnatum, publice coram infinita propemodum populi multitudine tunc vociferati prodigium. Launoius in sua de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione in medium adducit, auctores viginti novem antiquos, quos, cum prodigii Parisiensis non meminerint, commentitium id esse suo silentio testari contendit. Horum alii sancto æquales aut subsequales fuerunt, alii uno alterove circiter sæculo post eum floruerunt, omniumque ultimus Joannes de Sancto Victore anno 1322 scribendi finem fecit. Verum nulla ratione, cur nonnulli ex his prodigium illud siluerint, mirum accidit, vimque proinde aut nullam, aut sane admodum exiguam formatum ex eorum silentio negativum argumentum obtinet. Quare neminatim auctorum illorum, non omnium, sed præcipuorum duntaxat ac maxime eorum, qui prodigium, si fuisset, commemoraturi verosimiliter fuissent, quosque proinde id non fecisse, mirum potest non immerito videri, silentium libet discutere, ac qui quæque ex hoc adducta a Launoio argumenta negativa valeant, ponderare. Initium duco a silentio ipsiusmet S. Brunonis, cui § præsentis duos adhuc alios, videlicet Guigonem, quintum Carthusiæ priorem, et Guibertum de Novigento, prodigium pariter silentes, adjungam. Sanctus itaque in epistola, supra jam pluries laudata infraque hic integra recitanda, quam ad Radulphum Viridem, quo hunc ad emissum monachici habitus suscipiendi votum implendum excitaret, conscripsit, nullam plane de horrendo doctoris damnati spectaculo, quo viso, votum ipse impleverit atque in eremum sese receperit, mentionem facit, ubi tamen hoc ad commovendum Radulphi ad voti exsolutionem animum peropportunum fuisset.

260. Hinc Launoius in sua proxime iterum laudata de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione cap. § ita argoit: « Radulphus indignit ærioribus stimulis, quibus ad sui... (quod cum Brunone de monachico habitu suscipiendo in collatione supra memorata emiserat) voti exsolutionem concitaretur. Unde fit ut Bruno hac in epistola, sicut votum reddenti gloriam, ita non reddenti æternam penam Radulpho proponat; ubi certe locus fuit illi spectaculo horribili, si quod Parisiis actum Brunonem ad implendum votum antea impulsisset. Quid enim erat ad confingendam Radulphi cunctationem paratius, quam ei et opportune et importune inculcare id spectaculi genus, quo ipsa Brunonis cunctatio, si Epistolæ didascalicæ (a Sausseio scilicet ad Bertholdum Nilusium scriptæ, annoque, ut supra docui, 1645 typis Coloniensibus excusæ) credimus, devicta est? Neque hoc telum, quo se impetum iri prævidit auctor didascalicus, satis idonee declinat, imo transadigendum pectus objicit,

A ubi religionem voti, quo Bruno et Radulphus tenebantur, cum illi horribili spectaculo, quod Brunonem in eremum egisse docet, componens horribile spectaculum pro fortiori incitamento ducit. Hoc autem fortiori incitamento si opus fuit Brunoni, cur non, quæso, Radulpho, qui exsolutionem voti sic distulit, ut nunquam, quod sciam, impleverit? At sapientem virum in epistola, ubi machinas omnes adhibet ad movendum Radulphum, præterisse, vel non sæpius exaggerasse quæsitum supplicium e spectaculo, quod in promptu positum erat, si tamen nunquam positum fuit, id vero justam in Brunone, ut opinor, admirationem haberet. Cum igitur inter momenta rationem, quibus Bruno Radulphum permovet ad reddendum votum, omisit horribile spectaculum, quo scriptor didascalicus (Sausseius nempe, ita hic a didascalica sua Epistola mox memorata appellatus) se a puero imbutum profitetur, id omisit, quod dicere non potuit. Dicere autem non potuit quod sibi non accidit, quodque longo post se tempore invectionem nonnulli Carthusianorum originem fecerunt. »

261. Hactenus Launoius; audi modo, quid ad hoc ejus contra prodigiosam doctoris Parisiensis anastasim argumentum respondeat Cartusianus anonymus, Annalium Ordinis sui libri quarti hactenus non vulgati auctor. « Quorsum.. (inquit lucubrationis suæ num. 96) hujus mentio spectaculi, quod Radulphum non spectabat, quippe qui votum suum dum forsitan ante emiserat? Cumque illud ex Chronicis Ordinis (Carthusiensis nimirum) dicatur Parisiis accidisse anno 1082, quo quidem tempore clerici Remenses, a Manasse olim expulsi, ad ecclesiam suam jam redierant, fieri potest, quod vel illud, si in aula inter amicos res acta fuit, ut ex iisdem Chronicis colligendum est, ignoraverit Radulphus, vel saltem ei non interfuerit. Sed etsi concederemus enim tunc fuisse presentem, non inde sequeretur Brunonem amico debuisse potius prodigii, quam voti emissæ memoriam refricare. Paratius enim erat ad confingendam Radulphi cunctationem ei opportune et importune inculcare votum, quo tenebatur astrictus, ad quod exsolvendum sub pœna peccati mortalis obligabatur, ex cujus defectu damnationem erat incursurus æternam, quam alias non erat incursurus, etsi non audiret, nec obaudiret, prædictum spectaculum. Quam ob rem nihil frequentius ei sanctus Bruno ingerit in sua Epistola, quam obligationem votum exsolvendi, et pœnas, quas Deus promissa sibi non facientibus minatur. » Ita ille, proposito a Launoio argumento nihil omnino contra doctoris damnati historiam evinci, idcirco potissimum contendens, quod sanctus in sua ad Radulphum Epistola voti potius, seu obligationis, huic annexæ, quam feralis damnati historię, utpote quæ minus, quam illa, ad voti exsolutionem a Radulpho extorquendam esset apta, meminisse debuerit.

262. Verum, etsi id ita sit, certum equidem est

Chronici auctore litteris sit mandatum, falsitatis A equidem, utpote in duobus sic saltem sæculi XIII scriptoribus fundatum, minus suspectum videtur habendum, nisi forte quis velit, aut a proxime laudato Carthusiæ Priorum Chronici auctore, aut ab altero, e quo hic sua hauserit, e relato per Cæsarium, quod nunquam acciderit, prodigio Parisiense illud aliud, quo Bruno in eremum actus fuerit, acceptum fuisse, adjunctisque pro arbitrio confictis auctum. Atque hoc quidem ut æstimaret, propensus etiam fuisse Mabillonius videtur.

256. Etenim in Annalibus Benedictinis lib. LXVI, num. 64 sic scribit: « Aliam istius secessus (S. Brunonis in eremum) causam post annos minimum ducentos quidam attulere auctores, nimirum Brunonem, dum Parisiis in scholis versaretur, prodigio rediivi canonici, qui se damnatum vociferatus sit, perterritum in eremum secessisse, et adjunctis sibi sociis Carthusiensium Ordinem instituisse. Quæ narratio, variis subinde aucta circumstantiis, sancto Antonino, ipsique Gersoni, solidæ doctrinæ ac pietatis viro, probata, non mirum si bona fide a totius sacri ordinis alumnis admissa est et asserta sit, cui Cæsarius Eisterbacensis videtur prælusisse. » Ita ille: an autem Cæsarius Parisiensi, quo sanctus fuerit conversus, prodigio reipsa præluserit, huiusve fingendi occasionem otiosus ingeniis dederit, cuique ex infra dicendis dispiciendum relinquo. Ut interim e Cæsario haustum hoc esse, vehementius quis suscipitur, moveri potest ex eo, quod scriptor hic sæculi tertii decimi initio indubie floruerit, anonymus autem primorum quinque Carthusiæ Priorum Chronici auctor ante annum circiter 1250 suam hanc elucubrationem, in qua Parisiense prodigium refert, verosimilius non elaboravit, uti ex his, quæ § I disserui, satis liquet. Quod si porro certum foret, prodigium, quod refert Cæsarius, evenisse, idque a prodigio Parisiensi, quo Bruno in eremum pulsus fertur, non esse diversum, Carthusianorum sane, hinc causam conversionis sancti patriarchæ sui repetentium, sat verosimilis appareret opinio, etsi interim Cæsarius, Brunonem prodigio, quod narrat, in eremum actum fuisse, non edicat. Atque hinc est, cur potissimum, non an causa conversionis sancti fuerit, sed an veritati consonet Parisiense prodigium, D inquirendum sit; qua de re quæ tandem mea sit opinio, tunc edicam, cum post jam relatos scriptores antiquos, qui testimoniis suis prodigio suffragantur, recensero etiam scriptores antiquos, qui silentio suo eidem videntur officere.

§ XV. *An quid contra anastasim, qua docteur se damnatum publice denuntiavit, ex silentio vel S. Brunonis, vel Guigonis, vel Guiberti de Novigento possit confici.*

257. In rebus historicis argumento negativo vim non mollicam frequenter inesse, peritiores omnes critici modo admittunt. Unum hic omnium loco attulisse sufficiat Muratorium. Hic Anecdotorum tom. II, cap. 21, sic scribit: « Sed jam quosdam mihi reponentes

A audire videor, hanc argumentandi rationem enervatam plumbeamque esse, quippe argumento, ut logici appellant, negativo nil potest probari. Ita fortasse respondeant, qui ecclesiasticam eruditionem neque a limbo salutarunt, totumque cerebrum tricis scholasticis devoverere. Nam quantum roboris argumento negativo insit, tum luculentus hac de re tractatus prodit, tum universa eruditorum respublica quotidie experitur. Et quo pacto, amabo, commenta, fabulæque explodi atque exhibitari possent, quæ in posteriorum temporum historias irropsere, nisi antiquorum silentium pluris, quam imperita audaxque recentiorum loquacitas penderetur? Affirmant hi ad arbitrium suum, gesta que a temporibus suis remotissima somniant; illi vero ne volam quidem, vestigiumque earum rerum relicture sane, si earum notitiam habuissent. Et nos affirmantium potius imperitia, quam tacentium doctrina duci sineamus? » Hæc generatim Muratorius de argumenti negativi vi, quæ quanta subinde sit, uti etiam qui et quando locum habere queat, prout erit ex jam nunc dicendis eruere.

258. Cum plura, eaque etiam notatu dignissima, quæ litteris consignata non reperiantur, nec forte etiam fuerint, sæculis præteritis gesta esse, apud omnes prope in confesso sit, nec merito negari posse videatur, non continuo est consequens, ut res, quæ a solis scriptoribus recentioribus memorantur, indubie falsæ sint; certo tamen tunc vel probabiliter duntaxat falsæ erunt, prout vel, quod raro sane fiet, constiterit, vel probabile aut verosimile duntaxat fuerit, scriptores antiquos aut unum saltem ex his alterumve, a quibus silentio premuntur, esse huiusmodi, ut eas, si fuissent, scituri, scitasque commemoraturi fuissent. Papebrochius noster ab hisce non multum ablutit, in Propylæo mensis Maii rectissime, ut mihi equidem apparet, ad præsens institutum sic scribens: « Quamvis in rigore dialectico non sequatur: Non est scriptum vel dictum; ergo non est factum; nec enim minus fuisset a Christo suscitatus Lazarus, licet hoc Joannes et alii tres evangelistæ tacuissent, tacuissent etiam apostolorum discipuli, et his ætate proximi omnes; recte tamen sequitur: Hoc vel illud caret congruæ antiquitatis, et auctoritatis testimonio; ergo, factum esse, non est prudenter credibile, sicuti non esset credibilis resuscitatio Lazari in universali omnium silentio, qui rei gestæ vel interfuissent ipsi, vel ex præsentibus accepissent, etc. Tanto autem sit certior et evidentior ex argumento negativo demonstratio, quanto notitia facti, de cujus credibilitate controvertitur, ad plures pertingere, et a pluribus scripto consignari debuisset propter insignem sui claritatem. » Hæc Papebrochius, docens scilicet, argumento negativo, ut ut facta, contra quæ militat, a vero esse aliena, invicte non probet, eam tamen vim inesse, qua fiat, ut hæc inde vel magis vel minus ad rerum incredibilium classem accedant.

259. Dispiciamus modo, an et quid secunda

jam dicta e scriptorum antiquorum silentio, seu ex argumentis negativis, e silentio hoc formatis, possit confici contra Parisiense, quo Bruno in eremum pulsus fuerit, doctoris tantisper rediitvi seque damnatum, publice coram infinita propemodum populi multitudine tunc vociferati prodigium. Launoius in sua de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione in medium adducit; auctores viginti novem antiquos, quos, cum prodigii Parisiensis non meminerint, commentitium id esse suo silentio testari contendit. Horum alii sancto æquales aut subæquales fuerunt, alii uno alterove circiter sæculo post eum floruerunt, omniumque ultimus Joannes de Sancto Victore anno 1322 scribendi finem fecit. Verum nulla ratione, cur nonnulli ex his prodigium illud siluerint, mirum accidit, vimque proinde aut nullam, aut sane admodum exiguam formatum ex eorum silentio negativum argumentum obtinet. Quare neminatim auctorum illorum, non omnium, sed præcipuorum duntaxat ac maxime eorum, qui prodigium, si fuisset, commemoraturi verosimiliter fuissent, quosque proinde id non fecisse, mirum potest non immerito videri, silentium libet discutere, ac qui quæque ex hoc adducta a Launoio argumenta negativa valeant, ponderare. Initium duco a silentio ipsiusmet S. Brunonis, cui § præsentii duos adhuc alios, videlicet Guignonem, quintum Carthusiæ priorem, et Guilbertum de Novigento, prodigium pariter silentes, adjungam. Sanctus itaque in epistola, supra jam pluries laudata infraque hic integra recitanda, quam ad Radulphum Viridem, quo hunc ad emissum monachici habitus suscipiendi votum implendum excitaret, conscripsit, nullam plane de horrendo doctoris damnati spectaculo, quo viso, votum ipse impleverit atque in eremum sese receperit, mentionem facit, ubi tamen hoc ad commovendum Radulphi ad voti exsolutionem animum peropportunum fuisse.

260. Hinc Launoius in sua proxime iterum laudata de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione cap. 1 ita arguit: « Radulphus indignit ærioribus stimulis, quibus ad sui... (quod cum Brunone de monachico habitu suscipiendi in collatione supra memorata emiserat) voti exsolutionem concitaretur. Unde fit ut Bruno hac in epistola, sicut votum reddenti gloriam, ita non reddenti æternam pœnam Radulpho proponat; ubi certe locus fuit illi spectaculo horribili, si quod Parisiis actum Brunonem ad implendum votum antea impulsisset. Quid enim erat ad confingendam Radulphi cunctationem paratius, quam ei et opportune et importune inculcare id spectaculi genus, quo ipsa Brunonis cunctatio, si Epistolæ didascalicæ (a Saussæo scilicet ad Bertholdum Nilusium scriptæ, annoque, ut supra docui, 1645 typis Coloniensibus excusæ) credimus, devicta est? Neque hoc telum, quo se impetum iri prævidit auctor didascalicus, satis idonee declinat, imo transadigendum pectus objicit,

A ubi religionem voti, quo Bruno et Radulphus tenebantur, cum illi horribili spectaculo, quod Brunonem in eremum egisse docet, componens horribile spectaculum pro fortiori incitamento ducit. Hoc autem fortiori incitamento si opus fuit Brunoni, cur non, quæso, Radulpho, qui exsolutionem voti sic distulit, ut nunquam; quod sciam, impleverit? At sapientem virum in epistola, ubi machinas omnes adhibet ad movendum Radulphum, præterisse, vel non sæpius exaggerasse quæsitum supplicium e spectaculo, quod in promptu positum erat, si tamen unquam positum fuit, id vero justam in Brunone, ut opinor, admirationem haberet. Cum igitur inter momenta rationum, quibus Bruno Radulphum permoveat ad reddendum votum, omisit horribile spectaculum, quo scriptor didascalicus (Saussæus nempe, ita hic a didascalica sua Epistola mox memorata appellatus) se a puero imbutum proditetur, id omisit, quod dicere non potuit. Dicere autem non potuit quod sibi non accidit, quodque longo post se tempore inventum nonnulli Carthusianorum originem fecerunt. »

B
C
D 261. Hactenus Launoius; audi modo, quid ad hoc ejus contra prodigiosam doctoris Parisiensis anastasim argumentum respondeat Cartusianus anonymus, Annalium Ordinis sui libri quarti hactenus non vulgati auctor. « Quorsum.. (inquit lucubrationis suæ num. 96) hujus mentio spectaculi, quod Radulphum non spectabat, quippe qui votum suum diu forsitan ante emiserat? Cumque illud ex Chronicis Ordinis (Carthusiensis nimirum) dicatur Parisiis accidisse anno 1082, quo quidem tempore clerici Remenses, a Manasse olim expulsi, ad ecclesiam suam jam redierant, fieri potest, quod vel illud, si in aula inter amicos res acta fuit, ut ex iisdem Chronicis colligendum est, ignoraverit Radulphus, vel saltem ei non interfuerit. Sed etsi concederemus eum tunc fuisse præsentem, non inde sequeretur Brunonem amico debuisse potius prodigii, quam voti emissi memoriam refricare. Paratius enim erat ad confingendam Radulphi cunctationem ei opportune et importune inculcare votum, quo tenebatur astrictus, ad quod exsolvendum sub pœna peccati mortalis obligabatur, ex cujus defectu damnationem erat incursum æternam, quam alias non erat incursum, etsi non audiret, nec obaudiret, prædictum spectaculum. Quam ob rem nihil frequentius ei sanctus Bruno ingerit in sua Epistola, quam obligationem votum exsolvendi, et pœnas, quas Deus promissa sibi non facientibus minatur. » Ita ille, proposito a Launoio argumento nihil omnino contra doctoris damnati historiam evinci, idcirco potissimum contendens, quod sanctus in sua ad Radulphum Epistola voti potius, seu obligationis, huic annexæ, quam feralis damnati historię, utpote quæ minus, quam illa, ad voti exsolutionem a Radulpho extorquendam esset apta, meminisse debuerit.

262. Verum, etsi id ita sit, certum equidem est

luctuosi illius spectaculi commemorationem futuram fuisse ad commovendum Radulphi animum peropportuna maximeque accommodata. Quare cum Brunonem, virum prudentem, in epistola, in qua; quo ad voti exsolutionem Radulphum insectat, machinas omnes adhibet, horrondi ejusdem spectaculi, si publice id, absente licet Radulpho, accidisset, mentionem facturum fuisse, sat verosimile appareat, hancque nihilominus ille in tota ad Radulphum epistola, quam longa est, omittat, sane istud, quod nullis etiam aliis scriptorum, vel synchronorum vel coævorum testimoniis nititur, falsitatis vel idcirco utcumque suspectum, aut certe difficiliter credita efficitur, etsi interim propterea certo falsum non sit. Ad secundum præsentem hoc § discutiendum argumentum negativum, quod Launoius Dissertatione hujusque cap. proxime cit. a Guigonis, quinti Carthusiæ prioris, silentio repetit, jam progredior. Launoius itaque e S. Hugonis, episcopi Gratianopolitani, Vita, per Guigonem, quatum Carthusiæ Priorem, descripta, sequentia hæc verba describit: « In his (S. Hugo, Gratianopolitanus episcopus) agebat, et ecce, tribus needum in episcopatu post monasterii reditum completis annis, adest magister Bruno, vir religione scientiaque famosus, honestatis et gravitatis ac totius maturitatis quasi quoddam simulacrum. Habebat autem socios magistrum Laudinum, qui post eum Carthusiæ Prior existit, duos Stephanos Burgensem et Diensem. Hi sancti Rufi canonici fuerant, sed desiderio vitæ solitariæ ei, abbate favente, sese conjunxerant Hugonem etiam, quem cognominabant Capellannum, ex eo quod solus ex eis sacerdotis fungeretur officio, duos laicos, quos appellamus conversos, Andream et Guarinum.

263. « Quærebant autem locum eremiticæ vitæ congruum, necdum repererant. Hac ergo spe et suavi sanctæ conversationis ejus odore trahente, ad virum sanctum venerunt, quos ille non solum grante, sed et reverenter suscepit, tractavit et voti compotes fecit. Ipso namque consulente, juvante, comitante, Carthusiæ solitudinem intraverunt atque extruxerunt. Videtat autem circa id tempus per somnium in eadem solitudine Deum suæ dignationi habitaculum constituentem, stellas etiam septem, ducatum illi præstantes itineris. Erant vero et hi septem; » ac deinde, quod in hisce Guigonis verbis nulla omnino de prodigio Parisiensi mentio occurrat, falsum id esse innuens, ita concludit: « Hic auctor (Guigo nempe) Carthusianæ religionis incunabula describit, et minuta quæque diligentissime persequitur, nec tamen verbo attingit illa duo, nempe Parisiense, quo sese damnatum doctor redivivus e feretro vociferatus sit, prodigium, secutumque hinc S. Brunonis in eremum secessum. Ita Launoius. Ea modo, quid ad illa anonymus Carthusianus Annalium ordinis sui libri quarti hactenus non vulgati auctor respondeat. « Ad hæc (a Launoio scilicet e Guigone proposita,) reponimus, » inquit Operis sui num. 92, « Guigonis unicum scopum fuisse, sancti

A Hugonis, non sancti Brunonis Vitam conscribere; quod nec etiam fecit, nisi a summo Pontifice prius adactus. Quam ob rem ex incidenti tantum aliqua de sancto Brunone habuit, quantum ea sanctum Hugonem tangebant; nec plura de Ordine Carthusiansium narrare voluit, nec detentus ratione, de qua sic scripsit Petrus Cluniacensis: « Multa quidem « in illo sacro Ordine Carthusiansium miracula « contigisse, a pluribus accepi, sed ipsi humilitatis « virtute, qua semper servi Dei miranda opera sua, « quanto possunt nisu, occultant, vix aliquid ex « his prodere voluerunt. »

264. « Sed nunc videamus, si Guigo incunabula Carthusiansis religionis ita descriperit, et minuta quæque ita diligenter prosecutus fuerit, ut silentium B ejus de spectaculo sit argumentum falsitatis illius. Narrat quidem paucissimis verbis Brunonem cum sex sociis, quorum receisset nomina, Hugonis sanctitatis fama. attractum, ad eum venisse, ut locum, eremiticæ vitæ congruum, ab eo obtineret; ipsoque consulente, juvante et comitante, Carthusiæ solitudinem intrasse, atque extruxisse. Quomodo vero hæc fuerunt transacta, non narrat. Neque etiam meminit unde venerit sanctus Bruno, an Remis, ubi canonicus erat, aut Parisiis, ubi ultimo vel docuerat, vel saltem consilium relinquendi sæculum susceperat. Silet de ejus dignitatibus in ecclesia Remensi, de laboribus, quos pro defensione libertatis et jurium Ecclesiæ in diversis conciliis sustinuerat, unde et gloriosos titulos meruerat « Co- C « lunæ totius metropolis, et sinceri catholice « fidei defensoris. » Silet de collatione illa inter sanctum Brunonem, Radulphum et Fulcium, de voto recipiendi monachicum habitum, de persecutionibus Manassæ, ita ut nihil omnino habeat de causa et occasione conversionis illius quæcumque fuerint. Silet denique de cunctis rebus ab eo gestis ab exitu ex urbe Remensi usque ad secessum in Carthusiam. Quæ quidem omnia et alia multa hujusmodi, in quibus enumerandis non est diutius immorandum, vera erant minuta, licet maxima et ad incunabula Ordinis rite describenda plane necessaria; quæ nihilominus prætermisit Guigo, sicut et spectaculum Parisiense, quia nihil D faciebant ad Vitam sancti Hugonis, quam solummodo scribendam susceperat. Si igitur ex Guigonis silentio cætera vacillant, quæ de Brunonis historia referri poterant, solum id tenendum erit, quod Guigo scripsit; quod dicere vel cogitare plus quam ridiculum censendum est. »

265. Hactenus Carthusianus anonymus laudatus, merito sane contendens, contra doctoris Parisiensis anastasin, pulsumque ex hac in solitudinem Brunonem nihil omnino posse concludi ex silentio Guigonis. Præterquam enim quod multa alia; ad S. Brunonem pertinentia, subticuerit, nec Vitam hujus ex instituto descriperit, nullo ex capite verosimile apparet, futurum fuisse, ut prodigium illud, ut ut factum certo scivisset, in cit. S. Hugonis Vita, ad

quam id nullatenus spectabat, litteris consignaret. Sed quid modo de Guiberti, Novigentini in pago Landunensi abbatis, quod præsenti § adhuc examinandum, silentio dicendum? Launoius Dissertatione, hujusque cap. supra cit. ita scribit: « Guibertus abbas de Novigento Tractatum de vita sua composuit, in quo pressius adhuc Carthusianorum originem et institutum exponit, et omnem quorundam recentiorum fabulis aditum intercludit, » magna- que deinde ex parte capite 11 libri 1 Guiberti de Vita sua transcripto, subjungit: « Secundum hunc auctorem (Guibertum videlicet) locus nullus relinquitur prodigiæ doctoris anastasi, quæ Brunonem in eremum Carthusiæ impulerit. Nam, quæ id fecerit, aliam omnino causam tradit his verbis: « Qui conversionis ipitia ex subjecta nactus occasione dignoscitur: Manasses quidam post Gervasii famosissimi archiepiscopi decessum predictæ urbis (Remensis) regimini simoniacæ se intrusit, vir quidem nobilis, sed nihil prorsus serenitatis, quæ prima ingenuitatem decet, habens. » Et post alia: « Hujus ergo mores prorsus improbos et stupidissimos habitus cum omnis honestus horret, Bruno, tunc in ecclesiis Galliæ opinatissimus, cum aliis quibusdam Remensium clericorum nobilibus infamis illius odio excessit ab urbe. » Scilicet ubi consilium excedendi cepit, habita cum Radulpho collatione, cujus in epistola ad eundem Bruno mentionem facit.

266. « Sed quæso te, in hac bene longa narratione Guiberti, quo in loco verbum unum de Lutetia, quæ florentem omni litterarum genere academiam tunc habuerit? De doctore redivivo, qui damnatum se tribus vicibus inter solemnes exæquias dixerit? De solemnibus tandem exæquiis, quas ordo ecclesiæ universus cohonestavit? » Ita Launoius. Ast veram recessus S. Brunonis in eremum causam a Guiberto, uti verbis recitatis is scriptor vult, non assignari, satis superque, quantum opinor, quæ § 9 in medium adduxi, evincunt. Quod vero ad ejusdem Guiberti de doctoris anastasi silentium pertinet, Columbius ad hoc in sua de Carthusianorum initiis Dissertatione num. 35 et seq. Launoio respondet hunc in modum: « Guibertus recitat Brunonem « initia conversionis « ex subjecta nactum occasione, » et ipse (Launoius) advertit eum tacuisse redivivum hominem, qui Parisiis ex feretro se horrenda voce exclamavit damnatum; et conversionem ex superius recitata occasione, per pios cum Radulpho Viridi et Fulcio Monoculo sermones conceptam, votoque firmatam meditantem, grande fuit et omni oratione potentius incitamentum ad vitam longe asperius agendam in Carthusia, quam cogitaverat jam voveratque. Placet exclamanti exclamationem reponere. Quæso te, in hac bene longa narratione Guiberti quo loco verbum unum de hortulo adjacente domui Adæ, de disputatione Brunonis cum Radulpho et Fulcio, de Romano itinere Fulcii, quod fecit, ut

Bruno et Radulphus statim ab emisso voto non receperint habitum monachicum.

267. « Tu vero cur hæc igitur a Guiberto tacita non rejicis, qui asseris illa (de doctoris anastasi nempe, pulsoque hinc in eremum Brunone) non habere veritatem, quoniam tacentur a Guiberto? Sed Guibertus, ut docui, occasionem, ex qua Bruno nactus est conversionis initia, dicendam sibi proposuit, non illas conversionis causas: quæ igitur ab illo dici non debuerunt, et a nobis in ipsius oratione postulari non debent. Dnæ fuerunt hæc, disputatio in hortulo, adjacente domui Adæ extra Remos loco ignoto, « De falsis oblectationibus et perituris mundi « hujus divitiis, nec non de perennis gloriæ gaudiiis, » cum Radulpho et Fulcio; horribiles Parisiis ac funestæ hominis redivivi voces e feretro, se accusatum, judicatum, damnatum exclamantis. Prima illa fecit, ut Bruno voverit cum Radulpho et Fulcio conversionem et habitum monachicum: secunda ista eum, de conversione voto firmata cogitantem, compulit in Carthusiam cum Laudino et quinque aliis sociis, omni sermone disputationeque potentius. Ut ergo primam, quæ Radulphum spectabat, sine secunda quæ ad illum non pertinebat, posuit Bruno in sua ad ipsum epistola, ita Guibertus utramque tacuit, quia de causis conversionis Brunonis dicere non proposuerat, sed de occasione, ad quam neutra earum pertinebat. » Isthæc Columbius; verum, cum Guibertus equidem Brunonis sæculo renutiandi propositum, uti etiam recessum in eremum seu perfectam conversionem recenseat, eoque ipso loco, quo id facit, occasionem, qua illius initia sanctus nactus sit, exponat, fuisset verosimillime etiam, quæ hac, si locum nunquam habuisset, multo notatu dignior existisset eique etiam perspecta, conversionis causam seu doctoris anastasi commemoraturus.

268. Nec ad rem facit, nonnulla alia, ad Brunonem spectantia, collationem scilicet cum Radulpho et Fulcio, Romanum hujus iter, secutamque hinc tum horum, tum Brunonis ad implendum habitum monachici suscipiendi votum animi remissionem, a Guiberto silentio esse præterita; hæc enim omnia, uti consideranti patebit, sunt hujusmodi, ut facile ab hoc scriptore ignorari poterint; Parisiense autem doctoris redivivi prodigium, si publice, ut nonnulli, quorum narrationem hic examinamus, memorix prodidere, innumera propemodum coram hominum multitudine sit factum, ignorasse Guibertum, rei gestæ synchronum, nulla ratione verosimile apparet. Quod porro pertinet ad conversionis S. Brunonis initiorum occasionem, quam solam, non autem etiam conversionis causas, commemorare, Guiberto propositum fuerit, efficere id non potest, ut quoquo modo verosimile evadat, Guibertum fuisse prodigium illud, si accidisset, silentio præteriturum. Quis enim non in animum inducat, hunc scriptorem, dum non tantum conversionis S. Brunonis initia, verum etiam perfectam conversionem seu recessum in eremum

recensuit, voluisse seu propositum sibi habuisse, initiorum illorum occasionem seu improbos Manassis mores, minus memoratis dignos, potius commemorare, quam conversionis perfectæ causam, seu illam, si locum unquam habuisset, doctoris Parisiensis anastasim, rem utique, si acciderit, omni omnium sæculorum memoriæ longe dignissimam? Anonymus Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor, ut a Launoio contra feralem doctoris damnati historiam adductum e Guiberti silentio argumentum enervet, aliam viam inquit.

269. Etenim et ipsismet Guibertum rerum ad S. Brunonem Carthusianosque spectantium imperitiæ arguit, et Vitæ Guibertinæ libri primi caput 11, quo doctoris damnati historia commemoranda fuisset, et tamen silentio præteritur, insigniter esse interpolatum aut etiam, alium, quam Guibertum, habere auctorem, contendit. Argumenta præcipua, seu magis valida, quibus hanc opinionem suam probare, aut nititur, aut etiam reipsa probatam dare, videri potest, ipsimet iterum illius verbis huc transcribo. Primo itaque lucubrations suæ num. 94, nonnullis, quæ hic prætereo, præmissis, sic habet: « Describit (Guibertus nempe loco cit.) majorem Carthusiam eo modo, quo erat post mortem Guigonis nostri, qui obiit anno 1136 « Clastrum quidem, inquit, « satis idoneum pro cœnobiali consuetudine habentes, sed non claustraliter, ut cæteri cohabitantes. « Habent quippe singuli cellulas per gyrum claustrum proprias, » etc. Quibus verbis exprimit novum Carthusiæ monasterium, ab anno 1132 extructum post nive oppressus (adi Labbeum loco. I Bibliothecæ novæ mss. pag. 610) in priori loco monachos. Nam eo tempore, quo Guibertus creditur scripsisse, nempe ante vel circa annum 1124 cellule per gyrum claustrum non erant dispositæ, sed ab ipso claustrum penitus separatæ, ut probabimus in Annalibus ad annum 1134. Dum vero subdit: « Aquam « autem tam haustui, quam residuo usui ex ductu « fontis, qui omnium obambit cellulas, et singulorum « per certa foramina ædiculis influit, habent, » his innuit tempora sancti Intelmi, septimi Carthusiæ Prioris, qui, ut ait Vitæ illius auctor, « Aquæ ductus « multo, sed infatigabili labore fabricans, longis meatus « tibus ad cellas, coquinam cæterasque officinas aquarum tantam direxit abundantiam, » etc. Quod quidem opus primum Guigo aggressus fuerat, sed morte præventus illud per cellas deducere non potuerat.

270. « Scribit (Guibertus nimirum loco supra cit.) Carthusienses « nusquam pene loqui, nam si quid « peti necesse est, signo exigitur. » Sed videamus ex Guigonis nostri consuetudinibus, an Guibertus recte mores nostros calluerit. Sic igitur loquitur Guigo: « Soli degentes signa cœnobiorum aut nulla, « aut pauca novimus, sufficere putantes linguam « solam, non etiam cæteros artus reatibus implicare « loquendi; et ideo si tanta necessitas urget, uno « vel duobus, aut certe paucissimis verbis, quod « res postulat, maluimus indicari. » Non igitur si-

gnis, ut vult Guibertus, sed lingua, quæ nobis necessaria sunt, exigimus. « Sunt autem, inquit Guibertus, infra montem illum. (Carthusiæ) habitacula laicos, vicenarium numerum excedentes, fidelissimos retinentia. » At idem Guigo sic sanxit: « Laicorum autem numerus, quos « Conversos vocamus, sedecim statutus est. » Hinc suspicamur, vel Guibertum non obisse anno 1124, et vixisse usque ad tempora Basili Prioris Carthusiæ, id est, post annum 1150, vel capitulum illud (x- nempe lib. supra cit.) Operi Guiberti a quodam alio fuisse insertum. Nam circa tempora Basili numerus conversorum et mercenariorum cœpit augeri, ut patet ex chartis capitulorum generalium, et confirmatur a Petro Cluniacensi, qui, in capite 28 lib. II de Miraculis, quem circa annum 1150 edidit, ut suo loco dicemus, scribit numerum conversorum tunc fuisse octodecim. Asserit Guibertus Carthusienses « tanto cœptæ contemplationis fervore ferri, ut « nulla temporis longitudine a sua institutione desistant, nec aliqua ardor illius conversationis « diuturnitate tepescant. » Ex his certe verbis colligimus magnam « temporis longitudinem » seu « diuturnitatem conversationis » ab institutione Ordinis effluxisse usque ad tempus, quo hæc scribebantur, ita ut esset admirationi, quæ profecto non fuisset, si ultra ætatem Guiberti, qui fuit S. Brunonis cœvus, non extenderetur. Nec propterea adeo fuissent laudandi Carthusienses.

271. « Pergit Guibertus suam circa sanctum Brunonem imperitiæ prodere, dicens: « Inde etiam « (de Carthusia) qua nescio occasione, mirabilis iste « Bruno recedens, postquam his, quæ prælibavimus, rudimenta multa dictorum et factorum inculcatione præstiterat, ad Apulos, nescio, Calabriae concessit, et ibidem huic quiddam simile « vivendi genus instituit. » Sanctus Bruno invitus e Cartusia recessit, jubente et cogente Urbano II summo Pontifice, quem piis consiliis per aliquot annos juvit, maxime in conciliis, tunc temporis celebratis. Sed hæc omnibus nota solus ignoravit Guibertus, qui fatetur se nescire qua occasione sanctus Bruno Carthusiam dimiserit. Deinde putat sanctum patriarcham recta via a Gallis se transtulisse in Apuliam vel Calabriam, sed ad utram revera concesserit, ignorat. Sanctus Bruno, dum in aula Urbani versabatur, a clero Regiensi in archiepiscopum, annuente Pontifice, postulatus, electioni assensum præbere noluit, acceptaque ab ipso Urbano licentia, in solitudinem, quam in Calabria elegerat, recessit. Sed Guibertus, horum omnium ignorans, scribit enim, dum in eremo latitabat, suarum nihilominus virtutum fulgore proditum, a summo Pontifice, ut fieret episcopus, quæsitum et tentum, aufugisse. « Ibi, inquit « Guibertus (an in Apulia vel in Calabria nescit) « cum multa humilitate se ageret, et omnimoda « piorum exemplorum præhitione circumquaque « fulgeret, ad episcopi dignitatem ab Apostolica Sede « quæsitus et tentus fugit. » Ex his patet Guiber-

tum penitus ignorasse, an sanctus Bruno unquam a Urbano papæ adhæsisset, quod tamen apprimè scire debuerat; quandoquidem et Urbani cœvus fuerat, et quasi eadem provincia genitus. Nam ipse ex urbe Bellovaco oriundus erat, postea factus abbas de Novigento in diocesi Laudunensi, utraque civitate sub metropoli Remensi; Urbanus vero ex territorio et clero Remensi erat, ut ipsemet Guibertus scribit.

272. « Post verba, a Launoio ex Guiberto exscripta, prout ea superius retulimus, statim subiungit Guibertus in eodem capitulo: « Hæc, inquam, personarum conversionum tunc temporis extulere primordia. « His cohesere continuo virorum feminarumque greges, omnis protinus ordo concurrit. » Et inferius: « At femine itidem insignes, maritorum celeberrimum jugalitate deserta, et a piis cordibus liberorum abstenta, collatis inibi opibus, ecclesiasticis se stipendiis contradabant. » Quid hæc sibi volunt? Guibertus obiit circa annum 1124 et tamen loquitur de feminis sive monialibus Carthusiensibus, quas in Ordinem admissas tantum fuisse circa annum 1145, in Annalibus probabimus. Et de feminis quidem loquitur, quæ « deserta maritorum jugalitate, » nostrum institutum amplexæ fuerant, cum constet nullas unquam in partheniis nostris susceptas fuisse mulieres sive viduas, sive nuptas; sed tantum feminas seu virgines, nuptiarum omnino expertes, propter consecrationem, quæ semper in usu fuit apud nostras moniales, quæque solis virginibus conceditur. Præterea toto primo Ordinis nostri sæculo unum tantum parthenium Carthusiense fundatum existit. Pergit ibidem Guibertus: « Quid de ætatibus loquar, cum decennes et undecennes infantuli similia meditantur et multa castigatio-
ra gererent, quam ætatula pateretur? » Quis unquam talia audivit, vel scripsit de Ordine Carthusiensi? ad quem pueris nullus unquam patuit aditus; imo semper prohibitus iuxta statutum R. P. Guigonis, sic de ætate suscipiendorum scribens: « Pueros sive adolescentulos non recipimus, quia per eos monasteriis multa contigisse dolemus. . . sed viros, qui iuxta præceptum Domini per manum Moyai viginti ad minus annorum sacra possint ad bella procedere. »

273. « Sunt et multa alia his similia in eodem capitulo apud Guibertum, a nostri Ordinis institutis ita aliena, ut nobis ea legitibus subierit in animum, vel ea non esse Guiberti, vel saltem ad nos nullatenus spectare, licet Dacherius, vir alioquin sagacissimus, contrarium sentiat, in scholiis ad marginem eorundem verborum sic scribens post Notulas de sancto Brunone: « Viri ac femine illius vivendi genus arripiunt. Etiam decennes et undecennes infantes. Innumera constituit (nempe Bruno, qui præter Majorem Carthusiam et monasterium in Calabria nullum aliud ædificavit) monasteria. » Et in Indice ad eundem Guibertum: « Carthusiensis Ordinis origo pag. 465 seu 467, Carthusiæ descriptio 466 seu 468.

« Viri, femine ac pueri illud vivendi genus arripiunt. Innumera constituit monasteria, ibidem. « Abunde ditantur. 467, » etc. Scripsit quidem eodem loco Guibertus, hominibus sive Carthusiensibus sive aliis, de quibus locutus est, « cœpisse ubique loci nova construi monasteria, et, undecimque confluentibus magnos alimentorum redditus adhiberi, » sed nobis, abditiora rerum Carthusiensium perscrutantibus, horum innumerorum monasteriorum fundationes nusquam occurrerunt; imo patet in nostris Annalibus, ante annum 1124 vix quinque aut sex Carthusias tunc fuisse fundatas, et eas quidem pauperrimas. » Hactenus Carthusianus anonymus, merito sane, contra ac antea opinatus fuerat Dacherius, existimans, ad Carthusianos non spectare, quæ a Guiberto de ingenti feminarum puerorumque, religiosæ monasticæ vite sese deditum, multitudine lib. et cap. cit. traduntur.

274. Etenim hæc, quæ suis ibidem de S. Brunone dictis proxime subiungit, sequentia verba, « Hæc. . . personarum conversionum tunc temporis extulere primordia, » non ad solum S. Brunonem, sed etiam ad S. Simonem Crispetensem Ordinis S. Benedicti e comite monachum, in Opere nostro ad 30 Septembris diem jam datam, Ebrardum, Brioliensem comitem, aliosque, ad vitam monasticam aut saltem meliorem, a Carthusiana tamen diversam, conversos, de quibus proxime ante habitum de S. Brunone sermonem egerat, referenda sunt, ac proin quæ deinde subdit, « His (personis nempe, quæ conversionum tunc temporis extulere primordia) cohesere continuo virorum feminarumque greges, omnis protinus ordo concurrit. Quid de ætatibus loquar? Cum decennes et undecennes infantuli senilia meditantur, et multo castigatiora gererent, quam ætatula pateretur. Fiebat in illis conversionibus, etc., » ita accipienda sunt ut significant, tunc feminas virosque, imo etiam pueros, meliori quidem castigatiorique vitæ sese dedisse, non tamen omnes institutum a Brunone Ordinem, sed vel hanc vel alium, prout cuiusque sexus aut conditio ferebat, esse amplexos, itaque Brunoni aliisque, de quorum conversione Guibertus egerat, coheserunt, eisdem scilicet e diversis, quæ hi vel instituerant, vel sectati fuerant, melioris vitæ generibus sese dedendo. Jam vero, cum id ita sit, non est sane cur, quæ apud Guibertum lib. et cap. cit. de viris, mulieribus, puerisque memorantur, erroris falsitatisve arguantur, hincque Guiberto, veluti qui talia litteris mandare non potuerit, abjudicentur. Quod alioquin fieri deberet, cum certe ætate Guiberti, qui anno 1124, ut Mabillonius Annalium Benedict. lib. lxxiv, num. 71, et post hunc Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. X, pag. 458 docent, vita functus est, nullæ omnino, quæ Carthusiensis Ordinis essent, moniales existerint, nec ullæ unquam in hunc viduæ nuptiasve expertæ mulieres fuerint admixtæ.

275. Sed quid dicendum de aliis, a Guiberto pariter memoratis, quæ scriptorem, ut Carthusianus

noster anonymus putat, anno 1124 posteriore A
 exigunt, quæque prouide, ni Guibertus ultra hunc
 animum vitam protraxerit, litteris abs illo mandata
 esse non possunt? Talia sunt (adi num. 269) laico-
 rum seu conversorum numerus, tempori subsequuto
 duntaxat conueniens, cellarum per gyram claustrum
 constructio, ac tandem ductus fontis, cellulas omnes
 ambientis atque in has influentis. Verum laicorum
 seu conversorum numerum majorem, quam esset,
 facere potuit Guibertus e narratione erronea sibi
 facta. Potuit etiam eodem ex capite in cellarum
 situ (de hoc tamen quid contra Guibertum num. 269
 velit Carthusianus anonymus, non satis intelligo)
 assignando errare. Quod autem ad fontis ductum
 pertinet, cum a Guigone, qui ab anno 1110 Carthusiæ
 ad annum usque 1136 praefuit, opus illud, ut ipse B
 met Carthusianus noster anonymus docet, fuerit in-
 ceptum, quid si Guibertus, quod magna industria
 ac labore a Guigone inchoatum intellexerat, ad api-
 cem etiam perductum sibi persuaserit? Quid si fontis,
 omnes Carthusiæ cellulas ætate Guiberti ambientis
 aquisque respergentis, ductui præstantior ab Antel-
 mo post aquæ ductus fuerit substitutus? Necessè ita-
 que non est ut hæc vel ab alio, quam a Guiberto,
 scripta sint, vel ut hic ultra annum 1124 vitam pro-
 duxerit. Id etiam dicendum de sequentibus, quibus
 Guibertus cit. Vitæ suæ libri primi cap. 11 Carthu-
 sienses celebrat, hisce verbis: « Tanto cœptæ contem-
 plationis fervore feruntur, ut nulla temporis longi-
 tudine a sua institutione desistant, nec aliqua arduæ
 illius conversationis diuturnitate tepescant. » Ut C
 quid enim hæc de Carthusiensibus, qui jam triginta
 aut etiam viginti duntaxat annis in suscepta auste-
 rissimæ in Carthusia vitæ norma, a Brunone anno 1084
 institui primùm cœpta, constanter perseverassent,
 propuntiare Guibertus, anno demum 1124 vita fun-
 ctus, nequiverit.

276. Jam vero, cum hæc omnia ita habeant, lau-
 datum Guibertinæ Vitæ caput 11 ipsūmet Guibertum
 non habere auctorem, dictorū hujus Operi a scri-
 ptore posteriore fuisse insertum, in medium supra ex
 annalista Carthusiano anonymo adducta minime evin-
 cunt, etsi interim fatendum sit, palam ex his esse,
 Guibertum rerum omnium ad S. Brunonem institutum-
 que ab eo Ordinem spectantium, haud satis gnarum
 fuisse. Quod dum dico, non est cur continuo putes D
 Guibertum etiam et in aliis, quæ de Brunone narrat,
 a veritate aberrasse, et Parisiense, quo hic in eremum
 pulsus sit, prodigium ignorasse, ac proin mirum
 nemini illius de hoc silentium debere accidere.
 Ea enim, quæ sanctus noster in Carthusia ab omnium
 fere hominum conspectu semotus, ac deinde in Cal-
 abria, procul a Gallis Novigentinaque abbatia dissita,
 gessit, distinguenda sunt ab iis, quæ Remis aliisque
 in locis, Novigento haud multum remotis, præstitit.
 Etsi enim in illis subinde errasse deprehendatur Gui-
 bertus, in hisce tamen idcirco, utpote quibus non
 tantum tempore, sed et loco fuerit vicinus, pariter
 errasse censendus non est, nisi solida, quæ id pro-

bet, ratio aliunde possit afferri. Quod vero ad Parisi-
 ensiense prodigium nominatim pertinet, cum publi-
 corum innumera propemodum hominum multitudinis
 in opinione, quam hic discutimus, nec admodum pro-
 cul a Novigentina abbatia evenerit, id Guibertum
 ignorasse, nullo modo verosimile fieri potest ex eo,
 quod aliqua Sancti vel in Carthusia vel in Calabria
 procul a Novigento aut certe extra omnium fere
 hominum conspectum gesta satis explorata perspe-
 ctaque haud habuerit.

277. At vero Tractatus de S. Brunone a Carthu-
 sianis hujatigum mecum communicati, auctor lucu-
 brationis suæ num. 36 ea præterea scribit, quibus
 opus, a Guiberto de Vita sua scriptum atque a Da-
 cherio editum, pro suspecto interpolatoque indicat
 habendum. En ejus verba: « Cum Claudius Heme-
 ræus doctor Sorbonicus opus satis grande anno 1672
 Brunoni d'Affringues ordinis nostri præposito generali
 dicasset, inscriptum Carthusianus sive Iter ad sa-
 pientiam et ad ejusdem Operis calcem Fragmenti ex
 Guiberti Tractatu S. Brunonis et instituti nostri
 laudes complectens curasset adjungi, de hujus Fra-
 gmenti fide hæc idem præpositus generalis ad Joannem
 de Bacca Carthusiæ Paularistanæ in Castella Prio-
 rem scripsit: « Imprudens fecit ille dominus
 « Hemeræus, qui in suo Carthusiano inseruit Fra-
 « gmentum de Origine nostri Ordinis, quod est falsum
 et fictitium, ut monuit me Prior Parisiensis, scribens
 de præfato domino Hemeræo, auctore dicti libri, qui
 inscribitur CARTHUSIANUS. Et revera Lucas d'Achery,
 monachus Benedictinus, de Ecclesia ob editos codi-
 ces bene meritus, totius tractatus apographum fatetur
 esse recentiori manu scriptum, mendis scatens quam
 pluribus, inversa verba, sententias interdum aut
 mutatas aut prorsus sublatas, ut nonnulla penitus
 inspicienti sibi fuerint vix non divinanda. Quam ob
 rem cum cuncta Guiberti Opera in lucem vellet
 emitte, omnem movit lapidem, ut præfati tractatus
 autographum, quod paulo ante in manus cujusdam
 doctoris Parisiensis devolutum fuisse audiverat,
 comperire posset; sed frustra. »

278. Ita ille: ast quamvis Dacherio Operis, quod
 Guibertus de vita sua scripsit, apographum duntaxat
 præluxerit, isque librorum mss., in bibliothecis
 latentium, diligentissimus editor pluribus in
 mendis scatere, nec autographum, diligentissima
 facta indagine, sese invenire potuisse in Admonitione
 prævia, quam editis a se Guiberti Operibus præmisit,
 edoceat, illud tamen Operis istius apographum non
 videtur ita fuisse corruptum, ut capita integra, aut
 etiam capitum Fragmenta notata utcumque digna,
 qui Guiberti non essent, sibi haberet inserta. Fas est
 id colligere ex ipsis, quæ hæc de re in laudata
 Admonitione prævia occurrunt, Dacherii verbis. Ea
 idcirco huc transcribo. Sic habent: « Abbatis nostri
 (Guiberti) librorum de Vita sua apographum tantummodo
 invenire fas fuit, graphice quidem ac recentiori manu
 scriptum, sed mendis scatens quam pluribus, inversa
 versa, sem-

tentiæ interdum (verbi scilicet unius alteriusve, uti ex sequentibus apparet, scriptiōne aut erronea, aut lecta difficili) aut mutata aut prorsus sublata, ut nonnulla penitus inspicienti mihi fuerint vix non divinanda; cætera vero, quæ me præteriere verba, eorum loco puncta supplevi, seu margini ascripsi alla quædam. Audiveram sane et multoties repetitum agnoveram, autographum ad nostra tempora inter ecclesiæ Laudunensis vetustos codices asservatum, ac postmodum antiquæ rei perito viro D. Dey doctori Parisiensi, qui pridem obiit, collatum; quas autem in manus posthac devolutum fuerit, omnem movi lapidem, quatenus comperire valefem, sed frustra. » Hæc Dacherius: ast, cum verba duntaxat sententiasque eo, quo jam nonui, modo mendis laborasse, edicat, quis hinc capita integra, insigniaque Fragmenta, quæ Guiberti non essent, Operi fuisse adjecta, concludat? Jam vero, cum id ita sit, supra plus semel citatus hujus locus, quo initiorum conversionis S. Brunonis occasio memoratur, pro additamento, ad Guibertum facto, haberi non potest, ac proin, quod ex servato ibidem ab hoc scriptore de doctoris Parisiensis anastasi silentio formatur, argumentum negativum vim omnem, quam supra ei attribuit, conservat.

§ XVI. *Quid de Ordinis Carthusiensis, uti id Launoius vocat, et Petri Venerabilis silentio censendum.*

279. Quæ apud Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ librorum mss. pag. 638 et binis seqq. exstant, quinque primorum Carthusiæ Priorum elogia summo antiquitatis merito gaudere, ac nominatim quidem quatuor priora ante annum 1138 scripta esse, satis superque, quæ § I in medium adduxi, evincunt. Hinc illorum auctores, aut potius, si de quatuor duataxi primis sermo sit, auctorem non immerito antiquis, qui S. Brunonis meminerunt, scriptoribus in sua de vera causa recessus S. Brunonis in eremum Dissertatione cap. I Launoius accenset. Ast an pariter ibidem ex servato in quinque illis elogiis, in veteri ms. Statutorum et Consuetudinum Ordinis Carthusiensis codice inventis, de prodigiosa doctoris anastasi silentio Carthusianorum, cujus hoc vocat, Ordinem contra illam testari, non immerito arguit? Antequam, quæ mea hac de re sit opinio, edicam, Launoii verba una cum Carthusiani nostri anonymi ad hæc in Annalium Ordinis sui libro quarto hactenus non vulgato responsione huc transcribo. Launoius itaque post descriptum e codice ms. mox laudato sancti nostri elogium ita disserit: « Illic mentio nulla doctoris vel canonici Parisiensis mortui, qui solemnes inter exsequias damnatum se esse responderit, aut hujusce portenti, quod beatum Brunonem in eremum Carthusiæ impulit: quæ tamen duo rata esse apud antiquos omnes, Raynaudus scribere non dubitavit. Antiquis porro scriptoribus non possum non accensere eos, qui codicem illum Statutorum Parisiis, ubi nunc apud Carthusienses asservatur, vel alio in loco descripserunt, et quinque primorum Carthusiæ Priorum historiam ita edi-

derunt, ut, si quid in iis miraculi deprehensum est observarint.

280. « Quam ob rem nihil est admodum cur cæseris, hos auctores, de quibus loquimur, ea silentio præterisse; quæ ad commendandam Priorum illorum conversionem et sæculi fugam conducere. Neque vero causa mihi ulla suppetit, cur vetustiores Carthusiani præcipuum originis suæ monumentum omisissent, quod recentiores ex iis nonnulli in libros et parietinas tam cupide conjiciunt et « horrendum. sæculisque omnibus memorandum spectaculum » appellant. Hoc certe monumentum ejusmodi non est, ut antiquos omnes Carthusianos latuerit, et solis notum esse potuerit recentioribus, qui hac in parte si recte saperent, non nisi ex antiquiorum commentariis sapere deberent. « Quod enim, inquit Baronius, de rebus adeo antiquis sine alicujus vetustioris auctoritate profertur, conteinetur. » Ita ille: audi modo, quæ reponat laudatus Carthusianus anonymus. « Lectorem benevolentem, inquit Annalium suorum lib. cit. num. 102, testem appellamus, utrum quæ supra de Brunone et successoribus ejus (quatuor proximis scilicet) in jejuno illo (Adi Labbeum Bibliothecæ Novæ loco proxime cit.) vitæ eorum Breviario tam paucis verbis auctor codicis (qui ex num. præced. Launoio præluxit) præmisit, tanti sint ponderis, ut ex iis juste et merito Launoius ducere potuerit hæc consequentiam: « Antiquis inquit, scriptoribus non possum non accensere eos, qui codicem illum Statutorum Parisiis, ubi nunc apud Carthusienses asservatur, vel alio in loco descripserunt et quinque primorum Carthusiæ Priorum historiam ita ediderunt, ut, si quid in iis miraculi deprehensum est, observarint. » Ecce quantas projicit ampullas juxta poetæ effatum, ut stylo tumido suas extollat auctoritates. « Non possum, inquit, eos, qui codicem illum descripserunt. » Nonne n. e. ius veriusque dixisset eum qui codicem illum descripsit, « cum vix triginta foliola contineat, nisi velit totidem fuisse scriptores, quot sunt codicis folia? »

281. Sed levia sunt hæc. Audi tumidiora. « Si, qui codicem illum descripserunt, quinque primorum Carthusiæ Priorum historiam ita ediderunt, ut, si quid in eis miraculi deprehensum est, observarint. » Sed, quæso, quænam sunt hæc miracula, quæ in tam brevi narratione, uno folio contenta, scriptores illi observarint? Nulla certe, saltem in elogiis quatuor primorum Priorum, quæ superius ex omnium hujusmodi codicum antiquissimo (Adi dicta num. 4) retulimus. De Guigone enim nunc taceamus, quia ejus elogium, ut monimus, a recenti manu superinductum fuit. Nunquid propterea nihil miraculi inter hos primos Patres, aut ab eis factum est? Pro nobis iterum respondeat Petrus Cluniacensis. « Multa, inquit, in illo sacro (Carthusiensium nimirum) Ordine miracula contigisse, a pluribus accepti. » An igitur falsa sunt, quia scriptores codicis de iis siluerunt? Sed ad sanctum Brunonem

redcamus. Scriptores sive potius scriptor hujus codicis, ut correctius modo loquamur, totam ejus vitam ab infantia illius usque ad secessum in Carthusiam his paucissimis verbis complectitur: « Bruno Teutonicus, ex urbe Colonia parentibus non obsecuris natus litteris tam secularibus quam divinis valde munitus, ecclesie Remensis canonicus et scholarum magister, relicto saeculo, eremum Carthusiae fundavit et rexit sex annis. » Ecce totam conversionem S. Brunonis, quinque verbis comprehendit, « Relicto saeculo, eremum Carthusiae fundavit, » quod de cujuslibet saeculo abrenuntiantis conversione dici potest. An tam paucis verbis historiam Brunonis « ita edidit » scriptor ille, « ut, si quid in ea miraculi deprehensum est, observarit, » ut vult Launois? Sed, sicut tacuit de visione septem stellarum, sancto Hugoni exhibita, de sex sancti Brunonis sociis, de persecutionibus Manassae, de voto illius, et de multis aliis, praclare ab eo gestis, ita non mirum, si et spectaculum praetermisit.

282. Denique notandum est videri scriptoris scopum hunc fuisse unicum, nempe catalogum Priorum Carthusiae contexere, et annos praelationis eorum designare. Nihil enim accuratius describere videtur, cum maxime de Brunone observet, quod « sex annis Carthusiam rexit, et in Calabria obierit » undecimo plus minus anno post egressum Carthusiae. Quod et diligenter de aliis annotat, ita ut sub finem annos summam repetat, qui a fundatione Carthusiae usque ad mortem Joannis Tusci effluerant. « Colliguntur itaque, inquit, a primo magistri Brunonis anno usque ad hujus (Joannis) ultimum anni viginti quinque (qui ante obitum ejus, qui est Nonis Octobris) circa nativitatem B. Joannis Baptistae continentur; tali quippe tempore a magistro Brunone praefata coepit eremus habitari. » Quod etiam observavit ille, qui Guignonis elogium eidem codici inseruit. Ita habet anonymi Carthusiani ad petitum a Launoio e codicis num. 279 laudati silentio argumentum negativum responsio. Et vero, cum Codicis, id est, quatuor primorum Carthusiae Priorum Chronici auctor sancti nostri vitam ac gesta omnia ex instituto non descripserit, multaque de Brunone subliceat, quae tamen apprime, maxime si, ut apparet, Guigo is fuerit, explorata habuit, formatum ex illius silentio argumentum vim aut prorsus nullam aut certe perexiguam hic obtinet, maxime cum ratio afferri non queat, qua utcumque verosimile evadat, scriptorem illum commissurum non fuisse, ut Parisiense prodigium, quod, si factum fuerit, haud dubie cognovit, silentio praeteriret.

283. Ad alterum modo, quod § praesenti etiam examinandum, quodque e Petri, cognomento Venerabilis, silentio formatur, argumentum negativum progrediamur. Vir hic, anno circiter 1093 natus, cum gloriosam per annos aliquot operam militiae navasset, monachis Cluniacensibus, saeculo relicto, sese adjunxit, cumque deinde abbas hisce anno 1122 fuisset praefectus, hocque munus triginta qua-

tuor amplius annis obiisset, anno 1156 ad Dominum migravit, sanctitate vitae juxta ac variis Operibus, quae concinnarat, post se relictis illustris. Haec inter unum est, de miraculis conscriptum atque in duos libros divisum. In horum altero, sese « ad roborandam fidem et mores instituendos miracula, » vel ipso suo « tempore, vel circa sua tempora gesta, quorum cognitio indubia datur, scribere » proposuisse, Petrus praefatur et tamen miraculi seu prodigii, quod doctor Parisiensis se damnatum, innumeræ astanti populi multitudini publice denuntiavit, nusquam in toto laudato suo Opere mentionem facit. Hinc, omnem de luctuosa hac historia narrationem in fabulis esse habendam, Launois in sua de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione cap. § pronuntiat. Verum an merito hic, Papyrium Massonum supergressus, tanto in pretio habuit Petri Venerabilis illa de re silentium? Cartusianus noster anonymus, qui Annalium Ordinis sui librum quartum hactenus non vulgatum concinnavit, quo, Petrum Parisiensis prodigii in toto suo de miraculis Opere meminisse non debuisse, ostendat, nonnulla primum de scopo, quem in hoc contexendo sibi praefixum habuit sanctus is Cluniacensis abbas, in medium adducit, simulque, quae et qualia in illo referat miracula, examinat, ac deinde, quae Launoium, ut magnam contra doctoris damnati anastasin Petri de hac silentio vim inesse putaret, impulere, rationes rationibus contrariis confutare conatur. Totum, quod hunc in finem instituit, ratiociniam, cum id ad confutandum Launoium plurimum valere autemet, ob rationem, num. 185 in fine datam, integrum huc, ut ut valde longum sit, transcribo, adjecturus etiam ad calcem, quae mea sit de re isthac opinio.

284. Sic itaque Operis sui num. 105 praefatur: « Cujus (Petri Venerabilis) silentium de nostro (doctoris redivivi ac damnati) spectaculo tanti facit Launois post Papyrium Massonum, ut inde illam narrationem in fabulis habendam esse, audacter pronuntiet. Sed antequam argumentationes ejus refellamus, praestat Petri Venerabilis Opus, de quo quaestio est, ab auctore inscriptum « De miraculis, » minutatim expendere, ut ex accurato illius examine cessent lectores admirari, quod de tam stupendo prodigio siluerit; » ac deinde rem ipsam mox aggrediens hunc prosequitur in modum: « Hoc Opus in duas partes, sive libros distinguitur. In prioris libri Praefatiuncula hanc reddit sanctus abbas rationem, cur de hac materia (de miraculis scilicet) scribere aggressus fuerit, nempe ne « Ea miracula, quae nostris, inquit, temporibus proveniunt, cum non sit, qui ad illa scribenda animum applicet, quae prodesse legentibus manifestata poterant, infructuoso silentio tecta dispereant. » Hic liber viginti octo comprehendit capitula, quorum viginti et unum complectuntur res mirabiles, quae vel in ipsa Cluniacensi abbatia, vel in aliis ejusdem Ordinis monasteriis practae sunt. In quinque aliis capi-

tulis referuntur historiae, quae in locis a Cluniaco non remotis contigerunt, si unum aut duo excipias. Nam ipse abbas in capitulis nono, et vigesimo tertio declarat, se relaturum, quae in Cluniacensi monasterio, vel circa accidisse audierat. Alia denique duo faciunt mentionem de quodam sacerdote, et quodam juvene in Teutonicis partibus, divinis mysteriis et sacra communione abutentibus.

285. « Unum acceperat Petrus ab episcopo Claromontensi, qui videtur esse Aymericus, antea abbas Casae Dei ordinis Cluniacensis, aliud a priore et fratribus cujusdam monasterii, in iisdem locis siti. Quid vero hic intelligat per Teutonicas partes, videtur postea indicare, ubi de urbe Matiscone, in cuius diocesi situm est Cluniacum, loquens sic scribit: « Est eadem Maticus in finibus regni Francorum, quod a Teutonicorum vel Romanorum imperio Arar fluvius, a Lotharingia sumens initium, Rhodanusque, in mare Mediterraneum habens profluxum, disternit. » Ex quibus verbis licet conjicere, haec duo miracula etiam facta fuisse in regione a Cluniaco non remota. Unde Petri scopus fuisse videtur, tantum ea narrare, quae in suo ordine gesta fuerant, additis nihilominus quibusdam, quae casu audierat circa Cluniacum accidisse. Quae quidem omnia, in his viginti octo capitulis contenta, videntur patrata, ipso abbate jam praesidente, id est, post annum 1122 praeter quaedam ad ordinem Cluniacensem pertinentia, quae gesta sunt sub Hugone, qui eandem abbatiam rexerat annis circiter sexaginta, in ejus regimine mortuus anno 1109. Praeterea notandum est, quod cuncta, in hoc libro a Petro recensita, exceptis duobus aut tribus exemplis, ei relata fuerint a personis ejusdem ordinis, inter quas etiam annumerandus est, ut diximus, Aymericus episcopus Claromontensis.

286. « In posterioris libri prologo sic scribit venerabilis abbas: « Quoniam ad roborandam fidem et mores instituendos miracula, nostro tempore vel circa nostra tempora gesta, quorum cognitio in dubia datur, scribere proposui, » etc. Haec non solum ad sequentem librum, sed ad primum spectant, in quo, ut monuimus, quaedam circa tempora illius, id est, tempore sancti Hugonis abbatis; et quidem de rebus tantum, Cluniacensem ordinem tangentibus, gesta fuerant. Hic alter liber de miraculis triginta duo continet capitula, in quorum primo Petrus ex communi fama narrat, quomodo quidam comes Maticensis olim visibiliter a diabolo raptus est. In secundo agit de homine, « Qui terra obrutus per sacrificia et orationes Ecclesiae ab angelo pascebatur; » quod in Gratianopolitano episcopatu evenisse asserit, et forsitan acceperat veniens ad Carthusiam Majorem, ad quam non semel ascendisse suis locis in Annalibus dicemus. A capitulo tertio ad capitulum vigesimum tertium inclusive vitam Matthaei monachi Cluniacensis et episcopi Albanensis, anno 1139 sanctissime defuncti, perscribit. In vigesimo quarto et vigesimo quinto, vigesimo sexto, vigesimo septi-

mo, trigesimo primo, et trigesimo secundo capitulis, quae recenset, eo praesidente, in suo ordine contigerant. In vigesimo octavo capitulo tractat « De institutis Carthusiensium monachorum. » In vigesimo nono « De quodam fratre Carthusiensi, qui « mira vigilans vidit. » In trigesimo « De miraculo « cereorum Romanorum, » quod affirmat singulis annis fieri in ecclesia S. Mariae Majoris, « usque ad hanc nostram aetatem, » inquit, « et quantum « deinceps Deo placuerit. » Ex his triginta duobus capitulis viginti septem spectant ad ordinem Cluniacensem: duo prima cum vigesimo octavo et vigesimo nono, quae sunt de Carthusiensibus, res comprehendunt in regionibus, a Cluniaco non remotis, transactas. Solum capitulum trigessimum rem narrat, longe a Cluniaco patratam, nempe Romae, quam forsitan ipsemet ante aliquot annos ibidem degens vel audierat vel viderat.

287. « Totum igitur illud opus, duobus libris distinctum, continet sexaginta capitula, quorum quadraginta octo sunt de miraculis, apud Cluniacenses sub ipso Petro abbate vel sub S. Hugone, qui eum monachum fecerat, perpetratis. In aliis decem (nam de duobus Carthusiensibus spectantibus modo non loquimur) agit de rebus mirabilibus, quae, Petro vivente vel etiam Petro praesidente, ut ex earum narrationibus conjicere licet, si unum portentum de comite Maticonensi excipias, evenerunt ordini quidem Cluniacensi extraneae, sed vel circa Cluniacum (ut ipse abbas monuit) solo fere dempto Romano miraculo, actae vel a monachis ejusdem ordinis Petro enarratae praeter quinque aut sex, quas ab hominibus externis, sed fide dignis et Cluniaco vicinis didicerat. Haec autem omnia diligenter, et forte paulo latius examinata satis evidenter declarant, silentium Petri Cluniacensis nihil veritati nostrae historiae detrudere. Quid enim mirum, si inter quinque aut sex miracula, ad suum ordinem non pertinentia, spectaculum nostrum non recensuerit? Haec praeter unum aut duo acta videntur circa Cluniacum, Petro vivente, et ei ab amicis vicinis relata fuerunt; prodigium vero damnati hominis Parisiis satis longe a Cluniaco, et forsitan inter privatos parietes (si etiam coram paucis, nullam sane petiit ex Petri silentio argumentum vim habet) contigit, et annis fere quindecim, antequam idem abbas nasceretur. Nec etiam dubium esse debet, quin multa alia prodigia in Galliis, in Hispaniis, in Anglia, in Italia, Petri temporibus, vel circa ejus tempora evenerint, et tamen; his exceptis, quae ad suum ordinem attinent, de nullo meminit, licet in has exteras regiones profectus fuisse legatur, non solum monasteriorum sui ordinis, sed totius Ecclesiae negotia promoturus. Cur igitur nostrum potius, quam illa alia prodigia, suo operi inseruisset?

288. « Sed audio, qui pro Launoio respondeat: « Petrum statuisse miracula, quae suo tempore « ubivis contigerant, litteris conscribere. » II « Sia-

« guta miracula. quæ suis usurpaverat oculis, vel quæ ab hominibus fide dignis acceperat, duobus libris comprehendisse. » iii « Ad secundi libri calcem Carthusianæ religionis initium, statuta et mores uberiori oratione depinxisse. » iv « Sese dolere plurimum, testatum fuisse, quod plura non posset referre miracula, quæ ad amantissimum sibi Carthusianorum ordinem spectant. » v « Inter miracula quæ suo tempore passim in Galliis facta commemorat, et inter ea, quæ de prima Carthusianorum origine et miraculis disseruit, stupendam hominis mortui narrationem desiderari. » Postremo ipsum Petrum « dixisse, Carthusiensium ordinem suo tempore institutum esse. » Hæ sunt rationes, quas cum ex verbis, tum ex silentio Petri venerabilis contra veritatem prodigii Parisiensis deduxit Launoïus. Ad i respondemus, Petrum quidem dixisse, consilium fuisse, « Miracula ubilibet suo tempore facta ad posterorum memoriam transmittere, » sed probavimus, eum etiam dixisse, mentem suam fuisse, narrare ea, quæ circa Cluniacum gesta fuerant; et ex discussione totius operis comperimus, cuncta fere ab eo conscripta miracula, quæ suum ordinem non respiciunt, patrata fuisse in regionibus, a Cluniaco non multum remotis: quæ vero in exteris sive remotioribus locis contigerant, vel in sui ordinis monasteriis acta fuisse, vel a personis ejusdem sibi relata. Ad ii fecimus satis, cum ostendimus, eum toto suo opere comprehendisse tantum miracula, ad suum ordinem spectantia. præter decem, quorum quatuor aut quinque a Cluniacensibus monachis, cætera ab amicis Cluniacensis vicinis didicerat.

289. « Ad iii. Fatemur, Petrum longa narratione statuta et mores nostri ordinis depinxisse, sed non ita ubertim initia ejus depinxit, ut vult Launoïus. Sic enim de his habet: « Servatur, » inquit, « in Burgundiæ partibus inter omnes Europæ nostræ monastici ordinis professiones professio quædam, multis aliis ejusdem monastici propositi sanctior et cautior, instituta nostro tempore a quibusdam Patribus magnis, doctis et sanctis, magistro Brunone Coloniensi, magistro Lauduino Italico, ac quibusdam aliis vere magnis, ut dixi, et Deum timentibus viris, qui quorundam antiquorum monachorum tepiditate, negligentia ac desidia prædocti, sæculo abrenuntiare volentes, cautius sibi suisque in via Dei sectatoribus, consuluerunt, » etc. Deinde multa de vestibus, de rebus, de moribus ac statutis addit. Hæc est ejus uberior, sive potius sterilior narratio de initio ordinis. Nam ibi tantum dicit, quod « professio quædam aliis sanctior instituta fuerit a magistro Brunone Coloniensi, magistro Lauduino Italico ac quibusdam aliis vere magnis Patribus. » Sed postea ut recte annotavit Launoïus, « Uberiori oratione depingit statuta et mores ordinis. » Hic enim erat scopus illius, ut sapienter monuit doctus Saussæus, nempe « Agere de instituto, non de institutione Carthusiani

« ordinis. » Et revera si occrevisset, institutionem ordinis depingere, multa alia narrasset, quæ ignorare non poterat. Unde nihil de causa institutionis, sive illa orta fuerit ex collatione sanctum Brunonem inter et alios clericos Remenses habita, sive ex persecutionibus Manassæ, aut ex terrificis damnati hominis clamoribus: nihil etiam de modo, de sancti Brunonis, et sex sociorum ejus Gratianopolim adventu, nihil de accessu ad sanctum Hugonem episcopum, nihil de septem stellarum eidem episcopo facta visione profatus est; quæ tamen ignorasse minime credendus est: imo ne verbum quidem unum de sancto Hugone sibi optime noto profert, quo consulente, juvante, comitante, Carthusiæ solitudinem primi Patres adierant, et extruxerant; adeo est Petrus propositi sui tenax sive scopi, quo de institutis Carthusiensibus tantum loqui aggressus fuerat. Et quod magis est observandum, nec ipsam Carthusiam, nec ipsum ordinem, de quo loquebatur, nominat. Unde dubitari posset, de quo verba faciat, nisi suam narrationem tali inscriberet titulo: « De institutis Carthusiensium monachorum. » Non est igitur irridendus a Launoïo Saussæus, quod distinxit institutionem ab institutis.

290. « Ad iv. Ignoramus, quid sibi velit Launoïus, dum Petrum Cluniacensem describit, « Dolentem, » quod plura non possit referre miracula, quæ ad « amantissimum sibi Carthusianorum ordinem spectent. » Si nihilominus divinare licet, credimus, eum his verbis ingeniosis subtiliter voluisse declinare objectionem sibi ex verbis venerabilis abbatis faciendam, cujus vi omnes consequentias, quas ex silentio ejus ducit, penitus corruturas prævidebat. Nam per hæc verba significat pius abbas alia quidem miracula in ordine Carthusiensis fuisse patrata, sed dolore se affici, quod ea non possit referre. Statimque causam sui doloris hanc fuisse sanctus vir enuntiat his verbis jam superius præcitatæ, sed, hic necessario repetendis: « Multa quidem, » inquit, « in illo sacro ordine miracula contigisse, a pluribus accepi; sed quia ipsi humilitatis virtute, qua semper servi Dei miranda opera sua, quanto possunt nisu, occultant, vix aliquid ex his prodere alicui voluerunt, rara, imo rarissima, quibus omnimoda fides accommodanda esset, » ad me miracula pervenerunt. Quæ tamen absque dubio certa comperi, tacere nec volo, nec proponi. » Deinde duo mirabilia de quodam fratre converso, nec plura de eo, vel de aliis narrat. Hæc scripsit Petrus diu post annum 1145, ut ex capitulo 25 libri secundi colligimus, ubi sic loquitur: « In primordiis pontificatus domini papæ Eugenii, ad visitandum tam ipsum, quam communem matrem Romanam Ecclesiam, Romam adii. » Electus est Eugenius anno 1145, sed quando hæc Petrus scribebat, plures jam annos effluxisse, innuit dicens: « In primordiis pontificatus domini papæ Eugenii. » Cum igitur tantum meminerit de ordine nostro capitibus 28 et 29 ejusdem libri, patet ea, quæ de antiquis Patribus

refert, ab eo tantum scripta fuisse diu post annum 1145. Unde non mirum, si a Carthusiensibus, opera sua occultantibus, spectaculum illud etiam Petro celatum fuit, quod jam fere ab annis septuaginta vel etiam amplius contigerat, et diu ante ortum ejusdem abbatis, ut mox probabimus.

291. « Ad v. Huic rationi factum est satis ex superioribus responsis, quibus probavimus, pleraque miracula, quæ suo tempore passim in Galliis facta commemorat, spectare monasteria Cluniacensis ordinis; paucissima vero, quæ ad eum non pertinent, edita fuisse circa Cluniacum; quæ licet daremus passim etiam facta in Galliis, nihil etiam nobis obesset Petri silentium, qui tam pauca in toto suo opere describens multa alia vel ignoravit vel tacuit. Ad ultimum, concedimus, Petrum scripsisse, institutam fuisse suo tempore Carthusiensium religionem, sed ejus verba non ita stricte sumenda esse, ex hoc ipso liquet, quod constat, eum pluribus post conditum ordinem annis natum fuisse. Nam cum dicatur electus abbas anno Christi 1122, ætatis vero (aliter statue ex num. 283) suo vigesimo ferme octavo, debuit tantum nasci anno 1095, vel circiter, id est, quatuordecim post editos damnati hominis clamores annis. Ergo non Petri tempore, sed ante ejus tempora ordo institutus est. Nec juvat reponere illum etiam retulisse historias et miracula, circa sua tempora perpetrata, quod quidem verum est erga res Cluniacensium, sed non erga prodigia eidem ordini extranea, quæ fere omnia, uno aut duobus duntaxat exceptis, vivente vel etiam præside Petro, accidisse, ex præcedenti examine ostendimus. Denique multa miracula Petrum fugisse aut latuisse, colligimus ex ejus præfatione ad secundum librum de miraculis; ubi sic conqueritur, quod non sit, qui ad miracula scribenda animum applicet: « Ad tantum autem, » inquit « jam fructum « infructuosa hujus silentii segnities pervenit, ut « quæcumque in Ecclesia Dei sive in regnis christi- « nis a quadringentis vel quingentis ferme annis « facta sunt, universa pene nobis et omnibus ignota « sint.

292. « Tanta enim apparet distantia nostrorum « temporum, ut, quæ ante quingentos et mille annos « gesta sunt nobis notissima quæ vero exinde « ipsi quoque diebus nostris acta sunt. prorsus « ignota sint. Inde est, quod Historiis antiquis, « ecclesiasticis gestis, libris multiplicis doctrinæ, « Patrum instructiones et exempla continentibus, « abundamus. eorum autem quæ temporibus no- « bis contiguis contigerunt, nescio, si vel unum ha- « beamus. » Hæc ille, qui superius dixerat, « Dolere « se et supra quam multis forte credibile sit, tor- « pori multorum irasci, qui, cum scientia, litteris « atque eloquio abundant. miranda omnipotentis « Dei opera, quæ sæpe in diversiterrarum partibus « ad instructionem Ecclesiæ flunt, memoriæ poste- « rorum mandare scribendo pigritantur. » Quamobrem sub finem profitetur, se « secundum vires a

A « Deo datas, si quid dignum vel utile invenire po- « tuerit, ad Dei laudem vel profectum legentium « modernis vel posteris manifestaturum. » Et ta- « men; cum hujusmodi tanto teneretur desiderio, nihil de sui temporis thaumaturgo, sancto scilicet Bernardo sibi amicissimo et familiarissimo dixit, cum amplius sibi pateret miraculorum ab ipso frequen- « tissime patratorum campus, ex quo saltem pauca, « eaque insigniora excerpere potuisset, in quibus es- « set illa notatu digna ducis Aquitanie Guillelmi con- « versio. Nihil de sanctis Norberto et Roberto de Ar- « bricello; nihil de tot aliis viris sanctissimis, qui « eodem cum Petro vivebant tempore; nihil de ordi- « nibus monachorum, qui tunc multis claruerunt si- « gnis et virtutibus; nihil, inquam, de his omnibus « scripsit. Cumque plura de Carthusiensibus referre « potuisset, quos ille in quadam epistola, quam dabi- « mus anno 1156, fatetur « innumeris per orbem « diffusis miraculis claruisse, » quæ ideo illum la- « tere non potuerant, unius tamen fratris conversi « solum meminit, non solum quia primi Patres sua « opera prædicare nolebant, sed certe etiam ex defectu « suæ memoriæ, ut constare videtur ex historia illa « miraculosa Auduini monachi Chartusiæ, intra nives « et ruinas monasterii post dies duodecim vivi reperti, « quam omisit Petrus, licet eam optime nosset, cum « de casu illo nivium et rupium consolatoriam scri- « pserit ad Guigonem epistolam, quam suo loco in « Annalibus dabimus.

293. « Sed quod magis miraberis, nihil Petrus de « sancto Hugone abbate Cluniacensi, a quo monasti- « cum habitum susceperat, præter quamdam visionem, « narravit; a quo tamen multa præclara et stupenda « miracula, tum in vita, tum post mortem patrata, « legimus in ejus Vita. Debilem itaque argumentatio- « nem ex silentio Petri Cluniacensis rimatus est cum « Massono Launois, qui sola illa ratione historiam « hanc nomine fabulæ et anilis narrationis traduxit. « Cujus si regulis teneremur, inter fabulas etiam cen- « seremus, quidquid de aliis sanctis Petrus tacuit. » « Hæc omnia Carthusianus noster anonymus. Sed an « negativo, quod e Petri Cluniacensis silentio forma- « tur, argumento vim omnem adimunt? A Petro Ve- « nerabili, ait quantum ad substantiam, duntaxat « quinque aut sex, quæ ad Cluniacensem ordinem non « spectent, miracula recensentur, ac proin pauca hæc « inter non inveniri prodigiosam doctoris damnati « anastasim, mirum non est, maxime cum Petrus « stellarum septem visionem, S. Hugoni Gratianopo- « litano episcopo, dum ad eum S. Bruno cum sex « sociis accederet. oblatam, aliaque nonnulla. ad S. « Brunonem spectantia, silentio etiam præterierit. « Atque hæc quidem, ob quam petitum e Petri silen- « tio contra doctoris damnati historiam argumentum « enerve putat ac infirmum, ratio videtur præcipua; « verum etsi omnia fere miracula, quæ Petrus litteris « consignavit, ad Cluniacensem ordinem spectent, « hic tamen scriptor propositum sibi habebat ad « posteros transmittere etiam miracula, quæ alibi,

quam in Cluniacensi suo ordine, evenissent. « Hæc, inquit lib. II, cap. 28, ... in toto isto opere principalis, ut sæpe jam dixi, fuit mihi causa scribendi, hoc est, miracula ubilibet, et quolibet tempore facta ad præsentium vel posteriorum memoriam transmittendi. » Audi etiam, quæ huc facientia in eodem libro secundo fuerat præfatus. « Quoniam ad roborandam fidem (verba sunt Petri) et mores instituendos miracula nostrò tempore vel circa nostra tempora gesta, quorum cõgnitio indubia datur, scribere proposui. Post ea, quæ præmissa sunt, alia quoque legentibus vel audientibus non minus, ut credo, utilia adiungenda sunt.

294. « In quibus, ut supra jam dixi, nullum temporis ordinem servo, nullius generis miracula vito, sed sicut ea vel olim didici, vel quotidie a diversis et fide dignis discere possum, scripturæ commendo. » Ut quid ergo Petrus, cui, ut ex hisce recitatis verbis intelligitur, quæcunque et ubicunque gesta miracula in litteras mittere propositum erat, silentio præterit, si factum unquam sit, horrendum illud prodigium, quo doctor Parisiensis tantisper redi-vivus, justo Dei iudicio se damnatum, publice coram innumera propemodum populi multitudine e feretro proclamavit? Ais quidem, multa alia prodigia ac miracula silentio pariter a Petro involvi; verum isthæc, quæ pariter ab hoc scriptore non memorantur, sunt huiusmodi, ut facile ab eo vel ignorari, vel cum scriberet, in memoria non haberi, vel denique velut minus notatu digna præteriri potuerint. At vero Parisiense prodigium, utpote quod in opinione, quam hic discutimus, coram innumera propemodum populi multitudine factum, longeque proinde ac late divulgatum atque ad posteritatem transmissum fuisset, ignorari haud facile ab eodem Petro potuisset, a quo etiam proinde, utpote simul et notatu dignissimum, et ad finem præterea a Petro intentum, seu « ad fidem (adi ejus verba proxime recitata) roborandam » bonosque mores inspirandos longe aptissimum, verosimiliter et in mente habitum, et commemoratum fuisset, maxime cum Petrus insuper studium et operam posuerit, ut, quæ ad ordinem Carthusiensem spectabant, miracula undecunque conquireret, compertaque litterarum monumentis consignaret, uti ipsemet libro II, cap. 29 indicat hisce verbis. « Multa quidem in illo sacro (Carthusiensium scilicet) ordine miracula contigisse, a pluribus accepi, sed quia ipsi humilitatis virtute, qua semper servi Dei miranda opera sua, quanto possunt visu, occultant, vix aliquid ex his prodere aliqui voluerunt. Kara, imo rarissima, quibus omnimoda fides accommodanda esset, ad me miracula pervenerunt; quæ tamen absque dubio comperi, tacere nec volo, nec proposui. »

295. Ad hæc Petrus lib. II, cap. 28 sic scribit: « Servatur in Burgundiæ finibus inter omnes Europæ nostræ monastici ordinis professiones professio quædam, multis aliis ejusdem monastici propositi sanctior et cautior, instituta nostro tempore a quibusdam

A Patribus magnis, doctis et sanctis, magistro Brunone, magistro Lauduino Italico ac quibusdam aliis. » Quibus verbis cum pauca saltem de Carthusiensis ordinis institutione commemoret, verosimile apparet, scriptorem illum, qui totus est in referendis miraculis apta hæc exponendi, quæ sacri illius instituendi ordinis causa fuisset, occasione obtenta, luctuosam juxta ac prodigiosam doctoris damnati historiam, si locum unquam hæc obtinisset, silentio non fuisse præteriturum. Omnibus itaque, quæ Carthusiani anonymi verbis supra recitatis includuntur, rationibus rite expensis, argumento negativo, quod e Petri Venerabilis silentio contra doctoris Parisiensis anastasim formatur, omnem prorsus vim denegare non ausim, etsi interim multum absit, ut B Launio assentiar, qui in sua de vera causa recessus S. Brunonis in eremum Dissertatione vel ob solum Petri Venerabilis de prodigiosa doctoris anastasi silentium fabulis commentisque hanc accensendam autumat. Et vero, cum Petrus (adi ejus verba num. præced. recitata) disertè affirmet, sese rara, imo rarissima, quæ ad ordinem Carthusiensem spectarent, fidemque omnimodam mererentur, miracula intellexisse, eaque nihilominus, quæ indubitata esse, comperit, litteris mandasse, fieri potest, ut horribilem doctoris damnati historiam, ut ut sibi non ignotam, commemorandam non duxerit, quod eam, utpote quam forte nullis prorsus litterarum monumentis, sed sola traditione populivæ fama intellexisset, pro omnino certa atque indubitata non haberet. C

§ XVII. *Quid de aliorum, quos Launio præterea laudat, scriptorum antiquorum silentio statui de beat.*

296. Inter scriptores antiquos, silendo, ut vult Launio, prodigiosam doctoris Parisiensis anastasim a vero alienam testatos, esse etiam nonnullos, quorum silentium aut nulla, aut valde exigua contra hanc vi pollet, jam supra indicavi. Verum iis, de quorum silentio duobus proxime prægressis §§ disserui, hic adhuc ex recensitis a Launio alios nonnullos, a Bulæo in Universitatis Parisiensis Historia t. I adductos, addere idcirco lubet, quod illorum omnium silentium contra hunc scriptorem, maximi id facientem, nullius prorsus esse roboris contendat D Carthusianus anonymus, Annalium ordinis sui libri quarti hactenus non vulgati auctor, cujus argumenta omnia, doctoris damnati historię utcunque suffragantia, in medium statim proferre. A Sigeberto Gemblacensi duco initium. Hic in Chronographia ad annum 1084 de sancto Brunone sic scribit: « Bruno natione Teutonicus ex urbe Colonia, litteris apprime eruditus, Remensis ecclesiæ canonicus et scholarum magister, relicto sæculo, eremum Carthusiæ fundat, propositumque monasticæ conversationis satis arduum instituit. Hujus sancti propositi cooperaret ac mulator beatæ memoriæ Hugo, Gratianopolitanus episcopus ab eodem Brunone habitum monachicum sumpsit, cunctisque ibi habitantibus insigne

præbuit exemplum.) Launoius, in sua de vera causa A secessus S. Brunonis in eremum dissertatione recitatis etiam hisce verbis, subdit : « Hæc ex editione Pistorii, quæ in editione Miræi desunt. Miræus tamen in editione sua unum Sigeberti manuscriptum codicem e bibliotheca Justi Lipsii citat, in quo hæc erant de Brunone : « In vasta eremo, quæ Carthusia dicitur, « apud Gratianopolim monasterium et cellas ædificare incipit. »

297. « Hæc omnia lectorem celare nolui, ne sibi fucum ex Sigeberto fieri queratur. Sed sive Lipsii codicem, sive Pistorii editionem sequamur, inde constabit semper, apud antiquos omnes ratam non esse de doctore narrationem. » Ita Launoius, recte sane hic innuens, Chronographiæ Sigebertinæ per pistorium editionem in verbis proxime ex hac recitatis a genuino Sigeberti textu deflectere. Id porro Carthusians noster anonymus operis sui num. 101. amplius declarat hunc in modum : « Sigebertus dicitur obiisse anno 1113. Quod si ita est, concedi necessario debet hæc verba (supra jam mox recitata) ab aliquo alio ejus Chronographiæ addita fuisse. Nam, ut superius adnotavimus, sub teste quinto Sigeberti de Brunone pars prior eisdem ferme verbis habetur in Chronico quatuor primorum priorum Carthusiæ, quod constat editum tantum post mortem Sigeberti. Nec auctor chronici dici debet ea mutatus fuisse a Sigeberto; nam quæ sequuntur apud Sigebertum, apertissime declarant, ea fuisse scripta mortuo jam sancto Hugone, qui Sigeberto annis fere viginti superfuit. « Hujus sancti propositi, » C inquit ille subditivus Sigebertus, « cooperatur et « æmulator beatæ memoriæ Hugo Gratianopolitanus episcopus ab eodem Brunone habitum monachicum sumpsit, cunctisque ibi habitantibus in « signe præbuit exemplum. » Quis non videat, hic verba fieri de Hugone tanquam mortuo et jam inter sanctos relato, cum ornetur titulo « B. memoriæ » et dicatur in præterito « insigne præbuit exemplum ? » Præterea constat, in iisdem verbis crassissimum irrepsisse errorem, ubi sanctus præsul dicitur habitum monachicum ab eodem Brunone sumpsisse, quod falsissimum probabimus in Annalibus ad annum 1087.

298. « In hos certe errores Sigebertus non impigisset, qui vivebat eodem tempore, quo sanctus Hugo Carthusiam frequentabat, et pluribus antea annis obiit. Sed etsi hæc concederentur ab eodem Sigeberto scripta fuisse, nihil nobis obsessent, cum ille minus historicus dicendus sit, quam compendiator, qui nihil habet eorum, quæ a cæteris digeruntur. » Sane verba, e Sigeberti Gemblacensis Chronographia supra huc transcripta, Sigeberti non esse, sed scriptoris posterioris, qui in hanc illa intrusit, Carthusianus noster anonymus, sibi etiam Launoius, uti proxime recitata hujus verba satis indicant suffragantem habens, merito hic contendit. Atque id quidem etiam sufficienter, ne dicam invictè, probatum dat, etsi interim, per verba, quæ

assignat, de Hugone, tanquam mortuo, jamque inter sanctos relato, sermonem fieri, perperam existimet e solo, quo hic in illis ornatur, « beatæ memoriæ » titulo, utpote viventibus adhuc, ut Cangius in Glossario ad vocabulum « Memoria, » aliique docent, per scriptores antiquos subinde etiam attributo. Verum an silentium, quod de prodigiosa doctoris anastasi in laudatis Chronographiæ Sigebertinæ verbis servatur, merito etiam, si hæc Sigeberti vere esse concedantur, nihili facit? Ita omnino existimo, quod nulla plane occurrat ratio, ob quam verosimile utcumque evadat, futurum fuisse, ut Sigebertus luctuosam illam historiam, ut ut optime etiam sibi perspectam, in paucissimis, quæ de Brunone memoriæ prodit, commemoraret. Atque hinc etiam B nullius plane ponderis apparet silentium, in iisdem verbis servatum, quiscunque demum sit scriptor antiquus, a quo hæc uti ex dictis factum, in Sigeberti Chronographiam fuisse illata.

299. Dispiciamus modo, an validius contra Parisiense prodigium ex Roberti de Monte, qui Sigeberti Chronographiam continuavit, silentio arguatur. « Multa, » inquit de hoc scriptore in sua de vera causa secessus S. Brunonis in eremum dissertatione cap. I Launoius, « de Carthusianorum institutis, consuetudinibus, et origine ipsa disserit, nec ullum tamen damnato doctori testimonium præbet. » Verba omnia, quæ Roberto de Monte attribuit, huicque suæ contra Parisiense prodigium objectioni Launoius præmittit, Carthusianus noster anonymus transcribit, simulque ad hanc respondet. Textum ejus integrum una cum Roberti, quæ includit, verbis huc transfero. Sic habet : « Robertus de Monte... Carthusiensium monachorum ad annum 1131 meminit his verbis : « Monachi Carthusienses paulatim pullulabant, qui, « præ cæteris continentes, pesti avaritiæ, qua plurimos sub religionis habitu laborare videmus, terminos posuerunt, dum certum numerum hominum, « animalium, possessionum, quem eis prætergredi « nullo modo liceat, statuerunt; et ipsi singulas singulicellulas habentes, ac raro nisi vel ob Dei cultum, vel ob mutuum in charitate solatium convenientes, perfectius mori mundo, et cæteris tanto « diligentius, quanto secretius vivere Deo elegerunt. » Hæc Robertus in editione, qua usus est D Launoius; nam in editione, quam modo præ manibus habemus, facta anno 1651 Lutetiæ Parisiorum apud Joannem Billaine studio et opera doctissimi ac religiosissimi Lucæ Dacherii nihil prorsus ad præfatum annum 1131, neque in tota Appendice de Carthusiensibus habetur, sicut neque ad annum 1132, ubi Launoius hæc de sancto Hugone in suo exemplari legit : « Obiit vir sanctus, Hugo Gratianopolitanus episcopus, cujus religiosam admodum « vitam conscripsit Guigo prior Carthusiæ. »

300. « Codicem, quem habuit Dacherius, autographum existimat; unde liquet, ea, quæ de sanctis Brunone et Hugone in aliis codicibus reperta sunt, a quodam recentiore fuisse adjuncta. (Quod etsi nobis

sufficeret ad rejiciendam verborum a Launoio re-
latorum auctoritatem, nihilominus acsi essent genuina
Roberti verba, Launoio respondemus, 1 Robertum
in tota sua Appendice ad Sigebertum juxta nostram
editionem nihil referre eorum quæ acciderant ante
annum 1101, quo Chronicon Sigeberti persequi cœ-
pit, nisi quando agit de principum genealogia vel
episcoporum successione, quæ quidem alius non-
nunquam, licet raro repetit. 11 Verba a Launoio
relata, non de initiis ordinis loqui, sed de ejus
progressu, ut ex ipsissimis verbis apparet, « Mo-
« nachi Carthusienses paulatim pullulabant. » Et re-
vera eorum anno 1131, id est, fere quinquaginta
post fundatum ordinem annis erant tantum quinque
aut sex domus Carthusiensis instituti in tota Eccle-
sia 11 Roberti præcipuum in hac. Appendice scopum
fuisse, Northmannorum et Anglorum historiam de-
scribere, quod ipsemet profitetur in prologo his ver-
« bis : « Igitur quia prædictus Sigebertus Chronica
« sua incipit ab anno Incarnationis Dominicæ
« 381, et produxit ea usque ad annum ejusdem
« Dominicæ Incarnationis 1100, ego exinde....
« usque ad annum 1182 ea, quæ in diversis provin-
« ciis, et maxime in Northmannia et Anglia evene-
« runt, et ad meam notitiam pervenerunt, sub annis
« Dominicæ Incarnationis colligere aggrediar. Et
« hoc ideo libentius, quia volo gesta primi Henrici,
« strenuissimi regis Anglorum et ducis Northmanno-
« rum a quo hæbeo incipere, summam per singulos
« annos adnotare. »

301. « Stetit promissis Robertus ; nam per totum
suum opus nullum præterit annum, quo de North-
mannis et Anglis multa non referat, sæpe nihil vel
paucissima de aliis provinciis scribens 11 Robertum
nihil fere de aliis ordinibus aut de eorum originibus
et institutis scripsisse in hac Appendice ; unde
non mirum, si de Carthusiensibus etiam siluerit, aut
tam pauca dixerit juxta citationem a Launoio factam.
Denique notandum, hunc auctorem in suo prologo
innuere quidem, multa se relaturum prodigia, ut
etiam fecit, sed constat, eum tantum de iis memi-
nisse, quæ evenerunt ab anno 1101, ut jam supra
monuimus. Non est igitur Robertus annumerandus
inter auctores, « Qui famosam damnati hominis
« anastasim non prætermisissent, si etiam aut
« legissent, aut audivissent accidisse. » Neque con-
trarium concludi debet ex verbis ejusdem Roberti,
qui in Tractatu de immutatione ordinis monacho-
rum de abbatibus et abbatibus Northmannorum capite
11 de origine Carthusiensium hæc habet : « Eodem
« fere tempore, quo ordo Cisterciensis in Cabillo-
« nensi parochia exortusest, Carthusiensis etiam in
« episcopatu Gratianopolitano adinventus est. Genus
« hoc eremitarum sub priore agit, nec numerum
« tertium decimum multitudo transcendit. Unus-
« quisque in cella sua privatis diebus separatus ab
« aliis orat, dormit et manducat ; quæ tamen cellæ
« contiguæ et loco conjunctæ sunt. Festis diebus
« ad ecclesiam et ad mensam conveniunt, et de

A « spiritualibus inter se conferunt. Instituta vero
« diurni et nocturni officii secundum regulam sanc-
« tæ Benedicti persolvunt. »

302. « Hæc ille, qui causam vel occasionem, quæ
sanctum Brunonem in eremum impulit, non affert,
quia nihil omnino de sancto Brunone, nec ipsius
nomen habet. Sed tantum loquitur de quibusdam
Carthusiensium moribus, quos ex Guigonis nostri
Consuetudinibus videtur hausisse. Sic et de aliis
aliorum ordinum fundatoribus et patriarchis tam
summam meminit, ut nihil fere de iis referat me-
morabile, contentus tempus conversionis eorum
assignare cum anno, quo vel sæculo abrenuntiave-
runt vel suum institutum inchoaverunt. » Luculen-
tissime profecto hæc evincunt, aut parum admodum
B aut nihil luctuosæ damnati historię officere serva-
tum de hac a Roberto de Monte silentium. Neque
vero vel hoc, vel quod supra jam memoratum, Sige-
berti Gemblacensis scriptorisve antiqui, qui in hujus
Chronographiam num. 296 huc transcripta verba
intulit, silentium ad horrendi prodigii falsitatem
monstrandam multum conducere, existimavit ipse-
met Launoios, utpote ex recitatis amborum scri-
ptorum illorum verbis, in quibus nihil omnino de
infausti doctoris anastasi occurrit, contra Raynaudum
duntaxat inferens, ratam hanc apud omnes
scriptores antiquos non esse ; quod, ut verum sit,
falsum esse, luctuosum illum eventum, non requiritur.
Sed hæc de Sigeberti Robertique de Monte,
qui hujus Chronographiam prosecutus est, silentio
C dicta sufficiant. Inter scriptores antiquos a Launoio
recensitos, quorum de damnato doctore silentium
majori in pretio Bulaeus habuit, locum etiam
obtinet Gaufridus Vosiensis prior, qui Chronicon,
a Labbeo tom. II Bibliothecæ novæ librorum mss.
publici juris factum, sæculo duodecimo senescente
contextuit.

303. Scriptor ille in hoc suo opere cap. 21 sic
scribit : « Ordo Carthusiensium sanctissimus incepit
hoc tempore, scilicet anno 1086 (imo anno 1084,
uti infra probabimus) per Brunonem virum sanctum,
natione Alemannum de Colonia Agrippina, magistram
in theologia, cum sex aliis venerabilibus viris in diœcesi
Gratianopolitaniensi. Hic ordo, teste B. Bernardo, inter
omnes ecclesiasticos ordines primatum tenet, non ratione
temporis, sed vigore sanctitatis : unde ipse vocat eum
speciosissimam columnam Ecclesiæ. Victor papa, dum
esset monachus Cassinensis, per somnium vidit Deum,
sux dignationi in solitudine Carthusianæ habitaculi
construentem, et dicitur, quod spiritu prophetiæ pollebat. »
Verum an ex eo, quod damnati historię Gaufridus hic
non meminisset, recte contra hanc, veluti vel idcirco
fictitiam aut certe commentum suspectam, Launoios et
post hunc Bulaeus arguunt ? Carthusianus noster
anonymus, postquam Gaufridi verba jam nunc recitata
in opus suum intulit, ita subjungit : « Hæc Gaufridus,
qui nova et hactenus inaudita atque a nullo commemorata
nobis revelat,

dum dicit, Victorem papam spiritu prophético fundationem ordinis (qua de re quid sit, infra examinabitur) prævidisse, de cujus visione dicemus anno 1086. His Gaufredi verbis (jam proxime recitatis) subjungit Launoius: « Hic de damnato doctore et canonico loquendi locus erat amplissimus, Gaufredus tacuit, quia tunc illud otiosi homines nondum invexerant. »

304. « Sed illud jam, non quidem invexerant, sed prout a file dignis sibi fuerat relatum, scriptis mandaverant anonymus noster Carthusiensis et Cæsarius Eisterbacensis Gaufredi cœstaneæ. Neque mirum, si Gaufredus illud tacuerit, cum et fere alia omnia de sancto Brunone et ordine dicenda tacuerit, qui etiam historiam, jam ab annis centum et ultra peractam, cujusque memoria tunc apud solos pene Carthusienses servata fuerat, ignorare poterat. » Quod si historia illa publice ingenti hominum astante multitudine, acciderit, nulla ratione verosimile apparet, ejus memoriam ætate Gaufredi, qui centum nondum, imo forte ne sexaginta quidem, a Brunonis obitu elapsis annis floruit, apud solos pene Carthusienses superfuisse. Quis ergo factum credat, ut horrendum prodigium ignorarit, ideoque ejus non meminerit Gaufredus? Attamen cum hic scriptor, ut recte etiam observat Carthusianus anonymus, alia fere omnia ad Brunonem spectantia omittat, nec ullo ex capite Parisiense prodigium, ut in prospectum exploratumque id habuisset, pauca inter, quæ de sancto tradit, commemoraturus fuisse videatur, argumentum sane, quod ejus silentium suppeditat. admodum infirmum apparet. Verum, quibus nonnihil plus roboris inesse videtur, nunc subdo. Monachus Antissiodorensis, qui sub finem sæculi XII et initio sequentis, aut certe, Innocentio III summo pontifice, floruit, apud Launoium Dissertatione de vera causa recessus S. Brunonis in eremum cap. 4 sic scribit: « Circa id tempus S. Hugo, Gratianopolitanus episcopus, vidit per somnium in solitudine Carthusiæ Deum sæ dignationi habitaculum construentem, stellas etiam septem ducatum sibi præstantes itineris. Et ecce, sanctitatis ejus odore tracti ad ipsum veniunt septem viri, qui omnes uno desiderio successi locum eremiticæ vitæ congruum quærebant, necdum repererant. Horum primus magister Bruno, vir religione scientiæque famosissimus, alii quatuor litterati, duo laici, quos sanctus Hugo gratanter suscepit, et voti compotes fecit. Ipso namque juvante, consulente, comitante, Carthusiæ solitudinem intraverunt. Sic cepit ordo Carthusiensis, inter cæteros ordines puritate mentium ac theoriæ studio singularis. »

305. Launoius, qui, ut jam innui, in laudata sua Dissertatione verba hæc recitat, iis deinde subjungit: « Non magis apud hunc, monachum nempe Antissiodorensis, quam apud alios, quos nimirum jam ante retulit, rata est de doctore narratio, et terribilis eventus, qui Brunonem in eremum abergerit. Neque profecto horribilem illius doctoris

A anastasim præterisset monachus ille, qui passim memorat incertos rerum exitus, et in plerisque hominibus ancipitem vitæ fortunam, spectra et id genus prodigiorum. » Accipe modo, quid ad hæc reponat Carthusianus noster anonymus. Sic itaque Annalium ordinis sui lib. IV, num. 116 habet: « Hæc (verba videlicet monachi Antissiodorensis e Launoio proxime huc transcripta) ille anonymus apud Launoium, qui, ut videtur, hæc omnia ex Vita sancti Hugonis a Guigone edita exscripsit, mutato tantum verborum ordine, cujus propterea testimonio eadem opponimus, quæ superius Guigonis testimonio (adi num. 263 et sequentem) opposuimus. Præterea quid ponderis habeat auctoritas negativa, judicent viri docti. Monachus Antissiodorensis nihil habet de spectaculo, ergo falsum est spectaculum. Si liceret ita argumentari, ipsæ etiam ruerent evangelicæ veritates, quarum multæ in sola nituntur traditione. Sed esto, quod monachus ille « passim memoret, » ut asserit Launoius, « incertos rerum exitus, et in plerisque hominibus ancipitem vitæ fortunam, spectra et id genus prodigiorum, » nunquid omnes memorat, vel in omnibus hominibus memorat? Quod certe asserere, videtur temerarium. Quosdam igitur, imo et permultos rerum exitus omisit, et inter illos istud prodigium omittere potuit, sicut et tres sancti evangelistæ piscinam probaticam nimis admirandam, et Lazari suscitationem stupendam omiserant.

306. « Postremo monachus ille, ut habet Launoius, floruit sub Innocentio III, summo pontifice, quo tempore noster anonymus Carthusiensis (vides is bujus testimonium num. 199 et seq., uti etiam dicta num. 12 et seqq.) primus omnium cepit hanc historiam scriptis mandare, cujus memoria apud solos fere Carthusienses, adhuc paulatim tantum pullulantes custodiebatur. Unde non mirum, si monachus ille Antissiodorensis, cui forsitan cum Carthusiensibus nulla intercedebat consuetudo, veram non noverit ordinis originem, cujus nullam propterea causam attulit, sed sola verba exscripsit, quæ in Vita sancti Hugonis legerat. Denique cum præfati auctoris Chronicon modo non habeamus præ manibus, plura ex eo contra Launoium elicere non possumus. » Ita ille; an autem in omnibus recte, nunc dicendum. D Ac primo quidem, cum dubium non appareat, quin monachus Antissiodorensis supra huc transcripta verba ex Hugonis Gratianopolitani episcopi Vita, per Guigonem quintum Carthusiæ priorem scripta, deprompserit, servatumque ab hoc in illis de doctoris Parisiensis anastasi silentium nulla omnino contra hanc (adi num. 265) vi polleat, consectorium sit, ut nec, quod in iisdem monachus Antissiodorensis de eadem servat, magni roboris sit. Quod vero pertinet ad silentium, quo hic omnibus etiam aliis Chronicis sui locis horrendum prodigium præterit, inde etiam, falsum hoc esse, haud recte concluditur. Cum enim, ut Carthusianus noster anonymus recte observat, non omnes prorsus rerum

exitus commemoret, horribile doctoris exitium esse A potest ex iis, quos silentio suppressit. Attamen cum monachus ille, ut Launoius innuit, multus equidem sit in recensendis prodigiis, minus verosimile apparet, futurum fuisse, ut Parisiense, si contigisset, damnati spectaculum, cæteris omnibus, quæ narra, prodigiis memoratu utique longe dignius, litteris consignare omitteret.

307. Atque hinc jam fit, ut ad eorum qui luctuosum eventum negant, opinionem e laudato Antissiodorensi monacho, silentio hunc prætereunte, robur qualecunque accedat. Nec juvat reponere, horrendam historiam, utpote cujus vere facta memoria apud solos fere Carthusienses sæculo tertio decimo superfuerit, Antissiodorensi monacho, qui tunc ex dictis floruit, fuisse ignoratam; quam parum enim verosimile B id sit, ex jam supra dictis liquet. Porro rationes similes fere ac pares iis, ob quas, ut modo docui, monachi Antissiodorensis silentium contra prodigiosam doctoris anastasi robur obtinet, faciunt etiam, ut eidem Malleacensis Chronici, cujus auctor circa annum 1140 floruit, silentium officiat. De hoc enim Chronico Launoius in sua de vera causa recessus S. Brunonis in eremum dissertatione, cap. 1, ita loquitur: « Plenum est visionibus et eventis memorabilibus, quæ ab auctore cupidissime narrantur; ut vel inde iudices, nusquam prætermisurum fuisse tale spectaculum, si contigisset et ea contigisset ratione, quæ libros auctorum omnium implevisset; » Launoio autem in iis, quæ hic de Malleacensi Chronico, seu potius de hujus auctore affirmat, esse assentiendum, C ipsummet inspectum docebit hoc Chronicon, quod apud Labbeum tomo II Bibliothecæ novæ librorum mss. modo exstat insertum. Nec omni etiam vi destituitur de doctoris anastasi silentium ab auctore Florum mss. Historiarum Adamo, Vincentio Bellovacensi et scriptore Chronici S. Martini Turonensis servatum. Etsi enim tres hi scriptores, ut Carthusianus noster anonymus recte observat, verba sua, a Launoio recitata, vel ex Guigone quinto Carthusiæ priore, vel ex Gaufrido Vosiensi, vel ex aliis denique, quorum silentium ex dictis aut nihil omnino, aut certe parum admodum prodigosæ anastasi obest, indubie acceperint, alios tamen etiam non paucos scriptores, sæculo XIII, quo floruerunt, antiquiores, adhibere atque in hisce si quid memoratu dignum invenerunt, id in lucubrationes suas passim intulere.

308. Quare cum nullam uspiam in hisce doctoris redivivi, qui, sese justo Dei judicio damnatum, publice e feretro astantibus denuntiavit, mentionem faciant, argumento id est, apud scriptores illos, e quibus forte aliqui temporum injuria modo etiam priore, a Vincentio aliisque duobus laudatis scriptoribus feralem historiam non fuisse inventam. Unde fit, ut contra hanc non parum faciant tres isti scriptores, utpote silentio suo silentium aliorum omnium, a se adhibitorum, quodammodo testantes invoventesque, quorum tamen aliqui saltem luctuo-

sum hujusmodi notataque dignissimam eventum, si locum unquam habuisset, verosimiliter scituri memoraturique fuissent. Cæterum scriptoribus antiquis, qui silentio suo horribili prodigio, utpote id pariter, si fuisset, verosimiliter vel argumenti, quod tractarunt, ratione, vel aliqua quacunquæ de causa commemoraturi, utcunque officiant; addi etiam possent, tum Hugo Flaviniacensis multique alii, a Launoio non memorati, quos hic enumerare necessum non est, tum maxime ascetici, divini que verbi præcones, qui, cum, ut homines et a vitiis peccatisque avocarent, et ad virtutem inflammarent, sermones pius habuerint, tractatus sacros ediderint, religiosas meditationes composuerint, horribile illud prodigium, si contigisset, alicubi in hisce verosimiliter commemorassent, utpote quo nihil fere ad finem a se intentum magis aptum magisque conducens excogitare aut fingere potuissent. Hinc Launoius dissertationis sæpissime jam laudatæ cap. 1 scriptoribus antiquis, quorum silentium prodigosæ doctoris anastasi officit, etiam Humbertum Burgundum, quintum prædicatorum generalem magistrum, et S. Bernardum, Claravallensem abbatem, accenset; ac priorem quidem recte; at non item posteriorem, habita etiam ratione epistolæ, ad fratres de Monte Dei conscriptæ.

309. Hic enim sanctus, quo ad vitia vitanda virtutemque amplectendam legentes audientesve excitet, unice fere, quæ sacra Scriptura suppeditat, incitamenta in sermonibus piis, quos habuit tractatibusque sacris, quos edidit, adhibere est solitus: D epistolam autem, ad fratres de Monte Dei scriptam, non Bernardi, sed Willelmi, monasterii S. Theodorici prope Remos abbatis, fetum esse, Mabillonius tom. II Operum S. Bernardi pag. 198 et post eum Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. XI pag. 634 dilucide ostendunt, certeque sancto huic abbati non posse attribui, apud omnes modo eruditos in confesso est. Nec est tamen, cur hinc modo inferas, Willelmum S. Theodorici prope Remos abbatem, cujus ex jam dictis laudata epistola est, auctoribus antiquis, quorum silentium luctuosæ damnati doctoris historiæ officit, esse accensendum. Etsi enim Willelmum vere sit antiquus, nihil tamen occurrit, quo verosimile utcunque fiat, futurum fuisse, ut horribile prodigium, si factum id scivisset, in epistola illa commemoraret. Quod modo ad alios, quos Launoius in rem suam adhuc adducit, scriptores pertinet, iis hic, quod tales, si forte Joannem de S. Victore exceperis, non sint, ut famosam doctoris anastasi, si eam aut legissent uspiam, aut audivissent accidisse, commemoraturi verosimiliter fuissent nominatim recensendis, ut supra facturum me monui, supersedeo, et ad discutiendas, ad institutum nostrum præcipue spectantes, quas ex auctorum a se laudatorum silentio Launoius format, conclusiones progredior.

§ XVIII. *Conclusiones præcipue, quas Launoius ex scriptorum antiquorum, a se adductorum, silentio format, discutiuntur.*

310. Ut quid contra luctuosam doctoris damnati historiam, et an tantum, quantum Launoius vult, antiquorum scriptorum silentium seu potius formata ex hoc argumenta negativa valeant, magis adhuc elucescat, iuverit, hisce modo discussis, conclusiones etiam, quas Launoius ex iisdem sequi asserit, examinare. Atque id quidem, ne vel huic scriptori, cujus de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertationem librorum prohibitorum Catalogo Romana censura novi ascriptam, nimium attribuisse, vel, quæ Launoio anonymus Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor opponit, argumenta infirmasse videar, ea ratione præstabo, ut ipsa tum hujus, tum illius verba plerumque descripturus sim, ac tum deinde, quæ mea de Launoii conclusionibus, Carthusianique ad has responsionibus sit opinio, adjuncturus. Launoius itaque ex auctorum omnium, quos adduxit, silentio primum concludit, « Coloratam illam et picturatam (in Carthusia scilicet Parisiensi præcipue) historiam, quæ secedendi in eremum causam Brunoni dedisse fertur, obrui contumaci silentio auctorum omnium, qui ab anno Christi 1084 ad annum 1322 et eo amplius claruerunt. Quod apud cordatos atque eruditos homines sufficit ad fabulæ confutationem. In cumulum accedit hinc auctoritas Brunonis ipsius, Carthusianorum fundatoris, qui non Lutetiæ Parisiorum, sed Durocortori Remorum abeundi in eremum causam accepisse se scribit; inde Guiberti Novigentini abbatis testimonium, qui certam abitus in eremum causam peculiariter designat. Uterque Parisiensem de canonico et doctore redivivo fabulam excindit, et simplicem veritatis rationem exponit. »

311. Eo modo quid, recitatis hisce Launoii verbis Carthusianus noster anonymus reponat. « Hæc, » inquit, « habet Launoius, quasi diceret: Hi scriptores hanc historiam tacuerunt, ergo eam veram esse negaverunt. De robore huiusmodi argumentationis iudicet lector. Sed nos dicamus, quod in superioribus satis docuimus, nempe auctores illos hoc prodigium siluisse, sicut alia S. Brunonis præclare facta siluerunt. Nullus enim ex tot allatis a Launoio scriptoribus Vitam S. Brunonis describere aggressus est; sed omnes, quidquid de eo vel de Carthusiensium ordine scripserunt, paucissimis verbis more compendiatorum illud tradiderunt. Imo plerique S. Brunonem de solo nomine appellarunt; alii nec ipsum nomen expresserunt; aliis vero, qui fusius de eo locuti sunt, satis fuit, quatuor aut quinque lineis dicere, quod fuerit institutor ordinis Carthusiensis, illumque tali anno et sub tali pontifice instituerit. Quidam erga Carthusienses bene affecti plura de eorum statutis, moribus et consuetudinibus scripserunt; sed nullus de institutione eorum, de causa originis aut de aliis ab eis et apud nos præclare gestis singulariter tractare in animo habuit.

A Unde non mirum, si apud citatos auctores nihil occurrat de redivivi hominis spectaculo. Sed quando Carthusiensis ordo cœpit propagari, anonymus noster, qui primus circa annum 1220 (imo verosimiliter, ut num. 12 et seqq. docui, non ante annum 1250) de industria suscepit initia illius mandare litteris, fusius ac prolixius Acta S. Brunonis describens, hanc anastasim secessus illius in eremum causam fuisse, edisserere non omisit. »

312. Hæc ille, transcriptis deinde, quæ jam recitari, hisce Launoii verbis. « In cumulum accedit, » etc., sic pergens: « Jam supra satis ostendimus, sanctum Brunonem non Durocortori Remorum, sed Lutetiæ Parisiorum consilium secedendi in eremum accepisse, ut etiam censet doctus Bulæus. Præterea quam incertum sit Guiberti testimonium, patet ex tot hallucinationibus, quas in textu narrationis illius deteximus. » Ut quæ de hisce modo mea sit opinio, paucis edicam, sane Launoius ex omnium, quos in medium adducit, auctorum de funesta doctoris anastasi silentio perperam hanc in fabulis habendam, seu indubie falsam esse, concludit, uti infra ostendam, cum, quid contra luctuosum eventum universale de hoc scriptorum omnium tum æqualem, tum aliorum posteriorum silentium valeat, inquiram. Enerve autem ac elumbe prorsus non esse aliquorum, quos Launoius citat, scriptorum silentium, seu negativa, quæ ex hoc formantur, argumenta omni prorsus vi non carere, supra probavi, ac nominatim quidem negativo, quod ex Guiberti, Novigentini abbatis, silentio deducitur, argumento roboris non nihil inesse satis superque, quantum opinor, quæ num. 267 et seqq. in medium adduxi, evincunt, etsi interim rerum, ad S. Brunonem institutumque ab eo ordinem spectantium, Guibertus sat peritus haurit, uti etiam fatendum esse ibidem edixi. Ad secundam Launoii conclusionem progrediamur.

313. « Alterum, » inquit, quod ex auctorum adductorum silentio sequitur, est, « Romani Breviarii correctores in iis, quæ e sancti Brunonis Lectionibus expunxerunt, apprime secutos esse Ecclesiæ canones, quibus sancitur, ut quidquid a veritate alienum in sacrorum officiorum codices irrepsit, tollatur. » Sed quid modo ad hæc Carthusianus noster anonymus? « Ergo, » inquit, « si vera est hæc Launoii argumentandi ratio, quidquid Breviarii Romani correctores e Lectionibus sancti Brunonis expunxerunt, a veritate alienum erat: ergo et præclara illa fidei professio, a S. Brunone in extremis posito emissa et e Lectionibus ejusdem sublata, aliena est a veritate. Quis hoc dicat aut dicere cogitet? Certe nec ipsum Launoium hæc dicturum fuisse credimus, si rem attentius observasset. Veram igitur causam, quæ censores Romanos, viros doctissimos ac sapientissimos movit, ut cum spectaculum illud, tum professionem fidei a Breviario auferrent, hanc fuisse ipsimet censores significarunt, nempe quod illæ lectiones essent iusto prolixiores. » Sane

e Lectlonibus S. Brunonis prodigiosam doctoris Anastasii non idcirco, quod falsa putaretur, fuisse expunctam, indubitatum faciunt, quæ num. 190 et binis seqq. in medium sunt adducta. Nec est, quod quis pro Launoio reponat, solam deprehensam falsitatem esse posse causam, ob quam quid e Breviario expungatur. Id enim a vero alienum non obscure fatetur ipsemet Launoius in sua de vera causa successus S. Brunonis in eremum Dissertatione cap. 5 in conclusione sic scribens: « Alia nulla potior causa (e Breviario scilicet quid expungendi) ecclesiasticis præscribitur regulis, quam deprehensa falsitas. » Quibus verbis cum affirmet, potioem falsitate quidquam e Breviario expungendi causam non dari, aliam utique dari præterea posse agnoscit.

314. Sed quid porro Launoius e citatorum a se auctorum silentio pergat concludere, audiamus. « Tertium » est, inquit, « quod Bruno Parisiensis theologus fuerit, scholasque Lutetiæ aliquando rexit, posse adhuc ex nocturnis illius vigiliis tolli, non solum quia veterum auctorum nemo Brunonem magistrum Parisiensem fecerit, vel scholas Lutetiæ rexisse dixerit, uti vidimus, sed etiam quia ante Brunonis ætatem statum fuisse Parisiis theologiæ studium, atque ibi magisterium in theologia dari solitum, vix probaretur. » Quod ad hæc respondet Carthusianus noster anonymus, nullius momenti est; neque enim Boleus, ut ait, Lutetiæ aliquando studuisse scholasque rexisse Brunonem, auctoritatibus argumentisque, quæ adducit, ullatenus evincit. Res liquet ex supra dictis, ac præcipue ex iis, quibus Brunonem Parisiis verosimillime nunquam docuisse, dubiumque etiam esse, an ibidem unquam studuerit, ostendimus. Launoio itaque, S. Brunonem nec theologum Parisiis fuisse, nec scholas ibidem rexisse, contendenti refragari non possum. Attamen hic scriptor perperam in dubium revocat, an ante sancti nostri ætatem statum Parisiis theologiæ studium fuerit; etsi enim tunc ibidem magisterium in theologia (neque enim usitati modo in universitatibus gradus diversi excogitati adhuc fuerant) dari non soluerit, artes tamen liberales omnisque generis scientiæ tradebantur, celeberrimæ ac florentissima jam tum Parisiensis civitas gaudebat academia, cui ad universitatis splendorem nihil fere præter nomen deerat, uti probant, quæ Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. VII pag. 102 et seqq. docent. Quartam modo Launoii conclusionem examinemus.

315. « Quartum, » inquit, quod ex laudatorum antiquorum silentio sequitur, est, « a Theophilo Raynando perperam assertum, eam de triplici doctoris Anastasi narrationem, quæ Brunonem in eremum exegerit, apud antiquos omnes ratam esse; deinde falso quoque additum, « quod silentium Petri Cluniacensis de prodigiosa doctoris Anastasi et inde impulsu ad solitudinem Brunone suppleant auctores « perantiqui et illius plerique temporis, quo res gesta « proditur. » Siquidem planum fecimus, Petrum Clu-

niacensem in iis rerum et temporum conditionibus scripsisse, ut ex ejus silentio æquipollens affirmationi ratio ducatur; deinde nullos esse Brunonis vel Petri Cluniacensis æquales, suppresse auctores, qui huic de doctoris Anastasi historiæ patrocinarentur. Quin etiam unicus Guibertus abbas de Novigento productus id habet, quod et sumptum ex silentio Petri Cluniacensis argumentum solide confirmat, et omnem institutæ Carthusiensium religionis causam dilucide exponit. » Nec hic quidquam, quod hanc Launoii conclusionem evertat, Carthusianus noster anonymus reponit. Et vero hanc quantum ad primum, quod complectitur, veritati esse dissonam, nullo ex capite apparet. Cum enim scriptores antiqui, numero sane non pauci, quos Launoius in rem suam citavit, Parisiensis prodigii, seu luctuosæ damnati doctoris historiæ nusquam meminerint, qua veritatis specie esse hanc apud omnes antiquos ratam, possit asseverari? Quod autem ad Petri Cluniacensis et Guiberti silentium pertinet, vim aliquam, non tamen, quam Launoius contendit, formati inde argumentis negativis inesse, supra ostendi. Launoius interim, Petri Cluniacensis de prodigiosa doctoris Anastasi silentium « per auctores antiquos et illius plerosque temporis, quo res gesta traditur, non suppleri, » merito affirmat. Quos enim scriptores hujusmodi Raynaudus laudavit, ex Polycarpo de la Rivière laudavit, quem malæ in hisce obtrudendis fidei existitisse, Launoius contendit, taciteque Columbius et post hunc (adi num. 196) Papebrochius noster agnoscunt.

316. « Quintum » est (ita in conclusionibus suis pergit Launoius) « didascalicum scriptorem non satis accurate perpensis vel certe dissimulasse omnia momenta epistolæ, quam ex Apulia (imo Calabria) Bruno ad Radulphum Remensem præpositum misit... Deinde non minus aberrasse, cum docuit, Petrum Venerabilem ideo spectaculum memoratum non recensuisse, quod ea tantum miracula, quæ suo tempore contigerant, recensere statuisset. Quasi Petrus ipse conceptis verbis non affirmaret, Carthusiensium ordinem fuisse suo tempore institutum. » Ad hæc Carthusianus noster anonymus ita reponit: « Certe, quod hic Saussæio Launoius exprobrat, id etiam ei magis juste exprobrari potest. Nam si accurate hæc verba perpensisset, quibus sanctus Bruno fatetur post votum emissum « intervenientibus causis divinum amorem elanguisse, refriguisse animum, fervoremque evanuisse; » et ea æquiori iudicii lance cum narratione Guiberti de Novigento examinasset, non conclusisset, sanctum Brunonem votum Remis emisisse et statim post relictam urbem Remensem sine ulla mora Carthusiam petiisse. Constat enim ex superius a nobis fuse probatis, sanctum Brunonem non nisi octo post Remis excessum annis in eremum abiisse. Quod autem spectat ætatem Petri Cluniacensis, liquido etiam demonstravimus, ordinem institutum fuisse pluribus, antequam ipse abbas nasceretur, annis, eumque nihil de miraculis apud Carthu-

sienses patris scripsisse præter quasdam visiones, A
cuidam fratri converso factas circa tempora, quibus
opus suum de miraculis edidit, id est, annis fere
~~septuaginta post institutionem ordinis.~~ Hinc lector
judicet, si accurate Launois Petri Cluniacensis
verba ppendat, cum asserit, ordinem illius ætate
institutum. Sed pro Launoio proponet quis, Petrum
Venerabilem conceptis verbis id affirmare. Nam sic
loquitur præfatus abbas: « Servatur in Burgundiæ
« partibus... professio quædam... instituta nostro
« tempore. »

317. « Verum est, hæc verba esse Petri, sed verum
est etiam, quod hæc scripserit septuaginta annis post
damnati hominis spectaculum; nec modicum istud
est temporis intervallum, imo permagnum, quod,
junctis variis, quibus ratione officii detinebatur, ne- B
gotiis, satis sufficiens fuit, omnem ab ejus animo
dicti spectaculi recordationem auferre, sicut et abs-
tulit recordationem multorum mirabilium, sua ætate
a viris sanctissimis tam in ordine suo, quam in aliis
Ecclesiæ ordinibus gestorum. » Etsi negativis, quæ
ex ipsiusmet S. Brunonis in scripta ad Radulphum
Viridem epistola et Petri Venerabilis de prodigiosa
doctoris anastasi silentio petuntur, argumentis vis-
tanta, quantam eis tum supra, tum hic in suis con-
clusionibus Launois attribuit, neitquam competat,
omnino tamen illa non esse infrina, ac robore desti-
tuta, supra ostendi, nec contrarium evincunt, quæ
hic Carthusianus noster anonymus Launoio reponit.
Etsi enim, Petrum non ante elapsos a Parisiensi pro-
digio septuaginta annos suæ de miraculis lucubra- C
tioni manum admovisse, detur, hoc tamen ab illo,
utpote qui tunc in miracula, ad Carthusiensem ordi-
nem spectantia, sedulo ex dictis inquisierit, vel ex
ignoratione, vel ex memoriæ lapsu prætermissum
fuisse, parum verosimile apparet. Nec refert, alia
etiam miracula, et quidem quæ et ætate sua, et in
ordine suo gesta essent, silentio venerabilem scri-
ptorem præterisse. Cum enim, ut verbis, num. 293
huc transcriptis, ipsemet indicat, ea recensere mi-
racula, quæ « ad roborandam fidem et mores insti-
tuendos » conducerent, propositum sibi habuerit,
miracula nonnulla. etiam ad ordinem suum spectan-
tia, potuit omittere, non quod ea incomperta illi
essent memoriæ antea scita excidissent, sed quod
ad mox dictum finem haud satis viderentur idonea; D
ad quem cum vix aliud quidquam magis conducens,
quam Parisiense prodigium, fingi queat, fit mihi vel
hinc minus verosimile, luctuosum hunc eventum, si
locum habuisset, commemorandum non fuisse a
Petro Venerabili, cui nihilominus tum cognitus, ut
jam dictum, verosimillime fuisset.

318. Sexta et septima conclusione unice fere,
quid in ratiocinando discriminis Raynaudum inter et
Saussæum intercedere existimet, Launois assignat,
ut nos hic morari non debeat. Conclusionem octavam
affirmat, « vulgarem conversionis sancti Brunonis
causam, » seu horribile, quo doctor tantisper redi-
vitur, justo Dei judicio sese damnatum, publice c

A feretro astantibus denuntiavit, Parisiense prodi-
gium, « si revocetur ad natales suos, tum demum re-
vocari ad publicum sine auctore rumorem. » Ast
contra illam conversionis S. Brunonis causam, si ad
natales suos revocata fuerit, non ad publicum sine
auctore rumorem, sed ad ipsummet S. Brunonem
ejusque socios revocatum iri contendit, probareque
etiam nititur Carthusianus noster anonymus. « Hi
enim, » inquit Annalium ordinis sui lib. iv hactenus
non vulgato, num. 124, « probe noverunt, ob quam
causam et qua ratione mundo abrenuntiavit, et id
absque dubio suis tradiderunt sequacibus. Neminem
vero esse arbitramur, qui vellet obstinate asseve-
rare, sanctum Brunonem et socios ejus sequaces suos
non edocuisse, qualiter et ob quam causam tam ar-
duum vitæ genus amplexati fuissent; aut ipsum ordi-
nem Carthusiensem ignorasse occasionem et causam
suæ institutionis. Hos autem inter sequaces repertus
est, qui octoginta aut circiter annis post eorum
mortem (de anonymo num. 199 et seq. adducto
hic loquitur, qui quo circiter tempore verosimilius
floruerit, num. 12 et seqq. docui) causam hanc
scriptis mandavit, quod forte etiam ante eum aliquis
fecerat, cujus codex lapsu temporum disperire po-
tuit. Crescente vero domorum ordinis numero, cre-
vit et codicis, a nostro anonymo editi, exemplarium
numerus, ita ut circa finem sæculi tertii decimi et
initium quarti decimi in omnibus ordinis provinciis
reperiretur, et inde historiæ hujus fama in omne
vulgus emanaret. » Ita hactenus ille: rectene, an
secus, seu an vera ac genuina traditio, cui prodigium
Parisiense seu vulgaris conversionis S. Brunonis
causa superstruatur, in ordine Carthusiensi detur,
infra discutiam. Ad reliquas Launoii conclusiones
pergamus.

319. « Nonum » est, inquit hic scriptor, « vix ullum
reperiri figmentum in historia, quod validius juxta
et frequentius (quam prodigium Parisiense scilicet)
confutetur, validius quidem, si spectetur instructa
tot scriptoribus acies, quæ in eam de horribili do-
ctoris spectaculo narrationem, et quæsitum ex ea Car-
thusianorum initium dirigitur; frequentius vero, si
considerentur ex iis scriptoribus plures, qui seorsim
eamdem narrationem et narrationis appendicem ever-
tunt. » Ita Launois, falsam scilicet esse celebrem
de doctoris damnati spectaculo narrationem, con-
tendens, tum quod de horribili illa historia omnes
prorsus, quos laudavit, scriptores sileant, tum quod
ex his plures sint, qui, cum eamdem, si contigisset,
scituri scitamque commemoraturi fuissent, particu-
lari suo silentio, ut pro comperta falsitate haberi
debeat, efficiunt. Carthusianus noster anonymus paulo
aliter, et forte non immerito, proxime recitata Lau-
noii verba accepit, uti liquet ex illius ad hæc respon-
sione, quæ sic habet: « Quis non miretur his in
verbis vanam hyperbolen, quæ soli simplices decipi
possent? nullus ex tot scriptoribus a Launoio allatis
historiam refutat aut negat, sed omnes tantummodo
eam non narrant, imo nec narrare possunt aut de-

hent juxta propositum suum, nam omnes parum de sancto Brunone, et nihil de illius conversione habent, ut videre est supra, si unum excipias Guibertum de Novigento. Et nihilominus audet Launoius pronuntiare, « vix ullum reperiri signum, quod « validius juxta et frequentius confutetur, » cum e contrario nihil sit invalidius auctoritate negativa, qua utitur, tot testimonia producens, nihil adversus veritatem hujus historiciæ testificantia.

320. « Quod autem addit, et frequentius confutetur, si considerentur ex iis scriptoribus, » quos citavit, « plures, qui seorsim eandem narrationem « et narrationis appendicem evertunt, » id certe verum non apparet ex discussione, quam de scriptorum eorum auctoritatibus superius fecimus, cum ne unus quidem eorum seorsim, nec conjunctim dictam narrationem, aut ejus appendicem evertat, sed nec tantisper concutiat. » Hactenus Carthusianus anonymus, volens nimirum, argumento negativo contra Launoium, qui ei nimium attribuit, nullam omnino vim inesse, ac proin prodigiosam doctoris anastasim scriptorum antiquorum de hac silentio non tantum non negari, sed nec ulla ratione concuti, nedum convelli. Verum contra hanc roboris non nihil habere præcipuorum e laudatis a Launoio scriptoribus antiquis silentium, jam supra edocui; quantum autem scriptorum prorsus omnium, qui, integro primo et forte etiam secundo post rem gestam sæculo labente, floruerunt, silentium contra eandem valeat, § æquens aperiet, uti etiam an Launoius in conclusione, de qua hic, celebrem de doctoris damnati spectaculo narrationem, e solo auctorum, quos laudat, silentio pro falsa merito habeat, et velut commentum ac fabulam explodat conclusione decima et ultima, de qua ut nonnulla ante hic adhuc dicam, instituti mei ratio exigit.

321. Ultimo itaque, uti hac vult, ex unanimi auctorum omnium, quos adduxit, silentio sequitur, « post annos a condito Carthusianorum ordine ducentos quadraginta et amplius, fictam esse illam de doctoris vel canonici Parisiensis anastasi narrationem, quæ S. Brunonem in eremum impulerit. Hic est, » inquit, « palus terminalis, quo hæc narratio defixa retinetur, hæc est temporis epocha, quæ nullum fabularum vindicibus tergiversandi locum relinquit. » Famosa ergo de doctore, qui publice e seretro, sese damnatum, vociferatus sit, narratio post annum demum 1524. utpote ad quem a condito primum Carthusianorum ordine seu ab anno ex dicendis 1084 effluxere anni omnino 240, ab otiosis hominibus fuerit conficta, si Launoio assentiendum hic sit. Verum narrationem illam, si reipsa, quod an factum sit ex infra dicendis statuet, fuerit conficta, diu ante dictum annum 1524 confictam esse, necesse est. Eam enim jam ante hunc annum litteris prodidere scriptores nonnulli antiqui, §§ 11 et 12 recensiti, ac in primis quidem, ut reliquos missos faciam, Carthusianus anonymus quinque primorum Carthusiæ priorum Chronici auctor, et Carthusianus Major even-

sis itidem anonymus, quorum alter (adi num. 12 et seqq.) certo ante annum 1313, alter anno 1298, uti ipsemet affirmat, scriptioni manum admovit. Paulo plura, huc facientia, Carthusianus noster anonymus, qui annalium ordinis sui librum quartum hactenus non vulgatum contextuit, suppeditat. Verba tamen ejus huc transcribere visum non est, quod pauca jam adducta, quod probandum erat, sufficienter evincant. Nec hoc tantum ex illis habetur, verum etiam Gersonem, contra ac Launoium in sua de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione cap. 2 præterea vult, primum non fuisse, qui anno circiter 1420 feralem de infausto Parisiensi doctore narrationem, aut, quemadmodum hanc vocat, fabulam, aliquandiu jam ante confictam, in litteras miserit. Ad alia modo, quæ sequenti § discutienda, mox dixi, progrediamur.

§ XIX. *Quid contra prodigiosam anastasim, qua doctor Parisiensis, sese damnatum, publice e seretro denuntiavit, universale scriptorum omnium, qui, integro primo et forte etiam secundo post rem gestam sæculo labente, floruerunt, silentium valeat, et an, hoc stante, certam illam aut etiam verosimilem possint efficere testimonia antiqua supra adducta.*

322. Ex adductis a Launoio contra luctuosam doctoris Parisiensis historiam esse nonnullos, qui huic nonnihil silentio suo officiant, quatuor §§ proxime prægressis edocui. Nunc dispiciendum, quid contra feralem illum eventum universale illorum omnium, ac maxime eorum, qui, integro primo ac forte etiam secundo post rem gestam sæculo labente, seu, cum hæc nondum litteris mandata fuisset, floruerunt, scriptorum antiquorum silentium valeat. Launoius Dissertationis suæ sæpissime jam laudatæ locis non paucis mirandum illud memoratuque, si accidit, dignissimum prodigium, veluti indubitatum falsitatem, anilem fabulam, putidumque commentum traducit, idque unice, quod a scriptoribus antiquis, quos laudat, litteris commendatum non sit. Verum an recte? Nentiquam sane, uti ex iis, quæ num. 258 modo dixi, satis patet, ampliusque ex iis, quæ jam nunc dicturus sum, patescet. En unum alterumve, ut alia omittam, exemplum, quo, quæ facta traduntur nec tamen a scriptoribus synchronis litteris consignata reperiuntur, fabulis continuo commentisque accensenda non esse, docemur. Benedictus XIV papa De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione lib. III, cap. 10, num. 5, circa finem ita memoriæ prodit: « Fama erat, sanctos Faustinum et Jovitam, patronos Brixianæ urbis, in armis aureis apparuisse ad ejusdem tamen adversus Nicolaum Picinum, Mediolanensium copiarum præfectum, ipsam obsidentem ac maxima vi oppugnantem. Sed a plerisque dubitabatur de miraculo hujus insignis apparitionis, silentibus videlicet historicis Brixianis æquævis, illudque narrante Elia Capreolo, qui octoginta integris annis post solutam obsidionem decessit et fabulosa quædam suis con-

mentariis inseruit; cum opera et studio cardinalis A Angeli Mariæ Querini binæ litteræ inventæ sunt Ludovici Fuscarenæ ad sanctum Laurentium Justinianum, tunc patriarcham Venetiarum, quæ rem totam in aperto ponerent. »

323. « Etenim cum quatuordecim annis post Brixiam ab obsidione liberatarum Fuscarenus ejus civitatis administrationem suscepisset, sibi a Veneto senatu demandatam, biduo post aditam provinciam rumor increbuit, consilium initum fuisse a quibusdam religiosiis viris inde asportandi Venetias corpora sanctorum Faustini et Jovitæ; ac nisi ipse religiosos illos opportune servasset, populi ira ferroque periissent. Fuscarenus in aitiatis epistolis causam aperiens pii furoris, qui mentes Brixianorum incenderat, hæc habet: « Memores sunt, cum circumvallati, in clusi fame laborarent, ultima experirentur pericula, visos ab hostibus tutores sanctissimos aureis armis Brixiam tueri: quo miraculo attonitus Nicolaus Picininus, dux fortissimus, potiundæ urbis spem perdidit, supplicii petendi, aurumque habendi aviditatem remisit. Quas ob res difficiliter his corporibus carerent. » Fuscarenæ epistolæ integræ insertæ sunt in epistola prædicti cardinalis typis edita et ad Patrem Cyprianum Benagliam abbatem et præsidem generalem congregationis Cassinensis data. Post quæ idem doctus cardinalis hæc ad rem subdit: « Superest tandem, ut una mecum fatearis, argumentum, quod negativum criticæ artis magistri vocant, quoque aliqui ex ipsis haud ita raro abutuntur ad convellendam monumentorum ecclesiasticorum auctoritatem, facile accidere posse, ut omni ipsum auctoritate destitutum comperiatur. Certe triumphare illud quam maxime videbatur in subjecta huic epistolæ materia, nam veterum scriptorum silentium eo vehementius in eandem torqueri poterat, quod plures modo suppetant commentarii, Brixianæ obsidionis tempore de obsidionis illius rebus conscripti. »

324. « At quam vanus foret ille triumphus detectæ a me Fuscarenæ litteræ ostenderunt. Undenam, per Deum immortalem, certo divinare se posse, confidet criticorum illorum natio, priscis illis monumentis, quibus ipsi præcipiti ausu bellum indicunt, testimonia hujusmodi olim defuisse, cum tot sæculorum lapsu, forte malo fato, aut omnino interierint, aut in tenebris adhuc delitescant? » En sane præclarum facti exemplum, quod, etsi revera acciderit, ab auctoribus tamen synchronis memorie proditum non invenitur, quodque idcirco semper aut pro falso habitum, aut certe in dubium revocatum fuisset, nisi Fuscarenæ litteræ, quæ lucidissimum ei testimonium perhibent, ab eminentissimo cardinale Querino detectæ fuissent; qui interim hinc argumenti negativi vim nimium elevare videtur. Etsi enim hoc non sufficiat, ut quilibet, cui opponitur, a vero pronuntietur alienum, id tamen (adi num. 258) roboris sibi non raro habet adjunctum, ut factum, contra quod militat, vel magis, vel minus, prout

rerum temporumque adjuncta fuerint, vero efficiat absimile; ad quod, ni argumentis negativis locum nunquam esse velis, non requiritur, ut certum, sed tantum ut verosimile sit, rem a scriptoribus antiquis, qui perierint, memorie proditam non fuisse; hoc autem habetur, si certo sciatur, a nullis scriptoribus antiquis, modo adhuc exstantibus, litteris consignatam inveniri, quorum aliqui aut unus saltem alterve verosimiliter tales sint, ut eam, si fuisset, scituri, scitanque commemoraturi fuissent. Accipe alterum modo rei, quæ accidit, nec tamen a scriptoribus synchronis memoratur, exemplum.

325. Ab Honorio tertio, summo pontifice, celeberrimam indulgentiam, quæ « Porciunculæ » dicitur, petiisse ac porro impetrasse S. Franciscum Assisiatem, nulli prorsus scriptores synchroni, imo ne ipsi quidem, qui vitam ejus omnem ac gesta ex instituto diligentissime descripserunt, Thomas Celanus et S. Bonaventura. Hinc sæculo sexto decimo potissimum non defuerunt, qui indulgentiam illam S. Franciscum ab Honorio unquam fuisse concessam, vel animo obfirmato negarint, vel saltem in dubium revocarint, hæc insuper ratione ad id impulsus, quod disciplinæ usibusque, qui S. Francisci ætate in ecclesia viguerunt, indulgentiæ tam amplæ, quam sit Portiunculana, concessio minime congrueret. Verum sæculo proxime elapso ex antiquis codicibus in lucem tandem (Adi operis nostri tom. II Octobris, p. 887 et sequenti) fuere prolata testimonia, quadraginta circiter post obitum S. Francisci annis, cum indulgentia illa jam tum, quod nullæ de ea litteræ pontificiæ exstarent, in dubium revocata aut etiam negata a nonnullis fuisset, a B. Benedicto Aretino, per ipsum S. Franciscum in ordinem olim admissum, atque a Raynerio de Mariano, hujus Benedicti socio, reddita, quibus hi ambo, dictam indulgentiam et per S. Franciscum petitam et ab Honorio tertio concessam fuisse, e narratione, sibi hæc de re a fratre Masseo de Marignano, qui præsens adfuerat, facta, testantur. Accessit potissimum et testimonium aliud, quo Petrus Zalfanus (videsis eundem operis nostri t. II Octobris, p. 890) testatus est, sese in ecclesia Sanctæ Mariæ de Portiuncula præsentem adfuisse, cum iu ea S. Franciscus, septem astantibus episcopis, acceptam ab Honorio indulgentiam promulgaret. Tria porro hæc testimonia dubitare non amplius sinunt, quin insignis illa indulgentia et per S. Franciscum reipsa fuerit petita, et eidem per Honorium concessa, et tamen rei hujus, ut jam dictum, nulli prorsus scriptores contemporanei ac ne ipsi quidem Francisci biographi, ut ut res omnes, ab eo gestas, calamo diligentissime complexi, meminerunt; quod sane argumento est perquam valido, continuo consequens non esse, ut res, quæ a scriptoribus contemporaneis non memorantur, indubie falsæ sint.

326. Jam vero, cum pronum admodum sit, ut res, quæ, etsi gestæ, a scriptoribus contemporaneis non memorantur, silentio etiam a sequioris ævi scripto-

bent juxta propositum suum, nam omnes parum de sancto Brunone, et nihil de illius conversione habent, ut videre est supra, si unum excipias Guibertum de Novigento. Et nihilominus audet Launoius pronuntiare, « vix ullum reperiri signum, quod « validius juxta et frequentius confutetur, » cum « contrario nihil sit invalidius auctoritate negativa, qua utitur, tot testimonia producens, nihil adversus veritatem hujus historiciæ testificantia.

520. « Quod autem addit, et frequentius confutetur, si considerentur ex iis scriptoribus, » quos citavit, « plures, qui seorsim eandem narrationem « et narrationis appendicem evertunt, » id certe verum non apparet ex discussione, quam de scriptorum eorum auctoritatibus superius fecimus, cum ne unus quidem eorum seorsim, nec conjunctim dictam narrationem, aut ejus appendicem evertat, sed nec tantisper concutiat. » Hactenus Carthusianus anonymus, volens nimirum, argumento negativo contra Launoius, qui ei nimium attribuit, nullam omnino vim inesse, ac proin prodigiosam doctoris anastasim scriptorum antiquorum de hac silentio non tantum non negari, sed nec ulla ratione concuti, nedum convelli. Verum contra hanc roboris non nihil habere præcipuorum e laudatis a Launoius scriptoribus antiquis silentium, jam supra edocui; quantum autem scriptorum prorsus omnium, qui, integro primo et forte etiam secundo post rem gestam sæculo labente, floruerunt, silentium contra eandem valeat, § sequens aperiet, uti etiam an Launoius in conclusione, de qua hic, celebrem de doctoris damnati spectaculo narrationem, e solo auctorum, quos laudat, silentio pro falsa merito habeat, et velut commentum ac fabulam explodat conclusione decima et ultima, de qua ut nonnulla ante hic adhuc dicam, instituti mei ratio exigit.

521. Ultimo itaque, uti hac vult, ex unanimi auctorum omnium, quos adduxit, silentio sequitur, « post annos a condito Carthusianorum ordine ducentos quadraginta et amplius, fictam esse illam de doctoris vel canonici Parisiensis anastasi narrationem, quæ S. Brunonem in eremum impulerit. Hic est, » inquit, « palus terminalis, quo hæc narratio defixa retinetur, hæc est temporis epocha, quæ nullum fabularum vindicibus tergiversandi locum relinquit. » Famosa ergo de doctore, qui publice e seretro, sese damnatum, vociferatus sit, narratio post annum demum 1524. utpote ad quem a condito primum Carthusianorum ordine sen ab anno ex dicendis 1084 effluxere anni omnino 240, ab otiosis hominibus fuerit conficta, si Launoius assentiendum hic sit. Verum narrationem illam, si reipsa, quod an factum sit ex infra dicendis statuet, fuerit conficta, diu ante dictum annum 1524 confictam esse, necesse est. Eam enim jam ante hunc annum litteris prodidere scriptores nonnulli antiqui, §§ 41 et 42 recensiti, ac in primis quidem, ut reliquos missos faciam, Carthusianus anonymus quinque primorum Carthusiæ priorum Chronici auctor, et Carthusianus Major even-

sis itidem anonymus, quorum alter (adi num. 42 et seqq.) certo ante annum 1313, alter anno 1298, uti ipsemet affirmat, scriptioni manum admovit. Paulo plura, huc facientia, Carthusianus noster anonymus, qui annalium ordinis sui librum quartum hactenus non vulgatum contexit, suppeditat. Verba tamen ejus huc transcribere visum non est, quod pauca jam adducta, quod probandum erat, sufficienter evincant. Nec hoc tantum ex illis habetur, verum etiam Gersonem, contra ac Launoius in sua de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione cap. 2 præterea vult, primum non fuisse, qui anno circiter 1420 feralem de infausto Parisiensi doctore narrationem, aut, quemadmodum hanc vocat, fabulam, aliquandiu jam ante confictam, in litteras miserit. Ad alia modo, quæ sequenti § discutienda, mox dixi, progrediamur.

§ XIX. *Quid contra prodigiosam anastasim, qua doctor Parisiensis, sese damnatum, publice e seretro denuntiavit, universale scriptorum omnium, qui, integro primo et forte etiam secundo post rem gestam sæculo labente, floruerunt, silentium valeat, et an, hoc stante, certam illam aut etiam verosimilem possint efficere testimonia antiqua supra adducta.*

322. Ex adductis a Launoius contra luctuosam doctoris Parisiensis historiam esse nonnullos, qui huic nonnihil silentio suo officiant, quatuor §§ proxime prægressis edocui. Nunc dispiciendum, quid contra feralem illum eventum universale illorum omnium, ac maxime eorum, qui, integro primo ac forte etiam secundo post rem gestam sæculo labente, seu, cum hæc nondum litteris mandata fuisset, floruerunt, scriptorum antiquorum silentium valeat. Launoius Dissertationis suæ sæpissime jam laudatæ locis non paucis mirandum illud memoratuque, si accidit, dignissimum prodigium, veluti indubitatum falsitatem, anilem fabulam, putidumque commentum traducit, idque unice, quod a scriptoribus antiquis, quos laudat, litteris commendatum non sit. Verum an recte? Nentiquam sane, uti ex iis, quæ num. 258 modo dixi, satis patet, ampliusque ex iis, quæ jam nunc dicturus sum, patescet. En unum alterumve, ut alia omittam, exemplum, quo, quæ facta traduntur nec tamen a scriptoribus synchronis litteris consignata reperiuntur, fabulis continuo commentisque accensenda non esse, docemur. Benedictus XIV papa De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione lib. III, cap. 10, num. 5, circa finem ita memorie prodit: « Fama erat, sanctos Faustinum et Jovitam, patronos Brixianæ urbis, in armis aureis apparuisse ad ejusdem tamen adversus Nicolaum Picininum, Mediolanensium copiarum præfectum, ipsam obsidentem ac maxima vi oppugnantem. Sed a plerisque dubitabatur de miraculo hujus insignis apparitionis, silentibus videlicet historicis Brixianis æquævis, illudque narrante Elia Capreolo, qui octoginta integris annis post solutam obsidionem decessit et fabulosa quedam suis com-

mentariis inseruit; cum opera et studio cardinalis A Angeli Mariæ Querini binæ litteræ inventæ sunt Ludovici Fuscarenæ ad sanctum Laurentium Justinianum, tunc patriarcham Venetiarum, quæ rem totam in aperto ponerent. »

323. « Etenim cum quatuordecim annis post Brixiam ab obsidione liberatam Fuscarenus ejus civitatis administrationem suscepisset, sibi a Veneto senatu demandatam, biduo post aditam provinciam rumor increbuit, consilium in initum fuisse a quibusdam religiosiis viris inde asportandi Venetias corpora sanctorum Faustini et Jovitæ; ac nisi ipse religiosos illos opportune servasset, populi ira ferroque periissent. Fuscarenus in aliatis epistolis causam aperiens pii furoris, qui mentes Brixianorum incenderat, hæc habet: « Memores sunt, cum circumvallati, in B clusi fame laborarent, ultima experirentur pericula, visos ab hostibus tutores sanctissimos aureis armis Brixiam tueri: quo miraculo attonitus Nicolaus Picininus, dux fortissimus, potiundæ urbis spem perdidit, supplicii petendi, aurumque habendi aviditatem remisit. Quas ob res difficiliter his corporibus carerent. » Fuscarenæ epistolæ integræ insertæ sunt in epistola prædicti cardinalis typis edita et ad Patrem Syprianum Benagliam abbatem et præsidem generalem congregationis Cassinensis data. Post quæ idem doctus cardinalis hæc ad rem subdit: « Superest tandem, ut una mecum fatearis, argumentum, quod negativum criticæ artis magistri vocant, quoque aliqui ex ipsis haud ita raro abutuntur ad convellendam monumentorum ecclesiasticorum auctoritatem, facile accidere posse, ut C omni ipsum auctoritate destitutum comperiatur. Certe triumphare illud quam maxime videbatur in subjecta huic epistolæ materia, nam veterum scriptorum silentium eo vehementius in eandem torqueri poterat, quod plures modo suppetant commentarii, Brixianæ obsidionis tempore de obsidionis illius rebus conscripti. »

324. « At quam vanus foret ille triumphus detectæ a me Fuscarenæ litteræ ostenderunt. Undenam, per Deum immortalem, certo divinare se posse, con- fidet criticorum illorum natio, priscis illis monumentis, quibus ipsi præcipiti ausu bellum indicunt, testimonia hujuscemodi olim defuisse, cum tot sæculorum lapsu, forte malo fato, aut omnino in- terierint, aut in tenebris adhuc delitescant? » En sane præclarum facti exemplum, quod, etsi revera acciderit, ab auctoribus tamen synchronis memoriæ proditum non invenitur, quodque idcirco semper aut pro falso habitum, aut certe in dubium revocatum fuisset, nisi Fuscarenæ litteræ, quæ lucidissimum ei testimonium perhibent, ab eminentissimo cardinale Querino detectæ fuissent; qui interim hinc argumenti negativi vim nimium elevare videtur. Etsi enim hoc non sufficiat, ut quilibet, cui opponitur, a vero pronuntietur alienum, id tamen (adi num. 258) roboris sibi non raro habet adjunctum, ut factum, contra quod militat, vel magis, vel minus, prout

rerum temporumque adjuncta fuerint, vero efficiat absimile; ad quod, ni argumentis negativis locum nunquam esse velis, non requiritur, ut certum, sed tantum ut verosimile sit, rem a scriptoribus antiquis, qui perierint, memoriæ proditam non fuisse; hoc autem habetur, si certo sciatur, a nullis scriptoribus antiquis, modo adhuc exstantibus, litteris consignatam inveniri, quorum aliqui aut unus saltem alterve verosimiliter tales sint, ut eam, si fuisset, scituri, scitanque commemoraturi fuissent. Accipe alterum modo rei, quæ accidit, nec tamen a scriptoribus synchronis memoratur, exemplum.

325. Ab Honorio tertio, summo pontifice, celeberrimam indulgentiam, quæ « Porciunculæ » dicitur, petiisse ac porro impetrasse S. Franciscum Assisiatem, nulli prorsus scriptores synchroni, imo ne ipsi quidem, qui vitam ejus omnem ac gesta ex instituto diligentissime descripserunt, Thomas Celanus et S. Bonaventura. Hinc sæculo sexto decimo potissimum non defuerunt, qui indulgentiam illam S. Francisco ab Honorio unquam fuisse concessam, vel animo obfirmato negarint, vel saltem in dubium revocarint, hac insuper ratione ad id impulsæ, quod disciplinæ usibusque, qui S. Francisci ætate in ecclesia viguerunt, indulgentiæ tam amplæ, quam sit Portiunculana, concessio minime congrueret. Verum sæculo proxime elapso ex antiquis codicibus in lucem tandem (Adi operis nostri tom. II Octobris, p. 887 et sequenti) fuere prolata testimonia, quadraginta circiter post obitum S. Francisci annis, cum indulgentia illa jam tum, quod nullæ de ea litteræ pontificiæ exstarent, in dubium revocata aut etiam negata a nonnullis fuisset, a B. Benedicto Aretino, per ipsum S. Franciscum in ordinem olim admissum, atque a Raynerio de Mariano, hujus Benedicti socio, reddita, quibus hi ambo, dictam indulgentiam et per S. Franciscum petitam et ab Honorio tertio concessam fuisse, e narratione, sibi hac de re a fratre Masco de Marignano, qui præsens adfuerat, facta, testantur. Accessit potissimum et testimonium aliud, quo Petrus Zalfanus (videsis eundem operis nostri t. II Octobris, p. 890) testatus est, sese in ecclesia Sanctæ Mariæ de Portiuncula præsentem adfuisse, cum in ea S. Franciscus, septem astantibus episcopis, acceptam ab Honorio indulgentiam promulgaret. Tria porro hæc testimonia dubitare non amplius sinunt, quin insignis illa indulgentia et per S. Franciscum reipsa fuerit petita, et eidem per Honorium concessa, et tamen rei hujus, ut jam dictum, nulli prorsus scriptores contemporanei ac ne ipsi quidem Francisci biographi, ut ut res omnes, ab eo gestas, calamo diligentissime complexi, meminerunt; quod sane argumento est perquam valido, continuo consequens non esse, ut res, quæ a scriptoribus contemporaneis non memorantur, indubie falsæ sint.

326. Jam vero, cum pronum admodum sit, ut res, quæ, etsi gestæ, a scriptoribus contemporaneis non memorantur, silentio etiam a sequioris ævi scripto-

ribus prætereantur, continuo sane non est, quod tam ab his, quam ab aliis publicetur, pro falso seu pro non facto habendum, ac proin perperam Launoius prodigiosam doctoris Parisiensis anastasim, quod nec a scriptoribus contemporaneis, nec ab aliis, qui serius post rem gestam florere, litteris consignata reperiatur, velut inane commentum anilemque fabulam explodit, a veritate omni dubio procul longissime alienam. Nec est, cur pro Launoio reponas, antiqua equidem testimonia jam adducta pro indulgentia Portiunculana exstare, legitimamque, ob quam hujus mentio scriptoribus synchronis haud fiat, rationem posse afferri; etsi enim servati a scriptoribus contemporaneis ipsisque S. Francisci biographis de indulgentia Portiunculana silentii ratio non inepta, uti iterum in eodem operis nostri t. II B Octobris, p. 890 videre licet, re ipsa adducatur, fieri tamen potest, ut tam undecimi. quo prodigiosa doctoris anastasis contigisse narratur, quam sequentis sæculi scriptores ob causam nobis ignotam hujus non meminerint: aut, si id displiceat, omnem prodigii illius luctuosique eventus mentionem omittere poterint, non quidem, quod legitima quadam ad id impulsus fuerint causa, sed quod in rebus, tempore suo gestis, memoriæ prodendis accuratorem aut nullam tere, aut certe mediocrem duntaxat adhibuerint. Apparitionem, qua SS. Faustinus et Jovita Nicolaum Picinimum, Mediolanensium copiarum ducem ejusque milites, civitatem Brixianam vi maxima obsidentes, terruerunt, litteris non mandarunt historici Brixiani æquævi, et tamen silentii hujus rationem, quæ sat certo sit legitima, nullam invenio afferri; unde ea, quam admisere, omissio vel ignote nobis causæ, vel modicæ, quam hi in temporis sui rebus adnotandis adhibuerunt, accuratiori attribuenda videtur.

327. Quod autem ad supra laudata testimonia, quæ, silentibus licet auctoribus contemporaneis, indulgentiam Portiunculanam certam efficiunt, spectat, nihil hoc ad rem facit; liquet enim vel hinc, fieri posse, ut, licet factum quoddam, a recentioribus relatum, ab omnibus scriptoribus contemporaneis silentio prematur, re tamen ipsa acciderit. Quod cum ita habeat, perperam sane feralem doctoris, qui, sese damnatum, astantibus publice e feretro denuntiavit, historiam indubie falsam pronuntiaris hac sola de causa, quod ab auctoribus contemporaneis litteris commendata non sit. Nec, quod præterea a scriptoribus aliis, qui serius floruerunt, silentio prætereatur, recte eam Launoius, ut jam dixi, indubie falsam asserit. Verum an saltem luctuosus ille eventus, quod a scriptoribus omnibus tum synchronis, tum aliis qui, integro primo et forte etiam secundo post rem gestam sæculo labente, floruerunt, silentio prematur, pro admodum dubio aut etiam pro probabiliter, seu etiam verosimiliter falso nequit haberi? Ita omnino existimo; etsi enim ex omnibus, quæ horum aliquot supra etiam adductorum de ferale historia silentium suppeditat, argu-

mentis negativis vix ullum, seorsum sumptum, ut admodum validum, omnia tamen simul accepta, nunquam eam habuisse locum, verosimile sane redunt eo fere modo, quo rationes plures, quæ ad assertionem quampiam stabilendam concurrunt, solide hanc probabilem nonnunquam, si simul accipiantur, efficiunt, etsi interim singulæ, seorsum acceptæ, parum sint validæ. Et vero cui verosimile non appareat, nunquam habuisse locum prodigium hujusmodi, quod a scriptoribus omnibus proxime dictis silentio præteritur, quodque tamen, si accidisset, per omnium ora et calamos fuisset volitaturum, utpote simul futurum et notatum dignissimum et in opinione, quæ hic discutitur, quæque id publice coram innumera propemodum populi multitudine factum, statuit, omnibus passim notissimum?

328. Neque hic reponas, prodigiosam illam anastasim, qua doctor tantisper redivivus, ferale de se judicii denuntiatione ingentem hominum multitudinem terruerit, ut ut silentio a scriptoribus æqualibus et subæqualibus sit suppressa, ab iis tamen, qui non adeo diu post hosce floruerunt, commemorari. Et enim, qui primus luctuosam hanc historiam in litteras misit, Carthusianus est anonymus, qui quinque primorum Carthusiæ priorum Chronicon, cujus § 1 notitiam dedi, concinnavit; hic autem, ut ibidem etiam docui, scriptori manum verosimillime not ante annum 1250, imo forte ne ante annum quidem 1300 circiter admovit, idque proinde non prius fecerit, quam cum jam anni amplius centum et quinquaginta, imo forte ducenti post rem gestam seu post horribilem eventum essent elapsi. Dices quidem, scriptorem illum forte jam inde ab anno circiter 1220 aut paulo etiam citius floruisse, sibi que prælucentem habuisse scriptorem antiquiorem, e quo, quæ de doctoris redivivi prodigio pulsoque hinc in eremum sancto Patre suo refert, deprompserit. Ast nec unum, nec alterum veritati consonum ullatenus apparet. Imo vero, ut ad id, quod ultimo loco ponitur, primo respondeam, scriptorem nullum antiquiorem, e quo sua hæuserit, primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctori præluxisse, ex ipsa, qua hic initio utitur, loquendi formula colligendum videtur. Hæc enim sic habet: « Anno Dominicæ Incarnationis 1082 vel circa illum, dum solemne studium floreret Parisiis, etc., tale prodigium ibi dicitur accidisse. Quidam enim doctor, etc. Quibus verbis anonymus ille chronologus indicare videtur, sese, quod subjungit doctoris redivivi, prodigium, non in scriptoribus monumentisve antiquioribus legisse, sed ab aliis, viva voce rem narrantibus, accepisse.

329. Ad hæc idem chronologus, si quid alibi e scriptoribus se prægressis acceptum in sancti nostri Vitam intulit, lectorem rei monet, imo etiam horum nomen prodit. Num 10. transcripturus, quæ de S. Brunone ejusque sex sociis in S. Hugonis Gratianopolitani episcopi Vita, a Guigone, quinto Carthusiæ priore scripta, leguntur, verba hæc præmit-

tit : « Ut utar omnino verbis scriptis in Legenda Vitæ S. Hugonis episcopi memorati ; » ac deinde recitatis omnibus, quæ ad S. Brunonem ejusque socios spectant, Guigonis verbis subjungit : « Omnia prædicta sunt verba domni Guigonis scripta in Vita S. Hugonis Gratianopolitani episcopi. » Num. 24 et ultimo ubi tempus, quo sanctus post egressum e Carthusia diem extremum clauserit, e quatuor primorum Carthusiæ priorum Chronico, antiquis Guigonis (adi num. 6) Consuetudinibus præfixo, designavit, mox subdit : « Sicut in libris Consuetudinum domni Guigonis, quæ sunt in domo Carthusiæ, continetur. » Quod si itaque, quam narrat, prodigiosam doctoris anastasim e scriptoribus vetustioribus hausisset, id verosimillime etiam aut indicasset, aut hos etiam nominasset, maxime cum feralem illam historiam narraturus, præmittat : « Tale prodigium ibi dicitur accidisse, » facileque ac opportunum, ut rei adeo miræ fidem faceret, fuisset adjungere, a quibus ea dicatur seu narretur. Jam vero, cum hæc ita habeant, verosimillimum utique, ne dicam indubium, apparet, scriptores antiquiores, a quibus Parisiense prodigium memoriæ proditum fuerit, anonymo quinque primorum Carthusiæ priorum chronologo, seu vetustiori sancti nostri biographo non præluxisse; ut proinde hoc ex capite fidem majorem suæ de doctoris damnati anastasi narrationi nequeat adjungere. Porro cum laudatus chronologus seu sancti biographus, ut jam dictum, scriptores antiquiores, si quos ad horribilem de doctore narrationem adhibuisset, nominaturus verosimillime fuisset, nec tamen Cæsarium nominet, consecrarium sit, ut scriptoris hujus num. 241 datam narrationem verosimillime aut non viderit, aut hanc a sua existimarit diversam.

330. Quod jam pertinet ad annum 1220, quo circiter aut etiam paulo citius anonymus quinque primorum Carthusiæ priorum chronologus seu sancti nostri biographus floruerit, id ex dictis num. 12 et seqq. verosimiliter secus habet. Nec, etsi ita haberet quidquam inde, quo luctuosa doctoris Parisiensis historia sat certa aut etiam verosimilis redderetur, posset confici. Fac enim, laudatum chronologum, qui primus eam litteris commisit, anno circiter 1220 manum scriptioni reipsa admovisse, sic equidem adhuc annis circiter quadraginta et centum a re gesta abfuerit ac proin temporis spatio longiori, quam ut ei fidem indubitam conciliare queat. Quamvis enim subinde fiat, ut factum, etsi a scriptoribus, qui integro amplius post id gestum sæculo floruerunt, duntaxat commemoratum, pro verosimili, imo etiam pro certo sit habendum, id tamen, ut apparet, locum habere non potest, quando, uti hic fit, factum seu res, quæ controvertitur, est hujusmodi, ut, si contigisset unquam, ab ipsis etiam scriptoribus synchronis ac coævis verosimiliter commemorata fuisset. Ast, inquires, cædes S. Mauriti, sociorumque, legionis Thebææ militum martyrum, a scriptoribus contemporaneis memoriæ orodita non

invenitur, talisque videri potest, ut, si contigisset, commemorata verosimiliter ab hisce fuisset, nec propterea tamen illam falsam esse, aut parum verosimilem, merito quis pronuntiavit. Fateor, sic habet : verum quid tum? Cur cædem illam, ut ut notatu dignissimam notissimamque, scriptores synchroni silentio præterierint, rationes non ineptæ apud nos tom. VI Septembris, in quo de sanctis illis martyribus a pag. 308 actum, in Comment. ad horum Acta prævio, § 7 redduntur; quod cum fieri potest, seu potius fit, argumentis negativis, quæ a scriptorum silentio petuntur, vim nullam inesse, apud omnes in confesso est.

331. Accedit, de celeberrimorum illorum martyrum cæde (unde, quidquid contra hanc probabilitatis ex auctorum silentio oriri posset, eliditur) constaret tum e multis in Comment. proxime cit. adductis, tum maxime e S. Eucherio Lugdunensi episcopo, qui primus illam in litteras misit, quique, quamvis sæculo demum quinto floruit, e genuinæ tamen traditionis fonte, quem ipsemet assignat, sua deprompsit. At vero nec universalis silentii, quo, qui integro amplius primo post rem gestam sæculo labente floruerunt, scriptores prodigiosam doctoris anastasim prætereunt, ratio ulla sat idonea reddi potest, nec de horrenda hac historia ex ullo monumento constat, nedum ex anonymo primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctore, qui, unde illam hauserit, non edicit, nec aliunde habetur compertum. Et vero, cum hic, ut jam docui, scriptores antiquiores, e quibus hauserit, sibi prælucentes haud habuerit, quo tandem ex fonte, cui tuto fidere possimus, narrationem suam deprompsisse queat? An forte ex fama publicove rumore? Verum quam incertus hic auctor sit, nemo non novit. An ex ordinis sui traditione? Ita sane, qui Parisiensis prodigii pulsique hinc in eremum S. Brunonis historiam tuentur, existimant, ac porro, ut opinionem suam propugnent, affirmare debent. Verum an illa ordinis Carthusiensis traditio genuinæ traditionis nomen mereatur, uti etiam, quanti ad asserendam prodigii Parisiensis veritatem valeat, infra discutiam, cum prævie, quod præsentis § facere constitui, examinaro, au reliqua pro Parisiensis, qui sese damnatum publice denuntiavit, doctoris anastasi §§ 41 ac 42 adducta scriptorum antiquiorum testimonia certam eam aut etiam verosimilem, stante universali scriptorum silentio proxime dicto, possint efficere.

332. Cum scriptores illi omnes narrationem suam vel ex ipsa jam discussa quinque primorum Carthusiæ priorum chronographi narratione, aliqua duntaxat in hac facta pro arbitrio mutatione, acceperint, aut certe e scriptoribus aliis, quorum etiam narratio suam isti originem debeat, indubie deprompserint, prodigio utique fidem majorem, quam, qui primus illud in litteras misit, dictus chronologus mereatur, conciliare non possunt, etsi interim, ut jam supra docui, eorum testimonia evincant, prodigiosam doctoris Parisiensis anastasim fuisse et

ribus prætereantur, continuo sane non est, quod tam ab his, quam ab aliis subicitur, pro falso seu non facto habendum, ac proin perperam Launoius prodigiosam doctoris Parisiensis anastasis, quod nec a scriptoribus contemporaneis, nec ab aliis, qui serius post rem gestam florere, litteris consignata reperiatur, velut inane commentum anilemque fabulam explodit, a veritate omni dubio procul longissime alienam. Nec est, cur pro Launoio reponas, antiqua equidem testimonia jam adducta pro indulgentia Portiunculana exstare, legitimamque, ob quam hujus mentio scriptoribus synchronis laud fiat, rationem posse afferri; etsi enim servati a scriptoribus contemporaneis ipsisque S. Francisci biographis de indulgentia Portiunculana silentii ratio non inepta, uti iterum in eodem operis nostri t. II B Octobris, p. 890 videre licet, re ipsa adducatur, fieri tamen potest, ut tam undecimi. quo prodigiosa doctoris anastasis contigisse narratur, quam sequentis sæculi scriptores ob causam nobis ignotam hujus non meminerint: aut, si id displiceat, omnem prodigii illius luctuosique eventus mentionem omittere poterint, non quidem, quod legitima quadam ad id impulsus fuerint causa, sed quod in rebus, tempore suo gestis, memoriæ prodendis accuratorem aut nullam tere, aut certe mediocrem duntaxat adhibuerint. Apparitionem, qua SS. Faustinus et Jovita Nicolaum Picinimum, Mediolanensium copiarum ducem ejusque milites, civitatem Brixianam vi maxima obsidentes, terruerunt, litteris non mandarunt historici Brixiani æquævi, et tamen silentii hujus rationem, quæ sat certo sit legitima, nullam invenio afferri; unde ea, quam admisere, omissio vel ignotæ nobis causæ, vel modicæ, quam hi in temporis sui rebus adnotandis adhibuerunt, accuratiori attribuenta videtur.

327. Quod autem ad supra laudata testimonia, quæ, silentibus licet auctoribus contemporaneis, indulgentiam Portiunculanam certam efficiunt, spectat, nihil hoc ad rem facit; liquet enim vel hinc, fieri posse, ut, licet factum quoddam, a recentioribus relatum, ab omnibus scriptoribus contemporaneis silentio prematur, re tamen ipsa acciderit. Quod cum ita habeat, perperam sane feralem doctoris, qui, sese damnatum, astantibus publice e feretro denuntiavit, historiam indubie falsam pronuntiaris hæc sola de causa, quod ab auctoribus contemporaneis litteris commendata non sit. Nec, quod præterea a scriptoribus aliis, qui serius floruerunt, silentio prætereatur, recte eam Launoius, ut jam dixi, indubie falsam asserit. Verum an saltem luctuosus ille eventus, quod a scriptoribus omnibus tum synchronis, tum aliis qui, integro primo et forte etiam secundo post rem gestam sæculo labente, floruerunt, silentio prematur, pro admodum dubio aut etiam pro probabiliter, seu etiam verosimiliter falso nequit haberi? Ita omnino existimo; etsi enim ex omnibus, quæ horum aliquot supra etiam adductorum de ferale historia silentium suppeditat, argu-

mentis negativis vix ullum, seorsum sumptum, sit admodum validum, omnia tamen simul accepta, nunquam eam habuisse locum, verosimile sane reddunt eo fere modo, quo rationes plures, quæ ad assertionem quampiam stabiliendam concurrunt, solide hanc probabilem nonnunquam, si simul accipiantur, efficiunt, etsi interim singulæ, seorsum acceptæ, parum sint validæ. Et vero cui verosimile non appareat, nunquam habuisse locum prodigium hujusmodi, quod a scriptoribus omnibus proxime dictis silentio præteritur, quodque tamen, si accidisset, per omnium ora et calamos fuisset volitaturum, utpote simul futurum et notatum dignissimum et in opinione, quæ hic discutitur, quæque id publice coram innumera propemodum populi multitudine factum, statuit, omnibus passim notissimum?

328. Neque hic reponas, prodigiosam illam anastasis, qua doctor tantisper redivivus, ferale de se judicii denuntiatione ingentem hominum multitudinem terruerit, ut ut silentio a scriptoribus æqualibus et subæqualibus sit suppressa, ab iis tamen, qui non adeo diu post hosce floruerunt, commemorari. Et enim, qui primus luctuosam hanc historiam in litteras misit, Carthusianus est anonymus, qui quinque primorum Carthusiæ priorum Chronicon, cujus § 1 notitiam dedi, concinnavit; hic autem, ut ibidem etiam docui, scriptioni manum verosimillime non ante annum 1250, imo forte ne ante annum quidem 1300 circiter admovit, idque proinde non prius fecerit, quam cum jam anni amplius centum et quinquaginta, imo forte ducenti post rem gestam seu post horribile eventum essent elapsi. Dices quidem, scriptorem illum forte jam inde ab anno circiter 1220 aut paulo etiam citius floruisse, sibi que prælucentem habuisse scriptorem antiquiorem, e quo, quæ de doctoris redivivi prodigio pulsoque hinc in eremum sancto Patre suo refert, deprompserit. Ast nec unum, nec alterum veritati consonum ullatenus apparet. Imo vero, ut ad id, quod ultimo loco ponitur, primo respondeam, scriptorem nullum antiquiorem, e quo sua hauserit, primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctori præluxisse, ex ipsa, qua hic initio utitur, loquendi formula colligendum videtur. Hæc enim sic habet: « Anno Dominicæ Incarnationis 1082 vel circa illum, dum solemne studium floreret Parisiis, etc., tale prodigium ibi dicitur accidisse. Quidam enim doctor, etc. Quibus verbis anonymus ille chronologus indicare videtur, sese, quod subjungit doctoris redivivi, prodigium, non in scriptoribus monumentisve antiquioribus legisse, sed ab aliis, viva voce rem narrantibus, accepisse.

329. Ad hæc idem chronologus, si quid alibi e scriptoribus se prægressis acceptum in sancti nostri Vitam intulit, lectorem rei monet, imo etiam horum nomen prodit. Num 10. transcripturus, quæ de S. Brunone ejusque sex sociis in S. Hugonis Gratianopolitani episcopi Vita, a Guigone, quinto Carthusiæ priore scripta, leguntur, verba hæc præmit-

tit : « Ut utar omnino verbis scriptis in Legenda Vitæ S. Hugonis episcopi memorati ; » ac deinde recitatis omnibus, quæ ad S. Brunonem ejusque socios spectant, Guigonis verbis subjungit : « Omnia prædicta sunt verba domni Guigonis scripta in Vita S. Hugonis Gratianopolitani episcopi. » Num. 24 et ultimo ubi tempus, quo sanctus post egressum e Carthusia diem extremum clausurit, e quatuor primorum Carthusiæ priorum Chronico, antiquis Guigonis (adi num. 6) Consuetudinibus præfixo, designavit, mox subdit : « Sicut in libris Consuetudinum domni Guigonis, quæ sunt in domo Carthusiæ, continetur. » Quod si itaque, quam narrat, prodigiosam doctoris anastasim e scriptoribus vetustioribus hausisset, id verosimillime etiam aut indicasset, aut hos etiam nominasset, maxime cum feralem illam historiam narraturus, præmittat : « Tale prodigium ibi dicitur accidisse, » facileque ac opportunum, ut rei adeo miræ fidem faceret, fuisset adjungere, a quibus ea dicatur seu narretur. Jam vero, cum hæc ita habeant, verosimillimum utique, ne dicam indubium, apparet, scriptores antiquiores, a quibus Parisiense prodigium memoriæ proditum fuerit, anonymo quinque primorum Carthusiæ priorum chronologo, seu vetustiori sancti nostri biographo non præluxisse ; ut proinde hoc ex capite fidem majorem suæ de doctoris damnati anastasi narrationi nequeat adjungere. Porro cum laudatus chronologus seu sancti biographus, ut jam dictum, scriptores antiquiores, si quos ad horribilem de doctore narrationem adhibuisset, nominaturus verosimillime fuisset, nec tamen Cæsarium nominet, consecrarium sit, ut scriptoris hujus num. 241 datam narrationem verosimillime aut non viderit, aut hanc a sua existimarit diversam.

330. Quod jam pertinet ad annum 1220, quo circiter aut etiam paulo citius anonymus quinque primorum Carthusiæ priorum chronologus seu sancti nostri biographus floruerit, id ex dictis num. 12 et seqq. verosimiliter secus habet. Nec, etsi ita haberet quidquam inde, quo luctuosa doctoris Parisiensis historia sat certa aut etiam verosimilis redderetur, posset confici. Fac enim, laudatum chronologum, qui primus eam litteris commisit, anno circiter 1220 manum scriptioni reipsa admovisse, sic equidem adhuc annis circiter quadraginta et centum a re gesta abfuerit ac proin temporis spatio longiori, quam ut ei fidem indubitatum conciliare queat. Quamvis enim subinde fiat, ut factum, etsi a scriptoribus, qui integro amplius post id gestum sæculo floruerunt, duntaxat commemoratum, pro verosimili, imo etiam pro certo sit habendum, id tamen, ut apparet, locum habere non potest, quando, uti hic fit, factum seu res, quæ controversatur, est hujusmodi, ut, si contigisset unquam, ab ipsis etiam scriptoribus synchronis ac coævis verosimiliter commemorata fuisset. Ast, inquit, cædes S. Mauritii, sociorumque, legionis Thebææ militum martyrum, a scriptoribus contemporaneis memoriæ orodita non

invenitur, talisque videri potest, ut, si contigisset, commemorata verosimiliter ab hisce fuisset, nec propterea tamen illam falsam esse, aut parum verosimilem, merito quis pronuntiavit. Fateor, sic habet : verum quid tum? Cur credem illam, ut ut notatu dignissimam notissimamque, scriptores synchroni silentio præterierint, rationes non ineptæ apud nos tom. VI Septembris, in quo de sanctis illis martyribus a pag. 308 actum, in Comment. ad horum Acta prævio, § 7 redduntur; quod cum fieri potest, seu potius sit, argumentis negativis, quæ a scriptorum silentio petuntur, vim nullam inesse, apud omnes in confesso est.

331. Accedit, de celeberrimorum illorum martyrum cæde (unde, quidquid contra hanc probabilitatis ex auctorum silentio oriri posset, eliditur) constare tum e multis in Comment. proxime cit. adductis, tum maxime e S. Eucherio Lugdunensi episcopo, qui primus illam in litteras misit, quique, quamvis sæculo demum quinto floruit, e genuinæ tamen traditionis fonte, quem ipsemet assignat, sua deprompsit. At vero nec universalis silentii, quo, qui integro amplius primo post rem gestam sæculo labente floruerunt, scriptores prodigiosam doctoris anastasim prætereunt, ratio ulla sat idonea reddi potest, nec de horrenda hac historia ex ullo monumento constat, nedum ex anonymo primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctore, qui, unde illam hausert, non edicit, nec aliunde habetur compertum. Et vero, cum hic, ut jam docui, scriptores antiquiores, e quibus hausert, sibi prælucentes haud habuerit, quo tandem ex fonte, cui tuto fidere possimus, narrationem suam deprompsisse queat? An forte ex fama publicove rumore? Verum quam incertus hic auctor sit, nemo non novit. An ex ordinis sui traditione? Ita sane, qui Parisiensis prodigii pulsique hinc in eremum S. Brunonis historiam tuentur, existimant, ac porro, ut opinionem suam propugnent, affirmare debent. Verum an illa ordinis Carthusiensis traditio genuinæ traditionis nomen mereatur, uti etiam, quanti ad asserendam prodigii Parisiensis veritatem valeat, infra discutiam, cum prævie, quod præsentis § facere constitui, examinaro, au reliqua pro Parisiensis, qui sese damnatum publice denuntiavit, doctoris anastasi §§ 11 ac 12 adducta scriptorum antiquiorum testimonia certam eam aut etiam verosimilem, stante universali scriptorum silentio proxime dicto, possint efficere.

332. Cum scriptores illi omnes narrationem suam vel ex ipsa jam discussa quinque primorum Carthusiæ priorum chronographi narratione, aliqua duntaxat in hac facta pro arbitrio mutatione, acceperint, aut certe e scriptoribus aliis, quorum etiam narratio suam isti originem debeat, indubie deprompserint, prodigio utique fidem majorem, quam, qui primus illud in litteras misit, dictus chronologus mereatur, conciliare non possunt, etsi interim, ut jam supra docui, eorum testimonia evincant, prodigiosam doctoris Parisiensis anastasim fuisse et

diutissime pluribus indubitanter creditam, et diu A etiam ante Joannis Gersonis ætatem, contra ac Lanois vult, litteris consignatam. Quid itaque singulorum illorum scriptorum, quos §§ 11 et 12 vides enumeratos, auctoritas hic valeat, pluribus indagandum non est. Verum, ut ut res ita habeat, nec ratione ulla satis solida contrarium queat probari, sunt tamen, qui, quemadmodum ex Notitiis mss. penes me exstantibus intelligo, Joannis Iperii testimonium, num. 222 huc transcriptum, magni faciendum contendunt. Ita autem idcirco autumant, quod, quamvis Iperius ante sæculum quartum decimum non floruerit, ac proin, spectato diuturno temporis spatio, quo a præstituta Parisiensi prodigio epocha seu anno 1082 abfuit, certum id atque indubitatum sola sua auctoritate facere non possit, auctorem tamen antiquiorem rei que gestæ synchronum, e quo, quæ de hac tradit, hauserit, sibi prælucentem habuerit. Quod postremum ut æstimaretur, effecit Marteneus prævia sua in Iperii seu S. Bertini Chronicon, tom. III Thesauri Anecdotorum insertum, Admonitione. In hac enim sub finem ita loquitur: « Hinc colliges, Chronicon istud Bertinianum tanto majorem apud eruditos promereri fidem, quo antiquiores habet auctores, qui sui temporis res gestas, prout viderant, aut a testibus oculatis audierant, scriptis mandarunt, nec mirum videri debere, a subsecutis auctoribus tanti habitum fuisse, ut, quæ dicenda de rebus Belgicis habuerunt, ab eo accipere non dubitaverint. »

333. Iperius ergo, uti hic docet Marteneus, narratas in Chronico suo res ex antiquioribus, qui eas aut ipsimet viderant aut ex testibus oculatis audierant, scriptoribus accepit, hique, ut idem Marteneus in laudata Admonitione prævia etiam docet, numero tres fuere, videlicet Folquinus Bertinianus monachus, qui vetera monasterii sui instrumenta sæculo decimo in unum volumen retulit, Simon Sythiensis seu Bertinianus abbas quadragesimus secundus anno 1148 defunctus, qui Chronicæ Bertinianæ seu Sithiensis Ecclesiæ a tempore Roderici, id est, ab ineunte sæculo xi, quo monasterio Sithiensi Rodericus abbas præerat, [ad suam usque ætatem descripsit, ac tandem anonymus, qui anno 1229 scribebat, Simonisque opus ad suum usque tempus prosecutus est. Jam vero cum unus duntaxat, nimirum Simon abbas, e tribus hisce scriptoribus, qui Iperio in contextendo Bertiniano Chronico præluxere, luctuosæ doctoris damnati historiæ, uti ex mox dictis liquet, fuerit synchronus, fuisse hanc ex illo ac proin ex auctore contemporaneo, qui eandem saltem e testibus oculatis audiisset ab Iperio in Chronicon Sithiense illatam summamque adeo fidem promereri inde concludere. Et vero, si lato a Marteneo de Sithiensi Chronico, per Iperium conscripto, judicio standum sit, erit sane, cur quis, damnati historiam e Simonis abbatis opere reipsa esse ab Iperio depromptam, non immerito suspicetur. Verum multum abest, ut Martenei de laudato Chro-

nico judicium pro accurato possit haberi. Quod ut pateat, unaque ex Iperii de luctuosa doctoris damnati historia testimonio nihil omnino ad hanc aut certe parum admodum ponderis posse accedere, studiosus lector intelligat, subministratam a Stillingo nostro tom. II Septembris, pag. 555, a num. 25 ad Martenei de Iperii Chronico judicium responsionem huc transcribo.

334. Sic itaque ibidem habet: « Mallem ego, ut laudatus editor (Marteneus nempe) accuratam de hoc Chronico crism dedisset, quam laudes exaggeratas: ita enim lector studiosus melius intellexisset, quid ex eo amplecti tuto possit, a quibus contra cavere debeat. Certe chronotaxis plerumque vitiosa est in prioribus hujus Chronici sæculis, ut patet per decursum. Imo ne facta quidem relata in hoc Chronico tam certa esse tamque immunia ab erroribus, ut correctione sat frequenti non indigeant, non raro ostendere cogar. Conatur Chronici auctoritatem probare Martenius, quia Iperius secutus est Folquinum diaconum, Simonum abbatem et eorum continuatorem anonymum sæculi xiii, quem ait scripsisse anno 1229. — « Ex quibus, » inquit, « ita Chronicon suum confecisse videtur Joannes Iperius, ut eorum integras lucubrations operi suo inseruisse merito censendum sit. » Ostendere id conatur verbis quibusdam allegatis, quæ Iperius de se proferre non poterat, quæque idcirco antiquioribus attribuenda sunt scriptoribus, quorum dicta eatenus non mutata Chronico suo Iperius inseruit. Verum vehementer suspicor, Martenium nunquam contulisse Chronicon Iperii cum tribus illis scriptoribus, a quibus eum tam multa mutuatum dicit. Certe si diligenter verba Iperii contulisset cum verbis anonymi continuatoris, qui est compiler Vitæ S. Bertini, a Mabillonio editæ, vidisset totum verborum sensum mutatum ab Iperio in facto, quod referetur in Appendice miraculorum num 25, ut ibidem observabo.

335. « Præterea si istos auctores tres diligenter contulisset et examinasset, vidisset paucissima ab iis narrari tanquam visa, sed pleraque ut longe præterita: eaque de causa non dixisset: « Chronicon istud Bertinianum tanto majorem apud eruditos promereri fidem, quo antiquiores habet auctores, qui sui temporis res gestas prout viderant aut a testibus oculatis audierant, scriptis mandarunt. » « Inconsiderate et sine sufficienti examine hæc dicta sunt: nam pauca ex scriptoribus, qui viderant, aut facta suo tempore scripserant, hausit Iperius, saltem in primis sæculis Chronici sui longe plura ex iis scriptoribus, qui gestis, quæ referebant, longe erant posteriores. Quin et plura ex aliis scriptoribus habet Iperius, quam ex tribus illis, quorum tantum non continuatorem facit Martenius. Hæc de Iperio observanda censui, ne quis immodicis Martenei laudibus deceptus, me statim reprehendendum existimet, ubi viderit auctoritati istius scriptoris non acquiescentem. Nolim tamen debita laude fraudare Iperium, cujus Chronicon utile et minime

contemnendum iudico, sed non cæce sequendum. Unde ille sua hauserit, quantaque fide scripserit, indicat ipse in prologo secundo his verbis: « Præ-
« sens Opusculum ex multis voluminibus scriptisque
« authenticis grato labore collegimus, sumendo de
« quolibet, quod ad propositum spectare visum est,
« nihil inserendo, quod non authenticis scriptis ap-
« probatur. » Deinde explicat, quid per scripta au-
« thentica designet, multas videlicet Vitas sanctorum,
« Chronica item non pauca, antiquitates, Annales,
« Historias et archiva tam ecclesiæ Sithiensis, quam
« aliorum monasteriorum Belgii et Franciæ, libros
« alios historicos, ac demum chartas privilegiorum.

336. « Ex hisce omnibus monumentis se Chroni-
« con suum concinasse asserit: « Ex die et consule
« tempora temporibus et ex causis in eo contentis
« negotia negotiis concordando. » Non dubito, quin
« id et diligenter et bona fide præstiterit vir pius et
« doctus; at sine erroribus factum non esse, luce
« clarius est. Et sane tale opus illo sæculo, quo vixit
« Iperius, sine variis erroribus conscribere, humanæ
« non erat industriæ, tum quod monimenta multa,
« quibus utendum erat, non omni carerent errore,
« tum quod varia per conjecturas erant concilianda.
« Hæc autem conciliatio tanto erat difficilior, quanto
« minus ad perfectionem hodiernam accedebat scien-
« tia chronologica et critica. » Hactenus Stiltingus
« noster, qui, quæ hic de Iperii Chronico affirmat,
« loco deinde non uno in Commentario ad vitam
« S. Bertini prævio validissime juxta ac luculentissime
« probat, uti cuique, hunc evolventi, manifestum
« evadet. Jam vero, cum Iperius, ut alia omittam,
« non solum e tribus scriptoribus, a Marteneo me-
« moratis, Folquino nimirum Sithiensi monacho,
« Simone abbate, et continuatore anonymo, verum
« etiam e multis aliis, a Stiltingo mox assignatis,
« narratas in Chronico suo res hauserit, non est, cur
« prodigiosam, quam narrat, doctoris Parisiensis
« anastasin e Simonis, Sithiensis abbatis, chronicis
« depromptam existimemus, ruitque proinde, quæ
« alioquin famosæ de ea narrationi accederet, summa
« fides. Imo vero, cum res ita habeat, ne quidem ex
« Iperii Chronico Parisiense prodigium verosimile ut-
« cunque efficitur, uti ex jam supra dictis pronum
« est eruere.

§ XX. *An prodigium, quo doctor, sese damnatum, publice adstantibus denuntiavit, certum aut saltem verosimile, stante universali scriptorum ante dictorum silentio, reddere etiam non possit traditio.*

Innocentius le Masson, ex recensione Morotii prior Majoris Carthusiæ 49, in opere, a se connecto, quod Annales Ordinis Carthusiensis inscripsit, annoque 1687 typis Correrianis vulgavit, lib. 1, cap. 1 de prodigiosa, qua S. Bruno in eremum pulsus fuerit, doctoris anastasi multa disserit, sui- que etiam, quo hanc vere contigisse probet celeberrimi ordinis traditionem adducit. Ne quid, quod ad horribilem illam historiam probandam aut saltem verosimilem reddendam conducere utcumque possit,

PAGOL. CLII.

A silentio a me præteritum quis queratur, ex opere illo, quod omnium passim manibus non teritur, totum huc spectans, utut prolixum ac parum urgens, Massoni ratiocinium transcribo. Hisce nam. 8 et seq. ibidem positis verbis concipitur: « Falluntur qui putant per abstinentiam a carnibus, etiam in morbis, et alias austeritates vitam Carthusiensium abbreviari; nam experimento videmus, plures apud nos usque ad decrepitam senectutem vivere, et octogenarium, imo aliquando fere nonagenarium annum attingere. Videmus ergo non raro monachos sexaginta et amplius annos vixisse in ordine, etiam hoc sæculo, quando longitudinem vitæ humanæ dimiuitam esse omnes fatentur, si cum præcedentibus sæculis comparetur. Pro exemplo nobis sit hujus
B firmioris sanitatis sanctæ memoriæ reverendus Pater domnus Joannes Pegon prædecessor noster, qui ultra sexaginta sex annos vixit in ordine, 85 annos ætatis habens obiit, et tanto animi vigore pollebat, ut pridie quam moreretur, adhuc calamo uteretur ad dispositiones faciendas in Ordine. Sint etiam pro exemplo duæ moniales, quæ nostris diebus diem clausurunt extremum: quarum una 70 annos vixerat in Ordine, altera 72. Plures similes in promptu esset hic referre, qui nostro sæculo obierunt.

338. « At si ad præterita sæcula retrogrediamur, reperiemus personas, quæ 80 et amplius annos vixerunt, imo unam præ cæteris, quæ ultra centum annos vixit in Ordine. Occurret nobis R. P. Jancellinus, qui 58 annis præfuit toti Ordini. Supputatione autem facta et longiori ætate reducta ad 70 tantum annos in ordine exactos, quam ætatem plures attingisse in singulis sæculis, imo longe superasse, certum est, reperiemus, senem illum, qui hoc sæculo 70 annis vixit in Ordine, potuisse videre et discere ab alio ejusdem ætatis sene, quæ audierat ab alio sene, qui postremus senex etiam ab alio didicerat et audierat historiam, de qua agitur, et sic traditio illorum quatuor senum fere ad trecentos annos extenditur; quam traditionem a se invicem facile accipere potuisse, perspicuum est, cum tres ex illis se videre et mutuo alloqui, nulla vi illata communi naturæ cursui, potuerint; nihil enim ob-
D stat, quin ultimi primordia cum primi extremitate concurrerint, et monachus, vigesimum annum agens, nonagenarium viderit et audierit. Habemus ad manum icones in capite veterum statutorum præfixas, quæ a centum et octoginta annis typis excusæ sunt, in quibus videtur historia illa depicta, addita narratione quam supra retulimus. Si ergo constituamus nobis pro epocha tempus illud quo icones illæ typis excusæ sunt, et præcedere faciamus quatuor illos seniores, reperiemus, illos potuisse discere ab his, qui immediate primis Patribus ordinis successerunt, historiam illam; imo potuisse tunc reperiri in pago Carthusiæ vicino rusticos qui S. Brunonem et ejus socios viderant. Nam rustici in istis rupibus, ubi aura purior

est, et valde frugalis vivendi modus, diu vivit.

339. « Vidi ipse et non semel interrogavi senem domesticum domus Carthusiæ, vocatum Nicolaum Planes, e pago Corbello oriundum, qui viderat R. P. D. Bernardum Carrassum, vita functum circa annum 1586 et narrabat plura, quæ audierat in juventute sua ab aliis, in decrepita ætate tunc constitutis, qui viderant R. P. Franciscum a Puteo, circa annum 1521 defunctum. Centum circiter annorum erat iste Nicolaus, dum diem clausit extremum anno 1677. Et ut adhuc res vicinius et enucleatius exponatur et exprimat, ponamus, aliquem e sociis S. Brunonis vixisse triginta tantum annis a die accessus eorum ad rupes Carthusiæ, quemdam etiam ex his, quem ad institutum suum primi Patres receperant, 70 annis ei supervixisse, ecce jam fere centum annos tenemus, et sic annum 1184 attigimus; quibus si addatur ætas quatuor illorum seniorum, quæ ad 280 annos pervenit, annum 1464 habebimus, sicque ætatem R. P. Francisci a Puteo attingemus, viri in utrisque litteris versatissimi et insignis doctoris, qui statuta ista vetera typis mandari curavit, in quorum capite icon, historiam illam repræsentans, posita est cum predicta narratione; quam, si suspicionem fabulæ habuisset, nunquam tanti ingenii vir effingi permisisset. His addite, quod domus Carthusiæ pluries incendiis absorpta veteres scripturas habebat, ex quibus liquido de istius historiæ veritate constabat; quæ a pluribus lectæ et visæ fuerunt, prout etiam nos a senioribus monachis, quos in juventute nostra vidimus, didicimus; qui ab oculatis testibus id audierant. Et tandem hæc traditio semper et ubique in ordine, nemine unquam reclamante, viguit. Quis ergo non fateatur talem traditionem esse firmis fundamentis innixam? »

340. Hactenus Massonus, proluxa sua hac oratione unice ostendens, traditione continua, quam jam inde a S. Brunonis ejusque sociorum ætate inceptam, Carthusianorum alii ad alios transmiserint, fieri potuisse, ut feralis de doctore damnato historia usque ad Francisci a Puteo, qui eam, ligno incisam, editis a se anno 1510 ordinis sui statutis præfixit, cognitionem pervenerit. Verum id re ipsa ita factum, nullo modo, ut consideranti patebit, probatum dat, quod tamen omnino erat necessum, ut quidquam pro prodigio adstruendo, seu potius pro vera jamque a rei gestæ initio inchoata, qua hæc Puteano innotuerit, traditione stabilienda conficeret. Fieri enim facile potest, ut, quod post trecentos amplius annos, a re gesta elapsos, jam inde ab hujus initio, uti a Massomo fit, tradi potuisse asseritur, diu dumtaxat post tradi re ipsa inceperit sicque non a vera traditione, sed ab incerto rumore trahat originem. Hinc non satis capio, cur Carthusianus noster anonymus Lucubrationis suæ sæpissime laudatæ num. 47 sic scribat: « Quod spectat ad Patrum traditionem, hanc satis superque solida ratiocinatione stabilivit R. P. (Innocentius de Masson

scilicet), libro 1., cap. 1, dilucide luculenterque ostendens, omnes, quotquot fuerunt et sunt in orbe Christiano, Carthusienses nullam unquam aliam instituendæ nostræ religionis causam seu occasionem agnovisse præter funestam hujus hominis anastasim, quam asserunt se accepisse ab antiquioribus, qui et ipsi eam a Patribus suis, ad quos a S. Brunone et sociis ejus, eorumque discipulis ac sequacibus per longam multorum annorum traditionem pervenerit, didicerunt. »

341. At vero, etsi ita hic loquatur ille, tacite tamen agnoscit, Puteani ætatem, ad quam Parisiense prodigium traditione perducit Massonus, esse a re gesta remotiorem, quam ut huic illa, utpote ex jam dictis dubii dumtaxat nominis traditio, fidem certam atque indubitam facere queat eo modo quem Massonus assignat. Verbis enim proxime recitatis, ut longam illam traditionis deductionem contrahat, sequentia hæc subdit: « Verum ne res tam insolens et stupenda tamque ad credendum difficilis ex tam longa traditionis deductione plane videatur incredibilis, præsertim hominibus hujus sæculi nequam, qui nihil fere credunt, quam quod, ut vulgari dicitur proverbio, in oculos intuentium prosilit, hoc argumentum, ex traditione petiit, quinque fere sæculis, si ita loqui liceat, decurtabimus, hujusmodi traditionem non longiori quam sexaginta, aut ad summum octoginta annorum ductu ab obitu sociorum sancti Brunonis protrahentes, ut sequitur Qui primus ex Carthusiensibus hanc historiam scriptis mandavit, vivebat circa annum 1220, vel etiam ante (ut inferius probabimus), id est, octoginta post annis et non multo amplius, quam obierat Stephanus Diensis, unus ex sociis sancti Brunonis, quem in nostris Annalibus videmus adhuc fuisse superstitem circa annum 1136. Nec impossibile est quosdam alios ex septem primis ordinis fundatoribus diutius vixisse. Quis enim inficias eat, inter eos quosdam, qui annum ætatis vigesimum quintum non attigerant, quando in solitudinem se receperunt, postmodum ad septuagesimum, aut etiam octogimum vitæ annum, Christi vero millesimum centesimum quadagesimum et ultra pervenire potuisse? »

342. « Illic primus hujus historiæ scriptor plures procul dubio monachos viderat, qui noverant aut saltem novisse poterant quosdam ex discipulis præfatorum septem ordinis primipilorum; quos quidem discipulos vitam scimus protraxisse ultra annum 1200, ut sunt sanctus Artaldus, professus domus Portarum, qui ad fundandam Carthusiam Arverniæ missus circa annum 1132, postea ibidem factus prior et ecclesiæ Bellicensis episcopus, ac tandem redux apud Arveriam obiit anno 1206, annos natus centum quinque. Garnerius, dominus de Balmeto, confundator domus Majorevi, erectæ anno 1116, qui, post mortem uxoris factus ibidem conversus, annum vidit millesimum ducentesimum decimum quartum. Frater Aynardus conversus,

professus Majoris Carthusiæ, qui forsan sanctum A Brunonem viderat, cum constet ex Vita sancti Hugonis Lincolnienſis, eum tantum obiſſe anno ætatis ſuæ centeſimo vigeſimo ſexto, qui fuit annus Chriſti milleſimus ducenteſimus quartus vel paulo amplius, ut ex eadem Vita, ab auctore coævo conſcripta, diſcimus et ſuis locis fuſius narrabimus. Conſtare igitur debet, præfatum ſcriptorem hæc potius accepiſſe hitoriã a monachis, qui cum his et aliis ſociorum ſancti Brunonis diſcipulis convixerant, (inter quos et annumerari poteſt R. P. Jucelinus Carthusiæ prior, qui poſt regimen annorum fere ſexaginta obiit anno 1233, quem et ipſe noſter auctor procul dubio agnoverat) quam « ex incerto credulæ plebis rumore, et quorundam recentiorum fabulis, » ut nobis, tanquam otioſis hominibus, objecit Launoius.

345. « Unde, quæſo, tunc temporis ille « incertus rumor » noſtris clauſtris diſpergi potuit? Nonne potius ex iſſdem clauſtris longe lateque paulatim diſfuſus fuiſſe dicendus eſt? Et quidem ab ipſorum Patrum alumnis, viris utique graviffimis et ſanctiſſimis; quorum et ſucceſſorum eorum fidem tanti faciebat Guilielmus Durandus, magni nominis et eruditionis auctor, ut in Speculo juris, quod Adriano V dicavit eo tempore, quo hæc hitoriã jam a noſtris evulgata fuerat, cenſuerit « Regulam Juris, » qua nemini licet in ſua cauſa teſtimonium dicere, « non habere locum in Carthusiis et Cisterciensis propter eorum ſanctimoniã. » Dum hæc ſcribebat Durandus, florebat in ordine Boso, prior Carthusiæ, et Guillelmus de Hyporegia monachus ejuſdem, qui ambo vel ſaltem eorum alter hujus in ſuis ſcriptis hitoriæ meminerunt, ut mox dicemus. Hoſ certe, quos tam dignos fide exiſtimabat Durandus, non ſibi perſuaſiſſet huic anastaſi ſive commento, ut volunt adverſarii, dediſſe initium, ut Ordinis ſui cunabula turgentibus buccis in populos concreparent ex tam inſolito prodigio. Sed quam levis et puerilis ſit hujusmodi vanitas, per ſe patet, quæ profecto prius in ore calumniantium nos nata fuit, quam in corde noſtrorum concepta. Licet enim iſtud fabula foret, aut ad fabulam accederet, non tamen minus in Eccleſia Dei Carthusiensium religio haberetur, quam omnes norunt ſatis aliunde inſignibus præfulgere prærogativis. » Hactenus Carthusiæ noſter anonymus, volens potiffimum, ſcriptorem anonymum, qui primus ex Carthusiensibus prodigioſam doctoris Pariſienſis anastaſim literis mandavit, contextoque a ſe primorum quinque Carthusiæ priorum Chronico inſeruit, ſexaginta aut ad ſummum octoginta dumtaxat annis a ſociorum S. Brunonis obitu ſeu jam inde ab anno circiter 1220 floruiſſe, remque ab ipſis horum diſcipulis, ac proinde ex vera traditione, « non ex incerto credulæ plebis rumore, » accepiſſe.

344. Ratiocinium huic jam transcriptum, quo hæc probare Carthusiæ noſter anonymus nititur, ano-

nymus itidem tractatus de S. Brunone, a Carthusiæ hujatibus mecum communicati, auctor additionibus nonnullis amplificatum exhibet. Atque hæc quidem, dum id facit, rem quampiam poſtea probare proponens, ait: « Ut ſuo loco in Annalibus dicemus, » alibique etiam hoſce, veluti a ſe edendos, laudat. Hinc autem, quod hæc occasione observandum duxi, non immerito dubitari poteſt an Maſſonus ſupra laudatus, Ordinis ſui Annales ſcripturus, Tractatum illum, e quo deinde a Carthusiæ noſtro anonymo in Annalium Carthusiensium librum IV hactenus non vulgatum nonnulla fuerint illata, non concinnarit. Ut ut ſit, et ejus verba, ne quid, quod aſſerendæ genuinæ de prodigio Pariſienſi traditioni ſuffragari utcumque queat, omiſſe videar, huic tranſcribo. Sic habent: « A fundatione Ordinis ad Boſonis ætatem, qui domos S. Hugonis et Majoris Carthusiæ cum toto Ordine rexit ab anno 1372 ad 1313, quo decrepituſ deceſſit, altum in ſuis clauſtris ſilentium Carthusiensibus tenuerunt, nec quidquam aut de ſui Ordinis ortu, aut de mirabilibus, quæ paſſim inter eos fiebant, ſinebant propalari. Hoc de his teſtatur et amice conqueritur Petrus Venerabilis, Cluniaceniſ abbas: « Multa, inquit, in illo ſacro Ordine miracula contigiſſe a pluribus accepi; ſed ipſi humilitatis virtute, qua ſemper « ſervi Dei miranda opera ſua, quanto poſſunt niſu, occultant, vix aliquid ex his prodere voluerunt. » Neque a Patrum tramite deſlexiſſet Boso, niſi ad ſuum inſtitutum a quorundam alterius Ordinis religioſorum calumniis vindicandum hujus humilis ac ſancti ſilentii leges tandiu ſervatas violare coactus fuiſſet, edito tractatu fuſiſſimo ſive ſuo Marte, ut quidam volunt, ſive ſuo juffu, uſus nempe calamo Guillelmi de Hyporegia Carthusiensium Itali, viri docti, quem tribus circiter ante ſuum obitum annis ad majorem Carthusiã evocaverat.

345. « Huic tractatum inſcripſit De origine et veritate perfectæ religionis ad defendendum ordinem Carthusiensem. Nihil in eo de tragico hominis damnati line egit (neque enim tunc temporis hæc quæſtio mota fuerat), ſed ad illius calcem voluit adſcribi Chronica de exordio ordinis Carthusiensium, hanc hitoriã enarrantia, ab auctore incerti nominis, ejuſdem tamen Ordinis profecto, olim conſcripta, quem propterea anonymi nuncupatione deinceps designabimus. Unum codicem tam Boſonis ſive Guillelmi de Hyporegia tractatum, quem, præfati anonymi Chronicon complectentem, e Montis-Dei Carthusiã habuimus, ſub initium ſæculi quarti decimi, id eſt circa finem regiminis Boſonis exaratum, ut ex characteribus colligimus; quod etiam nobiſcum ſenſit vir quidem doctiffimus, et in hujusmodi characteribus verſatiſſimus, quem Pariſiis ejuſdem amici interventu conſuluimus. Cum igitur Boso medio ſæculo decimo tertio noſtrum profectuſ ſit inſtitutum, non dubium eſt quin auctor Chronici anonymus ipſo ſit paulo antiquior; quod etiam probari poteſt ex

bibliothecæ Colbertinæ codice, in quo ejusdem Chronici exemplum reperitur exscriptum ante medium dicti sæculi tertii decimi, ut nos Stephanus Baluzius, vir doctrina clarissimus et de quovis bene merendi studiosissimus, per litteras his verbis communuit: « In codice 3806 est quædam tabula continens capita
 « 1. de perfectione et privilegiis Ordinis Carthusien-
 « sis. Est imperfecta et incipit in capite xvi. Codex ille
 « est cdl. annorum, » id est circa annum 1240. « Con-
 « tinet chronicon de exordio Ordinis Carthusiensis » (Sic etiam in nostro codice inscribitur) « usque ad
 « annum 1157, quo obiit Guigo. Deinde sequitur
 « Bernardus de contemplatione. Incipit: Cum die
 « quodam. » Verosimile est, apographum istud ex ipso
 « authographo, « quod modo perii, » expressum fuis-
 « se, et a quodam ex primis Carthusiæ Parisiensis e-
 « majori Carthusia illuc allatum, quod postea biblio-
 « thecæ Thuanæ, tandem Colbertinæ adscriptum
 « fuit. »

346. « Cum igitur hic anonymus suum Chronicon scripserit circa vel ante 1240, potuit ineunte eodem sæculo fieri monachus, et idcirco hanc historiam accipere ab antiquioribus Patribus, qui eodem tempore superstites erant, ex quibus quosdam sociorum sancti Brunonis, et cum eo nostri propositi fundatorum discipulos fuisse constat, ut fuerunt B. Artaldus, qui, regente ordinem sancto Anthelmo, prior domus Arverinæ effectus est, et deinde Bellicensis episcopus, tandemque, abdicatis infulis, vitam protraxit ad annum 1206, quo centenario major in cella occubuit, et Aynardus conversus, Majoris Carthusiæ professor, de quo res mirabiles narrantur in sancti Hugonis Lincolnensis Vita, ubi et dicitur sana mente obiisse ætatis suæ anno centesimo vigesimo sexto, quatuor circiter post S. Hugonem annis, scilicet circa 1204. Quod vix credi posset, nisi qui illum cognovit, id scriptis asseruisset, ut suo loco in Annalibus dicemus. Hos inter annumerari merito possunt venerandi plane senes Bovo, S. Hugonis Lincolnensis, in Withamiensi prioratu successor, licet annis in Ordine transactis multo major Jancelinus, qui matrem Carthusiam et totum ordinem paulo post Basilium, S. Anthelmi successorem, sexaginta fere annis moderatus est; Guifridus, Carthusiæ conversus, qui, anno 1212 sexagenarius in Ordine, testatus est quibusdam in litteris, se vidisse fratrem Olmarum, Magni Guigonis tempore conversum, et qui procul dubio quosdam ex septem Ordinis fundatoribus noverat. Ab his igitur et quibusdam aliis ejusdem fidei et auctoritatis monachis hanc historiam noster anonymus, aut certe, qui eam ipsi Bosonique et ejus cœtaneis retulerunt, potius acceperant, quam ex incerto credulæ plebis rumore, et quorundam recentiorum fabulis, ut objecit Launoius.

347. Unde enim, quæso, tunc temporis ille incertus rumor nostris claustris dispergi potuit? Nonne potius ex iisdem claustris longe lateque paulatim diffusus fuisse dicendus est, et quidem ab ipsis primorum Patrum alumnis, viris utique gravissimis et

A sanctis, quorum et successorum fidem tanti faciebat Guilelmus Durandus, magni nominis auctor, ut in Speculo juris, quod Adriano V eo tempore dicavit, quo primi florebant hujus historiæ scriptores, caesuerit regulam juris, qua nemini licet in sua causa testimonium dicere, non habere locum in Carthusiensibus et Cisterciensibus propter eorum sanctimoniam. Hos certe quos tam dignos fide existimabat Durandus, non sibi persuasisset hujus anastasis narrationi, si commentum fuisset, ut volunt adversarii, dedisse initium, ut Ordinis sui incunabula turgentibus buccis in populos disseminarent ex tam insolito prodigio, ex quo, sive verum, sive falsum esset, nihil tamen gloriæ aut dedecoris, nihil utilitatis aut damni suæ religioni, satis abunde insignibus præfulgenti pietatis prærogativa, conferre poterant; nec credidissent, ut exprobrat Launoius, non satis illustrem Brunonis historiam, quæ jam illo eventu careret. Si enim tam ipsi, quam eorum posterius, amabant, ut quidam (Columbius scilicet in sua de Carthusianorum initiis Dissertatione num. 20) pro nobis observavit, quæriabantque illustria, et ad populi admirationem idonea dicere de Brunone, profecto longe illustriorem fecissent vitam ejus et maxime ad vulgus admirationem suspendendum aptam, si quæ de Paulo, Antonio aliisque, seu monachis seu anachoretis, antiquioribus, legimus, afflaxissent Brunoni et sociis ejus. At viri, veritatis amantes ac omnis fictionis osiores, ingenue, quod a Patribus audierant, de Brunone narraverunt juxta illud Moysis: « Interroga patrem tuum et annuntiabit tibi, majores tuos et dicent tibi. »

348. « Itaque cum noster anonymus hanc historiam exscripserit ex ore narrantium, qui Brunonis socios noverant, vel saltem institutum nostrum professi fuerant ante sæculum tertium decimum, id est durante primo Ordinis nostri sæculo, hinc sequitur, traditionem istam ultra sexaginta aut septuaginta post quorundam ex nostri Ordinis auctoribus mortem annos auctoritate scripturæ non caruisse; quod vix reperire est in multis sanctæ Ecclesiæ traditionibus. Quot enim (extra omnem comparationem loquor) quantaque fuerunt, non solum per unum, sed per duo, tria et adhuc plura sæcula ab Ecclesia credita, culta, servata, observata, quæ sola traditione, scriptis nondum firmata, nitebantur? Unde nihil hostes ejus habuerunt, nec hodie habent antiquius, quam ipsius impugnare traditiones. Quibus etiam armis contra nos potissime usus est Launoius, ut postea videbimus. » Hactenus auctor anonymus laudatus, toto suo ratiocinio huc jam transcripto potissimum spectans, ut suadeat, anonymum primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctorem, qui primus Parisiense doctoris tantisper redivivi sequæ damnatum publice vociferati prodigium in litteras misit, hausisse id seu intellexisse ex ipsis primorum S. Brunonis sociorum discipulis, aut certe ex ejusdem instituti monachis, qui illud ex hisce audierant; quod postremum duntaxat velle videtur ra-

tiocinio suo pariter huc jam transcripto Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor. Ambo sane, ut alterutrum suadeant, non immerito laborant. Quod si enim feralem historiam aut anonymum primorum quinque Carthusiæ priorum auctor, aut qui huic illam narrarunt, e sociorum S. Brunonis discipulis audierint, quis falsam eam pronuntiare facile audeat? Verum qui anonymum primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctorem e probato adeo fonte narrationem suam hausisse, probant?

349. « Cum igitur, » inquit tractatus de S. Brunone a Patribus Carthusianis hujatibus mecum communicati auctor, « hic anonymus (primorum scilicet quinque Carthusiæ priorum Chronici scriptor) suum Chronicon scriperit circa vel ante 1240, » **B** ubi enim duo reperiuntur, unum sub regimine R. P. Francisci a Puteo, et illius cura confectum anno 1507, continetque duo volumina, in quorum priori sub finem, non circa principium, ut dicitur in citato Chronico, sunt litteræ præfatæ Urbani II. Instrumentum vero Siguini ante describitur, sed multum post medium. Unde liquet, auctorem tractatus non meminisse hujus chartularii. Et revera codex Thua-neus, quem omnes consulere possunt, licet nostro codice recentior, longe ante hoc chartularium exaratus est. Alterum Carthusiæ chartularium tribus ex voluminibus conflatum erat, quorum primum ultimo incendio periit, ut nobis cum dolore affirmant officiales Carthusiæ; alia duo adhuc asservantur illæsa et integerrima diversis characteribus exarata; quorum prius, quod fuit secundum, talem præfert titulum ad frontem indicis chartarum in eo contentarum: « In hoc volumine continentur chartæ et litteræ domus Carthusiæ ad comitatum Sabaudia » **C** « pertinentes. »

« 351. Deinde ad verticem primi folii, quod continet primum instrumentum, datum anno tantum 1303, sic legitur: « Hic incipit chartularium novum de comitatu. » Ex his verbis « Chartularium novum » intelligimus quoddam aliud fuisse antiquius, quod etiam olim periit. Secundum hujus voluminis instrumentum datum est anno 1306. Deinde sequuntur multa alia diversis temporibus transacta ab anno 1207 ad annum 1326, uno excepto dato anno 1531, sed quod in folio separato describitur. Cum igitur charta, quæ hoc volumen inchoat, data sit anno 1303; charta vero recentior sit anno 1336, hinc recte colligimus idem volumen fuisse compositum sub regimine et cura Aymonis prioris Carthusiæ, qui præfuit ab anno 1313 ad annum 1330; et quidem post deplorandum illud incendium, quod accidit anno 1320; cujus flammis cum forsant antiquius chartularium fuisset consumptum, novum describi curavit R. P. Aymo. Alterum volumen, quod erat tertium, pluribus etiam scriptum est manibus, quarum tamen nulla videtur recentior caractere prioris voluminis; unde et colligimus, illud fuisse inchoatum sub eodem Aymone et continuatum sub ejus successoribus usque ad annum 1346, quod datum est instru-

350. Annalium Carthusiensium libri quarti ha-

ctenus non vulgati auctor anonymum quidem illum, quod Chartularii in Carthusia exstantis, « circa » cujus « principium litteræ papales (Urbani II) et Siguini instrumentum (tum hoc, tum illæ infra recitabuntur) inveniuntur, » mentionem faciat, anno circiter 1151 Chronicon suum non scripsisse, nobiscum (adi num. 12) omnino sentit; verum quo illum equidem jam inde ab anno circiter 1220 vixisse probet, sequentem disserit in modum: « Hunc tamen (anonymum nempe primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctorem) conjicimus vixisse ante tempora reverendi Patris Bosonis, qui, circa annum 1260 ordinem nostrum ingressus, Carthusiæ regimen iniiit anno 1277. Quam conjecturam sic stabilimus ex Chartulariis, quæ nunc habemus in Carthusia. **B** Ibi enim duo reperiuntur, unum sub regimine R. P. Francisci a Puteo, et illius cura confectum anno 1507, continetque duo volumina, in quorum priori sub finem, non circa principium, ut dicitur in citato Chronico, sunt litteræ præfatæ Urbani II. Instrumentum vero Siguini ante describitur, sed multum post medium. Unde liquet, auctorem tractatus non meminisse hujus chartularii. Et revera codex Thua-neus, quem omnes consulere possunt, licet nostro codice recentior, longe ante hoc chartularium exaratus est. Alterum Carthusiæ chartularium tribus ex voluminibus conflatum erat, quorum primum ultimo incendio periit, ut nobis cum dolore affirmant officiales Carthusiæ; alia duo adhuc asservantur illæsa et integerrima diversis characteribus exarata; quorum prius, quod fuit secundum, talem præfert titulum ad frontem indicis chartarum in eo contentarum: « In hoc volumine continentur chartæ et litteræ domus Carthusiæ ad comitatum Sabaudia » **C** « pertinentes. »

« 351. Deinde ad verticem primi folii, quod continet primum instrumentum, datum anno tantum 1303, sic legitur: « Hic incipit chartularium novum de comitatu. » Ex his verbis « Chartularium novum » intelligimus quoddam aliud fuisse antiquius, quod etiam olim periit. Secundum hujus voluminis instrumentum datum est anno 1306. Deinde sequuntur multa alia diversis temporibus transacta ab anno 1207 ad annum 1326, uno excepto dato anno 1531, sed quod in folio separato describitur. Cum igitur charta, quæ hoc volumen inchoat, data sit anno 1303; charta vero recentior sit anno 1336, hinc recte colligimus idem volumen fuisse compositum sub regimine et cura Aymonis prioris Carthusiæ, qui præfuit ab anno 1313 ad annum 1330; et quidem post deplorandum illud incendium, quod accidit anno 1320; cujus flammis cum forsant antiquius chartularium fuisset consumptum, novum describi curavit R. P. Aymo. Alterum volumen, quod erat tertium, pluribus etiam scriptum est manibus, quarum tamen nulla videtur recentior caractere prioris voluminis; unde et colligimus, illud fuisse inchoatum sub eodem Aymone et continuatum sub ejus successoribus usque ad annum 1346, quod datum est instru-

mentum recentius hujus voluminis; quod etiam conjicimus ex his verbis ad caput Indicis appositis in hunc modum: « Ligetur istud chartularium ex integro cum postibus, quando videbitur esse satis grossum et perfectum; et postea incipiatur aliud. » Deinde sequuntur bullæ summorum pontificum ab Alexandro IV ad Joannem XXII inclusive. Post quas alio caractere describuntur instrumenta, quorum primum datum est anno 1300, cui talis præfigitur inscriptio: « Hinc incipit Chartularium novum de Delphinatu. »

352. « Denique indiscriminatim, ut in priori volumine, inseruntur chartæ et litteræ ab anno 1215 ad annum 1346. Et in quibusdam transumptis quædam etiam antiquiores, ut sunt litteræ sancti Hugonis Gratianopolitani et aliæ. Sed in neutro amborum voluminum reperiuntur bullæ Urbani II et instrumentum Siguini abbatis. Non est igitur dubium, quin et primum ejusdem Chartularii volumen, quod nunc desideratur, procurante eodem R. P. Aymone, descriptum fuerit, in quo, si adhuc exstaret, forsân præfatæ bullæ et Siguini instrumentum reperirentur, quod tamen non constat. Sed licet id daremus, non sequeretur, idem esse, de quo loquitur auctor noster anonymus. Imo ex duobus sequentibus voluminibus, quæ dicta fuisse nova, vidimus, consequens est, hoc quoque primum volumen recens fuisse tunc temporis. Ac proinde aliud fuisse ab eo quod flammam incendiî anni 1520 devorasse credimus. Sed hæc omnis dubitatio adiunxit ex tractatu R. P. Bosonis De origine et veritate perfectæ religionis, in quo Chronicon nostri anonymi de exordio ordinis Carthusiensis totum reperitur insertum. Cum enim Boso præfuerit domibus vallis Sancti Hugonis et Majoris Carthusiæ ab anno 1272 ad annum 1313, quo decessit; inde liquet chartularium, in præfato Chronico citatum, ante Bosonis tempora fuisse conscriptum, ac propterea ipsum auctorem etiam ante annum 1272 floruisse, cujus vitæ tempus assignantes circa annum 1220, nullum inde nos subire vituperium putamus, cum etiam potuerit aliquot ante annos vixisse, ac etiam vidisse beatum illum senem Jancelinum, priorem Carthusiæ, et alios plures monachos, discipulos discipulorum sancti Brunonis aut etiam sociorum ejus. » Ita Carthusianus noster analista anonymus, Operis sui loco non uno etiam indicans, chronographum anonymum, quem jam inde ab anno 1220 aut etiam citius in vivis fuisse, hic statuit, ab hoc ipso etiam anno aut citius suam de primis quinque Carthusiæ prioribus lucubrationem elaborasse. Verum in toto ejus huc jam transcripto ratiocinio nihil omnino occurrit, quod evincat, chronographum illum anonymum seu primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctorem anno illo inter vivos jam egisse, aut, si id ita habuerit, Chronicon suum concinnasse.

353. Fac enim Chartularium, cujus in hoc, veluti pontificias Urbani II litteras et Siguini abbatis instrumentum in capite præferentis, meminit, non

A esse illud, quod, curante Aymone Carthusiæ priore post annum 1320 fuit conscriptum, sed aliud antiquius, quod V. G. jam inde ab anno 1120 aut etiam, si velis, citius fuerit confectum, hincne consequens erit, ut chronographus anonymus qui illud laudavit, jam inde ab eodem etiam anno aut in vivis fuerit, aut dictam lucubrationem suam adornarit? Cum Chartularium antiquius, quod pontificias Urbani II litteras et Siguini abbatis instrumentum complectebatur, anno demum 1320, quo Carthusiæ incendium accidit, flammis fuerit fortassis consumptum, aut certe citius periisse non constet, ut quid id chronographus anonymus, etiamsi anno demum 1290 aut etiam nonnihil serius scriptioni manum admovisset, laudare non potuerit? Nec quidquam ad rem facit, B quod Carthusianus noster anonymus (adi ejus verba proxime recitata) adjungit de Bosone, qui ab anno 1272 usque ad annum 1313 domibus Vallis Sancti Hugonis et Majoris Carthusiæ præfuerit. Fucrit enim reipsa, quod in suo quinque primorum Carthusiæ priorum Chronico auctor anonymus laudat, Chartularium ante Bosonis ætatem conscriptum, hinc tamen consecrarium nondum erit, ut ante hanc pariet seu ante annum 1272 anonymus is scriptor floruerit, suamque lucubrationem adornarit. Quidni enim, ut ut diu etiam post hunc annum scripsisset, Chartularium multo ante confectum nequirit laudare? Ad hæc ex eo etiam, quod Boso concinnato aut a se aut jussu suo, qui De origine et veritate perfectæ religionis inscribitur, tractatui primorum quinque C Carthusiæ priorum Chronicon integrum inseruerit, consequens nequiquam est, ut hujus auctor anonymus ante annum 1272 id exararit.

354. Boso enim, ut tractatus de S. Brunone a Carthusianis hujatibus mecum communicati auctor modo huc transcriptis verbis docet, tribus duntaxat annis ante obitum suum, qui anno 1313 evenit, tractatum proxime laudatum aut ipsemet scripsit, aut conscribi fecit; nihil autem impedit quo minus in hunc quinque primorum Carthusiæ priorum Chronicon, ut ut id auctor a decem duntaxat aut etiam paucioribus annis concinnasset, potuerit inferri. Fuisse itaque hanc lucubrationem anno circiter 1220 aut etiam citius elaboratam, nihil plane ex omnibus, quæ verbis proxime recitatis ab Annalium Carthusiensium libri quarti auctore anonymo adducuntur in medium, evincit. Imo vero ne quidem ex hisce ullo modo etiam consequitur, ut lucubrationis ejusdem auctor anonymus jam inde ab eodem dicto anno 1220 aut etiam citius inter vivos agere jam cõperit. At vero anonymus tractatus de S. Brunone a Carthusianis hujatibus mecum communicati auctor, viam aliam ingreditur, quo probatum det, eundem primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctorem anonymum ab anno circiter 1220 vixisse, imo jam tum Carthusianum fuisse professum, ac proinde, quæ de prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi memoriæ prodit, e S. Brunonis sociorum discipulis, aliisve saltem qui rem ex hisce audiissent, intelli-

gere potuisse aut etiam reipsa intellexisse. Ait ergo, A primorum quinque Carthusiæ priorum Chronicon, non quidem jam inde ab anno 1220, sed saltem ab anno circiter 1240 fuisse exaratum, ac proin hujus auctorem jam inde ab anno 1220 non tantum vixisse, sed et Carthusianum fuisse professum. Verum an rem utcumque evincit? Chronici illius exemplar, quod in bibliotheca Colbertina asservatur, Stephanus Baluzius epistola ad Carthusianos data ab annis quadringentis quinquaginta, ac proin, cum hæc sæculo præterito, ad finem fere jam propecto, scripta sit, anno circiter 1240 scriptum edocuit. Ita quantum ad substantiam, quem proxime laudavit, tractatus de S. Brunone a Carthusianis hujatibus mecum communicati auctor anonymus.

355. Verum unde illud Chronici dicti exemplar tantæ antiquitatis esse rescivit Baluzius? Id sane vir clarissimus, ut sibi hac in re fidem faceret, debuisset adjungere. Reor ego, unice illum e characteribus, quibus idem Chronici exemplar scriptum esset, tantam illius, quantam asserit, antiquitatem collegisse. Verum etsi quidem e characteribus, quibus antiqua monumenta exarata sunt, sæculum propemodum, quo exarata sunt, determinari utcumque queat, quis tamen inde etiam annum circiter, quo exarari ea contigerit, sat certo determinet? Qualecumque igitur fuerit de tempore, quo, quod in bibliotheca Colbertina asservatur, primorum quinque Carthusiæ priorum chronici exemplar scriptum sit, Stephani Baluzii judicium, dubium mihi æque ac ante manet, an Chronicon illud triginta aut etiam quadraginta annis serius, quam hic statuat, scriptum non sit. Nec dubium illud mihi adimit, quod, ut Carthusianus proxime hic laudatus Lucubrationis suæ num. 24 docet, Majoris Carthusiæ chartularium, quod in Chronico, de quo hic, laudatur, anno circiter 1240 verosimiliter fuerit confectum. Ut quid enim hoc a Chronici auctore, diu duntaxat post, imo triginta aut quadraginta etiam annis serius scribente, laudari non potuerit? Jam vero, cum hæc omnia ita habeant, dubiumque proinde sit, an anonymus primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctor non tunc primum, cum jam uno alterove decennio sæculum decimum tertium medium esset elapsum, florere incœperit, dubium pariter sit, necesse est, an primorum S. Brunonis sociorum discipulos, aliosque, qui hosce in Carthusiensi instituto proxime sunt seculi, videre potuerit, discereque ex iis, quæ, ut communiter creditur, primus omnium de prodigiosa doctoris Parisiensis anastasi litteris mandavit.

356. Atque hinc porro jam fit, ut ambigendum sit, verane traditione, seu an ab ipsomet S. Brunone ejusque primis sociis, rei gestæ synchronis, seu viva voce seu alio quovis modo fuerit feralis de doctore damnato narratio ad posterios transmissa, a quibus deinde ad sequioris ætatis Carthusianos ac tandem ad anonymum, qui eam prius omnium litteris consignavit, pervenerit. Quod cum ita sit, manet Parisiense prodigium pro parum verisimili habendum,

A maxime ob universale scriptorum omnium antiquorum de hoc silentium, quos inter, ut jam supra docui, nonnulli verosimiliter sunt qui illud, si fuisset, scituri, scitumque commemoraturū fuissent. Atque ita sane in opinione, qua primorum quinque Carthusiæ priorum chronologus jam inde ab anno circiter 1220 non vixisse, nedum Carthusianum egisse, statuitur, res sese habet. Nec aliter etiam sese haberet, etsi eum jam tum in vivis egisse Carthusianumque fuisse professum, tantisper daremus. Etsi enim illum, si jam inde ab anno circiter 1220 Carthusianus exstiterit, feralem de doctore damnato narrationem e sociorum S. Brunonis discipulis, aut certe ex iis, quibus hi illam retulerant, intelligere potuisse, bini scriptores anonymi verbis suis proxime recitatis recte doceant, id tamen reipsa factum, neutiquam probant. Rem quidem potius ex hisce, quam ex incerto credulæ plebis rumore didicisse landatum chronologum existimandum indicant; ast, præterquam quod nec id ulla ratione probatum deñt, contrarium existimandum videtur, tum quod, unde narrationem suam hausserit, non edicat, idque nihilominus, si e probato adeo fonte eam hausisset, verosimiliter, ut num. 329 jam docui, fuisset facturus, tum quod prodigium Parisiense narraturus dicat, « Tale ibi (Parisiis nempe) prodigium dicitur accidisse, » sicque ambigenti potius quam asseveranti in modum de horrenda historia loquatur, de qua tamen, si ei vel a sociorum S. Brunonis discipulis, vel ab iis, qui eam ex hisce audivissent, fuisset relata, dubitaturus verosimiliter non fuisset.

357. Ad hæc anonymus quinque primorum Carthusiæ priorum chronologus, ut ut jam inde ab anno circiter 1220 vixisse statuatur, quadraginta equidem et centum circiter annis a prodigio Parisiensi abfuerit; etsi autem subinde quidem contingat, ut, quæ a scriptoribus non synchronis memoriæ produntur, vera ad hosce traditione pervenisse sint credenda, id tamen locum vix obtinere potes, quando, uti hic fit, quæ narrantur, sunt hujusmodi ut si contigissent, a scriptoribus etiam synchronis verosimiliter commemorata fuissent, nec tamen ab horum ullo commemorata inveniuntur. Nec quidquam ad rem facit, quod de Ecclesiæ traditionibus addit Tractatus a Carthusianis hujatibus mecum communicati auctor; cum enim, quæ traditionibus hujusmodi accepta fuere, diu fuisse, imo per unum, duo, tria aut etiam plura sæcula in Ecclesia credita, culta et observata dicat, de traditionibus divinis et apostolicis indubiè loquitur; quemadmodum autem nihil (verba sunt Papebrochii nostri in suis ad Exhibitionem errorum Responsionibus articulo 19, num. xi) pro divina et apostolica traditione recipitur, quod ex sanctis Patribus non probatur ipsorum ætate fuisse observatum in Ecclesia universali, tanquam ab initio sic traditum; ita nec humanas, prætensas ut tales, prudenter admittimus, quæ vel cum certioribus auctoritatibus pugnant, vel nequiverissent ab antiquioribus non attingi aliquando, si

veræ forent. « At vero, inquires, unde ergo de Parisiensi prodigio, si traditione vera acceptum id non sit, ortus esse potest incertus, ut vult Launoius, in Carthusianorum claustris rumor? Illudne hi forsam conflinxerint? Ita fere etiam bini Carthusiani anonymi supra laudati. Verum, etsi id anonymus primorquinque Carthusiæ priorum chronologus vera traditione non didicisse statuatur, consequens tamen hinc non sit, ut id vel ex incerto rumore vel e Carthusianorum antiquorum figmentis acceperit. Quid si enim horrenda damnati historia non publice, sed intra privatas defuncti ædes coram paucis acciderit, temporisque deinde lapsu in adjunctis, nullo licet interveniente figmento, fuerit corrupta? Fieri sane id potuisse, ex infra dicendis patescet, uti et modus, quo factum esse queat.

§ XXI. *Alia quædam factentia pro prodigio, quo doctor Parisiensis, sese damnatum, adstanti multitudini publice e feretro denuntiavit, rationum momenta afferuntur, et an ex his tandem illud vero simile utcumque non fiat, examinatur.*

Quod e titulis funebribus, quæ Sancto nostro Ecclesiæ monasteriaque diversa parentarunt, nonnulli, eum e divinorum judiciorum infernique timore in eremum secessisse, haud obscure indicent, hinc, in illis ad lactuosam damnati doctoris historiam alludi, anonymus Tractatus de S. Brunone a Carthusianis hujatibus mecum communicati auctor conjicit; quod si autem ad feralem eventum reipsa in dictis Titulis alludatur, consequens est, ut hic non tantum acciderit, verum etiam ut publice acciderit, utpote quem alioquin ecclesiæ monasteriaque, quorum ii sunt, perspectum haud habuissent. Ne quid itaque, quod prodigio Parisiensi utcumque favere videri potest, inobservatum præteream, laudati auctoris anonymi verba, memoratam conjecturam complectentia, una cum titulis funebribus quibus hæc ille superstruit, hæc transcribo, deinde etiam, quæ mea hac de re sit opinio, adjuncturus. Sic habent: « Veram illius (S. Brunonis videlicet) secessus in eremum causam nulli ita apprime cognoscere potuerunt, quam Ecclesiæ, in qua Sanctus olim egerat canonicum, Sanctæ Mariæ Remensis canonici, qui cum suo Titulo, qui inter edendos locum 54 tenet, sic insinuant:

*Judicis examen venturi Bruno pavescens,
Mundanas contempsit opes, eremumque petivit;
Atque suavis ibi fructus emisit odoris,
Ad Christum revocans, quos gloria vana sefellit.*

359. « Radulphus Viridis præposituræ dignitate in ea ecclesiastum gaudebat, qui forsam hujus tituli auctor ad invitationem, qua paulo ante per epistolam ad monasticum habitum ex voto induendum a Brunone incitatus fuerat, tacite alludit his verbis: « Ad Christum revocans quos gloria vana sefellit. » Ecclesiæ Remensi adstipulatur particularis ecclesia S. Bartholomæi in monte Or, non longe ab eadem urbe dissita, cujus elogium, inter Titulos funebres edendos ordine 67, totum est de mortis et inferni

A horrere, quo territus Bruno dicitur eremum penetrasse »

*Orbis amarescens claudessit pondere mortis,
Et trahit ad speciem humanæ per devia sortis.
Mergit et exsilio propriorum quæque tabescens:
Unde tumescis homo miser hac ætate senescens
Fonte Carybdineo mergeris ad ultima finis;
Ac cinis in cineres solveris ut umbra lucernis.
Est labor ejus amor, et inextricabilis error,
Defectu cujus animam complectitur horror,
Postquam nudata fuerit de carcere carnis
Vel Satanæ ducibus huc circumsepta catervis.
Quod metuens animosus in hoc discrimine Bruno
Servitio penetrat eremum certaminis uno,
Linquit opes mundique decus, ne gloria vana
Fiat in interitum, etc.*

360. « Simile quid primariæ Ecclesiæ Parisiensis canonici amico Brunoni parentantes (Titulo nempe inter recudendos 109) succinunt: »

*O vos mundani, qui re gaudetis inani,
Spernite culturam carnis subito perituram.
Corpus enim vastum varia pinguedine pastum
Quo magis impletur, putidum magis efficietur.
Cur impinguatur caro, qua vermis satiatur?
Cur adeo cupimus bona, quæ retinere nequimus?
Quos male seducit mundus, per devia ducit,
Et sectatores carnis fallit per honores,
Blandaque præterdit, dum nobis retia tendit.
Est et in hoc mundo mundanis sollicitudo,
Pænæque lucratur pœnam; caro bis cruciatur.
Qui lucra sectantur, subita nec præcipitantur,
Et subeunt antrum carnes animæque barathrum.
Hæc satis attente pertrastans Bruno repente,
Ille magistrorum decus, informis morum,
Remigium turbæ Remensis major in urbe
Mundum despectit, iter ad cælestia flexit,
Vilibus indutus pannis te, Christe, secutus,
Huic igitur cæli pateant, populoque fideli,
Cum quo lætatur Bruno, semper sociatur.*

361. « Monachi quoque Sancti Germani ejusdem urbis (Parisiensis nempe) testantur (in Titulo funebri nimirum 26) Brunonem ultimi judicii recordatione perterrefactum fuisse: »

*Mentibus in nostris deberet semper haberi
D Lux, in qua reprobi mala tollent, seu bona justi.*

Hanc timuit Bruno, sophiæ qui verus amator.
Ex his et quibusdam aliis titulis, qui similia indicant, non absurde conjectare possumus, Brunonis amicos in eis implicite alluisse redivivi hominis spectaculo; illos vero non clare historiam designasse, ne famam illius ejusque consanguineorum violare viderentur. Fatemur eadem de quolibet alio, mundo valedicente, cujus conversionis causa latet, dici posse, sed cum apud omnes Carthusienses semper ratum fuerit, Brunonem ex horrendo damnati magistri judicio tremefactum mundo abreun-tiasse, gravis inde conjectura elicitur, idem judicium in prædictorum titulorum verbis contineri. Cur enim amici ei chariores, qui optime callebant

quænam illius conversionis causa fuerit, non aliam præter mortis, iudicii et inferni timorem attulerunt? Cur nihil de Manassæ Simoniaci accusationibus, aut ejus perversis moribus meminerunt, si Brunonem in eremum impulerunt, ut Launoius ex Guiberto necessario consequi vult? » Ita hæcenus ille, qui cum fateatur, quæcumque in Titulis funebribus huc jam transcriptis aliisque continentur, esse hujusmodi, ut de quolibet alio, qui mundo valediceret, possint pronuntiari, formatæ a se ex hisce conjecturæ multum roboris non inesse, haud obscure agnoscit; qua sane in re assentiendum ei hic est, uti consideranti patebit. Ad alia modo, quæ pro prodigiosa doctoris anastasi facere utcumque videntur, progrediamur.

362. Saussæus in didascalica sua Epistola, supra plura semel jam laudata, quæ anno 1645 typis Coloniensibus in lucem prodiit, in Parisiensis prodigii subsidium etiam vocat imagines et celebrem Carthusiæ Parisiensis picturam, horribilem damæati doctoris historiam exprimentes. Ac primo quidem de hoc argumento pag. 22 sic scribit: « Accedebant figuræ et imagines, quibus funestum illud spectaculum repræsentabatur. Hæc expressæ erant in sacrarum precatiuncularum, quas Iloras vocitant, libellulis, imo etiam in Breviariis aliquot, atque Missalibus non modo hujus (Parisiensis nempe) diocæsis, sed aliarum quoque nonnullarum. Ac deinde eadem pag. 22 sic habet: Insuper ostendebatur nobis celebris illa pictura, quæ in monasterii Patrum Carthusianorum hujus (Parisiensis) urbis claustro Ecclesiæ propinquiori etiamnum cernitur, seriem exprimens vitæ miseri hujus hominis et funesti excessus horrendæque illius damnationis, ab ipso publice in ecclesiâ post mortem declaratæ, et ejjectionis ejus cadaveris in profanum locum horribilem catastrophæ. » Hæc ille; verum ad posteriora Launoius in sua de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione ita respondet: « Hæc pictura nihil plus habet auctoritatis, quàm libri ex quibus originem trahit. Designatum argumento suo tempus non excedit, sed longo post intervallo sequitur. Ad annum quippe 1582 delineata est, ut scriptum nuper videbatur supra portam, qua minore itur ad majus claustrium: nuper, inquam,

batur, opinor, crediderunt, sed decepti fuere ab his qui pingendæ rei falsæ argumentum dederunt; » ad priora autem ita reponit: « Vidimus quoque multos ejusmodi libros, in quibus nihil tale comparabat. Cur autem in quibusdam Parisiensis et aliarum diocæseon libris hæc figuræ et imagines pingentur, in aliis non pingentur, conjiciet qui voluerit. Nos tamen auctori (Saussæo videlicet) fidem habemus. Sed hæc figuræ et imagines nullius sunt momenti, cum iis tantum fulciantur auctoribus, quos rejecimus. Eas vero imagines, quæ Brunonis tempore depictæ essent, tanquam veritatis testes amplecteremur. » Ita Launoius; et sane rectissime: « Ex picturis enim et imaginibus, uti deinde in Dissertationis suæ cap. 3 conclusione tradit, non ante solidum argumentum duci potest, quam quæ expressæ fuerint, certum tempus definiatur; ratio autem est, quia, ut ibidem etiam addit, pictores ad exemplar rerum, quæ suo tempore creduntur vulgo, vel geruntur, imagines suas efformare solent, ita ut, si fingamus imaginem quæ centum aut ducentos abhinc annos depicta sit, consecrarium futurum sit, rem, quæ ea exhibetur, ita tunc creditam vulgo, vel gestam esse. » Hinc Parisiensi prodigio fidem conciliare nequeunt, quibus id exprimitur, seu imagines et picturæ sæculi quarti decimi, num. 220 hic memoratæ, seu tabellæ, Ordinis Carthusiensis statutis et consuetudinibus anno 1510 Basileæ excusis præfixæ; hic enim argumento duntaxat sunt, feralem historiam tunc sæculo quarto decimo, tum anno 1510 creditam fuisse; unde minime consequitur ut locum hæc umquam certo habuerit. Sed hæc de picturis imaginibusque, luctuosum eventum repræsentantibus, dicta sufficiant.

364. Saussæus in horribilis historię probationem eadem iterum pag. 22 Epistolæ suæ didascalicæ ait, factam illam sibi ex eo probabiliorem, quod, ut intellexerat, in Parisiensi de Defunctis Officio e Lectione quarta illud hujus exordium, « Responde mihi, » fuisset aliquando deletum; « quod clerico in Officio funeris hæc verba de more pronuncianti responderit miser ille defunctus: « Justo Dei iudicio » accusatus sum, deinde iudicatus sum, demum « vero damnatus. » Verum Sancti nostri ætate in Parisiensi de Defunctis Officio verosimiliter vel nullas fuisse Lectiones recitatas, vel hasce, e quibus proinde aliqua ab his verbis, « Responde mihi, » incepisset, e libro Job non fuisse depromptas, jam supra ostendi. Jam vero, cum id ita sit, dubium sane admodum est, ne amplius quid dicam, an vera prædicarint, qui ob causam, proxime recitatis verbis expressam, verba illa, « Responde mihi, » in Parisiensi de Defunctis Officio e Lectione quarta fuisse aliquando expuncta, Saussæo retulerunt. Vide, quæ huc spectantia in sua de vera causa secessus S. Brunonis in eremum Dissertatione suppeditat Launoius, cui hæc in parte a nemine contradici invenio. En aliud adhuc, quo pro Parisiensi prodigio

363. « Deinde recentem fuisse figuram omnino testabatur forma pilei, quo tectus Bruno auditores suos hinc inde docebat. Hoc enim capitis operimentum, quod in veteribus academice libris birretum rotundum et vocabatur et erat, ad annum 1520 aliter deformari cœpit, et in cornutum quadrum desinere; cujusmodi erat pileus seu birretum magisterii insignis. quo, ut diximus, Brunonis caput tegebatur. Cæteram qui piuxit prodigium, et qui fratres pingi curarunt, illud ita evenisse, ut pinge-

adjuetur, argumentum. In Parisiensi, aiunt, ecclesia sanctissimæ Dei Genitrici dicata, capella est, quæ Dammati capella dicitur, hocce adeo nomen a damnato seu canonico seu doctore, qui in dicta ecclesia justo Dei iudicio se accusatum, iudicatum ac tandem etiam damnatum, publice coram innu-mera propemodum populi multitudine proclama-rit, haud dubie sortita. Verum Parisiensem, quæ modo exstat, S. Mariæ ecclesiam nondum fuisse S. Brunonis ætate extructam, docet nos Robertus de Monte in Sigeberti Appendice ad annum 1177 sic scribens : « Mauricius episcopus Parisiensis jam diu est, quod multum laborat et proficit in ædificatione ecclesiæ prædictæ (Parisiensis) civitatis, cuius caput iam perfectum est, excepto majori tectorio. Quod opus si perfectum fuerit, non erit opus citra montes, cui aperte debeat comparari. »

365. At vero, aiunt, eo loco, quo Mauricius episcopus Parisiensem S. Mariæ ecclesiam extruxit, alia ante exstitit ecclesia, damnati capellam com-plexa, hæcque in novo ædificio fuit retenta et con-servata. « Scilicet, » ait loco proxime citato ironice Launoius, « ad memoriam rei tantæ sempiternam, ut nomen illius, cui sepultura honos denegatus fue-rat, basilica tali cohonestaretur. Tantum abest, ut, quem Parisiensis clerus Morboniam abire iusserat, perpetua inobscuret oblivio. In has, velint nolint, compelluntur angustias, qui verum a falso non se-cernunt. » Ita ille, iterum nimirum innuens, in fa-bulis indubie habendam luctuosam damnati histo-riam. Et vero hæc, ut jam supra docui, etsi certo fabula seu commentum non sit, parum equidem verosimilis apparet, nec quidquam ei verosimilitu-dinis potest adjungere capella, quæ Dammati voca-tur. Quid si enim hæc ita a populo, feralem voca-riam, ut ut nunquam factam, in præfata tamen ecclesia accidisse, per errorem existimante, fuerit vocata? Quid si a damnati, non quidem, qui ibidem damnationem suam publice declaravit, sed alterius cuiuscumque, imagine seu figura, ibidem exstante, nomenclationem illam acquisierit? Quid si etiam hinc lapsu temporis factum sit, ut erronea de cano-nico seu doctore, qui, sese damnatum, in eadem dicta ecclesia publice proclamavit, apud populum invaluerit opinio? Ut ut res habeat, non una sane de causa orta esse potest illa capellæ Parisiensis eccle-siæ nomenclatio, ac proin ex hac pro luctuosa do-ctoris damnati historia valide argui non potest. Atque hæc sunt rationum momenta præcipua, quæ pro Parisiensi prodigio præterea inveni, quæque pro hoc adstruendo aut nihil, aut certe parum admodum faciunt, uti ex jam dictis palam est. Alia, quæ minoris adhuc, quam hæc, roboris sunt, omitto, ne rem plane inutilem præstem ac supervacua-neam.

366. Atque hinc etiam signatas anno 1084 funda-tionis Carthusiæ tabulas exaratumque anno 1115 Grandimontensem codicem nec hic, nec supra com-memorare, initio statueram, quod et hunc, et illas,

A pro prodigio Parisiensi mala fide aut saltem imme-rito, non secus ac nonnulla alia, hic proinde non memoranda, a Polycarpo de la Riviere, Ordinis Carthusiensis alumno, allegari, Papebrochii nostri ver-bis, num. 196 huc transcriptis, persuasum mihi haberem. Verum cum modo intelligam, fieri posse, ut bina illa monumenta a præfato scriptore Carthu-siano in Opere, quod Angelica inscribitur, quod-que anno 1626 typis Lugdunensibus in lucem pro-diiit, nec mala fide, nec etiam inmerito laudari, adductæ a Theophilo Raynaudo in Hercule Commo-diano rationes non memini suadeant, lubet et hasce, antequam prodigii Parisiensis discussioni finem imponam, lectori ob oculos ponere, simulque, cujus sint ponderis, examinare. Raynaudus itaque in Opusculo cit., serie 2, quæsito 3, ut foundationis Carthusiæ chartam, in qua prodigium Parisiense memoretur, mala fide a Polycarpo de la Riviere non fuisse citatam, ostendat, sic scribit : « Optimus et religiosissimus pater, Justus Perrot Parisinus, qui paulo ante ex Carthusiæ scriba evectus in Generalem excessit e vita sanctissime, visam a se eam (funda-tionis scilicet Carthusiæ) chartam, nec recentî manu, sed antiquissima exaratam, doctoris damnati prodigi-um in libri capite continentem, confirmavit. Ne-ego id solus assero, qui ejus Nestoris alloquiis et benevolentia, cum me in Carthusiam benigne advo-casset, honestatus sum, sed idipsum ab ore ejus acceptum, non semel, sed sæpius domnus Chrysan-thus Paulinus, prior Vallis Benedictionis secundum Avenionem, vir suo merito et antiquitatis præroga-tiva inter primarios Carthusiæ Ordinis patres annu-merandus testatur, et attestantur superstites alii bene multi, ut non possit esse, nisi ex mera obfir-matione, dubitandi locus. »

367. Hæc ille; e quibus sane, foundationis Carthu-siæ Chartam a Polycarpo mala fide pro prodigio Parisiensi non fuisse laudatam, mihi sat verosimile apparet. Verum quid si tam hic scriptor, quam lau-datus a Raynaudo Justus Perrot in Charta illa esse, quod vere in ea non erat, per errorem existimavit? Qui factum id esse queat, seu potius factum sit, docent nos hæc Carthusiani nostri anonymi num. 206 huc transcripta verba : « Inter quos (libros ab Aymaro Savelli, Carthusiæ Majoris professo, con-scriptos) unus adhuc exstat scriptus anno 1455, in quo hæc nostra (De damnato doctore) historia iisdem prorsus verbis, quibus habetur in veteri nostro auctore anonymo, exprimitur cum tali inscriptione ad frontem : « Quomodo Ordo Carthusiensis habuit « originem. » Statimque post enarratam historiam sequuntur litteræ foundationis Carthusiæ anni 1084. Unde putamus, natum errorem D. Polycarpi de la Riviere, inter auctores, qui hujusmodi prodigii me-minerunt, easdem litteras recensentis, contra quem propterea, velut malæ in scribendo fidei hominem, Launoius paulo acrius invehi visus est. » Quidquid igitur de Charta foundationis Carthusiæ, in qua pro-digii Parisiensis mentionem invenerit, Perrotus

Carthusiensis Ordinis Generalis affirmavit, id verosimillime duntaxat per errorem eo modo, quem hic Carthusianus noster anonymus exponit, admissum affirmavit, ut proinde, etsi quidem forte non mala fide, perperam tamen seu immerito pro luctuosa historia monumentum illud, utpote hujus mentionem non faciens, allegarit Polycarpus, uti hic etiam ingenue agnoscit Carthusianus noster anonymus. Nec est, cur hic cum Raynaudo reponas, chartam foundationis Carthusiæ a charta donationis ejusdem esse diversam, prodigiique non in hac, quæ modo adhuc exstat, sed in illa, quæ Carthusiæ conflagratione perierit, mentionem factam fuisse. Chartam enim foundationis, quæ a charta donationis Carthusiæ esset diversa, aliquando existitisse, nec verosimile apparet, nec ullo argumento potest probari.

368. Quod jam ad codicem Grandimontensem, a Polycarpo pro prodigiosa doctoris anastasi pariter laudatum, pertinet, fidem quidem Launoii, qui, quæ in codice illo seu Chronico de prodigio scripta inveniuntur, recentiori, imò recentissima manu scripta esse asseveravit, elevare conatur Raynaudus; verum Launoio, id post inspectum suismet oculis codicem asserenti, fidem adhibendam puto, tum quod, quæ Raynaudus adducit, magni roboris non sint, tum quod Columbius in sua de Carthusianorum initiis Dissertatione Grandimontense Chronicon pro prodigiosa doctoris anastasi non laudet, quique, cum illud, ni vera prædicasset Launoius, haud dubie fuisset laudaturus, malam Polycarpi in monumento illo citando fidem tacite agnoscit, uti jam ante me verbis num. 196 huc transcriptis Papebrochius noster observavit. Accedit, de Polycarpi in citandis monumentis pluribus aliis mala fide constare, ut vel hinc, fuisse eum et in citandis Grandimontensi Chronico mala fide usum, verosimillimum evadat. Jam vero eum res, ut jam dictum, de hoc monumento et charta foundationis Carthusiæ habeat, nequit otiam vel ex hac vel ex illo prodigium Parisiense certum effici. Neque vero, quod coronidis quodammodo loco hic adhuc adnotare lubet, ipsemet Carthusianus Annalium Ordinis sui libri quarti hactenus non vulgati auctor feralem historiam, si publice accidisse statuatur, pro omnino certa

369. Ita enim lucubrationis suæ num. 427 loquitur: « Cur igitur... anonymo nostro (primorum quinque scilicet, qui luctuosum eventum publice accidisse scribit, Carthusiæ priorum Chronici auctori) fides derogeretur, non videtur; » ac deinde, nullis prorsus aliis verbis interpositis, num. proxime seq. subjungit: « Fidem dicimus et exposcimus non divinam, sed humanam, sive potius fidei pietatem. Fatemur enim, hujus spectaculi veritatem non esse de fide; quapropter sive admittatur, sive non, nihil revert. Verumtamen non putamus, a cordatis lectoribus ei posse denegari locum inter veritates illas, quæ sine fidei læsione aliquam apud

A pios homines creantatem obtinere possunt. De quibus Joannes Gerson, vir æque pius ac doctus, sic loquitur in Declaratione veritatum quæ credendæ sunt de necessitate salutis: « Demum in sexto gradu, qui quartus est modo dicto, collocantur veritates illæ, quæ tantummodo faciunt ad nutriendam vel fovendam devotionis religiosam pietatem, quæ magis inducuntur ad inflammandum affectum, quam ad instruendum intellectum, ubi pietas devota magis aspicitur, quam veritas certa, » etc. Illis Gersonis verbis non labefactatur, nec falsitatis damnatur, aut arguitur nostra de damnato homine narratio. Imo quis non videat, eam aptissime posse collocari inter « veritates illas, quæ tantummodo faciunt ad nutriendam vel fovendam devotionis religiosam pietatem? » Et licet in eis « Pietas devota magis aspiciatur, quam veritas certa, » nihilominus « Veritates eas » appellat piissimus doctor, et in sexto gradu « Veritatum credendarum » collocat. Quid convenientius confirmandæ stabilendæque veritati nostræ narrationis dici poterat? Quam quotidie experimur multum « Facere ad nutriendam vel fovendam devotionis religiosam pietatem, » cum multi et « devotam pietatem et veritatem in ea aspicere non contemnunt. »

370. « Attamen Gerson non minus prudens, quam religiosus, ne « veritatem » sub specie « pietatis devotæ » negligere videretur, præcitis verbis moderamen statim adjecit dicens: « Ubi hoc unum reprobat, si adesset assertionis temeritas, priusquam elucidaretur alio modo per Ecclesiam, vel rationem certam ipsa veritas » Si videlicet temere res aliqua assereretur, de cujus veritate taliter dubitaretur, et esset adeo dubia, ut « Per Ecclesiam vel rationem certam » merito esset elucidanda. Atqui nulla hic adest in asserta de damnato homine veritate « Assertionis temeritas, » neque ullam in eo esse temeritatem ipse Gerson, credidit, quando postea, « de plurimis, » ut ipse loquitur, « exemplum hoc unum et celebre » proposuit ad inspirandum « exercitatis » timorem Domini, et « ad nutriendam vel fovendam devotionis religiosam pietatem. » Nec opus fuit ut illa per « Ecclesiam vel rationem certam elucidaretur, » quæ satis erat lucida, quamque propterea « celebrem » vocavit Gerson, utpote ab institutione Ordinis (dubium admodum ex supra dictis hoc est) absque contradictione recepta et approbata. Quam tot auctores asseruerint, nullus damnarit, cui hactenus universus populus Christianus aures accommodarit; quam universus Ordo Carthusiensis, etsi non nisi valde remote spectet ad laudem ejus, per sexcentos annos (dubium iterum valde hoc est ex supra dictis) ad hanc usque diem constanter, perseveranter et unanimiter certam et veram esse crediderit et credat, solo uno eam impugnante Launoio. Cui denique summi pontifices annuerint, et Gregorius XV et Urbanus VIII hanc aperte in Officio san-

cti Brunonis appositam approbarint, licet postea sacrae Rituum Congregationi visum fuerit, eam cum professione fidei, a sancto Brunone animam efflante edita, e lectionibus Breviarii rescindere, non aliam ob causam, quam quod ex utraque factae fuissent nimium longiusculae, ut postea sapientissimi censores causam rescisionis suscitantes declararunt.

371. « Et revera, si tanquam fabulosa e Breviario tunc sublata fuisset, cur postea aliis Breviariis, annis 1648 et 1652 recens editis, restituta fuisset? Cur quotidie doctores Legendas sanctorum suis chirographis cembrobant, in quibus Vita sancti Brunonis cum ejusdem spectaculi narratione describitur? Id certe ab eis sic agitur et a sacra Rituum Congregatione sinitur, quia nihil in hac narratione fidei contrarium deprehenditur. Juxta quod idem magister Gerson loco citato censuit, Vitas Sanctorum contineri sub sexto gradu veritatum credendum. « Respicit, inquit, iste gradus Legendas et miracula Sanctorum, Vitas Patrum, visiones et devotiarum personarum, recitationes et opiniones sacrorum doctorum, quae omnia suscipit Ecclesia et legi permittit, non quod determinet talia de necessitate salutis esse credenda, sed quia proficiunt ad commovendos affectus pios fidelium et in aedificationibus ipsorum, dum in talibus nihil de certitudine scitur esse falsum, quamvis etiam nesciatur illud certitudinaliter esse verum. » Ille Gerson, qui cum superius dixisset in genere, « in sexto gradu collocandas esse veritates illas, quae tantummodo faciunt ad nutriendam et fovendam devotionis religiosam pietatem, » hic, quenam sint illae in specie, declarat, « Legendae » scilicet, etc., et Miracula Sanctorum, Vitae Patrum, Visiones, etc., quae omnia inter veritates collocantur et pro talibus recognoscuntur, et censentur ab Ecclesia, quae illa legi permittit, neminem tamen cogens ad ea credenda, sicut cogit ad Biblia, sed legi permittit, non prohibendo, nec, ut credantur esse vera, praecipiendo. Et quidem permittit legi, « Quia, ut ait Gerson, proficiunt ad movendos affectus pios fidelium et in aedificationibus ipsorum. » « Et hoc cum tali conditione, dum in talibus nihil de certitudine scitur esse falsum, quamvis etiam nesciatur illud certitudinaliter esse verum. »

372. « Vitas igitur et miracula sanctorum, visionesque et miracula hujusmodi juxta effatum domini Gersonis permittit Ecclesia legi et inter veritates reponit, id est, vera esse judicat et non falsa, quamvis « non determinet, talia de necessitate salutis esse credenda, dum in talibus nihil de certitudine scitur esse falsum. » Hoc autem de damnato homine miraculum sive res mirabilis ad Legendam sancti Brunonis spectat, et nihil in eo « De certitudine scitur esse falsum, quamvis etiam nesciatur illud certitudinaliter esse verum. Ergo juxta magistri Gersonis regulam, ab Ecclesia receptam, inter veritates est reponendum. » Ita haecenus

Carthusianus noster anonymus, Parisiensi prodigio vix quidquam amplius, quam nos ei attribuamus, postulans attribui. Postulat enim duntaxat, id reponi inter veritates, quae dubii solummodo nominis veritates sunt, quaeque unice rebus seu assertionibus conveniunt, nec certo veris, nec etiam certo falsis. Atque hac quidem in re Carthusianum nostrum inter et nos apprine convenit, utpote qui pariter prodigiosam illam historiam nec certo veram, nec etiam, contra ac ex dictis Launoius facit, certo falsam asserimus. Verum id etiam nos inter et eundem Carthusianum nostrum discriminis intercedit, quod hic utique luctuosum eventum, utpote quem et ab Ecclesia (quod tamen secus habet) verum judicari, et ab universo ordine Carthusiensi per sexcentos annos ad suam usque aetatem constanter, perseveranter et unanimiter certum et verum creditum affirmat, pro verosimili ut minimum debeat habere, nos autem eundem pro parum verosimili, ne dicam, pro verosimiliter falso, habeamus, si nempe publice is coram infinita propemodum populi multitudo venerit, prout evenisse statuit, quam huc usque discussimus opinio. Caeterum Ecclesia, quod contra Carthusianum nostrum anonymum bene notandum, Vitas, Miracula, etc., Sanctorum, dum ea legi permittit, hoc ipso vera non judicat. Expendamus modo, quid de luctuosa historia censendum sit in opinione eorum, qui eam intra privatos domus defuncti parietes, paucis duntaxat hujus amicis, hosque inter S. Brunone ejusque aliquot sociis praesentibus, nec tribus diebus diversis, sed uno eodemque evenisse statuunt.

§ XXII. *Opinio, quae damnati prodigium intra privatas defuncti aedes coram paucis evenisse statuit, proponitur, et, an velut inepta noviterque conficta repudianda non sit, examinatur.*

Carthusianus noster anonymus, qui doctoris damnati prodigium, si publice factum adstruatur, pro certo ex jam nunc dictis non habet, veritati id indubie consonum, si, non publice, sed intra privatas defuncti aedes coram paucis duntaxat accidisse statuatur, existimare videtur; in hoc autem casu feralem historiam, variis adjunctis, quae apud alios scriptores reperiuntur, hujusque ex jam dictis verosimilitudini plurimum officium, omissis ac resectis, ita concipienda proponit: « Anno 1082 quidam homo scientia et vitae probitate, ut ex indiciis externis apparebat, spectabilis, Parisiis defunctus est, qui, cum domi, donec ad ecclesiam efferretur, ab amicis preces pro suae animae refrigerio funderentur, e feretro caput attollens, voce terribili ter repetita se justo Dei judicio accusatum, judicatum ac tandem condemnatum declaravit. Quo audito perterrelactus ac compunctus magister Bruno tunc praesens, adjunctis sibi sociis, quorum quidam eidem adfuerant spectaculo, saeculi fugam suis adhortationibus persuadens in desertum Carthusiae aufugit anno 1084. » Ita ille, mox etiam subdens: « Re sic considerata, non est sane quod quis miretur silentium auctorum coaevorum, qui hujus historiae non meminerunt

Neque etiam nobis exprobrari potest, quasi novam hujus prodigii narrationem comminiscamur, cum in ea nihil proferamus, quod non apud vetustiores auctores scriptum reperitur. Omnes siquidem conveniunt, virum doctum, cum in speciem pie vixisset et obiisset, in feretro positum ter caput sustulisse et stupentibus, qui aderant, trina vociferatione se damnatum renuntiassse.

374. « Quidam referunt, tale spectaculum non in Ecclesia, sed in aula domus ejusdem defuncti evenisse. Quidam non tribus diebus, sed eadem die, eodemque recitationis Officii tempore trinam vocem reddiisse. Alii narrant, amicos, non vero multitudinem hominum, præsentes fuisse, inter quos erant Bruno et quidam ex sociis, qui cum eo postea sæculo nuntium remiserunt. » Hæc Carthusianus noster anonymus; ei autem hac in re jam præiverat Innocentius Le Masson supra laudatus, in ordinis sui Annalium libro 1, cap. 1, num. 3 et seq. sic scribens: « Circa historiam illam doctoris, ut vulgariter dicitur, damnati non modicæ inter criticos ortæ sunt difficultates, aliis verissimam, esse asserentibus, aliis fere inter aniles fabulas illam referentibus; aliis vero dicentibus, historiam veram quidem esse in substantia, sed variis circumstantiis auctam fuisse, quæ fabulis non sunt absimiles. Inter quas maxime reponitur trina illa ad tres dies diversos remissa deliberatio circa statum defuncti, per cadaveris exanimis ora clamantis dignoscendum, dum interim hora congrua repeterentur cæremoniæ funerales, precesque pro defunctis ab Ecclesia institutæ, et sic rumore se per totam civitatem spargente, quisque libere posset ad spectaculum illud videndum convenire, ac si ex conducto per tres illos distinctos clamores, dum eadem verba « Responde mihi » repeterentur, redeuntes, Deus debuisset signum dare per os cadaveris loquentis, quo potuisset unanime ab adstantibus de defuncti damnatione ferri iudicium. Id tentare Deum volentium est, quod ideo ab episcopo nunquam fuisset permissum, maxime in illa florentissima civitate, quæ tot doctis et sapientibus viris abundabat.

375. « Quidquid sit de tertia illa opinione, quæ plausibilior videtur; nam abstrahendo circumstantia historię, et dicendo rem istam inter privatos et ejus socii pensum charitatis circa corpus exanime chari sibi defuncti recitando Officium defunctorum persolvebant, quo durante, tribus vicibus distinctis, veluti a somno mortis evigilatus defunctus horrenda voce clamavit, se accusatum, judicatum et condemnatum, corruunt argumenta omnia, quæ ex silentio auctorum coætaneorum petuntur, qui, de S. Brunonis in eremum Carthusiæ accessu loquentes, nihil prorsus referre dicuntur de illa historia. Licet enim auctores illi coævi fuerint sancto Brunoni, facile fuit casum illum ignorasse, qui diu et quantum potuit, silentio pressus fuit et sub secreto servatus propter honorem tum insignis viri defuncti, tum ejus

familie. Sed insuper tunc temporis aberat facultas tam prompte communicandi exteris regionibus, quod in aliqua regione venerat; decrat enim verdariorum et cursorum publicorum commoditas, quæ tunc valde rara erat. Quidquid, inquam, sit de illa opinione, » etc. Sane, si prodigiosa damnati historia eo modo, quo a nonnullis, teste hic Massono, et ab ipso Carthusiano nostro anonymo verbis proxime recitatis exponitur, accidisse statuatur, multo minus hæc habebit, unde a verisimilitudine abhorreat. Verum quæri hic jam potest, primo quidem, an narratio, qua res ita facta perhibeatur, pro noviter inepteque conficta haberi non debeat, seu potius an et quibus queat antiquitatis testimoniis confirmari; secundo autem, an et quam fidem mereatur, seu an prodigiosa damnati anastasis, prout hanc illa tradit, reipsa evenerit, atque in eremum Sanctum nostrum impulerit. Ac primum quidem ex his præsentibus, alterum vero sequenti § lubet discutere. Non raro fit, ut facta historica, etiam ea quæ a nemine prorsus revocantur in dubium, certissimeque etiam locum habuere, adjunctis a veritate longissime alienis prorsusque commentitiis, si rite examinentur, inveniantur ornata.

376. Sacros martyrum agones, sævas a tyrannide in Christi fideles motas persecutiones, commissa inter exercitus inimicos prælia, factas urbium obsidiones, aliaque quam plurima, quæ seculis retro lapsis gesta sunt, historici tum sacri, tum profani in litteras misere. Verum quot hi sive ab impostoribus credulæ plebis rumoribus decepti, sive animi præposteris affectibus abducti, sive denique alia quacumque ex causa in errores illapsi, res seu facta, quæ narrant, falsis omnino ac fabulosis adjunctis non deturpavere! Sanctæ Crucis inventio, per Helenam, Constantini Magni matrem, facta, rebus historica fide certis accensenda est, litterisque a Theodoretto primum fuit commendata. Verum sumentis quam plurimis postmodum fuit scædata, uti apud nos tom. I Maii pag. 363 fas est videre. Sancti Mauritii Sociorumque Thebæorum militum martyrum gloriosum pro fide certamen certum omnino atque indubitatum est. Verum id adjunctis falsis non paucis Suriana sanctorum illorum martyrum Acta exhibent vestitum, uti, quæ de hisce apud nos tom. VI Septembris pag. 340 et seqq. dicta sunt, dilucide ostendunt. Plura non addo, cum vix quidquam magis sit obvium, quam veras historias falsis commentitiisque adjunctis invenire corruptas. Atque hinc jam sit, ut in factis historicis, contra ac Launois in sua De vera causa recessus S. Brunonis in eremum dissertatione vult, rei gestæ substantia ab ejusdem adjunctis sit distinguenda, atque non continuo ex eo, quod hæc falsa sint, falsam pariter esse illam, sit consequens. Falsa ex jam dictis sunt, quibus apud Surium SS. Thebæorum martyrum passio ornatur, non nulla adjuncta, hæcque nihilominus pro certissima est habenda

377. Idem obtinet in pluribus aliis aliorum marty-

cti Brunonis appositam approbarint, licet postea A sacre Rituum Congregationi visum fuerit, eam cum professione fidei, a sancto Brunone animam effante edita, e lectionibus Breviarii rescindere, non aliam ob causam, quam quod ex utraque factae fuissent nimium longiusculae, ut postea sapientissimi censores causam rescisionis suscitantes declararunt.

371. « Et revera, si tanquam fabulosa e Breviario tunc sublata fuisset, cur postea aliis Breviariis, annis 1648 et 1652 recens editis, restituta fuisset? Cur quotidie doctores Legendas sanctorum suis chirographis cembrobant, in quibus Vita sancti Brunonis cum ejusdem spectaculi narratione describitur? Id certe ab eis sic agitur et a sacra Rituum Congregatione sinitur, quia nihil in hac narratione B fidei contrarium deprehenditur. Juxta quod idem magister Gerson loco citato censuit, Vitas Sanctorum contineri sub sexto gradu veritatum credendarum. « Respicit, inquit, iste gradus Legendas et miracula Sanctorum, Vitas Patrum, visiones et devotarum personarum, recitationes et opiniones et sacrorum doctorum, quae omnia suscipit Ecclesia et legi permittit, non quod determinet talia de necessitate salutis esse credenda, sed quia proficiunt ad commovendos affectus pios fidelium et in aedificationibus ipsorum, dum in talibus nihil de certitudine scitur esse falsum, quamvis etiam nesciatur illud certitudinaliter esse verum. » Ille Gerson, qui cum superius dixisset in genere, « in sexto gradu collocandas esse veritates illas, quae tantummodo faciunt ad nutriendam et fovendam devotionis religiosam pietatem, » hic, quemam sint illae in specie, declarat. « Legendae » scilicet, etc., et Miracula Sanctorum, Vitae Patrum, Visiones, etc., quae omnia inter veritates collocantur et pro talibus recognoscuntur, et censentur ab Ecclesia, quae illa legi permittit, neminem tamen cogens ad ea credenda, sicut cogit ad Biblia, sed legi permittit, non prohibendo, nec, ut credantur esse vera, praecipiendo. Et quidem permittit legi, « Quia, ut ait Gerson, proficiunt ad movendos affectus pios fidelium et in aedificationibus ipsorum. » « Et hoc cum tali conditione, dum in talibus nihil de certitudine scitur esse falsum, quamvis etiam nescitur illud D certitudinaliter esse verum. »

372. « Vitas igitur et miracula sanctorum, visionesque et miracula hujusmodi juxta effatum domini Gersonis permittit Ecclesia legi et inter veritates reponit, id est, vera esse judicat et non falsa, quamvis « non determinet, talia de necessitate salutis esse credenda, dum in talibus nihil de certitudine scitur esse falsum. » Hoc autem de damnato homine miraculum sive res mirabilis ad Legendam sancti Brunonis spectat, et nihil in eo « De certitudine scitur esse falsum, quamvis etiam nesciatur illud certitudinaliter esse verum. Ergo juxta magistri Gersonis regulam, ab Ecclesia receptam, inter veritates est reponendum. » Ita haecenus

Carthusianus noster anonymus, Parisiensi prodigio vix quidquam amplius, quam nos ei attribuamus, postulans attribui. Postulat enim duntaxat, id reponi inter veritates, quae dubii solummodo nominis veritates sunt, quaeque unice rebus seu assertionibus conveniunt, nec certo veris, nec etiam certo falsis. Atque hac quidem in re Carthusianum nostrum inter et nos apprine convenit, utpote qui pariter prodigiosam illam historiam nec certo veram, nec etiam, contra ac ex dictis Launoius facit, certo falsam asserimus. Verum id etiam nos inter et eundem Carthusianum nostrum discriminis intercedit, quod hic utique luctuosum eventum, utpote quem et ab Ecclesia (quod tamen secus habet) verum judicari, et ab universo ordine Carthusiensi per sexcentos annos ad suam usque aetatem constanter, perseveranter et unanimiter certum et verum creditum asserimus, pro verosimili ut minimum debeat habere, nos autem eundem pro parum verosimili, ne dicam, pro verosimiliter falso, habeamus, si nempe publice is coram infinita propemodum populi multitudine evenerit, prout evenisse statuit, quam huc usque discussimus, opinio. Caeterum Ecclesia, quod contra Carthusianum nostrum anonymum bene notandum, Vitas, Miracula, etc., Sanctorum, dum ea legi permittit, hoc ipso vera non judicat. Expendamus modo, quid de luctuosa historia censendum sit in opinione eorum, qui eam intra privatos domus defuncti parietes, paucis duntaxat hujus amicis, hosque inter S. Brunone ejusque aliquot sociis praesentibus, nec tribus diebus diversis, sed uno eodemque evenisse statuunt.

§ XXII. *Opinio, quae damnati prodigium intra privatas defuncti aedes coram paucis evenisse statuit, proponitur, et, an velut inepta noviterque conficta repudianda non sit, examinatur.*

Carthusianus noster anonymus, qui doctoris damnati prodigium, si publice factum adstruatur, pro certo ex jam nunc dictis non habet, veritati id indubie consonum, si, non publice, sed intra privatas defuncti aedes coram paucis duntaxat accidisse statuatur, existimare videtur; in hoc autem casu feralem historiam, variis adjunctis, quae apud alios scriptores reperiuntur, hujusque ex jam dictis verosimilitudini plurimum officium, omissis ac resectis, ita concipienda proponit: « Anno 1082 quidam homo scientia et vitae probitate, ut ex indicis externis apparebat, spectabilis, Parisiis defunctus est, qui, cum domi, donec ad ecclesiam efferretur, ab amicis preces pro suae animae refrigerio funderentur, e feretro caput attollens, voce terribili ter repetita se justo Dei judicio accusatum, judicatum ac tandem condemnatum declaravit. Quo audito perterrelactus ac compunctus magister Bruno tunc praesens, adjunctis sibi sociis, quorum quidam eidem adfuerant spectaculo, saeculi fugam piis suis adhortationibus persuadens in desertum Carthusiae an fugit anno 1084. » Ita ille, mox etiam subdens: « Re sic considerata, non est sane quod quis miretur silentium auctorum coaevorum, qui hujus historiae non meminissent

Neque etiam nobis exprobrari potest, quasi novam hujus prodigii narrationem comminiscamur, cum in ea nihil proferamus, quod non apud vetustiores auctores scriptum reperitur. Omnes siquidem conveniunt, virum doctum, cum in speciem pie vixisset et obiisset, in feretro positum ter caput sustulisse et stupentibus, qui aderant, trina vociferatione se damnatum renuntiassse.

374. « Quidam referunt, tale spectaculum non in Ecclesia, sed in aula domus ejusdem defuncti evenisse. Quidam non tribus diebus, sed eadem die, eodemque recitationis Officii tempore trinam vocem reddisse. Alii narrant, amicos, non vero multitudinem hominum, præsentes fuisse, inter quos erant Bruno et quidam ex sociis, qui cum eo postea sæculum reverterent. » Hæc Carthusianus noster anonymus; ei autem hac in re jam præverat Innocentius Le Masson supra laudatus, in ordinis sui Annalium libro 1, cap. 1, num. 3 et seq. sic scribens: « Circa historiam illam doctoris, ut vulgariter dicitur, damnati non modicæ inter criticos ortæ sunt difficultates, aliis verissimam, esse asserentibus, aliis fere inter aniles fabulas illam referentibus; aliis vero dicentibus, historiam veram quidem esse in substantia, sed variis circumstantiis auctam fuisse, quæ fabulis non sunt absimiles. Inter quas maxime reponitur trina illa ad tres dies diversos remissa deliberatio circa statum defuncti, per cadaveris exanimis ora clamantis dignoscendum, dum interim hora congrua repeterentur cæremoniæ funerales, precesque pro defunctis ab Ecclesia institutæ, et sic rumore se per totam civitatem spargente, quisque libere posset ad spectaculum illud videndum convenire, ac si ex conducto per tres illos distinctos clamores, dum eadem verba « Responde mihi » repeterentur, redeuntes, Deus debuisset signum dare per eos cadaveris loquentis, quo potuisset unanime ab adstantibus de defuncti damnatione ferri iudicium. Id tentare Deum volentium est, quod ideo ab episcopo nunquam fuisset permissum, maxime in illa florentissima civitate, quæ tot doctis et sapientibus viris abundabat.

375. « Quidquid sit de tertia illa opinione, quæ plausibilior videtur; nam abstrahendo circumstantia historię, et dicendo rem istam inter privatos et ejus socii pensum charitatis circa corpus exanime chari sibi defuncti recitandum Officium defunctorum persolvebant, quo durante, tribus vicibus distinctis, veluti a somno mortis evigilatus defunctus horrenda voce clamavit, se accusatum, judicatum et condemnatum, corruunt argumenta omnia, quæ ex silentio auctorum coætaneorum petuntur, qui, de S. Brunonis in eremum Carthusiæ accessu loquentes, nihil prorsus referre dicuntur de illa historia. Licet enim auctores illi coævi fuerint sancto Brunoni, facile fuit casum illum ignorasse, qui diu et quantum potuit, silentio pressus fuit et sub secreto servatus propter honorem tum insignis viri defuncti, tum ejus

familiæ. Sed insuper tunc temporis aberat facultas tam prompte communicandi exteris regionibus, quod in aliqua regione evenerat; decrat enim verdariorum et cursorum publicorum commoditas, quæ tunc valde rara erat. Quidquid, inquam, sit de illa opinione, » etc. Sane, si prodigiosa damnati historia eo modo, quo a nonnullis, teste hic Massono, et ab ipso Carthusiano nostro anonymo verbis proxime recitatis exponitur, accidisse statuatur, multo minus hæc habebit, unde a verisimilitudine abhorreat. Verum quæri hic jam potest, primo quidem, an narratio, qua res ita facta perhibeatur, pro noviter inepteque conficta haberi non debeat, seu potius an et quibus queat antiquitatis testimoniis confirmari; secundo autem, an et quam fidem mereatur, seu an prodigiosa damnati anastasis, prout hanc illa tradit, reipsa evenerit, atque in eremum Sanctum nostrum impulerit. Ac primum quidem ex his præsentibus, alterum vero sequenti § lubet discutere. Non raro fit, ut facta historica, etiam ea quæ a nemine prorsus revocantur in dubium, certissimeque etiam locum habuere, adjunctis a veritate longissimo alienis prorsusque commentitiis, si rite examinentur, inveniantur ornata.

376. Sacros martyrum agones, sævas a tyrannide in Christi fideles motas persecutiones, commissa inter exercitus inimicos prælia, factas urbium obsidiones, aliaque quam plurima, quæ seculis retro lapsis gesta sunt, historici tum sacri, tum profani in litteras misere. Verum quot hi sive ab impostoribus credulæ plebis rumoribus decepti, sive animi præposteris affectibus abducti, sive denique alia quacumque ex causa in errores illapsi, res seu facta, quæ narrant, falsis omnino ac fabulosis adjunctis non deturpavere! Sanctæ Crucis inventio, per Helenam, Constantini Magni matrem, facta, rebus historica fide certis accensenda est, litterisque a Theodoretto primum fuit commendata. Verum sigmentis quam plurimis postmodum fuit scædata, uti apud nos tom. I Maii pag. 363 fas est videre. Sancti Maurilii Sociorumque Thebæorum militum martyrum gloriosum pro fide certamen certum omnino atque indubitatum est. Verum id adjunctis falsis non paucis Suriana sanctorum illorum martyrum Acta exhibent vestitum, uti, quæ de hisce apud nos tom. VI Septembris pag. 340 et seqq. dicta sunt, dilucide ostendunt. Plura non addo, cum vix quidquam magis sit obvium, quam veras historias falsis commentitiisque adjunctis invenire corruptas. Atque hinc jam sit, ut in factis historicis, contra ac Launoius in sua De vera causa recessus S. Brunonis in eremum dissertatione vult, rei gestæ substantia ab ejusdem adjunctis sit distinguenda, atque non continuo ex eo, quod hæc falsa sint, falsam pariter esse illam, sit consequens. Falsa ex jam dictis sunt, quibus apud Surium SS. Thebæorum martyrum passio ornatur, non nulla adjuncta, hæcque nihilominus pro certissima est habenda

377. Idem obtinet in pluribus aliis aliorum marty-

rum agonibus aliisque factis historicis, quorum plurima ex historia tum sacra, tum profana forent eradenda, si singula, quæ falsis commentis et adjunctis sunt vestita, commentis fabulisque forent accensenda aut certo pro falsis habenda. Atque hæc quidem, quæ de factis, ab ipso statim rei gestæ initio aut certe non diu post in litteras missis dicta hic sunt, multo magis in iis, quæ traditione dumtaxat, a rei gestæ origine per unum alterumve aut etiam per plura sæcula deducta, noscuntur, locum habent. Etsi enim, quod gestum est, ab iis, qui id vel viderunt, vel ex oculatis testibus audierunt, ad alios viva voce transmitti, et ab his deinde ad alios, nulla facta notabili mutatione, propagari facile queat, fieri tamen id vix, ac ne vix quidem potest, si res per unum amplius sæculum ad alios atque alios continua traditione, nullo scripturæ munimine firmata, transmittantur. Jam vero, cum ex supra dictis prodigiosa doctoris Parisiensis anastasis, si locum unquam habuit, centum amplius annis, antequam litteris fuerit mandata, contigerit, mirum sane fuerit, ni nullum vitia, mutataque in adjunctis, quæ eam comitata sint, ad anonymum primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctorem, qui primus eam in litteras misit, pervenerit. Atque hinc jam sit, ut dubium admodum sit, an is scriptor, dato etiam, prodigium reipsa evenisse, falsis id adjunctis non vestierit, quæ traditione in hisce corrupta didicerit. Qui factum id esse queat, expono. Horrendi illius eventus substantia in eo unice videtur consistere, quod defunctus, qui pie in speciem vixerat, justo Dei judicio se accusatum, judicatum, ac condemnatum trina emissa e feretro, in quo jam positus erat, voce, adstantibus declaravit; unde factum, ut S. Bruno, qui aderat, horribili eventu compunctus, in eremum secesserit.

378. Quid si ergo hanc historiam, omnibus fere adjunctis nudatam, quidam temporis lapsu, quo qui accidisset, exponerent, adjunctis pro arbitrio assumptis, iisve quæ vero magis existimabant similia, ornarent, hæcque deinde ita ornata ad anonymum proxime laudatum pervenerit? Fieri sane non nunquam, ut scriptores res, quas adjunctis destitutas inveniunt, adjunctis verosimilibus pro arbitrio exornent, aut etiam adjunctis, quibus eas vestitas inveniunt, nova alia, quæ verosimiliora censent, substituant, argumento esse potest in hac ipsa, quam tractamus, materia Chronographus Carthusiensis, num. 203 memoratus, qui sub Elizario Carthusiæ priore sæculo quarto decimo floruit. Hic enim etsi, quam apud anonymum primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctorem invenerat, integram de damnato doctore narrationem adoptavit, horrendam tamen historiam, quam anonymus in aula defuncti contigisse refert, in Ecclesia factam scribit; hanc autem, quantum opinor, in anonymi narratione mutationem idcirco fecerit, quod hic ad ferale spectaculum totam fere Parisiensem civitatem convenisse tradat, illeque hoc in aula defuncti, utpote

tantæ multitudinis haud capaci, factum esse, verosimile haud existimavit. Eadem forte de causa etiam factum fuerit, ut, tres damnati vociferationes, non tribus diebus diversis, sed uno eodemque rediisse, memoriæ prodiderint nonnulli, quorum Sutor lib. 1 De vita Carthusiana, tract. II, cap. 2, meminit.

379. Et vero, cum horrendum prodigium, si unquam locum habuit, ad anonymum primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctorem traditione, in adjunctis, ut dictum, verosimiliter vitia, pervenerit, illi sane, quod in hisce minus verosimile videbatur, mutantes, infausti doctoris vociferationibus, non dies diversos tres, ut ille, sed unum dumtaxat non inepte assignasse videntur, maxime cura narrationis substantia sive uno sive tribus diebus diversis tres illæ vociferationes factæ statuatur, integra maneat, atque illæsa, uti num. præcedenti dicta consideranti patebit. Jam vero, cum id ita sit, verosimiliusque etiam appareat, horrendum prodigium, si unquam acciderit, non publice coram innumera populi multitudine, sed intra privatos domus defuncti parietes, paucis adstantibus, evenisse, nec is sane, qui illud et posteriori hoc modo et uno eodemque die factum statuerit, inepte facturus videtur, maxime cum nec hinc narrationis substantia num. præcedenti assignata lædatur. Verum nonne saltem sic noviter quid confectum attulerit? Nec hoc ex capite, ut apparet, ejus fuerit repudianda narratio. Fuerunt enim etiam antiqui, qui damnati vociferationes tres diversas et uno eodemque die, et intra privatos domus defuncti parietes evenisse, crediderunt. Fas est id colligere ex auctore, qui Commentarium, quem De quatuor paradisi fluminibus ad purgandam animæ civitatem inscripsit, sermone Gallico contexit. Hujus de damnato doctore narrationem, Latine a se redditam, Launois in sua De vera causa secessus S. Brunonis in eremum dissertatione cap. 2 recitat, eandemque deinde in Annalium ordinis sui librum quartum hactenus non vulgatum sermone tum Gallico, quo primitus fuit conscripta, tum etiam Latino intulit Carthusianus noster anonymus.

380. Atque hic quidem id facturus, de auctore dicti Commentarii, qui in Parisiensis prodigii adjunctis ab anonymo primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici auctore dissonat, hunc præfatur in modum: « Hic est auctor manuscripti codicis in membrana caprina caractere et stylo obsoletis, in archivo Castellionæ familiæ reperti et in bibliotheca collegii Societatis Jesu Metensis modo asservati, in quo habetur historia illa Gallico sermone conscripta. Ejus vero scriptorem inter Carthusienses recensemus, quod profiteatur totam suam narrationem a grandævo gravissimoque nostri ordinis monacho accepisse. Codicem non vidimus, sed ex etransumptum hujus historie testimonium, propositum a R. P. Claudio Tifanio Societatis Jesu, Campaniæ provinciæ præposito, et collegium Metense illustrante anno 1639 missum fuit ad V. P. Carolum le Brèl

Carthusiæ Montis Dei priorem, hic de verbo ad verbum, ne apice quidem prætermissis, aut immutato, subjicimus, ut de ejus antiquitate, et nostris in illud notis lector sanius certiusque judicet. » Deinde vero conceptam verbis Gallicis de damnato doctore narrationem, Latina etiam hujus adjecta ad calcem interpretatione, transcribit. Hanc solam huc transtulisse ad institutum meum suffecerit. Itaque sic habet : « Narratur, quemdam Parisiis magistrum exsistisse, qui omnes alios illius temporis magistros ingenio et scientia superabat. Hic, prout apparebat exterius, honestæ erat conversationis, nec in eo ulli reprehendebantur perversi mores, aut quodcumque turpe vitium, nisi forte vanitas ob insignem scientiam et eximium judicium, quibus a Domino egregie instructus fuerat. Contigit vero ejus tempore, ut tres præcipuæ nobilitatis scholastici Parisios studiorum causa accederent, qui confestim se in disciplinam præfati magistri tradiderunt, quippe qui omnium aliorum magistrorum esset eminentissimus.

381. « Cumque sub eo vacassent studiis, post longum tempus mortuus est ille. Unde multum contristati discipuli, quem in vita dilexerant magistrum, etiam post mortem honorare pergentes, noctem illam circa defuncti corpus ex speciali devotione vigiliis agere constituerunt. Dicto vero mortuorum officio, psalterium inchoarunt. Cumque primum absolvissent Matutinum, sive Nocturnum, corpus, quod hic jacebat mortuum, erexit se et residens in feretro hæc verba protulit : « Æquus est, qui me judicavit. » Tunc hi tres clerici et socii, qui aderant, circa corpus, etsi vehementer conterriti, nihilominus ab opere pio non destiterunt, sed alterum psalterii nocturnum prosecuti sunt, quo expleto, defuncti corpus, sicut prius erigens se dixit : « Justus et æquus est ille, qui me judicavit et condemnavit. » Tunc tres isti clerici magis adhuc obstupefacti, quam antea fuerant, crucis signum sibi imprimentes, tertium Nocturnum devotissimè inceperunt; quo expleto, idem corpus, tertio caput erigens, dixit : « Justus et æquus est ille, qui me judicavit et condemnavit et terroribus addixit et tradidit. » Hisque dictis, defuncti corpus quasi subitaneus turbo adveniens abreptum ex omnium oculis asportavit, nec deinde, quid de eo factum fuerit, resciri potuit. Illi vero tres clerici, qui ejus fuerant discipuli, stupore vehementi acerboque dolore percussi sunt ex tam infelici magistri exitu. Tunc ad propria se recipientes sciscitati sunt per nos et familiares, quarum de causa vir tantus pœnis æternis addictus esset. Et post factam sedulam inquisitionem nihil agnoscere potuerunt, quod mortale peccatum secundum externa indicia judicandum esset, excepta vana gloria. Quam ob rem hi tres clerici, viri potentia et generis nobilitate conspicui, concepto divinorum judiciorum timore, communi statuere consilio ad salvandas animas suas et perpetuæ periculum dam-

nationis evadendum mundi conversationem derelinquere, et in solitudine duram ac severam vitæ rationem suscipere et obire.

382. « Divino igitur concitati spiritu in Burgundiam ad locum desertum et incultum, montibusque obsitum perrexerunt, ubi inter montes, constructis cellulis, religiose admodum et austere vixerunt. Et sic per hos viros tres sanctos, et eos, qui, exemplum illorum secuti, idem vitæ genus duxerunt, cœpit et adhuc stat, et observatur ordo Carthusiensis, sicut a quodam ex majoribus et antiquioribus ejusdem ordinis, hæc omnia narrante, coram domina femina Sancti Pauli comite audivi. » Ita habet tota de infausto doctore auctoris libri De quatuor Paradisi fluminibus e Carthusiani nostri anonymi interpretatione narratio; sequentia autem, ut tempus, quo circiter libri illius auctor floruerit, determinet, subjungit : « Auctorem narrationis hujus circa Gersonis vel Antonini tempora tantum vixisse, putat Lannoius et ex duobus conjicit, ex Gallica locutione, quam ad illorum ætatem pertinere vult, et ex modo loquendi, quem etiam contendit notitiam rei nondum satis compertam et receptam importare. Sed docti alii akter sentiunt. Claudius Tifanius, de quo supra, ex stylo tam ejusdem narrationis, quam totius codicis censuit esse sæculi decimi tertii; idque etiam probari potest ex his vocibus subobscuris, quas in eadem narratione (uti etiam revera in hac occurrunt) occurrere asserit Raynaudus. Una est Uscille, altera Graigneur. Prima significat Vigiliam, posterior significat Magnum. Quæ ultima vox in eodem capite citati codicis reperitur, ubi auctor hæc verba Ecclesiastici : « Quanto magnus es, humilia te in omnibus, » sic idiomate illo Gallicano desito vertit, « De tant humilie toy plus, comme tu seras Graigneur. » Et in apographo, a præfato Claudio ad Montem-Dei transmissio, hæc adhuc dictiones antiquissimæ et obsoletæ leguntur : « Que Dieu absolve, id est, Deus absolvat. »

383. « Ex his omnibus auctorem hujus narrationis esse antiquiorem, quam putavit Lannoius, satis evidens est. Et adhuc evidentius erit, si quænam sit hæc femina Sancti Pauli comes consideretur. Haud dubium, quin cujusdam comitis Sancti Pauli uxor fuerit. Historiam familiæ dominorum de Castellione super Matronam, a quibus antiqui comites Sancti Pauli, ab Andrea Du Chenio editam perlegimus, et inter comitum Sancti Pauli uxores nullam reperimus erga nostrum Ordinem præcipue propensam præter Mariam Joannis II ducis Briannæ et Beatricis ab Anglia filiam, Guidonis III comitis Sancti Pauli uxorem, matrem vero Mathildis, comitis Valesii conjugis, et cum eo Carthusiæ Fontis Beatæ Mariæ fundatricis. Guido ejus maritus fuit comes Sancti Pauli post mortem Joannæ, suæ consanguinæ, filia et hæredis Joannis comitis Blesensis, ejusdem Guidonis patris. Hanc Joannam Petri comitis Alenconii uxorem (quo mortuo sine liberis anno 1283 vidua

remansit) primum existimavimus eam esse feminam A comitem Sancti Pauli, de qua in præfata narratione, quia fuit magna benefactrix Carthusiæ vallis Sancti Petri, et quasi altera fundatrix Parisiensis, in qua quatuordecim cellas ædificavit et dotavit. Sed licet redditibus comitatus Sancti Pauli usque ad annum 1291, quo obiit, fructa fuerit, nusquam tamen nec in documentis utriusque Carthusiæ, nec in citata Duchonii Historia reperimus, eam titulum gessisse comitis Sancti Pauli, sed tantum Alenconii et Blesarum. Quam ob rem hanc feminam comitem, in cuius præsentia hæc narratio facta est, censuimus esse potius præfatam Mariam, cujus parentes materni, reges videlicet Angliæ, magni fautores nostri ordinis existere. Hæc autem vixit cum Guidone marito ab anno 1292 ad annum 1337, quo ille obiit, cui diu superfuit, in viduitate perseverans usque ad mortem, quam oppetiit anno 1319. Cum igitur istius codicis scriptor cœtaneus fuerit præfatæ comitis, hancque historiam acceperit, ut ibidem testatur, a quodam Carthusiensi monacho antiquissimo, hinc colligimus, hunc fuisse supparem nostro anonymo, qui primus historiam scriptis mandavit, cum jam in ordine nostro vivere potuerit ante annum 1280, ac proin patet, rem illam indubitam jam fuisse sæculo decimo tertio, id est, annis ut plurimum octoginta post mortem sociorum sancti Brunonis, et eo tempore, quo Carthusiensis ordo cœpit e primaria domo laicus diffundi. »

384. Hæc Carthusianus noster anonymus, ut, quo circiter tempore narrationis proxime hæc transcriptæ auctor floruerit, determinet. Et sane ex iis, quæ de comitissa S. Pauli in medium adducit, sat verosimile apparet, floruisse eum aut sæculo tertio decimo jam prope elapso, aut potius tunc, et aliquot sæculi proxime sequentis annis. Nec contrarium evincunt duæ Launoi conjecturæ, quarum alteram hic scriptor repetit a Gallica locutione, alteram a modo loquendi, tam hunc, quam illam ad Gersonis et S. Antonini ætatem pertinere contendens. Mollus enim loquendi, quem auctor adhibet, notitiam rei nondum satis compertam et receptam, ut vult Launoius, reipsa importet, nondum tamen hinc consequens erit, ut narratio ejus ad Gersonis et S. Antonini ætatem pertineat, itaque duntaxat existimavit Launoius, quod Gersonem, qui de prodigio dubitantis fere in modum loquitur, primum fuisse velit, qui id in litteras miserit. Ast id a vero alienum esse, ex jam supra dictis satis liquet. Ad hæc, cum Launoius, feralem de doctore damnato narrationem, antequam a Gersonem scriptis consignaretur, fuisse confictam, affirmet, quidni de ea, veluti de re nondum satis comperta receptaque, loqui potuerit, qui ante Gersonis ætatem scripserit? Quod modo ad Gallicam, qua, de cuius ætate hic disserimus, auctor libri De quatuor Paradisi fluminibus utitur, locutionem pertinet, cum is, ut Carthusianus noster anonymus verbis proxime recitatis docet, feralem, quam suppeditat, de doctore damnato narrationem e Carthusiano grandævo

coram Maria Sancti Pauli comite, quæ ad annum usque 1339 vitam protraxit, intellexerit, fieri potest ut hoc non diu ante hunc annum acciderit, cumque fieri queat, ut rem, cum primum eam audierat, in litteras non miserit, id forte duntaxat anno circiter 1350 fecerit; quo tempore locutionem Gallicam ab ea, quæ Gersonis ætate seu sæculi decimi quinti initio fuit, tam fuisse diversam, ut inde, tunc primum, qui illam adhibuit, scripsisse auctorem, concludere potuerit Launoius, mihi sat verosimile non apparet, quod quinquaginta duntaxat paulo etiam plurium annorum spatium in linguas seu idiomata non soleat tantam mutationem inducere.

385. Atque hinc jam sit, ut nec indubitanter ad hæc ausim Tifanio, qui narrationem, de qua hic, integrumque, qui hanc includit, codicem sæculi tertii decimi esse, e solo, quo auctor utitur, stylo censuit. Neque enim video, cur hic anno circiter 1350 talis fere adhuc esse nequierit, quæ fuisse putatur sæculo tertio decimo jam senescente seu anno 1292, ante quem narratio illa litteris mandata verosimiliter non fuit, uti ex iis, quæ verbis proxime recitatis Carthusianus noster anonymus docet, pronum est eruere. Ut ut sit, cum eandem narrationem ab auctore, qui eam in litteras misit, fuisse tunc primum, cum Maria, Joannis II ducis Britannicæ filia Sancti Pauli comes esset, seu eo temporis spatio, quod ab anno 1292 usque ad annum 1359 excurrit, e propectæ admodum ætatis Carthusiano auditam, ex iisdem Carthusiani nostri anonymi verbis etiam intelligatur, tempus equidem, quo circiter illa auctori, a quo scriptis consignata fuit, verosimiliter innotuerit, definitum habemus; quod præcipuum hic est, atque ad institutum præsens fere sufficit, licet interim, ad propectæ admodum ætatis Carthusianus, e quo hic luctuosam historiam didicit, non serius, quam octoginta post sociorum S. Brunonis obitum annis floruerit, dubium admodum idcirco apparet, quod nullum ex his ultra annum 1145 vitam protraxisse inveniam, fierique, uti ex jam dictis pronum est eruere, facile possit, ut, qui historiam litteris mandavit, eam non ante annum 1330 ex illo propectæ ætatis Carthusiano audierit. Quale porro de præfata narratione Carthusianus noster anonymus iudicium ferat, nunc habe. « Hujusmodi, inquit, narratio satis ingenua ac sincera videtur, totiusque historię medullam prorsus candide exprimit ex antiquorum testimoniis. Ibi enim habes prodigium illud accidisse Parisiis, nec non ejus occasione Carthusiense institutum habuisse originem.

386. « Trina quoque vociferatio perhibetur a soli damnati magistri amicis in ejus domo audita. Nihil que occurrit pristinæ nostri anonymi narrationi non consentaneum præter trinam illam vocem repetitionem, quam non tribus diebus, sed eodem die ter factam dicit. Quod vero ibi narretur cadaver ab oculis adstantium venti turbine sublatum disoa-

ruisse, nullam fert contradictionem, cum noster anonymus et alii citati auctores, quid de eo factum fuerit, siluerint. Nam illud in sterquilinio sepultum fuisse soli recentiores meminere ex consequentia idonea, quia damnatio ejus certa erat. » Ita ille; verum plus aliquid, quam hic assignet, inter anonymi primorum quinque Carthusiæ Priorum Chronographi narrationem, aliamque, quam libri De quatuor Paradisi fluminibus auctor suppeditat, discriminis intercedit. Ille enim, contra ac abs hoc fit, innumeram populi multitudinem ad ferale doctoris justo Dei judicio sese damnatum vociferati, spectaculum accurrisse eique adeo adfuisse, non obscure indicat, quod interim adjunctum si a narratione abfuerit, minus hinc evadet isthæc creditu difficilis veroque absimilis, uti ex jam dictis satis patet, magisque adhuc patescet ex iis quæ dicturus sum, postquam quæ Launoio, prædictam narrationem ut futilem explodenti, Carthusianus noster anonymus opponit, huc transcripsero. Sic itaque post verba proxime recitata prosequitur: « Launoio, qui veterum et modernorum circumstantias confundit, eorumque dissonantiam multis exaggerat, in hanc narrationem velut « ineptam plenamque ignorantiam » insurgit ex tribus maxime: primo, quod « Adolescentibus seu tribus clericis vel scholaribus Carthusianorum ordinis initium ascribat; » Secundo quod ejusdem ordinis « Fundamenta in montibus Burgundiæ jacta fuisse referat; tertio quod, quæ de sublato magistri cadavere tradit, cum picturis et parietinis monasterii Parisiensis non concordent. »

387. « Ad primum respondemus, eam narrationem fuisse verbotenus solummodo factam ab illo monacho, et ideo codicis scriptorem, qui forsitan ea diu post scripsit, fallente memoria, facile decipi potuisse. Nam fatemur, ibi de tribus tantum clericis nominatim commemorari, cum revera septem fuerint, inclusis duobus laicis, qui ordinis fundamenta posuerunt, quos tamen omnes non constat spectaculo adfuisse. Sed indene recte inferatur totius historię falsitas, cordatus lector judicet. Imo, quod ibi ab aliis auctoribus discrepat, ex contextu ejusdem narrationis sine labore conciliatur. Etsi enim auctor trium tantum in cursu suæ narrationis meminert, plures tamen ordinem instituisse innuit, cum sub finem sermonis addit: « Et par ces trois saints hommes, et par ceux, qui prendrent exemple à eux, et vesquirent et converserent aussy comme eux, fut commencé, et est encore maintenue et gardée l'Ordre de Chartreux, » id est, « Et sic per hos viros tres sanctos et eos, qui exemplum illorum secuti sunt, et idem genus vitæ dixerunt, cœpit et adhuc stat et observatur ordo Carthusiensis. » Et superius: « Lors ces trois clercs et lor compagnie, qui estoient environ le corps: Tunc hi tres clerici et socii eorum, qui erant circa corpus. » Nonne quatuor alii, qui cum tribus his clericis initium ordini dederunt, con-

tineri potuerunt in illo cœtu? Sed etsi daremus nullam prorsus ibi fieri mentionem nisi de tribus clericis, nonne fieri potuit quod ex illo septenario numero tres quidem tantum funeri adfuerint, sed qui alios quatuor postea se cum in solitudinem traxerint?

388. « Nam revera eos idem vitæ genus pluribus aliis persuadere voluisse conjicimus ex Radulpho et Fulcio, quos lucrari Deo sanctus Bruno adnatus fuerat, etiam voto cum eis emisso habitum induendi monasticum; de quibus nihilominus jure dubitari potest, an præsentibus fuerint spectaculo, quandoquidem et ante illud patratum tale votum emisisse potuerunt. Præterea ex septem primis Patribus tres tantum videntur proprie clerici dicendi, nempe S. Bruno, Landuinus et Hugo; nam ex quatuor aliis duo erant canonici Sancti Ruffi, et duo laici. Denique in illa narratione magister ille dicitur defunctus fuisse diu, postquam tres illos clericos docuisset. Sic enim ibi legitur: « Et quant il i orent esté et lonc têmes leur mestre mourut, » id est, « Cum sub eo studuissent, diu post magister eorum defunctus est, sive ut reddidimus supra: Dumque sub eo vacassent studiis, post longum tempus mortuus est ille. » Launoio vero hæc verba sic interpretatur: « Qui cum illos aliquandiu docuisset, abiit e vita. » Sed in hac interpretatione, inviti dicimus, non fuit sincernus; nam « Aliquandiu » non significat « long-terps » sive « Per longum tempus, » sed « Per aliquod tempus. » Cum igitur ille homo obierit diu, postquam illos tres clericos docuisset, non erant tunc illi in statu *adolescentis* stricte sumpto, ut videtur sumptum a Launoio, ut narratio hæc inde ineptior appareret. Nec etiam scholares erant, sed duo ex ipsis jam doctores et magistri, ut constat de S. Brunone et Landuino. Neque id impedit quominus quidam ex aliis sociis S. Brunonis scholares forsitan tunc fuerint; nam duo Stephani satis juvenes erant, qui nondum ad sacerdotium erant promoti.

389. « Nihil ergo ineptum in hac narratione occurret cuicumque lectori, verborum illius sensum benigne et sine ulla animi occupatione interpretanti. Quidquid ad hæc reponant adversarii, fundum tamen, ut ita loquamur, ipsius historię totaque illius substantia constanter perseverabit, nec illam subverttere poterunt tam leves in adjunctis dissonantiæ. Haud satis possumus mirari Launoio, viri perspicacissimi, in hac observatione inconsiderantiam, qui cum prius cap. 1 suæ Dissertationis, in expositione testimonii Petri Cluniacensis legisset, et scripsisset, « Servari in Burgundiæ finibus, » sive « partibus, » ut alibi legitur, « professionem quamdam, » id est, Carthusiensem, « multis aliis monastici propositi sanctiorem, » et in expositione testimonii Jacobi de Vitriaco, « Est alia sanctorum congregatio, quos Carthusienses appellant, in ultimis Burgundiæ partibus, » hic nihilominus auctorem codicis ineptiæ et ignorantię arguit, quod

fundamenta ordinis in Burgundiæ montibus jacta A fuisse retulerit. Licet enim Major Carthusia modo sita in Delphinatu censeatur, olim tamen in Burgundia computabatur, quia et Subaudia et Delphinatus erant partes veteris Burgundiæ. Unde et astruitur codicis Castellionei antiquitas, cujus auctor si scripsisset post annum 1346, quo vel circa Delphinatus regno Franciæ ascribi cœpit, aliter de Delphinatu locutus fuisset. Ad 3 jam superius fecisse satis arbitramur, cum diximus recentiores tantum, inter quos picturas et parietinas Carthusiæ Parisiensis ascribimus, adinvenisse hujusmodi sepulturam in sterquilinio, licet similior vero videatur, quam illa a turbine asportatio. » Hæc sunt, quæ Launoio, suppeditata a libri De quatuor Paradisi fluminibus auctore narrationem veluti ineptam ignorantisæque plenam, explodenti, Carthusianus noster anonymus opponit.

390. Et vero Launoius immerito sane eam repudiat vel ex eo quod Carthusiensis ordinis fundamenta in Burgundiæ montibus jacta referat, vel quod infausti doctoris cadaver a dæmone arreptum ac sublatum, contra ac Carthusiæ Parisiensis picturis exprimitur, insinuet. Vere enim montes, Majorem Carthusiam complectentes, sancti nostri ætate ad veterem Burgundiam spectabant, uti liquet ex iis quæ in Notitiis Galliarum ad vocabulum Burgundia in medium adducit Valesius. Quod vero de damnati cadavere non idem, quod in Carthusiæ Parisiensis picturis exprimitur, factum prodat, nihil plane ad rem facit, cum Parisiensis Carthusiæ picturæ, dato etiam, Parisiense prodigium accidisse, non ea polleant auctoritate, ut, quod cum hisce pugnat, rejiciendum sit. Nec inepta etiam, de qua hic, reputanda est narratio, quod tribus adolescentibus seu clericis seu scholaribus Carthusianorum ordinis initium ascribat. Hos enim, cum id fecerunt, adolescentem non amplius fuisse, innuit. Ad hæc etsi horrendo damnati spectaculo tres duntaxat adfuisse tradat, plures tamen ordinem instituisse, orationis contextu indicat, nec eos omnes scriptorum antiquorum ullus, qui spectaculi meminerit, præsentem eidem astitisse affirmat. Sed etsi id plerique ex his diserte etiam assererent, consecrarium duntaxat foret, hos inter et libri De quatuor paradisi fluminibus auctorem in adjunctis exacte non convenire. Verum quid tum? Id duntaxat argumento est, hunc non ex eodem fonte, e quo illi, hausisse, non autem narrationem, quam suppeditat, a narratione, quam illi, in substantia esse diversam, aut hanc idcirco a veritate existere alienam. Potest enim, uti ex jam supra dictis liquet, narrationis cujuscumque substantia veritati esse exactissime consona, licet interim adjunctis aut certo falsis aut dubie duntaxat veris sit vestita. Et vero hujusmodi esse adjuncta omnia, quæ restant tum narrationem, quam primorum quinque Carthusiæ priorum Chronologus alique hunc secuti suppeditant, tum alteram, quæ libri De quatuor paradisi fluminibus auctori ascribitur,

persuasum idcirco habeo, quod, quibus tum tum illa ornatur, nata sint e sola traditione, ad tempus usque, quod a rei gestæ origine centum amplius annis distat, deducta, quæ, cum tandiu absque scripturæ munimine durat, facere solet, ut ad rei gestæ substantiam adjuncta non pauca, quæ initio erant ignota, accedant.

391. Hinc dato etiam, luctuosam damnati historiam accidisse, dubium mihi semper erit an Sancius noster, quod tamen ex libri De quatuor Paradisi fluminibus narratione supra huc transcripta concludendum apparet, Parisiis unquam studuerit. Dubium itidem, etiam hoc dato, semper manebit, clericusne, an doctor exsiterit, qui damnationem suam astantibus e feretro manifestavit. Doctorem tamen eum supra plerumque nominavi, quod hoc titulo a primorum quinque Carthusiæ priorum Chronologo, aliisque hunc secutis ornatur. Etsi itaque, qua de hic disputamus, narratio ab ea, quam antiquior sancti nostri biographus alique hunc secuti suppeditant, in adjunctis differat, repudiandam propterea esse consequens non est. Nec est, quod reponas, solam esse, quæ doctoris damnati prodigium, non publice, sed intra privatas defuncti ædes coram paucis accidisse statuatur. Etsi enim id ita sit, illam auctor libri De quatuor paradisi fluminibus, a quo in litteras missa fuit, e provectæ ætatis Carthusiano, ut supra dictum, didicit. Quare cum hic feralem historiam e Carthusianis, quibuscumque vivebat, haud dubie audisset, debet hæc testimonii multorum instar haberi, hincque de eadem, veluti a pluribus tradita, supra etiam sum locutus. Accedit, testimonia antiqua supra adducta, quæ prodigium publice factum statuunt, ex anonymi primorum quinque Carthusiæ priorum chronographi narratione esse accepta, omniaque proinde simul sumpta testimonium quodammodo non nisi unum constituere. Jam vero cum hæc ita sint, nihilque præterea contra libri De quatuor paradisi fluminibus narrationem militet, nec hæc, nec opinio, quæ in hac præcipue fundatur, quæque Parisiense prodigium non publice, sed coram paucis duntaxat factum statuit, rejicienda est, velut inepta noviterque conflictata.

§ XXIII. *Quam fidem mereatur opinio, quæ doctoris damnati anastasis in privatis hujus ædibus coram paucis accidisse statuit, et quid tandem de hac etiam ita considerata censendum.*

Non raro, quæ traditione duntaxat noscuntur, facta historica, utut adjunctis falsis vestita, veri etiam aliquid complecti, e dictis § proxime prægresso pronum est eruere. Attamen ut, quæ modo de luctuosa damnati historia dicenda hic sunt, luculentius pateant, libet adhuc quædam, a præsentis instituto non omnino aliena, quæ Papebrochius noster suppeditat, in medium proferre. Hic itaque in suis ad Exhibitionem errorum Responsionibus, articulo XIX, num. 10, ita scribit: « Contingit... sæpe, traditionis substantiam talem esse, ut, licet non nisi temere possit in dubium revocari, etiam

cœvorum testimoniis destituta; puta quod aliqua S. Ursula cum plurima turba sociarum a barbaris fuerit ante urbis Coloniensis, ab iis obsessæ, muros interfecta, etc.; quod S. Dionysius episcopus Roma missus in Galliam, Parisiis fidem prædicaverit, et suo sanguine consignarit, aliaque similia; contingit, inquam, sæpe, ut ea, quæ primæ traditionis substantiæ postea accesserunt tanquam ex traditione aut revelatione (ut factum per compositiones Legendarum, puta Legendæ Dionysianæ seculo IX, Ursulanæ seculo XI,) merito rejiciantur, ut recentiorum somnia commentaque, toti retro antiquitati ignota: recentiorum, inquam, non respective ad nos hodie viventes, sed respective ad rem, ipsos sæculis multis prægressam. Ita rectissime, ut mihi equidem apparet, laudatus Papebrochius, qui deinde eodem articulo num. 13 hæc etiam huc spectantia suppeditat: Traditionibus popularibus, sacris vel profanis..., plerumque veritatis aliquid quoad substantiam subest, sed multum furtivis successu aspersam, a quo difficile sit eas sic repurgari, ut hominis prudentis intellectus iis, tanquam eatenus certis, citra formidinem acquiescat: ac postea num. 19 etiam ista: « Fama, principio plerumque minimo et sæpe non vero orta,

Mobilitate viget viresque acquirit eundo,

Parva metu primo, mox sese attollit in auras

Ingrediturque solo et caput inter nubila condit

393. « Eodem fere modo se habet traditio popularis.

Principium ejus plerumque est factum aliquod memorabile, vel quod re ipsa contigit aliquando, sed cursu temporis talibus ornamentis atque additamentis induitur, ut se ipsum postea miretur et vix agnoscat; vel quod ab otioso ingenio priscas rerum origines in sui suorumve commendationem indagantis, fingitur contigisse; et a levi vulgo, avidè, quod optat, credente, adoptatur pro vero, et colitur pro tali per multa sæpe sæcula. Exempla tam in sacra quam profana historia occurrunt. » Hæc omnia de traditionibus Papebrochius, et sane, ut jam dixi, rectissime. Quamobrem, cum secundum hæc non raro contingat, ut, quamvis traditiones aut, si mavis, narrationes, quæ solis traditionibus superstruuntur, falsitatibus plurimis sint infectæ, veræ tamen in substantia sint, aut certe veri aliquid quantum ad hanc contineant, fieri facile potest ut Carthusianorum de horrendo, quo S. Bruno in eremum pulsus fuerit, prodigio Parisiensi traditio, aut, si mavis, anonymi primorum quinque Carthusiæ priorum chronographi aliorumque supra laudatorum scriptorum de eodem narratio, e traditione illa primitus profecta, in substantia vera sit, aut certe veri aliquid quantum ad substantiam contineat, etsi ad eam non pauca adjuncta falsa eo modo, quem supra exposui, temporis lapsu accesserint. Ut clarius loquar, fieri potest ut, sanctum nostrum prodigio, quo defunctus, in feretro jam positus, primo sese accusatum, deinde judicatum ac tandem condemnatum, astantibus declarasset, in eremum pulsum

fuisse, primi ejus socii discipulive sequacibus suis narrarint, horumque deinde posteri, re temporis lapsu falsis adjunctis aucta, prodigium illud publice coram infinita propemodum populi multitudine accidisse, damnatique voces tribus diebus diversis rediisse, crediderint, licet interim feralis historia intra privatas defuncti ædes coram paucis duntaxat, quorum unus fuisset S. Bruno, accidisset, damnatique voces, non tribus diebus diversis, sed uno eodemque repetitæ fuissent.

394. Quid si ergo res posteriori hoc modo evenerit? Sane, qui ita vere factam autumarit, laud multum a verisimilitudine ejus abhorrebit opinio, imo vero poterit utcunque verosimilis videri. Ita puto, quod, ut jam supra satis insinuavi, subinde etiam fiat, ut facta historica, etiamsi silentio a scriptoribus omnibus contemporaneis sint suppressa, ad cosque, a quibus tandem litteris fuere commendata, traditione duntaxat, quæ centum amplius annis a rei gestæ origine distet, fuerint transmissa, pro veris sint habenda, nec, quo minus Parisiense prodigium, si non publice, sed coram paucis tantum intra privatas defuncti ædes accidisse statuatur, factis hujusmodi accenseri queat, universale de eo scriptorum omnium, qui integro primo, et forte etiam secundo post rem gestam sæculo labente floruerunt, obstat silentium, utpote cujus ratio non inepta, a facti ignoratione repetita, occurrit. Cum enim luctuosos eventus, si non publice acciderit, Guibertum de Novigento aliosque scriptores antiquos supra recensitos facile latere potuerit, non est sane cur eorum de hoc mirum accidat silentium, aut rem ex hoc falsam esse arguamus. Ad hæc, nisi Parisiense prodigium, quo in eremum actus sit S. Bruno, coram paucis saltem intra privatas defuncti ædes locum habuisse admittatur, oportet, ut vel ipsimet Carthusiani horribilem historiam ex toto confluerint, vel ut jam ab aliis confictam adoptarint; primum autem fecisse viros religiosos, veritatis amantissimos, fabularumque osiores, quis facile in animum inducat? An ergo in alterum ipsos impigisse asseremus?

395. « Si fabula est, inquit de damnati historia in opere, quod ordinis Carthusiensis Annales inscriptis, lib. 1, cap. 4, num. 11 Massonus supra laudatus, a quibusnam, quæso, composita? Certe non ab aliis, quam a sæcularibus hominibus dici potest excogitata. Quoniam autem modo a primis Carthusianis ac suis deinde successoribus talis fabula, a sæcularibus fabricata, pro re verissima admitti potuit, et posteritati suæ tam firmiter et absque ulla unquam contradictione aut reclamazione transferri? Id profecto moraliter impossibile esse nemo non videt. » A primis certe Carthusianis, id est, a S. Brunonis sociis horumve discipulis feralem damnato narrationem, si fabula sit, non fuisse adoptatam, atque ad posteros transmissam, quisque facile agnoscat; verum, inquiet non nemo, quidni factum esse queat, ut posterioris ævi Carthusiani,

id est, qui sæculo tertio decimo floruerunt, historiam illam, ut ut commentitiam, pro vera ab impostore decepti acceperint? Imo vero erit fortassis, qui hic Blomenvennam objiciat, in contexta a se S. Brunonis Vita tria diversa narrantem prodigia, quorum unum quidem omni dubio procul commentum est, duo vero reliqua commenti, ne quid pejus dicam, vehementissime sunt suspecta. Tria illa prodigia seu potius fabulas, ne sinistre de antiquis Carthusianis suspicandi ansam darem, in medium hic non proferre animus primum fuerat; verum cum officii mei ratio exigat ut tam quæ obesse, quam quæ prodesse Carthusianorum de prodigio quo Bruno in eremum actus fuerit, traditioni queunt, studioso lectori exhibeam, nec intra paucorum manus sit contexta a Blomenvenna sancti nostri Vita, ipsa scriptoris hujus verba, præfata miracula seu potius fabulas complectentia, huc transcribo, ad calcem deinde, tum quæ ex hisce contra Parisiense prodigium difficultas formari queat, tum quid ad hanc responderi debeat, adjecturus.

396. Sic itaque habet hic sancti nostri biographus: « Non est silentio prætereundum quod in primo ingressu in Carthusiam, antequam normam sibi vivendi-instituissent, stupendum legitur evenisse miraculum. Cum quadam vice beatus Hugo ex more suam visitaturus diocesim (sicut in Adventu et Quadragesima consueverat) valediceret fratribus, eosque benediceret, carniū refectioe missa. Ipsa Dominica quinquagesimæ, peracto divino officio, hora prandii, benedictis prius mensis, sanctus Bruno, homo profundi cordis, loco lectionis admonitionem saluberrimam proposuit, inter alia dicens: Attendamus, oro, fratres charissimi, quia antiquus hostis nos decipit. Venimus enim in eremum hanc ad pœnitentiam agendam more antiquorum Patrum, Pauli primi eremitæ, Antonii, Arsenii, Hilariionis, Macharii, etc. Numquid hi carniū vescabantur, ut nos cœpimus? Responderunt ei, qui in opposita mensa sedebant: Au sumus nos, venerande Pater, majores ac meliores apostolis, quibus præcepit Dominus, in quancunque domum intraveritis, etc., edentes et bibentes, quæ apud illos sunt. Brunone vero cum illis, qui in sua sedebant mensa, contrarium tenentibus, usque in vesperam disputatio protracta est. Tandem fatigati inclinantes se usque ad terram obdormierunt. Reversus autem a visitatione episcopus misit nuncios ad sanctos fratres, significans eis de reditu suo, et quod more solito vellet die sequenti, hoc est, die Cœnæ Domini sumere cum eis mandatum novum. Nuncius autem inveniens eos dormientes juxta mensas, intuens simul carnes fumantes supra mensas, scandalisatus valde, reversus renuntiavit domino suo quæ viderat. At ille verbis illius non credidit, donec nuncio secundo tertioque misso, idem nunciaretur. »

397. Stupefactus episcopus, nec adhuc fidem adhibuit, dicensque: Nisi ipse videro, non credam, ascenso equo, venit in montem. Ubi cum omnia

A invenisset, ut famuli ante nunciaverant, aversus ab ipsis, atque cum indignatione recessurus statim ut pedem in limine posuit, sanctus Bruno cum suis expergefacti reverenter episcopum salutaverunt, devotas illi gratiarum actiones referentes pro universis beneficiis sibi ab eo collatis. Consueverat enim ipse episcopus de suis facultatibus eis liberaliter erogare, et singula necessaria ministrare. Interrogans autem episcopus Brunonem, ait: Quæ dies est hodie? At ille respondit: Dominica Quinquagesimæ. Et episcopus: Quare, inquit, tandiu tardastis ad prandium? Narrante autem Brunone ordinem gestæ rei, et de disputatione inter ipsos habita, episcopus, accessito clam dispensatore domus suæ, interrogat utrum eadem sint hæ carnes quas Dominica Quinquagesimæ ministrasset. At ille diligenter considerans, easdem esse renunciat. Tunc stupefactus episcopus, conversus ad fratres, ait: Noveritis, fratres mei charissimi, quia hodie est feria quarta post Dominicam Palmarum. Cumque ministri jussu episcopi carnes auferre vellent, mox ut eas tetigerunt, versæ sunt in pulverem, mirantibus cunctis et stupentibus. Quod cum episcopus vidisset, una cum familia sua flexis genibus veniam a sancto Brunone et fratribus humiliter petierunt super falso judicio, quo eos judicare cœperant. Fratribus vero istud fuit occasio, ut carniū perpetuo abstinere proponerent; quod postmodum, aliis miraculis succedentibus, strictissime sancitum usque hodie servant.

C 398. « Alio namque tempore quidam juvenis genere nobilis, egregie doctus, in domo Carthusiæ monachum induens laudabiliter in ænium usque vixit, in spirituali vita adeo proficiens, ut prophetiæ quoque spiritum habere mereretur. Ad extremum vero confectus senio cum ægritudine gravissima teneretur, ardenti desiderio petiit a priore, eum visitante, carnes sibi ministrari. At ille reputans, eum, agente senio vel ægritudine, non esse sanæ mentis, aut certe astutiis antiqui hostis illud, illa vice dissimulans abiit. Post tres vero dies redeunte ad se Priore, infirmus desiderio carniū æstu natus dixit, se gratia Dei nequaquam mente alienatum talia dixisse; sed quoniam sciret, se pro certo moriturum nisi carniū sibi usus concederetur; et hæc D dicens obtestabatur Priorem, nisi ocius suo desiderio satisfaceret, de sua morte in die judicii rationem se redditurum sciret. Quibus auditis, Prior sciens infirmum virum esse sanctum, multum expavescens, conventum convocavit et rem omnem exposuit. At illi concorditer decreverunt, ut in extrema necessitate constituto carnes ministrarentur. Interrogatus deinde infirmus, quas potissimum carnes desideraret, respondit, perdicis. Statimque Prior, accessito juvene quodam nobile monacho novitio de Gratianopoli, jussit ut a venatoribus acceptam perdicem afferret infirmo. Ille vero sine mora perrexit tum propter superioris obedientiam, tum propter charitatem erga infirmum, cujus discipulus fuerat, et

non attenens ire pontem, per quem communis A erat transitus, super aquas ambulans flumen transiit, celeriterque periculis emittit.

399. « Quam cum Prior optime coctam infirmo, præsentem conventu, præsentasset, ille suspiciens in celum cum lacrymis ait: Domine Jesu Christe, exaudi me peccatorem famulum tuum, suppliciter precantem bonitatem tuam, ut, si iste tam vehemens appetitus tuæ est placitus voluntati, proveniat mihi ad salutem corporis et animæ hoc edulium. Si alias, piissime Domine qui vitæ et mortis tenes imperium, digereris huic creaturæ tuæ, quæ mei causa occisa est, redere vitam, ut avolans in viam suam nos famulos tuos cognoscere faciat, contrarium esse voluntati tuæ, me vel quemcunque nostræ religionis monachum quacunq[ue] occasione vel infirmitate carnes comedere. Cumq[ue] in conclusione orationis omnes, qui aderant, respondissent Amen, illico avis, recepta, vita, plumis vestita repentino volatu disparuit, videntibus cunctis qui aderant, et stupentibus ac gratias agentibus Deo, qui facit mirabilia magna in cælo et in terra. Alio etiam tempore cum quidam episcopi et alii, ante Quinquagesimam Carthusiam venientes, vidissent quosdam senes debiles, carnum carentiæ hoc attribuentes, rogaverunt Priorem instantissime, ut debiles illi de carnibus, quibus totus mundus illo in tempore uteretur, aliquid haberent retocillamen, addentes, multos doctos viros et timuisse et timere de nimia in hoc ordinis duritia. Cum vero Prior nullatenus assentiret, rogaverunt ut saltem pro se et suis comitibus carnes emi faceret. Quid multa? Emptæ carnes Carthusiamque perlatae, apertis sarcinulis cernebantur versæ in veros et optimos pisces, colore, odore, sapore. Quo viso, Prior, Videtur, inquit, quia non est voluntas Domini, ut carnibus carnem nutriamus. Deinde pisces cocti conventui et aliis sunt propositi, atque eorum gustu infirmi ac debiles sanati et confortati. Non crediderunt episcopi carnes in pisces conversas, donec mittentes ad macella et diligentissime inquirentes, de te tam stupenda evidentissima testimonia audierunt. »

400. Talia sunt tria diversa a Blomenvenna relata prodigia: ac primum quidem ex his, ut jam dixi, omni dubio procul commentitium est. Guigo enim, quintus Carthusiæ Prior, in Vita S. Hugonis, Gratianopolitani episcopi, illius non meminit; dubium autem nullum est, quin prodigium hujusmodi, utpote simul et ad Carthusiensem ordinem et ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum, qui partem non minimam in eo habuisset, spectans, biographus is, si contigisset umquam, sciturus scitumq[ue] commemoraturus fuisset in lucubratione qua S. Hugonis vitam omnem gesta q[ue] etiam minus memorabilia diligentissime est complexus. Quod vero pertinet ad duo alia prodigia, a Blomenvenna pariter commemorata, sunt et hæc, ut jam monui, verosimillime commentitia; etsi enim, quo id invicte probatum dem, argumentum sat validum haud suppetat, ita

tamen vel idcirco autumo, quod tam hæc, quam primum, ut perpetuam a carnibus abstinentiam a Carthusianis, periculose etiam decumbentibus, servari solitam, Deo omnino probari contra obtrectatores ostenderetur, conficta fuisse videantur, unice hunc in finem a Blomenvenna, cum jam ante fuissent conficta, in eam, quam contexit, S. Brunonis Vitam sint illata. At vero, inquiet non nemo, cum e tribus illis, quæ Blomenvenna refert, prodigiis unum indubie, duo reliqua verosimilliter sint fictitia, quid si ergo olim etiam fuerint in Carthusianorum, non secus atq[ue] in aliorum ordinum monasteriis, inventi viri pii quidem, sed simul ita simplices, ut nova pro arbitrio prodigia, quæ vel ad ordinis sui splendorem commendationemq[ue], vel ad Dei sanctorumq[ue] gloriam conducerent, comminisci sibi fas putarent, reque ipsa etiam sæculo tertio decimo, quo præcipue plures fabulis fingendis operam in cœnobiiis dedisse noscuntur, nonnulla subinde sint commentitia?

401. Quid si e commentis illis unum sit doctoris tantisper redivivi, qui sese damnatum, publice e feretro proclamavit, horrendum prodigium, dicto sæculo tertio decimo primum litteris, uti ex supra dictis liquet, commendatum? Quid si id tunc, ut vitæ austerissimæ, a S. Brunone institutæ, quam nonnulli olim carpebant, ratio redderetur, fuerit confictum? Eo deducunt relata a Blomenvenna prodigia seu potius figmenta. Verum, quidquid sit, nec hæc facere possunt ut feralem damnati historiam pro indubitato commento fabulæ habeam, maxime in opinione, qua illa, uti hic modo fit, non publice coram innumera propemodum populi multitudine, sed intra privatos domus defuncti parietes coram paucis duntaxat facta statuitur. Etenim nec omnia, quæ sæculi decimi tertii scriptores in litteris miscerunt, commentitia sunt, nec, etsi tria præmemorata prodigia seu potius commenta a Blomenvenna in S. Brunonis Vitam sint illata, ea universus Carthusianorum ordo pro veris aut habere aut unquam habuisse deprehenditur, videturque proinde is nec pro vero etiam indubitatoq[ue], uti constanter per plura sæcula jam habuit, habiturus fuisse Parisiense prodigium, si commentum dumtaxat fabulæ id fuisse! Ut ut sit, opinio equidem, quæ Parisiense prodigium inter privatos domus defuncti parietes factum statuit, a verosimilitudine multo minus abhorret, quam quæ id publice coram innumera propemodum populi multitudine evenisse astruit. Anne interim reipsa luctuosa historia, sive publice, sive intra privatos domus defuncti parietes accidisse statuatur, locum unquam habuerit, sanctumquo nostrum in eremum impulerit, studioso lectori ex omnibus, quæ jam fuse de ea disputata sunt, judicandum relinquo, non sufficientibus, ut mihi equidem apparet, rationibus supra adductis, ut illam vel certo veram vel certo falsam pronuntiem. Rerum modo, ad sanctum nostrum spectantium, scribem prosequamur.

§ XXIV. *Remisne, an Parisiis sanctus in solitudinem secesserit, quandonam id fecerit, et an tunc recta Carthusiæ eremum adierit.*

Anonymus primorum quinque Carthusiæ priorum chronologus, qui prolixius sancti nostri elogium, vitæ antiquioris nomine, ut supra monui, edendum, contexit, Franciscus a Puteo seu Puteanus, Petrus Blomenvenna, aliique recentiores ejus biographi, qui Parisiense prodigium, quo doctor sese damnatum, e feretro publice vociferatus sit, in litteras miscrunt, Brunonem, postquam id accidisset, vehementissima efficacissimaque habita oratione, ut nonnulli, qui et ipsi horrendo spectaculo adfuisse, sæculo nuntium remittere unaque cum illo in eremum secedere decreverint, effecisse, memoriæ produnt. Et anonymus quidem, qui sanctum Parisiis tunc docuisse non scribit, fuisse illos omnes hujus socios seu familiares indicat; recentiores vero, qui Brunonem tum ibidem magistrum egisse volunt, quosdam etiam ex illis faciunt hujus discipulos. Verba hæc spectantia tum anonymi, tum recentiorum, seu potius, qui, quod ei reliqui ex his consentiant, omnium locum tenebit, Blomenvennæ hæc transcribo. Anonymus itaque num. 3 sic scribit: « Ea tempestate erat ibi magister Bruno, natione Thætonicus, de civitate Colonia non obscuris parentibus natus, Ecclesiæ Remensis canonicus et ibidem scholarum magister in theologia, qui suprascriptis vocibus (doctoris scilicet, sese damnatum, vociferati) salubriter territus atque compunctus allocutus est quosdam socios ibi præsentem, » ac, recitata deinde, quam ad hosce sanctus habuerit, oratione, num. 8 subjungit: « His vel similibus verbis atque sententiis sanctus Bruno seipsum et quosdam socios alloquens et exortans deliberaverunt ipse et sex alii probi viri secum abrenuntiare mundo et pompis ejus, et ad perpetuam poenitentiam peragendam eremi deserta competentia quærere, » etc.

403. En modo, quæ Blomenvenna commemorat. « Territus igitur, inquit, et salubriter (S. Bruno nimirum) compunctus, vocatis nonnullis ex sibi magis familiaribus sociis atque discipulis, inter quos erant magister Lauduinus, qui post eum primus Carthusiæ prioratum suscepit, duo Stephani, unus Burgensis, alter Diensis, ambo canonici Sancti Rufi, Hugo etiam, quem appellabant capellanum, eo quod solus ex eis sacerdotis officio fungeretur, et duo laici, Andreas scilicet et Guarinus, qui omnes præfatis horribilibus defuncti clamoribus interfuerant, his vel similibus verbis eos lacrymabiliter affatus est dicens: O amici et sodales, etc. » Hæc ille, quosdam ex iis, quos S. Bruno post visum auditumque horrendum prodigium vehementissima oratione fuerit affatus, sancti hujus fuisse discipulos, non obscure utique docens. Verum id, dato etiam, horribilem doctoris damnati historiam reipsa habuisse locum, idcirco mihi parum verosimile apparet, quod verosimillime sanctus, ut § VIII ostendi, nec eo tempore, quo luctuosus casus contigisset, nec un-

quam alias Parisiis docuerit seu magistrum egerit. Accedit, apud anonymum primorum quinque Carthusiæ priorum chronographum seu antiquiorem sancti nostri biographum, qui majoris utique, quam Blomenvenna aliique recentiores, auctoritatis est, sociorum duntaxat, non autem etiam discipulorum nomine venire eos, ad quos a sancto post feralem eventum orationem habitam perhibet. Ut ut sit, quosdam equidem ex iis, quos sanctus in eremum secum attraxit, ejus ante exstitisse discipulos, hæcque occasione factum, ut eis secedendi secum in eremum consilium inspirarit, nullo plane e capite vero apparet absimile, maxime cum Remos, docente ibidem Brunone, ingens undequaque, non modo indigenarum, ast etiam extraneorum alienigenarumque multitudo litteras discendi ergo confluerit, ut supra num. 171 docui.

404. Verum quæri hic jam potest, Remisne an Parisiis in solitudinem sanctus abierit, itemque quo anno id fecerit. Blomenvenna, Puteanus aliique recentiores, qui in S. Brunonis Vita, quam ex instituto describere, fuisse hunc, Parisiis docentem, horrendo redivi prodigio in eremum pulsum tradunt, Parisiis etiam illum, compositis rebus, eo secessisse, non obscure indicant. Idem etiam facit antiquior noster biographus seu primorum quinque Carthusiæ priorum chronographus, etsi interim, Parisiis docuisse sanctum, memoriæ non prolat, uti jam mox docui. Verum sanctus, cum in eremum secessit, Remis versabatur, pristino ibidem post Manassis archiepiscopi expulsionem statim restitutus. Ita docent nos hi qui quo ecclesiæ cathedralis Remensis canonici sancto parentarunt, titulum funebrem inter recudendos 52, ex parte constituunt, sequentes de Brunone versiculi, num. 154 adhuc recitati:

Qui cum multimode nostra polleret in urbe,

Solamenque suis atque decus fieret,

Cumque faveret ei fortuna per omnia, jamque

Hunc præferremus omnibus et merito;

Namque benignus erat omnique peritus in arte,

Facundusque satis divitiisque potens;

Omnia postposuit Christo, nudumque secutus

Christum, cum multis suscipit hunc eremum.

D Jam vero, cum hoc ita habeat, Brunonem sane, dato etiam, eum prodigio, quo doctor sese damnatum denuntiaret, Parisiis præsentem astitisse, hincque esse factum, ut sæculo nuntium remiserit, in eremum sese, non Parisiis, sed Remis, quo hinc, facto jam prodigio, res suas compositurus redierit, contulisse, verosimillimum, ne dicam indubium, apparet.

405. Atque hoc quidem primum est, quod definiendum hic erat; quod jam ad secundum, seu ad tempus, quo sanctus eremum, sæculo relicto, petierit, pertinet in opinione eorum, qui pro luctuosa doctoris damnati historia pulsoque hinc in eremum S. Brunone stant, id certe ante annum 1082 circiter factum non esse, necesse est, cum hoc circiter anno ferale

spectaculum evenisse unanimes consensu scribant, uti tres diversas sancti nostri Vitas, commentario hinc ex dictis subdendas, inspicienti patescet. Verum cum feralis historia certa ex supra dictis non sit, alia via, qua vel secessus S. Brunonis in eremum epocha, vel etiam duntaxat tempus, ante quod hæc figi hand queat, tutius certiusque determinetur, necessario ineunda est. Sanctus noster, uti dicta § VIII manifestant, in pristinum Remis statum ante annum 1081 restitutus non fuit, ac proinde, cum ex mox dictis non prius in eremum, quam cum id factum fuisset, sese receperit, consecrarium omnino est, ut hoc postremum ante eundem annum 1081 non fecerit; ut proinde a vero deviare videantur Historiæ litterariæ Franciæ scriptores, dum hujus secessus vel anno 1078 vel certe tunc, cum Manasses exactoratus Remensis archiepiscopus armis sibi asserere male acquisitum archiepiscopatum conaretur, seu anno 1080 contigisse, affirmant. Nec tantum laudati scriptores sancti nostri in solitudinem secessum loco citato nimium maturant, verum etiam socios, qui eum ad hanc comitati sunt, e clero Remensi, cujus an eorum ullus fuerit, est dubium, exstitisse asseverant. Ast de hoc infra tractabo; nunc in tempus, quo sancti in solitudinem secessus acciderit, ante omnia inquirendum. Scriptores proxime laudati, qui hunc, ut jam dictum, cum anno 1080 aut etiam cum anno 1078 componunt, facere id videntur, quod sancti cum Radulpho Viridi et Fulcio Monoculo de falsis mundi delectationibus æternumque duraturis cœli gaudiis collationem, de qua jam supra fuse actum, anno circiter 1077 accidisse statuunt, Brunonemque simul, qui una cum hisce sæculo renuntiandi, monachicumque habitum assumendi votum tum emiserat, Deo id exsolvere hand diu distulisse, existimarint. Ast votum sese non statim implevisse, ipsemet sanctus in epistola supra plus semel laudata, qua ad hujus exsolutionem Radulphum Viridem hortatus est, non obscure indicat.

406. In hac enim ad Rodulphum sic scribit: « Reminiscitur quippe dilectio tua quod, cum ego et tu et Fulcius Monoculus quadam die simul fuisset in hortu' adjacenti domui Adæ, ubi tunc hospitabar, de falsis oblectationibus et perituris mundi hujus divitiis, nec non de perennis gloriæ gaudiis aliquandiu, ut opinor, tractarem, unde divino amore ferventes promisimus ac vovimus Spiritui sancto in proximo fugitiva sæculi relinquere et æterna captare, nec non monachicum habitum recipere; quod et in vicino peractum esset, nisi tunc Fulcius Romam abiisset, ad cuius reditum peragenda distulimus; quo moram faciente aliisque intervenientibus causis, divinus amor elanguit, refriguit animus, fervorque evanuit. » Ita sanctus noster, qui sane, utpote in plurali numero dicens, peragenda distulimus, non solum de Radulpho, qui voti emissi exsolutionem distulerit, sed etiam de

A seipso, qui id pariter fecerit, indubie loquitur, ut proinde promptitudine, quam Bruno ad voti obligationem exsolvendam attulerit, laudati Historiæ Franciæ scriptores moveri non debuerint, ut ejus in eremum discessum vel ipsi, quo votum statuunt emissum, anno 1078 affigerent, aut certe ultra annum 1080 non differrent. Nec est etiam cur quis ob Guiberti abbatis Novigentini supra sæpissime jam laudati auctoritatem sancti nostri in solitudinem secessum ante annum 1081 contigisse existimet. Scribit quidem hic scriptor lib. I de Vita sua, cap. 11: « Hujus ergo (Manassis Remensis archiepiscopi Simoniaci) mores prorsus improbos et stupidissimos habitus cum omni honestus horreret, Bruno in Ecclesiis tunc Galliæ opinatissimus, cum aliis quibusdam Remensium clericorum nobilibus infamis illius odio excessit ab urbe Remensi, ac deinde, nonnullis interpositis, subjungit. At Bruno, urbe (Remensi scilicet) deserta, sæculo etiam abrenuntiare proponit, qui suorum notitias horrens ad Gratianopolitanum processit territorium. Ibi in arduo et admodum terribili promontorio, ad quod difficilimum et valde insolens iter intenditur; sub eo etiam præruptissimæ vallis vorago dehiscit, habitare deligens, hujusmodi mores instituit, et sequaces ejus hodieque nunc vivunt. »

B 407. Verum, etsi is scriptor, uti ex illius huc jam transcriptis verbis liquet, sancti nostri ex urbe Remensi discessum in Carthusiæ eremum subjungat, hunc tamen inter et illum nullum plane aut perexiguum duntaxat temporis spatium intercessisse, seu Brunonem, statim atque ob improbos Manassis mores urbe Remensi excesserat, in eremum abiisse, non edicit, nec, salva veritate, edicere id potuit, uti ex supra dictis tum de tempore, quo sanctus ex urbe Remensi abiit, tum de rebus, quas deinde gessit, pronum est eruere. At vero, inquit, nihilne etiam aliud Guibertus, unde sancti in eremum secessus tempus utcumque determinari possit, suppeditat? Recitatis proxime binis textibus sequentia verba interserit: « Quem (Manassem) postmodum proceres, clerus atque Burgenses, cum ab Hugone, qui Diensis agnominabatur, archiepiscopo Lugdunensi, apostolicæ sedis legato, viro in scœnore justitiæ clarissimo, creberrimo anathemate feriretur, et ille manu militari thesauros ecclesiæ dilapidare niteretur, a sede, quam male obsederat, pepulerunt, et exilio relegatus æterno, cum se ad excommunicationem tunc temporis Henricum imperatorem ipse etiam excommunicatus contulisset, hac illacque oberrans, sine communione postremo defungitur; » cum autem scriptor ille hæc verbis, quæ et binis ejus num. præcedenti huc transcriptis textibus posterior includit, proxime præmittat, Manassis ex urbe sedeque Remensi expulsionem sancti nostri in eremum secessum postpositum, hincque fieri potest, ut huic illam prævisse, Guibertus indicare non nemini videatur, ac proin. si scriptore hoc standum sit, S. Bruno ante annum 1081, utpote ante quem.

ex urbe sedeque Remensi Manassem expelli non A contigerit, in eremum non abiisse. Verum etsi Guiberti Manassis expulsionem Brunonis in eremum recessum postponat, propterea tamen consequens non est ut huic illam prævisse significatum voluerit.

403. Etenim sibi, sancti nostri relato ob improbos Manassis mores ex urbe Remensi excessu, propositum duntaxat habuisse videtur, quid deinde tum de hoc, tum de illo factum esset, lectorem edocere, nulla interim ordinis, quo quæque gesta essent, ratione habita. Ita omnino apparet, quod dum reipsa, quid tum de Manasse, tum de Brunone eveniret, enarrat, Manassis etiam mortem sancti in eremum recessum prævisse, quo tamen illam diu posteriorem fuisse dubitandum non est. Manassem enim diu duntaxat, postquam ex urbe Remensi fuisset ejectus, diem extremum clausisse, Ipsemet Guibertus verbis proxime recitatis, uti hæc consideranti patebit, indicare videtur, idque omnino suadent, quæ Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. VIII, pag. 655 et seq., memoriæ produnt; sanctum autem non diu admodum post Manassis ex urbe Remensi expulsionem in solitudinem sese recepisse, ex hic dicendis facile colligis. Jam vero, cum res ita habeat, ex eo sane, quod Guibertus Manassis expulsionem sancti nostri in eremum secessum postponat, consecratum neutiquam est, ut huic illam prævisse, significatum velit, etsi interim ex dictis § VIII revera non ante in eremum sanctus quam ex urbe Remensi Manasses C fuisset expulsus, sese receperit.

409. Atque hinc jam consequitur, ut Guibertus nec sancti nostri sæculo renuntiandi propositum, etsi et hoc Manassis expulsionem per verba supra recitata postponat, fuisse hac posterius, significatum voluerit; quod hic accurate notandum idcirco duxi, quod ex hisce contendere non nemo posset, monachi habitus induendi votum, quod in collatione, cum Radulpho Viridi et Fulcio Monoculo habita, sanctus emisit, esse pariter, contra ac supra statuimus, facta anno 1081 Manassis ex urbe Remensi expulsionem posterius. Res hæc interim, quod bene etiam notandum, nec ita indubie sese haberet, etsi etiam Guibertus, sæculo renuntiandi proposito, de quo per verba num. 406 et alibi recitata loquitur, D Manassis ex urbe Remensi expulsionem prævisse, diserte assereret. Sitne enim scriptori huic per verba illa de emissio a sancto secedendi in eremum sæculoque renuntiandi voto, an de ipso, qui utique cum secedendi consilio seu proposito fuit conjunctus, secessu illius in eremum sermo, admodum est dubium, maxime cum Guibertus, qui ex supra dictis rerum, a S. Brunone publice non gestarum minus gnarus exstitit, facile ignorare potuerit votum, quod sanctus noster cum Radulpho Viridi et Fulcio Monoculo intra privatos domus Adæ, in qua hospitabatur, parietes ab aliorum hominum consortio sejunctus emisit. Atque hinc est cur § VI pro stabilienda opinione, quæ habitam a Brunone cum Ra-

delpho Viridi et Fulcio Monoculo collationem emissumque in hoc sæculo renuntiandi eremumque petendi votum post illius ex urbe Remensi secessum collocat, recitata supra, quæ huc faciunt, Guiberti verba in subsidium non vocarim, licet interim hæc eidem opinioni, quod forte equidem iis de voto, per sanctum emissio, loqui Guibertus voluerit, suffragari, num 177 edixerim. Hisce modo notatis, in tempus, quo sanctus, quod ex dictis ante annum 1081 non evenit, in eremum secesserit, inquirere pergamus.

410. Carthusiæ eremum S. Bruno anno 1084 omni dubio procul, uti infra ostendam, primum est ingressus; quare, si eremus quam sanctus, mundo nuntium remittens, primum adit, Carthusiana existerit, seu, si recta tunc Carthusiam adierit, dubium non erit, quin eodem anno 1084 mundo primum valedixerit, seseque in solitudinem abdidit. B Atque hoc sane annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor anonymus, qui doctoris sese damnatum vociferati prodigium anno 1082 accidisse statuit, omnino contendit, idque, ut apparet, quo illud vere habuisse locum, teatur, seu potius, ut aptam silentii, quo istud Guibertus Novigentinus abbas præterit, rationem reddere queat. Et vero si dictum prodigium anno 1082 sanctique in solitudinem secessus anno demum 1084 contigerit, fieri facile potuerit ut, an hujus illud causa exstiterit, Guibertus ignorarit, ac proinde ut luctuosam historiam, etsi optime sibi compertam, silentio præterit, dum de sancti conversione hujusque initiis lib. I de Vita sua, cap. 11, tractaret. Audi, qui laudatus Carthusianus anonymus, cui deinde, ut Guiberti silentio seu formato ex hoc contra prodigium argumento negativo vis sua supra assignata maneat, responsurus sum, in proxime iterum cit. Annalium ordinis sui lib. quarto hactenus non vulgato num. 99 sub finem de hac re loquatur. « Nec juvat, inquit, reponere, Guibertum tacuisse de spectaculo. Tacuit enim, quia vel illud ignoravit, si tantum inter privatos parietes evenit; vel, si publicum fuit, et coram ingenti hominum multitudine actum, nescivit, utrum fuerit causa secessus sancti Brunonis, qui tantum annis fere duobus post illud recessit, ut legitur apud anonymum nostrum, et in citatis Chronicis, ab auctoribus Carthusiensibus editis. »

411. « Unde non mirum, si solis Carthusiensibus hæc causa innotuerit; et maxime cum soleant ejusmodi consilia servari secreta, et non nisi paucis intimisque aperiri et communicari; quod sanctum Brunonem fecisse, credibile est juxta illud celebre placitum, a Petro Cluniacensi, ut jam diximus, commendatum, quo sanctus patriarcha suis sequacibus inspiravit, « Miranda opera, quanto possent visu, occultare. » Quod nihilominus de presentium tantum et propriis operibus intelligendum est, non vero de præclaris antiquorum Patrum gestis, quæ posteris ad ædificationem commendare jubet Deus

per Ecclesiasticum dicentem : « Laudemus viros
 « gloriosos et parentes nostros in generatione sua. »
 Ita hactenus ille ; tacite interim agnoscens, futurum
 fuisse, ut Guibertus, Parisiensi prodigio in eremum
 pulsus fuisse S. Brunonem, exploratum haberet,
 si brevi hic in illam, postquam feralis historia pu-
 blice evenisset, sese receperit. Et sane, si sanctus,
 statim atque prodigium accidisset, aut certe non
 diu post in eremum, sex sibi sociis adjunctis, abiisset,
 fuisset utique, fecisse hoc illum, horrendo eventu
 impulsus, Guiberto aliisque passim notissimum,
 maxime cum sanctus tum eos quos secum in solitu-
 dinem attraxit, tum alios, non paucos horribili
 iudicio, dam: atque doctoris exemplo ad poenitentiam agen-
 dam excitavit, quemadmodum omnes, qui prodigium
 propugnant, unanimi consensu contendunt. At vero, ait
 Carthusianus noster anonymus, sanctus non prius,
 quam cum jam biennium fere a prodigiosa doctoris
 anastasi esset elapsus, in eremum sese recepit,
 hincque id fecisse illum, horribili eventu impulsus,
 ignoravit Guibertus. Verum cui, quæso, verosimile
 appareat, Brunonem, qui jam inde ex voti dudum
 emissi religione ad habitum monasticum suscipiendum
 tenebatur, huicque obligationi satisfacere diutius
 differens gravioris novæ periculo sese erat
 expositurus, non prius in solitudinem, quam cum
 biennium fere a prodigio, quo, ut loquuntur nonnulli,
 animus fuerat concussus, esset elapsus, secessisse ?

412. Id sane incenso, quod, viso horribili spectaculo,
 contempit, salutis æternæ rerumque cœlestium
 desiderio minime congruit. Nec est, quod reponas,
 tanto temporis spatio rebus suis componendis,
 paradisque, quæ ad novum suscipiendum vitæ
 genus opus erant, indignis sanctum. Etsi enim
 dubitandum non sit quin post prodigium, si reipsa
 locum id unquam habuit, temporis aliquod spatium,
 quo res suas componeret, necessariaque ad novum
 vitæ genus pararet, vere impenderit, fuisse tamen
 illud aut esse debuisse duorum circiter annorum,
 nulla omnino ratio suadet. Quia enim bonis suis
 sese abdicare, amicis valedicere, paucaque, quæ
 ei, pauperrimam vitam ducturo, necessaria essent
 futura, parare duorum etiam duntaxat triumve
 mensium spatium potuerit? Ast, inquit Carthusianus
 noster anonymus, sanctum anno 1084 Carthusiæ
 eremum esse ingressum, primorum quinque
 Carthusiæ priorum chronologus seu antiquior
 sancti nostri biographus num. 11 diserte tradit,
 eique, qui post floruerunt Carthusiani alii,
 pro prodigiosa doctoris damnati anastasi testati,
 jamque in medium § XI adducti, etiam consentiunt.
 Fateor, sic habet : verum quid tum? Sanctum
 equidem post factum prodigium in solitudinem,
 ab eremo Carthusiana diversam, antequam hanc
 adiret, sese non abdidisse, nusquam affirmat.
 Nec, etsi id affirmaret, consequens propterea
 fieret, ut, spectatis iis, quæ is scriptor memor-
 iæ prodit, sanctus noster, antequam in solitu-

dinem secederet, biennium circiter a prodigiosa
 anastasi siverit elabi. Etsi enim anonymus ille
 chronologus, seu antiquior noster biographus,
 definito anno 1084 Brunonis in Carthusiæ eremum
 secessum innectat, suo tamen scribendi modo non
 efficit, ut Parisiense prodigium anno 1082
 necessario sit innectendum. Etenim id relaturus
 num. 1 ita memorat : « Anno Dominicæ Incarnationis
 1082 vel circa illum, dum solemne studium
 floreret Parisiis, præcipue in philosophia et
 theologia et jure canonico; sicut generaliter
 consuevit, tale prodigium (quo scilicet doctor
 Parisiensis tantisper redivivus, sese damnatum,
 et feretro astantibus denuntiavit) ibi dicitur
 accidisse. »

413. Prodigious ergo doctoris damnati anastasis,
 spectatis iis, quæ antiquior noster biographus
 memoriæ prodit; non definito anno 1082, sed
 vel hoc ipso anno, vel uno aut altero proxime
 seu prægresso seu secuto, evenit, nec quidquam
 alibi occurrit, quod feralem illam historiam,
 si unquam accidit, determinato anno 1082
 cogat innectere. Quid si ergo illa, si contigit,
 ipso anno 1083, ad finem fere jam pro-
 vecto, reipsa etiam, uti ex dictis fieri potest,
 contigisse statuatur, ita sane hanc inter et
 sancti in Carthusiæ eremum secessum, qui ex
 dicentibus anno 1084 circa diem, S. Joanni
 Baptistæ sacrum, evenit, non biennium
 circiter, sed arctius longe temporis spatium
 intercesserit, quod sanctus rebus suis
 componendis paradisque, quæ ad consilii sui
 executionem opportuna arbitratur, impendere
 potuerit, quodque, si longius adhuc videatur,
 quam ut a sancto rebus suis componendis
 necessariisque vitæ eremiticæ amplectendæ
 paradisque impensum fuisse credatur,
 contrahi adhuc potest differendo etiam
 ad annum usque 1084 Parisiense prodigium,
 utpote quod nec necessario ante hunc
 annum ex jam dictis acciderit. Quoquo
 modo itaque res habeat, biennii circiter
 spatium annum inter, quo sanctus in
 Carthusiæ eremum abiit, prodigique
 Parisiensis epocham intercessisse, ex
 iis quæ anonymus primorum quinque
 Carthusiæ priorum chronologus seu
 antiquior sancti nostri biographus
 memoriæ prodit, consequens non est.
 Atque id quidem, nec immerito ob
 jam dicta, statuimus, Carthusiano
 nostro anonymo dantes tantisper,
 sanctum nostrum, cum mundo
 valedicturus Remis excessit, recta in
 Carthusiæ eremum secessisse. seu ad
 S. Hugonem, Gratianopolitanum
 episcopum, a quo in hanc ex
 dicendis ductus fuit, sese contulisse.

414. Verum sanctus, antequam hoc
 faceret, solitudinem a Carthusiæ
 eremo diversam adisse, in eaque
 aliquandiu commoratus fuisse
 videtur. Ita opinandi ansam seu
 fundamentum præbent varii
 funebres sancti Tituli, uti etiam
 Mabilonius in ordinis sui
 Benedictini Annalibus, lib. LXVI,
 num. 66. Hic enim scriptor
 ibidem, de sancto nostro, qui
 Carthusiam adiens, magni
 nominis eremitam, si Blomen-
 venna ex Henrico Calcar recte
 notet, in via consuluerit,
 sermonem faciens, hæc sequentia pro-

dit memoria: « Quinam sit ille magni nominis eremita, quem Bruno adeundo Carthusiam consuluit, nemo haecenus, ne quidem divinando, assecutus est. Conjeciebam aliquando fuisse Stephanum Tiernensem, qui tum Mureti apud Lemovicos non sine magni nominis fama eremiticam vitam cum suis agebat. At quibusdam monumentis adducor, ut credam, illum magni nominis eremitam non alium esse quam Robertum, abbatem Molismensem. Exstat in illius monasterii tabulario Rainardi de Barro, et Johannis de Laniaco charta, qua « terram apud « Siccam-Fontanam, labore hominum » partim « jam complanatam, » laudante Valentio comite Brenensi et Barrensi, cujus « hoc casamentum » erat, ecclesiae Molismensi conferunt.

415. « Cum vero ecclesia loci illius, quam aedificaverant Petrus et Lambertus, discipuli magistri Brunonis, qui cum eo in territorio illo erant, et eremitice vixerant, a domo Roberto Lingonensi episcopo in honore beatae semper virginis Mariae dedicaretur, atriumque benedicretur, praedictus comes et idem Raynardus et Acelenus cum multis aliis praesentes fuerunt. » Ex quibus intelligitur, Brunonem apud Siccam-Fontanam, qui locus est dioecesis Lingonensis in archidiaconatu Barri super Albam, aliquandiu eremitice vixisse cum praedictis Petro et Lamberto ipsius discipulis et de proximo consulere potuisse Robertum Molismensem abbatem, magni tum nominis, qui eremiticam passim vitam agebat. Nulla praedicto instrumento apponitur Chronica nota; sed ad marginem recentiori manu ascriptus est annus 1081, qui tempori secessus Brunonis apprimè convenire potest. Nec obstat, quod Rotbertus Lingonum praesul et ipse Brunonis discipulus, qui Siccæ-Fontanae ecclesiam dedicavit, 1081 ante annum 1085 hanc sedem inierit. Nam haec dedicatio aliquanto post recessum Brunonis facta est. Certe Brunoni Remis Gratianopolim adeunti obvium erat Molismense monasterium, adeoque Rotbertus ejus abbas, quem nullus tum eremitarum aut monachorum, ad perfectionem illis in partibus contententium, non rectorem ac duces habere cupiebat. » Ita ille: e titulis autem funebribus, e quibus, sanctum recta in Carthusiam, cum mundo valedixit, non secessisse, existimo, primus S. Petri Trecorum est, locumque inter edendos 47 tenens sic habet:

Ut Titulus dicit, mundi tentamina vicit

Bruno vir sapiens jussa Dei faciens.

Sprevit opes multas, sibi nec fuit ulla facultas;

Sed quidquid potuit, fratribus exhibuit.

Fugit ab hac vita, monachus fit et hinc eremita.

Dum sic abstinuit, regna poli meruit, etc.

416. Secundus, qui monialium Tituli S. Joannis Baptistae est, locoque 68 recudetur, binos hosce una cum aliis nonnullis complectitur versiculos:

Vivit adhuc Bruno, sibi traditur a Patre vita.

Clericus ipse fuit, fit monachus, hinc eremita.

Tertius, inter recudendos 139. quo Albertus, Eccle-

siae Beverlacensis canonicus, sancto parentavit, hexametro duntaxat pentametroque constat.

Dei pietas Christi tibi, Bruno, quod meruisti.

Factus in hac vita monachus prius, hinc eremita.

Quartus, seu 143 inter recudendos, quem sancto Castrensis S. Petri ecclesia inscripsit, hisce potissimum versiculis concipitur:

Gloria justorum, solatia sola reorum

Bruno fuit vivens, parque dolor moriens.

Totius cleri decus, exemplar quoque veri

Mors dolor eripuit, dum Pater occubuit.

Effectus monachus prius, hinc eremitaque rectus,

Gratia summa Dei propitiatur ei.

Sanctus itaque, uti ex hisce jam recitatis funebribus titulis ejus apparet, monachum prius induit egitque, quam vitam eremiticam fuerit amplexus. Ita scilicet, quemadmodum Historiae litterariae Franciae scriptores tom. IX, pag. 237 observant, titulorum illorum auctores designare voluerint tempus, quo sanctus, antequam in Carthūsiae eremum secederet, solitudinem inhabitavit, seu, quod eodem recidit, solitudinem a Carthūsiae eremo diversam, antequam in hanc sese abderet, sanctum nostrum inhabitasse, vitamque in ea monachicam duxisse.

417. Ita fere quantum ad substantiam illi, addentes etiam locum, in quo sanctus, antequam in Carthūsiae eremum secederet, aliquandiu fuit versatus, Siccæ-Fontanae solitudinem existitisse. Et sanctum sane in hac, antequam Carthusiam adierit, aliquanto temporis spatio habitasse, mihi sat verosimile, ne dicam certum, faciunt, quae Mabillonius, quem etiam in margine laudant, loco supra citato in medium adducit. Verum cum ex hisce ibidem, non monachicam, sed eremiticam duntaxat vitam duxisse sanctus intelligatur, qua ratione veritati congruunt tituli diversi funebres proxime recitati. quibus Brunonem primo monachum, ac deinde eremitam factum esse decemur? Difficilis sane implicatusque valde hic nodus videtur. Verum quid si sanctus a monachico habitu, quem mox, cum in Siccæ-Fontanae solitudinem sese abdidit, induerit primo quidem monachus, eremita vero post a vivendi norma, quam et tunc deinde amplexus sit, factus fuisse in praefatis titulis funebribus dicatur? Quid si etiam id fiat, quod in Molismensi abbacia, Siccæ-Fontanae solitudini vicina, reipsa monachum, monachico etiam habitu assumpto, egerit, ac deinde tum in Siccæ-Fontanae solitudine, tum in Carthūsiae Calabriaeque eremis vitae eremiticae sese dederit? Sane ut postremum hoc verosimillimum putem, faciunt tum dicti tituli funebres, tum votum induendi monachum, a sancto ex dictis ante emissum; ut autem alterutrum astruatur, suadere etiam videtur, quo sancto ab Ecclesiae seu abbatiae Molismensis seu Molerniensis monachis parentatum fuit, funebris titulus, inter recudendos 40. Hoc enim, familiarissimum sibi fuisse S. Brunonem, laudati monachi produnt. « Nostris inquirunt, versiculis, qui habitamus Molernium addentes vobis, qui estis Turri,

innotescimus, quod pro Domino Brunone patrono vestro, nostro autem familiarissimo, missarum solemnibus diebus triginta celebravimus; etiam ejus obitus anniversarium diem in catalogo fratrum nostrorum conscripsimus. »

418. At vero, inquit, etsi primorum quinque Carthusiæ priorum chronologus seu antiquior sancti nostri biographus aliique recentiores non impediunt, quo minus Parisiense prodigium, si unquam contigit, ultra annum 1082 queat differri, stantibus tamen iis, quæ scribunt, sanctus noster, cum sæculo valedixit, recta in Carthusiam secessisse videtur, nec alibi, antequam eo sese conferret, aliquandiu esse commoratus. Etenim, ut ab antiquiori nostro biographo ducatur initium, mox hic, recensita quam sanctus, viso horribili spectaculo, habuerit, oratione, ita prosequitur : « His vel similibus verbis atque sententiis seipsum et quosdam alios alloquens et exhortans deliberaverunt ipse et sex alii probi viri secum abrenuntiare mundo et pompis ejus, et ad perpetuam pœnitentiam peragendam eremi deserta competentia quærere, et ibidem, relictis omnibus divitiis et deliciis et honoribus hujus mundi, accipere singuli cruces suas et nudum Christum sequi per arctam viam quæ ducit ad vitam, et latam ac spatiosam deserere, quæ amatores et sectatores mundi perducit ad supplicia damnatorum. Et ideo, quia audierant famam sanctitatis sancti Hugonis episcopi Gratianopolitani, qui prius aliquo tempore ejusdem magistri Brunonis in scholis creditur socius extitisse, sancto Spiritu inspirante, proposuerunt ad memoratum sanctum episcopum simul accedere et ejusdem auxilium et consilium requirere, ut in ejus diœcesi, quam audierant multis desertis montibus abundare, mererentur locum congruum obtinere, in quo suum sanctum et salubre propositum possent effectui mancipare. Septem igitur sancti viri supra scripti prædicta de causa ad prædictum sanctum episcopum, duce sancto Spiritu, pervenerunt. » Cum igitur orationi, a S. Brunone post prodigium habitæ, mox hujus sociorumque Hugonem accedendi consilium, proximeque sæculum ad sanctum hunc episcopum accessum, nullius prorsus rei, quæ media intercesserit, mentione facta, subjungat, sanctum sane, facto Parisiensi prodigio, recta ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum se contulisse, nec alibi ante aliquandiu esse commoratum, non obscure indicat, uti quisque, quantum opinor, rem attente considerans, facile agnoscet.

419. Nec minus clare id ipsum indicat in contexta a se sancti, nostri Vita Blomenvenna. Oratione enim, qua Bruno, viso doctoris damnati spectaculo, vocatos ad sese et discipulis suis familiaribusque nonnullos allocutus atque ad pœnitentiam agendam adhortatus primum fuerit, recensita, duos Stephanos, Burgensem unum, Diensem alterum, quos hisce accenset, ita primo loquentes inducit : « Non longe a civitate Valentis, cui nostrum adhæret monasterium sancti Rufi prope fluenta Rodani in

A confinio diœcesis Diensis est civitas Gratianopolis atque in ea beatus Hugo, ejusdem civitatis episcopus, quem frequenter vidimus et cognoscimus virum utique sanctum, justum et rectum ac timentem Deum, virum in omni virtute exercitatum atque perfectum. Is habet in diœcesi sua montes altissimos, in quibus sunt deserta loca plurima, ab omni hominum transitu et consortio separata, ac per hoc ad pœnitentiam agendam accommodatissima. Iste etiam, exemplo et monitis ad pœnitentiam omnes invitans, in adventu nostro, si ipsum accesserimus, gaudebit et voti compotes faciet. Est enim supra modum pius, benignus et misericors. Nos vero, qui viam, qua ad eum itur, frequenter ambulavimus, ad ipsum vos ducere valemus; » ac deinde qui Bruno ejusque socii, probato mox omnium calculis, quod hisce verbis includitur, utriusque Stephani consilio, ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum, rebus suis compositis, consultoque in via magni nominis eremita, sese contulerint, exponit, nulla plane, quæ illorum ad hunc accessum præverit, commemorationis alio in loco mentione facta. Puteanus porro in edenda, quam concinnavit, sancti Vita ad amussim fere (neque enim, eum consulti in via eremitæ non meminisse, quidquam ad rem hic facit) Blomenvennæ consonat, ut proinde tam secundum hosce sancti nostri biographos, quam secundum alterum, num. præced. memoratum seu primorum quinque Carthusiæ priorum chronologum Bruno ejusque socii, cum sæculo nuncium remisere eremumque petiere, recta sese ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum, a quo ex dicendis in Carthusiæ solitudinem haud multo post ducti fuere, sese contulerint.

420. Verum cum Puteanus et Blomenvenna sæculo demum sexto decimo suam de sancto lucubrationem elaborarint, hisque antiquior primorum quinque Carthusiæ priorum chronologus non prius ex supra dictis, quam cum jam anni amplius centum a Brunonis essent obitu elapsi, floruerit, recentiores remotioresque ab hujus in Carthusiæ eremum secessu omnes sunt, quam ut iis umquam, quæ de hoc narrant, fidem certam atque indubitam facere possint, nedum quando cum antiquiori fidei integræ monumento pugnant; locum autem hoc postremum hic obtinet. Sanctum enim, antequam in Carthusiæ eremum sese abderet, in Siccæ-Fontanæ solitudine vitam eremiticam aliquandiu duxisse, antiqua, quam verbis supra recitatis Mabilionius laudat, monasterii Molismensis charta prodit, nec ullo ex capite vetus hoc sanctoque nostro æquale monumentum supposititium spuriumve apparet. Ad hæc opinioni, quæ sanctum, cum mundo valedixit, in Carthusiæ eremum non recta secessisse, statuit, etiam Guigo, quintus Carthusiæ prior, in conscripta a se S. Hugonis Gratianopolitani episcopi Vita suffragatur. Etenim, ubi Brunonis sociorumque ejus (adi, quæ ex ea num. 422 huc transcribentur, verba) ad Hugonem accessum refert, ita de illis scribit :

« Quærebant autem locum, eremiticæ vitæ congruum, A necdumque repererant. » Quibus verbis non obscure indicat, Brunonem ejusque socios, antequam ad Hugonem venissent, operam jam dedisse ut locum eremiticæ vitæ aptum invenirent; hinc autem sit, primo quidem, ut a vero alienum videatur, Brunonem ejusque socios, cum post prodigium jam jam mundo valedicturi essent, communi consilio, ut laudati mox biographi docent, statuisse, ad Hugonem, Gratianopolitanum episcopum, ut ab eo in diocesis Gratianopolitanæ montibus locum eremiticæ vitæ aptum impetrarent, sese conferre; deinde vero, ut vel hinc, sanctum nostrum, antequam ad Hugonem accederet, in Siccæ-Fontanæ solitudine, quo, an locus hic vitæ eremiticæ aptus esset, exploraret, ali-

quandiu fuisse commoratum, verosimile evadat, B ac proinde laudatæ a Mabillonio monasterii Molismensis chartæ, quæ id ex dictis factum prodit, pondus qualecunque accedat.

421. Accedunt tituli funebres supra laudati, qui, si sanctus noster, cum mundo valedixit, recta in Carthusiam, ubi eremiticam vitam duxit, secesserit, veritati laud. satis apte intelligentur congruere. Omnibus itaque sedulo perpensis, dubitandum vix apparet quin sanctus, cum sæculo nuntium remisit, non recta in Carthusiam, sed alio prius concesserit. Et locum quidem, quem tunc petiit, atque aliquandiu inhabitavit, Siccæ-Fontanæ solitudinem fuisse, Laudata supra a Mabillonio monasterii Molismensis charta fidem facit. Verum quanto quidem temporis C spatio Bruno in hac, antequam ad Carthusiæ eremum seu ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum se conferret, fuit moratus? Nihil omnino, ut quid certi hac de re statuatur, occurrit. Cum ecclesiæ seu monasterii Molismensis, solitudini Siccæ-Fontanæ adjacentis, monachi in titulo funebri, quo Brunoni parentarunt, familiarissimum suum ex jam dictis eum appellent, sanctum. sane, quo eis adeo notus esse potuerit, temporis spatio satis longo in solitudine illa aut etiam in ipso, in quo ex dictis monachum egerit, Molismensi monasterio esse commoratum, sat verosimile apparet. Quid si ergo per annum circiter aut adhuc diutius ibidem hæserit, ac tum denuo, cum locum vitæ eremiticæ, cui se dederit, minus aptum experiretur, ad Hugonem Gratianopolitanum, ut ab eo aptiorem obtineret, sese contulerit? Id sane a verisimilitudine minime abhorreret mihi videtur. Jam vero, cum hæc ita sint, sanctusque, ut supra docui, certe non ante annum 1081 in solitudinem; sæculo relicto, abierit, nec scrius ex dicendis, quam anno 1084 circa diem S. Joannis Baptistæ sacrum Carthusiæ eremum sit ingressus, consequens sit, ut vel anno 1081 vel altero e binis sequentibus in solitudinem, quæ ex dictis Siccæ-Fontanæ indubie fuerit, sese, sæculo relicto, primum abdidit. Aliâ, ut tempus, quo id evenerit, propius determinem, invenire haud quivi. Ad alia modo, quæ post secuta sunt, discutienda progrediamur.

§ XXV. *Sancti ad Hugonem, Gratianopolitanum episcopum, accessus, quales ejus fuerint socii, et an tunc sacerdotio initiatus exstiterit.*

Cum sanctus noster, sexque ejus socii, quibus ille, ut apparet, eremiticæ vitæ desiderium inspirarat, locum hactenus huic vitæ generi satis aptum, ut ut diligenter quæsitum, haud invenissent, ad Hugonem tandem Gratianopolitanum episcopum, ut ab eo, de cujus virtutibus plane eximiiis vitæque sanctitate inaudierant, locum quemdam proposito suo idoneum impetrarent, pervenerunt. Hæc aliaque nonnulla fas est colligere ex Guigone, quinto Carthusiæ priore, in sancti illius antistitis Vita, apud nos. tom. I Aprilis edita num. 41 ita scribente: « In his (sanctus Hugo) agebat, et, ecce, tribus necdum in episcopatu, post monasterii reditum, completis annis, adest magister Bruno, vir religione scientiaque famosus, honestatis et gravitatis ac totius maturitatis quasi quoddam simulacrum. Habebat autem socios magistrum Landuinum, qui post eum Carthusiæ prior exstitit, duos Stephanos, Burgensem et Diensem (hi S. Rufi canonici fuerant, sed desiderio vitæ solitariæ ei, abbate favente, sese junxerant) Hugonem etiam, quem cognominabant Capellanum, eo quod solus ex eis sacerdotis fungeretur officio; duos laicos, quos appellamus conversos, Andream et Guarinum. Quærebant autem locum eremiticæ vitæ congruum necdumque repererant. Hac ergo spe, simul et suavi sanctæ conversationis ejus odore trahente, ad virum sanctum venerunt. Quos ille non solum gratanter, sed et reverenter suscepit, tractavit et voti compotes fecit. Ipso namque consulente, juvante, comitante, Carthusiæ solitudinem intraverunt atque extruxerunt. Viderat autem circa id tempus per somnium in eadem solitudine Deum, suæ dignationi habitaculum construentem, stellas etiam septem, ducatum sibi præstantes itineris. Erant vero et hi septem. »

423. Scriptor anonymus, qui e primorum quinque Carthusiæ priorum chronologo supra sæpissime laudato, aliisque brevem ordinis Carthusiensis historiam, a Marteneo tom. VI amplissimæ collectionis a col. 151 insertam, contexit, narrationem quoque, qua, uti hic a Guigone sit, et sancti nostri D ad Hugonem, Gratianopolitanum episcopum, accessum et visionem huic divinitus oblatam refert, suppeditat; verum a jam huc transcripta Guigonis narratione non nihil discrepat, licet interim et hæc e Guigone a quinque primorum Carthusiæ priorum chronologo esse depromptam, et hunc ipsis Guigonis verbis usum fuisse, profiteatur. Lubet et ejus verba huc spectantia, quod nonnulla annotanda offerant, huc transcribere. Ab iis, quibus sancti ad Hugonem accessum exponit, duco initium. Sic habent: « Adest magister Bruno, vir religiosus scientiaque famosus, honestatis, gravitatis ac totius maturitatis quasi quoddam simulacrum, habebat autem idem socios propositi sui, magistrum scilicet Landuinum, qui post eum exstitit prior Carthusiæ

et duos Stephanos, Burgensem et Diensem : ii ambo Beati Rufi canonici fuerunt; sed desiderio solitariae vitae, eis abbate eorum favente, sese ei conjunxerant; Hugonem quoque, quem cognominabant Capellanum, eo quod solus ex iis sacerdotio fungeretur, duos autem laicos, quos appellant conversos, Andream scilicet et Guarinum. Querebant autem locum eremiticæ vitæ congruum et necdum repererant : vigilante autem prædicto episcopo et de visione septem stellarum (quæ ei scilicet paulo ante fuerat oblata) cogitante, adsunt præfati septem viri, scilicet magister Bruno cum sex præfatis sociis suis. Cadentibus autem iis septem ante pedes sancti viri, conferebat ipse sanctus vir in corde suo de septem stellis quas in visione viderat; qui eos benigne levavit ad pacis osculum, et inquisita et diligenter intellecta, qua de causa, venissent, dixit eis : Scio locum vestrum, a Deo vobis paratum, et duxit eos non sine grandi labore ad locum, ubi steterunt stellæ septem, et ait : Ecce locus vester. »

424. Ita anonymus laudatæ Historiæ ordinis Carthusiensis auctor, nonnihil sane et a Guigone et ab anonymo, qui Guigonis verba proxime recitata in opusculum suum intulit, primorum quinque Carthusiæ priorum chronographo seu antiquiore Sancti nostri biographo dissonans, ut illius verba proxime pariter hic recitata cum Guigonis verbis conferenti patebit. Audi modo, qui, Hugoni Gratianopolitano episcopo, cum ad sanctum hunc antistitem sanctus noster accessit, visionem, de qua ex dietis etiam Guigo, divinitus oblatam referat. Hanc, quam Guigo, huncque secutus dictus anonymus, paucis duntaxat hisce verbis memorant, « Viderat autem præfatus episcopus (Hugo scilicet) circa idem tempus (quo nempe ad eum S. Bruno ejusque socii accedebant) per somnium in eadem (Carthusiæ) solitudine Dominum suæ dignationi habitaculum construendum, stellas etiam septem ducatum sibi præstantes itineris, » prolixius ille, additis etiam nonnullis, quæ a Guigone absunt, adjunctis, hunc in modum proxime ante verba supra recitata exponit, « Septem igitur viri infra descripti (Bruno videlicet sexque ejus socii) præfata de causa (ut nempe locum vitæ eremiticæ aptum invenirent) ad prædictum sanctum episcopum (Hugonem Gratianopolitanum), duce Spiritu sancto, pervenerunt. Cumque intrarent præfatum civitatem (Gratianopolim) contigit, ut præfatus sanctus episcopus in camera sua obdormiret : viditque in somnis sanctam visionem : et ecce, septem stellæ cadebant ante pedes ejus, et postea ascendebant per diversos montes et multa deserta usque ad quemdam locum horridum valde, et a populis remotum, Carthusia nuncupatum, steteruntque ibi. » Hactenus laudatæ ordinis Carthusiensis Historiæ auctor; qui, cum præterea, narrationem, num. præced. hunc transcriptam, daturus, ipsis sese id primorum quinque Carthusiæ priorum Chronici verbis facturum insinuet, præ manibus habuisse videtur opusculi hujus exem-

plar, iis adjunctis auctum, quæ, qui illa eidem adjecit, scriptor recentior verosimilia arbitratus est, nec tamen, quantum opinor, in auctore monumentove vetustiori invenit.

425. Ita vel ideirco quantum ad hoc postremum autumo, quod tunc primum, cum jam Bruno ejusque sex socii urbem Gratianopolitanam ingrederentur, visionem S. Hugoni, Gratianopolitano episcopo, oblatam fuisse scribat, idque cum narratione Guigonis non satis conveniat. Illud enim hic S. Hugonis biographus, non per, sed, « circa idem tempus, » quo Bruno ejusque socii Gratianopolim venerunt, factum prodit, ut proinde, spectata Guigonis auctoritate, oblata S. Hugoni visio aliquanto temporis spatio sancti in urbem Gratianopolitanam ingressum præcesserit. Recentiores sancti nostri biographi, Puteanus videlicet, Blomenvenna et Surlus, qui variis adjunctis, nec a Guigone, nec ab antiquiore nostro biographo expressis, sancti nostri ad S. Hugonem Gratianopolitanum accessum, oblatamque huic visionem exornant, de tempore, quo hæc acciderit, verosimilius atque ad Guigonis narrationem accommodatius loquuntur. Ac Puteanus quidem visionem nocte, quæ Brunonis sociorumque ejus in urbem Gratianopolitanam adventum præcessit, Hugoni oblatam refert, Blomenvenna vero et ex hoc Surlus tunc, cum Sanctus noster sexque ejus socii Gratianopolim pergerent. Omnia Blomenvennæ verba, visionem illam sanctique nostri ad S. Hugonem accessum spectantia, ob ea, quæ num. 23 dixi, hic transcribo. Primo itaque, sanctum nostrum, Gratianopolim pergentem, magni nominis eremita in via consulto, iter prosecutum fuisse, narrat, ac deinde, quæ ad institutum præsens pertinent, subjungit.

426. Sunt autem hæc : « Viderat eodem tempore sanctus Hugo episcopus in somnis Deum in solitudine Carthusiæ suæ dignationi habitaculum construendum; septem quoque stellas aureas in modum coronæ dispositas atque a terra paululum elevatas, a cæteris in firmamento fixis situ, motu, colore et splendore differentes, itineris sibi ducatum præstantes. Cogitante autem eodem tempore, adhererunt viri supra dicti (Bruno nimirum ejusque socii) præ foribus palatii episcopalis. Hujus rei meminit vir venerabilis Guigo in Vita ejusdem sancti Hugonis in hæc verba : « Adest, inquit, magister Bruno, vir religiosus scientiaque famosus, honestatis et gravitatis ac totius maturitatis quasi quoddam simulacrum. Habebat autem socios suos præ nominatos. » Querebant vero locum eremiticæ vitæ congruum, necdumque repererant. Cum ergo nunciatum episcopo fuisset, viros præfatos ipsius postulantes colloquium præ foribus præstolari, confestim eos introduci jubet. Quibus ingressis et ad pedes ejus humiliter prostratis optatam largitus est benedictionem. Cum vero elevati ab ipso secum pariter consedisent, causam adventus ipsorum diligenter sciscitatus est. Brunone autem pro-

sequente ea, quæ Parisius in clamoribus prædicti A doctoris acta fuerant, nec non confederationem mutuam in proposito solitariæ vitæ, auxilium etiam ad inveniendum locum aptum pœnitentiæ rogante, episcopus præ novitate rei primum obstupuit, ad ipsorum tamen conversionem, animi stabilitatem, ardui propositi, pluribus profuturi sibi que ostensæ visioni accommodi utilitatem oculos aeflectens, amplexans viros cum ingenti gaudio non solum grantanter, verum etiam reverenter suscepit, et benigne tractavit. Facto quoque in se Spiritu Domini, intellexit visionem eis que per ordinem cuncta, quæ viderat, enarravit, et locum, quem quærebant, jam sibi divinitus revelatum asseruit.

427. « Septem quippe viros, terrena despicientes, deserta quærentes et per desiderium æternorum, B velut astra micantes, septem stellarum numero designari non hæsitavit. » Hactenus Blomenvenna, S. Hugoni, Gratianopolitano episcopo, visionem non tunc primum, cum jam Bruno ejusque socii urbem Gratianopolitanam ingrederentur, sed aliquando citius, cum scilicet in itinere versus hanc adhuc versarentur, fuisse oblatam, memoriæ prodens, ut jam monui. Et vero visionem illam vel tunc vel certe, ut Puteanus ex jam dictis tradit, nocte illa, quæ sancti ejusque sociorum in præmemorata urbem adventum proxime prægressa est, non autem tunc primum, cum Gratianopolim illi jam ingrederentur, evenisse verosimillimum est, tum quod ex dictis cum Guigonis narratione id magis congruat, tum quod visio illa, utpote per C somnium Hugoni oblata, nocte verosimillime acciderit, sanctusque ac ejus socii, non noctis, sed diei tempore, Gratianopolim verosimillime sicut ingressi. Alia modo, quæ Blomenvenna aliique de visione Hugoni ablata memorant, etiam discutiamus. Secundum hunc scriptorem Hugo episcopus, cum jam Bruno ejusque socii Gratianopolim advenissent, præque foribus palatii episcopalis starent, de visione sibi divinitus oblata cogitavit. Idem etiam memoriæ prodit brevissima ordinis Carthusiensis Historia, a Marteneo tom. VI amplissimæ collectionis ex dictis incerta, uti etiam in sancti nostri Vita num. 29 Puteanus. Et vero, si vel tunc primum, cum Bruno ejusque socii Gratianopolim ingrederentur, vel nocte, huic eorum ingressui proxime prævia, visio illa acciderit, Hugonem sane de ea tunc, cum illi ad ostium, alloquium ejus petentes, jam adstarent, cogitasse, vero neutiquam apparet absimile.

428. Licet enim, Hugonem episcopam, dum Bruno ejusque sex socii ei jam præsentem astarent, de visione sibi oblata cogitasse, Guigo verbis supra recitatis duntaxat insinuet, nihil tamen impedit quo minus et tunc et paulo ante, cum scilicet in episcopi conspectum Bruno ejusque socii nondum fuissent adducti, de eadem visione Hugo cogitarit. Attamen cum hæc ex dictis verosimillime non tunc primum, cum Bruno ejusque socii Gratianopolim

ingrederentur, Hugoni fuerit oblata, dubiumque itidem ex dictis sit, noctene illa, quæ sancti in urbem Gratianopolitanam ingressum proxime præcessit, an aliquanto citius id evenerit, nec, si postremum hoc locum habuit, ulla ratio suppetat, quæ Hugonem Gratianopolitanum episcopum, sancto ejus alloquium ad palatii ostium adhuc præstolante, de visione meditatam fuisse suadeat, feceritne id tunc vere sanctus ille antistes, pro certo asseverari non potest, cum id nec in Guigonis, nec in alterius cujuscunque scriptoris antiqui auctoritate fundamentum habeat. Hinc etiam, an stellæ septem, quæ Hugoni in memorata visione apparuerunt, tales existerint, quales eas extitisse, Blomenvenna, cui hæc in re Puteanus in sancti Vita num. 29 etiam consonat, verbis proxime huc transcriptis tradit, mihi admodum dubium apparet, uti etiam an eo modo, quem vel bini hi S. Brunonis biographi, vel brevissima plus semel jam laudata ordinis Carthusiensis Historia assignat, sese Hugoni spectandas exhibuerint, itemque an una ex hisce, qua S. Bruno designatus fuerit, cæteris lucidior exstiterit; quod etiam non quidem apud Blomenvennam aut Puteanum, sed apud Zachariam Benedictum in sancti nostri Vita, stylo ligato sub sæculi sexti decimi initium ex supra dictis conscripta, aliosque nonnullos recentiores, quos hic nominare nihil attinet, memoriæ proditum invenio.

429. Versus omnes, quibus tum id, tum integram stellarum septem visionem, Hugoni oblatam, metricus ille sancti biographus canit, lubet huc, quod id futurum sperem lectori non ingratum, transcribere. Sic habent:

*Jamque propinquabat Bruno, stipante cætera,
Gratianopoli; a priscis fuit olim dicta Misora.*

Ac deinde, nonnullis interpositis:

*Mox igitur septem stellas ex æthere summo
Demisere poli; quibus una nitentior ibat
Ante alias, nec non Phœbi nascentis ab ortu
Ferre videbatur gressum ad sublimia tecta
Præsulis Hugonis, rigidumque ascendere montem,
Qui vicinus erat, celoque incumbere saxo.
Talia, quum dulci decumberet ille sopore,
Suspicit; e somno postquam expergiscitur, omne
Mente agitat factum, pensat secum atque repensat.
Quid, bone, vult, Deus, hoc, inquit, mirabile si-*

[gnum?]

*Quid, rogo, portendunt hæc septem sidera mundo?
Altius hæc igitur dum cogitat, imminet urbi
Sex socii doctor comitatus et introit ædem
Pontificis, quem se secreto affamine dixit
Visere velle. Intra penetralia adducitur aula,
Et comites pariter. Flectens genua, oscula figit
Sacris manibus Bruno, sicque incipit ore, etc.*

430. Nec tantum visionis, Hugoni Gratianopolitano episcopo oblatae, adjuncta proxime hic jam memorata, quæ a Puteano, Blomenvenna, Zacharia benedicto aliisque recentioribus absque antiquo vade referuntur, ancipitis admodum ac dubiæ sunt

fidei, verum etiam, quod Blomenvenna (adi ejus A verba proxime huc transcripta) de relata a Brunone Hugoni episcopo luctuosa damnati doctoris Parisiensis historia affirmat. Præterquam enim, quod huic unquam fuisse locum, certum ex jam supra dictis non sit, feralis prodigii apud Hugonem meminisse sanctum nostrum, a nullo prorsus alio scriptore, qui fidem utcumque rei facere natus sit, litteris commendatum invenio. Ut ut id sit e modo interim, quo tum Blomenvenna, tum alii jam laudati scriptores dictam stellarum septem visionem hujusque adjuncta referunt, veritati liquet esse ap- prime consonum, quod §. 22 docui, in rebus scilicet seu factis historicis rei substantiam ab ejusdem adjunctis esse distinguendam, ferique nonnunquam, ut quæ adjunctis vel nullis fere vestita vel omnibus B prorsus destituta apud scriptores antiquos invenerunt recentiores, ea ipsi adjunctis, quæ verosimilia rebantur, pro arbitro ornarent. Guigo in Vita S. Hugonis Gratianopolitani episcopi (adi ejus verba num. 422 recitata) visionem duntaxat refert, qua Hugo in somnis viderit Deum, in Carthusiæ solitudine dignationi seu majestati suæ habitaculum con- struentem, stellasque præterea septem, quæ itineris, ad id ducentis, Hugoni sese duces offerrent; scri- ptores autem proxime citati et modum et tempus visionis aliaque adjuncta rei hujus substantiæ ad- jecerunt, quæ tamen omnia et singula, contra ac illi existimasse videntur, verisimilia non sunt, uti palam est ex jam dictis. At vero, invenio etiam, C qui visionem illam alteri, quam Hugoni Gratiano- politano episcopo oblatam fuisse scripserit. Gau- fredus is est Vosiensis prior.

431. Res hæc, ut fidem supra datam liberem, modo examinanda. Hic itaque scriptor in Chronico suo apud Labbeum tom. II, bibliothecæ novæ librorum mss. pag. 289 ita memorat: « Ordo Carthu- siensium sanctissimus incepit hoc tempore scilicet anno 1086 (imo ex dicendis anno 1084) per Bruno- nem virum sanctum, natione Alemannum de Colo- nia Agrippina, magistrum in theologia, cum sex aliis venerabilibus viris in diocesi Gratianopolita- nensi. Hic ordo, teste B. Bernardo, inter omnes ecclesiasticos ordines primatum tenet, non ratione temporis, sed vigore sanctitatis; unde ipse vocat eum speciosissimam columnam Ecclesiæ. Victor papa, dum esset monachus Cassinensis, per somnium vidit Deum suæ dignationi in solitudine Carthusiæ habitaculum construendum, et dicitur, quod spiritu prophetiæ pollebat. » Gaufredus sæculo duodecimo, ac proinde annis nondum centum, imo forte ne quin- quaginta quidem ab obitu S. Brunonis elapsis, floruit; unde videri potest, quæ de Brunone institu- toque per eum ordine in litteras misit, sat probe explorata habuisse: verum, quidquid de Gaufredi ætate auctoritateque sit, hac equidem in re Gui- gone, quinto Carthusiæ prior sanctique Hugonis biographo standum est. Præterquam enim quod Hugoni Gratianopolitano episcopo fuerit æqualis

familiarisque, quæcumque in hujus Vita, summi pontificis jussu a se contexta, memoriæ prodit, vel ipsemet oculis suis aspexit, vel e testibus oculatis aut ex ipso etiam S. Hugone didicit, ut verosimilime, et quod de visione præmemorata Hugoni oblata scribit, ex hoc ipso etiam audierit. Ast, inquires, etsi id ita sit, nondum tamen est consequens, ut Gau- fredus Victori III papæ, antea Cassinensi monacho nomine Desiderio, visionem qua hic Deum, in solitudine Carthusiæ habitaculum sibi construendum viderit, perpetuam ascribat. Deus enim et Victori et Hugoni, quid in Carthusiæ solitudine facturum esset, visionibus duabus diversis revelare potuit.

432. Fateor, sic habet: verum de una eademque visione, de qua Guigoni sermo est, sermonem etiam esse Gaufredo, vel ex eo liquet, quod sequentia verba, « Vidit Deum, suæ dignationi in solitudine Carthusiana habitaculum construendum, » quibus hic illam exponit, ad apicem fere etiam occurrant in narratione Guigonis, num. 422 data. Imo vero consequi hinc videtur, Gaufredum verba illa ex Vita S. Hugonis, per Guigonem scripta, aut certe e scripto alio, in quod eadem ex hac fuissent illata, mutuatum esse, visionemque, per illa sancto isti antistiti attributam, casu nescio quo, Victori papæ perperam ascripsisse. Accedit, a Gaufredo, dum hoc facit, nova et inaudita revelari, ut Carthusianus anonymus Annalium ordinis sui libri quarti hactenus non vulgati auctor verbis num. 305 huc transcriptis recte observat; neque enim scriptorum etiam illorum, qui Victoris papæ meminerunt, ullus est, qui, qua de hic agimus, visionem ei fuisse oblatam, memoriæ prodit. Ad hæc quorsum, quæso, visionem hujusmodi Victori adhuc Cassinensi monacho Dominus obtulisset, Hugoni autem illam Deus obtulit, tum ut quis Brunoni ejusque sociis Gratiano- poli venturis assignandus esset eremiticæ vitæ ducentæ locus, Hugoni aperiret, tum ut hunc, quo Brunoni ejusque sociis favorem opemque imperde- ret, excitaret. Fas est id colligere e verbis, quæ Guigo, quam narrat, visioni præmittit ac deinde etiam subjungit.

433. Etenim verbis num. 422 huc transcriptis, quibus visionem Hugoni divinitus oblatam refert, mox subjungit: « Erant vero et hi septem. Quapropter non istorum tantum, sed et qui successerunt eis, consilia libenter amplexus est, et usque ad mortem Carthusiæ habitatores consiliis fovit semper et beneficiis. » Quibus verbis non obscure indicat, per stellas septem, quæ S. Hugoni in visione apparue- rant, designatos fuisse S. Brunoni ac sex ejus socios, hincque factum, ut sanctus ille Gratiano- politanus præsul, qui id sibi, agente intus Deo, per- suasum habebat, toto vitæ suæ tempore non solum in S. Brunonem ejusque socios, verum etiam in eorundem sequaces beneficis exstiterit. Nec alia etiam ex causa factum esse, ut Hugo Brunoni ejus- que sociis Carthusiam inhabitandam assignarit, comitem sese hanc adeptibus junxerit, necessariæque

ædificia exstruentibus auxilium opemque attulerit, Guigo pariter sat clare innuit, ut verba ejus num. 422 huc transcripta consideranti pateat. Jam vero cum id ita sit, fuit sane, cur narratam a Guigone visionem divina benignitas Hugoni offerret. Ast quorsum, iterum peto, simili favore Victorem papam, Cassinensem adhuc monachum, affecisset? Id sane (neque enim Victor, uti infra docebo, institutum a Brunone ordinem confirmasse est putandus) nullius plane utilitatis futurum fuisse videtur, ac proinde vel hinc, factum non esse, apparet. Posse quidem modo hic de S. Hugonis erga S. Brunonem ejusque socios benevolentia, de hisce per illum in Carthusiam inductis aliisque nonnullis huc spectantibus tractari; verum id § seq. commodius præstabitur, cum hic nonnulla adhuc, quæ ad sanctum ejusque socios pertinent, dilucidaro. « Habebat autem » (Guigonis sunt de S. Brunone, ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum accedente, verba num. 422 jam recitata) » socios magistrum Landuinum, qui post eum Carthusiæ prior existit, duos Stephanos, Burgensem et Diensem (hi S. Rufi canonici fuerant, sed desiderio vitæ solitariæ ei, abbate favente, sese junxerant) Hugonem etiam, quem cognominabant Capellanum, eo quod solus ex eis sacerdotis fungeretur officio; duos laicos, quos appellamus conversos, Andream et Guarinum. »

434. Sex itaque sanctus, cum ad S. Hugonem Gratianopolitanum antistitem accessit, socios tantum sibi habebat adjunctos, verum cum hi omnes una cum sancto, quemadmodum Guigo per verba num. 422 recitata fidem facit locum eremiticæ vitæ aptum quæsierint, talemque, cum ad Hugonem venissent, nondum invenissent, aliquanto temporis spatio omnes una cum sancto nostro in solitudine Siccæ-Fontanæ vitam eremiticam, antequam Gratianopolim ad Hugonem sese conferrent, duxisse videntur. Jam vero cum in monasterii Molimensis charta, supra e Mabillonio laudata partimque recitata, Petrus et Lambertus, qui sex sociis, una cum Brunone Gratianopolim profectis, a Guigone non accensentur, Brunonis in solitudine Siccæ-Fontanæ discipuli fuisse tradantur, sanctus plures, quam sex socios, cum mundo valedicturus Remis excessit, aut saltem, cum in solitudine Siccæ-Fontanæ jam versaretur, verosimiliter sibi habuerit adjunctos, sex videlicet supra a Guigone enumeratos, Petrum ac Lambertum, in laudata e Mabillonio charta memoratos, et nonnullos forte adhuc alios, qui una cum duobus hisce in solitudine Siccæ-Fontanæ versati sint, quando inde cum enumeratis a Guigone sociis sanctus noster, locum proposito suo exsequendo aptiorem quæsiturus, Gratianopolim ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum se contulit. Verum an hi omnes e clero Remensi existere? Fuisse quosdam, qui cum sancto in solitudinem sese recepere, e clero Remensi; Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. IX, pag. 236, non obscure docent. Ast an vere e clero illo Petrus et Lambertus, qui ex dictis

A sancto cum Remis in eremum abiit, aut certe cum in solitudine Siccæ-Fontanæ jam versaretur, adhæsere, exstiterint, compertum haud habeo; quod vero ad sancti socios, a Guigone recensitos, pertinet, fuerint horum ullus ex eodem clero, valde est dubium. Ita apparet ex iis, quæ de singulis eo ordine, quo a Guigone supra recensentur, jam nunc adducam in medium.

435. Landuinus apud Labbeum tom. I, bibliothecæ novæ librorum mss. pag. 639 in antiquissimo, cujus num. 4 et seqq. data notitia, primorum quatuor Carthusiæ priorum Chronico insigne sibi contextum habet elogium. His verbis concipitur: « Landuinus, natione Tuscus ex urbe Luca, litteris et ipse divinis et humanis eruditus, annis decem B Carthusiæ præfuit. Qui cum ad magistrum Brunonem pergeret, incidit in manus Guitberti schismatici, quod multum horrebat. Adversus cujus minas et promissiones, dolos et violentias, divina juvante gratia, modis omnibus perseveravit inflexus. Quem in suo defunctum errore lacrymabiliter planxit, adeo ut a circumstantibus argueretur, quod eum fleret, a cujus perversitate Ecclesiam suam Christi bonitas liberasset. Post ejus obitus septimum diem etiam ipse defunctus est, positusque in monasterio S. Andreæ ad pedem montis Siraptis, cui vicinum est castrum, ubi captus in custodia tenebatur. » Tale est in vetustissimo illo fideique dignissimo monumento Landuini elogium in quo sane ne vel verbum occurrit, e quo fuisse illum cleri Remensis, utcumque colligas. Imo vero, cum natione Tuscus fuisse elogii illius, huc jam transcripti, initio dicitur, alterius potius cleri, quam Remensis fuisse videtur. Landuino proxime Guigo subjungit ambos Stephanos, Burgensem unum, Diensem alterum, qui cum fuerint, teste eodem Guigone, S. Rufi canonici, regulares scilicet, cleri Remensis clerici indubie non fuerunt. Audi interim, qui de ambobus illis canonicis, ut quæ ad eosdem spectant, magis elucidentur, Carthusianus anonymus Annalium ordinis sui libri quarti hactenus non vulgati auctor supra sæpissime laudatus loquatur.

436. « A Guigone, » inquit, « dicuntur simpliciter (duo Stephani scilicet) « canonici sancti Rufi et « desiderio vitæ solitariæ, abbate favente, sese san- D « cto Brunoni conjunxisse. » Sed utrum fuerint ex ipso Sancti Rufi monasterio totius ordinis capite, aut ex aliquo ejusdem ordinis, non habet. Surius post anonymum auctorem Vitæ sancti Brunonis, operibus illius (apud Bertholdum Remboldum, ut supra docui, excusis) præfixæ, scribit, eos fuisse alumnos monasterii Sancti Rufi, quod quidem non est inverisimile, at errat cum suo anonymo, dicens monasterium illud secus Valentiam tunc fuisse constitutum. Sic enim præfatos Stephanos cum sancto Brunone inducit colloquentes: « Non longe a Valentia, cui nostrum Sancti Rufi adjacet monasterium, prope fluentia Rhodani in confinibus diocesis Diensis, unde aliter nostrum originem duxit,

« est civitas Gratianopolis, » etc. Verum constat, A abbatiam Sancti Rufi, canonicorum regularium caput, primitus fuisse constructam Avenione extra urbem. « Ast fremente, » inquit Chopinus, lib. II Monast. tit. I, num. 1, Albiorum (Albigensium) « bello sacro, coacti sunt religiosi homines alio se- « des laresque transferre Valentiam versus Delphi- « natum, ubi cœnobium majus beati Rufi nomine « erigitur. » Hancque translationem factam fuisse tantum anno 1210 scribunt Sammarthani, alii alius eam referunt; sed nihil ad nos. Ergo corrigenda sunt quæ apud Surium et alios lectionantur de eodem monasterio juxta Valentiam constituto, quod adhuc stabat juxta Avenionem tempore instituti ordinis Carthusiensis. Apud Sammarthanos loco citato exstant litteræ Urbani papæ II, datæ anno 1096, qui- bus summus pontifex confirmat abbatiam Sancti Rufi extra muros Avenionenses ecclesias Sanctæ Mariæ infra urbem Lugdunensem et Sancti Petri secus Diam.

437. « Posset quidem fieri, ambos nostros Stephanos canonicos fuisse præfatæ ecclesiæ Sancti Petri Diensis, sed non constat, an illis temporibus hujusmodi ecclesiæ sive prioratus, quas et cellas vocabant, novitios admitterent ad profitendum; aut canonicos jam professos ex archimonasterio Avenionensi recipere, ut conjicere erit ex subjecto exemplo. Inter titulos infra annum obitus sancti Brunonis conscriptos legitur Titulus fratrum sancti Rufi in Costa Sancti Andreæ, in finibus Allobrogum juxta Viennam metropolim, in quo Titulo (inter recedendos 14) sic loquuntur canonici ejusdem ecclesiæ: « Nos fratres ex canonicis Sancti Rufi com- « morantes in quadam cellula Sancti Andreæ, quæ « vulgo Costa vocatur, præpiissimi anima Brunonis « per septem dies continuos matutinas et missas « celebrabimus. Et sicuti uni ex nobis præanimæ « ejus solatio præbendam dabimus. Et in catalogo « fratrum nostrorum nomen ejus scriptum habebi- « mus. » Cum se dicant « Fratres ex canonicis San- « cti Rufi commorantes in quadam cellula Sancti « Andreæ, » etc., aperte innuunt, se fuisse alumnos principalis abbatiam Sancti Rufi. Ex qua etiam nostros Stephanos fuisse verisimilius est, et recte colligendum videtur ex verbis Guigonis nostri, quibus dicit, eos, « Favente abbate, » qui non potest esse alius, quam abbas Sancti Rufi Avenionensis, « sese sancto Brunoni conjunxisse. » Præterea cum præfati canonici, cellulæ Sancti Andreæ tunc incolæ, tantum beneficium contulerint sancto Brunoni, nomenque ejus catalogo fratrum suorum ascripserint, non levis est conjectura, eos id beato Viro concessisse, rogantibus duobus Stephanis, suis quondam in primario Sancti Rufi monasterio commilitonibus, tunc vero Carthusiensibus monachis. » Hactenus Carthusianus noster annalista anonymus, « quo hic potissimum evincere contendens, videlicet « in primario canonicorum regularium S. Rufi monasterio Brunonis ætate prope Avenionem situm

fuisse, hujusque alumnos existisse duos Stephanos, Burgensem et Diensem, Sancti nostri socios.

438. Ac primum quidem contra Surium, huncque prægressos Puteanum et Blomenvennam, qui monasterium illud Valentiam tunc fuisse adjectum, afflicta a sese alteri e Stephanis oratione indicant, indubitatum efficit; quod vero ad secundum pertinet, verosimile saltem id reddit. Verum cujuscunque demum monasterii alumni exstiterint duo Stephani, canonici equidem regulares fuerunt, ac proin, quod huc potissimum spectat, indubie non e clerico Remensi, ut supra jam monui. Superest ut de Hugone, qui, e sociis S. Brunonem ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum comitatis, ultimo loco nominatur, qualemcunque notitiam nunc demus. Eum Morotius in Theatro chronologico sacri ordinis Carthusiensis inter Majoris Carthusiæ priores loco sexto collocat, sequentique ornat elogio: « Hugo sex Brunonis, a mundo recedentis, symmystarum quartus et capellani titulo a reliquis distinctus, quod, iis sacerdotio minime initiatis, a sacris foret, Carthusiam, primo suæ conversionis tempore inchoatarum, effeta jam ætate biennio rexit. Eo exacto, successorem enixe deprecatum lætabundus cum excepisset, septennium supervixit, quo toto sese ad æternitatem composuit. » Guigo, quintus Carthusiæ prior, anno 1137 diem extremum clausit; quare, si vera hic memoret Morotius, ad annum usque 1145 vitam Hugo protraxerit, ut verba scriptoris hujus jam nunc recitata consideranti patebit. Ut ut res hæc habeat, nihil equidem verbis recitatis suppeditat Morotius, unde Hugonem fuisse e clerico Remensi, utenque conficias, ac proin id, utpote quod nec aliunde possit probari, admodum est dubium, etsi interim nihil etiam occurrat, unde Hugonem ex altero potius quam e Remensi clerico fuisse merito arguas. Dubium itaque, uti ex omnibus in medium modo adductis (neque enim Andreas et Guarinus, utpote laici, commemorandi hic sunt) manifestum efficitur, est admodum, an ullus e sociis quos Sanctus, sæculo nuntium remittens Remisque excedens, sibi habuit adjunctos, cleri Remensis exstiterit.

439. Nec aliquot ex hisce clericis Remenses fuisse, asseruissent laudatæ Historiæ litterariæ Franciæ scriptores, si considerassent Sanctum his alio migraturum urbe Remensi excessisse; primo quidem, quo Manassem archiepiscopum vitaret, anno secundum jam dicta vel 1076 vel sequenti; secunde autem, ut in eremum, potquam pristino statui aut forte etiam meliori, Manasse expulso, Remis restitutus fuisset, anno 1081 aut altero, ut supra jam docui, e binis sequentibus; ac certe quidem priori vice, at non item posteriori, Sanctum ex ante dictis ac maxime e Guiberti abbatis Novigentini testimonio clericos aliquot Remenses socios sibi habuisse adjunctos. Porro Guigonis verba, num. 422 huc transcripta, ulteriori adhuc commutatione indigent. Cum enim iis dicatur Hugo, e so-

ciis S. Brunonis unus, capellanus appellatus fuisse, eo quod solus ex eis sacerdotis fungeretur officio; quæri hic jam potest, primo quidem an Sanctus reliquique ejus tres clerici socii, ambo scilicet Stephani et Landuinus sacerdotio unquam fuerint initiati, secundo autem an Sanctus, jam tum cum ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum accessit, ad dignitatem illam non fuerit euectus. Et Landuinum quidem alterumque e duobus Stephanis, Burgensem nempe, etsi tunc, cum Gratianopolim cum Brunone venerunt, sacerdotes nondum fuerint, postea tamen ad dignitatem hanc fuisse promotos, Carthusianus noster annalista anonymus sat apte probare videtur. Verba ejus proinde eo facientia huc transcribo :

440. « Postea, inquit, ad sacerdotii dignitatem fuisse euectos Landuinum et Stephanum Burgensem, extra omne dubium esse debet, quia nempe, ut subdit, alioquin non potuissent regimen animarum habere in ordine, sicut habuerunt Landuinus in Majori Carthusia, cui præfuit post sanctum Brunonem; Stephanus vero Burgensis in domo Majorevi, cujus protroprior a Guigone institutus fuit. Nec opponi possunt exempla quorundam abbatum, qui monasteria gubernarunt, etiamsi nunquam fuissent sacerdotes. Eo enim tempore, quo Carthusiensis ordo cœpit, sancitum erat, ut nullus fieret abbas, nisi etiam fieret sacerdos juxta decretum in synodo Romana sub Eugenio II, quod expresse habet, ut abbates sacerdotalem quoque honorem sint adepti; et renovatum fuit sub Hugone et Roberto Francorum regibus, ut videre est inter canones Abbonis abbatis Floriacensis capite nono decimo : « Abbates qui presbyteri non sunt, presbyteri fiant aut prelationes amittant, prout decreverat concilium Pictaviense, anno 1078 celebratum ab Hugone Diensi legato apostolico; quod postea insertum fuit decretalibus. Juxta hæc decreta sanctus Bruno sequaces suos erudiens præcepit ne ullus in priorem eligeretur, nisi posset ad sacerdotium promoveri. Unde Guigo consuetudines ordinis, sicut eas sanctus Bruno diu ante eum viva voce et exemplo instituerat, describens declarat, quod mortuo priore, conventuales majorum meliorumque consilio ex seipsis unum eligant, aut sacerdotem aut ad sacerdotium promovendum, qui in festis solemnioribus, et cum frater aliquis professionem facturus est, missam cantat majorem. »

441. Hæc ille, e quibus sane, Landuinum et Stephanum Burgensem sacerdotio fuisse aliquando initiatos, indubitatum apparet. Quod modo ad Stephanum Diensem et ipsomet S. Brunonem pertinet, fueritne Stephanus ille unquam sacerdos, admodum est dubium, nec quidquam, quo id tolli queat, occurrit; Brunonem autem, si non tunc cum ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum accessit, postea equidem sacerdotem fuisse, statet mihi vel solus collatus ab eo, servatis omnibus Ecclesiæ caeremoniis. comitis Rogerii filio Baptismus,

A ut postea videbimus. Ad hæc, sacerdotem sese fuisse, ipsemet Sanctus noster suo in Epistolæ ad Corinthios cap. 10, Commentario utcumque indicare videtur. Ibi enim sic scribit : « Fugiendum vobis est a cultura idolorum, quia calix, id est sanguis Christi, calix, dico, benedictionis, per quem benedictiones gratiarum accipimus, quia per sanguinem Christi, si digne sumimus, et a prioribus peccatis liberamur, et contra venientia confortamur : cui calici nos benedicimus, laudantes eum, quod nunquam hujusmodi calix fuerit, qui et a peccatis liberaret, et ne ultra peccaremus, confortaret. Vel calix benedictionis, id est, quem ipse Deus benedicit et consecrat; et cui nos benedicimus per officium nostrum; Deus enim hoc efficit per sacerdotem ministrum. »

B Per hæc verba Bruno eo modo hic loquitur quo, si sacerdos non exstitisset, locuturus fuisse non videtur ac proin sacerdotem se, uti apparet, utcumque indicat.

442. Verum an jam tum cum ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum accessit, ad dignitatem illam erat euectus? « Adest, » inquit loco supra cit. de S. Brunone ad Hugonem Gratianopolim accedente Guigo, « magister Bruno.... Habebat autem socios magistrum Landuinum.... Duos Stephanos, Burgensem et Diensem.... Hugonem etiam, quem cognominabant Capellanum, eo quod solus ex eis sacerdotis fungeretur officio. » Quibus e verbis, utpote quibus eo ipso loco, quo tam de Brunone, quam de ejus sociis sermo sit, solus Hugo sacerdotis officio functus fuisse asseritur, concludendum apparet Sanctum nostrum, cum ad Hugonem accessit, sacerdotio initiatum nondum fuisse. Attamen, inquit nonnulli, hosque inter Carthusianus noster annalista anonymus supra sæpissime laudatus, recitata Guigonis verba, quibus solus Hugo sacerdos fuisse affirmatur, non de ipso S. Brunone, sed de ejus dumtaxat sociis videntur intelligenda. Cum enim, aiunt, sociorum clericorum, quos Sanctus secum habebat, recensitis nominibus, Guigo statim de Hugone subjungat, « Quem cognominabant Capellanum, eo quod solus ex eis sacerdotis fungeretur officio, » videntur duo hæc verba « Ex eis » ad solos clericos Sancti socios, non autem etiam ad Brunonem, referenda. Ita illi; verum nescio, an futurum sit, ut hæc verborum Guigonis interpretatio sat accurata et ad auctoris mentem accommodata appareat. Sane hæc verba : « Quem cognominabant Capellanum » tam de S. Brunone, qui Hugonem Capellanum appellavit, quam de Sancti sociis, Landuino et duobus Stephanis, intelligenda videntur, ac proin non video, cur et hæc duo alia « Ex eis » æque ad Brunonem, quam ad ejus socios referenda non sint.

443. Accedit, integrum verborum Guigonis textum, in sensu magis obvio et naturali, quem hic scriptor indubie secutus fuerit, acceptum, videri exigere, ut Guigo intelligatur de sacerdotio, quo tum gavisus fuerit solus Hugo, Sanctusque ac reliqui ejus socii caruerint, ut proinde, si verba Guigonis eo modo.

quo verosimilius debent, intelligantur, Sanctus noster, cum ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum accessit, sacerdotio initiatus nondum fuisse videatur, nisi forte, quod tamen etiam adstruere vix ausim, a Guigone solum Hugonem sacerdotis functum officio asseverare velis, non quod solus sacerdos esse; sed quod solus munia, sacerdoti convenientia, obiret, ipsomet Brunone reliquisque ejus sociis præ humilitate aliave ex causa ab iis abstinentibus. Ast, inquires, Sanctus in pluribus titulis funebribus Ecclesiæ murus, ecclesiarum lux, metropolis Remensis columna, etiam ante suum in eremum Carthusiæ secessum, exstitisse, aut diserte asseritur, aut certe non obscure innuitur. Fateor sic habet: Verum quidni titulis hujusmodi condecorari potuerit, quod plane insigni esset tum doctrina, qua Remensis aliarumque ecclesiarum alumnos, Remos ad Sanctum audiendum magno concursu confluentes, erudiisset, tum etiam virtute, qua diu ecclesiam Remensem adversus impios Manassis, Simoniaci antistitis, conatus fuisset tutatus? Nequit itaque etiam ex honorum titulis, quibus Sanctus sive in versibus illis funebribus, sive alibi afficitur, quidquam roboris accedere ad opinionem, quæ fuisse illum jam tum, cum ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum accessit, sacerdotio initiatum, statuit, ac proin revera illum tum sacerdotem nondum fuisse, longe mihi, omnibus consideratis, verosimilius apparet. Rerum ad Sanctum spectantium seriem modo prosequamur.

§ XXVI. Sanctus Carthusiæ eremum ingreditur: quandonam id acciderit.

444. Cum Hugo Gratianopolitanus episcopus, S. Brunonem sexque ejus socios supra nominatos, quos per stellas septem, sibi in somno divinitus ostensas, designatos fuisse nullus dubitabat, Carthusiæ eremum seu montem esse illis a Deo destinatum eremiticæ vitæ ducendæ domicilioque constituendo locum, narrata, qua Deum sibi in eremo illa habitaculum ædificantem conspexerat, visione edocuisset, verbisque etiam, ut apparet, quo locum illum sibi inhabitandum deligerent, fuisset adhortatus, omnes illi et divinæ voluntati obsequi et in horridam solitudinem secedere paratissimos sese exhibuerunt. Nec multum temporis fatigatis e via corporibus in episcopali palatio, curante benignissime Hugone, reficiendis impenderant, cum itineri sese Carthusiam versus commisere, ipsumque S. Hugonem episcopum socium ac comitem sibi habentes adjunctum. Ipso namque (Hugone scilicet Gratianopolitano episcopo) consulente et juvante ac comitante Carthusiæ solitudinem intraverunt atque extruxerunt, inquit de S. Brunone ejusque sociis in Sancti illius antistitis vita loco supra cit. Guigo. Dubitandum non apparet quin sanctissimus hic præsul necessaria tum itineri isti, tum qualibuscunque seu domibus seu cellulis et sibi et Brunoni ejusque sociis in Carthusiæ eremo exstruendis necessaria parari, eoque deferri curavit. Atque id reipsa etiam factum, Za-

charias Benedictus in metrica Sancti nostri Vita, iis ante, quæ pridie Sancti nostri ejusque sociorum in eremum secessus hos inter et S. Hugonem gesta adstruit, narratis, non obscure indicat, quæpiam etiam Carthusiæ solitudinis descriptione adjecta. Versus, quibus id exsequitur, huc transcribo.

445. *Summis quumque jugis afferret Jupiter æihram,
Atque diurna novo sole intervalla redirent,
Mandat equos præsul, pulmenta que multa parari
Atque legi varios fabrili ex arte magistros.
Omnia sunt præsto, cursant per tecta magistri.
Cæmentia et lateres ac ligna feruntur onusta.
Hinnitus jumenta gravi sub pondere mittunt.
Jam montana petunt omnes; in culmen apricum
Orbita difficilis fert, imæ concava vallis
Ora patent, jamque incessu speculantur ab alto
Planitiem terræ, turresque ac oppida circum.
Quadrupedando super tumulos hiat agmen equorum.
Stapegeri sudant, certatimque ire laborant.
Ad supremum igitur tandem venere cacumen,
Hernica saxa vident, horrentesque undique rupes.
Nor arbusta illic seu ligna serentia structus.
Vix ibi sunt herbæ virides humilesque genestæ,
Et larices abiesque et tensæ in sidera pinus.*

Blomenvenna, etsi de iis, quæ hic de paratis jussu episcopi itineri sedique in Carthusia figendæ necessariis memorat Benedictus, nullo plane verbo mentionem faciat, Hugonem tamen antistitem Brunoni ejusque sociis, qualis esset Carthusiæ solitudo, cum adituri hanc jam forent, ita exponentem inducit: «Locus... vobis a Deo designatus est eremus quædam in montibus altissimis, appellaturque Carthusia. Ampla quidem sed penitus inhabitata [non habitata], solis feris pervia, hominibus vero et cæteris domesticis animantibus propter loci asperitatem pene ignota.

446. «Altis et tanquam excisis hinc inde rupibus et scopulis circumvallata, infructuosis arboribus consita, supra modum frigida et per majorem partem temporis nivibus operata; adeo etiam prærupta, sterilis et infructuosa, ut nihil in ea aut seri valeat aut meti, ad quam etiam est ascensus gravis et laboriosus; ingressus vero difficilis et periculosus, utpote inter duas miræ altitudinis rupes, quæ velut rectæ linæ sursum se erigentes, in culmen tandem coeunt, ita ut introeuntibus horrore sint et terrori. In medio vero ejus est parvus fluvius, qui GNERUS MORTUUS, quasi quædam imago mortis, dicitur, ex circumstantibus undique montibus collectus, cum strepitu maximo torrentium aut inundantium aquarum more fluens, et, ut paucis agam, tanta est loci illius asperitas, tantus horror, ut carcer potius aut purgatorii locus, quam humanæ vitæ habitaculum dici possit.» Hæc tenus Blomenvenna, sua hæc fere omnia, ut non raro alibi, e Puteano mutuatus. Atque ita quidem tum e Benedicto, tum e Blomenvenna, et, si velis, etiam e Puteano generalcm quæpiam modo habes, studiosè lector, eremi Carthusiæ seu notitiam seu descriptionem; distinetam

longe magis atque ad præcipuas ejus partes exten-
sam suppeditat Innocentius le Masson supra adhuc
plus semel laudatus lib. 1. cap. 2 operis, quod
ordinis Carthusiensis Annales inscripsit, annoque
1687 typis Correrianis vulgavit. Lubet et hanc, quod
Massonum ex dictis, in ipsa Carthusia pluribus
annis commoratum, eorumque proinde, quæ de
illa scribit, apprime gnarum, auctorem habeat,
nec dictum ejusdem Massoni Opus omnium passim
manibus teratur, huc transcribere, ut sic quas
illa, quæ milliaribus circiter decem seu tribus leucis
septemtrionem versus Gratianopoli abest, atque a
Sancto nostro inhabitata primum fuit, celeberrima
eremus sit, unusquisque habeat in promptu. His
itaque descriptio illa verbis concipitur: « Eremus
hæc nostra tunc temporis (cum in illam Sanctus sese
abdedit) longe asperior, quam nunc visitur, appa-
rebat; erat enim omnino inculta accessusque ejus
plane difficilis.

447. « Silvæ omnia fere occupabant, quæ postea
in plerisque locis eradicatæ, in prata satis amœna
conversæ fuerunt. Hujus eremi figura est veluti
oblongi amphitheatri, excelsis rupibus undique
cincti; cujus arena a parte meridionali longe depres-
sior est, et in modum monticulorum sensim se
invicem superantium assurgit, donec in loco, ubi
est situm sacellum divi Brunonis, alti montis adin-
star erecta sit, qui statim præruptis fere rupibus
clauditur. In ejus declivi constructa nunc est
domus Carthusiæ, ab illo sacello distans eo spatio,
ad quod pedibus conficiendum opus est sesquiqua-
drante horæ. In declivi ergo et submissiori parte
arenæ nostri ab ipsa natura formati amphitheatri,
quæ pars aspici meridiem, præterfluit torrens, fon-
tibus e variis deserti locis circumquaque scaturien-
tibus et illic confluentibus primo compositus;
deinde ab aquis pluviarum et nivium liquescentium
ex rupibus altissimis defluentibus tumefactus, amnes
mediocres communiter æmulatur. Sed quando abun-
dantia pluviarum est, magnis tunc adæquatur fluviiis.
Optimos etiam fert pisces, qui truttæ saxatiles
dicuntur. In superiori vero parte, quæ septentri-
onalis est, cingitur illa rupe, quæ le Col vocatur, in
cujus vertice situm est amplum et amœnum pratum,
quod rupi illi impositum est diadematis ad instar. A
dextris habet rupem, quæ vocatur Bovinant, et a
sinistris aliam, in cujus apice (nam rupes istæ
quasi per gradus se invicem superantes in sublime
origuntur) altissima illa rupe, quæ Alienard dicitur,
sita est.

448. « A parte Orientali assurgunt et se invicem
quasi manu tenent altissimæ rupes, inter quas
primas obtinet illa, quæ dicitur le Grand-Son, quod
latine sonat magnam summitatem, quia omnium
rupium censetur altissima; et sic in modum muro-
rum se protendunt rupes illæ, donec ad locum, ubi
nunc est pons Carthusiæ, per præruptum præcipi-
tium deficientes, ingressum ad eremum aperiunt
triginta aut quadraginta pedes tantummodo latum,

A Nam statim alia prærupta rupe ex alia parte tor-
rentis assurgit, ita ut duæ istæ rupes se erigere
videantur, ut in altiori parte viciniore effectæ,
quasi in mutuos ruant amplexus, quod certe mirum
naturæ artificium est. Inter utramque rupem præ-
terfluit torrens, ibique stat pons ille, per quem
datur accessus ex parte urbis Gratianopolitanæ ad
eremum et domum Carthusiæ. Ibidem etiam do-
munculam sanctus antistes Hugo construi curavit,
ut custos in ea habitaret, qui aditum ingredi volen-
tibus concederet vel negaret. Media circiter via
inter pontem illum et domum Carthusiæ sita est
domus Correræ, quæ in consuetudinibus R. Patris
Guigonis Domus inferior dicitur, ubi procurator et
conversi ad rem familiarem agendam morabantur;
B et inter pontem illum et sacellum S. Brunonis, in
quo loco primo constructa fuit domus Carthusiæ,
iter unius horæ intercedit; unde conjici potest,
quanta sit longitudo arenæ amphitheatri nostri a
parte meridionali ad septentrionalem. Ultra torren-
tem videtur amœnissimum pratum, vocatum Valom-
brey quod cingitur rupibus sensim se invicem su-
perantibus et tandem in sublime caput quasi certam
atollentibus; quas omnes superat illa, quæ
vocatur Charmanson, in cujus capite latissimum
pratum cernitur, quod vix ab intuentibus rupem
istam e domo Carthusiæ credi posset, cum ad modum
dentium alicujus scopuli summitas ejus terminari
videatur.

449. « Sed maxima pars illorum, quæ ultra tor-
rentem sita sunt, primis Patribus non fuerat donata
et termini illorum torrente clauderentur; quæ ta-
men pars postea a piis sæcularibus fuit domo Car-
thusiæ dono data, ut suis locis in secundo volumine
latius explicabitur. Ex illa parte meridionali ad
occidentalem pergentibus statim occurrunt rupes
altissimæ a se invicem separatæ, inter quas fluit
torrens versus urbiculam Sancti Laurentii de ponte.
In cujus torrentis ripa magno labore sive evulsis
sive sectis aut pulvere tormentario excussis saxis
aperta est via, qua ex parte Sancti Laurentii ad
Carthusiam pervenitur. Exinde oculis se objicit ru-
pes illa, in cujus cacumine sita est grangia, Char-
trousette vocata; ubi rem agrariam et pecorum
nutrimenta primos Patres locasse credimus; ibi enim
D sunt prata et pascua amplissima, et agri quidam,
qui sulcantur. Pergunt sic murorum ad instar rupium
invicem se tangentium situs, donec perveniant ad
eam, cui supereminere diximus altissimam rupem
de Alienard et amphitheatri nostri circumclaudant.
Illud autem quasi medium secat interfluens
amiculus, qui a fonte Sancti Brunonis ortum acci-
piens et aquas vicinarum rupium etiam recipiens,
a parte septentrionali usque ad meridionalem de-
ducit, donec in torrentem mergatur. Porro in nostro
amphitheatro a natura, ut diximus, oblonge for-
mato, tres distincti gradus elevationis intuentibus
apparent, in quorum inferiori sunt prata virentia,
in secundo silvæ annosis arboribus refertæ; quæ

silvæ in modum amplissimæ fasciæ locum cingunt. Tertio denique visuntur rupes, quæ per inæquales summitates stridoris dentium ab invicem paululum distinctorum speciem gerunt. » Hæc est eremus, in quam Sanctus, cum plane adhuc esset inculta, sese una cum sex sociis suis, Landuino, duobus Stephanis, Burgensi ac Diensi, Hugone, Andrea et Guarino, sese recepit, comitante eos Hugone Gratianopolitano episcopo, necessariaque tum victui, ut apparet, tum habitaculis, in quibus commorari possent, ædificandis suppeditantæ.

50. Ac statim quidem illos, atque eremum ingressi essent, operi manum admovisse, indubitatum apparet. Verum hac de re infra tractabo; nunc in tempus, quo Sanctus ejusque socii ad Hugonem, Gratianopolitanum episcopum, accesserint, Carthusiæ eremum, sancto hoc antistite comitante, ingressi primum sint, monasterioque ibidem exstruendo manum admovere inceperint, unice inquirendum. Alii id anno 1084 factum statuunt, alii contra pro anno 1085 aut etiam pro anno 1086 decertant. Ac Baronius quidem Sancti nostri sociorumque ejus ad Hugonem, Gratianopolitanum episcopum, accessum, eorumdemque, duce Hugone, haud dudum post secutum in Carthusiam ingressum cum anno 1086 in annalibus ecclesiasticis ad hunc ipsum annum componit, ita ibidem scribens: « Cum superius dictum sit ex sancti Hugonis (Gratianopolitani episcopi nimirum) Vitæ actis, ipsum anno millesimo octogesimo creatum fuisse episcopum Gratianopolitanum, post duos vero annos adisse Cluniacenses, ibique moratum annum unum, inde ad episcopatum reversum in eo transegisse tres annos, planum invenies, sexto anno a suo ordinatione cum sociis, hoc nempe anno, petiisse Carthusiam. » Hanc igitur, quam assignat, S. Hugonis sanctique Brunonis ac sociorum ejus in eremum secessus epocham eruditissimus annalium ecclesiasticorum parens e S. Hugonis, episcopi Gratianopolitani, actis seu potius ex Guigone, quinto Carthusiæ prioris, qui horum auctor est, collegit; quare cum hic scriptor tam S. Hugoni, quam S. Brunoni æqualis fuerit, rerumque tam ad hunc quam ad illum spectantium apprime gnarus, nec aliquo ex capite fidei queat esse suspectæ aut infirmæ, fieri sane vix poterit, quin Baronio assentiendum sit, si modo hic Guigonem rite interpretatus sit, quod propterea nunc examinandum.

451. Columbius, in sua de Carthusianorum initiis dissertatione num. 102 et seq., sententias duas diversas, Carthusianorum antiquorum unam, Baronii alteram, de anno. quo S. Bruno ad S. Hugonem, Gratianopolitanum episcopum, accesserit sequæ in Carthusiæ eremum receperit, circumferri præfatus, posteriorem quidem; quæ ex S. Hugonis, Gratianopolitani episcopi, actis, per Guigonem scriptis, pro anno 1086 stat, falsam; priorem vero, quæ pro anno 1084 militat, veram asseverat, ac deinde subjungit: « Ut hæc aperta sint, age, componamus utramque (sententiam scilicet de anno secessus

A S. Brunonis in Carthusiam) cum verbis Guigonis. Ita loquitur « Hugo (Gratianopolitanus episcopus) « duobus post consecrationem » (hæc Romæ anno, uti infra docebo, 1080 facta fuerat) « expletis annis, « contemptis omnibus, Casæ-Dei ordinis Cluniacensis factus est monachus, ibi novitiatus annum vixit. « Post hoc » seu post hunc novitiatus annum atque adeo tertium a consecratione Romana: « Cogente « Gregorio septimo, e monasterio, quo fervens intraverat, ferventior est reversus; pro claustro circumspeditionem habens pervigilem.... pro abbate « justitiam.... pro congregatione aut religiosos, quibus carere numquam voluit, socios, aut universalem Ecclesiam.... in his agebat, » seu ita claustrum, abbatem, congregationem habere sibi videbatur, « et ecce, tribus necdum in episcopatu post « monasterii reditum, completis annis, adest magister Bruno. » Hactenus Guigo. Baronius sic interpretatur ejus verba, ut Hugo primum annos duos solidos post consecrationem Romanam exegerit, et in Casæ-Dei monasterio tertium; deinde e Casa-Dei Gratianopolim reversus, alios fere tres in episcopatu posuerit ante adventum Brunonis. Vult igitur Brunonem ad eum venisse, cum non longe erat a fine anni sexti episcopatus. Neque immerito ita sentit Guigonisque voces interpretatur. Omnino enim, si tres « in episcopatu anni, qui necdum completi » feruntur, censeantur fluxisse post reditum e monasterio Casæ-Dei, quem tres anni « post consecrationem » Romanam præcesserant, ut prima specie videtur postulare Guigonis oratio, sex Hugo circiter, non pauciores a consecratione usque ad Brunonis adventum duxisse annos existimandus est. »

452. Hæc laudatus scriptor, a Baronio et recitata a se Guigonis verba, spectato, quem prima fronte offerunt, sensu, recte exponi, et ex iis, S. Brunonis in Carthusiæ eremum secessum cum anno 1086 non immerito componi, affirmans. Verum cum nihilominus Carthusianorum antiquorum, qui anno 1084 hunc eventum innexuere, opinioni adhærendum censeat, verba illa alio modo, quam quo prima specie accipienda videantur, reque ipsa a Baronio fuerint accepta, interpretanda contendit. « Verum, subdit mox verbis proxime huc transcriptis, « nihil « cogit ita, » ut scilicet Baronium fecisse præmisit,

D Guigonem interpretari, et quod dicitur « post « monasterii reditum, » sic possumus exponere, ut sit idem atque « secundum monasterii reditum, » seu statim, neque multo post monasterii reditum, et loco non suo positum fuerit ante voces « completis annis. » Igitur erit hæc sententia: « Ecce tribus « necdum in episcopatu completis annis, adest mox « dico post monasterii reditum tempore magister « Bruno. » Sed, vide, qui necdum completi feruntur, annos esse in episcopatu post consecrationem et Roma reditum positos, inque cura episcopali collocatos. Nam si ab Hugonis consecratione Romana censeas annos, jam tres expleti erant, et quartus fluebat, cum Bruno ad ipsum venit, scilicet, ut di-

xerat Guigo, « Duobus post consecrationem expletis » annis, » Hugo fuit in monasterio Casæ-Dei novitius per annum unum. » Talis est, quam recitatis a se Guigouis verbis Columbius affingit, interpretatio; verum violenta omnino est atque coacta.

453. Præterquam enim quod hæc verba « Post monasterii reditum » a Guigone, qui tamen ataxiæ in scribendo temere insimulandus non est, loco non suo posita esse, adstruat, a Columbio, ut, quæ supra recitavit, Guigonis verba, stante etiam, quæ S. Brunonis in Carthusiam secessum anno 1084 affigit, opinione, vera esse intelligantur, studiosè nimium videtur quæsita, estque, ut reliquos, quibus laborat, defectus omitam, a quacumque usitata annos, quos episcopi in episcopatu exegerint, computandi ratione prorsus aliena. Id sic ostendo: Sanctum nostrum ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum, cum hic tres necdum annos in episcopatu implevisset, venisse, Guigo, ut Columbius vult, verbis supra recitatis tradit; quæ ita idem Columbius interpretari debet, ut per « annos illos tres in episcopatu » necdum impletos intelligantur anni, a sancto illo antistite, cum anno 1080 ineunte Romæ episcopus consecratus fuisset, Gratianopoli ab eodem anno 1080 ultra mensem Junium jam protracto usque ad anni 1084 Junium, quo ad eum S. Bruno ex dicendis venit, in episcopali cura exacti; cum autem a priori e duobus hisce chronicis terminis usque ad posteriorem anni necdum impleti, non tantum tres, sed quatuor excurrerint, ex hisce annum unum, quem Hugo interea in Casæ-Dei monasterio, in Arvernia sito, novitius absque cura episcopali exegit, subducat, necesse est, ut ita « tres illos annos in episcopatu, » seu, ut exponit, « episcopali cura necdum impletos, » post quos ad sanctum illum præsullem Bruno venerit, obtineat.

454. Verum, etsi quidem anni, quos episcopi in episcopatu exegerint, non solum a tempore, quo vel electi vel consecrati fuerunt, sed etiam ab eo, quo jam consecrati episcopatus possessionem adierunt, computari subinde soleant, nusquam tamen id ita factum invenio, ut anni, quibus episcopi, a grege suo absentes, curam ejusdem haud gessere, ex annis, in episcopatu exactis, quo accuratus horum numerus habeatur, subducantur; quod cum ex dictis in interpretatione, Guigonis verbis a Columbio afficta, fieri debeat, apta sane hæc haud apparet. Nec ad eam, quantum opinor, quo opinionem, Sancti nostri in Carthusiam recessum anno 1084 illigantem tueretur, recursurus fuisset ipsemet Columbius, si omnia et singula verba, quibus tempus, a S. Hugone post episcopalem ordinationem, antequam Casæ-Dei monasterium peteret, exactum, a Guigone tum apud Suriium, tum apud nos tom. I Aprilis pag. 40 definitur, præ oculis habuisset. Etenim is S. Hugonis biographus ibidem non dicit, « Hugo duobus, sed Hugo necdum duobus post consecrationem expletis annis.... Casæ-Dei ordinis Cluniacensis factus est monachus, » ut vel Columbius

A Guigonis textu, quem supra transcribit, voculam « necdum » per errorem omiserit, vel textum, e quo hæc ab altero fuisset erasa, sibi prælucentem habuerit, hincque sit factum, ut, quo Sanctum anno 1084 in Carthusiæ eremum secessisse tueretur, sinistre interpretari coactus fuerit Guigonis verba, quæ alias aptissime ad Guigonis mentem ita possunt exponi, ut et Guigo vera scripsisse intelligatur, et opinioni, quæ S. Brunonis in Carthusiæ eremum secessum anno 1084 innectit, minime officiat, uti ostendam, cum Pagium in criticis tantisper convenero.

455. Hic scriptor, qui contra Baronium Brunonis in eremum secessum seu ordinis Carthusiensis fundationem anno 1084 pariter illigat, ad annum 1086 num. 7 sic scribit: « Baronius ideo sanctissimi ordinis (Carthusiensis nimirum) fundationem in hunc annum distulit, quia Guigo, scriptor Actorum Vitæ S. Hugonis, cui necessitudine conjunctissimus fuit, ita loquitur: « Hugo duobus post consecrationem expletis annis, contemptis omnibus, Casæ-Dei ordinis Cluniacensis factus est monachus. Ibi novitius annum vixit. « Post hoc » (seu post hunc novitiatum annum, atque adeo tertium a sua ordinatione) « cogente Gregorio septimo, e monasterio, quo fervens intraverat, ferventior est reversus... Et ecce tribus necdum « in episcopatu post monasterii reditum completis « annis, adest magister Bruno. » Quæ verba Baronius sic interpretatur, ut Hugo primum annos duos solidos post consecrationem Romæ, ubi ea facta, exegerit, et in Casæ-Dei monasterio tertium; deinde a Casa-Dei Gratianopolim reversus, alios fere tres in episcopatu posuerit ante adventum Brunonis, et sexto anno a sua ordinatione, currenti nempe, cum sociis Carthusiam petierit. Ita quidem prima fronte locus ille explicandus videtur, sed charta fundationis Carthusiæ, quam Baronius non viderat, huic interpretationi adversatur, demonstratque ita intelligendum, ut « Bruno post monasterii reditum, » id est, statim vel paulo post ad Hugonem venerit, qui eo tempore necdum tres in episcopatu compleverat annos. Nec refert, quod Guigo dicat, Hugonem « duobus post consecrationem expletis annis » monachum induisse. Nam in Dissertatione Hypatica, quemadmodum et in hac Critica variis passim testimoniis ostendi, scriptores his loquendi formulis « tribus annis elapsis » vel « triennio transacto » similibusve sæpe intelligere annos tres utrinque incompletos, et biennium sumere pro unico anno, si res nempe in fine unius incepta et initio sequentis absoluta fuerit. »

456. Ita hactenus Pagius, qui, quamquam pleraque sua e Columbio, uti hujus illiusque verba conferenti patescet, mutuatus hic sit, ab eo tamen nominando abstinendum duxit. Feceritne id pro more suo, quo auctores fere dumtaxat, dum eos refutat, nominare solet, an quod aliquantulum etiam a Columbio dissentiat, compertum haud habeo. Verum ut ut sit, re equidem vera a Columbio

nonnihil discrepat. Etsi enim Gulgonem tempus, A quo sanctus noster ad S. Hugonem Gratianopolitanum episcopum accesserit atque in Carthusiam sese receperit, iisdem plane verbis, quibus supra Columbius, definitentem inducat, non tamen, quo id non serius quam anno a consecratione episcopali Hugonis quarto factum probet, sequentia hæc Guignonis verba, « Et ecce, tribus necdum in episcopatu post monasterii reditum completis annis, adest magister Bruno, » de annis tribus, ab Hugone in episcopali cura, cum ad eum S. Bruno accessit, nondum exactis cum Columbio interpretatur; Verum hæc alia Guignonis verba: « Hugo duobus post consecrationem (episcopalem scilicet, Romæ anno 1080 acceptam) expletis annis, contemptis omnibus, Casæ-Dei ordinis Cluniacensis factus est monachus, » ita exponi posse putat, ut significant, Hugonem, parte anni 1080, quo consecratus fuit episcopus, alteraque anni sequentis post consecrationem illam elapsa, seu anno dumtaxat post hanc uno factum esse in Casæ-Dei monasterio monachum. Hæc ei sedet opinio, quod, quemadmodum ait, non raro fiat ut scriptores per « biennium expletum, » aut etiam per duos annos transactos similesve locutiones annum dumtaxat significant, qui initium et finem cum duobus diversis Christi annis habet conjunctum.

457. Verum, etsi id Pagio tantisper dederimus, locum tamen habere non potest, quando auctores ipsimet suo scribendi modo indicant, accipiantne pro completis, an pro incompletis annis aliaque temporis spatia seu intervalla, de quibus sermonem instituunt. Id autem in textu, voces hæc « duobus expletis annis » complectente, Guigo facere, si eum Columbius et Pagius recte recenserent, esset existimandus, ac proinde dictas voces pro duobus Christi annis incompletis seu pro anno uno integro, qui initium et finem cum duobus diversis Christi annis habeat conjunctum, non accipere. Etenim in eodem illo apud Columbius et Pagium textu agens de annis tribus quos S. Hugo, antequam ad eum Sanctus noster accederet, « in episcopatu post monasterii reditum » exegerit, fuisse illos incompletos, adjecta vocula *necdum* significat: « Ecce, inquit, tribus *necdum* in episcopatu post monasterii reditum completis annis, adest magister Bruno. » Quam ob rem si in eodem textu per hæc D voces « duobus expletis annis, » post quos, a consecratione Romana elapsos, Hugonem Casæ-Dei monachum factum scribit, annos dumtaxat incompletos seu annum unum aut paulo amplius temporis spatium, initium et finem cum duobus diversis Christi annis habens conjunctum, significare voluisset, id pariter haud dubie vocula *necdum* aut simili adjecta indicasset; quod cum in textu illo apud Columbius et Pagium non faciat, perperam binos dictos annos de annis incompletis seu de anno, qui initium et finem cum duobus diversis Christi annis, id est, cum anno 1080 et sequenti habuerit conjunctum, Pagius interpretatur. Quod si interim res secus haberet, ac proinde, admissa etiam pro ge-

nuino, prout a Columbio et Pagio recensetur, Guignonis textu, Hugonem anno 1081 Casæ-Dei monasterium petiisse, posset admitti, textus ille, etiam sic acceptus, cum opinione, quæ Sancti nostri in Carthusiæ eremum secessum anno Christi 1084 innectit, apprime congrueret. Res ex jam nunc de textu genuino, quo, quandonam S. Bruno ad S. Hugonem, Gratianopolitanum episcopum accesserit, Guigo exponit, dicendis patecet.

458. Textus ille apud nos, tom. I, Aprilis pag. 40 ita habet: « Hugo... necdum duobus post consecrationem expletis annis, contemptis omnibus, Casæ-Dei ordinis Cluniacensis factus est monachus, ubi... novitius... annum fecit... Post hoc, cogente... Gregorio septimo, ad episcopatum e monasterio, quo fervens intraverat, ferventior est reversus... et ecce, tribus necdum in episcopatu post monasterii reditum completis annis, adest magister Bruno. » Cum tam anni duo, quos S. Hugo, antequam in Casæ-Dei monasterio monachum indueret, ab accepta consecratione episcopali exegit, quam anni tres, quos idem sanctus antistes, e Casæ-Dei monasterio jam reversus, in episcopatu ante S. Brunonis adventum vixit, pro annis incompletis, seu priores quidem non pro integro biennio, posteriores vero non pro integro triennio accipiantur, totus Guignonis textu cum opinione, quæ Sancti nostri ad Hugonem accessum anno 1084 illigat, nullo potest negotio conciliari; imo vero etiam potest exponi, qui S. Hugo, cum e Casæ Dei monasterio rediisset, tres in episcopatu annos necdum completos, seu duos amplius annos ante S. Brunonis ad Hugonem adventum exegerit, hincque nihilominus anno 1084 contigerit. Ut rem ordinate dilucideque exponam, dispiciendum primum est, quandonam S. Hugo Romæ fuerit consecratus episcopus. Guigo apud nos tom. I Aprilis in S. Hugonis Gratianopolitani episcopi Vita, pag. 37, num. 5, sic scribit: « Aliquanto dehinc exacto temporis spatio, idem legatus apud Avenionem non ignobilem Provinciæ civitatem grande celebravit concilium, in quo multa ad Dei honorem et Ecclesiæ utilitatem præconio digna patravit.

459. « Ad hoc concilium episcopo carentes et episcopum quærentes Gratianopolitani venere canonici, compertoque, præfatum juvenem conventui præesse præsentem, petierunt suppliciter, suffragante concilio, ab ejus venerabili patrono, cui gratæ officium societatis exhibebat, ut hunc sibi sine dilatione daret episcopum. Quibus ille protinus gratulabundus assensit, tum dilecti comitis gaudens honoribus, tum ecclesiæ favens profectibus, cujus etiam sacris officiis futurum non dubitabat opportunitum. » Ita ille, nonnullis deinde interpositis, etiam docens, S. Hugonem Gratianopolitanum episcopum absolute Avenionensi concilio, cum Hugone Diensi, sedis apostolicæ legato, Romam, ut ibidem a summo pontifice consecraretur episcopus, esse profectum. Idem etiam memoriæ prodit apud Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ librorum mss. Hugo Flaviniacen-

sis, de Hugone Diensi, sedis apostolicæ legato, sic scribens: « Celebravit et septimum apud Avenionem concilium, in quo depositus est Achardus Arelatensis inceptor, et electus est Gibilinus in Arelatensem archiepiscopum... Hugo in Gratianopolitanum episcopum... quos post expletionem concilii secum Romam duxit, et consecrati sunt a papa, qui concilium Romæ indixerat. » Hugo ergo Gratianopolitanus in Avenionensi concilio ecclesiæ Gratianopolitanæ in episcopum postulatus datusque fuit, ac deinde, absolutum concilio Romam, ut ibidem, quod et factum, a summo pontifice episcopus ordinaretur, cum Hugone, sedis apostolicæ legato, est profectus.

460. Verum quo fuit tempore concilium illud celebratum? Cum a tempore, quo factum id sit, definitio temporis, hic ex dictis indagandi, quo Hugo consecratus fuerit Romæ episcopus, utcumque dependeat, conciliique illius celebrationem alii quidem anno 1078, alii vero, idque communis, anno 1080 affigant; lubet hac occasione, ut tandem, quo hæc anno contigerit, pro certo sciatur, operosius nonnihil in hunc inquirere. Ac primo quidem concilium illud anno 1078 celebratum non fuisse, liquet ex epistola, anno 1079, Kalendis Martiis conscripta, qua Gregorius VII papa clerum et populum Arelatensem (adi Labbeum tom. X Conciliorum col. 213) admonuit ut archiepiscopum sibi eligerent, qui in Avenionensi, in cuius hic epocham inquirimus, concilio designatus fuit, uti e proxime recitatis Hugonis Flaviniacensis verbis intelligitur. Quod jam ad annum, cui alii concilium illud illigant, 1080 pertinet, tractatus a Carthusianis bujatibus mecum communicati auctor hujus lucubrationis suæ num. 17 de dicto concilio Hugoneque in hoc electo Gratianopolitano episcopo ita scribit: « Præfatum Avenionense concilium et Hugonis electio in annum 1080 a Baronio et aliis rejiciuntur; sed ad præcedentem esse revocanda, facile est probatu. Scribit enim (in Vita scilicet S. Hugonis Gratianopolitani) noster Guigo, cujus etiam auctoritate usus est Baronius, S. Hugonem e vita decessisse prima Aprilis anno 1132, ætatis suæ ad minus octogesimo mense quarto, id est, septuagesimo nono et quatuor mensibus.

461. « Unde recte colligimus, eum natum fuisse anno 1052 circa novembrem, ac proinde eodem tantum mense anni 1079 vigesimum septimum ætatis annum explevisse; cum vero ab eodem auctore dicatur fuisse annorum fere viginti septem, quando a Gratianopolitano clero in pastorem postulatus est in Avenionensi concilio: hinc videtur necessario conficiendum, istud concilium eodem anno ante Novembrem coactum fuisse; quod etiam ex Gregorii VII epistola; Laterani quarto Kal. Julias, indictione secunda data conjicere licet, qua summus pontifex quemdam Bosonem admonet, quod si aliquid justitiæ in ecclesia (de qua scilicet agebatur) se habere confidit, ante legatum, Diensem episcopum,

A in concilio, quod proxime celebraturus est, se præsentare debeat. Nec certe Gregorius loquitur de concilio Lugdunensi, quod tantum mense Januario anni sequentis habendum esse testatur in alia ad Manassem, archiepiscopum Remensem, epistola. Præterea, juxta eundem Guigonem, Hugo Romam cum Hugone legato postea profectus est, ut a sedis apostolicæ summo consecraretur antistite. Idem refert Hugo Flaviniacensis de eodem legato agens. « Celebravit, inquit, et septimum apud Avenionem concilium, in quo depositus est Achardus Arelatensis inceptor, et electus est Gibilinus in Arelatensem archiepiscopum... Hugo in Gratianopolitanum episcopum... quos post expletionem concilii secum Romam duxit, et consecrati sunt a papa, » qui concilium Romæ indixerat anno 1080 in quadragesima, cujus prima Dominica Kalendis Martiis occurrit; cui quidem concilio Hugonem legatum et consequenter Hugonem nostrum adfuisse, ex Gregorii Epistolis discimus.

462. « Ex his iterum patet, Hugonis ad episcopatum electionem, quam Baronius a consecratione non discernit, sicut et synodi Avenionensis celebrationem referendas esse ad præfatum annum 1079; consecrationem vero ad sequentem; quod etiam absolute conficiendum est ex verbis Guigonis, addendis, eum obiisse « Anno consecrationis ad minus quinquagesimo secundo, » quem ex justa supputatione, ab anno 1080 deducta, invenimus jam expletum fuisse mense Martio 1132, quo, ut diximus, prima Aprilis defunctus est. » Ita ille, e Vita præcipue S. Hugonis, Gratianopolitani episcopi, per Guigonem, scriptorem æqualem siveque dignissimum, litteris mandata, contendens, et concilium Avenionense anno 1079 celebratum fuisse, et S. Hugonem, qui in hoc fuit Gratianopolitanus postulatus datusque in episcopum, anno 1080 Romæ consecratum fuisse. Et sane concilium illud anno, quem assignat, celebratum fuisse, spectatis, e quibus id probatum dare nititur, præfatæ S. Hugonis Vitæ verbis, indubitatum apparet. Etenim, ut Guigo ait, S. Hugo « obiit anno... ab Incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimo secundo, ætatis... suæ ad minus octogesimo, mense quarto... Kalendis Aprilis; » quod perinde est, ac si diceret, Hugo obiit anno 1132, vel cum jam octogesimum ætatis suæ annum ageret, vel etiam cum octogenario esset major; verum si octogenario major obiit, consequens est, ut ante annum 1052 natus sit, ac proin, ut concilium Avenionense, cui, teste Guigone, annis ferme viginti septem natus interfuit, ante annum 1079 celebratum fuerit; quod cum ex dictis admitti non possit, anno ætatis suæ octogesimo, mense quarto obiisse est dicendus, ac proin concilium Avenionense, cui ex dictis viginti septem ferme annis natus interfuit, anno 1079 fuisse celebratum.

463. Verum Hugo Flaviniacensis, auctor pariter æqualis, calculo huic per verba, proxime recitatis

auctoris, qui Tractatum de S. Brunone a Carthusianis hujatibus mecum communicatum contexit, verbis inclusa, adversari videtur. Hæc enim ille Chronici Viridunensis scriptor sex diversorum, quæ Hugo Diensis, sedis apostolicæ legatus, in Gallis celebrat, conciliorum recensioi proxime subjungit, sicque Avenionense sex hisce, quorum tamen unum, Lugdunense nempe, ante annum 1080 ex communi eraditorum omnium opinione celebratum non fuit, existuisse posterius, ac proin etiam ante eundem annum 1080 celebratum non fuisse, indicare videtur. Ita contra calculum, quo concilii Avenionensis celebratio cum anno 1079 componitur, potest argui. Verum cum Hugo Flaviniacensis (Adi Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. X, pag. 79 et seqq.) in factis tam undecimi, quo floruit, quam anteriorum sæculorum recensendis ordinem non semper, quo quæque gesta sunt, observet, fieri potest ut hunc nec in Avenionensi, sexque aliis conciliis quæ Avenionense fuerint prægressa, recensendis observarit. Nec est, quod reponas, a scriptore illo, postquam de sex aliis conciliis sermonem fecit, Avenionense *septimum* diserte vocari; fieri enim potest, ut ita, non ordinem, quo tunc hoc, tum sex alia celebrata fuissent, sed illum unice, quem ipsemet in iis commemorandis servat, spectarit. Ad hæc Hugo Flaviniacensis (Adi iterum Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. proxime cit.) in narrandis etiam iis, quæ ætate sua gesta sunt, subinde et a vera chronologia et a veritate historica aberrat, hocque nævo laborare Guigo non deprehenditur, ut proinde, etsi etiam ab Hugone Avenionense, in cujus hic epocham inquirimus, concilium anno 1080 disertis verbis affigeretur, credendum tamen potius adhuc foret, celebratum id fuisse, non tunc primum, sed anno proxime prægresso, id est, anno 1079, uti e suppeditalis a Guigone characteribus chronicis a Tractatus, quem Carthusiani hujates mecum communicaverunt, auctore anonymo verbis supra recitatis eruitur.

464. Neque hic cum Mabillonio Præfatione in Seculi vi Benedictini parte II, num. 86 pro Hugone Flaviniacensi, seu potius pro tempore, quo ex hoc scriptore, concilium Avenionense celebratum, a nonnullis colligitur, in medium adducas epistolam, a Gregorio VII, summo Pontifice ad clerum et populum Arelatensem, qua hic, ut archiepiscopum sibi eligeret, fuit admonitus, Kalendis Martiis anno 1079 conscriptam atque a Labbeo tom. X Conciliorum col. 213 insertam. Licet enim hac clerum et populum Arelatensem, ut archiepiscopum sibi eligant; summus pontifex adoneat, fueritque huic pontificio monito in concilio Avenionensi obtemperatum, inde tamen minime consequitur, ut id non prius quam anno 1080 fuerit celebratum. Quid ni enim post Kalendas Martias ejusdem anni 1079, quo proxime dictam epistolam Gregorius scripsit, celebrari potuerit? Sane, quo minus id tunc factum credatur, nimis angustum haud est tempus elapsum a Kalendis Martiis anni 1079 usque ad anni

A proxime sequentis initium, Mabilloniusque anno 1080, cui illud concilium loco proxime cit. primum illigarat, annum 1079 substituendum, in Annalibus lib. 66, num. 34 non obscure innuit. Porro pro anno 1079, cui Tractatus de S. Brunone, a Carthusianis hujatibus mecum communicati, auctor præmemoratum Avenionense concilium innectit, utcumque etiam militat epistola, quam hic verbis supra recitatis laudat, ab eodem summo pontifice ad Bosonem quemdam quarto Kalendas Julias anno 1079 conscripta. In hac enim pontifex concilii ab Hugone Diensi, legato suo, proxime celebrandi meminit; ita autem, quod proinde ipso anno 1079 celebratum fuerit, concilium Avenionense idcirco designare videtur, quod duo proxime post Kalendas Julias anni 1079 celebrata concilia sint Avenionense et Lugdunense hocque postremum ante annum 1080 certe locum non habuerit.

465. Consideratis itaque omnibus, dubitandum non apparet quin Avenionense concilium, in quo S. Hugo Gratianopolitanis postulatus datusque fuit episcopus, anno 1079 fuerit celebratum, idque ante hujus mensem Novembrem, uti etiam ex Guigone supra docet laudatus Tractatus de S. Brunone, a Carthusianis hujatibus mecum communicati, auctor, licet interim, quam concilio isti præstituit, epocham minime confirmet, quæ ibidem etiam addit de S. Hugonis cum Hugone, sedis apostolicæ legato, itinere, post Avenionense concilium Romam versus suscepto, ejusdemque ibidem tum ordinatione episcopali, tum præsentia in concilio, anno 1080 in Quadragesima celebrato. Etenim Hugo legatus, non anno 1079, sed sequenti tantum Romam, ut concilio ibidem celebrando præsens adesset, profectus est. Liquet id ex concilio Lugdunensi, quod, antequam id faceret, celebravit, quodque postquam anno 1080 (adi quæ num. 147 dicta sunt) post tertiam Januarii diem celebrarat, celebrare aliud Avenione, antequam Romam se conferret, potuisset. Quod modo ad S. Hugonis ordinationem episcopalem, præsentiamque in concilio, Romæ celebrato, pertinet, fuit hoc, ipsomet laudato Tractatus de S. Brunone, a Carthusianis hujatibus mecum communicati, auctore (adi num. 461) docente, in Quadragesima, cujus Dominica prima in Kalendas Martii incidit, anno 1080 celebratum, ut hoc ipso anno 1080 jam inchoato Hugo legatus et concilium Avenione celebrare, et hoc facto, Romam, ut concilio, ibidem in Quadragesima celebrando, interesset, pervenire potuerit, ac proin ut, quamvis ex dictis concilium Avenionense anno 1079 celebratum fuerit, id tamen tunc factum, ex asserta S. Hugonis, episcopi Gratianopolitani jam electi, in concilio Romano præsentia argui non possit.

466. Nec id tunc factum, argui etiam potest ex ordinatione episcopali, quam S. Hugo anno 1080 Romæ a summo pontifice accepit. Etenim nihil omnino cogit hoc illam anno tam parum profecto statuere, ut Romæ ad eandem suscipiendam esse

nequierit, nisi jam inde ab anno 1079 Avenione, eo se collaturus, iter fuisset aggressus. Et vero S. Hugonem ante annum 1080 Romam versus non perrexisset, indubitatum est, quod itineri illi sese dederit cum Hugone sedis apostolicæ legato, hincque illud non ante annum 1080, imo vero non ante hujus mensem Februarium susceperit; quod sic ostendo: Gregorius VII, summus pontifex, Manassen, Remensem simoniacum archiepiscopum, epistola « Tertio nonas Januarii, Indictione secunda, » id est ex dictis num. 147, anno 1080 (adi Labbeum tom X conciliorum col. 223) signata, admonuit, ut concilio, Lugduni ab Hugone sedis apostolicæ legato celebrando, præsentem se sisteret; dubitandum autem non apparet, quin inter epistolæ hujus scripturam conciliique Lugdunensis celebrationem tantum temporis spatium intercesserit, ut eo et dicta epistola ad Manassem perferri et hic, illa accepta, Lugdunum ad concilium pervenire potuerit. Jam vero, cum ad hoc non minus quam quatuor aut quinque hebdomadarum spatium necessarium fuisse videatur, consequens est, ut Lugdunense concilium ante anni 1080 Februarium celebratum non fuerit, ac proin ut et S. Hugo et Hugo legatus, utpote ex dictis Romam deinsum, concilio Lugdunensi jam celebrato, profecti iter illud ante idem tempus non susceperint.

467. Quod cum ita sit, S. Hugo sane ordinationem episcopalem Romæ anno 1080 tam parum provento non acceperit, ut ibidem tunc esse nequierit, nisi jam inde ab anno 1079 Avenione versus civitatem illam itineri sese dedisset. Atque hæc de tempore, quo concilium Avenionense celebratum fuerit, argumentisque, quibus id seu probetur seu non probetur, anno 1079 celebratum fuisse, dicta sufficiant. Verum quandonam post id jam celebratum S. Hugo Romæ ordinatus fuit episcopus? Cum ex dictis Romam cum Hugone legato profectus non sit, nisi jam Lugdunensi celebrato concilio, hocque itidem ex jam dictis ante anni 1080 Februarium celebratum non fuerit, Romam verosimillime ante mensem Martium anni 1080 non pervenerit, ac proin nec ante hoc tempus ibidem a summo pontifice fuerit consecratus episcopus. Verum nonne aliquanto etiam temporis spatio serius id evenit? Cum S. Hugo, uti apud nos tom. I Aprilis pag. 46 in ejus Vita num. 33 Guigo testatur, « anno... ab Incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimo secundo... consecrationis... ad minus quinquagesimo secundo, Kalendis Aprilis... migravit ad Dominum, » sintque a prima die mensis Martii anni 1080 usque ad anni 1132 primam Aprilis diem, qua S. Hugo obiit, anni quinquaginta duo una cum aliquot dumtaxat hebdomadis elapsi, fuisse hunc non serius etiam, quam mense Martio anni 1080 a summo pontifice episcopum consecratum, verosimillimum, ne dicam indubitatum, apparet, ac proin cum nec ante eundem dicti anni mensem consecrationem episcopalem Romæ a pontifice ex dictis acceperit, consecrarium

A sit, ut id ipso illo anno et mense verosimillime acciderit.

468. Tempus itaque, quo S. Hugo Romæ fuerit consecratus episcopus, modo etiam habemus. Proximum nunc est, ut et ostendamus, qui in opinione, quæ S. Brunonis ad S. Hugonem, Gratianopolitanum episcopum, accessum ejusdemque in Carthusiarum eremum secessum anno 1084, ad Junium ex dicendis jam provento, affigit, veritati possint intelligi consona ex Guigone num. 458 recitata verba, quibus hic fidei omnino probatæ scriptor, quandonam S. Bruno ad S. Hugonem Gratianopolitanum episcopum accesserit, Carthusiæque eremum petierit, definit seu potius indicat. Cum ex dictis S. Hugo mense Martio anni 1080 Romæ fuerit consecratus episcopus, quid si anno 1081 ad mensem Maium aut Junium jam provento, Casæ-Dei monasterium, uti reipsa fieri potuit, petierit, monachum, contemptis rebus omnibus, induerit, cumque novitium anno circiter, seu novem (neque enim annum integrum hic indicare Guigo videtur) decemve mensibus ibidem egisset, ad episcopatum, jubente summo pontifice, anno 1082 mense Martio circiter et dicto monasterio fuerit reversus? Ita sane a Guigone « necdum duobus post consecrationem expletis annis, » Casæ-Dei monachus factus esse, anno ibidem novitius vixisse, ac tandem Gratianopolim, « tribus necdum in episcopatu post monasterii reditum, » id est, a suo, e Casa Dei reditu, « completis annis, » venientem S. Brunonem anno 1084 excepisse, absque ullo veritatis dispendio dici potuerit, uti unusquisque, quantum opinor, qui rem attente perpenderit, facile perspiciet, remque proinde modo jam assignato reipsa gestam esse, concipiatur; aut, si mavis admittatur, necesse est, ne alioquin, cum eodem S. Brunonis ad S. Hugonem accessum anno 1084 innectendum, aliunde constet, veritati dissona Guigo scripsisse sit credendus.

469. Ast, inquires, ita Hugo post consecrationem quidem anno dumtaxat uno et duobus circiter mensibus in Casæ-Dei monasterio monachum induerit, post suum vero ex hoc reditum annis dumtaxat duobus totidemque circiter mensibus, antequam ad eum S. Bruno accessit, in episcopatu egerit videnturque e recitatis Guigonis verbis hæc quidem « Necdum duobus expletis annis » amplius aliquod temporis spatium, quam annis unius duorumque mensium, illa vero « Tribus necdum completis annis, » quam duorum annorum totidemque mensium significare. Fateor; res sane, si in sensu magis obvio accipiatur, ita omnino habet; verum, si secundum strictam verborum significationem consideretur, non video, cur Guigo annum quidem unum mensesque duos per annos duos necdum expletos, annos vero duos totidemque circiter menses per annos tres, necdum completos, designatos velle non potuerit. Enimvero, qui annum dumtaxat unum mensesque duos biennium nondum integrum, item-

que qui annos dumtaxat duos totidemque menses, A triennium integrum nondum implevit; nec video, a veritate futurum devium; qui annum dumtaxat unum mensesque duos biennii necdum completi nomine, itemque, qui duos tantum annos totidemque menses triennii necdum expleti appellatione designavit. Ut ut sit, prædicta equidem, de quibus hic, Guigonis verba modo jam assignato accipienda videntur, tum ne, quod absonum nec sat fundatum apparet, sequentia horum tria « post monasterii redditum » loco non suo posita cum Columbio dicere cogamur, tum ne pugnare idem Guigo, in quem falsitatis suspicio laud cadit, asserendus sit cum opinione quæ S. Brunonis ad S. Hugonem, Gratianopolitanum episcopum, accessum, secessumque in Carthusiæ eremum anno 1084 innectit, namque B omni dubio procul veritati esse apprime consonam, non pauca in medium modo adducenda suadent. A charta donationis Carthusiæ duco initium.

470. Hæc, quam integram infra ex apographo, a Michaelæ Morkensio ad Chronologico-diplomaticæ, quam de S. Brunone contexit, Diatribæ calcem adjecto, editurus sum, sub finem sic habet: « Præfata quidem terra (Carthusiæ videlicet) his terminationibus (supra nimirum determinatis) conclusa, a magistro Brunone et ab his, qui cum eo erant, fratribus cœpit inhabitari et construi anno ab Incarnatione Domini 1084; episcopatus vero Domini Hugonis Gratianopolitani episcopi quarto, qui videlicet laudat et corroborat hoc donum, quod fecerunt clericorum suorum et quantum ad se pertinet, quidquid sui juris esse videtur, omnino concedit. » Sanctum itaque anno 1084 Carthusiæ eremum esse ingressum, ex ipsa, qua fundata hæc fuit, charta habetur compertum; qui autem, uti in hac innuitur, quartus episcopatus S. Hugonis annus, qui ex dictis jam inde a mense Martio anni 1080 episcopus consecratus fuit, in cursu adhuc, cum Carthusiæ eremum Sanctus noster primum adiit habitareque anno 1084, ad Junium ex dicendis jam provento, cœpit, esse potuerit, infra exponam, quando chartam illam integram, uti me facturum modo monui, huc transcribam. Sancti ad Hugonem Gratianopolitanum accessum atque in Carthusiæ eremum secessum D anno 1084 accidisse, modo hic ulterius probandum. Sanctus, uti infra docebo, ab Urbano II, summo pontifice, qui illius olim fuerat discipulus, e Carthusia Romam fuit evocatus, Carthusiæque eremum, quod, eo abeunte, Landuinus pariter aliique, quibuscum in sacram illam solitudinem sese abdiderat, discedere ex hæc vellent, Siguino, Casæ-Dei abbati resignavit, qui postea eandem eidem Landuino aliisque Sancti discipulis, cum ad locum a se desertum, suadente Sancto, redirent, media charta publica restituit; hæc autem anno 1090 data notatur, ut hoc anno Landuinus aliique Sancti nostri discipuli, ad Carthusiam, quam, Brunone Romam abeunte, deseruerant, jam redissent.

471. Jam vero cum in quatuor primorum Carthusiæ priorum Chronico, summæ utique (adi quæ de hoc § 1 dicta sunt) antiquitatis fideique monumento, Sanctus noster, antequam Romam pontificiæ voluntati obsecurus peteret, Carthusiam sex annis rexisse dicatur, hique, si pro completis sint habendi, ab anno 1090, usque ad Junium, quo ex dicendis in eremum illam primum sese abdidit, provento, aut, si pro incompletis, quales ex dicendis vere fuerunt, debeant haberi, ab eodem anno 1090 nondum ad Junium, aut ab anno 1089, ultra Junium jam provento, ordine retrogrado computati, deducant ad anno 1084, sit vel hinc, S. Brunonem hocce anno ad S. Hugonem venisse Carthusiamque adisse, omnino indubitatum. Ad hæc in eodem illo Chronico seu potius in Sancti nostri, quod in illo continetur, elogio vitam hanc mortalem cum immortalis Bruno commutasse traditur « post egressum Carthusiæ (videsis num. 7) undecimo plus minus anno; » quare cum Sanctus, ut jam dictum, Carthusiam, antequam ex hac a summo pontifice accessurus egrederetur, annis sex rexisset, consecrarium sit, ut annus 1101, quo, uti inter omnes convenit, diem extremum clausit, septimus decimus fuerit ab ejus in illam ingressu, ac proin ut eandem anno 1084 primum fuisset ingressus. Atque id tunc factum, etiam ex Guigonis, quinti Carthusiæ prioris, quod apud Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ librorum ms. pag. 639 et seq. ad primorum quatuor Carthusiæ priorum Chronicon exstat adjectum, quodque ab auctore C S. Brunoni aut æquali aut certe subæquali, contextum videtur, elogio conficitur. Etenim in hoc Guido obiisse asseritur, « cum ab exordio Carthusiensis eremi annus quinquagesimus tertius ageretur; » quare, cum Guigo, quemadmodum inter omnes convenit, anno 1137 diem extremum clausit, computatique ab hoc anno ordine retrogrado anni quinquaginta et tres ad annum 1084 deducant, consequens est ut hoc anno Carthusiæ eremus initium acceperit, seu, quod eodem recidit, ut in hanc tunc primum Sanctus noster fuerit ingressus.

472. « Denique, » inquit Mabillonius, præfatione in sæculi sexti Benedictini part. II, num. 86) esse id tunc factum, etiam « probat sancti Brunonis epitaphium, e veteri codice descriptum in hæc verba:

Anno milleno, quarto quoque, si bene penses.

Ac octogeno sunt orti Carthusiensis.

His ortum tribuit excelsus Bruno magister, » etc.

Quantæ antiquitatis sit codex, e quo hosce versiculos deprompsit, Mabillonius nuspian edicit, nec alibi id comperire quivi. In confirmationem adduci hic præterea posset Sigeberti Gemblacensis testimonium, et charta, mense Julio anni 1084 ab Hugone Gratianopolitano episcopo, ut Mabillonius loco proxime cit. memorat, in Carthusianorum favorem concessa; verum cum hæc ad manum non sit, verbaque, quæ de S. Brunone Pistorii editio Sigeberto attribuit, supposititia ex dictis num. 298 sint, nec, quæ in editione Miræi occurrunt, characteribus iis-

dem, quibus, quæ certe Sigeberti sunt, expriman-
tur, faciendum id non duxi; neque vero ullatenus
fuit necesse, cum ex aliis, quæ in medium jam ad-
dixi, certum omnino atque extra omnem contro-
versam positum videatur, Sanctum nostrum anno
1084 ad Hugonem Gratianopolitanum accessisse,
Carthusiæque eremum fuisse ingressum.

473. Quod cum ita sit, Guigonis verba, e quibus
id anno 1086 factum Baronius aliique existimavere,
eo modo, quem supra exposui, omni dubio procul
sunt intelligenda, cum præterea Sancti in Carthus-
siam secessus mense Junio acciderit, uti jam nunc
ostendo. Quatuor primorum Carthusiæ priorum
chronologus, qui quam fidem mereatur, § 1 exposui,
apud Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ librorum
mss. pag. 639 in Joannis Tusci, quarti Carthusiæ
prioris, elogio ita prodit memoriæ: « Colliguntur ita
a primo magistri Brunonis anno usque ad hujus
(Joannis Tusci nempe) ultimum anni viginti quin-
que, qui ante obitum ejus, qui est Nonas Octobris,
circa nativitatem B. Joannis Baptistæ complentur.
Tali quippe tempore a magistro Brunone præfata
cœpit eremus habitari. » Sanctus ergo, uti ex his
verbis liquet, in Carthusiæ eremum primum sese
circa lucem S. Joanni Baptistæ sacram, recepit.
Quare, cum sancti Præcursoris Domini festum in vi-
gesimam quartam Junii diem quotannis incidat, nec
Sanctus noster ejusque socii, postquam Gratiano-
polim advenissent, diu apud Sanctum civitatis hujus
antistitem, antequam Carthusiam adirent, commo-
rati fuisse videantur, dubitandum non videtur, quin
eodem mense Junio, in quem festiva Præcursoris
Domini lux incidit, et ad S. Hugonem, Gratianopoli-
tanium episcopum, accesserint, et, hoc comitante
necessariaque fini quem intendebant, submini-
strante, Carthusiæ eremum adierint novique in ea
ordinis, qui a loco illo, in quo initium accepit, Car-
thusiensis appellatur, fundamenta posuerint. Atque
ita modo anno, mense ac ipso etiam promodum
die, quo res, memoratu sane dignissima, acciderit,
determinato, proximum est, ut quid deinde Bruno
sociique ejus, locum eremiticæ vitæ aptissimum pro
voto suo jam nacti, egerint, vitæque rationem,
quam ibidem inierint, examinemus.

§ XXVII. *Quid Sanctus ejusque socii, Carthusiam jam
ingressi, primum egerint, et quem videndi modum
tenuerint.*

474. De S. Brunone ejusque sex sociis, Carthusiam
comitante S. Hugone, Gratianopolitano episcopo,
jam ingressis, Blomenvenna in sancti illius ordinis
sui Patriarchæ Vita sic scribit: « Ibidem (in Carthus-
siæ eremo) in parte superiori montis, loco qui nunc
dicitur ad beatam Mariam de Casalibus, ædificare
cœperunt ecclesiam, nec non et parvas cellulas,
juxta fontem quemdam, qui usque in hodiernum
diem vocatur fons Sancti Brunonis, haud procul ab
ea distantes, a se invicem distinctas et aliquantulum
separatas, ne alter alterius solitudinem impediret.
In his bini et bini per singulas habitantes cellulas,

A more antiquorum Ægyptiorum monachorum silen-
tio, lectioni, orationi, puritati cordis contemplati-
onisque studebant, ac deinde etiam operi manuum,
maxime in conscribendis libris, insistebant. Ita
laudatus Sancti nostri biographus, a quo Puteanus
in contexta a se S. Brunonis Vita haud multum
abludit. Et sane verissima esse, quæ verbis hisce
memorat Blomenvenna, argumento esse possunt,
quæ Guibertus de Novigento lib. 1 de Vita sua cap.
11; Petrus Venerabilis lib. 11 De miraculis, cap. 28,
et Guigo, quintus Carthusiæ prior, in Vita S. Hugo-
nis Gratianopolitani episcopi, num. 12 memoriæ
produnt vel de S. Brunone ejusque sociis in Carthu-
sia jam degentibus vel de Carthusianorum institutis.
Singularum verba, quæ huc potissimum facere pos-
sunt, lubet transcribere. Ab iis quæ Guigo suppe-
ditat, duco initium.

475. Loco itaque jam cit. de S. Hugone, in Car-
thusiæ eremo cum Sancto nostro ejusque sociis
commorante, sic habet: « Licet vero et prius (cum
scilicet nondum Carthusiam cum Brunone adisset)
divini amoris totus arderet incendiis, non aliter
tamen ad disciplinæ cœlestis exercitia eorum (S.
Brunonis ejusque sociorum) exemplis et familia-
ritate inferbuit, quam si flammanti quis faci plures
circumponat alias ardentis. Erat cum eis non ut
dominus aut episcopus, sed ut socius et frater lu-
millimus, et ad cunctorum, quantum in ipso erat,
obsequia paratissimus, adeo ut vir venerabilis
Guilhelmus, prior tunc S. Laurentii, postea S. Theo-
fredi abbas, magistro Brunoni etiam ipse religiosa
devotione non mediocriter alligatus, B. Hugonis
contubernalis (bini quippe tunc per singulas inha-
bitabant cellas) apud magistrum Brunonem non le-
viter conquereretur, quod pene omnia, ad humili-
tatem spectantia, intra cellam sibi præriperet officia,
et episcopus non secum saltem ut socius, sed potius
conversaretur ut famulus: non licere sibi, tristis
asserens, ex servilibus operibus quidquam attinge-
re, quæ juxta morem debebant per vices efficere,
eo sibi cuncta præripienie. » Hæc Guigo; ex qui-
bus compertum habetur, primo quidem cellulas a
S. Brunone ejusque sociis, Carthusiæ eremum pri-
mam ingressis, fuisse extractas; secundo non sin-
gulos in singulis cellis monachos, ut postea factum
esse, quæ de Carthusianorum institutis a Guiberto
et Petro Venerabili locis supra cit. traduntur, ma-
nifestum efficiunt, sed in una eademque cella binos
et binos, ut Blomenvenna verbis proxime recitatis
docet, tunc fuisse commoratos; tertio duos quos-
que, qui eandem cellam incolerent, alternis vicibus
ministeria domestica debuisse obire. Accipe modo,
quæ huc spectant, Guiberti verba:

476. « Ecclesia, inquit loco cit., ibi (in Carthusiæ
eremo) est non longe a crepidine montis, paulo si-
nuatum devexum habens, in qua tredecim sunt mo-
nachi; claustrum quidem satis idoneum pro cœno-
biali consuetudine habentes, sed non claustraliter,
ut cæteri cohabitantes. Habent quippe singuli cel-

inlas per gyrum claustrī proprias, in quibus operantur, dormiunt ac vescuntur. » Ita ille, qui cum anno, ut num. 170 docui, 1124 circiter e vivis abierit, ecclesięque, quam ætate sua in montis crepidine exstructam Carthusiæ eremus fuit complexa, mentionem faciat, ecclesiam, a Blomenvenna memoratam, utpote ab hac verosimillime non diversam, a Sancto nostro ejusque sociis, jam tum cum Carthusiam primum essent ingressi, fuisse exstructam, verosimillimum, ne dicam indubium, apparet. Et vero quin Sanctus ejusque socii id tunc fecerint, dubitare non sinit eximius plane eorum in Deum amor, quo verosimillime factum fuerit, ut Carthusiam jam ingressi nihil habuerint antiquius, quam sacratam unice cultui ejus domum seu ecclesiam aut saltem sacellum exstruere. Ad hæc, ut ad Petri Venerabilis verba, huc potissimum spectantia, jam veniam, sequentia hæc de Carthusianis, suo tempore seu sæculo duodecimo, quo, ad annum usque secundum supra vigesimum protracto, abbatis munere apud Cluniacenses fungi cœpit, Carthusiæ eremum incolentibus, lib. 11 De miraculis, cap. 28 suppeditat: « More antiquo Ægyptiorum monachorum singulares cellas (S. Bruno ejusque socii, Carthusiam primum ingressi, bini et bini, ut jam dictum, per singulas cellas, quod forte hæc monachorum numerum non aquarent, incoluere) perpetuo inhabitabant; ubi silentio, lectioni atque operi manuum, maxime in scribendis libris, irrequieti insistent. In eisdem cellis debitum regularium horarum, hoc est, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Completorium signo Ecclesię commoniti Deo persolvunt. Ad Vesperas et Matutinas in ecclesia cuncti conveniunt. »

477. Cum ergo Petri Venerabilis ætate Carthusiæ eremi incolæ statis temporibus, uti ex his Petri verbis intelligitur, ad Matutinas et Vesperas convenire essent soliti, hique vitam suam ad normam quam S. Bruno ejusque socii moribus suis expresserant, omni dubio procul exegerint, ambigendum non est quin et Sanctus ejusque socii ad Matutinas et Vesperas convenire pariter voluerint; ut proinde, quo locum, in quo id facerent, haberent, qualemcumque saltem ecclesiam seu sacellum, statim atque Carthusiæ eremum essent ingressi ædificari verosimillime, ne dicam indubie, curarint, sumptus liberalissime suppeditante S. Hugone, Gratianopolitano episcopo. Porro Massonus, supra non raro jam laudatus, in opere, quod ordinis Carthusiæ Annales inscripsit, lib. 1, cap. 2, num. 10 ad quæstionem, qua, « qualiter... S. Bruno et socii ejus domicilium sibi constituere cœperint in ista (Carthusiæ) eremo, in proeminenti illo loco, ubi sacellum sancti Brunonis (adi num. 447) nunc visitur, » seipsum interrogat, sequentibus hisce, ut Sanctum ejusque socios, Carthusiæ eremum primum ingressos, monasterio seu cellulis, ecclesięque seu sacello ædificandis manum admovisse, confirmet, verbis respondet: « Traditione constat, eum (S. Brunonem videlicet) cellam illic habuisse, ino et

A sacellum vicinum, in quo missam celebrabat: altare enim istius sacelli huc usque immotum perseverasse creditur. Ibidem etiam tria aut quatuor magna fragmenta rupium, olim ab altis rupibus soluta et decisa, cernuntur, a se invicem paululum separata, ad quorum pedes tuguria tunc illos fabricasse multi suspicati sunt; et quidem id quasi in transitu factum fuisse, probabile est.

478. « At statim illos cum S. Hugone, et sub ejus ope de parvo monasterio ibi construendo, et de locis regularibus erigendis tractasse, credendum est. Visio enim, quam viderat in somnis sanctus antistes, Christi sibi domum in ista eremo construendis, ad id impellebat. » Hæc Massonus, addens præterea, quo tunc a Brunone ejusque sociis tum ecclesiam, tum nominatim monasterium statim exstrui cœptum probet, tempore Guigonis jam plurima ædificia existisse exstructa, nec futurum id fuisse, ni Sanctus statim a suo in Carthusiam ingressu manum operi admoveri curasset. Verum cum a tempore quo Sanctus ejusque socii in Carthusiæ eremum primum sese abdidere, ad tempus usque quo Guigo Carthusiam gubernandam accepit, anni sex supra viginti, uti ipsemet loco cit. Massonus fatetur, excurrerint, non video qui ædificia, quæ Carthusia Guigonis ætate complectebatur, exstructa esse jam tum nequissent, etiamsi Bruno ejusque socii iis construendis statim a suo in Carthusiam ingressu initium non dedissent. Ut ut sit, equidem tum jam supra dicta, tum, qua pressi indubie fuerint Bruno ejusque socii, sese adversus aeris injurias tutandi necessitas dubitare non sinit, quin statim a suo in Carthusiam ingressu cellulas qualescunque, quæ omnes simul quamdam monasterii speciem præferrent, ædificarint. At quidem in Stylita mystico puncto 2, num. 3. Raynaudus, tunc ipsos in rupium cavitatibus sedes fixisse; usosque tuguriis, opere tumultuario exstructis, alii asseverant; verum id, ut ut ita forsitan initio habuerit, diu tamen non durasse, cellasque interea ac ecclesiam a Brunone ejusque sociis ædificatas fuisse, vel sola fides facit fundationis Carthusiæ charta infra recitanda, in qua præter alia hæc leguntur: « Præfata... (Carthusiæ) terra, his terminationibus conclusa, a magis 70 Brunone et ab his, qui cum eo erant, fratribus cepit inhabitari et construi anno ab Incarnatione Domini 1084. »

479. Porro ecclesiam ac cellulas juxta fontem, qui hodieque Fons S. Brunonis dicitur, fuisse tunc a S. Brunone ejusque sociis exstructas, Blomenvenna recitatis num. 474 verbis affirmat. Atque hoc quidem certum apparet, nec, quin qualiacunque illa ædificia « Ad honorem Dei et beatæ semper Virginis Mariæ et beati Johannis Baptistæ » fuerint exstructa, dubitandum est, cum ita in Guigonis, testis omni exceptione majoris, consuetudinibus cap. 23 diserte asseratur. Verum sunt, qui fontem illum miraculo excitatum fuisse scribunt; ac alii quidem, quorum Raynaudus in Stylita mystico puncto 2, num. 3 meminuit, id meritis S. Brunonis, alii contra hocque

inter Dorlandus Chronici Carthusiensis lib. II, cap. 8, A
precibus S. Hugonis, Gratianopolitani episcopi, at-
tribuunt. Zacharias Benedictus, fontem illum preci-
bus et S. Brunonis et aliorum omnium, qui cum eo
in Carthusia, dum primum in hanc ingressi ædificia
necessaria construerent aquæque penuria laborarent,
a Deo fuisse impetratum, in metrica a se adornata
Sancti nostri Vita hunc canit in modum :

*Planitie in summa cellæque et phana struuntur.
Christiparæque sacrum Coniurici ac ara dicatur.
Ille locus privatus erat fluvialibus undis.*

Non ibi cisternæ puteusque nec ullus ibidem.

In fovea tanquam pluvialis lymphæ manebat

Mortua, et interdum luteo sætebat odore.

In mærore omnes incommoda tanta ferebant ;

Sed quid certa fides non impetrat atque meretur ?

Se dedit in lacrymas oravitque inclytus ille

Cætus, et obtinuit supplex quod ab arce petivit ;

Namque statim in dura fodere crepidine rupis ;

Nec mora, continuo latices fluxere recentes

Et rivos egere amplos vel fluminis instar.

Lætati fremuere omnes laudesque dederunt,

Atque salutarunt ex imo pectore cælum.

Lambit adhuc curvo fons ille cacumina cursu,

Cellarumque hortos vitreo circumfluit amne.

480. Hactenus laudatus Benedictus, qui quamvis

fontem, de quo loquitur, hodieque fontem S. Brun-

onis appellari non edicat, eundem tamen fon-

tem, quem ita in hodiernum usque diem nominari,

auctores supra laudati affirmant, indubie celebrat,

cum tam fons, de quo hi, quam fons, de quo He, C

miraculo feratur exortus. Ast verene fons is mira-

culo suam debeat originem? Id equidem non puto.

Quod enim a scriptoribus recentioribus, uti hic sit,

nullo prorsus vade antiquo adstipulante, miraculo

factum asseritur, miraculo vere factum esse, credi

non debet, nisi ratio omnino solida ac convincens

contrarium suadeat. Quid autem, quæso, occurrit,

ut fontem, qui a S. Brunone in Carthusia hodieque

nomen conservat, prodigio olim excitatum, in

animum inducamus? An quod hodieque « fons

S. Brunonis » vocetur? Verum quidni nomenclationem

hanc contrahere atque in hodiernum usque

diem conservare potuerit, quod Sancto ejusque

socii aquam, quam quotidianis suis usibus neces-

sariam habebant, ministrarint? Quid ni etiam ita

vocari potuerit, quod prope cum Bruno cellulam, in

qua habitavit, exstructam habuerit? Ut ut sit, Pu-

teanus equidem, Blomenvenna et Surius, etsi omnes

fontis cui S. Brunonis cella fuerit adjuncta, men-

tionem faciant, de miraculo tamen, quo hic fuerit

excitatus, altum silent, qui tamen, ac maxime Pu-

teanus, utpote cui Zachariæ Benedicti metrica

S. Brunonis Vita, in qua id memoratur, anno 1510,

seu quinquennio antequam suam de hoc sancto

Patre suo lucubrationem adornaret, ab ipsomet au-

ctore inscripta ac dedicata fuerit, perspecta haud

dubie, quæ de prodigioso fonte dicebantur, apprime

habuerunt; ut proinde silentio suo ea sibi minime

A probari indicare videantur. Sed hæc de fonte, qui
prodigio cum Sanctus ejusque socii Carthusiam essent
ingressi, excitatus fuerit, dicta sufficiant; qui plura
de eo desiderat, adeat Surianum in suis in caput 12
Suri Observationibus, num. 12, et Raynaudum in
Stylita mystico, puncto 2, num. 3.

481. Zacharias Benedictus in metrica, quam con-
cinnavit, Sancti nostri Vita prodigio fontis, divi-
nitus excitati, novæ ecclesiæ, una cum aliis quali-
buscunque ædificiis in Carthusia, statim atque San-
ctus ejusque socii eremum hanc fuissent ingressi,
ædificari ex dictis cœptæ, jamque ad umbilicum
cum iis perductæ, consecrationem, quæ ab Hugone
Gratianopolitano episcopo summo apparatu facta
fuerit, subjungit. Ut et hic præstem, quod curioso

B lectori futurum spero non ingratum, versus præci-
piuos, quibus metricus ille biographus rem hæc
describit ac celebrat, huc transcribo. Sic habeat:

Jamque dies sollemnis erat, quo machina surgens

Hospitio poterat monachos servare decenti.

Hugo ciet clerum civisque invitat ab urbe

Ad summos aditus incultaque limina montis

Visuros fieri festivi encœnia templi.

Æs sublime sonat, clamatque ad festa caterras.

Tunc delubra parant, foliisque virentibus oruant.

Aptatur paries hederis, pendente corymbo ;

Hique ligant buxos, et quas Tritonia frondes

Servat ; ab excelsis trabibus Peneia laurus

Frondet, et hirsutæ coeunt inserta myricæ

Sparguntur flores violæque per ardua tecta

Lilia non desunt, narcissus, achantus et ajax

Purpleæque rosæ ; quæ per vicina ministri

Oppida legerunt ; crocus est et myrtus odora.

Esse hic Pæstanos hortos et rura putares.

Hic aulæa patent ; hic picta tapetia fulgent

Misit ephemerides varias et munera præsul

Ad nova phana, quibus muri tegerentur et ara.

Ostro et luminibus stellant altaria circum.

482. Versibus his Benedictus alios nonnullos,
quibus ipsos etiam cœlicolas ad solemnitatem con-
venisse memorat, seu potius more poetico, et qui-
dem non nihil, quam par sit, licentiori, fingit,
mox subnectit, ac deinde ita prosequitur :

Præsul adest, sacras solito capit ordine vestes

Et decus imponit capiti, bifidamque tiamam.

Fumus odoratus veniens e thure Sabæo

Altius ascendit, phanique volumina complet.

Pontifici cathedram parat ille, hic stragula s'ernit,

Jamque sacerdotes æquo discrimine vocum

Incipiunt cantus, rutilas assurgit ad aras

Pastor et erectis cæli ad fastigia palmis

Mystica sancta litat superis et munera libat.

Implentur clangore tubæ, cava tibia dulces

Ad numeros inflabat ebur, dant organa plausus.

Atternant litui partito carmine versus ;

*Plectra lyræque aderant. Phæbeaque cuncta sm-
pellæ.*

Dedicat interea templum claustrumque sacerdos.

Sitque novæ domui nomen Carthusia mandat,

Condendasque domos habituras nomen ab illa.

Prædia donavit, donavit pinguis villæ

Jugera, quo monachi sine quæstû vivere possint.

Ita laudatus metricus Sancti nostri biographus. Et vero Carthusiæ ecclesiam, cum ad umbilicum fuisset adducta, a S. Hugone, Gratianopolitano episcopo, consecratam fuisse, unusquisque, quantum opinor, etiam absque vade antiquo facile credet, etsi interim tanto id apparatu, quanto hic innuitur, peractum fuisse, persuadere natus haud sit is scriptor, qui præterquam quod a re gesta quatuor amplius sæculis remotus vixerit, poetarum loquitur in morem, qui plerumque res, quas tractant, variis fligmentis, ornamentorum quodammodo locum tenentibus, amplificat.

485. Verum multum abest, ut propense adeo credam, quæ deinde idem Benedictus absque ullo pariter vade antiquo tradit de habitu monastico, quem S. Bruno ejusque socii eo ipso die, quo præmemorata Carthusiensis ecclesiæ dedicatio facta est, a S. Hugone susceperint. Audi, qui rem illam statim atque solemnem ecclesiæ Carthusiensis dedicationem retulit, metricæ exponat. Hisce ejus oratio versibus concipitur :

*Tunc adyta ingreditur Bruno, senique sodales,
Singular exiit preciosis atque lacernis
Mollibus, atque trahunt crepidas e cruribus omnes
Confestim, tondent generoso e vertice crines,
Apparent juvenum generosa et lactea membra,
Nudatque manent, genibusque et corpore flexi.
Dulcia mittebat suspiria pectus anhelum;
Nec poterant retinere pios pia pectora planctus.
O juvenum fervor, divique affectus amoris!
Candida doctoris fratrumque tenerrima dorsa
Mox operit lugens cilicino tegmine pastor,
Atque rudi sacco, niveumque imponit amictum
Virgine de lana, nivea tum cannabe cingit,
Atque tegit scapulas albo clausoque cucullo,
Indicium æternæ clausuræ munditiæque.*

*Innumeræ astabant turbæ, cunctique gemebant
Hoc tanto exemplo moti et dulcedine tanta.*

484. Addit præterea laudatus metricus Sancti nostri biographus, angelorum, rebus die illa in Carthusia gestis applaudentium, voces auditas fuisse. Verum de re hac censendum quid sit, facile ex jam dictis quisque intelliget; quod vero pertinet ad habitum monasticum, quem tunc Bruno ejusque socii ab Hugone Gratianopolitano episcopo acceperint, etsi quidem, ipsos in Carthusia vilioribus asperioribusque, quam ante, vestibus usos esse, e Petro Venerabili lib. II De miraculis, cap. 28, colligendum appareat, Sanctum tamen habitu monastico ab Hugone primum fuisse indutum, haud credo. Præterquam enim quod id a nullo prorsus scriptore antiquo memoriæ proditum inveniatur, Brunonem jam inde ab eo tempore, quo in Siccæ-Fontanæ solitudine adhuc versaretur, ac proin Carthusiam nondum adisset, habitu monastico indutum fuisse, reque etiam ipsa monachum exstisse, suadent. quæ

A § xxiv in medicina adducta jam sunt. Nec est, quod reponas, Sanctum a Guigone in S. Hugonis Gratianopolitani Vita eo loco, quo ad hunc accessisse narratur, Magistri titulo condecorari, ac proin eum, cum ad S. Hugonem accessit, habitu monastico indutum nondum fuisse, nedum monachum exstisse, præterquam enim quod tum Sanctus, quia a Landuino aliisque, qui cum eo Gratianopolim venerant, seque in illius disciplinam dederant, Magistri titulo honorabatur, magister a Guigone appellari potuerit, potuit etiam, ut ut Remensium scholarum magisterio seu præfectura jam sese abdicasset, ita adhuc ob id olim gestum vocari. Ac posteriori quidem hoc sensu Sanctum a Guigone vocari Magistrum idcirco existimo, quod ibidem et Landuinus Magister ab eo vocetur, nec alia de causa, quam quod olim scholarum alicubi Magisterium gessisset, altiorisve ordinis scientias docuisset, talis huic nomenclatio videatur potuisse attribui. Ut ut sit, Sanctum equidem ex eo, quod a Guigone eo loco, quo ad Hugonem, Gratianopolitanum episcopum, cum sex sociis accessisse narratur, magister nuncupetur, habitu monastico indutum tum nondum fuisse, argui non potest, cum etiam in charta donationis Carthusiæ infra huc transcribenda, dataque anno 1086, quo Carthusianum biennio jam egerat, Magister vocetur, eodemque etiam titulo, cum post in eremo Calabrina jam versaretur, ad mortem usque honoratus fuerit.

485. Ad vivendi modum, quem Sanctus ejusque socii in Carthusia tenuerint, sermonem modo convertamus. Quem S. Bruno ejusque socii in Carthusia tenuerunt vivendi modum, eundem etiam aut certe non multum absimilem servasse, qui quadraginta nondum post Sancti obitum elapsis annis seu Petri Venerabilis ætate floruerunt, religiosos Carthusiensis eremi incolas, ambigendum non apparet. Ut ergo, quam illi vivendi rationem fuerint secuti, lectorem utcumque edoceam, Vitæ ab hisce ductæ capita præcipua e Petro Venerabili ei exhibeo. Hic itaque scriptor, fide utique hac in re longe dignissimus, lib. II De miraculis, cap. 28, de sui temporis Carthusianis ita memorat : « Ad edomandum jumentum corporis sui, et ad subigendam juxta Apostolum legem membrorum suorum, repugnantem legi mentis suæ, duris carnem ciliciis semper exasperant, continuatis pene acerbis jejuniis corpora affligunt, extenuant et desiccant. Inde est quod pane furfureo semper utuntur, vino adeo adaquato, ut merito magis villum, quam vinum dicatur. Ab omni carniæ esu tam sani quam ægri in perpetuum abstinent. Pisces nunquam emunt, sed forte ex charitate datos accipiunt. Die Dominico et quinta feria tantum caseum vel ova ad vescendum admittunt. Teftia feria ac Sabbato, aut legumine aut olere coto utuntur. Omni secunda, quarta et sexta feria pane solo et aqua contenti sunt. Semel in die semper comedunt, exceptis octo diebus Natalis Domini, octo diebus Paschæ, octo diebus Pentecostes, Epiphania Domini, Repræsentatione ejus,

hoc est, Purificatione sanctæ Mariæ, Annuntiatione A Domini, quando Paschali tempore provenit; Ascensione Domini, Assumptione ac Nativitate jam dictæ sacræ Virginis, Matris ejus, et exceptis festis duodecim Apostolorum, sancti Joannis Baptistæ, sancti Michaelis, sancti Martini, et illo, quod in Calendis Novembris celebratur, festo Omnium Sanctorum.

486 † Super hæc omnia more antiquo Ægyptiorum monachorum singulares cellas (tempore S. Brunonis ex dictis num. 475 bini in singulis cellis morabantur) perpetuo inhabitant, ubi silentio, lectioni, orationi atque operi manuum, maxime in scribendis libris, irrequieti insistent. In eisdem cellis debitum regularium Horarum, hoc est, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Completorium, B signo ecclesiæ communiti Deo persolvunt. Ad Vesperas et Matutinas in ecclesia cuncti conveniunt, ibique, non perfunctorie, ut quidam, sed intentissime, oculis in terram demissis, cordibus cælo inhxis, Deo preces, Deo gratiarum actiones persolvunt; totumque suum tam interiorem, quam pexteriorem hominem habitu, voce, vultu, rebus visibilia excedentibus, spretis cunctis aliis, intentum, imo affixum esse, ostendunt. Ab hoc more excipiunt illos festivos dies, qui supra scripti sunt, in quibus bis comedunt, et in quibus more monachorum non per cellas, sed simul habitantium, non solum omnes Regulares Horas in ecclesia decantant, sed et in refectorio tam post Sextam, quam post Vesperas, nullo sospite excepto, communiter edunt. Quibus C tantum diebus antiquorum eremitarum æmulatione, ne ab aliis sacris operibus, licet dignitate inferioribus, impediatur, salutare omnipotenti Deo pro salute sua ac mundi sacrificium offerunt, quod ex usu jam veteri tracto nomine, quia Deo mittitur, Missa vocatur. His sacris diebus, qui singulari privilegio a Domino vel ejus Resurrectione Dominici dicuntur, ac sæpe dictis ipsius vel Sanctorum ejus solemnitatibus missas celebrant. Diebus, quibus eis legumine uti licet, illud ipsi, ad mensuram accepum, sibi aptant et coquant.

487. † Hoc vero tunc, quando non communiter in refectorio, sed quando eos in cellis suis solos comedere eremitica institutio præcipit. Vinum nullo tempore ante mensam vel postea sumunt. Sed si quis tunc sitim passus fuerit, aqua ei, non vino, uti licet. † Eadem fere aut certe non multum absimilia, quæ a Carthusianis, ætate sua florentibus, fuerint observata, Guibertus de Novigento sæpissime supra laudatus, qui anno 1124 e vivis excessit, lib. 1 de Vita sua, cap. 44 recenset; ad quem proinde curiosum lectorem remitto, Petri Venerabilis verba, huc spectantia, qui majoris utique fidei auctoritatisque quam Guibertus hac in re est, in medium protulisse contentus. Non possum tamen, quin huc transcribam verba, quibus hic scriptor Carthusiensium studium, a S. Brunone parente ad eos indubie transmissum, in conscribendis libris prædicat. † Cum,

inquit lib. 1 de vita sua, cap. 44, in omnimoda paupertate se deprimant, ditissimam tamen bibliothecam coaggerant. Quo enim minus panis hujus copia materialis exuberant, tanto magis illo, qui non perit, sed in æternum permanet, cibo operose desudant. † Confirmat id deinde comitis Niversis exemplo, qui, eum argentea, quæ Carthusianis miserat, munera repudiata fuisse, accepisset, † Bonum tergora et pergamena plurima eis transmisit, quæ pene inevitabiliter ipsis (ad conscribendos consuendosque scilicet libros) necessaria esse cognovit. † Cur porro summam diligentiam operamque in describendis libris ponerent, docet nos Guigo, in Consuetudinibus cap. 28 sic scribens: † Libros..., tanquam sempiternum animarum nostrarum cibum, cautissime custodiri et studiosissime volumus fieri; ut, quia ore non possumus, Dei verbum manibus prædicemus. Quot enim libros scribimus, tot nobis veritatis præcones facere videmur. † Addi potest, partim etiam id fecisse illos, tum ut inopiæ suæ (pauperes enim vere erant, seque ipsos vel *Pauperes* vel *Pauperes Christi*, uti apud Cangium ad vocem *pauper* videre est, appellabant) consulerent, tum ne Ecclesiæ viderentur prorsus inutiles, hincque eorum institutum calumniandi ansam malevoli arriperent.

§ XXVIII. An Sanctus novam Regulam scripserit, et an ad ullam ex ante scriptis ac nominatim Benedictinam observandam se suosque discipulos adstrinxerit.

488. Austeram admodum, quam Sanctus ejusque C discipuli in Carthusia duxere, fuisse vitam, vel sola normæ, ad quam hanc exegerint, § præcedenti e Petro Venerabili proposita capita sufficienter ostendunt; verum quæri hic jam potest, primo quidem an hæc S. Bruno aliaque Regula quapiam præscripserit a discipulis suis observanda injunxerit; deinde vero an hosce simul ac seipsum ad ullam ex ante scriptis, ac nominatim S. Benedicti Regulam obstrinxerit. Innocentius le Masson in Opere, quod ordinis Carthusiensis Annales inscripsit, lib. 1, cap. 3, num. 3, sic scribit: † Nullam vivendi normam a sancto Brunone scriptam fuisse, credimus: sed sancti illius viri documenta et exempla erant illis quasi vivens Regula, quam adimplere et ad suos successores per exempla etiam ipsi transferre didicerant. D Ipsam tamen eandem esse non dubitamus, quam postea R. Pater Guigo scriptis mandavit; nihique in ejus Consuetudinibus reperiri credimus, quod quasi ab ore sancti Brunonis per discipulos, qui eum viderant et audierant, non didicerit. Vix enim ante quinque aut sex annos sanctus Bruno obierat, quando Guigo noster ad Ordinem venit. In istis ergo scriptis a R. Patre Guigone Consuetudinibus firmiter credendum est sancti Brunonis mentem, documenta et dirigendi modum depingi et contineri, acsi propria ejus manu scripta fuissent. Quod eo facilius quisque sibi persuadebit, quo certior fieri debet B. Landuinum, quem sanctus Bruno sociis, ad erenum Carthusiæ revertentibus, præfecerat, viam

longissimam arripuisse, ut ipsum Carthusiensis Institutii fundatorem, in eremo Calabriae tunc degentem, adiret, cum eo de observantiis Carthusiensibus tractaturus, et ab ipsius ore audiret, quid et qualiter in Carthusiana conversatione et vivendi modo esset a suis asseclis observandum. Primæ ergo Carthusianorum constitutiones legi gratiæ non erant absimiles; nam potius scriptæ erant in tabulis cordis carnalibus, non littera, sed spiritu, quam in manuscriptis codicibus.

489. Ita Massonus, nullam a S. Brunone regulam scriptam fuisse, docens; qua sane in re non possum non ei assentiri, cum id a sancto factum, a nullo hactenus scriptore sive recentiori sive antiquiori memoriæ proditum invenerim. Ast an nulli pariter regulæ ex ante scriptis, nec nominatim Benedictinæ, sese suosque astrinxit? Mabilonius in sæculi sexti Benedictini partem secundam Præfatione num. 87 sic scribit: « Nunc postulat locus, ut de prima regula Carthusiensium agamus, quam sanctus Bruno eis præscripsit, antequam prima illius ordinis statuta a Guigone in scripta redigerentur. Hanc autem regulam sancti Benedicti fuisse, nullis constat argumentis. Primo Guigo ipse statuta sua edidit ad mentem hujus regulæ, ut docet inscriptio eorumdem statutorum in codice Portarum, in quo illa habentur sub hoc titulo: « Statuta Guigonis Carthusiæ prioris et aliorum Patrum juxta regulam sancti Benedicti. » Unde Guigo ipse in præfatione sua hæc statuta scribere se distulisse ait quod vel in epistolis beati Hieronymi, vel in regula beati Benedicti seu in cæteris scripturis authenticis, omnia pene, quæ hic religiose, inquit, agere consuevimus, contineri credebamus. » Certè non aliam in capite 23 formulam professionis, quam Benedictinam proponit. Deinde Eugenius III in privilegio Carthusiæ Montis-Dei concessio, statuit, « ut ordo monasticus secundum beati Benedicti regulam, normam quoque et institutiones fratrum Carthusiensium perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur. » Ad hæc Paschalis II Lanvino Squillacii post sanctum Brunonem priori indulget, ut in quadam ecclesia juris eremi, quæ apud Squillacium sita erat, monasterium constituat, « ut fratres austeritatem eremi ferre non valentes, juxta beati Benedicti regulam illie possint omnipotenti Deo deservire: quam nimirum habitationem per præpositum et decanum, » inquit, « gubernari dispositione præcipimus; sic tamen ut eremi præpositus semper præferatur et major habeatur, et sic ut idem monasterium eremi dispositioni subjaceat, item ejusdem loci præpositus et decanus subjiciatur magistro eremi. Data Lateranis vi Kal. Februarii. »

490. « Ex quibus intelligitur, duplex illie Carthusiensium genus fuisse, anachoretarum et cœnolarum, ut apud Camaldulenses; et utrisque priorum eremi præfuisse secundum regulam sancti Benedicti, qui utrosque in regula sua instituit. Hoc

A autem diploma intelligitur de monasterio Mentauri, quod Squillacio tribus millibus distabat, ut fusius in Annalibus nostris referemus, ubi utrorumque, scilicet anachoretarum et cœnobarum Squillacensium, constitutiones referemus. Denique Carthusienses ante sancti Brunonis canonizationem sanctum Benedictum in sua confessione Patrem suum dicebant, retinentque etiam nunc dispositionem officii divini ex regula sancti Benedicti, cujus festum solemnè pro more suo ritu semper observant. » Ita hactenus Mabillonius contendens S. Brunonem, qui ex dictis novam regulam non condidit, particularem tamen regulam suis præscripsisse, seu se discipulosque suos uni cuidam particulari regulæ astrinxisse, hancque S. Benedicti regulam fuisse. Verum B anne argumenta, quæ in medium adducit, rem plane evincunt? Id equidem non puto; imo vero ex hisce, quæ Guigo in præfatione, conscripsit a sese Carthusiæ consuetudinibus seu statutis præmissa, suppeditat, quæque Mabillonius pro se laudat, sequentibus verbis: « A quo negotio (conscribendis nempe Carthusiæ consuetudinibus) rationalibus, ut putamus, de causis diu dissimulavimus, videlicet quod vel in epistolis beati Hieronymi, vel in regula beati Benedicti, seu in cæteris scripturis authenticis omnia pene, quæ hic (in Carthusia nimirum) religiose agere consuevimus, contineri credebamus, » consecrarium potius videtur, ut nulli prorsus particulari regulæ S. Bruno sese suosque astrinxerit.

C 491. Audi, qui Massonus in opere, quod ordinis Carthusiensis annales inscripsit, verba illa commentetur. « Hinc (e recitatis nempe Guigonis verbis) patet, inquit, libertas, qua S. Bruno et successoribus ejus voluerunt propositum et modum sibi vivendi eligere, et componere, prout spiritus et prudentia suggererent, et non se astringere ad illas regulas seu constitutiones specificas, quæ in variis ordinibus monasticis sive in Oriente sive in Occidente jam dudum fuerant conditæ. Nihil sibi elegit S. Bruno pro vivendi modo, quod non esset sanctorum Hieronymi, Benedicti et aliorum scriptis laudatum, sed non ideo illorum regulis se addixit, quamvis inde veluti spiritualis apis collegerit, unde mel et ceram propriam componeret. Non ergo impropèrari potest sui instituti professoribus, quod has vel illas sanctorum sive Antonii, sive Climaci sive Benedicti sive Bernardi aut veterum Orientalium Patrum instituta et praxes non sequantur, quia sui propositi non sunt, nec illas servandas sibi elegerunt. » Sane, cum Guigo verbis recitatis doceat, non in sola S. Benedicti regula, sed vel in S. Hieronymi Epistolis, vel in S. Benedicti regula vel denique in scriptis aliis, quod ad tempus usque, quo scribebat, in Carthusia religiose agi solitum fuisset, contineri, satis utique indicat, fuisse tunc Carthusianos non uni S. Benedicti regulæ observandæ obstrictos, sed ea secutos esse optima vivendi instituta, quæ sive apud S. Hieronymum, aut Bene-

dictum, sive apud alios quoscunque sanctos Patres A ei vitæ generi, quod amplexi erant, magis existimabant idonea; ut annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor anonymus merito contendat, « S. Brunonem ejusque discipulos nunquam sese determinatæ alicui ex monasticis regulis astrinxisse, sed pro arbitro accepisse ex antiquorum tum scriptis, tum exemplis, quod vitæ eremiticæ perfectioni accommodatum videretur. »

492. At vero ait verbis proxime recitatis Mabillonius, condita a Guigone statuta in codice Portarum hunc præferunt titulum : « Statuta Guigonis Carthusiæ prioris et aliorum Patrum juxta regulam sancti Benedicti. » Primum hoc est, quod pro opinione sua is scriptor adducit, argumentum. Verum præferant, ut inquit, hunc in codice illo titulum Guigonis statuta, hinc tamen, ut vult, consequens non est, ut hæc ad regulæ Benedictinæ mentem Guigo exegerit. Cum enim titulus ille ipsummet, ut apparet, Guigonem non habeat auctorem, fieri potest, ut ab aliquo, qui, qua ratione Guigo statuta sua condidisset, minus habebat compertum, præfato codici fuerit ascriptus. Ut ut sit, ad solius regulæ Benedictinæ mentem statuta sua non exegisse seu condidisse Guigonem, ipsemet in præfatione, quam hisce præfixit, non obscure indicat. Ait enim, sese, non nova seu præcepta seu statuta, sed Consuetudines scriptis mandare, id est, quæ agi tunc solerent in Carthusia; quare, cum hæc, uti ipsemet verbis supra huc transcriptis indicat, non in sola S. Benedicti regula, sed vel in hac, vel in Epistolis beati Hieronymi, vel in aliis scripturis authenticis contineantur, consequens sit, ut Guigo statuta sua ad solam S. Benedicti regulam non exegerit, ac proin, ut ad hanc unice servandam se suosque sequaces non astrinxerint S. Bruno ejusque discipuli. Nec Sanctum ejusque discipulos sese uni S. Benedicti regulæ astrinxisse, evincit, quod Mabillonius etiam laudat, privilegium Carthusiæ Montis-Dei ab Eugenio III concessum.

493. Hoc enim pontifex statuit, ut ibidem ordo monasticus inviolabiliter servetur non tantum « secundum beati Benedicti regulam, « sed » etiam secundum normam et institutiones fratrum Carthusiensium; » ut proinde privilegii illius pontificii vi in Montis-Dei monasterio non una, imo ne tota quidem S. Benedicti regula fuerit observanda, sed ex duntaxat hujus partes, quæ cum particularibus Carthusiensium institutionibus convenirent; ex eo autem, quod aliqua regulæ Benedictinæ instituta a S. Brunone ejusque discipulis horumve sequacibus adoptata fuerint atque observata, consequens non est, ut ad unam ac totam illam regulam observandam sese S. Bruno ejusque discipuli voluerint obstringere. Hinc pro opinione sua Mabillonius nihil posset conficere, etsi etiam ei, quod præterea in argumentum adducit, tantisper darem, Carthusianos hodieque divini officii dispositionem retinere ex regula S. Be-

nedicti. Verum ne hoc quidem veritati exacte videtur consonum. Etenim Massonus in opere, quod ordinis Carthusiensis annales inscripsit, in hæc statutorum Guigonis verba : « In quo (officio divino univium) cum cæteris monachis multum, maxime in psalmodia regulari, concordantes inveniantur; » ita commentatur : « Non dicit, « in totum, » quia revera in componendo divino officio Carthusiano ritus quidem monasticus in duodecim psalmis, tribus Canticis et duodecim Lectionibus et aliis similibus assumptus est, sed non pauca etiam ei adjuncta fuerunt ex ritibus tum ecclesiæ Lugdunensis, tum Gratianopolitanæ, in cujus diocesi sita est Carthusia, ut probari potest ex antiquis Missalibus ecclesiæ Gratianopolitanæ et modo celebrandi missam tunc ibi utato, quæ in nostris ad unguem fere referuntur; » itaque ex veteribus antiphonariis et precibus, quæ ab ecclesia Lugdunensi in nostrum usum constat fuisse transumpta. »

494. Carthusianus anonymus, annalium ordinis sui libri quarti hactenus non vulgati auctor, in auctiori hujus operis sui exemplari, quod penes me non exstat, quodque Carthusiæ Vallis-Dei est, nonnulla etiam huc spectantia pag. 56 suppediat. Verba, quibus id facit, Carthusianus Parisiensis supra adhuc laudatus, qui illud, ut mihi ipsemet significavit, ad manum habet, quique suum nomen subterici omnibus modis vult, describere, necnque communicare pro summa sua humanitate est dignatus. Sunt autem hæc : « Sanctum Benedictum, cœnobiticæ vitæ in partibus Occidentalibus instauratorem, ab ipsius ordinis incunabulis nostri venerati sunt, ejus festum præ cæteris solemne semper colentes, ut ex consuetudinibus Guigonis videre est. Nec immerito, cum ex ejus regula cœnobiticæ vitæ accommodata quædam deprompserint, maxime ea, quæ circa divinum officium versantur. Unde Robertus de Monte, in tractatu de abbatibus et abbatibus de origine Carthusiensium agens, ait : « Instituta « vero nocturni et diurni officii secundum regulam « sancti Benedicti persolvunt. » Et noster Guigo in prologo suarum Consuetudinum dicit, « quod in « divino officio cum cæteris monachis multum, « maxime in psalmodia regulari, concordantes inveniantur. » Non tamen ita stricte ritus sancti Benedicti observamus, quin in quibusdam discrepemus ab eis, maxime circa cæremonias tum missæ, tum divini officii, circa lectiones Matutinarum, preces Horarum, cantus, hymnos, et alia hujusmodi, quæ partim recenset cardinalis Bona. » Ita ille, simul etiam suggerens, cur Carthusiani solemne semper habuerint S. Benedicti festum, quod scilicet, non quidem solam ac totam sancti hujus monachorum Patris regulam, sed aliquot saltem ex hac capita ordinis sui seu statutis seu Consuetudinibus ascripsissent. Atque hinc factum etiam esse potest, ut Carthusiani ante S. Brunonis canonizationem S. Benedictum in sua confessione « Patrem suum » dixerint; ut proinde hinc etiam, S. Benedicti regulam

a S. Brunone primis Carthusiensibus fuisse præscriptam, neququam evincat Mabillonius.

495. Nec id porro etiam evincit duobus aliis hic adhuc discutiendis argumentis, quorum alterum a privilegio, per Paschalem II Lanvino, Squillacii post S. Brunonem priori concessio, alterum a professionis formula, apud Carthusianos usurpata, repetitur. Quis enim ex eo, quod hæc eadem sit, quæ Benedictinorum, merito concludendum putet, regulam, quæ horum est, Carthusianorum pariter esse? Professionis formula eadem fere est quantum ad substantiam in plerisque, ne dicam in omnibus, religiosis ordinibus, nec propterea tamen horum omnium eadem pariter est quantum ad substantiam regula. Nec refert, professionis formulam tum Carthusianorum, tum Benedictinorum iisdem plane verbis concipi. Uti enim ex eo, quod quæpiam regulæ Benedictinæ statuta verbotenus etiam in Carthusianorum regulam sint illata, consequens secundum jam dicta non est, ut hanc totam ac solam primis Carthusianis observandam S. Bruno præscripserit, ita nec hoc, ut consideranti patebit consecrarium esse potest ex eo, quod, quibus verbis apud Benedictinos professionis formula concipitur, iisdem etiam hanc sibi usurpandam Carthusiani acceperint. Quod modo ad privilegium, a Paschale II Lanvino concessum pertinet, unice in hoc agitur de particulari monasterio Mentauro, a Lanvino, pontifice indulgente, tribus a Squillacio milliaribus erecto, in quo, qui vitæ eremiticæ idonei non erant, vivendi modum, a Carthusianorum reliquorum vivendi modo diversum, tenuerunt; quare, etsi etiam novis monasterii illius incolis solam et integram S. Benedicti regulam diserte fuisse præscriptam, tantisper daremus, consecrarium inde nondum foret, ut hæc pariter primis Carthusiensibus a S. Brunone fuerit præscripta. Atque ita modo nullo prorsus ex argumentis, quibus Benedictinæ regulæ Carthusienses a S. Brunone fuisse astrictos, Mabillonius contendit, evictum id utcumque dari, ex omnibus jam dictis satis liquet.

496. Et vero, ut meam modo hac in re aperte dicam sententiam, Sanctum nostrum nec se, nec suos ad solam ac totam S. Benedicti regulam observandam obstrinxisse, vel ex eo palam est, quod, quæcumque observanda sibi suisque imposuit, reque ipsa observavit, ea fere omnia in Consuetudinibus Guigo scripto expresserit, multumque absit, ut hæc solam ac totam Benedictinam regulam comprehendant. Vidit id tandem, quantum opinor, Mabillonius, hincque a priori opinione nonnihil deflectens, Brunonem duntaxat « S. Benedicti regulam, quatenus anchoritarum ferebat institutum, sibi suisque sectandam » proposuisse, *Annal. Bened. lib. Lxvi, num. 63* scripsit. Verum ne hoc quidem, uti ex jam dictis ac porro dicendis pronum est colligere, supra adducta e scriptore illo, quem tamen hic Veterum Script. tom. VI in Præfat., num. 52 Marteneus sequitur, argumenta evincunt. Ast contra, speciale quoddam

vitæ genus S. Brunonem ejusque sequaces assumpsisse, seu speciali cuidam regulæ, quæ et a Benedictina et ab aliis quibuscumque ante conditis esset diversa, sese astrinxisse, merito contendit Carthusianus anonymus, annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor, ita hujus lucubrationis suæ, ut Carthusianus Parisiensis num. 494 iterum laudatus me etiam docuit, loco ibidem citato scribens: « Hætenus... libro primo Disquisitionum monasticarum, tractatu nono de regulis, duodecimo sæculo scriptis, disquisitione quarta statuta nostra, quæ vere dici regulam fatetur, a regula sancti Benedicti distinguit. Et tractatu secundo libri secundi, disquisitione quinta de Carthusiensibus loquitur, tanquam diversis ab ordine Benedictino: « Ut eos « omittam, » inquit, « qui sub S. Benedicti regula Deo « servant (qui potius unius ordinis variæ congrega- « tiones, quam distincti ordines censendi sunt) « ordo Carthusianus plurima a S. Benedicto mutuatus est, etc. » Quibus verbis aperte innuit Carthusienses, etsi plurima a sancto Benedicto mutati sint, non tamen sub ejus regula Deo servire. Et revera tractatu sexto ejusdem libri, disquisitione quarta recensens ordines, Benedictinam regulam profitentes, nullam facit mentionem Carthusiensium.

497. « Idem censuit ante ducentos annos sanctus Antoninus, ita (part. nimirum II hist., tit. 15, cap. 14) scribens: « Post Benedictum omnes monachi Occidentis militant sub regula beati Benedicti et ipsum habent in patrem, exceptis Carthusiensibus, qui habent speciales suas constitutiones. » Et revera cum Guigo, primus legifer noster dicat loco citato: « In Epistolis B. Hieronymi vel in « regula B. Benedicti seu in cæteris scripturis authenticis omnia pene, quæ in Carthusia religiosè « agere consuevimus, contineri, » his verbis satis aperte innuit, Carthusienses sibi aliquam specialem vivendi normam præscripsisse, a cæteris regulis diversam. Quam ob rem Franciscus a Puteo, explicans illud Raynaldi nostri statutum, quo prohibetur, ne professi in ordine Cisterciensium et consimilium, ad nos transeuntes, possint habere aliquam obedientiam, declarat, quod per illud verbum **CONSIMILIMUM** intelligantur monachi omnes, qui militant sub regula sancti Benedicti. Quis non videat, nostrum Puteanum tacite Carthusienses a cæteris sancti Benedicti monachis distinguere, tanquam alteri regulæ subditos. Noster Boso, scribens contra eos qui dicunt ordinem Carthusiensem non habere regulam, agnoscit quidem statuta nostra ex diversis sanctorum Patrum scriptis composita esse: « Pa- « tet namque, » inquit, « in eisdem statutis, quod « illa, quæ ibi scripta sunt, aut sunt de regula B. « Benedicti, aut de epistolis B. Hieronymi, aut de « collationibus Patrum seu de Vitis Patrum vel etiam « de libris Cassiani, et aliorum sanctorum doctorum « Ecclesiæ. » Deinde multas recenset regulas, sibi- « ditque: « Sed ordo Carthusiensis nullam potuit as-

« sumere de his prædictis, quia omnes prædictæ
 « regulæ sunt vel fuerunt de vita communi et cœ-
 « nobitica instituta; de vita vero eremitica inveni-
 « tur regula laudabilis et devota, a Petro Damiano
 « stylo eloquentissimo edita et digesta, sed nec il-
 « lam potuerunt et noluerunt Carthusienses assu-
 « mere, quia vita Carthusiensium, ut supra osten-
 « sum est, quamvis a majori et digniori parte sit
 « eremitica judicanda, tamen est composita ex so-
 « litaria et communi.

498. « Et ideo omnino oportuit, cum nulla prius
 « esset talis religio, quod sibi facerent regulam spe-
 « cialem. Quia secundum regulas supra dictas beati
 « Augustini, Benedicti et aliorum supra scriptorum
 « monachi vel canonici simul habitare debent, simul
 « comedere, simul dormire et sic de singulis, sicut
 « exigit vita cœnobitica et communis. Carthusienses
 « ergo, qui pro majori parte anachoreticam vitam
 « ducunt, et soli frequenter comedunt et soli dor-
 « miunt, sicut superius est ostensum, non potuerunt
 « sumere aliquam regulam de prædictis. Sed sibi
 « novam, sanctam et rationabilem ediderunt, sancto
 « Spiritu inspirante, quam, eodem Spiritu operante,
 « sancta Romana Ecclesia ex certa scientia perfe-
 « ctissime confirmavit, ut alibi probabimus. » Ex his
 « et aliis, quæ diximus supra, patet, Carthusienses
 « speciale quoddam vitæ monasticæ genus assumpsisse
 « ac proinde ordinem, ab aliis ordinibus diversum,
 « constituere in Ecclesia Dei. » Ita hactenus Carthu-
 « sianus anonymus laudatus, e rationibus, tum quas
 « e Bosone ipsis hujus verbis recenset, tum quas
 « aliunde repetit, contendens, regulam a regulis om-
 « nibus antecedentibus diversam, Carthusianos ac
 « proin S. Brunonem, qui hos illam suo exemplo vi-
 « vendique modo docuerat, sibi servandam statuisse.
 « Et vero cum, ut Bosone ait, Carthusianorum vitæ ratio
 « partim eremitica, partim cœnobitica sit, nec ulla e
 « regulis, ante S. Brunonis ætatem conscriptis, hu-
 « usmodi vitæ generi foret accommodata, aliam sane,
 « quæ hac prærogativa gauderet, sibi suisque sequa-
 « cibus præscribere seu hisce exemplo suo effingere,
 « necesse habuere. Sanctus noster primique ejus
 « discipuli, idque proinde, ut verbis recitatis anna-
 « lium Carthusiensium auctor anonymus contendit,
 « re etiam vera fecisse existimandi sunt; quod cum
 « præterea ex aliis etiam supra dictis satis manife-
 « stum appareat, finem rei hujus discussioni impono.

§ XXIX. *An Victor III papa Carthusiensem ordinem approbarit, et qui sanctus Hugonem Gratianopolitanum episcopum sui reverentem habuerit, Carthusiæque eremum sibi donari impetrarit.*

499. Gaufredo, Vosiensi priori, qui, ut supra docui, Victori III papæ visionem, qua hic Dominum, in Carthusiæ eremo habitaculum sibi construendam, viderit, divinitus oblatam refert, in metrica, quam adornavit, Sancti nostri Vita fidem adhibuit Zacharias Benedictus, hincque, visionem illam a Deo, qui nihil facit frustra, Victori indubie, non quidem adhuc monacho, ut Gaufredus ait, sed jam papæ

A quo ex hac factam a sancto Carthusiæ foundationem Dei opus esse, intelligeret, itaque ad hanc apostolica auctoritate confirmandam moveretur, oblatam fuisse, ratus, fuisse reipsa abs illo Carthusiæ foundationem confirmatam, in animum induxit, ut sequentes, quibus rem hanc canit, versus fidem faciunt.

*Septimus excelsis titulis in sede Latina
 Gregorius residens orbis retinebat habenas;
 Quo moriente, habuit Petri moderamina Victor,
 Isque ad olympiacos tum sorte aspexit in axes,
 Felicesque choros vidit splendore corusco
 Sedibus e sanctis lætum associare Tonantem;
 Qui Carthusiacos pergens invisere colles,
 Hi sibi fundabant dignas in colibus ædes
 Obstupuit, montes illos et clima notavit,
 Cursoremque illuc celerem celeresque tabellas
 Misit, et Hugoni visa hæc miracula scripsit.
 Hugo admiratus, quodcumque evenerat illo
 Tempore rescripsit, quæve in confinibus illis
 Egerat Omnipotens, calamo dat nota volanti,
 Doctorem et senos comites a turbine mundi
 Conversos, septem stellarum lumina nec non
 Ordinis incepti seriem, strictumque rigorem.
 500. Nuncius abscessit, Latiamque rediit ad*

[urbem.

*Maximus ut Pastor cepit nova nuncia, gaudens
 Convocat extemplo patres, sanctumque senatum,
 Quos Romana facit sublimes purpura, pandit
 Omne, quod acciderat, factum, et divinitus auctum
 Confirmavit opus votis concordibus aulæ,
 Divinisque illud, confecto grammate, donis
 Munivit, variisque effecit dotibus almum,
 Servanturque notis signata bifrontibus æra.
 Hic fuit ante gradum supremi culminis abbas
 Mentis Oliviferi, cui nomen ab urbe Casinas,
 Quæ fuit Æneadum celebrata colonia quondam.
 Hoc et idem plures summi fecere parentes,
 Qui caput excelsum triplici diademate cingunt.*

Ita ille, et visionem, quam hic canit, Victori papæ, non adhuc, ut jam dixi, Cassinensi monacho, aut, si mavis, abbati, sed jam, contra ac Gaufredus scribit, creato summo pontifici, fuisse oblatam, et abs illo Carthusiæ foundationem; cum hanc a S. Brunone factam, ex Hugone, Gratianopolitano episcopo, intellexisset, datis litteris apostolicis confirmatam fuisse, memoriæ prodens. Verum confirmationis hujus nec ipsemet Gaufredus, qui visionem Victori papæ oblatam scribit, nec ulli alii, quos quidem hactenus viderim, meminere scriptores, Zacharia Benedicto antiquiores. Hinc fit, ut illam ex conjectura tantum, quam e credita sibi, quæ Victori fuerit oblata, visione formavit, metricum illum Sancti nostri biographum astruxisse, vehementissime suspicer, ne dicam, pro indubitato habeam. Verum cum ex supra dictis Gaufredus, dum visionem, qua Victor III papa Deum, in solitudine Carthusiæ habitaculum sibi construendam viderit, litteris mandavit, a veritate aberrarit, ab hac pariter,

quam ex visione illa format, conjecturam dictam A
aberrare ambigendum non est.

501. Ad hæc Victor anno 1086 ad solium pontifi-
cale fuit euectus, nec vitam protraxit ultra annum
proxime sequentem, quo ei Urbanus II successit;
non exstitisse autem ante tempus, quo Urbanus II
S. Petri cathedram occupare cœpit, pontificias liti-
teras, orationis Carthusiensis facientes mentionem,
anonymus primorum quinque Carthusiæ priorum
chronographus, seu antiquior Sancti nostri biogra-
phus, qui majoris utique fidei auctoritatisque est
quam metricus, & quo hic, biographus Zacharias
Benedictus, non obscure docet; postquam enim ab
Urbano II litteras infra huc transcribendas, quibus
Siginus, Casæ-Dei abbas, Carthusiam Landuino B
hujusque sociis, qui eam, Brunone abeunte Romam,
deseruerant, restituere jussus fuit, scriptas fuisse,
num. 19 retulit, num. proxime sequenti subjungit:
« Et istæ videntur primæ litteræ papales, quæ in-
veniuntur de ordine Carthusiensi facere mentionem. »
Jam vero, cum litteræ illæ, quas ex dictis Urbanus
scripsit, primæ sint, quæ ordinis Carthusiensis men-
tionem facere inveniuntur, litteris scriptis a Vi-
ctore III Carthusiæ fundationem confirmatam seu
approbatam non fuisse, pro indubitato, accedente
præterea universali de re hac scriptorum omnium
antiquorum silentio, est habendum; ut proinde Za-
charias Benedictus id factum, perperam notarit.
Nec ex hoc tantum metricus hic sancti biographus
erroris arguendus venit; verum etiam ex eo, quod C
S. Hugonis, Gratianopolitanum episcopum, Car-
thusiensem habitum a S. Brunone suscepisse, Car-
thusianisque adeo fuisse etiam ascriptum, memo-
riæ prodatur; etenim rei hujus nusquam meminit
Guigo, Hugonis accuratissimus fideique dignissimus
biographus, qui tamen eam, si fuisset, omni dubio
procul sciturus, scitamque litteris commendaturus
fuisset.

502. Ast hic error, a subditio Sigeberto (adi
num. 297) primum profectus, utcumque excusan-
dus videtur: etsi enim Hugo habitum Carthusiensem
nunquam induerit, Carthusianus tamen quodam-
modo æstimari potuit, tum ob desiderium, quo, ut
Carthusianum, abdicato episcopatu, profliteri pos-
set, arsisse dignoscitur, tum ob singularem, quo in D
Carthusianos ferebatur, affectum frequentemque
cum hisce in Carthusia commorationem. Ac maxi-
mum quidem S. Hugonis in S. Brunonem Carthu-
sianosque affectum fuisse, palam est tum ex Guigo-
nis verbis supra hunc transcriptis, tum ex eo quod,
ut Guibertus de Novigento lib. 1 de Vita sua cap. 11
docet, « abbatibus » quodammodo ac « provisoribus » do-
mus Carthusiensis « vices, » cum scilicet ex ea
Bruno jam discessisset, agere gravatus non sit
sanctus ille antistes. Accedit antiquior Sancti nostri
biographus, qui eum ita in ordinem domumque
Carthusiensem beneficium fuisse, num. 14 scribit, ut
tum hujus, tum illius cum S. Brunone dici possit
« fundator, et quamvis non primus, tamen quodam-

modo præcipuus institutor. » Quod autem ad Hu-
gonis in Carthusia commorationem pertinet, fuisse
hanc sane admodum frequentem, ejusdemque illum
tempore ad Carthusianorum exemplar ac normam,
unde et pro Carthusiano quodammodo haberi po-
tuerit, vitam suam ad amussim exegisse, docet nos
iterum Guigo in conscripta a se sancti illius antisti-
tis Vita partim verbis supra huc jam transcriptis,
partim hisce, quæ nunc subdo: « In tantum autem
(S. Hugo videlicet) eremum (Carthusiæ cum S. Bru-
none ejusque sociis) devotus incolebat et sedulus,
ut eum magister Bruno nonnunquam exire compelleret,
Ite, dicens, ite ad oves vestras, eisque,
quod debetis, exsolvite. Eo tempore, magnæ pauper-
tatis et humilitatis ardore succensus, voluit equita-
turas suas cunctas vendere, et diviso pauperibus
pretio, propriis pedibus in prædicatione discurrere.
Sed homo profundi cordis, magister Bruno scilicet,
cujus consiliis non aliter, quam præceptis obtem-
perabat abbas, non consensit timens, ne apud se
forsan extolleretur, aut a cæteris de singularitate
judicaretur episcopis; aut (quod dubium non erat)
id ipsum propter asperitatem et inæqualitatem iti-
nerum consummare non posset. »

503. Nec tantum, quod jam dixi, ex hisce Gui-
gonis verbis intelligitur, verum etiam Hugonem non
minori in S. Brunonem veneratione, quam affectu
fuisse, tantamque eam exstitisse, ut illum abbatis
quodammodo loco haberet. Hinc merito antiquior
Sancti nostri biographus transcriptis tum hisce,
tum aliis, quæ jam supra data sunt, Guigonis verbis
num. 14 subjungit: « Omnia prædicta sunt verba
domini Guigonis scripta in Vita S. Hugonis, Gra-
tianopolitani episcopi, quæ hic inserenda judicavi-
mus, quia in eis primordia fundationis Carthusiæ
declarantur, et magistri Brunonis excellentia inno-
tescit et in hoc quod eidem tam venerabilis, tam
sanctus episcopus cum tanta reverentia sic ferventer
et humiliter adhærebat. » Maximo porro in amore
ac pretio apud S. Hugonem exstitisse Sanctum
nostrum ejusque socios, recte etiam concluderis tum
ex charta, quam, si Mabillonius (neque enim au-
thæc uspiam existat, novi) Præfatione in sæculi
vi Benedictini parte II, num. 86 recte notet, vix
uno mense integro post S. Brunonis ad Hugonem
accessum presbyteris et laicis sui episcopatus san-
ctus ille antistes scripsit, præcipiens, « Ut ne fe-
minæ (verba sunt Mabillonii) transeant per ter-
ram Carthusiæ fratrum, qui, Deo placere cu-
pientes, mundum et turbas fugiebant; et ne quis-
quam intra terminos ipsorum possessionis pisci-
cationem aut venationem exerceat, et sua anima-
lia pascenda deducat, » tum ex eo quod Sancto
ejusque sociis, quidquid sibi in Carthusiam juris
competeret, libens cesserit, verosimillimeque etiam,
ut Blomenvenna, Puteanum iterum aliosque Sancti
biographos sibi consentientes habens, affirmat, effe-
cerit, ut alii, qui in eadem eremum juris quid-
pian habent, ei data charta publica in S. Bruno-

nis ejusque sociorum favorem renuntiarint. Integram illam, ut locus exigere videtur, modo huc ex apographo, Chronologico-diplomaticæ Morkensii Diatribæ supra jam sæpius laudatæ inserto, transcribo. Sic habet: « Gratia sanctæ et individuæ Trinitatis misericorditer nostræ salutis admoniti, recordati sumus humanæ statum conditionis et vitæ fragilis lapsus inevitabiles, quam sine termino ducimus in peccatis. Itaque judicavimus, nos peccati servos de manu mortis redimere, temporalia pro cœlestibus mutare, æternam hæreditatem pretio perituræ possessionis comparare, ne duplici contritione conteramur, et præsentis vitæ miserias laborum et dolorum initium sumamus.

504. « Itaque magistro Brunoni et his, qui cum eo venerunt, fratribus, ut Deo vacarent, ad inhabitandum solitudinem quærentibus, ipsis eorumque successoribus in æternam possessionem spatiosam eremum concessimus, Ego Humbertus de Miribel, una cum Odone fratre meo et cæteris, qui juris aliquid habebant in prædicto loco; hi vero scilicet, Hugo de Tolnone, Anselmus Garcinus; deinde Lucia et filii ejus Rostanus, Guigo, Anselmus, Pontius atque Boso, precibus et interventu prædictæ matris eorum; Bernardus quoque Longobardus cum filiis suis; similiter et domnus abbas Siginus de Casa-Dei cum suorum fratrum conventu, quidquid ibi juris habere videbantur, supradictis concesserunt fratribus. Ipsa vero, quam eis dedimus, eremus hos habet terminos, scilicet infra locum, qui vocatur Clusa, et rupem claudentem vallem et pertingentem usque ad molarem claudentem et dividentem Combam-Caklam, et pervenientem usque ad rupem mediam, quæ est super Borghesos; deinde molarem alium, qui descendendo perducitur per usque ad rupem a Bonviant. Exinde molarem alium, qui descendendo perducitur per crepidinem plataneti a Bonviant usque ad rupem, quæ est supra furnum de la Follia. Similiter ab illo monte, qui de eadem rupe porrigitur usque ad montem Aillinart, et a monte Aillinart descendendo extenditur juxta Mortam contra Occidentem usque ad rupem, quæ est super Corrieriam, et ab hac rupe porrigitur usque ad rupem de Pertuso. Inde postremo protenditur descendendo usque ad flumen, quod vocatur Guerus-mortuus. Inde quoque ab eodem clauditur usque ad Clusam. Si qua vero persona potens aut impotens hanc donationem infregerit, tanquam sacrilegii rea ab Omnipotentis Dei gratia et fidelium consortio separata anathemate maranatha feriatur æterni ignis incendio, nisi digne satisfecerit, cum Datban et Abiron et Juda proditore concremanda.

505. « Præfata quidem terra, his terminationibus conclusa, a magistro Brunone et ab his, qui cum eo erant, fratribus cœpit inhabitari et construi anno ab Incarnatione Domini 1084; episcopatus vero domini Hugonis, Gratianopolitani episcopi, quarto, qui videlicet laudat et corroboret hoc donum, quod fecerunt supra scriptæ personæ, cum omni conventu

A clericorum suorum, et quantum ad se pertinet, quidquid sui juris esse videtur, omnino concedit. Testes Hugo decanus, Joannes de Podio, et Rostagnus Guigo de Lanz, et Galterus Bueta, Petrus et Gilbertus, Agelbertus et Aldelemus, Petrus et Ricardus. Lecta est autem hæc charta Gratianopoli in ecclesia beatæ et gloriosæ semper Virginis Mariæ, quarta Feria secundæ hebdomadæ Dominici Adventus in præsentia prædicti domini Hugonis, Gratianopolis episcopi, atque clericorum suorum, aliorumque multorum, tam sacerdotum, quam cæterorum ordinum clericorum, celebrantium sanctam synodum quinto Idus Decembris. » Cum hæc charta, quæ, ut characteres chronici, quibus munita est, testantur, hebdomadæ secundæ Adventus Feria quarta, quæ in nonum Decembris diem incidit, lecta est, S. Brunone Carthusiam adhuc inhabitante, seu temporis spatio, annum 1084, quinque sequentes et partem anni 1090 complectente, data haud dubie sit, tuncque, ut computanti aut etiam Chronologiam Technicam Labbei duntaxat inspicienti patescet, Feriam quartam hebdomadæ secundæ Adventus in quintum Idus seu diem nonum Decembris incidere solo anno 1086 contigerit, fuisse chartam, quæ huc jam transcripta est, hoc ipso anno lectam seu datam, manifestissimum est.

506. Atque hoc primum est, quod in illam notandum occurrit. Ne porro erronea in notis chronicis a quoquam putetur, exponendum modo, qui in ea a Sancto ejusque sociis, quod anni 1084 mense Junio ex dictis factum, Carthusiæ eremus inhabitari cœpta recte dicatur anno quarto episcopatus Hugonis, Gratianopolitani episcopi, qui interim, ut supra ostendi, jam inde ab anno 1079 electus, annique proxime sequentis initio consecratus fuit Gratianopolitanus episcopus, quique adeo, cum Carthusiæ eremus inhabitari a Sancto cœpit, quintum jam inde episcopatus annum egerit, si modo episcopatus ejus anni vel ab electione vel a consecratione sint computandi. Verum idne ita fieri necesse est? Anonymus Tractatus de S. Brunone a Carthusianis hujatibus mecum communicati auctor annos episcopatus Hugonis non ab electione, aut consecratione, sed ab adita episcopatus possessione computari solitos fuisse, Hugonemque non ante exeuntem annum 1080 episcopatus Gratianopolitani possessionem adisse, præfatus, ita mox, quo tam hoc, quam illud evictum dat, subjungit: « Asservatur in Majoris Carthusiæ tabulario donatio per Guignonem comitem et reginam Mathildem illius uxorem domui Calesiensi facta, quæ data est anno Incarnationis Domini 1110, xi Kal. Novembris, anno pontificatus domini Hugonis, episcopi Gratianopolitani xxx. Hic annus pontificatus Hugonis non est electionis aut consecrationis; alias enim (cum scilicet, ut iterum mox monui, Hugo anno 1079 electus, annique proxime sequentis initio consecratus sit Gratianopolitanus episcopus) notandus fuisset xxxi aut xxxii. Dicendus est igitur annus possessionis, quam nondum (illum) adeptum fuisse anno 1080

mense Octobri sequitur ex die designata xi Kal. A
Novembris.

507. « Idem necessario conficiendum est ex alio
instrumento, quod extat editum De usu feodorum
Delphinatus, cujus initium et finis sic habent :

« Ego Hugo, Gratianopolitanus episcopus, rogatu
« canonicorum concessi abbati Bosoni beatæ Mariæ
« Crudatensis, et successoribus suis tres ecclesias....

« Facta est hæc donatio de tribus prædictis eccle-
« siis.... iv Nonas Novembris anno Incarnationis
« Domini 1110, anno pontificatus domini Hugonis
« episcopi xxx. » Ergo necdum episcopatum Hugo

inierat sub initium Novembris anni sæpe dicti 1080. »
Ad hæc ut, quod hic instituti mei ratio postulat,

adjungam, cum Hugoni, utpote ex dictis anno 1079
electo, ineunteque anno 1080 consecrato Gratiano-

politano episcopo, anno 1110 ad iv Nonas seu ad
secundam Novembris diem jam provento, annus ab
electione consecrationeque non trigesimus, sed tri-

gesimus primus fluxerit, et tamen instrumentum,
cujus hic initium et finem Tractatus de S. Brunone

auctor anonymus exhibet, anno episcopatus Hugonis
trigesimo datum notetur, consequens est, ut tam in

hoc, quam in altero, quo Guigo comes ejusque uxor
Mathildis domui Calesiensi benefecit, anni episco-

patus Hugonis, Gratianopolitani antistitis, non ab
electione consecrationeque, sed ab adita post conse-

crationem sedis illius possessione numerentur. Jam
vero, cum res ita habeat, uti laudatus Carthusianus

anonymus supra affirmat, annosque adeo episcopa-

tus Hugonis non ab electione consecrationeque, sed
ab adita primum possessione computari solitos fuisse,

veritati consonum appareat, non est sane, cur supra
huc transcripta donationis Carthusiæ charta erroris

in notis chronicis suspecta habeatur, accuseturve ex
eo, quod Carthusiæ eremum anno episcopatus Hu-

gonis Gratianopolitani antistitis quarto a S. Bru-
none ejusque sociis inhabitari coeptam prodat; quod

ex supra dictis verum esse non potest, nisi instituto
computo a tempore, quo Hugo episcopatus posses-

sionem iniit.

§ XXX. Sanctus, a summo pontifice arcessitus, Car-
thusiam, rite jam ordinatam, incolarumque numero
auctam, desereere cogitur : quandonam id, et quanto
discipulorum Brunonis luctu factum.

508. Quatuor aut quinque, aut etiam paucioribus a
Sancti ejusque sociorum in Carthusiam ingressu elapsis
annis, eo jam inde modo, qui vitæ eremiticæ maxime
congruit, rite omnia, tum quantum ad religiosorum
eremi incolarum habitacula, tum quantum ad vivendi
normam, fuisse ordinata, dubitandum non apparet,
uti etiam Sanctum ejusque socios susceptæ vitæ
austeritate juxta ac sanctimonia longe lateque inclaruisse.
Atque hinc factum reor, ut et nonnulli alii ad incultam
antea ac pene inaccessam eremum venerint, atque in
celeberrimi, qui hanc moderabatur, Viri discipulorum
numerum cooptari postularint. Ac primo quidem, Petrum
et Lambertum, qui una cum Sancto, Carthusiam nondum in-

gresso, in Siccæ-Fontanæ solitudine vitam eremiticam,
uti plus semel e Mabillonio jam laudata monasterii
Molismensis charta fidem facit, aliquandiu duxere,
institutum a Brunone vitæ genus tandem etiam sive in
Carthusia sive in Calabria esse amplexos, Historiæ
litterariæ Franciæ scriptores tom. IX, pag. 241 non
obscure indicant. Ibi enim opinari sese, manifestant,
Petrum quidem a Petro, qui, quamvis Bethunæ natus
esset, a diuturna tamen sua in Francia cominatione
Francus cognominatus fuit, secundusque a S. Brunone
(adi Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ librorum mss. pag. 639)
Carthusiæ prior exstitit, Lambertum autem a Lamberto,
qui Carthusiæ Calabrinæ prior seu magister religiosus
hujus incolis optimas leges præscripsit, diversum
non esse. Et vero, cum facile factum esse queat, ut
Petrus et Lambertus, qui prius Brunone e Siccæ-
Fontanæ solitudine Gratianopolim abeuntem, sequi
noluerant, consilium postea, cum de fixa a Sancto
in Carthusia sede inaudivissent, mutarint atque in
horridam hanc eremum, Sancto annuente, concesserint,
reipsa id fecisse illos, neutiquam vero apparet
absimile, licet interim Lambertum, qui cum Sancto
in Siccæ-Fontanæ solitudine versatus est, omnem
cum Lamberto, Carthusiæ Calabrinæ priore, asseverare
non ausim.

509. Ast quocunque modo res habeat, fuisse
equidem, dum Sanctus e Carthusiæ eremo discossit,
discipulos ejus numero plures, quam cum primum
hanc solitudinem ingrederetur, suadent mihi binæ
chartæ, infra integræ huc transcribendæ, quarum
altera Rogerius, Calabriæ et Siciliæ comes, eremum
Calabrinam S. Brunoni ejusque sociis donat, altera
donationem hanc Rogerius Apuliæ, Calabriæ Sici-

liæque dux, cujus Rogerius comes patruus erat,
confirmat. In priori enim comes ita loquitur : « Ro-

gerius Dei gratia omnes Calabriæ et Siciliæ omnibus
fideibus suis et Ecclesiæ Dei filiis tam præsentibus
quam futuris salutem. Notum esse volumus fraternitati
vestræ, per Dei misericordiam a Galliarum partibus
ad regionem istam Calabriæ sanctæ religionis, viros
Brunonem videlicet et Lanvinum cum sociis eorum
pervenisse, etc. » In posteriori vero Rogerius
dux hunc fatur in modum : « Rogerius Apuliæ, Ca-

labriæ, Siciliæ Dei gratia dux, omnibus fidelibus
Christianis præsentibus et futuris in Domino salutem.
Notum esse volumus fraternitati vestræ de duobus
viris, Brunone scilicet et Lanvino, qui sanctæ reli-

gionis studio accensi cum sociis suis in terram
Calabriæ a Galliarum partibus, disponente Deo, vene-

runt, etc. » Sanctus ergo, cum in Calabriam, quod
ex dicendis non diu admodum ab ejus e Carthusia
egressu factum, ad conitem Rogerium venit, socios
sibi aliquot, e Gallia appulsos, quorum in hisce
chartis mentio fit, habebat adjunctos; quare, cum
unus saltem ex his, Lanvinus videlicet, ab omnibus
sex Sancti sociis, Carthusiæ eremum cum eo primum
ingressis, sit diversus, consecrarium fit, Sancti
discipulos, dum hic e Carthusiæ eremo pontificem

non esse. Et vero, cum facile factum esse queat, ut
Petrus et Lambertus, qui prius Brunone e Siccæ-
Fontanæ solitudine Gratianopolim abeuntem, sequi
noluerant, consilium postea, cum de fixa a Sancto
in Carthusia sede inaudivissent, mutarint atque in
horridam hanc eremum, Sancto annuente, concesserint,
reipsa id fecisse illos, neutiquam vero apparet
absimile, licet interim Lambertum, qui cum Sancto
in Siccæ-Fontanæ solitudine versatus est, omnem
cum Lamberto, Carthusiæ Calabrinæ priore, asseverare
non ausim.

509. Ast quocunque modo res habeat, fuisse
equidem, dum Sanctus e Carthusiæ eremo discossit,
discipulos ejus numero plures, quam cum primum
hanc solitudinem ingrederetur, suadent mihi binæ
chartæ, infra integræ huc transcribendæ, quarum
altera Rogerius, Calabriæ et Siciliæ comes, eremum
Calabrinam S. Brunoni ejusque sociis donat, altera
donationem hanc Rogerius Apuliæ, Calabriæ Sici-

liæque dux, cujus Rogerius comes patruus erat,
confirmat. In priori enim comes ita loquitur : « Ro-

gerius Dei gratia omnes Calabriæ et Siciliæ omnibus
fideibus suis et Ecclesiæ Dei filiis tam præsentibus
quam futuris salutem. Notum esse volumus fraternitati
vestræ, per Dei misericordiam a Galliarum partibus
ad regionem istam Calabriæ sanctæ religionis, viros
Brunonem videlicet et Lanvinum cum sociis eorum
pervenisse, etc. » In posteriori vero Rogerius
dux hunc fatur in modum : « Rogerius Apuliæ, Ca-

labriæ, Siciliæ Dei gratia dux, omnibus fidelibus
Christianis præsentibus et futuris in Domino salutem.
Notum esse volumus fraternitati vestræ de duobus
viris, Brunone scilicet et Lanvino, qui sanctæ reli-

gionis studio accensi cum sociis suis in terram
Calabriæ a Galliarum partibus, disponente Deo, vene-

runt, etc. » Sanctus ergo, cum in Calabriam, quod
ex dicendis non diu admodum ab ejus e Carthusia
egressu factum, ad conitem Rogerium venit, socios
sibi aliquot, e Gallia appulsos, quorum in hisce
chartis mentio fit, habebat adjunctos; quare, cum
unus saltem ex his, Lanvinus videlicet, ab omnibus
sex Sancti sociis, Carthusiæ eremum cum eo primum
ingressis, sit diversus, consecrarium fit, Sancti
discipulos, dum hic e Carthusiæ eremo pontificem

non esse. Et vero, cum facile factum esse queat, ut
Petrus et Lambertus, qui prius Brunone e Siccæ-
Fontanæ solitudine Gratianopolim abeuntem, sequi
noluerant, consilium postea, cum de fixa a Sancto
in Carthusia sede inaudivissent, mutarint atque in
horridam hanc eremum, Sancto annuente, concesserint,
reipsa id fecisse illos, neutiquam vero apparet
absimile, licet interim Lambertum, qui cum Sancto
in Siccæ-Fontanæ solitudine versatus est, omnem
cum Lamberto, Carthusiæ Calabrinæ priore, asseverare
non ausim.

509. Ast quocunque modo res habeat, fuisse
equidem, dum Sanctus e Carthusiæ eremo discossit,
discipulos ejus numero plures, quam cum primum
hanc solitudinem ingrederetur, suadent mihi binæ
chartæ, infra integræ huc transcribendæ, quarum
altera Rogerius, Calabriæ et Siciliæ comes, eremum
Calabrinam S. Brunoni ejusque sociis donat, altera
donationem hanc Rogerius Apuliæ, Calabriæ Sici-

liæque dux, cujus Rogerius comes patruus erat,
confirmat. In priori enim comes ita loquitur : « Ro-

gerius Dei gratia omnes Calabriæ et Siciliæ omnibus
fideibus suis et Ecclesiæ Dei filiis tam præsentibus
quam futuris salutem. Notum esse volumus fraternitati
vestræ, per Dei misericordiam a Galliarum partibus
ad regionem istam Calabriæ sanctæ religionis, viros
Brunonem videlicet et Lanvinum cum sociis eorum
pervenisse, etc. » In posteriori vero Rogerius
dux hunc fatur in modum : « Rogerius Apuliæ, Ca-

labriæ, Siciliæ Dei gratia dux, omnibus fidelibus
Christianis præsentibus et futuris in Domino salutem.
Notum esse volumus fraternitati vestræ de duobus
viris, Brunone scilicet et Lanvino, qui sanctæ reli-

gionis studio accensi cum sociis suis in terram
Calabriæ a Galliarum partibus, disponente Deo, vene-

runt, etc. » Sanctus ergo, cum in Calabriam, quod
ex dicendis non diu admodum ab ejus e Carthusia
egressu factum, ad conitem Rogerium venit, socios
sibi aliquot, e Gallia appulsos, quorum in hisce
chartis mentio fit, habebat adjunctos; quare, cum
unus saltem ex his, Lanvinus videlicet, ab omnibus
sex Sancti sociis, Carthusiæ eremum cum eo primum
ingressis, sit diversus, consecrarium fit, Sancti
discipulos, dum hic e Carthusiæ eremo pontificem

aditurus discederet, numero plures fuisse, quam cum A solitudinem eam primum ingrederetur; Lanvinum autem, in binis laudatis chartis memoratum, ab omnibus sex dictis Sancti sociis, seu potius, quod hic potissimum dubium non nemini videri queat, a Landuino esse diversum, sic ostento: Sanctus, uti ex dicendis patescet, non prius cum Lanvino in Calabria eremum secessit, dictisque binis chartis sibi illam donari ac confirmari impetravit, quam cum Carthusiam majorem, quam deseruerant, Landuinus una cum discipulis, seu Carthusianus, quibus a S. Brunone fuerat praefectus, repetisset, ut proinde, hunc ab illo diversum esse, sit necessum.

510. Ad hæc Lanvinus, qui cum Sancto in Calabria eremum secessit, in Normannia, Franciæ B provincia, Landuinus vero, qui, monente S. Brunone, Carthusiam Majorem repetiit, in Tuscia natus erat. Accedit, Landuinum Tuscum anno 1100, cum e Carthusia Majori, cui prior præerat, Brunonem in Calabriam venisset in visum, diem extremum (adi Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ librorum mss. pag. 639) clausisse; Lanvinum autem S. Brunoni, qui anno ex dicendis 1101 obiit, vixisse superstitem, eique in Carthusiæ Calabriae præfecturam fuisse suffectum, uti videre licet apud Mabillonium Annalium Benedictinorum lib. LXX, num. 50. Lanvinum itaque, qui cum Sancto in eremo Calabriae commoratus est, a Landuino Tusco esse distinctum, indubitatum est, quod, ne unum cum altero in decursu confundas, bene est notandum. Porro C Sancti sociis, quorum binæ chartæ proxime memoratæ mentionem faciunt, aliquot saltem adhuc alii verosimiliter fuerunt a sex Sancti sociis, Carthusiæ eremum cum eo primum ingressis, diversi; ut proinde hi, cum inde Sanctus abiit, Calabriaeque petiit, numero jam aucti exstiterint. Nec est, quod reponas; socios, quibuscum Sanctus in Calabriae venisse in laudatis binis chartis memoratur, ac nominatim Lanvinum (adi in Brunonis Vita cap. 17 Zanottium) non prius ei sese, quam cum, relicta Carthusia, in Italia jam existeret adjunxisse; Sanctum enim brevi temporis spatio, quo ex dicendis, antequam in Calabriae secederet, apud pontificem commemoratus est, invenisse statim Romæ, qui in disciplinam ejus sese dederint, appulsos e Galliarum partibus viros, quod tamen, ut quidquam hic contra opinionem nostram posset confici, requireretur, parum verosimile apparet.

511. Quod cum ita habeat, esse sane non videtur, cur, an Sanctus, cum e Carthusia discessit, discipulorum suorum numerum auctum viderit, revocetur in dubium, magisque eum adhuc augeri indubie vidisset, si diuturnior ejus esse potuisset in Carthusia commemoratio. Verum, cum sex annis, quorum ultimus saltem incompletus ex dicendis fuerit, Carthusiæ eremum prior seu potius (is enim illi proximisque ejus successoribus titulus ab omnibus fere scriptoribus tribuitur) magister rexisset, pontificium fuit alatum mandatum, quo cæ, ut ad Romanam curiam

sese conferret, severissime ab Urbano II papa, ad pontificalem apicem anno 1088 evecto, injungebatur. Hic olim Sancti nostri Remis, ut jam supra docui, fuerat discipulus, hincque raram viri prudentiam ingenique sagacitatem apprime perspectam habens, eum apud se, quoad consilia adhiberetur, habere volebat in difficillimis illis temporibus, quibus a papa dissidente frequenterque arma in pontificios in Italia movente imperatore Henrico IV, deplorandum in modum res Ecclesiæ in Italia et Germania erant turbatae. Ut nuntius ille ad Brunonis discipulorum aures pervenit, iugens mox omnium animos luctus subiit. Audi quæ huc spectantia Blomenvenna in Sancti nostri Vita a se conscripta commemoret. « Et ecce, inquit, vix annis sex in tali conversatione exactis, rursum tentatur... Papa nempe Urbanus II, prius dictus Otto, abbas Cluniacensis, qui olim discipulus fuerat beati Brunonis, cum pontificatum summum adeptus esset, cupiens illum digne administrare, non immerito excellentissimæ doctrinæ et probitatis ejusdem sui præceptoris, vocavit eum ad sanctæ Ecclesiæ obsequium, addito etiam obedientiæ præcepto. »

512. « Quo perlecto mandato, vox in Rama audita est, ululatus et prolatus multus filiorum sancti Brunonis, nolentium consolari obstantiumque Patrem, quod ejus orbi solatio nullo pacto in loco horroris et vastæ solitudinis perseverare possent. Sed si maneret, manerent, si abiret, abirent et ipsi. Quorum fleibus piissimus Bruno vehementer turbatus et ad compassionem motus, cum sibi quoque durissimum esset, post tam placidæ et tranquillæ solitudinis quietem rursum externis curis et inquietudinibus implicari. Nisus est tamen eorum animos sedare et consolari. Sciebat ipse scriptum esse: « Qui vos audit, me « audit, et quod semel loquitur Deus, et secundo id « ipsum non repetit. » Et ideo non aliter Apostolici jussionem, quam cœlesti oraculo ad se delapsam vocem accepit. Quapropter alloquens suos ait: Manere vobiscum, fratres mei dilectissimi, gratissimum mihi est, separari a vobis gravissimum. Sed mandatis apostolicis obedire necessarium: mihi est. Quid enim prodesset hic vobiscum exterius carnis D jejuniis et abstinentiis atterere, si per inobedientiam animæ meæ damnationem contingat acquirere, etc. » Ac deinde nonnullis adhuc, quibus ultro citroque sermonem miscentes inducit Sanctum ejusque discipulos, interpositis, subjungit: « Audiens hæc beatus Bruno, cum videret eos consolationem non recipere, nec persuaderi eis posse, ut manerent, metuens, ne post suum et eorum recessum eremus Carthusiæ, locus jam Deo dicatus, ad manus laicæ et profanæ iterum deveniret, cogitans scilicet illam cum suis repetere, commendavit et dedit eam venerabili viro domino Sigurno abbati monasterii Casæ-Dei, qui unus fuerat ex primis donatoribus, de quibus diximus, confecto super hoc publico instrumento. Sicque beatus Bruno, suscepta beu-

dictione a sancto Hugone, episcopo Gratianopolitano, A obedientia cogente, Romam profectus est. »

513. Ita hactenus ille, Puteano, e quo iterum sua fere omnia mutuatus est, apprime consonans, nec pugnans cum antiquiore Sancti nostri biographo seu primorum quinque Carthusiæ Priorum Chronologo. Atque hi omnes tres quidem, uti etiam, qui sua e duobus horum recentioribus, Puteano scilicet et Blomenvenna, deprompsit, Surius, universos Sancti discipulos summo fuisse, cum eum e Carthusia a Pontifice accersiri intellexerunt, mœore affectos, Carthusiamque, abeunte Sancto, deserere statuisse, litteris recte consignasse videntur. Id enim, ut ut a nullo prorsus auctore synchrono seu aequali memoriæ proditum inveniatur, veritati tamen e restitutionis Carthusiæ infra huc transcribenda charta, utpote in qua ex hac eremo S. Brunonis socii obhujus absentiam recessisse innuuntur, consonum videtur. Verum indicant etiam recentiores laudati Sancti nostri biographi, Brunonem, cum Carthusiam Siguino dedit, atque ex hac, ad pontificem se collaturus, exiit, isthuc postea redire statuisse; quod, cum instrumento, quo Sanctus, ad pontificem tendens, Siguino Casæ-Dei abbati Carthusiam donavit, nulla omnino de hac Brunoni ejusque sociis, si redirent, reddenda mentio ingeneratur, parum verosimile mihi apparet. Nec verosimilius est, quod tamen etiam nonnulli volunt, instrumentum, quo Sanctus Carthusiam Casæ-Dei abbati Siguino contulit, datum ei jam tum fuisse, cum ejus discipuli e Carthusia ob dilecti ex hac Magistri discessum nondum dilaberentur, dilapsurique tantummodo brevi post a Sancto præviderentur.

514. Etenim in charta restitutionis Carthusiæ dicitur Bruo Carthusiam, cum e loci, fratribus recentibus propter absentiam ejus, destitutionem videret, » Siguino abbati dedisse ac commendasse; ut proinde instrumentum, quo Carthusiam Siguino Sanctus dedit, collatum ei, primis Carthusiæ Majoris incolis Sancti discipulis nondum dilabentibus seu Carthusiam relinquentibus, haud fuerit, maxime cum id in fratrum seu discipulorum Sancti e Carthusia recessu factum, diserte tradatur in epistola infra pariter huc transcribenda, qua Urbanus II papa Siguino abbati, ut Carthusiæ eremum S. Brunonis discipulis, ad hanc redeuntibus, restituat, injungit. At vero, inquires, si Sanctus chartam, qua Carthusiam Siguino dedit, dilabentibus e Carthusia discipulis suis, seu in horum ex eremo illa recessu impertiit, qui verum intelligetur, esse illos ob Sancti absentiam seu eo in itinere e Carthusia versus pontificem jam existente, uti charta restitutionis Carthusiæ jam pluries laudata indicat, e Carthusia dilapsos? Mabillonius in Annalibus Benedictis lib. LXXVII, num. 92, sic scribit: « Eodem tempore, quo natus est Bernardus, Bruno, Carthusiæ Majoris primus institutor, ab Urbano II, qui ipsius apud Remos discipulus fuerat, Romam evocatur, ut ejus consiliis in Ecclesiæ moderamine uteretur,

Ægre hanc discessionem tulit novellus græx, tanti Pastoris solatio destitutus; cunctisque, eo absente, intolerabilis visa est Carthusiæ habitatio et vitæ asperitas. Sed tandem parendum fuit summi pontificis auctoritati, qui locum Seguino, abbati Casæ-Dei, commendavit. Recessit itaque Bruno e Carthusia post annos sex, quam eam incolere cœperat. Ejus discessu conturbati fratres, quæ humana tentatio est in rebus arduis deficiente magni meriti duce, locum deserunt; quod ubi Bruno rescivisset, litteris ad Seguinum, Casæ-Dei abbatem, scriptis Carthusiam ei ejusque monasterio concessit. »

515. Ita Mabillonius, Brunonem scilicet tunc demum, cum in itinere Romano aut etiam Romæ versaretur, instrumentum, quo Carthusiam in Seguino abbatem transcripsit, confecisse epistolaque ad eum misisse, indicans. Et sane, re ita considerata, facile quisque intelliget, qui, cum Sanctus jam absens esset, seu in itinere versus pontificem aut Romæ existeret, discipuli ejus dilabi e Carthusia, ipseque hisce dilabentibus seu potius dilapsis, instrumentum publicum, quo hanc Siguino Casæ-Dei abbati tradidit, donare potuerit, salva eorum omnium veritate, quæ in charta restitutionis Carthusiæ occurrunt. Attamen cum Sanctus, antequam iter Romanum susciperet, in ipso discipulorum suorum e Carthusia recessu actu Carthusiam in Siguinum Casæ-Dei abbatem transcripsisse videatur, ita malim rem gestam concipere: S. Bruno, cum e Carthusia, Landuino in locum suum substituto, jam excesserat, ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum, uti re ipsa fecisse a Blomenvenna aliisque narratur, sese, ei valedicturus, contulerit, discipulique interea, quos in Carthusia reliquerat, audito Sancti discessu, Carthusiam pariter, desiderium ejus ferre haud valentes, reliquerint. Ita sane facili etiam negotio intelligetur, qui et Sanctus, e Carthusia discedens, dilabentibus ex hac discipulis suis, mox id audire et instrumentum, quo Carthusiam Siguino Casæ-Dei abbati commendavit, conficere, confectumque aut ipsemet ad hunc deferre, aut etiam ab altero deferendum curare potuerit.

516. Porro ex charta restitutionis Carthusiæ etiam collige, opinionem eorum, qui Sanctum in itinere, quod pontificem versus suscepit, omnes prorsus suos in Carthusia discipulos comites habuisse statuunt, veritati neutiquam posse congruere. In illa enim charta, qua hisce Siguinus Carthusiam restituit, Bruno abiens Landuinum omnibus aliis suis discipulis in Carthusia commorantibus præposuisse dicitur; qui autem factum id esse queat, si cum Sancto et Landuino et reliqui omnes ejus discipuli iter versus pontificem susceperint? Verum nonne Sanctus aliquot saltem ex hisce socios itineris sibi habuit adjunctos! Est sane, cur id non nemo sibi persuadeat, cum, ut supra docui, in chartis Rogerii comitis, et Rogerii ducis Sanctus cum sociis sibi adjunctis e Galliæ partibus in Cala-

briam dicatur advenisse, nec sat apte dici id posse videatur, nisi Sanctus una cum sociis, quos sibi habebat adjunctos, iter Calabriam versus ex ipsa Gallia inchoarit. Quod si interim id displiceat, dubitandum equidem non est, quin Sanctus, cum omnes ejus Carthusienses discipuli consecuti eum in Italia essent, aliquot ex hisce, in Carthusiam remissis aliis, apud se retinverit. Unde enim alioquin cum ad comitem Rogerium (adi num. 509 et seq.) in Calabriam accessit, socios sibi, qui e Galliarum partibus venissent, habuisset adjunctos? Sed hæc de discipulis, quos Sanctus, cum Carthusiam summi pontificis jussu deseruit, curiamque Romanam petiit, sub disciplina sua habuerit, dicta sufficient; in tempus modo, quo sese, Carthusia deserta, ad curiam Romanam contulerit, inquiramus.

517. Baronius id anno 1092 factum statuit, quod Sanctus, uti intellexerat, anno commorationis in Carthusia sexto ad curiam Romanam fuisset evocatus, sexque anni ab anno 1086, quo, ut supra vidimus, Sancti in Carthusiam secessum consignat, ad dictum annum 1092 deducant. Verum cum ex supra dictis Bruno non anno primum 1086, sed jam inde ab anno 1084 in Carthusiæ eremo sedem fixerit, seque ut antiquissimum fideque. ex dictis dignissimum primorum quator Carthusiæ priorum Chronicon in Sancti elogio, num. 7 huc transcripto, testatur, Romanam ad curiam, cum eremum Carthusiæ rexisset sex annis, contulerit, consecrarium fit, ut id anno 1090, ultra mensem Junium, quo ex dictis sese in Carthusiam Sanctus abdidit, jam profecto, indubie fecerit, si anni sex, quibus in Carthusia commoratus a primorum quatuor Carthusiæ priorum Chronologo traditur, pro completis sint abendi. Ac Mabillonius quidem in Annalibus Benedictinis lib. LXVII, num. 92 Sancti e Carthusia egressum anno 1090 innectit. Mabillonio consonant Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores tom. IX, pag. 259, uti etiam Pagius in Criticis, aliique eruditi passim omnes. Verum in Vita Urbani II papæ Mabillonii et Ruinartii Operum posthumorum tom. III inserta, pag. 69 posterior e binis hisce scriptoribus, postquam, Urbanum II papam anno 1089 concilium seu synodum Melphi celebrasse, Barii ossa S. Nicolai transtulisse, Eliam episcopum consecrasse ac tandem Calabriam perlustrando Rhegium usque penetrasse narravit, ita memorat: « Eadem etiam occasione Brunonem, Carthusianorum parentem, cum Urbano Calabriam perlustrasse, plus quam probabile est. Is nempe a pontifice, suo olim, ut diximus, cum litteras vir sanctus in Remensis ecclesiæ academia doceret, discipulo, evocatus, hoc anno (1089 videlicet) ad illum accessit, nec dubium, quin etiam eum secutus fuerit in Apuliam et Calabriam, cum eo animo Brunonem accessivisset Urbanus, ut ejus consiliis in rebus difficillimis, quæ tunc frequenter emergebant, uteretur. Aliud habetur ejusdem rei argumentum, quod nempe Brunonis sanctitas ex eo tempore adeo nota fuerit apud

A Calabros, ut paulo post datus ei fuerit locus in ea regione ad inhabitandum, quem reipsa anno sequenti cum nonnullis e suis incolebat. Id constat ex Rogerii comitis diplomate, quod G. Surianus in Notis ad Vitam S. Brunonis, et Ughellus tom. IX simul cum Theodori Squillacensis episcopi confirmatione ediderunt. »

518. Quod si ergo recte hic notet Ruinartius, Sanctus noster jam inde ab anno 1089, et quidem, hoc nondum ultra mensem Septembrem profecto, ad Urbanum II papam accesserit; Urbanum enim, ut vult, in Apuliam anno illo proficiscentem comitatus est, concilioque, ibidem tunc mense Septembris, ut docet, celebrato, cum eo interfuit. Verum nihilne est, quod hanc Ruinartii opinionem vetet amplecti, seu a vero alienam esse evidenter evincat? Antiquior Sancti nostri biographus num. 24 ita de Brunone prodit memoriæ: « Eremum Carthusiæ rexit sex annis, et post, ut prædictum est, a papa vocatus, et non diu post ad eremum Calabriæ, cui Turris nomen est, transiens, ibi, sancto constructo monasterio, multorum Dei servorum anachoretarum rector exstitit et minister, et ibidem, felici vitæ suæ cursu peracto, migravit ad Dominum post egressum Carthusiæ undecimo anno, nec plus, nec minus, sicut in libris Consuetudinum domni Guigonis, quæ sunt in domo Carthusiæ, continetur. » Ita illæ, cui si assentiendum sit, Sancti e Carthusia egressum seu accessum ad Urbanum II papam anno 1089, ultra Septembrem non profecto, Ruinartius omni dubio procul perperam innectit. Cum enim Sanctus, uti apud omnes in confesso est, infraque probabitur anno 1101, vi Octobris die, e vivis abierit, ejus e Carthusia egressum, si annus, qui ab hoc occurrit undecimus, cum mox dicto emortuali ejus anno 1101 verbis recitatis ab antiquiore nostro biographo recte componatur, non anno, ut statuit Ruinartius, 1089, ultra Septembrem nondum profecto, sed anno 1090, et quidem ultra vi Octobris diem jam profecto, evenisse, necesse est, eum ab anno quidem 1089, ultra Septembrem nondum profecto, usque ad anni 1101 sextam Octobris diem anni amplius duodecim completi, anno autem 1090, ad vi Octobris diem nondum profecto, ad eandem sextam anni 1101 Octobris diem anni amplius undecim completi excurrerint, sicque, contra ac antiquior noster biographus scribit, Sanctus non undecimo, sed vel duodecimo aut etiam decimo tertio post suum e Carthusia egressum anno vivere desiisset. Verum ane hic primorum quinque Carthusiæ priorum chronologus seu antiquior Sancti nostri biographus annum 1101, Sancto emortualem, cum definito post ejus e Carthusia egressum anno undecimo recte componit?

519. Neutiquam sane: Sanctum enim, antequam annus 1090 ad Octobrem, imo ad septimam decimam Septembris diem esset profectus, e Carthusia sese ad Urbanum II papam contulisse, e charta infra huc transcribenda, qua Siguinus Casæ-Dei abbas

Carthusiam redeuntibus ad hanc, a quibus, Brunone A
ad Urbanum abeunte, fuerat relicta, Carthusianis
reddit, certum omnino est atque indubitatum, cum
(anno ab Incarnatione Domini 1190, xv Kal. Octo-
bris) data notetur, annique amplius undecim a se-
ptima decima anni 1090 Septembris die usque ad
sextam anni 1101 Octobris diem, Sancto nostro
emor:ualem, excurrerint. Atque ita quidem jam li-
quet, annum Brunoni emortualem definito anno
post ejus e Carthusia egressum undecimo ab anti-
quiore Sancti nostri biographo perperam innecti.
Imo vero id faciens, cum simul, Sancti discipulos,
dum hic Romam ad Urbanum II papam abierat, e
Carthusia in fine sexti a suo in hanc ingressu anni
recessisse, num. 23 dicat, ipsemet secum pugnat,
ut consideranti patebit. Verum anne etiam perpe-
ram non citat libros Consuetudinum domni Guigo-
nis, aut an horum exemplar, quod ad manum ha-
buit, in notis chronicis, annum, quo Sanctus a suo e
Carthusia egressu obierit, exprimentibus, non fuit cor-
ruptum? Corruptum sanctum fuisse, omnino necesse est.
Etenim libri Consuetudinum, quos laudat, alii indubie
non sunt, quam Guigonis (adi, quæ § 1 a num. 4
usque ad num. 7 dicta sunt) Statuta seu Consuetu-
dines, quatuor primorum Carthusiæ priorum Chro-
nicon, seu horum quatuor elogia sibi habentes præ-
fixa, in quibus, non autem in ipsis Consuetudini-
bus, notas chronicas invenit, quibus, quo anno
Sanctus post suum e Carthusia egressum obierit,
definit; antiquissimum autem ac genuinum (adi
iterum § 1) primorum quatuor Carthusiæ priorum
Chronici exemplar, Sanctum nostrum (post egres-
sum Carthusiæ,) non, ut antiquior ejus biographus
e libris consuetudinum Guigonis sese facere affir-
mat, (undecimo anno nec plus, nec minus,) sed (un-
decimo plus minus anno) obiisse, memoriæ prodit.

520. Jam vero cum hæc ita habeant, ex eo sane,
quod antiquior noster biographus, Brunonem a suo
e Carthusia egressu (undecimo anno nec plus, nec
minus obiisse,) scribat, argui non potest, a veritate
esse deviam Ruinartii opinionem, quæ ex dictis
Sancti e Carthusia egressum seu accessum ad Ur-
banum II papam anno 1089, ultra Septembrem non-
dum provento, consignat. Verum nonne eidem opi-
nioni officit quatuor primorum Carthusiæ priorum
Chronicon, in quo Sanctus ad Dominum migrasse
post suum e Carthusia egressum (undecimo plus mi-
nus anno) traditur? Cum hac loquendi formula
significari videatur, Sanctum non definito post
suum e Carthusia egressum anno undecimo, sed
vel undecimo post egressum illum anno, vel ali-
quanto temporis spatio seu ante seu post hunc
obiisse, itaque, ut non nemini forte appareat, tem-
poris spatium, quod nec multo antè, nec multo
etiam anno illo sit posterius, designetur, nescio,
an stante, quam primorum quatuor Carthusiæ prio-
rum chronologus adhibet, loquendi formula prædi-
cta, obitus Sancti nostri, qui ex jam dictis ante duo-
decimum a suo e Carthusia egressu annum vita

functus certo non est, tanto temporis spatio post
undecimum ab egressu illo annum collocari queat,
ut is in annum usque ab illo Sancti e Carthusia
egressu tertium decimum, prout Ruinartii exigit
opinio, possit differri, nulla omnino ratione alia id
suadente. Ait quidem Ruinartius, Brunonem eo
animo ab Urbano accersitum fuisse, ut in rebus dif-
ficillimis, frequenter tunc emergentibus, consiliarius
adhiberetur, idque proinde tam mature factum
fuisse, ut non nisi tertio decimo anno post Bruno
e vivis abierit. Verum non video, qui accidisse ne-
queat, ut Urbanus, etiamsi Brunonem, magistrum
olim suum, et maximo in pretio haberet, et ad
consilia adhibere omnino vellet, ab eo tamen ad se
evocando ad annum usque 1090 seu duobus circiter
annis, postquam jam summus creatus fuisset ponti-
fex, abstinere voluerit.

521. Nec id jam inde ab anno 1089 factum, etiam
suadet nota Sancti, quam Ruinartius etiam in argu-
mentum adducit, ab eo tempore apud Calabros
sanctitas; præterquam enim quod hac jam tum
apud populum illum inclarusse Brunonem, Rui-
nartius non probet, potuit etiam sanctitatis fama,
quam is vita, in Carthusiæ solitudine austerissime
acta, divitiarumque, dignitatum ac mundi con-
temptu per totam late Galliam sibi pepererat, ad Ca-
labros etiam jam tum fuisse perlata. Atque hinc fit,
ut neque ex loco, quem ex dicendis jam inde ab
anno 1090 aut certe sequentis initio ad inhabitan-
dum in Calabria Sanctus obtinuit, neque ex ipsa
etiam ejus, quæ eodem tempore accidit, ad Rhe-
giensem archiepiscopatum electione pro stabilienda
Ruinartii opinione sat solide argui posse existi-
nem. Ad hæc etsi ex eo, quod anno 1090 a Rhe-
giensibus electus fuerit archiepiscopus, speciali
quodam modo hisce notus existitisse, ac proin in
Rhegiensi civitate, quæ in extremo Calabriae angulo
sita est, jam inde ab anno, quo eam ex dictis Ur-
banus II papa invisit, 1089 versatus fuisse, non
nemini queat videri, fieri tamen potest, ut a Rhe-
giensibus; etsi iis vix non omnino esset ignotus, in
archiepiscopum, quod, ut primorum quatuor Car-
thusiæ Priorum chronologus testatur, (papa Urbano
volente,) factum, e sola hujus commendatione fuerit
electus. At vero, ait, qui pariter Sancti e Carthusia
egressum atque ad Urbanum accessum anno 1089
innectit, in Chronologica-diplomatica sua de S. Bru-
none Diatriba Morkensius, inter Sancti e Carthusia
discessum, et discipulorum ejus, qui dilectissimi
Patris absentiam ferre non valentes, in Italiam pa-
riter, eo abeunte, Carthusiam relinquentes, abierant,
factum tandem ad hanc reditum anni ut minimum
unius spatium intercessisse, res tempore utrumque
inter eventum medio gestæ requirunt, ac proin,
cum ad Carthusiam ex jam dictis ac porro dicendis
S. Brunonis discipuli ante Octobrem anni 1090 sint
reversi, abiisse hunc ex illa anno 1089, ad Octobrem
nondum provento, necesse est. Ita fere quantum ad
substantiam ille.

522. Verum non video, inter Sancti e Carthusia A discessum, illiusque discipulorum ad hanc reditum res tot tantasque evenisse, ut eæ longe etiam minori, quam anni unius, spatio geri nequierint. Quid enim? Bruno, relicta commendataque seu donata Siguino, Casæ-Dei abbati, Carthusia, in Italiam ad summum pontificem Urbanum II, a quo evocatus fuerat, sese contulit, discipulos, qui abeuntem, relicta pariter Carthusia, in Italiam fuerant secuti, benigne ad se venientes excepit, reditum iis ad Carthusiam suasit, utque reipsa ad dilectam hanc sancto Patri suo eremum Pontificiis ad Siguinum, Casæ-Dei abbatem, quibus huic, ut Carthusiam restitueret revertentibus ad hanc S. Brunonis discipulis, Urbanus papa imperabat, litteris muniti redirent, etiam effecit. Verum quidni hæc omnia sex circiter dumtaxat aut septem mensium spatio gesta esse potuerint? Imo vero quidni etiam Sanctus, uti vere ex infra dicendis factum, eo ipso anno, quo Carthusiam deseruit, atque ad Urbanum II pontificem venit, in Calabriam, obtenta ab hoc ad eremiticam vitam redeundi facultate, sese recipere potuerit? Non magis itaque, quæ Morkensins affert, quam quæ supra e Ruinartio adducta sunt, Sancti nostri e Carthusia discessum, atque ad Urbanum II, a quo accessus fuerat, accessum ante annum 1090 cogit statuere. Quod cum ita sit, ut, quæ mea tandem sit opinio, aperte edicam, Sanctus noster absque solida ratione statui non potest obiisse temporis spatio post suum e Carthusia egressum longiori, quam pati videatur loquendi formula, qua, ut jam dictum, a primorum quatuor Carthusiæ priorum chronologo «post egressum Carthusiæ undecimo plus minus anno» diem extremum clausisse traditur; quare cum nullum plane, quod Sanctum jam inde ab anno 1089, ad Octobrem nondum provecto, unde eum tali tempore obiisse, foret consequens, e Carthusia ad pontificem discessisse, evincat, argumentum sat validum occurrat, id illum ante annum 1090, ut Mabillonius alique communis statuunt, non fecisse, in animum induco.

523. Verum quo circiter anni illius mense res hæc acciderit? Cum «Bruno post egressum e Carthusia undecimo plus minus anno,» primorum quatuor Carthusiæ priorum chronologo, a quo ex dictis D non recedendum, testante, e vivis, quod anno ex dicendis 1101 factum, abierit, hincque proinde eventus non valde diu, postquam undecimus a Sancti e Carthusia egressu annus esset elapsus, statui posse videatur, dicti anni mense Martio circiter e Carthusia Bruno verosimiliter discesserit, sequentique mense Aprili aut certe Maii initio ad pontificem Urbanum, qui tunc, ut Ruinartius in hujus Vita supra plus semel jam cit. luculentissime probat, ex Apulia et Calabria Romam erat reversus, pervenerit. Ita rem factam idcirco præcipue existimo, tum quod in hac opinione Sanctus noster, utpote anno 1101 vita functus, non serius, quam cum jam quinque aut sex circiter menses post undeci-

mum a suo e Carthusia egressu annum essent elapsi, diem extremum clauserit, nec quo minus ejus obiisse tanto temporis post undecimum illum annum spatio statui queat, impedire videatur loquendi formula, qua «post Carthusiæ egressum undecimo plus minus anno» obiisse, a primorum quatuor Carthusiæ priorum chronologo asseritur; tum quod etiam in eadem opinione facili negotio, qui, quæ inter Sancti e Carthusia discessum, illiusque discipulorum ad hanc reditum gesta traduntur, reipsa etiam geri potuisse intelligantur, uti ex iis, quæ § sequenti suppeditaturus sum, magis elucescet. Ad hæc cum Sanctus haud diu e Carthusia antequam eum sequerentur discipuli, abiisse videatur, opinioni isti, ut, consideranti patebit, etiam suffragatur antiquior noster biographus, utpote num. 23 scribens, e Carthusia illos recessisse «in fine sexi anni» a suo in hæc ingressu, qui ex jam supra dictis mense Junio anni 1084 evenit.

§ XXXI. Sanctus Romam ad Urbanum papam venit, discipulis, ut Carthusiam repetant, suadet, litteras his ad Siguinum abbatem a pontifice impetrat, archiepiscopatum Rhegiensem recusat, et, ut sibi a curia in eremum iterum secedere liceat, ab Urbano obinet.

524. Blomenvenna in contexta a se Sancti nostri Vita ita prodit memoriæ: «Beatus Bruno, suscepta benedictione a sancto Hugone, episcopo Gratianopolitano, obedientia cogente, Romam profectus est; de cujus adventu summus pontifex ineffabili repletus gaudio benignissime eum suscepit (utpote quem intime diligebat et venerabatur) atque inter primos et præcipuos sibi peculiare familiaresque consiliarios et fideles amicos semper habuit, utens ejus semper consiliis in arduis Ecclesiæ negotiis.» Ita ille Sancti nostri biographus, sua iterum ad verbum fere hic mutuatus e Puteano, qui tamen, quod etiam Surrius facit, Brunonis ad Urbanum accessum Romæ accidisse, seu Urbanum tunc, cum ad eum Bruno venit, Romæ existisse, diserte magis, quam Blomenvenna, tradit. Ast num vere etiam Urbanus, cum ad eum Sanctus noster venit, Romæ fuit versatus? In opinione eorum, qui Sanctum jam inde ab anno 1089, ultra Septembrem nondum provecto, ad Urbanum accessisse statuunt, Romæ verosimillime, cum id accidit, Urbanus papa, utpote quem quatuor ultimis anni illius mensibus vel in Apulia, ubi et mense Septembri Melitanum concilium celebravit, vel in Calabria existisse, adducta a Ruinartio in Pontificis illius Vita probant, versatus haud fuerit. At vero cum Urbanus, ut idem Ruinartius in ejus Vita pag. 77 ostendit, Romam anno 1090, quinto Kalendas Aprilis, seu xviii Martii reversus jam fuerit, ibique ad mediam usque ætatem circiter substiterit, in opinione sane, qua Sanctum non ante anni 1090 Aprilem ad Urbanum venisse, supra statuimus, Romæ hic pontifex, cum ad eum Sanctus noster venit, indubie existiterit.

525. Quod modo ad reliqua, proxime recitatis Blomenvennæ verbis comprehensa, pertinet, veritati

esse hæc apprimè consona, indubitatum apparet, ac in primis quidem Sanctum ad consilia ab Urbano, nupote a quo hunc in finem, teste primorum quatuor Carthusiarum priorum chronologo, evocatus esset, fuisse adhibitum. Ad alia modo hic discutienda sermonem convertamus. Haud diu admodum, quantum apparet, ad pontificem Sanctus noster pervenerat, cum ad dilectissimum Parentem, Carthusia relicta, pariter venisse ejus discipulos, omnes Sancti nostri biographi unanimi consensu affirmant. « Venerunt autem (subdit verbis suis proxime huc transcriptis Blomenvenna) ad eum, Spiritu sancto operante, sui omnes, qui in Carthusia cum eo fuerant, dolentes plurimum (ipse vero amplius) quod locum prædictum Carthusiæ, quem Dominus sibi elegerat, et in quo locum sibi extruere visus fuerat, reliquissent. In mente etiam veniebant eis, non carnes, cucumeres aut pepones (sicut murmuratoribus illis in deserto), sed devotæ meditationes, orationes, lectiones, et spirituales consolationes, quas prius in eremo Carthusiæ habuerant; et ideo, cum se jam viderent in curia post tam jucundum quietis suæ silentium maximo circumdari tumultu ac strepitu, a lacrymis abstinere non poterant. » Hactenus Blomenvenna, cui iterum Puteanus, e quo sua hausit, uti etiam Surius, ad amussim fere consonat. Verum duæ hic jam quæri possunt. Alterum est, an Sanctum vere in Italiam ac Romam secuti sint ejus discipuli; alterum vero, an, si res ita habeat, singulari quodam prodigiosoque modo divinitus impulsus id fecerint, prout jam mox recitata Blomenvennæ verba innuere videntur.

526. Ut ab eo, quod primum est, ducam initium, Sancti nostri discipulos ad eum, in Calabriae eremum, pontificia curia relicta, nondum profectum, sese contulisse, concludendum apparet ex charta præsentis transcribenda, qua Siguinus, Casæ-Dei abbas, Carthusiam Landuino, ejusque sociis, ad hanc redeuntibus, restituit; in hac enim, ut hi celeberrimam illam eremum, quam dilectissimo Patre suo ad pontificem abeunte, deseruerant, unanimi consensu repeterent, Bruno Romam jam profectus atque apud pontificem existens effecisse innuitur hisce verbis: « Rogatu patris nostri papæ Urbani, et precibus præmemorati fratris Bruonis, et eisdem (hujus nempe discipulis) fratribus, ut ibidem remanerent, a priore eorum Brunone plurimum confortatis, fratri Landuino, quem magister Bruno discedens (e Carthusia scilicet ad pontificem) cæteris fratribus præposuit, ipsi et cæteris fratribus sub eo degentibus et eorum successoribus donum, quod nobis prædictus Bruno (ejus videlicet discipulis, uti chartæ hujus initio dicitur, e Carthusia recedentibus) fecerat coram congregatione nobis commissa.... Ego ipse frater Siguinus, prædictæ Casæ-Dei abbas.... reliqui; » quare cum Sanctus noster, ut unanimi consensu ad Carthusiam quam reliquerant, discipuli sui reverterentur, verosimillime, ni sibi præsentibus habuisset, vel nulla omnino ratione vel certe non nisi ægerrime litteris

A efficere potuisset, reipsa hi tunc Sancto adfuisse ac proin eum post suum e Carthusia egressum secuti in Italiam videntur. Accedit, tum Carthusianorum traditio, tum antiquior noster biographus, qui, omnes Sancti discipulos ad eum, in curia pontificia existentem, accessisse, num. 19 indicare etiam videtur: ut, id vere factum esse, tum hæc, tum maxime, quibus Siguinus, Casæ-Dei abbas, Carthusiam, ut mox dixi, redeuntibus ad hanc S. Brunonis discipulis restituit, litteræ publicæ mihi sane verosimillimum, ne dicam indubitatum, reddant.

B 527. Quod nunc pertinet ad modum, quo factum sit, ut ad Sanctum, in curia pontificia existentem, omnes ejus discipuli, Carthusia relicta, accesserint, in prodigio illum pariter constituere videtur antiquior noster biographus; Sancti enim discipulos non statim a suo e Carthusia egressu dilectissimum Patrem suum in Italiam esse secutos, sed tunc alio atque alio abiisse, indicat, ac deinde, cum Sanctum, ut e curia pontificia in eremum iterum secedere sibi fas esset, ab Urbano impetrasse, narravit, subjungit: « Prius tamen, quam de curia recederet, ejus, ut creditur, meritis et precibus divina misericordia omnes ejus socios et subditos revocavit, ita quod omnino omnes redire Carthusiam consenserunt; » quibus verbis utique, eorum simul, quibus ante, Sancti discipulos a suo e Carthusia egressu varias in partes fuisse dispersos, insinuavit, ratione habita, prodigium astruere videtur divinitus factum, quo hi ad Sanctum, antequam e curia pontificia discederet, confluerint atque ad Carthusiam redire consenserint. Verum etsi quidem, ut jam dixi, ad Brunonem, in curia pontificia existentem, accessisse e Carthusia ejus discipulos, vix non indubitatum putem, prodigium tamen ullo interveniente id factum, haud facile crediderim quod res hæc, ut discipulorum Sancti in Italiam ad hunc accessus, in Siguini, Casæ-Dei abbatis, charta sæpius jam laudata fundata non sit, nec biographi nostri horumque etiam vetustior, a quibus memoriæ proditur, satis antiqui sint, ut rebus, quas soli de Sancto ejusque discipulis narrant, fidem indubitatum facere queant. Quid Sanctus, cum ad eum, quos in Carthusia habuerat, discipuli Romam accessissent, potissimum egerit, modo dispiciamus.

C D 528. Curasse illum apud pontificem, ut comodo hospitio, in quo statui suo congrua exercitia obire possent, exciperentur, dubitandum non est, etsi interim id nullo prorsus scriptoris antiqui testimonio firmari queat. Verum cum Sanctus dilectam sibi Carthusiæ eremum a religiosis suis incolis esse desertam, ægerrime ferret, hisce, ut ad hanc redirent, suadere, identidem fuit conatus; nec frustra: cum enim, ut ut hospitio, statui suo congruo, verosimiliter, ut dictum, excepti, solita tamen, qua in Carthusia gavisii fuerant, quiete non gauderent, hincque desertæ Carthusiensis eremi eos pœniteret, reditum ad hanc suadenti Brunoni faciles aures præbuere, munitique litteris, tum pontificis, quibus Urbanus

papa Signino, Casæ-Dei abbati, ut Carthusiam redeuntibus ad hanc S. Brunonis discipulis restitueret, præcipiebat, tum aliis, quibus illud ipsum Bruno hunc abbatem enixissime rogabat, itineri tandem ad illam, quam reliquerant, eremum revertentes, sese dederunt, ut biographi nostri uoauimi consensu tradunt. Illas Urbani litteras, ex supra laudato *Annalium Carthusiensium libri quarti* hactenus non *Vulgati Vallis-Dei exemplari* exscriptas, necumque a jam sæpius laudato, qui sese nominari nulla ratione vult, Carthusiano Parisiensi communicatas, huc transcribo. Hisce concipiuntur verbis: « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, charissimo filio Signino, abbati Casæ-Dei, et omni congregationi salutem et apostolicam benedictionem. Eos, qui ob Ecclesiæ Romanæ obedientiam laboribus fatigantur, Romanæ quoque Ecclesiæ ope dignum est relevari, Quia ergo nos ad sedis apostolicæ servitium Brunonem, charissimum filium, evocavimus, ipso ad nos perveniente, ut ejus cella detrimenti aliquid patiatur, pati non possumus, quoniam nec debemus. Vestram ergo dilectionem rogamus, et rogando præcipimus, ut eandem cellam in libertate pristina remittatis, chyrographum quoque, quod vobis de eadem cella prædictus filius noster in fratrum dilapsione fecerat, pro nostra dilectione restituite, ut in libertate pristina valeat permanere. Nunc enim fratres, qui dilapsi fuerant, Deo inspirante, regressi sunt, nec aliter acquiescunt in eodem loco persistere. Sane postquam hæ vobis perlatæ sunt litteræ, intra triginta dies præfatum chyrographum pro nostræ jussionis reverentia restituere ne moremini. »

529. Porro Signinus, statim atque hæ ac S. Brunonis litteræ exhibitæ ei fuerunt, pontificio mandato, uti omnes iterum Sancti Liographi scribunt, obtemperans, Carthusiam Landuino aliisque S. Brunonis discipulis, ad hanc redeuntibus, restituit. Chartam publicam, supra sæpiissime jam laudatam, qua id fecit, subjungo. Sic habet: « Ego frater Signinus, abbas Casæ-Dei, notum fieri volo presentibus et futuris, quod frater Bruno a D. papa Urbano Romam evocatus, videns loci destitutionem, fratribus recedentibus propter absentiam ejus, dedit locum Carthusiæ nobis et Congregationi nobis commissæ. Postmodum vero rogatu Patris nostri papæ Urbani, et precibus præmemorati fratris Brunonis, et eisdem fratribus, ut ibidem remanerent, a priore eorum Brunone plurimum confortatis, fratri Landuino, quem magister Bruno discedens cæteris fratribus præposuit, ipsi et cæteris fratribus sub eo degentibus, et eorum successoribus donum, quod nobis prædictus Bruno fecerat, coram congregatione nobis commissæ in capitulo nostro sub præsentia Gratianopolitani episcopi Hugonis. Ego, ipse frater Signinus, prædictæ Casæ-Dei abbas, cum consensu fratrum nostrorum reliquit et eis et successoribus eorum locum prædictæ Carthusiæ pro voluntate eorum omnino liberum feci, et juri eorum omnino

A tradidi. Sed charta, quam prædictus Bruno nobis fecerat, ideo non est reddita, quoniam a fratribus nostris in capitulo sub interdicto requisita non potuit inveniri; et si unquam inventa fuerit, eorum ipsa charta sit juris. Factum est anno ab Incarnatione Domini 1090, xv Kal. Octobris. Ego Signinus abbas subscripsi, et in præsentia archiepiscopi Hugonis hanc chartam ex integro confirmavi. »

530. Morkensius, e cujus apographo, in chronologico-diplomaticam, quam de S. Brunone contexit, Diatribam illato, atque ad autographum, uti ait, recognito, chartam hanc descripsi, Hugonem archiepiscopum, in cujus præsentia sese jam recitatam chartam ex integro confirmasse, Signinus, Casæ-Dei abbas, affirmat, merito ab Hugone, Gratianopolitano episcopo, utpote qui archiepiscopus non fuerit, distinctum pronuntiat, aliumque eum non esse, quam Hugonem, anno 1080 ex episcopo Diensi sedisque apostolicæ legato, supra sæpiissime laudato, Lugdunensem archiepiscopum creatum, insinuat. Idem etiam in sua de Carthusianorum initiis Dissertatione num. 108, ubi huc jam transcriptam chartam pariter transcribit, Columbius observat, et recte quidem; alium enim Hugonem archiepiscopum, quem Signino, recitatam chartam confirmanti, astitisse verosimile sit, non novi. Nec est, cur mirum accidat, Hugonem alium in charta, alium in chartæ subscriptione commemorari; nihil enim ob stare videtur, quo minus Signino, Casæ-Dei abbati, tunc quidem, cum Landuino ejusque sociis Carthusiam restituit, Hugo, Gratianopolitanus episcopus; tunc vero cum chartam, qua restitutionem hanc fecit, confirmavit, Hugo, Lugdunensis archiepiscopus, adfuisse credatur. Quod si id displiceat, vide, num hæc chartæ verba, « Donum, quod nobis prædictus Bruno fecerat, coram congregatione nobis commissæ in capitulo nostro sub præsentia Gratianopolitani episcopi Hugonis ego ipse frater Signinus.... reliqui, » interpunctione post verbum « fecerat » ommissa, positaque post nomen Hugonis legi nequeant, ut sensus chartæ sit, Brunoni quidem, dum Carthusiam Signino Casæ-Dei abbati donavit, Hugonem, Gratianopolitanum episcopum; Signino autem, dum hanc Landuino ejusque sociis restituit, Hugonem, Lugdunensem archiepiscopum, præsentem astitisse. Utrolibet modo res habuerit, ita equidem apparet, non esse, cur e duobus Hugonibus diversis, quorum alter in ipsa charta, alter in hujus subscriptione memoratur, antiquum hocce monumentum pro suspecto habeatur.

531. Ex hoc porro præter alia non pauca, de quibus jam supra actum, etiam habemus, Landuinum aliosque Sancti discipulos Roma, quo Brunonem fuerant secuti, ab anni 1090 decimo quinto Kalendas Octobris, seu septima decima Septembris die, quæ dictum monumentum datum notatur, ad Carthusiam fuisse reversos. Atque hinc jam consequitur, ut non uno amplius anno, quemadmodum nonnulli absque vade antiquo contendunt, sed paucis duntaxat men-

sibus apud pontificem cum Brunone sint commorati. Verum ane omnes, qui ante Carthusiam inhabitabant, cum Landuino ad hanc tunc rediere? Omnes sane propemodum id fecerint, si Zanottio, qui, duos duntaxat, Lanvinum nimirum et Lambertum, apud Sanctum mansisse, in conscripta a se Brunonis Vita seu Historia, p. 89, affirmat, sit credendum. Verum, etsi numerum eorum, qui cum Landuino ad Carthusiam redierint, aliorumque, qui cum Brunone manserint, definire haud possim, plures tamen posteriores hosce fuisse, quam duos, a Zanottio ex dictis memoratos, palam est ex duobus supra adhuc citatis diplomatibus, quorum alterum a Rogerio, Apuliæ et Siciliæ duce, alterum a Rogerio itidem, hujus patruo, Calabriæ et Siciliæ comite, in S. Brunonis ejusque sociorum, qui in Calabriam, aliis Sancti discipulis ad Carthusiam jam reversis, secesserant, favorem fuit concessum. Tam in uno enim, quam in altero (adi num. 509) dicuntur Bruno et Lanvinus a Galliarum partibus cum sociis in Calabriam advenisse; ut proinde, Landuino aliisque nonnullis Carthusiam repetentibus, plures apud Sanctum, quam Lanvinus et Lambertus, manserint. Quomodo enim alioquin (videsis num. 510) Bruno simulque Lanvinus, si, cum in Calabriam venerunt, unus ipsis Lambertus adfuit, socios sibi e Galliarum partibus habuisse adjunctos, dici in duobus præfatis diplomatibus potuere? Quin itaque Sanctus duos ut minimum præter Lanvinum socios, aliis in Carthusiam remissis, apud se retinuerit, dubitandum vix apparet.

532. Examinemus modo, quid hisce Sanctoque deinde sit factum. Quatuor primorum Carthusiarum priorum chronologus in Sancti nostri elogio (videsis Commentarii hujus num. 7) de Brunone apud pontificem Urbanum jam versante, sic scribit: « Sed cum tumultus et mores curiæ (pontificiæ scilicet) ferre non posset, relicta curia, contempto etiam archiepiscopatu Rhegiensis ecclesiæ, ad quem, ipso papa volente, electus fuerat, in Calabriæ eremum successit, » seu, ut alias melius scribitur, *secessit*. Sanctus itaque, qui, uti hic a scriptore fide enimvero dignissimo docemur, in Calabriam, pontificia curia relicta, secessit, ad Rhegiensem etiam archiepiscopatum, antequam in regionem illam secederet, fuit electus; ut proinde, cum secessus is ex dicendis currente adhuc ipso anno 1090 acciderit, certe non serius, quam hoc etiam anno ad dignitatem illam fuerit postulatus. Verum ane id etiam non citius, quam eodem anno 1090 evenit? Id sane nullo ex capite apparet; Bruno enim ex jam dictis ante eundem dictum annum 1090 ad pontificem non venit, nec ulla ratione verosimile videtur, fuisse eum, cum nondum ad Urbanum, discipulum olim suum, venisset, a Rhegiensibus in archiepiscopum electum. Ad hæc Ughellus, t. IX Italiae sacræ in archiepiscopis Rhegiensibus, col. 324, Sanctum nostrum sequenti ornat elogio: « Moritur (Arnulphus Rhegiensis archiepiscopus) anno... 1090. Ejus in loco clericorum senatus sanctum Brunonem, Car-

thusianorum patriarcham, in archiepiscopum suum delegisse fertur; verum eum illam dignitatem recusasse, ac solitudinis amore dignitatem humiliter respuisse scribunt. Tunc Bruno, excusso mundanæ gloriæ jugo, eremum apud Scyllacium in Calabriæ finibus petiit, ubi, constructo cœnobio S. Stephano sacro, ac, (Rogerio duce, ibidem angelicam vitam traduxit, meritis plenus, sanctitate non minus, quam miraculorum ac doctrinæ fama clarus obdormivit in Domino anno 1101, sepultusque est in supra relato cœnobio, ubi hactenus honorifice colitur. »

533. Ita ille, Sanctum nostrum non tantum, quod mox iterum laudatus primorum quatuor Carthusiarum priorum chronologus facit, ad archiepiscopalem Rhegiensis ecclesiæ sedem electum fuisse, affirmans, verum etiam Arnulphum Rhegiensem archiepiscopum, post cujus obitum id accidit, anno 1090 diem extremum clausisse. Id ipsum porro etiam, ut Morkensius in chronologico-diplomatica sua de S. Brunone diatriba docet, Severus a Neapoli, ordinis Carthusiensis alumnus, in ms. antiquo Rhegiensium archiepiscoporum catalogo notatum invenit; ut proinde Arnulphum dicto anno 1090 obiisse, dubitandum non sit, maxime cum nihil occurrat, quod aliam eventui huic epocham præstitueret, utcunque suadeat. Jam vero cum res ita habeat, atque Arnulphus, ut laudatus Ughellus loco proxime cit. etiam docet, Gregorio VII, qui anno 1085 obiit, S. Petri cathedram occupante, aut certe, si id, quod Arnulphi decessor anno 1086 adhuc in vivis fuisse videatur, displiceat, Urbano II ad illam nondum evecto, Rhegiensium creatus fuerit archiepiscopus, consecrarium est, ut sub Urbani pontificatu sedes Rhegiensis ante annum 1090 non vacarit, ac proin ut etiam ante hunc annum Sancti nostri ad illam electio, utpote papa Urbano, quemadmodum primorum quatuor Carthusiarum priorum chronologus verbis proxime recitatis memoriæ prodit, volente, facta non contigerit. Nec serius eandem, ut jam supra probatum, contigisse, simili ratiocinandi modo facile etiam probabitur, si modo Rangerius ad archiepiscopatum Rhegiensem ipso anno, ut verosimilius factum, 1090 fuerit electus; cum enim ille ad annum ut minimum 1106 sedem illam tenuerit, consequens erit, ut Sancti nostri ad eandem electio post annum 1090, utpote post quem ita, vivente Urbano, sub cujus pontificatu hæc ex dictis accidit, sedes illa non amplius vacarit, certissime haud contigerit.

534. Hinc Ruinartius in Urbani II papæ Vita jam pluries laudata num. 81 merito sic scribit: « Ad hunc annum (1090 scilicet) Brunonis ad Rhegiensem archiepiscopatum electionem, quam vulgati auctores anno 1095 consignare solent, ideo revocamus, quod hoc solummodo anno sub Urbani pontificatu sedes illa vacua fuerit, morte scilicet Arnulphi archiepiscopi, cui, recusante dignitate illam Brunone, substitutus est sub hujus anni finem Rangerius. Ille quippe privilegium Theodori Squillacensis episcopi supra laudatum (infra id recitabimus) confirmavit

die 17 Decembris anno 1090 archiepiscopus Rhegiensis electus, ac deinceps ad annum 1106 variis conciliis et publicis instrumentis subscripsisse memoratur sub archiepiscopi titulo, ut videre est apud Ughellum tom. IX Italiae sacrae. » Sanctum itaque Brunonem nec serius, nec citius, quam anno 1090 ad archiepiscopatum Rhegiensem fuisse electum, certum omnino atque extra omnem controversiam argumentis modo in medium adductis positum videtur; ut proinde biographi nostri recentiores, aliique scriptores, qui, Sanctum nostrum in Placentino concilio, seu hujus, ante annum 1095 non celebrati, tempore a Rhegiensibus in archiepiscopum postulatum primum fuisse, volunt, audiendi non sint. Verum quo circiter anni 1090 mense S. Brunonem in Rhegiensem archiepiscopum eligi evenit? Cum ante Aprilium dicti anni 1090 Sanctus ex dictis Romam ad Urbanum papam impulsus non sit, nec ante suum ad hunc accessum, ut pariter ex dictis apparet, ad Rhegiensem sedem electus postulatusve fuerit, consequens est, ut nec hoc ante dicti anni 1090 Aprilium acciderit; ipse autem hoc mense, an serius, definire haud queo, omnibus prorsus, quæ ad id utcumque sufficiant, argumentis deficientibus. Attamen discipiamus, an ex iis, quæ discipulorum S. Brunonis ad Carthusiam reditum exceperit, nihil omnino, quo Sancti ad Rhegiensem archiepiscopatum electionis tempus propius adhuc definiatur, possit elici.

535. « Visum est, » inquit de Urbano papa in hujus Vita num. 82 Ruinartius, « circa hujus anni (1090) medium, cum ei Romæ vix respirare liceret, provincias, Rogerio (Apuliæ scilicet, Calabriae et Siciliae duci) et Boamundo (præcedentis fratri) subjectas, adire, ut ibi paulo liberius rerum ecclesiasticarum curam ageret. Certe enim sub medium mensis Augusti hoc anno in Campania exstitisse, constat ex privilegio sancti Basoli, quod Sinuessæ datum est hoc anno die xviii Kalendas Septembris, Borchardo ejusdem loci abbati inscriptum. » Ut Urbano Romæ, quemadmodum hic ait Ruinartius, respirare tunc vix licuerit, factum indubie fuerit ex eo quod, cum Henricus imperator, Alpes transgressus, infesto agmine uti ex Bortholdi Constantiensis presbyteri ad Hermannum Contractum appendice ad dictum annum 1090 intelligitur, in pontificem ejusque adjutores ferretur, Romani antipapæ Guiberti assectæ, audaciores inde facti, in officio contineri vix possent, tutamque Urbano Romæ commorationem nullo modo relinquerent. Verum, ut ad rem jam veniam, erit fortassis, qui, quod Urbanus tunc in Campaniam Roma sese receperit itaque tum Rhegiensi civitati propior sit factus, Sanctum nostrum, pontifice illo, quem in Campaniam secutus fuerat, agente, ad Rhegiensem archiepiscopatum fuisse electum, suspicetur. Et vero, si Urbanus, uti anno 1089, ita etiam anno 1090 Rhegii fuisset, esset sane, cur quis non immerito id suspicaretur. Verum cum in Campania pontifex, postquam Roma esset egressus, reliqua anni illius parte commoratus fuisse videatur, nec

minus efficaciter, cum Romæ adhuc existeret, quam cum in Campania jam versaretur, S. Brunonem in Rhegiensem archiepiscopum eligendum curare potuerit, feceritne id ille, cum adhuc Romæ, an cum jam in Campania ageret, plane est incertum, ac proin etiam an ante, an post mediam anni 1090 astatem, quo tempore, ut jam dictum, Urbanus Roma in Campaniam abiit, Sanctus noster fuerit Rhegiensis electus archiepiscopus. Utut sit, id equidem anno 1090, et quidem ut minimum ad hujus Aprilium jam provecto, factum, indubitatum est ex supra dictis.

536. Nec minus, utpote in irrefragabili primorum quatuor Carthusiæ priorum chronographi testimonio (adi num. 532) fundatum, indubitatum est, S. Brunonem, cum sublimem maxime dignitatem sibi oblatam recusasset, « in Calabriae eremum, cui Turrus nomen est, » secessisse. Verum quandomam id Sanctus fecit, aut, ut ab eo, quod prius indubie fuerit, incipiam, quandomam id faciendi facultatem a pontifice Urbano obtinuit? Blomenvenna in conscripta a se Sancti nostri Vita ita prodit memoriæ: « Beatus... Bruno, cum summo pontifici propter obedientiam annis paucis adhærens non modicum Ecclesiæ profuisset suis consiliis, prudentia et sapientia incomparabili, prout ex ejusdem papæ Urbani decretis et aliis factis conjici datur, in quibus sanctus Bruno (haud dubium) indefesso labore desudaverat, semper tamen ad dilectæ suæ Rachelis amplexus, ad eremi et solitudinis quietem redire desiderans, curiæ strepitus et tumultus molestissime semper ferebat, cumque non posset ultra flammam tanti desiderii comprimere, antequam præfatus summus pontifex de Placentia transiret in Galliam, cum multa instantia vix tandem obtinuit licentiam, relicta curia, eremum, quam incoluerat, repetendi, aut aliam, si placeret, eligenti. » Hactenus Blomenvenna, præcipua saltem, quæ hic memorat, e Vita, per Puteanum contexta, mutuatus, nec Surius, qui ex ambobus hisce biographis suam de S. Brunone lucubrationem concinnavit, multum sive ab uno, sive ab altero hic dissentit; quod si autem recte notent, Sanctus a pontifice secedendi in eremum, curia pontificia relicta, facultatem non prius obtinuerit, quam cum jam hic, celebrato Placentiæ concilio, in Galliam esset abiturus; quod cum anno 1095, uti inter omnes convenit, factum sit, consequens erit, ut Sanctus nec ante hunc annum, nec ante quinquennalem circiter apud Urbanum (ad eum enim ex dictis anno 1090 venerat) commorationem recedendi a curia pontificia repetendique eremum facultatem impetravit.

537. Verum, uti Sanctum ante annum 1095, contra ac iidem Brunonis biographi scribunt, electum fuisse Rhegiensem archiepiscopum, ita etiam illum ante eundem annum eremi vitæque solitariæ repetendæ facultatem ab Urbano obtinuisse evincunt infra huc transcribendæ chartæ Rogerii comitis, Mesimerii, Squillacensis episcopi, aliaque, e quibus

Sanctum ante annum 1093, imo jam inde ab anno 1090, aut certe ab anno 1091 in eremo Calabrina, pontificia curia relicta, fuisse versatum, manifestum est, uti quisque ex infra dicendis facile intelliget. Et vero laudati biographi, seu potius ii, e quibus horum antiquior Puteanus id hausit, Sanctum nostrum tandem apud Urbanum papam commoratum esse, non alio forte ex capite in litteras misere, quam quod priori quinquennio, quo Calabrinam eremum inhabitavit, subinde a Pontifice illo, consiliis ejus in rebus arduis implexisque, difficillimis iis temporibus frequenter emergentibus, uti volente, e solitudine sua fuerit evocatus, uti infra docebo. Ut sit, Sanctum equidem non quinque annis, sed totidem duntaxat, aut forte etiam paucioribus, mensibus apud Urbanum post suum e Carthusia egressum mansisse, palam est ex eo quod ad hunc ex dictis non ante anni 1090 Aprilem aut Maium accesserit, eoque ipso anno adhuc currente, in Calabria jam extiterit atque ibidem eremum, quam aut eodem anno 1090, aut certe non diu post inhabitare cœpit, a Rogerio, Calabriae et Siciliae comite, sibi concessa charta publica impetravit, uti infra dicenda aperient. Nec Sanctum diutius, quam jam statuerim, apud Urbanum papam, antequam a suo e Carthusia egressu Pontificia a curia secedendi facultatem obtineret, Calabriamque peteret, commoratum esse, credere, ut apparet, vetustiores Carthusiani.

538. Et enim primorum quinque Carthusia Priorum chronologus seu antiquior Sancti nostri biographus, qui ex supra dictis sæculo XIII floruit, de S. Brunone primo quidem num. 16 et seq. ita prodit memoriae: « Venerabilis Pater, ad summum Pontificem veniens, eidem, non longo, sed brevi tempore assistens, consiliis et auxiliis salutaribus ejus multa onera supportabat, et multum in regimine sanctæ Dei Ecclesiæ ejus sollicitudinem sua promptitudine sublevarat. Diu tamen patienter dissimulare non potuit tristitiam et dolorem conceptum de suorum dispersione filiorum, et strepitus et tumultus curiæ, impediens dulcedinem et quietem, qua frui et pasci in eremo consueverat, graviter ferens et diutius ferre non sustinens, exposita summo Pontifici sua desolatione, cum summa instantia imploravit et impetravit a curia separari et quod posset ad eremum et cellæ jam prægustatam dulcedinem et desideratam requiem repedare; » deinde vero num. 24 sequentia, quæ huc etiam faciunt, suppeditat: « Bruno igitur, vir sanctissimus et gemina scientia præditus, tam divina scilicet, quam humana,..... eremum Carthusiæ rexit sex annis, et post, ut prædictum est, a Papa vocatus, et non diu post ad eremum Calabriae, cui Turris nomen est, transiens, ibi, sancto constructo monasterio, multorum Dei servorum anachoretarum rector exstitit et minister. » Ita ille utrobique, quantum apparet, S. Brunonem, non quinque annis, sed longe breviori temporis spatio, antequam curiæ Pontificiæ relinquendæ facultatem

obtineret, atque in Calabriam secederet, apud Urbanum papam fuisse commoratum, suis quas adhibet loquendi formulis indicans. Quare, cum Carthusiani antiquiores, qui quidquam de sancto Ordinis sui Institute litteris consignavere, sua fere omnia e laudato, cujus hic jam recitata verba sunt, primorum quinque Carthusiæ Priorum chronologo hauserint, verosimillime hujus inhærentes vestigiis Sancto nostro, non quinquennalem, sed longe minus diuturnam apud Urbanum papam commorationem attribuerint; nec sane immerito, cum Sanctus ad hunc ante anni 1090 Aprilem non venerit, hocque ipso anno Pontificiam curiam reliquerit, uti ex jam supra dictis satis liquet, magisque ex dicendis patescet.

§ XXXII. An Sanctus a Rogerio Calabriae comite, venationem exercente, in Calabriae specu, in quo se cum sociis abdidit, fuerit repertus; quo, relicta Pontificia curia, primum concesserit, et cur tunc Carthusiam non repetierit.

539. Sanctum nostrum, Pontificia curia ex Urbani Papæ consensu relicta, in Calabriae eremum, cui Turris nomen, secessisse, sedem ibidem, casis humilibus exstructis, fixisse, in speluncis, in quibus cum sociis morabatur, a Rogerio Calabriae et Siciliae comite, qui eum tum nondum cognoverit, venationem exercente, fuisse inventum, hacque occasione factum, ut eremum illam ab hoc principe obtinuerit, memoriæ produnt omnes præcipui, quos ad manum habeo, sæculo quinto decimo posteriores, S. Brunonis biographi, videlicet Zacharius Benedictus, Puteanus, Blomenvenna et Surius. Solius Blomenvennæ, quod reliquos sibi adamusim fere consonantes habeat, horumque proinde omnium locum tenere queat, verba huc spectantia, reliquis fere omnibus omissis, transcribo. Sic habent: « Cum voluntate itaque et benedictione summi Pontificis dimissus (S. Bruno nimirum) Calabriae deserta petiit cum aliquot ejusdem propositi viris, quos ferventissimis suis exhortationibus ad mundi contemptum induxerat. Audierat enim, illic deserta esse loca plurima ad pœnitentiam agendam solitariamque vitam sectandam aptissima. Optabat, prout frequenter decreverat, redire Carthusiam ad fratres suos charissimos, quos præmiserat; sed quia summus Pontifex cum sua curia transibat in Galliam, in cujus finibus Carthusia sita est, metuebat, ne curiam, quam fugisset, ibi declinare non posset. Et ideo ad Calabriae potius deserta se contulit.... Venit itaque Vir sanctus ad quamdam Calabriae eremum, cui Turris nomen est, in diœcesi Squillacensi, ibique non cellas pretiosas, quia sumptus ad eas non suppetebat, sed casas humiles de vili materia, sed in Christo pretiosas, ædificaverunt....

540. « Cum autem dictam eremum primum inhabitare cœpissent, contigit, Domino hoc operante, ut quadam die comes Calabriae Rogerius, cum suo non parvo comitatu et canum multitudine copioso

in eadem eremo Turris venationi insistens, ad locum, ubi servi Dei habitare cœperant, deveniret: canes autem, olfactu suo diversa ferarum vestigia insequentes, ad speluncas seu casas, in quibus sanctus Bruno cum suis habitabat, devenerint. Ubi fixis pedibus, latratibus multis domino suo indicabant magnam se invenisse prædã. Quo viso, comes, cum suis concito cursu veniens, repperit Patres prædictos in eisdem speluncis, flexis genibus erectisque in cœlum vultibus ac manibus simul orantes et Deum laudantes. Videns hoc comes, magna admiratione repletus, equo, cui insidebat, desiliens, devote et humiliter ipsos salutavit, deque causa adventus statuque ipsorum sollicitè interrogavit. A quibus cum singula per ordinem didicisset, gavisus est valde laudans Deum et glorificans, quod tali eum dignum judicasset præda. Sperabat enim religiosus comes, se terramque suam eorum meritis et precibus adjuvari apud Deum atque in pace conservari. Et propterea, ut possent ibidem quietius vivere, diutiusque perseverare, dedit eis ecclesiam Beatæ Mariæ et Beati Stephani de eremo; ubi eos frequenter visitans, de vitæ necessariis providebat, documentaque salutis ab eis libenter audiebat, beatum vero Brunonem, ipsorum omnium pastorem ac Patrem, quem præ cæteris arctius diligebat, ad se frequenter evocabat. Quem etiam in magna reverentia semper habuit, et tanquam primum in domo sua, ejus consiliis acquiescens, ejus orationibus, quibus plurimum confidebat, se jugiter commendans.

541. Hactenus Blomenvenna, seu potius omnes supra laudati S. Brunonis biographi: nunc singula aut saltem præcipua, quæ verbis recitatis adstruunt, examinanda, ac in primis quidem, an Sanctus, obtenta a Pontifice eremum repetendi facultate, recta in Turritanam Calabriæ eremum sese receperit, ibique a Rogerio, Calabriæ et Siciliæ comite, venationem exercente, nondumque, ut recitata Blomenvennæ verba indicant, eum noscente, in specu fuerit repertus. Rogerius, Roberti Guiscardii Rogerii comitis mox dicti fratris filius, Apuliæ, Calabriæ et Siciliæ dux, in diplomate infra huc transcribendo, quo Calabrinæ eremi donationem, S. Brunoni ejusque sociis a comite Rogerio patruo suo factam, anno 1093 ex dicendis confirmavit, ita loquitur: « Notum esse volumus fraternitati vestræ de duobus viris, Brunone scilicet et Lanvino, qui, sanctæ religionis studio accensi, cum sociis suis in terram Calabriæ a Galliarum partibus, disponente Deo, venerunt, et meo ductu in terram, quæ prædicta est, locum, qui eorum proposito conveniret, quæsierunt, quem cum sibi idoneum penes me non invenissent, elegerunt manere inter locum, qui dicitur Arena, et oppidum, quod appellatur Stilium. Locum autem illum Rogerius, comes Siciliæ, patruus meus,.... illis donavit: de comitatu enim ipsius per meam concessionem erat. » Cum ergo Sanctus noster ejusque socii, uti hic Rogerius dux

A declarat, in Calabriam, partim huic, uti infra docebo, partim comiti Rogerio tunc subditam, venerint, ibique, cum ante ipsiusmet ducis Rogerii ductu in terris huic subditis locum proposito suo aptum quæsivissent, nec invenissent, talem tandem in Rogerii comitis comitatu seu terris huic subjectis elegerint, consecrarium est ut, obtenta a Pontifice curiam relinquendi eremumque petendi facultate, non recta, ut Blomenvenna verbis proxime recitatis docet, in Turritanam Calabriæ eremum Rogerio comiti subjectam, sed in terras duci Rogerio subditas, locum eremiticæ vitæ aptum ibidem quæsituri, sese contulerint.

542. Imo vero cum, ut jam dixi, loco in hisce, quem proposito suo idoneum arbitrarentur, non invento, talem in terris, uti diplomatis a Rogerio duce collati proxime recitata verba fidem faciunt, Rogerio comiti subjectis, quæsierint, verosimiliter ad hunc ante Sanctus ejusque socii, quo voti sui compotes fieri, locumque ab hoc principe, si quem proposito suo aptum in terris ejus invenirent, impetrare possent, a duce Rogerio fuerint adducti. Quod ut credam, etiam facit, quo Rogerius comes S. Brunoni ejusque sociis Calabrinam eremum concessit, diploma. In hoc enim comes sequentem futurum in modum: « Notum esse volumus fraternitati vestræ, per Dei misericordiam a Galliarum partibus ad regionem istam Calabriæ sanctæ Religionis viros, Brunonem videlicet et Lanvinum cum sociis eorum pervenisse, qui, contempta mundialis gloriæ vanitate, soli Deo elegerant militare. Horum itaque desiderium ego cognoscens, et ipsorum meritis et precibus apud Deum adjuvari desiderans, ab eorum charitate precibus multis obtinui, ut in terra mea locum sibi habitabilem eligerent, in quo ad serviendum Deo qualia vellent habitacula præpararent; » quibus verbis cum sese comes effecisse indicet, ut Bruno ejusque socii in terra sua, seu in Turritana Calabriæ eremo, uti ex consequentibus intelligitur, locum proposito suo aptum, in quo qualia vellent habitacula construere, elegerint, consecrarium est ut, antequam id facerent, cum comite Rogerio de re egerint, ad eum adeo a duce Rogerio, qui eos ductu suo in quærendo in terris suis loco antea ex dictis juverat, verosimiliter adducti. Atque hinc porro jam consequitur ut, electa jam sibi in prædicta eremo sede, habitaculisque qualibuscunque constructis, a Rogerio comite, rei hujus, ut Blomenvenna supra recitatis verbis alique laudati biographi indicant, plane inscio, inter venandum inventi non fuerint.

543. Quare, ut Rogerius comes Brunoni ejusque sociis loci in ditione sua, qui eremiticæ vitæ aptus foret, optionem fecerit, contigisse puto non occasione venationis, in qua eos in specu abditos orationique intentos repererit, sed duce Rogerio interveniente, e quo cum de austerissima Brunonis ejusque sociorum vita, sanctissimis moribus nonnulla inaudivisset, viros hujusmodi, utpote quo-

rum precibus ac meritis auxilium sibi a Domino, ut ipsemet proxime recitatis diplomatis sui verbis indicat, adfuturum speraret, in ditione sua sedem figere desiderarit, atque ad sese adductos, ut in ea quem vellent locum sibi eligerent, rogarit. Et vero quod de S. Brunone ejusque sociis, quos, ante sibi nunquam visos penitusque ignotos, inter venandum comes Rogerius in specu Deum intentissime orantes invenerit, plurimisque idcirco beneficiis auxerit, a laudatis Sancti nostri biographis memoriæ proditur, haud sat apte, quemadmodum modo abunde indicavi, cum duobus jam citatis diplomatibus concordare, ante me in Neapoli sacra apud Surianum Annotationum in contextam a Surio Sancti nostri Vitam pag. 189 a Cæsare de Eugenio jam observatum invenio. Nec observationem hanc a vero alienam pronuntiare ausi sunt Carthusiæ Coloniensis alumnus Morkensius in sua chronologico-diplomatica de S. Brunone Diatriba et Zanottius in adornata a se Bononiensibusque in Italia Carthusianis inscripta Sancti ejusdem Vita seu Historia; vere tamen Sanctum nostrum ejusque socios a principe Rogerio, venationi operam dante, in specu orantes fuisse inventos, hincque, ut hic in illos plurima beneficia contulerit, factum esse, conantur ostendere, idque viis duabus diversis.

544. Ac prior quidem, Sanctum non a comite Rogerio in Turritana seu Squillacensi Calabriae eremo, sed a duce Rogerio in quodam ditionis suæ antro seu spelunca eum Lanvino aliisque, quos sibi habebat adjunctos, sociis inventum fuisse, astruit; cum autem sese huic potius opinioni, quam alteri, quæ Sanctum, non a Rogerio duce, sed comite, inventum statuit, ob supra recitata concessi a Rogerio duce diplomatis verba adhærere edixit, rationem etiam ob quam fuisse equidem reipsa Sanctum, orationi in specu vacantem, ab altertro Rogerio, venationem exercente, inventum existimet, lectori reddit, de historia, quæ id factum prodit, sequentem scribens in modum: « Hæc pro veritate historię, quam ex traditione majorum agnosco verissimam, et agnoverunt compiler Fasciculi temporum, Henricus Kalkariensis De ortu et progressu Ordinis Carthusiensis, Puteanus scriptor Vitæ, scriptoresque domestici omnes. » Ne quis vero contra illam, uti ait, traditionem etiam arguat ex eo quod Sancti, in speluncis a Rogerio sive duce sive comite, venationem exercente, inventi, mentio non occurrat in utriusque hujus principis diplomatibus supra citatis, mox verbis proxime huc transcriptis sequentia hæc subjungit: « Nec est cur quis hæsitet dubitare de veritate rei ex eo quod neque dux, neque comes, ambo Rogerii, iste in præfato diplomate, hic in suis chartis (plures enim infra recitandas, quam jam supra plus semel in memoratam, in S. Brunone ejusque sociorum favorem dedit) ullam de ea faciant mentionem, qui tamen postremus in altera sua charta longe post data meminit Capuanæ proditionis, sibi a S. Brunone in visu

nocturno revelatæ; alia enim hujus et alia istius est conditio. In isto donat locum, ab hominum cultura desertum, et poterat legitime, nulla etiam data ratione; in illo vero Capuanæ proditionis reos capite damnatos tradit S. Brunoni in perpetuum servitutum; cujusmodi mancipationis causa secundum leges formanda erat. »

545. Hactenus ille, contendens scilicet non fuisse cur, etsi Sanctus vere a Rogerio seu duce seu comite, venatione animum relaxante, in spelunca una cum sociis Deum orans inventus esset, rei hujus in præmemoratis diplomatibus mentio fieret, falsamque proinde illam ex horum silentio argui non posse. Verum sit ita; fuisse equidem Sanctum, uti verosimilius esse autumat, a Rogerio duce inter venandum inventum, nullo omnino potest scriptoris sive recentioris sive antiquioris testimonio confirmari; ut proinde a Morkensio id omnino gratis videatur confictum, licet interim contra hanc illius opinionem, uti contra Blomenvennæ aliorumque biographorum nostrorum, qui Sanctum in Turritana Calabriae eremo a comite Rogerio, morari in hac illum ignorante, fuisse inventum statuunt, opinionem fieri potest, nullum omnino ex jam sæpe laudatis diplomatibus argumentum positivum queat formari, nihilque etiam aliunde obstet, quo minus a duce Rogerio in quadam ditionis suæ spelunca inventus fuisse credi queat Sanctus noster, quem, priusquam Rogerii comitis terras adiret, in terris ducis Rogerii exstitisse, recitata supra ex hujus diplomate verba fidem faciunt. At vero Surianus, qui pro opinione, Sanctum nostrum a comite Rogerio, cui prorsus adhuc ignotus erat, deserto in specu fuisse repertum, astruente, seu potius pro Surio illam tradente stat, in suis in hunc Annotationibus pag. 192, contra Cæsarem de Eugenio, qui, ut jam dictum, historiam illam cum diplomatibus supra citatis haud sat apte componi in sua Neapoli sacra observarat, diploma seu privilegium, infra recitandum, quod a Mesimerio, Squillacensi episcopo, Bruno accepit, in præsidium advocat.

546. Ita enim ibidem scribit: « Ait præfatus Cæsar exquisitam se diligentiam in hac veritate (de Brunone scilicet a Rogerio comite, cui adhuc penitus ignotus erat, in deserti seu eremi Calabriae latebris reperto,) pervestiganda adhibuisse: non negaverim. Sed nihilominus non vidisse diploma vel certe leviter expendisse Mesimerii, episcopi Squillacensis, multa persuadent. Si enim librasset illud, quod ibi dicit, S. Brunonem in desertis Calabriae locis per tempus satis longum degisse, priusquam ad Squillacensem transiret erenum, utique non in fixis tentoriis, sed in obviis specubus, et hujusmodi subterraneis diversoriolis habitasse consentiret. » Hactenus ille; ast S. Brunonem in desertis Calabriae locis, priusquam ad Squillacensem erenum transiret, per tempus satis longum degisse, Mesimerius, Græcus Squillacensis episcopus, contra ac his verbis vult, in suo diplomate, Græce

scripto, nuspiam tradit. In hoc enim, quibus id facere videri queat, de S. Brunone ejusque sociis sequentia duntaxat e versione Morkensii commemorat : « Qui quidem in desertis locis degentes per tempus satis longum illuc transmigrarunt ad partes Stili in mea diœcesi; » aut, si mavis, e versione Ughelli tom. IX Italiae sacrae, col. 425, isthæc : « Qui cum per multos annos in locis solitariis vitam transegerunt, huc ad partes Styli in mea diœcesi transmigrarunt; » hisce autem verbis, fueritne Sanctus in Calabriae desertis, an in aliis per tempus satis longum, antequam in Squillacensem eremum sese abderet, cum sociis suis commoratus, non edicit. Quid si Mesimerius de Carthusiæ et Sicca Fontanæ desertis, in quibus Sanctus, antequam Calabriam adiret, per longum satis tempus seu per multos annos fuerat versatus, duntaxat loquatur? Id sane nullo ex capite vero absimile, nedum incredibile, apparet.

547. Ad hæc de aliis etiam, quam de Carthusiæ et Sicca Fontanæ eremis, Mesimerio sermo sit, hincne consequens erit ut in hisce Sanctus noster a comite Rogerio, cum huic adhuc omnino esset ignotus, inter venandum fuerit inventus? Neutiquam sane, uti quisque, quantum opinor, haud difficulter agnoscet. Verum, inquires, ita equidem facile factum esse potuerit, ut, ad quod credendum Morkensius ex dictis propendet, Sanctus noster, non quidem a comite Rogerio, sed a duce homonymo, cujus is patruus erat, cum illi adhuc plane esset ignotus, in spelunca, in quam sese cum sociis receperat, inter venandum fuerit inventus. Fateor, sic habet, nec quo minus ita factum esse potuerit, repugnant diplomata supra dicta; verum anne re ipsa ita factum sit, dubium mihi vel idcirco semper erit, quod res nullo plane probatæ ac certæ fidei monumento queat probari. Ad Zanottium modo veniamus. Hic, ut Sanctum, quod Surius aliique Sancti biographi tradunt, a comite Rogerio, venationi operam dante, in spelunca fuisse inventum, tueatur, rem hanc non ante, sed postquam Sanctus comiti Rogerio notus esset, Turritanamque seu Squillacensem Calabriae eremum inhabitandam ab eo jam accepisset, gestam esse statuit; quod cum ne in speciem quidem, ut consideranti patebit, cum diplomatibus supra citatis pugnet, ac proin, quominus tunc gestum credatur, impedire hæc non possint, Zanottii non minus, quam Morkensii opinio credibilis apparet; sitne tamen re ipsa veritati consona, dubium plane est, quod in nullo antiquo est certæ fidei seu auctore seu monumento sit fundata, nec certam eam facere possint supra laudati Sancti nostri biographi, qui præterquam quod aliis eam, quam Zanottius, adjunctis vestiant, recentiores omnes sunt, quam ut sola sua auctoritate rebus, quas de S. Brunone narrant, fidem certam atque indubitatam facere possint.

548. Quare, omnibus rite librat, Sancti e curia Pontificia in Turritanam Calabriae eremum secessum

A co fere, quem hic subdo, modo accidisse, verisimillimum puto. Pontificem Roma in Campaniam subjectasque Rogerio duci ejusque fratri Boamundo ditiones media anni 1090 æstate abeuntem comitatus est ex supra dictis S. Bruno, ibidemque ab illo curiam relinquendi eremumque repetendi facultatem enixissime petiit. Hac tandem obtenta, mox in Calabriam, ubi deserta loca esse plurima audierat, ad Rogerium ducem, quem forte alicubi in Campania jam viderat, suumque redeundi ad vitam solitariam desiderium edocuerat, sese contulerit; cumque, eo consentiente ducenteque, in Calabriae parte, ei subjecta, locum eremiticæ vitæ aptum quæsisisset, nec invenisset, ad comitem Rogerium ab eodem principe, qui ad eum forte alias ob causas B properabat, ductus fuerit, impetrataque ab illo, cui a Rogerio duce ob insignem vitæ sanctitatem valde fuerit commendatus, eligendi sibi in Calabriae parte, quæ ei parebat, quencumque proposito suo idoneum arbitraretur locum, facultate, Turritanam eremum elegerit, hancque sibi, uti mox videbimus, a dicto comite Rogerio donari impetravit. Res ita ordinata conceptaque nihil sane habet, quod vel cum diplomatibus supra laudatis pugnet, vel utcumque a verisimilitudine abhorreat. Quod cum ita sit, eo modo, quo jam dixi, Sanctum in Calabriam secessisse, Turritanamque eremum sibi donari impetrasse, vix non certum indubitatumque puto. Quod si interim, Sanctum, Deum intentissime orantem, in sibi jam data hac eremo a comite Rogerio, venationi operam dante, inventum fuisse, cum Zanottio quisquam contendat, aut id ei in Apulia a duce Rogerio obvenisse, cum Morkensio præfracte astruat, ei equidem haud magnopere refragabor, cum hæc equidem ejus opinio, ut ut minus verisimilis, cum diplomatibus supra citatis pugnat non sit. Verum utcumque tandem hæc omnia habeant, equidem Sanctus noster, cum e curia Pontificia abiit, in Turritanam Calabriae eremum, ut jam dictum, secessit. Ac illum quidem, cum in itinere versus hanc existeret, Barenses S. Nicolai, ac S. Michaelis in monte Gargano ecclesias invisisse, archangelum hunc bis sibi apparentem habuisse, aliaque nonnulla in contexta a se Sancti Vita cap. 18 narrat Zanottius; verum ea nullo D prorsus antiquitatis testimonio vel ipse firmat, vel alibi firmata invenio.

549. Modo itaque examinandum hic restat, cur tunc sese in Calabriam potius recipere, quam ad dilectam sibi Carthusiam redire, Sancto visum fuerit? « Optabat (verba sunt Blomenvennæ supra adhuc recitata) redire ad Carthusiam ad fratres suos charissimos, quos præmiserat, sed quia summus Pontifex (Urbanus II) cum sua curia transibat in Galliam, in cujus finibus Carthusia sita est, metuebat, ne curiam, quam fugiebat, declinare non posset, et ideo ad Calabriae potius deserta se contulit; » ita ille: verum Brunonem non ob rationem, quam his verbis allegat, in Calabriam potius secessisse,

quam ad Carthusiam rediisse, sola ratio temporis, A quo Urbanus Papa in Galliam transit, Sanctusque in Calabriam secessit, evincit. Urbanus enim, uti inter omnes convenit, non ante annum 1095, quo, postquam Placentiæ in Italia celebrarat concilium, in Galliam, Claro-monte aliud longe celeberrimum, in quo sacrarum adversus infideles pro Terræ Sanctæ recuperatione expeditionum fundamentum jactum fuit, celebraturus concessit; Bruno autem, uti ex jam dictis ac porro dicendis pronum est eruere, in Calabriam e curia Pontificia anno 1090 sese recepit. Sanctum ergo in Calabriam potius sese contulisse, quam ad Carthusiam rediisse, reor, quod Pontifex, difficillimis, quibus vivebat, temporibus, futurum præsciens, ut subinde, Roma relicta, in terras Rogerio duci comitique homonymo sub- B jectas, sese recipere cogeretur, Brunonem, quem interdum ad sese evocare, atque ad consilia adhibere solebat, in Galliam seu ad Carthusiam, procul ab utriusque Rogerii ditionibus dissitam, abire noluerit.

550. Ea mihi sedet sententia, quod reipsa Sanctum, cum jam in Turritana eremo versaretur, ab Urbano subinde, sive ut indictis interesset conciliis, sive alia quacunq̄ue de causa evocatum fuisse, suadeat, cujus fragmentum Mabillonius lib. LXX Annalium Benedictinorum num. 30 suppeditat, epistola a Paschale II papa, proximo Urbani successore, ad Lanvinum, Sancti nostri discipulum, proximumque in eremi Calabrinæ prioratum successorem, vi Kal. Decembris anno 1101 conscripta. Hæc enim, quam C iategram, ex Annalium Carthusiensium libri quarti hæctenus non vulgati Vallis-Dei exemplari descriptam, supra plus semel jam laudatus Carthusianus Parisiensis mecum communicavit, sic habet: « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Lanvino, salutem et Apostolicam benedictionem. Quod magnopere desideravimus, et vehementi desiderio exspectavimus, hoc, Domino propitiante, peractum est. Revertente siquidem fratre R. [Richardo] Albano episcopo, pacem et concordiam eremi reformatam, et te in locum sanctæ memoriæ magistri Brunonis successisse cognovimus. Sit ergo in te ejusdem Viri spiritus, idem sit eremiticæ disciplinæ rigor, eadem morum et gravitatis constantia; quia nos, opitulante Domino, quicquid auctoritatis et potestatis ipsius Magistri probabilis sapientia et religio ab Apostolica Sede promeruit personaliter, hoc tibi, eodem te spiritu concomitante, concedimus. Volumus autem, ut in proxima Quadragesima nos visitare debeas, quatenus cordis secreta os ad os plenius proloquamur. Interim vero movemus ut de resarcienda pace terræ, quam vehementer turbatam audivimus, cum fratribus nostris et religiosis viris, qui circa te sunt, satagas, et alios ad hoc commonere procures. Abbati Sancti Juliani, quem reprehensibilem audivimus, præcipe ex nobis ut nostræ audientiæ se representet; eumque de contemptu litterarum legati nostri vehem-

enter argue. Datum Romæ sexto Kalendas Decembris. »

551. Cum ergo, uti ex hac Paschalis papæ epistola liquet, fuerit ab hoc proximo Urbani II in S. Petri Cathedrali successore Romam evocatus Lanvinus, proximus Sancti in eremi Turritanæ prioratum successor, fuisse quoque ipsummet S. Brunonem, quem summis laudibus Paschalis hic effert, ab Urbano II evocatum, dubitandum non apparet. Quod cum ita sit, summum hunc pontificem, quo ad sese subinde evocare Brunonem facile posset, haud procul eum a regionibus, in quibus se non raro commoraturum prævidebat, discedere voluisse, hincque factum ut Bruno ad Carthusiam non redierit, sed in Calabriam se receperit, non immerito conjeceris. Hæc porro conjectura utcunq̄ue etiam confirmatur tum ex ordinis Carthusiensis, uti vocatur, traditione, tum ex eo quod, teste omni exceptione majori quatuor primorum Carthusiæ priorum chronologo in hoc transcripto num. 7 Sancti nostri elogio, evocatus hic e Carthusia ab Urbano II pontifice fuerit, ut consiliis suis hunc adjuvaret; unde verosimile sit, Urbanum dum Brunoni e curia sua discedendi facultatem concessit, consiliis ejus uti deinceps adhuc voluisse, huncque in finem, dum a Calabria non nimium abesset, subinde illum ad se evocasse. Ad hæc, nisi Sanctus, quod pontifex eum haud procul a locis, in quibus ipse versabatur, commorari dictum in finem vellet, in Calabriam secessisse astruatur, quænam tandem, cur hoc post obtentam a pontifice in eremum secedendi facultatem fecerit, nec potius ad Carthusiam redierit, ratio afferetur?

§ XXXIII. *Sanctus Turritana Calabriæ eremo a comite Rogerio donatur, eique deinde a Mesimerio, Squillacensi episcopo, ac post ab Urbano II papa donatio hæc confirmatur.*

552. Sanctus, facta sibi eo modo, quo § præcedenti exposui, a Siciliæ et Calabriæ comite Rogerio eligendi in ditionibus principi huic subjectis, locum, quem eremiticæ vitæ ducendæ maxime idoneum arbitraretur, Calabriam mox diligenter perlustravit, cumque in hanc eremum, cui Turris nomen, inter Stilum et Arenam sitam intraque diœcesis Scyllacensis, seu, ut alii scribunt, Squillacensis terminos conclusam, quam proposito suo percommendam, utpote montosam valde, adituque arduam ac difficilem, judicabat, invenisset, hunc illi locum comes Rogerius publico confecto instrumento seu diplomate benignissime est largitus, donationemque deinde Mesimerius Scyllacensis episcopus ac Urbanus II papa confirmarunt. Chartas seu instrumenta, quibus id fecerunt, lectoris oculis, quod nec passim omnia ad manum sint, nec paucis, quæ de Sancto jam dicta sunt ac porro dicentur, lucem afferant, juverit subjecisse, observatis ad singulorum calcem nonnullis, sive de notis chronicis, quibus muniuntur, sive de personis, quarum nomina notantur, sive denique de aliis quibuscunq̄ue, quæ elucidatione com-

mentatione ve indiguerint. A Rogerii comitis diplomate transcribendo exordior. His verbis ex Morkensii recensione concipitur : « Rogerius Dei gratia comes Calabriae et Siciliae omnibus fidelibus suis et Ecclesiae Dei filiis tam praesentibus quam futuris in Domino salutem. Notum esse volumus fraternitati vestrae, per Dei misericordiam a Galliarum partibus ad regionem istam Calabriae sanctae Religionis viros, Brunonem videlicet et Lanvinum cum sociis eorum pervenisse, qui, contempta mundialis gloriae vanitate, soli Deo elegerunt militare.

353. « Horum itaque desiderium ego cognoscens, et ipsorum meritis et precibus apud Deum adjuvari desiderans, ab eorum charitate multis precibus obtinui, ut in terra mea locum sibi habilem eligerent, in quo ad serviendum Deo, qualia vellent, habitacula praepararent. Elegerunt si quidem in terra mea quemdam solitudinis locum situm inter locum qui dicitur Arena, et oppidum quod appellatur Stilum. Hunc ego locum ad honorem Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti, et ad honorem beatissimae Mariae semper Virginis genitricis Christi Dei et Domini nostri omniumque Sanctorum donavi eis, eorumque successoribus ibidem Deo servituris cum tota silva et terra et aqua et monte in spatium unius leugae [al., leucæ] in omni parte adjacenti, concedens et constituens, quatenus locum istum libere et quiete cum hac adjacentia sua in perpetuum possideant; nec ex hoc mihi vel alicui personae angariam vel servitium faciant. Contestor autem et contradico ex parte Dei omnipotentis et sanctae Mariae perpetuae Virginis et omnium sanctorum et mea, ne sit aliquis meorum aut extraneorum, stratigotus [al., strategus] videlicet aut vicecomes, rusticus aut miles, servus sive liber, qui in loco isto pascuae, vel agriculturae seu etiam piscationis aut lignorum occasione, aut ex quacunque causa servis Dei molestiam aut injuriam faciat; sed in eorum potestate sit praedictum locum cum tota adjacentia sua secundum voluntatem suam possidere, disponere, ordinare et erogare. Quod si quis deinceps contra hujus paginae constitutionem venire praesumpserit, impiis nisi digne satisfecerit, iram Dei et maledictionem incurrat, et conatu tali ad nihilum redacto, pro praesumptione tanta centum librarum auri poenam in curia nostra sustineat.

534. « Igitur ut constitutio haec inviolabilis et omnino firma permaneat, concedente uxore mea Adelai comitissa et filio meo Gofrido in praesentia honorum hominum donationem istam feci et sigillo meo sigillari praecipi. Ego Gofridus, Melitensis Ecclesiae episcopus, licet indignus, chartam hanc manu mea scripsi rogatu comitis Rogerii, laudans et confirmans constitutionem hanc, anathemate vero et excommunicatione damnans eum, quicumque hanc infringere praesumpserit, nisi tamen respiciens satisfecerit. Facta sunt haec anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo. Insuper donavi Mule cum filiis suis ad custodiendam silvam. Testes autem

A affuerunt hii : Stephanus presbyter, Giraldus presbyter, Petrus de Moritono [al., Moritonio], Ricardus Maletus, Ragnulfus elemosinarius, Nicolaus notarius et alii plures. » Morkensius, e cuius recensione, ut jam monui, hanc chartam hic exhibeo, integre recitatae subjungit : « Nota, hanc chartam donationis eremus Calabriae, etc., ab Italia ex autographo desumptam accepi. Est quoque in Annotatis (pag. nempe 199 et tribus seqq.) ad Vitam S. Brunonis Suriani nostri. Ex hac manifeste constat, S. P. N. Brunonem cum Lanvino et aliquot sociis jam anno 1090 ex Galliae partibus in Calabriam venisse, atque a Rogerio comite fuisse rogatum ut in ea terra sua remaneret, eligeretque eremum proposito suo accommodam. » Ita ille, et recte sane, quantum mihi apparet : sunt tamen, qui recitatam donationis a Rogerio factae chartam ante annum 1091 datam non fuisse, contendunt, quod mense Januario aut Febuario scriptam hanc esse vellent, hique duo menses, spectata, quam Rogerius comes secutus sit, annos Domini, non ab ejus Nativitate, sed ab Incarnatione consequendo nos tribus mensibus, computandi ratione, non in annum 1090, cujus mensibus Januario et Febuario Sanctus verosimillime, ne dicam indubie, in Carthusia adhuc versabatur, sed in annum 1091 incidisse debeant.

555. Verum Rogerium annos Domini, non ab ejus Incarnatione, sed a Nativitate computare solitum fuisse, varia ejus apud Rocchum Pirrum, Ughellum aliosque exstantia diplomata fidem faciunt, uti quisque, qui haec consulere voluerit, facile deprehendet. Porro Mabillonius lib. LXVIII Annalium, num. 32 recitatam modo donationis chartam cum charta, infra a nobis etiam recitanda, qua postea Rogerius comes Turritanae eremo, quam Brunoni ejusque sociis jam ante donarat, terminos circumscriptis seu assignavit, confundit, hancque praeterea Rogerio duci perperam attribuit; quod utrumque non possum non mirari, cum haec ipsa charta, quam ex parte eo ipso loco transcribit, quamque, ut monui, Rogerio duci attribuit, in capite, non Rogerii ducis, sed Rogerii comitis nomen apud eum praeferat, sequentiaque in contextu verba continet : « Hunc ergo locum, situm scilicet inter locum qui dicitur Arena, et oppidum quod appellatur Stilum, seu Turritanam eremum et omnia undique in circuitu adjacentia in spatium unius leucæ Deo et B. Mariae, ac ipsis eorumque successoribus in proprietate, sicut nostra fuerunt, sub omni immunitate atque libertate donavimus.... Rogavimus insuper venerabilem virum, Melitensem episcopum Gofredum super hac donatione nostra confirmationis chartam conscribere, quam et sigillavimus... hanc autem donationem nostram tam dominus apostolicus noster Urbanus, quam Squillatinus episcopus Theodorus, in cuius episcopatu ipse locus situs est, laudaverunt, privilegiis confirmaverunt atque terribili anathemate munierunt; » quibus cum dicatur Urbanus papa Turritanae Calabriae eremi donationem, S. Brunoni

a comite Rogerio factam, confirmasse, chartaque, A qua id fecit, anno 1092, uti ipsemet Mabillonius loco cit. fatetur, data fuerit, non video, qui merito hic scriptor chartam, quam ex parte recitat, quamque anno 1093 signatam exhibet, pro charta, qua Rogerius dictam eremum S. Brunoni ejusque sociis primum donavit, accipere potuerit.

556. Attamen, cum Mabillonius supra recitatam, qua Rogerius Calabriae et Siciliae comes Turritanam eremum Sancto nostro vere donavit, chartam ad manum non habuisse videatur, hinc forte in hunc errorem incidit; verum nihil hujusmodi utcumque excusat errorem alium, quo, ut jam monui, quam ex parte transcribit, chartam, a Rogerio comite profectam, Rogerio duci, cujus is patruus erat, attribuit; hunc enim ab illo esse diversum, quicumque B Historiam Siculam vel a limine salutavit, habet perspectum, nec ipsemet ignoravit Mabillonius, ut proinde id hic probare, supervacaneum foret. Attamen ut et quisque inter utrumque Rogerium distinguere, et de chartarum huc transcribendarum, quas tam Rogerius dux, quam comes, in S. Brunonis ejusque sociorum favorem dedit, ingenuitate ferre queat judicium, lubet huc nonnulla, quae ad ambos illos principes eorumque stirpem Normannicam ac progeniem potissimum spectant, in medium proferre. Tancredus ab Alta-villa, ut Gaufridus Malaterra, auctor synchronus, Historiae Siciliae a se contextae lib. 1 refert, prope Constantiam in Normannia, Galliae provincia, nobili loco natus, saeculo undecimo floruit, eque duabus uxoribus diversis filios genuit C duo Iecim, e priori quidem, cujus nomen excidit, Guilielmum, cognomine Ferrea-brachia, Drogonem, Hunifredum, Gaufridum et Serlonem; e posteriori vero, quae Fransendis cognominata fuit, Robertum, postea Guiscardum appellatum, Malgerium, Guilelmum, Alveredum, Humbertum, Tancredum ac tandem Rogerium, qui omnes, duobus exceptis, qui in patrio solo haereditatis paternae carpendae causa manserunt, Italiam petierunt, factisque bellicis in Apulia potissimum et Campania clari, regiones hasce vicinasque alias, Graecis Sarracenisque, eorumdem dominis, expulsis, paulatim sibi subjece- runt. Praecipue tamen eos inter enituisse Robertus, Guiscardus cognominatus, et qui omnium junior erat, Rogerius, in S. Brunonem beneficiis, nec minus singulari in personas alias locaque sacra liberalitate, quam armis magnum sibi nomen apud seram etiam posteritatem adeptus.

557. Ac Robertus quidem Apuliae ducatum una cum Calabriae parte aliisque aliquot ditioribus vicinis tenuit, annoque 1085 vitam cum morte commutavit, tres quatuorve post se filios relinquens, quorum secundo genitus Rogerius in ducatum Apuliae ac potiore hereditatis paternae partem successit, uxoremque habuit Adelam, Roberti Frisii comitis Flandriae filiam; Rogerius vero, qui, quamvis Calabriae partem duntaxat teneret, supremumque totius regionis hujus dominium penes Guiscardum ac

deinde penes filium ejus Rogerium existisse videatur, Calabriae non minus quam Siciliae comes audiit, tres uxores diversas, si harum tamen prima, quae ab Orderico Vitali Normannorum Historiae lib. III, pag. 484, Judith, a Gaufrido autem Malaterra Historiae Siciliae lib. II, cap. 29, Delicia vocatur, uxoris legitimae nomine venire queat, matrimonio sibi junctas habuit. Prima nullos ipsi, uti laudatus Ordericus Vitalis loco cit. docet, liberos peperit; secunda, apud Malaterram lib. IV, cap. 14 Elemburga, apud Cangium in Stemmate Siculo, Annotationibus in Annam Comnenam inserto, Eremburgis appellata, filium Gaufridum, seu, ut ab aliis scribitur, Goffredum, filiasque aliquot genuit; tertia nomine Adelais, seu, ut alii signant, Adelasia, quae Bonifacii, marchionis Montis-ferratensis, filia erat, anno 1089 matrimonio ei fuit collocata, ex eaque procreavit duos filios, quorum alter, nomine Simon, infans obiit, alter, ut pater, Rogerius appellatus, Siciliae rex postea factus est. Atque haec, ut, quae in diversa comitis Rogerii diplomata, unumque Rogerii ducis, in S. Brunonis ejusque sociorum favorem concessa, annotanda erunt, intelligantur, partim ex Gaufrido Malaterra, partim ex Orderico Vitale praemittenda hic duxi. Ac primo quidem ex his jam liquet, nihil contra proxime huc transcripti, quo Rogerius comes Turritanam seu Squillacensem Calabriae eremum S. Brunoni anno 1090 concessit, diplomatis sinceritatem posse opponi ex eo quod, comitis uxore Adelai filioque Gofrido concedente, datum dicatur. Nec est cur monumentum illud suspectum fiat ex eo quod in Calabria datum fuerit, comesque Rogerius anno 1090 exeunte, quo datum fuit, in Calabria existisse non sciatur; etsi enim, principem illum ibi tunc fuisse, Malaterra aliique, qui res ab eo gestas litteris mandarunt, expresse non edicant, nihil tamen etiam, unde contrarium certo consequatur, memoriae produnt.

558. Venio modo ad chartam, qua Theodorus Mesimerius, Squillacensis episcopus, in cujus dioecesi Turritana eremus, ut jam monui, sita erat, factam hujus S. Brunoni a comite Rogerio donationem approbavit. Instrumenti hujus, quod Graece a Mesimerio, utpote in Calabria existisse non sciatur; etsi enim, principem illum ibi tunc fuisse, Malaterra aliique, qui res ab eo gestas litteris mandarunt, expresse non edicant, nihil tamen etiam, unde contrarium certo consequatur, memoriae produnt.

558. Venio modo ad chartam, qua Theodorus Mesimerius, Squillacensis episcopus, in cujus dioecesi Turritana eremus, ut jam monui, sita erat, factam hujus S. Brunoni a comite Rogerio donationem approbavit. Instrumenti hujus, quod Graece a Mesimerio, utpote in Calabria existisse non sciatur; etsi enim, principem illum ibi tunc fuisse, Malaterra aliique, qui res ab eo gestas litteris mandarunt, expresse non edicant, nihil tamen etiam, unde contrarium certo consequatur, memoriae produnt.

558. Venio modo ad chartam, qua Theodorus Mesimerius, Squillacensis episcopus, in cujus dioecesi Turritana eremus, ut jam monui, sita erat, factam hujus S. Brunoni a comite Rogerio donationem approbavit. Instrumenti hujus, quod Graece a Mesimerio, utpote in Calabria existisse non sciatur; etsi enim, principem illum ibi tunc fuisse, Malaterra aliique, qui res ab eo gestas litteris mandarunt, expresse non edicant, nihil tamen etiam, unde contrarium certo consequatur, memoriae produnt.

steriori hoc scriptore in linguam Latinam est conversum huc transcribo. Sic itaque ex ejus recensione habet: « Theodorus Mesimerius Dei misericordia episcopus Castrorum, Scyllacei, Stili et Tabernæ, ac protosyncellus, petitioni clarissimi comitis, domini nostri Rogerii, qui me rogare dignatus est pro honoratissimis monachis et eremitis, domnis scilicet Brunone et Lanvino, non quidem summa et tyrannica auctoritate mecum agens: sed, ut dixi, me rogare dignatus pro suprascriptis monachis, locum a Deo servatum, qui Turris dicitur, incolentibus in veneranda admodum ecclesia gloriosissimæ dominæ nostræ Dei Genitricis ac Sancti Joannis Baptistæ præcursoris, qui quidem in desertis locis degentes per tempus satis longum illum transmigrarunt ad partes Stili in mea diocesi.

559. « Et sicut dominus noster comes vobis donavit montem, campos et molendina circa ecclesiam usque ad duo milliaria, ipsa in perpetuum possideatis, vos monachi superius laudati, et socii et successores vestri, qui hunc locum inhabitabunt usque ad sæculorum finem citra alicujus prohibitionem aut molestiam; tributum vero aut decimam, vel quamlibet vexationem vobis cæterisque sociis et successoribus, nullus nec ego ipse, vel alii, qui post me in episcopos eligentur, inferant; si quis autem ausus fuerit hoc nostrum sigillum (id est diploma) contemnere, habeat anathema a Patre et Filio et Spiritu sancto, et a trecentis decem et octo (concilii scilicet Nicæni I) deiferis Patribus. Istud sigillum firmum et inviolabile ad sæculorum finem permaneat. Etenim ego hoc præsens sigillum bullatum pro suprascriptis monachis feci, et bullans mea bulla plumbea signavi ✠ mensis Decembris septima, indictione decima quinta anni millesimi nonagesimi. Ego Raingerius Dei clementia electus archiepiscopus sanctæ metropolitanæ Ecclesiæ Rhegii præsens confirmavi, prout omnino scriptum habetur, et apud ipsos Dei servos, quorum supra mentio facta est, Brunonem, Lanvinum et cæteros socios; sed et apud eos, qui successuri sunt, ratum fixumque permaneat, et usque ad sæculorum finem validitatem obtineat. » Græcæ Mesimerii chartæ, hic ex recensione Morkensii jam datæ, ascripta exstat, quemadmodum hic scriptor et Surianus pag. 209 testantur, et altera Latina, seu potius paulo liberior dictæ chartæ Græcæ ab ipsomet, ut apparet Mesimerio facta interpretatio. Ut de approbata per Mesimerium, quam Rogerius comes S. Brunoni fecit, donatione suam ferre queat studiosus lector iudicium, lubet et Latinam illam chartam huc transcribere.

560. His verbis concipitur: « Ego Theodorus Mesimerius, Dei gratia episcopus de Squillatio, et de Stilo et de Taberna, et protosyncellos, dono gratis, non coactus, sed comitis Rogerii precibus et consilio plurimorum procerum suorum acquiescens, terram de Turribus, scilicet duo milliaria circa ecclesiam, in monte constitutam, ex omni parte

A cessoribus, illum montem inhabitantibus; eo modo et tenore, ut in vita libere habeant et possideant, et post eorum decessum successores eorum similiter libere possideant montem atque terram cum bosco infra fines suprascriptorum duorum milliarium ab omni parte circa ecclesiam in supra dicto monte constitutam, non episcopo Squillatii nec comiti, neque cuilibet personæ aliquod servitium persolventes, et si ordinationem aliquam facere voluerint, aut consecrationem, prout libuerit, agant. His autem quicumque contraire voluerit, cum Juda proditore pereat, nisi ad satisfactionem et emendationem fratribus Ecclesiæ venerit. Ego Raingerius Rhegii electus hanc chartulam confirmo et laudo. » En modo etiam, quid præcipue præter id, quod jam dixi, ad instrumenti

B hujus a se transcripti calcem Morkonsius observet. « Πρωτοσυγκελλός Mesimerius (in facta scilicet ex dictis ab ipso Mesimerio, quæ Græcæ hujus chartæ exstat ascripta, interpretatione) Latine scripsit ΠΡΟΣΥΝΚΥΛΛΟΣ, ego, imitatus quosdam Latinos, scripsi *protosyncellus*, alius forte vertet *primus sacellanus*, sed nihil ad rem, legat quisque, ut ut volet. Originale appensum habet ex cannabe alba parvam plumbeam bullam, in cujus una parte est Sanctus quidam, brachiis et palmis expansis. Arbitror esse sanctum Agacium martyrem, Syllacensium patronum, in altera vero parte sunt characteres Græci minutissimi vix legibiles. »

561. Ita ille. Et recte quidem vocabulum Græcum Πρωτοσυγκελλός Latine vertit *Protosyncellus*; verum anne idem vocabulum Græcum recte etiam quis verterit *primus sacellanus*? Protosyncellus seu Πρωτοσυγκελλός idem significat, quod syncellorum primus; qualis autem significatio vocabulo *syncellus* competat, pro certo nequeo edicere. Adi Cangium in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis ad vocabula *Protosyncellus* et *syncellus*. Ad ea quæ chronicæ, quibus Græca Mesimerii charta nunitur, notæ observanda dilucidandaque offerunt, accedo. Annus, quo instrumentum illud datum notatur, cum indictione non convenit. Quid ergo de eo hic statuemus? Spuriusne idcirco aut supposititium pronuntiabimus? Chartas, quod difficultates chronologicas complectantur, haud facile rejiciendas esse, apud Cangium in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis ad vocabulum *Annus* solide probatur. Verba omnia, ut ut prolixiora, quibus id fit, juverit huc transcripsisse, ne quis recitatam Mesimerii chartam, maxime si dicta, qua laborat, chronologica difficultas utcumque tolli queat, facile repudiet, aut etiam suspectam duntaxat habeat. Sic habent: « Inveniuntur nihilominus quædam pontificum diplomata, inquit idem auctor (Mabillonius de Re diplomatica, lib. II, c. 25, n. 9), quorum calculus recentior nostrum prævertit. Ejus generis duo Callisti II nobis suppeditat eruditus Chiffletius in Hist. Threnorchiensi. Primum est « Datum « Albæ per manum Grisogoni S. R. E. diaconi card. « ac bibliothecarii xv Kal. Junii, ind. xiv Inc. Do. « minicæ an. 1122, Pontificatus domini Callisti

papæ anno III. » Alterum habet easdem notas. 562. « Atqui indictio XIV convenit non anno 1122 secundum calculum nostrum, sed anno præcedenti. Unde idem Chiffletius in lemmate prioris privilegii notat datum esse privilegium an. 1122, a die 25 Martii deducto, scilicet quatenus Incarnatio novem mensibus præcedit: sed anno Dionysiano 1121, ut ostendit indictio XIV. Alia ejus generis pontificia diplomata videntur. Verum quædam reperiuntur, quorum calculus uno anno Dionysianum præcedit, non solum mensibus novem quæ proinde non possunt ad calculum Pisanum, ... » qui ab Incarnatione Dominica, prout hæc novem mensibus Nativitatem præcessit, ducit initium, itaque totidem mensibus calculum communem prævertit, « accommodari. Exstat hujusmodi autographum non dubium in archivo Dionysiano datum « XII Kal. April. ind. X, Incarnationis Dominicæ anno 1103 pontificatus autem domni Paschalis « secundi papæ III. » Quæ indictio, sicuti annus Paschalis tertius anno 1102 conveniunt in Martio, nec sequenti anno convenire possunt, etiamsi calculus Pisanus admittatur; nisi integro anno dicatur hoc diploma Dionysianum præcessisse. Occurrit et aliud apud Puricellum pag. 512 ejusdem Paschalis plane consimile. « Datum Laterani per manum « Joannis S. R. E. diaconi cardinalis, XVI Kal. « Martii indict. X, Incarnationis Dominicæ anno 1103, « pontificatus autem domini Paschalis secundi papæ « III. » Hic idem cancellarius, eadem chronologicæ notæ, quæ eruditius discutiendæ proponuntur, aliæque similes haud raro occurrentes. Hæc fere ad verbum ex Mabillonio, fusius quidem, sed haud inutiliter ad ostendendum non facile rejiciendas esse chartas, in quibus chronologicæ difficultates occurrunt, cum et in iis animadvertantur diplomatibus, quæ nullo modo possunt in dubium revocari. »

563. Hactenus ibidem, et recte quidem, ut jam monui. Verum qui modo chronologicam, quæ in Mesimerii charta occurrit, difficultatem tollemus? Dicemusne, vel in anno, vel in indictione errorem cubare, a librariorum oscitantia profectum, qui quis annus quæve indictio per litteras Græcas, Rogerii chartæ subscriptas, designetur, haud sat accurate notarint? Verum characteres chronici, quibus hujus instrumenti non tantum autographum, verum etiam quod Morkensio præluxit, apographum seu ecgraphum munitum fuit, non compendio per litteras, numerorum locum tenentes, sed integris, uti notula in margine adjecta ipsemet hic scriptor docet, vocibus erant expressi hunc in modum: Μηνι Δεκεμβρίου εἰς τὰς ἑπτα, ἑβδικοῦ δέκατης πεμπτῆς τοῦ ἑνεακοστοῦ χιλιοστοῦ ἔτους, id est, « Mensis Decembris septima, indictione decima quinta anni millesimi nonagesimi, » uti recte interpretatur Morkensius, etsi enim substantivum non adsit, cum quo feminini generis articulus τὰς conveniat, subintelligitur tamen substantivum accusativi pluralis numeri ἡμέρας cum participio προβεβηκότι, quod ad substantivum μηνι referretur, ita ut sensus sit *ἡνὶ Δεκεβρίῳ εἰς τὰς ἑπτα*

ἡμέρας προβεβηκότι, id est, « mense Decembri ad septem dies jam profecto. » Sic in Appendice ad Bernardi Montfauconi Palcographiam pag. 512 sequens codicis Octateuchi, in collegio universitatis Oxoniensis asservati, Græca inscriptio seu potius clausula, Τέλος εἰληπὴν ἡ Οκτατεύχου βίβλος Νοεμβρίου εἰς τὰς X Latine redditur, « finem accepit Octateuchus Novembris vigesima. » Ex iis quidem quæ Surianus in suis ad contextam a Surio Sancti Vitam annotationibus suppeditat in apographo quod scriptori huic præluxit, exaratum fuisse videtur εἰς τῆς non autem εἰς τὰς ἑπτα; verum id vel in describentis errorem, vel in dialectum, quam forte Mesimerius fuerit secutus, est refundendum. Ut ut sit, error eundem, qui a librariis commissus sit, in characteribus chronicis, quibus Mesimerii charta seu potius hujus apographum, ex Morkensii recensione huc jam transcriptum, signatur, cubare non videtur. Verum qui tandem ergo chronologica, quam characteres illi offerunt, difficultas e medio tolletur.

564. Morkensius, ad chronologico-diplomaticæ suæ calcem nonnulla pro chronicis, quibus varia, quæ protulit, diplomata seu instrumenta publica muniuntur, characteribus in concordiam revocandis lectori proponens, de Mesimero ait, eum « more Siculo nos consequi anno uno, atque ideo datam illius producendam esse usque ad subsequentem annum nostrum: » Quod si verum sit, Squillacensis illius antistitis charta supra recitata, quæ anno 1090 data notatur, anno proxime sequenti data fuerit, sicque indictio XV, qua signatur, cum anno quo vere data fuit, apprime congruet omnisque chronologica difficultas, qua instrumentum illud laborat, evanescet. Verum, cum hæc annos Christi computandi ratio in usu apud Siculos passim fuisse non noscat, certumne etiam sit, nunquam cuiquam usurpatum fuisse, dispiciendum. Rochus Pirrus in Ecclesiæ Panormitanæ Notitia prima ad annum 1144, annum Christi natalem cum anno ab orbe condito 5508 a Græcis communiter componi, hancque computandi rationem ab iis in Siciliam manasse, præfatus, sic scribit: « Fridericus Sylburgius Fastos Siculos exhibet, e chronico erutos, quod in vetusta Sicilia bibliotheca inventum est ab Hieronymo Surita, ac deinde ab Antonio Augustino in Italiam, post in Hispaniam translatum est; in eo vero annum Christi natalem statui refert sub eos. Lentulo et Pisone, et anno ab orbe condito 5507. Neque varietas hæc lectorem commovere debet, si nimirum advertat plures scriptores uno aut altero anno communem Christi æram antevertisse. Sentio igitur in Sicilia nostra juxta hanc computandi methodum in diplomatibus explicandum esse annorum ab orbe condito numerum, ut scilicet rejicias annos 5508, et qui numerus erit residuus, is Christi annum in hac communi et vulgari æra, qua nunc utimur, signabit; putavit enim Sicilia, Christum esse natum post annum ab orbe condito 5508, et primum Christi annum incidere in annum 5509. »

565. Hactenus ille. Quid si ergo, ut alii, de quibus

hic Rocchus Pirrus, communem Græcorum Christi æram, qui est annus ab orbe condito 5508, uno alterove anno anteverterunt, ita Mesimerius anno uno subsecutus sit, Christumque, non anno ab orbe condito 5508, sed 5509 natum existimavit? Sane, cum alii aliis ab orbe condito annis Christum natum statuunt, Mesimerium, Squillacensem seu Scyllacensem episcopum, fuisse in ea opinione, mihi neutiquam vero apparet absimile; secundum hanc autem annus ab orbe condito 6599, qui, ut computanti patebit, secundum jam dictam Sæculorum et Græcorum æram communem anno Christi 1091 erat in cursu, anno Christi 1090 cucurrerit; ut proinde posterior hic Christi annus, quo charta, a Mesimerio in S. Brunonis ejusque sociorum favorem concessa, signatur, proprie pro anno 1091 sit habendus; cui, ad septimam Decembris diem, uti eadem charta fert, jam provecto, indictio quinta decima, in eodem illo instrumento signata, apprime consonat, ut computanti patescet. Atque hinc jam fit, ut illud ego, quod vere ex jam dictis, non anno 1090, quo notatur, sed anno 1091 datum fuerit, pro spurio suspectove habere non ausim, maxime cum id tanquam genuinum Ruinartius in conscripta a se Urbani II papæ Vita pag. 86, alique viri eruditi in variis, quæ concinnavere, operibus laudent, integrumque etiam non tantum suis in contextam a Surio S. Brunonis Vitam Annotationibus Surianus, verum etiam Ughellus tom. IX Italiæ sacræ inseruerit, nec scriptorem ullum hactenus invenerim, a quo censura minus faventi notetur.

566 Nec est porro, cur etiam suspectum habeatur, quod eremi Squillacensis seu Turritanæ, a Rogerio comite S. Brunoni concessæ, magnitudinem duobus milliariis definiat, quam unius leucæ facit donationis per Rogerium comitem factæ charta supra huc jam transcripta; licet enim leuca pro tribus passuum millibus sub inde ab antiquis fuerit accepta, id tamen semper apud horum quoscunque locum non obtinuit, nec, etsi secus foret, propterea dicendus esset Mesimerius cum Rogerio comite pugnare in magnitudine, quam eremo, S. Brunoni in possessionem datæ, attribuit. Leuca enim in laudata Rogerii charta pro mensura terræ, uti apparet, accipitur; leuca autem, hoc sensu accepta, apud Francos seu in Francia, e cujus provincia Normannia Rogerius erat, duobus passuum millibus seu milliariis constabat, uti in Glossario ad vocabulum Leuca docet Cangius. At vero, inquiet non nemo, in charta, a Mesimerio concessa, Rangerius vocatur « archiepiscopus Rhegiensis electus, » ut tunc, cum hæc data fuit, consecratus seu ordinatus nondum fuisse videatur; cum autem ex supra dictis anno 1090 ad sedem Rhegiensem fuerit electus, fuisse cum anno 1091, ad 7 Decembris jam provecto, quo tempore dicta charta data notatur, nondum consecratum seu ordinatum episcopum, verosimile haud apparet, consequensque proinde fit, ut instrumentum illud, non anno 1091, quo datum, a nobis sta-

tuitur, sed anno 1090, quo reipsa signatur, verosimiliter datum fuerit, ac proin ut indictionem cum anno, quo signatur, pugnantem præferat. Ita præterea ab iis, qui Mesimerii chartam pro spuria habendam voluerint, potest argui. Verum, etsi quidem, ipso anno 1090, quo Rhegiensem sedem Sanctus noster recusarat, fuisse ad hanc electum Rangerium, verosimilius ex dictis sit, id tamen omnino certum non est. Quid ni enim factum esse queat, ut, cum ad dignitatem illam promoveri Bruno renuisset, alium ad eandem eligere Rhegienses sive sponte sua, sive aliunde, quo minus id facerent, impediti, aliquandiu distulerint?

567. Ut ut sit, Rangerium equidem, si enim anno 1091, ad Decembrem provecto, nondum fuisse consecratum Rhegiensem archiepiscopum, jamque tamen ab anno 1090 fuisse electum, admitti haud queat, ad dignitatem hanc, non anno 1090, sed anno 1091 fuisse promotum, idcirco statuendum est, quod memorata charta, quam tanquam Rhegiensis electus confirmavit ac laudavit, ante annum 1091 data esse posse haud videatur; quod sic ostendo: Bruno ejusque socii gloriosissimæ dominæ nostræ Dei Genitricis ac S. Joannis Baptistæ ecclesiam, in eremo Squillacensi seu Turritana sitam, incoluisse in charta illa dicuntur; hæc autem ecclesia, uti infra docebo, ædificata primum fuit, cum eremus illa a comite Rogerio S. Brunoni fuisset donata; quare cum id ex supra dictis non prius, quam cum anno 1090 ad finem jam vergeret, factum fuerit, jam inde ab hoc anno ecclesiam, gloriosissimæ Dei Genitricis et S. Joannis Baptistæ sacram, quam Sanctus ejusque socii hoc ipso etiam anno inhabitant, in eremo Turritana exstitisse, neutiquam verosimile est, ac proin præfatam Mesimerii chartam, in qua hoc innuitur, non anno 1090, sed anno 1091 datam fuisse, necesse est. Atque ita ruit etiam, quod contra chartæ a Mesimerio datæ sinceritatem afferri adhuc poterat, argumentum, hæcque adeo pro spuria habenda non est. Proximum nunc est ut, quo ea, quæ § præsentis facere statui, opere exsequar, modo etiam Bullam, qua Urbanus II papa supra recitatas Rogerii comitis et Mesimerii, episcopi Squillacensis, chartas confirmavit, novoque favore Brunonem ejusque socios affectit, huc transcribam. His itaque verbis concipitur: « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis Brunoni et Lanvino salutem et apostolicam benedictionem. Piæ voluntatis affectus studio debet prosequente compleri. Quia igitur nostri officii interest, servorum Dei quieti, prout Dominus posse dederit, providere, petitionibus vestris, filii in Christo charissimi et reverentissimi, clementer annuimus.

568. Per hujus ergo apostolici privilegii paginam apostolica auctoritate statuimus, ut locus ille, quem inhabitationi vestræ, disponente Domino, elegistis, a jugo, potestate, injuria, molestia omnium hominum omnino liber cum tota silva et monte, terra et

aqua in spatium unius leugæ [al., leucæ] in omni parte adjacenti in vestra omnimodis et successorum vestrorum dispositione permaneat, sicut a vobis a dilecto nostro filio Rogerio comite condonatus est, et a confratre nostro Theodoro, Squillacino episcopo, confirmatus. Nemini intra prædictum spatium liceat pascuæ, agriculturæ seu piscationis aut lignorum occasione aut quacunque ex causa vobis aut vestris successoribus injuriam aut molestiam irrogare, sed tantum secundam voluntatem vestram possideatis, disponatis, ordinatis et erogatis. Si quid præterea episcopalis officii indigneritis, ad quem potissimum vicinorum antistitem volueritis, recurrendi præsentium decreto liberam licentiam indulgemus. Decimarum quoque usum ex vestris, vel puerorum vestrorum laboribus vestri juris esse censemus. Quod si quæ puerorum vestrorum offensa contigerit, id vestra tantum manu omnis eorum correctio maneat. Nec ullus de his, quæ ad vos pertinent, sine vestra voluntate occasione aliqua intromittat, quatenus omnipotentis Dei speculationi liberis mentibus insistatis, et ad ejus faciei dulcedinem, ipso præstante, pervenire valeatis. Sane si quis in crastinum archiepiscopus aut episcopus, imperator aut rex, princeps aut dux, comes aut vicecomes, iudex aut persona quælibet potens aut impotens, hujus nostri privilegii paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, eum honoris sui et officii periculo subiacere decernimus, et a Christi atque Ecclesiæ corpore auctoritate potestatis apostolicæ segregamus. Conservantibus autem pax a Deo, et misericordia præsentibus ac futuris sæculis conservetur. Amen. Amen. Datum per manum Joannis S. R. E. diaconi cardinalis, pridie Idus Octobris, indictione prima, anno Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo secundo, pontificatus autem domini Urbani secundi anno quinto. »

569. Morkensius, e cujus chronologico-diplomatica de S. Brunone Diatriba pontificiæ hæc Urbani II litteræ depromptæ sunt, sequentem hanc eidem annotationem subjungit. « Bulla hæc, inquit, Urbani II papæ, uti ab Italia perscribitur, est deperdita; exemplar tamen ejus exstat in perantiquo ms. codice, qui Breviarium privilegiorum domus Calabrinæ inscribitur. In eo continentur omnia privilegia in membrana conscripta, quæ ab anno 1090 usque ad annum 1200 huic eremo donata fuere. » Hæc ille: ne autem, quibus recitatæ Urbani litteræ signantur, notas chronicas seu annum 1092 et indictionem quintam decimam sese inter non convenire quis putet, annum a Januario, indictionem vero ab anni præcedentis aut Septembris initio more Græcorum, ut certe VIII Kal. Octobris seu XXIV Septembris die computare Urbanus incepit, e tribus vulgatis indictionum generibus Constantinianam seu Cæsaream secutus. Liqueat id e diversis a pontifice hoc datis bullis, ac nominatim, ut reliquis omittam, e bulla alia, in S. Brunonis favorem anno 1098 con-

cessa, infraque huc transcribenda, quæ data notatur « Salerni mense Septembri, indict. 6, » alteraque, quæ ab illo, cum Barii Eliam archiepiscopum consecrasset, fuit concessa, quæque data notatur « apud Barum anno Dominicæ Incarnationis 1089, pontificatus II, indict. XIII, IX Octobr. » Jam vero, cum id ita sit, atque a Septembris quidem initio Constantinopolitana seu Græcorum, a XXIV vero Septembris, die Cæsarea, indictio prima, anno 1092 currere inceperit, annus et indictio, quibus huc transcriptæ Urbani papæ II, quem hoc anno et mense in Calabria fuisse, Ruinartius in Vita ejus num. 116 et seq. docet, litteræ notantur, apprimè inter se conveniunt, omnisque proinde, ob quam non nemo forsitan hæc spurias autemet, difficultas chronologica evanescit.

§ XXXIV. *Quid post factam a Rogerio comite eremi Calabrinæ donationem Sanctus egerit, qui hanc deinde Rogerius dux confirmavit, terminisque Rogerius comes circumscripsit.*

570. Rogerium comitem, non tantum Turritanam eremum, verum etiam ecclesiam, sanctissimæ Dei genitrici Mariæ sanctoque Stephano sacram, S. Brunoni ejusque sociis statim atque hoc in specu orantes invenerat, dedisse, Blomenvenna verbis num. 540 huc transcriptis indicare videtur, nec ab eo hac in re Puteanus et Surius dissentiunt. Ast id a vero alienum apparet. Ea enim eremus, non, ut ipsi statuunt, anno 1095, sed anno 1090 S. Brunoni ejusque sociis data fuit, tuncque nondum, ut videtur, ecclesiam, quæ sive sanctissimæ Dei Genitrici sive Stephano sacra esset, complectebatur. Ita autem, quod eremi illius ecclesia, S. Stephano sacra, diu duntaxat post, uti ex infra dicendis patescet, fuerit extructa; ecclesia vero, quæ sanctissimæ Dei genitrici Mariæ sacra esset, ante annum, uti pariter ex infra dicendis patescet, 1094 consecrata non fuerit; unde eam, ipsomet Sancto nostro curante, conditam fuisse, verosimillimum, ne dicam indubitatum, apparet. Bruno scilicet, uti, cum primum Carthusiam fuerat ingressus, ecclesiam ad honorem Dei, sanctissimæ Dei genitricis et S. Joannis Baptistæ extrui ex supra dictis curavit, ita etiam in Calabriæ eremo, cum hanc a Rogerio obtinisset, fieri verosimillime curavit. Atque in hac quidem opinione maxime confirmor ex eo quod Rogerius comes in charta supra huc transcripta, qua præfatam Calabrinam eremum S. Brunoni ejusque sociis dedit, Ecclesiæ, quæ in hac sanctissimæ Dei genitrici sacra esset, non meminerit, ejusque nihilominus, utpote eremi pene incultæ ac desertæ, quam instrumento illo Brunoni impertiit, partem præcipuam constituentis, mentionem verosimillime, si jam tum exstitisset, facturum fuisse videatur.

571. Porro in altera charta, infra huc transcribenda annoque 1099 ex dicendis data, indicari invenio, quod tunc, cum eremus Calabrina Sancto primum data fuisset, gestum videtur, hicque proinde recensendum est. In hac itaque charta Rogerius

comes de S. Brunone sequentem loquitur in modum : A
 « Rogavi quoque humiliter, ut pro Dei amore in terra Squillacii sumere dignaretur largos redditus, quos donabam : renuens ille recipere dicebat, quod ad hoc domum sui patris meamque dimiserat, ut a mundi rebus extraneis deserviret libere Deo suo. Hic fuerat in tota domo mea, quasi primus et magnus ; » hisce autem e verbis, Sanctum aliquandiu in Rogerii comitis domo commoratum esse, apparet. Atque id quidem post datam ei Turritanam eremum, dum in hac, quæ maxime necessaria essent, ædificia qualiacunque exstruerentur, contigisse opinor ; verum anonymus annal. Carthusiensium libri IV hactenus non vulgati auctor, etsi quidem, Sanctum, in Rogerii comitis curia aliquandiu commoratum existimet, id tamen, antequam Sanctus in Carthusiam secederet, factum putat. Andi, qui operis sui hactenus non vulgati num. 13 loquatur. « Qui gesta, inquit, sancti Brunonis tenuiter norunt, forsitan arbitrati sunt, nos graviter hallucinatos, cum diximus, sanctum Patriarcham aliquando apud Rogerium comitem Calabriae fuisse commoratum ante suam conversionem, qui non nisi post plantatam Carthusiam Majorem in Calabria visus fuisse prohibetur. Nova quidem fatemur nos revelare, sed ea verissima astruimus ex litteris, quas idem comes dedit sancto Brunoni, non solum jam converso, sed etiam Calabrinæ Carthusiæ magistro, seu priori jam consistenti, in quibus dicit quod sanctus Bruno renuerit accipere plurimas donationes, ab ipso Rogerio sibi oblatas, eo « quod ad hoc domum sui patris, meamque » (sunt verba Rogerii in diplomate) « dimiserat, ut a mundi rebus extraneis deserviret libere Deo suo. Hic fuerat in tota domo mea quasi primus et magnus, » etc. Ex quibus verbis colligimus (si bene opinamur) beatum virum mansisse in curia, et comitatu Rogerii, non post, sed ante conversionem ; nam gravitas eremitici instituti istud fieri potuisse, prohibet cogitare. Sagaci tamen lectori aliter sentire posse per nos licet. »

572. Ita ille : verum opinio, quam his verbis proponit, mihi neutiquam placet : præterquam enim quod, uti ipsemet fatetur, nova omnino sit, nullo pœnitens fundamento innititur. Quod enim ait, eremitici instituti gravitati contrariam futuram fuisse Sancti in curia Rogerii commorationem, nihil omnino evincit. Quid ni enim Sanctus, impetrata jam a Rogerio comite Calabriae eremo, aliquandiu apud hunc, donec et ecclesia aliaque maxime necessaria ædificia exstructa essent, commorari potuerit, cumque ut diutius ibidem pergeret versari, urgeretur, humaniter id recusasse ? Rcm sane ita gestam, verosimillimum mihi apparet, maxime cum non videam, quo potiori modo præfatæ chartæ num. præced. huc transcripta verba veritati possint intelligi congrua, nec Sanctus ante suum in Carthusiam ingressum in Italia fuisse uspiam legatur. Ad chartam modo, qua factam a Rogerio comite eremi Calabriae donationem Rogerius dux confirmavit, progre-

dior. Sic habet : « Rogerius, Apuliæ, Calabriae, Siciliae, Dei gratia dux, omnibus fidelibus Christianis, præsentibus et futuris, in Domino salutem. Notum esse volumus fraternitati vestræ de duobus viris, Brunone scilicet et Lanvino, qui sanctæ religionis studio accensi cum sociis suis in terram Calabriae a Galliarum partibus, disponente Deo, venerunt et meo ductu in terram, quæ prædicta est, locum, qui eorum proposito conveniret, quæsierunt, quem cum sibi idoneum penes me non invenissent, elegerunt manere inter locum, qui dicitur Arena, et oppidum, quod appellatur Stilum. Locum autem illum Rogerius comes Siciliae, patruus meus et fidelis, ipsorum precibus apud Deum desiderans adjuvari, toto cordis affectu illis donavit ; de comitatu enim ipsius per meam concessionem erat, et a totius servitutis debito et ab omni angaria in perpetuum liberavit ; ita siquidem ut aliquis suorum vel extraneorum stratigotos aut vicecomes, rusticus aut miles, servus aut liber, non sit, qui in eo loco pascuæ, aut agriculturæ, sive piscationis aut venationis aut lignorum occasione aut ex quacunque causa servis Dei molestiam seu injuriam faciat, sed in eorum potestate sit omnino locus prædictus, ut secundum quod voluerint, possideant, ordinent et disponant.

573. « Talem ejus loci donationem, et libertatis prædictæ concessionem ego Rogerius dux laudo et corroboro, et quoniam terra illa de meo ducatu est, ut nullam in perpetuum patiatur ealumniam, modis omnibus contradico. Quod si quis contra sententiam, quæ data est, agere præsumperit, et nostrum violaverit præceptum, certissimum habeat, quia aut de cunctis finibus nostris in æternum exterminabitur, aut gladio meo sive successorum meorum ferietur. Ut omnia igitur superius concessa firma et illibata permaneant, hanc chartulam cuidam nostro clerico Rodolpho ego Rogerius dux et uxor mea Adela scribere præcepimus, et sigillo nostro signavimus. Anno Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo quarto. Indict., i^{ma}. » Morkensius, postquam chartam hanc integram ad suæ de S. Brunone Diatribæ calcem transcripsit, subjungit, sese ejus apographum inter Garnefeltii, Carthusiæ Coloniensis alumni, editis eremitarum antiquorum Vitis clari, Analecta reperisse, idque cum autographo concordare ; Surianus autem, etsi monumentum illud cum aliis, quæ ad S. Brunonem remque Carthusianam spectant, instrumentis publicis in suas ad scriptam a Surio Sancti Vitam annotationes inferendum non duxerit, id tamen pag. 395 laudat, atque, anno 1094 datum fuisse. Verum, etsi etiam hunc annum ea ipsa charta exhibeat, non tunc tamen, sed anno 1093 data fuisse videri potest ex indictione 1, quæ ei apponitur, quæque non anno 1091, sed anno 1093 congruit. Nec ex eo, quod binæ hæc notæ chronicæ, quibus charta illa seu diplomata munitur, sese inter non concordent, pro suppositio id est habendum, cum ex supra dictis instrumenta publica

non facile ut spuria rejicienda sint, fierique possit, A ut vel in dictos characteres chronicos librorum vitio error irrepserit, vel ut tabellio, qui Rogerii ducis jussu instrumentum hic memoratum exaravit, annos Christi, non a Nativitate, ut communiter fieri assolet, sed Pisanorum more ab Incarnatione, prout hæc Nativitatem novem mensibus præcessit, numerarit; qua computandi methodo ab anni 1093 vigesima quinta Martii die seu sanctissimæ Dei Genitricis Annuntiationis festo annus ab Incarnatione Domini 1094 jam erat in cursu, cucurritque per reliquam ejusdem anni 1093 partem, sequentisque eodem sanctissimæ Dei Genitricis festum.

574. Opponi quidem hic potest, hanc computandi annos Christi methodum Rogerio duci usitatam fuisse, nullis omnino, quæ ejus nomine vel in Sicilia vel in Calabria data fuerint, diplomatibus posse probari; verum, præterquam quod contrarium etiam probari diplomatibus hujusmodi non possit, fieri potest, ut quamvis etiam in Calabria et Sicilia annos Christi a Nativitate ejus, aut, si mavis, a Kalendis Januarii et Rogerius dux et plerique alii numerare inciperent, tabellio tamen, qui diploma seu instrumentum, de quo hic, exaravit, computandi annos Christi modum minus etiam ibidem usitatum fuerit secutus. Sane, etsi in numerandis Christi annis Sicilia olim, contra ac Zanottius in contexta a se S. Brunonis Vita cap. 16 vult, a communi aliorum more non discederet, is tamen, ut laudatus Rocchus Pirrus in Ecclesiæ Panormitanæ Notitia ad annum 1144 docet, in tabellionum instrumentis usque ad scriptoris hujus ætatem mos viguit, et ut anni initium statuerent ipsi die xxv Martii, licet a Kalendis Januarii numerarent populus imo et inauguratus; ubi ergo nos dicimus, die xviii Febr. anni 1630, dixissent ipsi die xviii Febr. anni 1629. » Quemadmodum ergo tabelliones, de quibus hic Rocchus, annos Christi, non a Nativitate, sed contra receptum morem ab Incarnatione trimestri spatio Nativitatem subsequendo numerarunt, ita eorundem computum novem mensibus, uti vere accidit, hanc prævertendo calculumque Pisanum sequendo ab Incarnatione seu vigesima quinta Martii die inire potuit, qui supra recitatam, de qua hic, Rogerii ducis chartam conscripsit. Quod si autem ille ita reipsa annos Christi numeravit, fuerit hæc secundum calculum communem anno, ut consideranti patebit, 1093 ante Septembrem concessa, sicque indictionem cum anno, quo vere data fuit, pugnantem haud præferet. Porro charta illa Annalium Carthusiensium lib. iv hætenus non vulgato integra exstat, ibique, uti ex notitiis, a Carthusiano Parisiensi sæpissime laudato mihi submissis disco, anno 1094, indictione 2 data notatur; quod si autem notis hisce chronicis chartæ autographum vere sit nunitum, nulla plane id, cum indictio 2 anno 1094 congruat, difficultate chronologica laborat, consequensque est, ut in illius exemplari, quod Morkensio præluxit, error cubuerit.

575. Verum cum hic scriptor dicat, in ipso autographo, uti e litteris, ex Italia, id est, quantum opinor, e Carthusia Calabria acceptis, didicit, cum anno 1094 indictionem 1 componi, ipsimet anonymo Annalium Carthusiensium auctori apographum erroneum verosimilius præluxerit. Ut ut sit, cum eundem vel hunc scriptorem sequendo, vel annos Christi computandi methodum Pisanam in diplomate, de quo hic, admittendo, omnis, qua id laborare videtur, difficultas chronologica evanescat, rejiciendum ob hanc non est. Ego interim chartam illam, contra quam quoque ex Adelæ, ducis Rogerii uxoris, nomine ei incluso nihil posse objici, e dictis num. 557 liquet, hoc loco recensendam duxi, quod verosimilius, uti ex jam dictis pronum est eruere, anno 1093 data sit, forteque a deo etiam præcesserit chartam alteram, hoc ipso anno etiam datam, qua Rogerius comes donatæ a se antea S. Brunoni Calabriae eremo terminos assignavit, donationemque magis firmavit ac ampliavit. Lubet et illam tum alias ob causas, tum maxime ne deinceps vel Mabillonii exemplo cum charta, qua eremum illam Sancto Rogerius comes primum largitus est, a quopiam confundatur, vel pretiosum antiquitatis monumentum studioso lectori desiderandum relinquatur, integram huc transcribere. Sequentibus hisce verbis concipitur: « In nomine sanctæ et individue Trinitatis Rogerius, divina clementia comes Calabriae et Siciliae: notum sit omnibus Christi nostrisque fidelibus tam futuris, quam presentibus, quoniam miseratio divina sanctæ religionis viros, Brunonem videlicet et Lanvinum cum sociis suis, ad nos usque transmisit, sancto suo proposito aptum solitudinis locum querentes; quorum nos desiderio congaudentes, meritisque talium ac precibus apud Deum adjuvari confidentes, multis eos exhortati sumus precibus, ut in terra nostra locum sibi habitabilem eligerent, in quo ad serviendum Deo, qualia vellent, habitacula præpararent.

576. « Elegerunt itaque quemdam solitudinis locum, situm inter locum, qui dicitur Arena, et oppidum, quod appellatur Stilum. Hunc ergo locum et omnia in circuitu adjacentia in spatium unius leugæ [al., leucæ hic et infra] Deo et beatæ Mariæ ac ipsis eorumque successoribus in proprietatem, sicut nostra fuerunt, sub omni immunitate atque libertate donavimus cum omnibus rebus infra sitis, terris, silvis, aquis, pascuis ac cæteris omnibus cultis vel incultis, mobilibus vel immobilibus. Rogavimus insuper venerabilem virum, Melitensem episcopum Gofredum, super hac donatione nostra confirmationis chartam conscribere, quam etiam sigillavimus. Sed cum postea gratia commendandi nos ipsorum orationibus supra dictos visitassemus fratres, eorumque societatem (Deo gratias) suscepissemus, prædictæ spatium leugæ his in circuitu terminis distincte per nos ipsos designavimus, ac terminorum nomina in memoriam futuris conscribere jussimus: de parte Orientis castellum, qui locus est

in cacumine montis de Stilo, inde vadit per serram A ejusdem montis usque ad Malareposta, scilicet ad superiorem collem montis, et inde per magnam cavam, quæ versa est ad Occidentem, usque ad pedem montis descendit, in qua aqua decurrit, et inde transit duos ruseletos et vallonem in directo usque ad jugum montis, quod est apud Occidentem, sicut prædicta cava respicit, et inde per jugum ejusdem montis usque Brontismenon, et inde transit vallonem recte ad viam, quæ venit de Arena, et vadit ad locum, qui vocatur Sancta-cruce, et inde in directo [al., in directe] usque super cacumen montis Embacaht, et inde descendit per cavam, sicut aqua decurrit, per spatulam usque ad flumen Enchinar, et inde ascendit illud flumen usque ad aliud flumen, quod vocatur Alba, et inde ascendit idem [al., illud] B flumen usque ad magnam cavam, quam Græci vocant Bachiriache, et ascendit per eandem cavam usque ad castellum, unde incepimus.

577. « Hanc autem donationem nostram tam Dominus apostolicus Urbanus, quam Squillacinus episcopus Theodorus, in ejus episcopatu ipse locus situs est, laudaverunt, privilegiis confirmaverunt, atque terribili anathemate munierunt. Quapropter præcipiendo rogamus, et rogando præcipimus ex parte Dei omnipotentis, beatæ Mariæ, quibus ipsum concessimus locum, et nostra, ut nullus aliquando, ejuscunq̃ue dignitatis sit vel potestatis, noster aut extraneus, in toto prædicto spatio quidquam magnum vel parvum sibi vindicet, nec nos ipsi. Nullus unquam occasione aliqua vel causa fratribus ibidem Deo servituris injuriam aut molestiam irroget, vel ullam inquietudinem faciat, et illi [al., nec illi] neque homines eorum aliquam angariam, aut servitium omnino faciant. Nulli, nec nobis ipsis, aliquam ibi culturam facere, ullum animal pascere, ligna incidere, venari vel piscari, aut quidquam omnino sine fratrum licentia liceat, sed in eorum potestate sit, quæcunq̃ue intra prædictum continentur spatium, juxta voluntatem suam possidere, disponere, ordinare et erogare, tanquam Dei possessionem et suam immunem atque liberam. Quod si quis aliquando hanc nostram constitutionem in aliquo violare præsumperit, fratribus ibidem degentibus digne satisfaciatur. Quod si contempserit, principi terræ, qui fuerit, centum libras auri persolvat. Ut igitur constitutio hæc inviolabilis et omnino firma permaneat, concedente uxore nea Adelai comitissa, et filio nostro Gofrido, in præsentia bonorum hominum donationem istam fecimus et sigillo proprio signavimus.

578. « Insuper donavi Mule cum filiis suis ad custodiendam silvam. Data in pratis Squillacii, ubi tunc collecto exercitu morabamur. Anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo tertio, indictione prima, Nonis Maii.

- « ✕ Rogerius comes.
- « ✕ Adelais comitissa.
- « ✕ Gofredus filius comitis Rogerii.

- « ✕ Guillelmus de Alta-Villa.
- « ✕ Guillelmus Culchebret.
- « ✕ Gosbertus de Luciaco.
- « ✕ Rogerius presbyter de Stilo.
- « ✕ Bastardus.

Morkensius, e cujus sæpissime jam laudata de S. Brunone Diatriba instrumentum hoc etiam accepi, ita in illud ad calcem observat: « Chartam hanc reperi inter Analecta nostri Georgii Garnesfeltii; sed quoniam hinc inde interpolata esset, subveritus, ne forte et vitata; quare visum est mihi eam ad autographum » id est, ni fallar, ad autographi (neque enim hoc Morkensio ad manum fuisse reor) egraphum, « conferre; feci et istas interpolationes in margine notavi. Ab autographo dependet in serica albi coloris corda bulla plumbea, et in ea imago Dei genitricis Mariæ brachio sinistro tenentis Filium, in dextra sua habentem avem. » Interpolationes, quas hic memorat Morkensius, quasque in margine sese notasse ait, lectiones fere duntaxat variantes sunt, easque proinde ut tales in margine pariter ascripsi.

579. Porro Morkensius in sua mox iterum laudata de S. Brunone Diatriba, eo loco, quo rerum ad hunc spectantium Chronologiam texit, ad annum 1093 ita de Rogerio comite scribit: « Anno 1093 fratres (S. Brunonem scilicet ejusque socios) in eremo iavisensis enixe se commendat illorum precibus, participemq̃ue meritorum ut se faciant, efflagitat, et voti compos effectus, conscripta 7 Maii charta limitis C eremi satis ample designat ac circumscribit accurate, efficitque, ut Rogerius dux Apuliæ, ejus ex fratre nepos, dato eodem adhuc anno (et quidem forte, ut jam innui, ante dictam 7 Maii diem) diplomate (id num. 572 et seq. jam recitavi) donationes factas corroboret. » Ita ille e duabus scilicet huc jam transcriptis chartis, quarum altera Rogerii ducis, altera Rogerii comitis est, deducens quæ hic memorat; et sane, quantum ad ea, quæ ex hac posteriori deducit rectissime, ut consideranti patebit. Etenim Rogerius comes, ut ipsemet in proxime recitata charta sua docet, S. Brunonem ejusque socios « gratia commendandi se ipsorum orationibus anno 1093 invisit, eorumque societatem (pro qua re etiam Deo gratias agit) suscepit; » quibus e verbis sane, Rogerium comitem a D Sancto ejusque sociis, ut meritorum suorum participem eum efficerent, flagitasse votique etiam factum esse compotem, recte concludi videtur. Ait quidem in suis in concinnatam a Surio S. Brunonis Vitam Annotationibus pag. 221 Surianus, isdem jam recitatis diplomatis, a Rogerio comite concessi, verbis innixus, principem hunc anno 1093 a Brunone ejusque sociis, « ut eum in societatem suam recipere, et nomen ejus inter nomina sua scribere dignarentur, » postulasse, idque re etiam vera impetrasse; verum hoc cum interpretatione, quam transcriptis diplomatis, a Rogerio concessi, verbis Morkensius applicat, neutiquam pugnat, locumque etiam licet interim rem hanc revocari inveniam in dubium,

verosimiliter obtinuit, uti ex infra adhuc laudando, quod apud Ughellum tom. IX Italiae sacrae, col. 426 exstat, Latini in civitate Squillacensi episcopatus fundationis diplomate, quod in hoc Lanvinum « fratrem suum » vocet Rogerius comes, colligendum videtur.

580. Quod modo pertinet ad diploma, quo a Rogerio duce factae antea S. Brunoni donationes, comite Rogerio, ut Morkensius ait, agente, confirmatae fuerint, spontene sua, an Rogerii patris impulsu chartam illam Sancto impertierit dux Rogerius, dubium mihi admodum idcirco apparet, quod is optime etiam, uti ex supra dictis satis liquet, in S. Brunonem fuerit affectus, ac proin stimulo, ut huic beneficeret, haud indignerit. Porro ne quis forte cuiquam contra proxime huc transcriptam Rogerii comitis chartam scrupulus oboriatur ex eo quod a comite, in pratis Squillacii cum exercitu tunc commorante, data notetur, Boamundus, Rogerii ducis frater, anno 1093 in Calabria versabatur, cumque hunc vita functum esse falso rumore inaudiisset, castra nonnulla, ad eundem in Calabria spectantia, occupavit; qua re ad iram commotus comes Rogerius militibus suis, ut Boamundum armis lacesserent, accepit, eumque e tota Calabria expulit. Ita quantum ad substantiam saepius hic jam laudatus ac porro laudandus auctor synchronus Gaufridus, ordinis Benedictini monachus, cognomento *Malaterra*, lib. IV, cap. 20, Historiae Siculae, quam ipsiusmet Rogerii comitis jussu concinnavit, uti Muratorius, qui hanc tomo quinto Rerum Italicarum scriptorum inseruit, in sua ad eandem praefatione docet. Nihil itaque obstat, quo minus Rogerius comes, collecto exercitu, anno 1093, uti in ejus, de qua hic, charta asseritur, in pratis Seyllacii commoratus fuisse credatur. Imo vero, cum hinc principem illum ibidem re ipsa existisse, dubitandum non sit, Syllaciumque haud procul a Turritana Calabriae eremo situm sit, facile etiam factum esse potest, ut Rogerius comes, quod in eadem charta se fecisse, hic praeterea ex dictis ait, S. Brunonem ejusque socios inviserit, precibus eorum se commendaverit, chartamque, de qua hic, iisdem concesserit. Quae cum ita sint, notaeque chronicae, quibus haec notatur, seu annus et indictio inter se convenient, nec quidquam praeterea, quod contra instrumenti illius sinceritatem faciat, aliunde occurrat, non est enim vero cur id pro suspecto, nedum pro spurio habeatur, et alia proinde, quae ad Sanctum nostrum spectant, sermonem converto.

§ XXXV. Sanctus constructam in eremo Calabriae ecclesiam magno apparatu consecrari curat, et magis ac magis comitem Rogerium benevolum erga se experitur.

581. Cum Bruno ecclesiam, quam ex dictis, statim atque a comite Rogerio Turritanam Calabriae eremum obtinuerat in honorem Dei, sanctissimae Dei Genitricis et S. Joannis Baptistae aedificari ibidem curavit, ad umbilicum videbat adductam, apud comitem Rogerium, ut eam solemni ritu consecran-

dam curaret, verosimillime egit. Utcunq; res habeat, illa equidem ecclesia summo apparatu ab Aicherio, Panormitano archiepiscopo, quinque assistentibus episcopis, consecrata fuit, idque fieri laudatus comes Rogerius non tantum curavit, verum etiam sacram illam aedem donis non paucis, S. Brunoni collatis, hac occasione ditavit, uti liquet ex charta in illius ecclesiae sanctique Brunonis favorem ab eodem comite tunc concessa. Chartae hujus, seu diplomatis partem duntaxat Ughellus tom. IX Italiae sacrae, col. 425, recitat, idemque etiam in Ecclesiae Catanensis Notitia facit Rocchus Pirrus. Verum ego illam, ne venerandae antiquitatis monumentum, quod integrum typis excusum publicaque huc donatum videre nondum mihi obtigit, curiosi lectoris oculis subtraham, integram huc e recensione Morkensii transcribo.

582. Sic habet: « In nomine Dei aeterni et Salvatoris nostri Jesu Christi, anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo quarto, inductione secunda, cum ego Rogerius comes Calabriae et Siciliae pro Dei amore et animae meae remedio, et pro salute animae Roberti Guiscardi fratris mei, gloriosissimi ducis Apuliae et Calabriae, et pro remedio animarum fratrum meorum atque omnium parentum et uxorum mearum vellem dedicari facere ad honorem Dei et beatae Mariae et beati Joannis Bapt. ecclesiam de eremo, quae sita est inter Arenam, et oppidum quod dicitur Stilum, super territorio dicti oppidi Stili, per venerabiles et sanctissimos Patres Paucoritanum archiepiscopum, Melitensem [at., Miletensem], Tropiensem, Neocastrensem, Cataniensem et Squillacensem episcopos, collaudantibus eisdem sanctissimis Patribus, dedi beato patri Brunoni, magistro ejusdem eremi, sibi et successoribus suis monasterium Sanctae Mariae de Arsasia cum omnibus pertinentiis suis, ubicunque sint, eximendo eandem ecclesiam seu monasterium de Arsasia ab hodierno die in antea in perpetuum de omni temporali servitio, et Turri ad quae tenebatur, oppido meo de Stilo, ut ecclesia de eremo et fratres in perpetuum illam quiete habeant sine omni calumnia et sine temporali servitio, omni remoto tremari et placario, et horum omnium remotis infestationibus.

583. « Hae autem donaria ecclesiae praedictae de Bosco, et fratribus ibi Deo servantibus, dotem dedi Adelayde conjuge mea consiliante et laudante et concedente Goffrido filio meo, Malgerio filio meo. Quod monasterium Arsasiae capella mea erat exempta ab episcopali jurisdictione per sacro sanctae Romanae Ecclesiae, quod constare feci praedictis archiepiscopo et episcopis, qui testes sunt hujus donationis, et testes sunt Gosbertus de Luciacio, Paganus de Gorgis, Rogerius Bonellus [at., Tonellus], Fulco Capellanus meus, qui haec scripsit. Hae autem dedi testimonio suprascriptorum testium et hi termini et limites Sanctae Mariae de Arsasia, videlicet: ab arbore quercus etc. « Sequitur, » inquit hic Morkensius, « terminatio limitum, quam omitto,

« quia ad rem nostram parum aut nihil facit et so-
 lum exscribo loca, hac circumscriptione inclusa. »
 Cum duobus casalibus interclusis, scilicet de Sancto
 Andrea, et Roseti, liberis et exemptis ob omni com-
 munitate casalium meorum de oppido Stili; item lo-
 cum, qui dicitur cum duobus casalibus Vingi et
 Buangi similiter liberis et exemptis ab omni com-
 munitate casalium meorum de dicto oppido Stili;
 item ecclesiam Sancti Fantini exemptam ab epi-
 scopi jurisdictione Giracei [al., Giracii], quæ ad eam-
 dem ecclesiam Arsatæ pertinet, quæ posita est in
 pertinentiis Agrotteræ in tenimento Giraci [al., Gira-
 cii] cum omnibus rationibus et pertinentiis suis;
 item casale Arunchi in pertinentiis civitatis Squil-
 laciæ cum omnibus rationibus et pertinentiis suis
 sicut tenere et habere eadem ecclesia Arsatæ con-
 suevit.

584. « Hæc autem pernotata [al., prænotata]
 loca dono et concedo pro eadem ecclesia in do-
 tem domino Patri Brunoni, et successoribus ejus
 cum omnibus rationibus, aquarum decursibus, mo-
 lendinis, nemoribus et arboribus, cultis et incultis
 mineris æris et ferri et omnium metallorum, pascuis
 et omnibus juribus, quæ ego et curia mea habere
 hactenus consuevit, ita ut nemo aliquid ibi, nisi dic-
 ta ecclesia eremi habeat, sicut ex tunc nemo ali-
 quid juris habuit, nisi ego. Item concedo eidem Ec-
 clesie eremi in reliqua terra mea usum liberum
 mineriarum æris et ferri, et pascua libera in ea-
 dem terra mea pro animalibus ejusdem Ecclesie,
 atque custodum, nec non et eorum, qui in dictis ca-
 salibus habitant. Concedo etiam, ut dicta Ecclesia
 eremi commendatos habere possit in supra dictis
 casalibus et locis, quæ eidem Ecclesie dedi. Nemo
 in supra dictis locis suo vel meo nomine aut hære-
 dum et successorum meorum præsumat jus aliquod
 prosequi vel habere, nec ego, sed omnia conserven-
 tur eidem Ecclesie solida et intacta, quia parum est
 pro Dei amore suis tribuere famulis, qui mihi multa
 præstitit larga manu. Si vero persona aliqua, filius
 meus aut aliquis hæres aut successor hoc meum
 quassaverit donum seu privilegium, mihi vel poste-
 ris meis aut Ecclesie Romanæ centum libras auri
 persolvat, nisi ad condignam venerit satisfactionem,
 fratrum ibi Deo servientium et perpetuæ subiaceat
 damnationi.

585. « Hæc autem acta sunt mense Augusti, cum
 regressus essem de expeditione, quam feceram su-
 per Guillelmum et ab obsidione Castri-Villæ, et hoc
 meum privilegium ad perpetuam firmitatem jussi et
 mandavi et feci mea pendente bulla communi.

- « ✕ Rogerius comes.
- « ✕ Adelais comitissa.
- « ✕ Goffridus, filius domini comitis.
- « ✕ Malgerius, filius comitis Rogerii.
- « ✕ Paganus de Gorgis.
- « ✕ Josbertus de Luciaco.
- « ✕ Rogerius Bonellus [al., Tonellus].

« ✕ Ego Fulco, domini comitis Rogerii capella-
 nus, de mandato ejus hoc privilegium
 scripsi et me subscripsi. »

Habe modo etiam, quam chartæ huic a se tran-
 scriptæ annotationem subnectit Morkensius. « Hæc,
 inquit, Ecclesie eremi constitutionem etiam inter
 Analecta Garnefeltii nostri reperi interpolatam et a
 autographum recognitam rescripsi, ascripsique in
 margine interpolationes, asterico notatas. Sigillum est
 plumbeum, uti superius, et pendet ex corda crocei co-
 loris. » Interpolationes, quas iterum hic scriptor
 memorat, duntaxat fere sunt lectiones nonnihil
 variantes; eas interim ad marginem pariter hic adje-
 ci. Verum sunt et alia in idem instrumentum notanda.
 Ac primo quidem notæ chronice, quas in capite
 præfert, seu annus 1094 et indicio 2 sese inter ap-
 prime conveniunt. Nec est cur scrupulum cuiquam
 injiciat, quod, cum Rogerius comes ab expeditione
 in Guillelmum suscepta, atque a Castri-Villæ obsi-
 dione reversus esset, datum in fine dicatur.

586. Etenim, teste Historiæ Siculæ lib. iv. cap.
 21 et seq. Gaufrido Malaterra, Guillelmus de Gran-
 tavul seu, ut ab aliis scribitur, de Grantemanil, qui
 Mabilæ, Rogerii ducis sorori, matrimonio junctus
 erat, anno 1093, cum et ipse non secus ac Boamun-
 dus, de quo jam supra, Rogerium ducem e vivis
 abisset, falso ad se delato rumore credidisset,
 varia ad principem illum, uxoris suæ fratrem, per-
 tinentia tum castra, tum oppida, hæcque inter Ca-
 stri-Villam, occupavit, cumque hæc, audita licet
 memorati rumoris falsitate, domino suo legitimo,
 Mabilæ uxoris ad illa jus prætexens, reddere non
 vellet, bello eum dux Rogerius appetiit, unaque cum
 Rogerio comite, patruo suo, qui ei sese adjunxerat,
 Castri-Villam obsedit, ac expugnavit. At vero in
 illo Rogerii comitis diplomate alia, quæ id forte non
 nemini suspectum reddat, difficultas occurrit. Cum
 enim, ut supra docui, Rogerius comes e priori uxore
 sua Judith, seu, ut aliter etiam vocatur, Delicia
 nullos prorsus liberos habuerit, præterque plures
 filias unicum duntaxat filium e secunda, Elenburga
 seu Eremburga cognominata, quæ anno 1089 jam
 obierat, procreavit, unde aut quis ille, qui recitato
 diplomati subscribitur, Rogerii comitis filius Malge-
 rius? Hunc sane e nulla uxorum suarum legitima-
 rum genuisse Rogerius videtur. Quid ergo? An no-
 thum dicemus? Verum obstat Gaufridus Malaterra,
 Historiæ Siculæ lib. iv, cap. 48 de Jordano, qui co-
 mitis Rogerii, uti idem auctor lib. iii, cap. 36 docet,
 filius nothus erat, sequentem scribens in modum:
 « Jordanus... filius comitis, propter strenuitatem
 suam omnibus amabilis, quem plures, quia jam
 Gaufridum, quod dolorem non minuit, morbus ele-
 phantinus pervaserat, comitis hæredem futurum
 suspicabantur (nam neque alium masculum habe-
 bat) apud Syracusam, sui juris urbem febris typo
 percussus est. »

587. Cum ergo, uti ex his Gaufridi verbis intelli-

gitur, Rogerius comes dum Jordanus, filius ejus A notus seu spurius febrī apud Syracusos, quod anno 1092 contigisse, laudatus Malaterra lib. iv, cap. proxime cit. docet, correptus jaceret, prolem aliam masculam, quam dictum Jordanum et Goffredum non habuerit, consequens est, ut nec notus seu spurius comitis Rogerii filius exstiterit Malgerius, qui chartæ proxime huc transcriptæ, annoque 1094 a Rogerio comite datæ subscribitur. Restat ergo, ut vel secunda Rogerii comitis uxor Elemburga, aut tertia Adelasia, dum cum eo matrimonio iniit, vidua fuerit, filiumque e prioribus nuptiis Malgerium habuerit, vel ut Malgerius ille, qui tanquam comitis Rogerii filius nomen suum adscripsit, de sacro fonte ab eo levatus aut etiam in filium adoptatus fuerit, vel denique, ut Rogerius comes præter filias, quas ei, singulis suo assignato marito, Stemma Siculum, Adnotationibus ad Annam Comnenam a Cangio insertum, et principum Normannorum Arbor genealogica Malaterræ Historiæ Siculæ apud Muratorum tom. V Rerum Italicarum Scriptorum præfixa, attribuunt, aliam saltem adhuc habuerit, huicque Malgerius ille matrimonio junctus fuerit. Ut ut sit, cum aliquo quidem ex hisce capitibus factum esse queat, ut Malgerius ille Rogerii comitis filius appellatus fuerit, non est, cur huc transcripta principis hujus charta pro spuria suspectave ob solum, quod ei adscribitur, Malgerii filii comitis nomen habeatur. Plus aliquid contra illam facere videri potest Beati titulus, quem Sancto (adi num. 582) adjungit : attamen, cum is, etsi a chartæ autographo abesset, egrapho forsitan a librario dumtaxat recentiori et veneratione in Sanctum fuerit imprudenter adjectus, huicque adhuc viventi ab ipsomet comite Rogerio, qui Brunonem, uti ex dicendis amplius patecet, pro Sancto habebat, Beati titulum fuisse attributum, prorsus incredibile non sit, ego nec idcirco instrumentum illud, quod alias suppositionis notas non habet, rejicere ausim, ut certo spurium, maxime cum veritati consonent, quæcumque in eo de Turritanæ ecclesiæ consecratione temporeque, quo hæc facta est traduntur.

588. Ut, quam nihil hic a vero alienum pronuntiem, studiosus lector perspiciat, instrumentum publicum, apud Rocchum Pirrum in Sicilia sacra, D Ughellum tom. IX Italiæ sacræ col. 425, aliosque scriptores exstans, huc ex Morkensii recensione lubet transferre; hoc enim, ecclesiam illam, quinque assistentibus episcopis, Melitensi videlicet, Tropiensi, Neocastrensi, Catanensi et Squillacensi, fuisse consecratam, ipsemet Alcherius, Panormitanus archiepiscopus, qui solemnitatem illam magno apparatu ac pompa peregit, testatur, recitatæque adeo Rogerii comitis chartæ, in qua idem traditur, monumentum illud suffragatur. Sequentibus hisce verbis concipitur : Anno Domini nostri Jesu Christi 1094 mense Augusti, festo beatæ Mariæ assumptæ ego Alcherius Hic..., archiepiscopus Panormitanus, consecravi ecclesiam istam in honorem Dei

PATROL. CLII.

et B. Mariæ Virginis, et B. Joannis Baptistæ in præsentia Melitensis, Tropiensi, Neocastrensi, et Squillacensis episcoporum una cum domino Rogerio comite Calabria, Adelaide comitissa, magistro Brunone et Lanvino, et ceteris Patribus assistentibus, et in præsentia bonorum hominum.

Ego Alcherius archiepiscopus Panormitanus.

Ego Tristerius, Tropiensi episcopus interfui.

Ego Angerius, Catanensis episcopus.

Ego Theodorus episcopus Squillacensis.

Ego N. Neocastrensis episcopus interfui.

Porro cum proxime huc transcripta Rogerii comitis charta, in qua de Turritanæ ecclesiæ consecratione, veluti de re quam primum futura, mentio fit, mense Augusto (Adi num. 585) data notetur, jamque recitatum Alcherii, Panormitani archiepiscopi, testimonium consecrationi isti quintam decimam Augusti assignet, apprime, quibus utrumque hoc instrumentum signatur, notæ chronice sese inter conveniunt.

589. At vero, cum ipsum a Morkensio huc transcriptum Alcherii testimonium, non secus atque recitata Rogerii comitis charta, consecrationi tradat quinque adstitisse episcopos, Melitensem scilicet, Tropiensem, Neocastrensem, Catanensem et Squillacensem, nec tamen quinque, sed quatuor tantum, Tropiensem nimirum, Catanensem, Squillacensem et Neocastrensem, qui solemnitati isti adfuerint, episcopos, Melitensi omisso, subscriptos exhibeat, oportet, ut vel Testimonii illius apographum, in episcoporum subscriptione corruptum, Morkensio præluxerit, vel ut ipsemet in eo describendo errarit, maxime cum testimonium illud tam apud Rocchum Pirrum in ecclesiæ Catanensis Notitia ad annum 1094, num. 10, quam apud Ughellum tom. IX Italiæ sacræ, col. 425 episcopos non tantum quatuor jam laudatos, sed etiam Melitensem, subscriptos sibi habeat hoc modo;

✕ Ego Archerius Nic.... archiepiscopus Panormitanus.

✕ Ego Tristanus Tropejensis episc. interfui.

✕ Ego An. Catanensis episc. interfui.

✕ Ego Theodorus episc. Squillacensis præsens f.

✕ Ego Goffridus Melitensis episc. interf.

✕ Ego Henricus Neocastren. episc. interfui.

Morotius, qui in Chronologico sacri Ordinis Carthusiensis Theatro, parte vi, ad annum 1090 idem monumentum recitat, inter subscriptos ei episcopos Melitensem etiam non recenset, contra ac nihilominus, e quo illud se desumpsisse ibidem ait, Camillus Tutinus in Historiæ Ordinis Carthusiensis Prospectu facit.

590. Hinc Morkensium e Morotio, cui proinde, quod abs eo omissione ex dictis peccatum, attribuendum est, Alcherii huc jam transcriptum testimonium deprompsisse existimo; in hac autem opinione maxime etiam confirmor ex eo, quod sequentia hæc verba, Qui omnibus vere poenitentibus et

confessis... quadraginta dies de vera indulgentia... A similitur sit, lectorem edoccam, Rocchus loco proxime cit., ubi Alcherium ab anno 1083 ad annum ut minimum 1099 archiepiscopalem ecclesie Panormitanæ sedem occupasse, edixit, Alcherio fortassis « Nicodemii appellationem sive uti secundum nomen, sive uti cognomen attributam » fuisse, dici posse arbitratur; idque, quæ ibidem affert, sat veros mile efficiunt.

592. Inter episcopos, testimonio de Turritanæ ecclesie consecratione subscriptos, proxime post Alcherium, ecclesie Panormitanæ archiepiscopum, comparet Tropiensis, seu, ut ab aliis scribitur, Tropeiensis in Ulteriori Calabria ecclesie antistes; qui apud Ughellum et Rocchum loci supra cit. Tristanus; a Morotio vero et Morkensio Tristerius nuncupatur, licet interim a Tutino Tristenus vocetur. Ughellus tom. X Italiae sacræ in episcopis Tropiensibus col. 430 de episcopo illo ita scribit: « Justegus vel Justeyrus, et Tustei, qui et Tristanus est, prius Latinorum Tropeiensis ecclesie munus episcopale suscepit circa annum Dom. 1094, » subditque, nonnullis interpositis, concessum anno 1094 a Rogerio, Apulie, Calabriae et Siciliae duce ecclesie Tropeiensi diploma, in quo, qui hujus tum antistes erat, Justegus nominatur. Qui ex episcopis, testimonio subscriptis, post Tropiensem sequitur, Catanensis prioribus duntaxat duabus nominis sui litteris ab Ughello et Roccho designatur; a Tutino vero huncque secuto Morotio Angerius et a Morkensio Angerius vocatur. Antistitem hunc proprie nuncupatum fuisse Anserium, sedisseque ab anno. 1091 ad annum usque 1124, liquet ex iis, quæ de illo in ecclesie Catanensis Notitia ab anno 1091 Rocchus Pirrus in medium adducit. Quod ad Squillacensem et Melitensem episcopos, quorum subscriptio Catanensis episcopi subscriptioni proxime subditur, jam spectat, prioris ex his, qui, quemadmodum infra contra Ughellum docebo, anno 1095 aut sequenti mortalitatem explevit, eodem ubique modo nomen effertur, nec ullam etiam posterioris, quod ex dictis a Morotio huncque secuto Morkensio omittitur, variationem patitur apud Rocchum, Ughellum et Tutinum, a quibus recensetur.

593. Notandum porro est, hunc, non celeberrimæ Melitensis insule, sed Melitensis seu potius Militensis, Calabriae Ulterioris civitatis, exstitisse antistitem, uti patet ex iis, quæ Rocchus Pirrus in Melitensis ecclesie Notitia proxime ante annum 1089, et Ughellus tom. I Italiae sacræ in episcopis Melitensibus col. 942 et seq. in literas mittant. Ad Neocastrensem nunc tandem, qui omnium ultimus Alcherii de Turritanæ ecclesie consecratione testimonio subscripsit, episcopum venio. Hic, quem ab anno 1094 usque ad annum saltem 1112 sedisse adducta ab Ughello tom. IX Italiae sacræ col. 402 et binis seq. suadent, Henricus a Roccho et Ughello nuncupatur; li ei autem a Tutino, huncque secutis Morotio et Morkensio inter episcopos testimonio mox iterum laudato subscriptos, recensetur, nomine tamen vel

591. Ex ea interim præcipue est factum, ut Rocchus e Brunone et Lanvino unam eandemque personam perperam fecerit, loco supra cit. in recitatione a se Alcherii testimonium ita observans: « Ex iis verbis et Magistro Brunone Lanvino » facile intelleges, diploma illud, quod in Notit. Messan. ad annum 1094, num. VIII retulimus, a Paschali II Pontifice transmissum fuisse huic Brunoni; in eo enim habes: « Paschalis episcopus, servus servorum Dei. Dilecto filio Lanvino salutem et apost. benedict. de Messanensis episcopi causa » etc. Ex episcopis, qui testimonio subscribuntur, Panormitanus archiepiscopus, qui id dedit, a Tutino, Morotio et Morkensio Alcherius, ab Ughello et Roccho Archerius, facta in nomine litteræ unius mutatione, additoque, quod per *Hic* Morotius et post huic Morkensius in chartæ textu supplent nominis fragmento apud Ughellum quidem *Nic.*, apud Rocchum autem *Nico.*, vocatur. Ast, cum archiepiscopus ille apud ipsummet Rocchum ecclesie Panormitanæ Notitia, ad annum 1094, num. 6 in diplomate quod Rogerius, Siciliae et Calabriae comes, ecclesie Panormitanæ anno 1095 dedit, Alcherius appelletur, nomen ejus, uti a Tutino, huncque secutis Morotio et Morkensio sit, Alcherius potius, quam Archerius efferendum puto. Quod autem pertinet ad nominis fragmentum *Nic.* aut *Nico.*, quod apud Rocchum et Ughellum duntaxat in chartæ subscriptione legitur, id forte, quod integra vox non esset, omittendum duxerit Tutinus; verum, ut cujus nominis illud pars vero-

Henrici vel altero, quia forte nullum in testimonii illius exemplari, quod sibi praeluxit, Tutinus invenit, haud afflicto; ut proinde et hic a Tutino huiusque sequacibus Rocchus Pirrus et Ughellus lectionis diversitate sat notabili differant. Verum, etsi id ita habeat, cum equidem inter hosce omnes, quantum ad lectionem tum anni 1094, tum sanctissimæ Dei Genitricis, in cælos assumptæ, testi, quo ecclesiæ Turritanæ consecratio fuerit peracta, apprime conveniat, nec aliunde, cur monumentum illud, quod tam varie ex dictis apud varios legitur, pro spurio suspectove habeatur, quidquam occurrat; neutiquam id ut tale ob varias variorum exemplarium variantes lectiones, quæ amanuensium librorumve errores duntaxat plerumque sunt, rejciendum est. Atque hinc jam, partimque et proxime recitato Rogerii comitis diplomate sit, ut ambigendum non sit, quin illa dictæ ecclesiæ, quam perperam Tutinus, uti ex hoc etiam instrumento liquet, cum ecclesia S. Mariæ de Arsalia pag. 7 Prospectus confundit, dedicatio et anno 1094, ut jam dictum, et ipso sanctissimæ Dei Genitricis in cælos assumptæ festo fuerit peracta.

§ XXXVI. *An concilio Placentino, in quo Præfationem de beata composuerit, sanctus interfuerit, et cur, si ita sit, eo celebrato, ad majorem Carthusiam non redierit.*

594. Post sancti e curia pontificia in Turritanam Calabriæ eremum recessum duo fuisse ab Urbano II papa haud procul inde ante annum 1095 celebrata concilia, Beneventi scilicet in Campania unum, Trojæ in Apulia aliud, ex ipsis temporis huius scriptoribus monumentisque habetur compertum. Ad primum, quod anno 1094, ut Bertholdus, Constantiensis presbyter scriptorque synchronus, in sua ad Hermannum Contractum Appendice testatur, adversus Guibertum antipapam ejusque sequaces celebratum fuit, tot episcopi et abbates, quemadmodum in veteri, e quo Labbeus illius canones edidit, codice Romano legitur convenerunt, « Ut eorum numerus facile adnotari non potuerit. » Nec patrum, qui ad secundam convenere, exiguus existit numerus, ut fidem facit concilii illius titulus a Labbeo in tom. X Conciliorum ex antiquis codicibus mss. illatus, hisque verbis conceptus: « Anno Dominicæ Incarnationis 1093, v Idus Martii convenit Trojæ in Apulia concilium episcoporum fere 75, abbatum 12. » Brunonem quidem ad duo hæc concilia, haud procul ab eodem a Calabria, eremoque, in qua versabatur, celebrata, ab Urbano e solitudine sua evocatum fuisse, verosimile vel idcirco apparet, quod, cum in eremo Calabria jam commoraretur, subinde ex hac a pontifice illo, prudentissimi viri conciliis in majoris momenti negotiis uti volente, verosimilime recessius fuerit, ut jam supra docui.

595. Verum anne etiam sanctus ad celeberrimum numerosissimumque concilium, anno 1095, ut Bertholdus presbyter iterum mox laudatus testatur, loco a Calabria nonnihil remotiori, Placentiæ nimi-

rum, celebratum, aliudque, quod huic prævit, quodque (neque enim in eo quidquam statutum fuisse legitur) non tam concilium, quam præparatio ad Placentinum concilium extitisse videtur, Guastalla, seu, ut ab aliis scribitur, Guardistallæ aut Ewardastallæ anno 1094 exeunte habitum, ab Urbano papa fuerit evocatus? Brunonem sane jam dicto, in quo iterum Guibertus antipapa et Henricus imperator communionem ecclesiasticam fuere privati, concilio Placentino interfuisse, Blomenvenna, cæterique ejus biographi, sæculo quinto decimo posteriores, qui sanctum virum a suo e Carthusia discessu ad annum usque 1095 Urbano adfuisse, tuncque demum, Rhegiensi, ad quem electus, archiepiscopatui recusato, pontificiæ curia relicta, in Turritanam

B Calabriæ eremum sese recepisce voluit, unanimi consensu affirmant. Et vero, etsi hanc eorum assertionem nullo testimonio satis antiquo firmare queam, vero tamen neutiquam puto absurdum, cum factum facile esse queat, ut pontifex, qui sanctum celebratis Trojæ et Beneventi conciliis interesse, verosimiliter ex jam dictis voluerat, eum quoque ad Placentinum, in quo gravissimi ponderis negotia tractanda erant, e Calabria solitudine recesserit. « Pontifici, » inquit, in jam sæpius laudata Urbani papæ II Vita num. 171 Ruinartius, « in eadem synodo » (Placentina scilicet) « consiliarium adfuisse sanctum Brunonem, parentem Carthusianorum, omnes ferme vulgati auctores tradiderunt, nec animus est hanc opinionem impugandi: at illis assentiri non possum, quiasserunt, huic sancto Viro tunc temporis oblatum fuisse a pontifice archiepiscopatum Rhegiensem in Calabria. » Ita ille, non multum, ut apparet, abluens ab opinione, qua sanctum Placentino concilio verosimiliter interfuisse, nec tamen, in hoc illi archiepiscopatum Rhegiensem fuisse oblatum, existimo.

596. At vero sunt etiam, qui Brunonem concilio isti non tantum interfuisse, verum etiam e Præfationibus, in Missa recitari solitis, decimam quæ est de beata Maria, quæque in concilio isto promulgata fuerit, concinnasse contendunt. Ac in primis quidem ita opinatur Surianus, in suis ad contextam a Surio S. Brunonis Vita Adnotationibus pag. 192 et seq., ac deinde in sua ad eandem Vitam Chronotaxi pag. 396. Verba ejus omnia, quorum primis, concilio Placentino interfuisse sanctum, probare potissimum nititur, huc transcribo. Priori loco hisce sequentibus utitur: « Paris difficultatis esse censetur, quod concilio dicitur (S. Bruno nempe) interfuisse Placentino, quod anno 1095 celebratum est, cum diplomata donationis » (Turritanæ eremi per Rogerium comitem) « factæ anno 1090 et confirmatæ ab Urbano II biennio post, repugnent. Sed nec hoc suo destituitur fundamento, cum Antonius Beuter, chronographus Valentius, antiquitatum indagator egregius, in suo, quem inscripsit de Missæ cæremoniis, libello id non obscure asserat, dum ait Præfationem, quæ decima est, de B. Maria Virgine tunc ab eo fuisse compo-

sitam. Potuit igitur adhuc circa Placentini tempora concilii adhæsisse pontifici, et suo nihilominus præfuisse Turrensi monasterio; nam id solemne et solitum tunc fuisse, probant acta varia, præsertim S. Bernardi Claræ-Vallensis; in quibus legitur eum sexennio et amplius a sua abfuisse Clara-Valle, variis pro sede apostolica laboribus peregrinationibusque susceptis, ut de aliis taceamus, qui ad commune restringendum schismatis incendium ex remotissimis orbis partibus acciti fuere; posteriori vero istis: « Antonius Beuterius chronographus Valentinus, antiquitatum mirus observator, in libello, quem edidit de partibus et cæremoniis Missæ, refert, Præfationem de B. Maria Virgine in hoc concilio, quod Urbanus Placentiæ habuit, a Carthusiano fuisse compositam. Quis ille, nisi S. Bruno, cujus sapientiam in quodam diplomate extollit Paschalis papa, dicitque multum auctoritatis apud sedem apostolicam obtinuisse. »

597. Hactenus ille, pro opinione, quæ Præfationem de B. Maria Virgine a S. Brunone concilii Placentini tempore compositam fuisse statuit, Antonium Beuterum duntaxat allegans; verum, cum hic scriptor, utpote longissimo temporis intervallo a sancti nostri conciliique Placentini ætate remotus, sola sua auctoritate fidem indubitatum rei isti facere haud possit, potissimum modo, unde hanc is hauserit, dispiciendum. Cum laudatum a Suriano, quo commodius certiusque facere id possem, Beuteri Opus necessarium foret, nec id ad manum sit, oportune hic succurrit Morkensius in Chronologico diplomatica sua de S. Brunone Diatriba ms. ita memorans: « Sequenti anno 1094, cum Guibertini, teste eodem Bertholdo, Turrim Crescentii adhuc obtinerent, et Urbanus minime tutus foret ab hostibus, excessit Urbe in Longobardiam, ac Guastallæ ad Padum flumen, adunato sacrorum antistitum cœtu, Ecclesiæ necessitatibus consuluit, in quo Præfationem B. V. Mariæ vulgavit. Catalogus ms. Rom. Pontificum apud Papebrochium in Urbano; Sigonius et Leander Albertus in Descriptione Lombardiæ de Guardistallo. Præfationem illam, quæ decima est, a Carthusiano compositam, reperit inter antiqua monumenta Antonius Beuterus in suo libro de partibus Missæ; vult tamen in concilio Placentino promulgatam, forte in hoc posteriori, utpote celebriori, reiteratam. » Beuterus ergo, quod de composita a Carthusiano, quæ de B. Maria Virgine est, Præfatione asseverat, ex antiquis monumentis hausit. Verum cum simul, quantæ hæc antiquitatis fuerint, Morkensius, quod id a Beutero notatum verosimillime non invenerit, haud edicat, verene a Carthusiano, uti e monumentis illis Beuterus didicit, composita fuerit dicta Præfatio, dubium admodum mihi adhuc apparet, cum monumenta illa, quæ Beutero præluxere, sublestæ duntaxat fidei forsitan fuerint.

598. Ad hæc, etsi etiam tantisper daremus, monumenta antiqua, e quibus id Beuterus didicit, probatæ omnino notæ ac fidei fuisse, nondum tamen

A hinc consecrarium fuerit, a S. Brunone Præfationem decimam, quæ de B. Maria Virgine est, fuisse concinnatam. Hanc enim ille, non a S. Brunone, sed a Carthusiano, non definendo, sanctusæ is, an alius fuerit, compositam fuisse, e nonnumquam, quæ laudat, duntaxat tradit. Reponi quidem potest, non alium Carthusianum, quam Brunonem, concilio Placentino interfuisse; verum si sanctus, uti verisimile ex dictis est, concilio isti reipsa interfuit, socium sibi habuisse adjunctum, verosimillimum, ne dicam indubitatum, apparet. Nec est cur, hoc dato, Brunoni equidem potius, quam alteri cuivis Carthusiano, qui ad concilium Placentinum comitatus eum fuerit, opus illud attribuendum putes, quod huic ille adornando, utpote summa eruditio: e vir, B fuerit aptissimus; præterquam enim, quod ad id magna eruditione opus haud fuerit, sanctus, ut ipsemet in sua infra hæc transcribenda ad Radulphum Viridem ecclesiæ Remensis præpositum epistola docet, socios nonnullos, aut, si mavis, discipulos probe eruditos in Turritana Calabria: eremo sibi habuit adjunctos; ut proinde abs horum uno, quem ad dictum concilium secum sanctus duxisset, Præfatio illa composita esse potuerit. At vero sunt qui hanc nec Brunonis, nec alterius cujuscunque Carthusiani, sed ipsiusmet Urbani II papæ opus esse contendunt; ac in primis quidem cardinalis Bona lib. II Rerum Liturgicarum cap. 10, num. 5, et Ruinartius in contexta a se Pontificis hujus Vita num. 176. Omnia posterioris hujus scriptoris verba, C vel idcirco quod antiqua, e quibus, quæ huc spectantia ibidem litteris mandat, deprompserit, seu testimonia seu monumenta comprehendant, hæc transcribo.

599. Sic habent: « Recepta est apud auctores vulgatos traditio, Urbanum papam in hoc concilio (Placentino nempe) « decimam Præfationem, quæ est de beata Maria, novem antiquis addidisse. Il diserte habetur in veteri codice ms. archimonasterii Remigiani apud Remos, ab annis circiter quintigenti scripto, ubi post relatum sub Pelagii papæ nomine de novem Præfationibus decretum, eadem manu adduntur hæc verba: « Decima addita fuit in « concilio Placentino sub Urbano papa celebrato. » D Rem vero sic contigisse ferunt. Cum pontifex Apud sanctam Mariam de Campania, vetustissimæ pietatis templum, sacris operaretur, ut Deus incepta concilii bene verteret, jamque Præfationem offerret; repente ex instinctu divini in illa dulcissima verba, populo demirante prorupit: « Et te in « veneratione beatæ Mariæ virginis collaudare, bene « dicere et prædicare; quæ et Unigenitum tuum « sancti Spiritus obumbratione concepit et virginis « tatis gloria permanente, huic mundo lumen æternum effudit Jesum Christum Dominum nostrum, « per quem, » etc. Quam Præfationem universalis postmodum Ecclesia adoptando probavit, et etiam nunc retinet. Hanc nonnulli a beato Brunone editam fuisse volunt; at eam ab ipso Urbano factam fuisse,

diserte tradit Pandulphus in ejus Vita, non quidem in Placentina, sed in Ewardestallensi, ut jam (num. videlicet 168) monuimus, synodo. Plura de hac Præfatione habet Petrus Maria Campus in Historia Placentina, lib. XII ad an. 1095, quæ cum non satis sibi constent, huc referre visum non est. »

600. Hactenus Ruinartius. Atque ex his quidem ejus verbis intelligitur, Præfationem, quæ de B. Maria Virgine est, non certo in concilio Placentino, sed vel in hoc, si codici Remigiano, quem laudat, fides sit, vel in Ewardestallensi seu Guastellensi, si Pandulpho credendum sit, factam fuisse. Verum, sive in hoc, quod verosimilius reor, sive in illo e binis hisce conciliis facta fuerit, vera esse potest eorum opinio, qui sanctum nostrum illius faciunt auctorem, cum nihil omnino obstet, quo minus hic tam Guastellensi, quod ex dictis anno 1094 exeunte celebratum fuit, quam Placentino, quod Guastellensi, haud multo fuit posterius, interfuisse credi queat. At vero, cum verba, e codice Remigiano a Ruinartio adducta, nihil omnino suggerant, quod dictam Præfationem ab ipsomet Urbano compositam fuisse suadeat, potissimum hic jam dispiciendum, primo quidem, an Pandulphus, qui eam ab Urbano factam asseverat, fidem indubitam mereatur; deinde vero, an illa ejus assertio tam clara tamque distincta sit, ut nullum supersit dubium, quin ea, Præfationem illam ab ipsomet Urbano concinnatam fuisse, significatum voluerit. Ac Pandulphum quidem dignum esse, cui fides indubitata adhibeatur, dubiandum non videtur. Etsi enim eum, contra ac a nouli censent, a Pandulpho Masca, quem Lucetius I, ad p. nificatum anno 1181 euectus purpuratorum Patrum senatui adscripsit, diversum esse, Muratorius tom. III Rerum Italicarum scriptorum pag. 274 verso cum Pagio recte doceat, Urbano tamen secundo pontifici fuit æqualis aut certe suppar, ut liquet ex iis quæ de eodem scriptore loco cit. idem Muratorius docet, hunc scribens in modum: « Quandoquidem Ambrosianæ bibliothecæ ditissimum promptuarium quorundam summorum pontificum Vitas a Pandulpho Pisano conscriptas exhibet, has etiam collectioni præsentis inserere socii palatini atque ego utilissimum putauimus.

601. « Incipiunt autem a Gregorio VII et desinunt in Alexandrum III atque a scriptore proficiscuntur qui iisdem temporibus in vivis erat atque ea scriptis mandabat. Jamque, testibus Felino, Onuphrio Panvino, Ludovico a sancto Carolo aliisque, noueramus Pandulphum ejusmodi Vitas elucubraturum fuisse; et ex iis etiam multa in suos Annales derivarat summus ecclesiasticæ historiæ illustrator Baronius. Iuno Constantinus Caietanus anno 1638 typis Romanis tradidit, ac notis illustravit Gelasii II Vitam, ab eodem Pandulpho conscriptam, ex qua intelligimus scriptorem hunc anno 1118, ecclesiasticæ militiæ adscriptum, in Romana curia vixisse. » Quin itaque Pandulphus fidem mereatur in iis quæ de Urbano II papa memoriæ prodit, dubitandum non

A apparet. Dispiciamus modo an Præfationem, quæ de B. Maria Virgine est, a pontifice illo compositam fuisse, tam diserte tamque expresse edicat, ut id illum proprio Marte fecisse, innuat. Verba ejus huc spectantia apud Papebrochium in Propylæo Maii in Conatu chronico-historico ad Romanorum Pontificum Catalogum in Urbano II, et apud Muratorium tom. III Rerum Italicarum Scriptorum pag. 352 hæc sunt: « Sex concilia (Urbanus II, papa) celebravit, unum apud Clarimontem; alterum apud Guardestallum Longobardiæ, in quo fecit Præfationem de festiuitatibus B. Mariæ Virginis; aliud vero apud Melfiam, et alterum Romæ in ecclesia B. Petri. Aliud apud Trojam in Apulia, et alterum apud Placentiam. » Hactenus Pandulphus. Atque hisce quidem verbis, fuisse ab Urbano II papa Præfationem, de qua hic, proprio Marte compositam, diserte asserere visus est Ruinartio, fuisseque sane eam proprio Marte ab Urbano compositam, erit dicendum, si res eo modo, quo eam (adi Ruinartii verba num. 599 recitata) contigisse ferunt, reipsa contigerit. Verum, ut ad id, quod posteriori loco hic ponitur, primo respondeam, præterquam quod ii, ac in primis Petrus Maria Campus, a Ruinartio laudatus, a quibus res ita gesta narratur, recentiores omnes sint, fitemque proinde indubitam facere haud nati, Placentiæ illam (adi iterum Ruinartii verba num. 599, locoque hisce citato Mariam Campum) ita gestam statuunt, ut ne quidem alibi initium accepisse potuerit, sicque cum Pandulpho, utpote qui eandem Guastallæ seu Guardestalli accidisse, tradat, tantopere pugnant, ut ne quidem modo, per Morcensium supra assignato, in concordiam possint adduci.

602. Quod nunc pertinet ad mox huc transcripta verba, quibus, Præfationem de beata ab ipsomet Urbano compositam fuisse, diserte tradere Pandulphus Ruinartio est visus, cum non raro fiat, ut reges, imperatores, pontifices aliæque in potestate constitutæ personæ fecisse dicantur etiam ea, quæ non proprio ipsarum Marte, sed jussu duntaxat facta sunt, nescio an futurum sit, ut quisque ob dicta Pandulphi verba Urbano papæ Præfationem illam tanquam proprio Marte abs eo compositam, indubitanter adscribat. Quod ad me pertinet, cum res ita habeat, nihilque ex dictis obstet, quominus sanetus noster, ut Placentino, ita etiam Guastellensi concilio, cujus tempore Præfationem de beata concinnatam fuisse, recitata Pandulphi auctoritate, quantum reor, codici Remensi per Ruinartium supra laudato præferendi, verba verosimillimum saltem faciunt, interfuisse credatur, eam ego Brunoni indubitanter abjudicare non ausim, licet interim, an ejus opus vere sit, vehementer dubitem, tum ob jam supra dicta, tum quod opinionem, quæ eandem Urbano papæ, tanquam proprium ejus opus, attribuendam statuit, longe verosimiliorem idcirco autem, quod ei recitata Pandulphi verba, in sensu magis natura et obvio accepta, suffragen-

tur. Accedit, Præfationem illam (adi Historiæ literariæ Franciæ Scriptorum tom. VIII, pag. 533 et 555) fortassis et Urbano et Brunone esse antiquiorem. Sed hæc tam de decima et Præfationibus in Missa recitari solitis, quæ a nonnullis sancto attribuitur, quam de ejus in conciliis Guastellensi et Placentino præsentia disseruisse sufficiat. Dispiciamus modo, quo Bruno, finito Placentino concilio, cui ex jam dictis fors n̄ interfuerit, sese contulerit, cur tunc saltem Carthusiam Majorem non repetierit, et quæ tum primum egerit, seu potius egisse tradatur.

603. Statim sanctum Turritanum Calabriæ eremum a Placentino concilio esse reuersum, scriptores prorsus omnes, qui huic illum interfuisse adstruunt, unanimi consensu affirmant. Verum nultum abest ut eos inter quantum ad rationem, ob quam tunc sanctus Calabriam petierit, nec ad Carthusiam Majorem redierit, tam recte conveniat. Alii enim, hosque inter Puteanus, Blomenvenna, et Surius, sanctum id fecisse volunt, quod, cum pontifex tunc in Galliam, in qua sita est Major Carthusia, proficisceretur, metueret, et si ipse quoque (verba sunt Surii) eo se conferret, ne aut curiam declinare non posset, aut illam non reliquisse, sed sequi videretur; et alii contra alias, quas hic omnes commemorare necesse non est, rei illius causas allegant. Verum, etsi ita sit, nec, quemadmodum supra jam docui, allegata a biographis nostris causa effecerit, ut sanctus anno 1090 ad Carthusiam non redierit, pugnare inter se idcirco dicendi non sunt, cum factum esse queat, ut diversas ob causas ad Carthusiam Majorem redire noluerit. Ac mihi quidem, quidquid tandem de causis, per alios allegatis, sit, idcirco potissimum Carthusiam Majorem non repetiisse, sed ad Turritanum Calabriæ eremum rediisse Bruno videtur, tum quod hanc cura sua summopere adhuc indigere nosset, tum quod Calabriæ et Siciliæ comes Rogerius, sanctum Virum, quem, nondum fere cognitum, quod sanctissimis ejus precibus præsidium sibi ditionibusque suis a Domino speraret adfuturum, obnixissime ex dictis, ut, quem vellet, locum in ditione sua sibi deligeret, jam inde ab anno 1090 erat precatus, quemque, jam probe sibi cognitum, non secus ac sanctum colebat, reverti in Calabriam omnibus modis vellet, nec Bruno posset non satisfacere desiderio principis tam pii tamque benevoli, quem in se sociosque suos, ut jam vidimus, maxime beneficium fuerat expertus.

604. Ut ut sit, Sanctus equidem a concilio Placentino, si forte huic interfuit, in Calabriam rediit, nec Carthusiam, ut ut id facere maxime fortassis desideraret, repetere ei visum fuit. Ac sanctum quidem, cum e concilio illo Calabriam repeteret, ad locum, duobus milliaribus Senis dissitum, divertisse, aliquandiu ibidem commoratum esse, vicinos Senenses aliquoties hinc adiisse, ac tandem monitis suis, ut ad Urbani papæ II, a quo, quod Guiberto antipapæ adhererent, sub interdico posita fuerat

eorum civitas, obedienciam accederent, effecisse, Zanottius in S. Brunonis Historia seu Vita cap. 25 memoriae prodit, citans etiam pro hac sua narratione Vitam S. Brunonis ms., cujus auctor sit Fulgentius Ceccaronius; verum, cum fuisse illud a Sancto nostro factum, a nullo prorsus scriptore alio commemoratum inueniam, nec Fulgentius Ceccaronius, e quo id Zanottius hausit, pro scriptore antiquo, habita ætatis, qua post S. Brunonem floruit, ratione, possit haberi, commemorari hic a Zanottio, quæ veritati consonent, asseverare haud queo, remque proinde in medio relinquens, ad ea quæ Sancto, ad eremum Calabrinam jam reuerso, obvenere, discipulique ejus in Carthusia passi esse narrantur, sermonem conuerto.

§ XXXVII. *Gravissimum, absente sancto, religiosi Carthusiæ Majoris incolæ tentationem patiuntur; natum comiti Rogerio filium sanctus baptizat, novoque abs illo beneficio afficitur.*

605. Non rediisse S. Brunonem a celebrato, cui ex dictis forsitan interfuerat, Placentino concilio ad Majorem Carthusiam, religionis hujus incolis importunum sane quam maxime accidit, si vera memorent nostri biographi; gravissimam enim, si hi recte scribant a dæmone tentationem passi sunt, in qua, si dilectis discipulis Vir sanctus adfuisset, solatio eis juxta ac auxilio esse potuisset. Tentationem illam, quæ, si locum vere habuit, haud ita dudum, uti ex dicendis intelliges, post Placentinum concilium, aliudque, quod proxime hoc excepit, Claramontanum verosimilius acciderit. Blomenvennæ verbis commemorare hic libet. Is itaque Sancti biographus, e quo et Putaneo, quæ eodem spectantia Surius suppediat, mutuatus est, sic scribit: « Non defuit in paradiso hoc spiritali (Carthusia nimirum) etiam serpens antiquus. Præsentiens nempe, quanta damna accepturus esset ex ordine illo, cujus fundamenta jam tunc jaciebantur, maxima illos pusillanimitate et perplexitate turbavit, præcipue per linguas, id est eos, qui novitatis ipsos arguentes, scilicet periculum occisionis propriæ ingerebant, adeo ut prorsus nescirent, quid agendum sibi esset tum propter vitæ institutæ rigorem, tum propter eremum horribilem, in qua se periclitari, illorum moti sermonibus, formidabant et ipsi. Econtra vero timebant, si abirent, duces suas stellas Deumque offenderent. »

606. Tali fuere a maligno spiritu Carthusiæ Majoris incolæ, Brunone absente, tentatione vexati; cui sane dispellendæ opportunus maxime Sanctus fuisset; verum quod hic absens præstare non potuit, benignissime id, si fides iterum scriptoribus mox dictis, præstare dignata est divina clementia. « Cumque » (subdit verbis proxime recitatis Blomenvenna) « his aliquandiu exagitati essent perplexitatibus, ecce, benignissimus Dominus, qui nunquam deserit sperantes in se, misit ad eos, de hac re colloquentes (sicut de Spiritu scribitur, Nescis, unde veniat, aut quo vadat) virum honorabilem, crispus ac canos

habentem capillos, dicentem eis : « Perplexi estis, A
 « fratres, utrum manere in loco hoc, an recedere
 « debeatis, sed ego dico vobis ex parte Dei, quia
 « beata Dei Genitrix semper Virgo Maria conser-
 « rabit vos in loco isto, si Horas ejus legeritis ante
 « Horas canonicas; completorium vero post eas. »
 Quo dicto, disparuit homo; illi vero gavisii sunt
 gaudio magno, elegeruntque beatam Virginem Ma-
 riam in patronam ordinis, in patronum vero sanctum
 Joannem Baptistam. Hominem autem illum sanc-
 tum apostolum Petrum fuisse, ex illo vel maxime
 conjiciebant, quod successor ejus Urbanus secundus
 in concilio Clarimontensi Horas beatæ Mariæ a cle-
 ricis quotidie dici instituit. Ex hac autem visione
 adeo sunt confortati in Domino, ut nec mors, nec
 vita ipsos posset separare a charitate Christi. B
 Hactenus Blomenvenna : nunc in verba ejus, seu
 potius in ea, quæ hisce memoriæ prodit, docetve,
 quædam observanda.

607. Ac primo quidem, quod pertinet ad appari-
 tionem, qua S. Petrus primis Carthusiæ incolis seu
 Landuino ejusque sociis, senis specie assumpta,
 spectandum sese præbuerit, ad quotidianam eos
 parvi de sanctissima Virgine Maria Officii recitati-
 onem exercitari, factumque sit, ut illi et periculo-
 sissima tentatione liberati fuerint, et in ordinis sui
 patronam quidem eandem sanctissimam Virginem
 Mariam, patronum vero S. Joannem Baptistam
 elegerint; eventum illum quidem, ut nec scripto-
 ris, nec monumenti satis antiqui seu æqualis testi-
 monio auctoritate confirmatum, indubitanter negare
 idcirco non ausim, quod et tum constans, uti
 eam vocant, totius ordinis traditio, tum assiduus
 in eodem recitandi parvi de Sanctissima Virgine
 Officii usus suffragetur; verum nihilne etiam est,
 ob quod, an apparitio illa, eave, quæ hanc se-
 cula narrantur, locum unquam habuerint, dubi-
 tandum queat videri? Sanctissima Virgo Maria in
 patronam, et sanctus Joannes Baptista in patro-
 num, utpote in quorum honorem ex supra dictis
 Carthusiam S. Bruno condiderit, diu ante memo-
 ratam apparitionem a Sancto ejusque discipulis ve-
 rosimiliter fuere electi; ut proinde an electionis,
 hujus causa, ut verbis recitatis Blomenvenna innuit,
 apparitio illa exstiterit, sit dubium, maxime cum
 ea (videsis Blomenvennæ verba proxime data) Lan-
 duino ejusque sociis, non S. Joannes Baptista, sed
 S. Petrus Apostolus videndum sese obtulisse me-
 moretur, posterioremque proinde e duobus hisce
 Sanctis, non autem priorem, si electionis, quam
 Blomenvenna memorat, præfata apparitio causa
 exstitisset, in patronum sibi illi electuri fuisse vide-
 antur. Adhæc Ruinartius in Vita Urbani II Papæ
 scripsisse jam laudata num. 226 sic scribit : « Fe-
 runt etiam, hac ipsa sacræ expeditionis occasione
 preces horarias beatæ Mariæ, quæ jam antea a Pe-
 tro Damiano in suis monasteriis erant institutæ, a
 clericis, imo et ab ipsis laicis ex Urbani præscri-
 pto (in Claromontana scilicet synodo, in qua sacræ

in Terram Sanctam expeditiones decretæ fuerunt,
 condito) frequentari cœpisse, ut eo pacto, qui ex-
 peditioni suscipiendæ inhabiles essent, his saltem
 precibus milites adjuvarent, eis tantæ Virginis pa-
 trocinium promerendo. »

608. Cum ergo, ut preces illæ horariæ de beatis-
 sima Virgine, quæ vulgo ejus Officium appellari
 consueverunt, a clericis recitarentur, ab Urbano
 Papa, uti recitata Ruinartii verba declarant, clericis
 injunctum fuisse feratur, imo reipsa, ut apparet,
 in concilio Claromontano (adi Labbeum tom. X
 Conciliorum col. 517) fuerit injunctum, Carthusiani,
 ut idem facerent, recenti illo Urbani præscripto
 moveri potuere; quare, cum ad id apparitione,
 Blomenvennæ verbis jam relata, opus haud habue-
 rint, fuerintne hac vere, ut preces illas recitandas
 assumerent, impulsii, dubitari posse videtur. At
 vero, erit fortassis qui, ut id dicta apparitione-
 factum tueatur, concilii Claromontani celebratione
 fuisse hanc anteriorem, contendat. Atque in hac
 quidem opinione fuisse videtur Petreus. Etenim in
 suis in Dorlandi Chronicon Elucidationibus lib. IV,
 cap. 4 sic scribit : « Apparens eis (Carthusianis) D.
 Petrus apostolus consilium salutare suggestit, qua-
 tenus Horas canonicas in honorem sacratissimæ
 Virginis quotidie decantarent, quod deinde etiam
 clerus universus, uti ex decretis Claremontens. concilii
 constat, imitandum suscepit. » Ita ille; verum
 quod hic asseverat, nullo plane argumento probat,
 nec sola sua auctoritate, ut fidem ei adhibeamus,
 facere potest. Dorlandus, quem sua illa observa-
 tione elucidare Petreus voluit, Sanctum Petrum
 Carthusianis, quibus apparet, ita loquentem inducit :
 « Unum noveritis, sacratissimam Dei Matrem Ma-
 riam vos hic ab incommodis omnibus servaturam,
 et patronam vestri Ordinis futuram, tantum Horas
 eas, ut nuper in Romana Ecclesia institutum est,
 decantetis. »

609. Carthusianis ergo S. Petrum apparuisse, eos-
 que, ut Horas beatissimæ Virginis Mariæ decan-
 tarent, admonuisse eo tempore, quo haud ita pri-
 dem Horarum beatissimæ Virginis recitatio in Ec-
 clesia Romana statuta fuerat, Dorlandus existimavit,
 ac proin, cum hæc alibi, quam in Claromontano
 concilio, statuta fuisse non reperiatur eo circiter
 tempore, quo dicta apparitio contigerit, concilio illo
 hanc exstitisse posteriorem. Atque hoc ipsum etiam
 existimavit Blomenvenna, uti satis manifestant;
 quæ, postquam dictam apostoli Petri apparitionem
 narravit, mox subjungit, sequentia hæc ejus supra
 adhuc recitata verba : « Hominem autem illum
 sanctum apostolum Petrum fuisse, ex illo vel ma-
 xime conjiciebant quod successor ejus Urbanus se-
 cundus in consilio Clarimontensi Horas beatæ Mariæ
 a clericis quotidie dici instituit. » Blomenvennæ
 porro assentitur etiam Surius; et si autem nec hic,
 nec Blomenvenna et Dorlandus ullum afferant, quo
 opinionem suam firment, testimonium monumen-
 tumve antiquum, tribus tamen hisce scriptoribus,

si memorata S. Petri apostoli apparitio locum unquam habuit, potius adhærendum autumo, quam uni Petreio. Hic enim illam concilio Claromontano anteriorem facere duntaxat videtur ex præconcepta opinione, qua Horas sanctissimæ Virginis Mariæ recitandi consuetudinem a Cartusianis primum usitatam ac deinde ab hisce ad alios propagatam fuisse existimat. Ast ea a veritate omni dubio procul est devia.

610. Etenim, teste Petro Diacono in Reg. S. Benedicti cap. 64, Horæ sanctissimæ Virginis jam in monte Cassino addebantur quotidie Officio majori ex constitutione Gregorii II papæ, qui anno 745, ac proin diu ante ortos Carthusienses pontificatum iniit. Adhæc earumdem Horarum recitationem in quodam suorum monasteriorum, in quibus frequentari hæc solebat, divinitus confirmatam fuisse, contra Bozonem monachum, sanctæ illius consuetudinis improbatorem, Petrus Damianus, qui ante Carthusiensis Ordinis iniitium, conciliumque Claromontanum ad superos jam migrarat, epistola 32 ad eremitas Gamugnenses docet. Jam vero, cum id ita sit, præfatam, qua S. Petrus Carthusianis apparuerit, eosque, ut quotidianum sanctissimæ Virgini Mariæ Horarum pensum solverent, monuerit, apparitionem concilio Claromontano posteriorem existisse, ob Dorlandi simul, Blomenvennæ et Suri auctoritatem, quæ ob jam dicta unius Petreii auctoritate potior hic esse debet, verosimilius existimo. Jam vero cum res ita habeat, fueritne, ut quotidianus recitandi parvi de sanctissima Virgine Maria Officii usus apud Carthusianos invalesceret, apparitione illa factum, dubitari posse, ut jam dixi, videtur, ac proin, cum merito præterea, an hi, ut sanctissimam Virginem Mariam in Patronam, sanctum vero Joannem Baptistam in patronum eligerent, eadem ista apparitione impulsus fuerint, dubitandum ex jam supra dictis sit, habueritne hæc ipsa unquam locum, dubitandum etiam apparet. Mibi interim eam hic commemorare visum est, quod, quamvis ex dictis, si locum unquam habuit, concilio Claromontano fuerit posterior, fortassis tamen ipso adhuc anno 1095, cujus Novembri celebratum id fuit, acciderit, hicque de rebus, hoc circiter tempore gestis atque ad Sanctum spectantibus, esset tractandum. Rerum modo, propius nonnihil hunc tangentium, seriem prosequamur.

611. Haud dudum Bruno e Placentino concilio, si tamen huic illum interfuisse verum sit, erat reversus, cum Rogerius comes, quanto in pretio ac amore eum haberet, aliter etiam, quam donationibus, in Turritanam Calabriæ eremum, uti ante fecerat, liberalissime collatis, manifestavit. Camillus Tutinus proxime iterum laudatus in Historiæ Ordinis Carthusiensis Prospectu ad annum 1097 ita memorat: « Nascitur comiti Rogerio ex Adelaida filius, quem Bruno in ecclesia Militensi baptizat, et Lanvinus a fonte levat. Fuit is Rogerius primus Siciliæ rex. Interfuit Maraldus et ipse Carthusianus, qui

melicum in hac functione Rituum edidit. » Ita ille; verum an Rogerii, primi post exactos e Sicilia Saracenos insulæ hujus regis, nativitate anno 1097 recte designat? Romualdus Salernitanus, auctor synchronus, in Chronico apud Muratorium tom. VII Rerum Italicarum Scriptorum col. 196 de Rogerio; Rogerii comitis filio primoque Siciliæ rege, sic scribit: « Gloriosissimus rex Rogerius post tot victorias et triumphos apud Panormum febre mortuus est et sepultus in archiepiscopo ejusdem civitatis anno vitæ suæ quinquagesimo octavo, mensibus duobus, diebus quinque, die xxvi mensis Februarii, anno regni sui xxiv; anno autem Dominicæ Incarnationis 1152, Indict. i. » Ita Romualdus; qui cum optime, quo ætatis suæ anno Rogerius rex obierit, exploratum habere potuerit, reipsa hunc, ut verbis recitatis tradit, ætatis suæ anno quinquagesimo octavo obiisse, in animum induco. Rogerium quidem, non anno, uti hic Romualdus seu potius recitata scriptorique huic attributa verba signant, Dominicæ Incarnationis 1152, sed anno 1154, ad xxvii Februarii diem provento, vitam cum morte commutasse, Pagius in Criticis ad hunc annum luculentissimis argumentis evincit, nec dubium est, quin alii adhuc errores in Chronicis, quas Romualdi huc transcriptus textus exhibet, notis ebent.

612. Verum hæc compendio per litteras, numerorum locum tenentes, scriptæ duntaxat sunt; in quas librorum oscitantia errores facillime nec raro irrepere, experientia habetur compertum; quoto autem ætatis suæ anno diem extremum Rogerius clausit, non compendio litteris numericis, sed vocibus integris, in quas errorem difficulter aut certe non tam facile tamque frequenter irrepere, eruditi omnes norunt, in recitato Romualdi textu exprimitur; ad hæc nihil plane uspiam occurrit, quod Rogerium altero vitæ suæ anno obiisse, suadere utcumque sit natum; ut proinde, si non certum, verosimillimum saltem sit, eum assignato in Romualdi textu Vitæ suæ anno 58, et quidem, uti infra docebo, duobus jam mensibus ac quinque diebus, qui integris pariter in eodem textu vocibus exprimuntur, jam completo, diem suum obiisse. Jam vero, cum id ita sit, annique quinquaginta octo, menses duo, dies quinque, ex anno Incarnationis Dominicæ 1154, ad 27 Januarii diem jam provento, quo Rogerium regem e vivis abiisse, Pagius ex dictis luculentissime probatum dat, subducti, ad Dominicæ Incarnationis annum 1095, prope jam terminatum, deducant, consecrarium est, ut Rogerius rex, in cujus tempus natale hic inquiremus, posteriori hoc anno, ad Decembrem jam provento, natus sit.

613. At vero, inquit, Gaufridus Malaterra, non raro jam supra laudatus, qui majorem utique hic fidem, quam Romualdus mereri videtur, lib. iv Historiæ Siculæ, cap. 26 de Capua, per Rogerium, Apuliæ, Calabriæ et Siciliæ ducem, hujusque patrum Rogerium, Calabriæ et Siciliæ comitem, obsessa, sic scribit: « Anno Dominicæ Incarnationis 1097

ibi (in castris scilicet ante Capuam obsessam) se A
 impregnavit comitissa Adalasia de comite Rogerio; »
 cum autem hic de Rogerio postea rege ab Adalasia
 seu Adelaide concepto sermo sit, nec, quemadmo-
 dum ex infra dicendis de tempore, quo Capuæ obsi-
 dio acciderit, patescet, Rogerius comes Adalasiae
 maritus ante Pentecosten, quæ anno 1097 in vigesi-
 mam quartam Maii diem incidit, in Castris ante Ca-
 puam, dato etiam, civitatem hanc anno ille a Roge-
 rio comite fuisse obsessam, exstitisse potuerit, con-
 sectarium e recitatis Gaufredi Malaterræ verbis fit,
 ut Rogerius, primus Siciliae rex, non anno 1095
 fere jam finito, sed anno demum 1098 ineunte natus
 sit. Fateor, sic habet: verum, præterquam quod sic
 equidem nondum nativitas illa anno 1097, cui eam
 ex dictis Camillus Tutinus innectit, acciderit, esse
 de Rogerio postea rege, quem Adalasia in castris
 ante Capuam e Rogerio comite marito suo concepe-
 rit, in huc translatis e Malaterræ Historia Sicula
 verbis sermonem, probari non potest. Nec, etsi se-
 cus foret, quidquam inde pro Rogerii regis nativi-
 tate anno 1097 affigenda haberetur, cum verba illa
 Malaterræ attribueda non sint, sed ad paginæ oram,
 e qua deinde in ipsum textum ab imperito librario
 fuerint traducta, ab inepto adnotatore fuerint ad-
 scripta, uti infra ostendam, cum tam de Capuanæ
 obsidionis tempore, quam de diplomate, quo post
 hanc S. Brunoni eremoque Calabrinæ multa bona
 Rogerius comes contulit, sermonem instituam.

614. Mihi itaque, omnibus consideratis, Rogerium, E
 Rogerii comitis filium, posteaque Siciliae regem,
 non anno 1097, ut statuit Tutinus, sed anno 1095
 exeunte natum esse, verosimilius adhuc manet par-
 tim obsequentia, quæ supra adhuc recitavi, Rom-
 ualdi de Rogerio rege verba, « Mortuus est... anno
 vitæ suæ quinquagesimo octavo, mensibus duobus,
 diebus quinque, » partim quod hæc, quamvis Rom-
 ualdus in Chronico suo annum, numero ordinali,
 quem ei adjungit, designatum, pro anno completo
 absque additione, qua fieri id a se aperte edicat,
 accipere non soleat, de anno tamen quinquagesimo
 octavo, duobus jam mensibus ac quinque diebus
 completo, interpretanda hic sint, uti liquet e sepul-
 chrali inscriptione regis Rogerii, quæ apud Rocchum
 Pirrum in regum Siciliae Chronologia, Siciliae Sacre D
 tom. I præfixa, pag. 8 exstat, quæque sic habet:
 « Vix. an. 59, regn. 34. obiit 1154. » Jam vero, cum
 id ita habeat, annique quinquaginta octo, menses
 duo et dies quinque, a vigesima septima Februarii
 die anni 1154, quo ex dictis idem princeps omni
 dubio procul vita functus est, ordine retrogrado
 computati, ad annum 1095 fere elapsum deducant,
 consequens est, ut tum, quemadmodum jam dictum,
 Rogerius rex natales sit consecutus. Quod cum ita
 sit, simul etiam tempus, quo baptizari cum a Bru-
 none contigerit, determinatum habemus. Verum
 unde constat, Sancto id honoris a Rogerio comite
 delatum fuisse, ut baptizari ab eo filium suum vo-
 luerit?

615. Inter cremi Calabrinæ incolas, qui post S.
 Brunonis obitum novi Prioris seu Magistri, qui
 toti eremo præesset, electioni interfuerunt, Maral-
 dus recensetur in infra huc transcribendo eorum-
 dem Catalogo, qui in antiqua charta, cui singuli
 nomina sua ipsemet inscripserant, fuit repertus.
 Maraldi etiam, Carthusiensis monachi, qui Chroni-
 con quoddam digesserit, Rocchus Pirrus in regum
 Siciliae Chronologia alibique non raro meminit,
 eumque poetica vena divitem fuisse, atque ad an-
 num 1095 floruisse, Morotius in Chronologico Ordini
 Carthusiensis Theatro affirmat. Atque ex his om-
 nibus jam sit, ut et Maraldum, Carthusiæ Calabrinæ
 alunnum, Rogerii postea regis baptismum, ut Tuti-
 nus ait, vere adstitisse, et a Sancto nostro Roge-
 rium, primum post exactos Saracenos Siciliae regem,
 uti is in Rhythmo melico, quem ea de re, Tutino
 aliisque testantibus, cecinit, nos docet, baptizatum
 vere fuisse, persuasum mihi habeam, futurumque
 putem, ut idem mecum e monumento isto studio-
 sus lector persuasum sibi habeat. Id proinde inte-
 grum huc e Tutino transcribere, operæ pretium
 existimo, licet interim locis nonnullis ita male vel
 ab ipsomet auctore versiculi tornati, vel describen-
 tium errore vitiatum sint, ut vix ac ne vix quidem,
 quid iis significetur, intelligas.

616. His itaque constat versiculis.

Totus orbis claret orbis .

Claro natalitio

Marchionis Militonis

Bonifacii Itali

Neptis ornat, quem exornat

Uxor Adalasia,

Brutiorum Siculorum

Comitem Rogerium;

Et Northmannum venerandu

Donat fetu [semina

Generosa, gloriosa,

Quem enixa peperit.

Avitum [an auctum ?] sensit, se præsensit

Comes ille filio,

Mense deno qui terreno

Tectus exit pondere.

Militensis fit immensis

Urbs antiqua gaudiis.

Imma cuncta stant injuncta

Lætis et Trinacria.

Chorus lætus ac diaretus

Læta ludit carmina,

Pro lavacro divo sacro

Undæ tum lustralis

Comes orat et exorat

Brunum Alemanicum,

Nam tenetur, ut ligetur

Illius devotio.

Accersitus non invitus

Jubilosus advenit.

Baptizatur et lavatur

Sacro puer fumine,

*Lanvinus est patrinus
Nobilis Northmanicus,
Tumque sacro de lavacro
Olivo Bruno inungitur.*

617. *Sistunt bellum post puellum
Christo Deo supero.*

*Felix omen, tenet nomen
Puer hic Rogerius,
Canunt omnes, stant insomnes
Metris jubilantibus.*

*Ardet forus [an focus? E. P.]. gaudet thorus
Nimio præ gaudio.*

*Militensis nam ostensis
Gaudebat ecclesia,*

*Quia tapete cum abiets
Exornata cernitur;*

*Fronde viret, nemo silet,
Cuncti ludunt gaudiis.*

*Tum Urbanus, sed humanus
Jubilat natalibus,*

*Hic secundus, totus mundus
Quem adorat protinus*

*Christi sede cum mercede
Regni beatissimi;*

*Hic precatur, dum levatur,
Puerili Domino*

*Salutarem atque parem
Vitam Christi cælibem.*

*Ergo nato, sed renato
Christus regna puero*

*Donet cæli dono zeli
Simul et justissimo.*

*Summo jugis laus frugis
Deo sit in sæcula. Amen.*

618. Habueritne Adelasia, comitis Rogerii uxor, ut patrem, ita etiam avum aut patruum, nomine Bonifacium, ex horum versiculorum tertio et tribus seqq., quod admodum obscuri sint, definire non auisim; e reliquis autem, quorum quinam præterea obscuritatis vitio maxime laborent, quisque facile, me etiam tacente, perspiciet, notandi potissimum, qui et Sanctum a comite Rogerio, ut filium suum baptizaret, rogatum fuisse, et id illum muneris obisse, docent, sunt sequentes :

*Pro lavacro divo sacro
Undæ tum lustralis
Comes orat et exorat
Brunum Alemanicum;
Nam tenetur, ut ligetur
Illius devotio.
Accersitus non invitus
Jubilosus advenit,
Baptizatur et lavatur
Sacro puer flumine,
Lanvinus est patrinus
Nobilis Northmanicus
Tumque sacro de lavacro
Olivo Bruno inungitur.*

Atque hisce quidem versiculis quid significetur, satis

A liquet : ne quis tamen de ultimi significatione, quæ huc potissimum spectat, forte dubitet, Bruno in hoc dativus est, a nomine Brunus, quod poeta hic, uti e duobus hisce anterioribus ejus versiculis, « Comes orat et exorat Brunum Alemanicum » manifestum sit, pro nomine Bruno usurpat, deductus, proque ablativo cum præpositione a præcedente Græcorum more adhibitus; ut versiculi illius sensus sit « Olivo a Brunone inungitur, » doceatque cum nonnullis proxime antecedentibus et consequentibus, Rogerium, Rogerii Calabriae et Siciliae comitis, filium, a S. Brunone Mileti in Calabria solemni ritu, idque anno, uti ex jam supra dictis pronum est eruere, 1095 exeunte fuisse baptizatum.

619. Haud multum porro temporis spatium a Rogerii, postea Siciliae regis, baptismate erat elapsum, cum sanctus benevolum Herum in se Rogerii, Calabriae et Siciliae comitis, animam fuit expertus. Docet id me Surianus, in suis ad conscriptam a Surio S. Brunonis Vitam Adnotationibus pag. 397 sic scribens : « Anno 1096 Rogerius comes villanos quosdam donat S. Brunoni, dato diplomate, in quo se Christianorum adiutorem intulit. » Donatio, quam hic Surianus commemorat, eadem haud dubie est, de qua ad eundem hisce Suriani verbis notatum annum 1096 in Ordinis Carthusiensis Historiæ Prospectu Camillus Tutinus ita loquitur : « Additur et alia ab eodem comite Brunoni et Lanvino, eorumque in dicto monasterio (Turritano scilicet in Calabria) successoribus donatio quinquaginta hominum familiae unius in eosdem ligii et homagii. Privilegium Græco idiomate exaratur. » Privilegium seu diploma, quo donationem illam Sancto factam, Camillus Tutinus et Surianus verbis recitatis asseverant, invenire nuspiam potui, non dubito tamen, quin id alteri horum scriptorum, Tutino nempe, qui id Græce exaratum dicit, ad manum fuerit. Quare et donationem illam Sancto vere etiam a comite Rogerio factam fuisse, persuasum mihi habeo, licet interim, quo rem certiore lectori reddere possem, privilegium illud seu diploma, hic ei exhibendum vellem habere.

§ XXXVIII. *Mortuo Theodoro Mesimerio, Græco Squillacensi episcopo, Joannes de Nicephoro Lanvinus ut substituatur, Sanctus suadet, et ab hoc deinde privilegium amplissimum, quod et a pontifice confirmari curat, Turritanæ eremo, novo jam in hac constructo S. Stephani monasterio, impetrat.*

620. Quandiu Græcis orientis imperatoribus Calabria paruerat, non alii fere Scyllacii, quam qui Ecclesiae Græcae essent, sederant episcopi. Verum, regione illa a gente ac principibus Normannis, qui Ecclesiae Latinae ritum sequebantur, sæculo undecimo subacto, in Theodori Mesimerii, Græci Scyllacensis episcopi, anno 1095 aut sequentis initio e vivis sublato, locum non alium, quam qui Ecclesiae Latinae esset, sufficere episcopum Rogerio, Calabriae et Siciliae comiti, ad cujus ditionem Scyllacium aut, ut alii scribunt, Squillacum seu Squillacium spectabat, est visum; suadentibus id autem ei una cum nonnullis ri-

tas Latini episcopis S. Brunone et Lanvino, in primum sedis illius ritus Latini episcopum Joannem de Nicephoro delegit. Docet hæc omnia exstans apud Ughellum tom. IX Italiae sacræ in episcopis Squillacensibus col. 426, annoque, unde ab hoc scriptore Mesimerii obitum cum anno 1096 exeunte aut sequentis initio peiperam loco citato componi liquet, 1096, Indictione quinta signatum diploma, quo tunc præterea idem Rogerius in Scyllacensem sedem bona non pauca contulit, ac de novo quodammodo eam laudavit. Verba illius, eo facientia, sic habent: « Ego Rogerius Siciliae comes et Calabriae, una cum uxore mea, nomine Adelsia.... consilio Cassanensis episcopi Saxonis, et Vicarii D. Urbani papæ, atque D. Roberti Messinensium, Stephani.... Angerii Cathanensis, Stephani Mazariensis, Engerlandi Agrigentinis, Rogerii Siracusan. episcoporum assensu, atque D. Brunonis et fratris nostri Lanvini eremitarum, virorum sanctorum, consilii D. Joannem de Nicephoro, qui canonicus et decanus venerabilis sanctæ Militensis Ecclesiæ erat, vir honestus vir prudens, atque omni copiosus honestate, ibique in magistrum elegi et pontificem, et ecclesiam suam quot et quantis mihi placuit beneficiis ditavi, et honestavi dignitatibus, et quantum ad me pertinuit, destinavi et descripsi suam parochiam, » etc.

621. Cum Rogerius S. Brunonem ac Lanvinum « virorum sanctorum » titulo hic condecoraret, honorumque partem consilio, uti ipsemet prodit, Scyllacensi sedi Joannem de Nicephoro episcopum bonaque non pauca impertierit, argumento sane etiam dictum diploma est, quanto in pretio apud principem illum Lanvinus, ac nominatim S. Bruno exstiterit. Haud dudum porro Mesimerio, Ecclesiæ Squillacensis ritus Græci episcopo vita functo, Joannes de Nicephoro, qui ritus Latini erat, a comite Rogerio, Sancto nostro ac Lanvino suadentibus, fuerat suffectus, cum Bruno in Turritana Calabriae eremo novam ecclesiam monasteriumque sub sanctissimæ Virginis Mariæ et S. Stephani protomartyris nomine condere iucepit. « Creverat, » inquit in Historiæ Ordinis Carthusiensis Prospectu ad annum 1097 pag. 12 Camillus Tutinus, « jam multitudo monachorum in eremo S. Mariæ, et cum locus ille numerum non caperet, Rogerio comite jubente, prope eremum sub titulo ejusdem Virginis, et protomartyris Stephani peramplum ac magnificum construitur monasterium. » Sanctus ergo, si Tutino hic fides sit, non tantum priori monasterio, quod ex dictis statim a suo in Carthusiam Calabrinam ingressu in sanctissimæ Virginis Mariæ et S. Joannis Baptistæ honorem extruxerat, novum addiderit, sed etiam id fecerit, quod et ita fieri vellet comes Rogerius, et ad eam jam multitudinem monachi excrevisset, ut eos sacrum S. Mariæ et S. Joanni Baptiste monasterium hanc caperet. Et partim quidem ob potentioris hanc causam id fecisse Brunonem, verosimile mihi vel idcirco apparet, quod anno, quo ex dicendis sanctus ad Dominum migravit, 1101, ac proin quin-

quennio duntaxat post Joannis de Nicephoro ad cathedram Scyllacensem promotionem elapso, monachi amplius triginta in Turritana eremo exstiterint, uti fidem facit antea adhuc laudatus monachorum hujus, qui post sancti parentis obitum Lanvino, veluti eremi magistro, obedientiam promiserunt, Catalogus, e charta antiqua, cui singuli eorum nomina sua inscripserunt, excerptus, atque in Annalium Carthusiensium librum quartum hactenus non vulgatum illatus.

622. Monumentum illud, e libri hujus Vallis-Dei exemplari descriptum, mecum, ut multa alia, communicare dignatus est Carthusianus Parisiensis jam supra sæpius laudatus, idemque etiam ego, quod et hic et antea citatum jam fuerit infraque citandum adhuc veniat, cum lectore, cui id minime futurum reor ingratum, communicare operæ pretium existimo. His verbis concipitur: « Frater Vugo promisi obedientiam magistro Lanvino, Similiter et frater Leo; similiter et frater Maraldus; similiter et frater Romanus; similiter et frater Stabilis; similiter et frater Radulphus de Crucifixo; similiter et frater Ursus subdiaconus; similiter et frater Rainerius subdiaconus; similiter et frater Guildericus; similiter et frater Girardus; similiter et frater Tricus; similiter et frater Gualterius Morinus; similiter et frater Landulphus; similiter et frater Herchen (hoc nomen, notat dicti Annalium Carthusiensium libri quarti auctor anonymus, non integrum extat, quia corrosa est charta); similiter et frater Renaldus Cæmentarius; similiter et F. Albertus; similiter et F. Rembaldus et F. Ugo; similiter et F. Odo, similiter et F. Longuisus; similiter et F. Odo; similiter et F. Anselmus; similiter et frater Gumbertus; similiter et frater Bernardus; similiter et frater Durandus; similiter et frater Loinus; similiter et frater Hato; similiter et frater Fulco diaconus; similiter et frater Heldicus; similiter et frater Guarinus subdiaconus; similiter et frater Lambertus. » Ita laudatus Catalogus, triginta amplius, ut computanti patebit, Turritanæ eremi monachos, qui post sancti obitum Lanvino obedientiam promiserunt, complectens; ut proinde horum numerum quinquennio etiam circiter ante, seu, promotum primum ad cathedram Scyllacensem Joanne de Nicephoro, majorem multo, quam initio exstitisse, hincque partim, ut novum S. Stephani monasterium Sanctus extruxerit, factum esse, verosimile sane, ut jam dixi, appareat.

623. Verum causam, ob quam id Bruno fecerit, longe diversam assignat Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor anonymus. En ejus, quæ huc spectant, verba e dicti libri Vallis-Dei exemplari descripta mihi que a sæpissime jam laudato, qui nomen suum proli vetat, Carthusiano Parisiensi submissa. « Ipsam porro Calabrinam eremum, quam a Rogerio S. Bruno obtinuit, in honorem S. Mariæ et S. Joannis Baptistæ, quos jam in speciales patronos in Carthusia elegerat, construi voluit eut vidimus in litteris (supra jam recitatis Squillacensis episcopi) Theodori, et sub

iisdem nominibus dicari curavit anno 1094 cum A magno apparatu.... Quale vero fuerit desertum hoc, quod colebat S. Patriarcha, sic ipse descripsit in epistola ad Radulphum, Remensis ecclesiae tunc praepositum, dicens: « In finibus Calabriae cum fratribus religiosis, » etc. Usque ad haec verba inclusive: « Arcus enim si assidue sitensus, remissior est, et minus ad officium aptus. » Haec S. Bruno de sua solitudine, ubi saepius morabatur cum illis ex sociis suis, quos ad vitam anachoreticam ducendam a Deo vocatos exploraverat. Cum enim videret multos diversae conditionis diversarumque virium homines ad se venire conversionis gratia, statuit, fortiores et in quibus vocationem ad id divinam probaverat, secum in sua eremo detinere, caeteris vero, quos minus eremiticae vitae idoneos censebat, B monasterium construxit, in honorem S. Stephani protomartyris consecratum, unum circiter milliare ab eremo distans, in quo vitam agerent, eremiticam qui lem, sed paulo remissionem minusque rigidam. »

524. Bruno itaque, si laudato Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctore anonymo standum sit, novum S. Stephani monasterium, quod infirmitati eorum, qui eremiticae vitae minus apti erant, subventum vellet, aedificavit; quod etiam verum esse potest, cum nihil omnino obstat quo minus id partim ob rationem hanc, partim ob supra assignatam fecisse credatur. Quoquo modo interim res habeat, Sanctum equidem monasterio, sanctissimae Dei Genitrici et Joanni Baptistae sacro, quod et monasterium S. Mariae de eremo seu de Turri dicebatur, adiecisse aliquid, eidem sanctissimae Dei Genitrici et S. Stephano protomartyri dedicatum, indubitatum est, uti etiam id anno 1099, secunda Augusti die jam fuisse inhabitatum. Etenim Rogerius, Calabriae et Siciliae comes, in diplomate infra huc transcribendo, quod in S. Brunonis favorem anno illo et die concessit, monasterii S. Stephani, quod tunc in eremo Turritana existerit, atque a fratribus inhabitatum fuerit, mentionem facit. « Nota esse volo, inquit, omnibus fidelibus Christianis beneficia, quae mihi peccatori concessit Deus orationibus reverendi viri F. Brunonis, piissimi Patris fratrum qui habitant in ecclesiis Sanctae Mariae de eremo, et S. protomartyris Stephani, quae sitae sunt in terra mea inter oppidum quod dicitur Stilum, et Arenam. » Atque hinc jam liquet, Blomenvennam a veritate omni dubio procul aberrare, dum, postquam jam dictum, quo Rogerius comes S. Brunoni multa donavit, diploma ex parte transcripsit, mox subjungit: « Vigore itaque hujus donationis aedificavit ibi (in Turritana Calabriae eremo) primo ecclesiam ad honorem beatae Mariae Virginis juxta splendentem seu antrum quoddam subterraneum, in quo ipse manebat. Aedificavit et aliam haud procul ab illa distantem ad honorem sancti Stephani protomartyris cum contiguo illi monasterio, in quo ceteri fratres habitabant, sub cura et regimine tanti Patris Christo militantes. »

625. Ita ille, a Sancto nostro non prius S. Stephani ecclesiam seu monasterium fuisse exstructam, tradens, quam cum per diploma, cujus partem recitat, donationem, in hoc expressam, Rogerius comes ei fecisset; quare, cum in hoc ipso diplomate monasterii illius, veluti jam exstantis seu exstructi, mentio fiat, errorem sane admittit manifestissimum, hunc autem, in quem duo etiam alii, nempe ante illum Puteanus et post illum Surius prolapsi sunt, maxime vel idcirco mirari subit, quod in ea ipsa dicti diplomatis parte, quam tam hi, quam ille, recitant, monasterii S. Stephani, veluti jam exstructi, mentio instituat. Adhaec, in eremo Calabriae ecclesiam, sanctissimae Dei genitrici sacram, non prius etiam fuisse a Sancto exstructam, quam cum memorato diplomate donatio, quae in hoc exprimitur, a Rogerio comite in Sanctum nostrum collata fuisset, tam Blomenvenna verbis proxime recitatis, quam duo alii mox laudati biographi nostri, Puteanus scilicet et Sarius, tradunt; quae eorum narratio non minus, quam praecedens de S. Stephani ecclesia, erronea est, cum, dictam sanctissimae Dei genitricis ecclesiam jam inde ab anno 1090 aedificari ceptam, annoque 1094 consecratam fuisse, ex jam supra dictis constet. Nec video, qui, quae tres jam dicti biographi nostri de S. Stephani ecclesia, in eremo Calabriae a Sancto nostro post datum, de quo jam hic, diploma primum exstructa, tradunt, coherere queant cum aliis eorum verbis, quibus, S. Mariae et S. Stephani ecclesias S. Brunoni a comite Rogerio, cum illum hic nondum sibi notum in Turritana eremo inter venandum invenisset, donatas fuisse, jam antea memoriae prodidere. Etenim, si Sanctus unquam a comite Rogerio, venerationem exercente nondumque cum noscente, fuit inventus, id certe, uti ipsimet laudati biographi admittere ex jam supra dictis debent non serius, quam anno 1095 vel sequentis initio contigerit; quod cum ita sit, quomodo verum esse potest, Brunoni tunc S. Stephani ecclesiam largitum fuisse comitem Rogerium, et tamen hanc primum post supra memoratum diploma, non citius, quam anno 1099, ex infra dicendis datum, fuisse aedificatam?

626. Fuerintne forsani Sancti nostri aetate quatuor in eremo Calabriae ecclesiae, quarum duae quidem, altera nempe S. Mariae, altera S. Stephano sacra, ante Brunonis in solitudinem illam ingressum existerint, duae vero, altera itidem S. Mariae, altera S. Stephano sacra, post Sancti in eandem solitudinem ingressum exstructae primum fuerint? Ast id nec verosimile apparet, nec ab ullo prorsus scriptore sive recentiore, sive antiquiore memoriae proditum invenio. Et vero non quatuor, sed duas dumtaxat ecclesias seu monasteria, a Brunone ejusque discipulis inhabitata, quae Sancti nostri aetate in Turritana Calabriae eremo existerint, anonymus Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor commemorat; ad annum 1114, uti iterum saepissime jam laudatus, quem, quod nolit, non no-

mino, Carthusianus Parisiensis me docuit, ita scribens : « Annis 1090 et 1097 vidimus, jam duo existisse (in Turritana scilicet Calabriae eremo) monasteria tempore sancti Brunonis, unum B. Mariæ (addi potest, et S. Joanni Baptistæ) dicatum, ubi ipse morabatur; aliud non multum a priori distitum, in ejusdem B. Mariæ et sancti Stephani honorem ædificatum, in quo cum omnibus conversis quidam etiam monachi sive minus ferventes, sive potius infirmi facti debebant, quorum ipse Lanvinus erat prior; sed omnes usque ad præsentem annum (1114 videlicet) eremitice vixerant, quasi unum tantum conventum componentes, ut constare videtur ex epistola encyclica, post mortem sancti Brunonis ad amicos ejus missa, in qua (Adi hanc, Titulis funebribus edendis præfixam) unius tantum monasterii mentionem faciunt, cum se inscribant « Humiles eremitæ Calabriae monasterii sanctæ Dei genitricis Mariæ.

627. « Et in plerisque litteris a Paschali II Lanvino datis, quas superius suis locis exscripsimus, ipse papa Lanvinum vocat « Eremitarum præpositum et multarum anachoretarum patrem et magistrum. » Nec loquitur nisi de uno tantum monasterio : « Pacem, inquit, et concordiam eremi (Adi num. 650) reformatam cognovimus. » Et ad omnes scribens, « Lanvino et cæteris fratribus, domini Brunonis eremum habitantibus salutem. » Et ad ipsum magistrum eremi, « Fratres tuos, eremi cohabitatores, salutamus. » Sicque eremitæ dicti sunt et persistenter, donec tandem præsentem anno (1114 nimirum) aliud tertium erigeretur monasterium pro cænobitis apud Squillacium, ut in supra scriptis litteris dicitur. » Hactenus ille, duo duntaxat, ut jam dixi, a Carthusianis inhabitata, que non tantum S. Brunonis ætate, sed etiam diu post hanc seu ad annum usque 1114 in eremo Calabriae existerunt, monasteria recensens. Atque unum quidem ex his, sanctissimæ Dei genitrici et S. Joanni Baptistæ dicatum, cujus priori seu magistro monasterium S. Stephani, ut etiam proprium priorem habens, parebat, anno 1090 conditum ex dictis cæptum, anno 1094 solemniter magnoque apparatu, ut jam supra docui, fuit consecratum; alterum vero, eidem sanctissimæ Dei genitrici et S. Stephano protomartyri sacrum, quod postea monasterium S. Stephani de Bosco seu de Nemore nuncupatum fuit, anno 1091, secunda Augusti die, qua supra memoratum diploma datum notatur, jam erat extructum, ut liquet ex iis quæ hac de re jam disserui. At vero quanto quidem tempore citius constructum cæpit? Cum ex supra dictis monasterium seu ecclesia, sanctissimæ Dei genitrici sacra, ante annum 1094 solemniter consecrata haud fuerit, nec antequam hoc fieret, conditum fuisse videatur S. Stephani monasterium, hujus constructio verosimillime, uti ex jam dictis quisque facile colliget, inter annum 1094 et annum 1099 evenerit; ut proinde eam Camillus Tutinus in Historiæ ordinis Carthusiensis Prospectu anno 1097,

A quod et anonymus Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati autor facit, recte fortassis consignet.

628. Et vero cum in diplomate, quod, ut supra docui, Rogerius comes S. Brunoni anno 1096 concessit, nulla omnino, quantum reor, monasterii S. Stephani, veluti jam tum exstantis, mentio fiat, fiatque tamen in altero, cujus jam proxime meminimus, anni 1099 diplomate, monasterium illud S. Brunonis cura anno circiter 1097 conditum fuisse, verosimillimum vel ideo reor, quod, cum ex omnium consensu amplum existerit, anni saltem duo ad ejus structuram requisiti fuisse videantur, jamque ad umbilicum anno 1099 esset adductum, uti ex jam dictis nemo non intelligit. Haud dudum porro postquam ædificium hoc conditum fisset, evenit ut Joannes de Nicephoro, quam benevolens in Sanctum nostrum, cujus consilio ex dictis ad Squillacensem cathedram fuerat evectus, Turritanamque eremum animo esset, manifestarit. Etenim anno millesimo nonagesimo octavo, cum anno forte nondum integro sedisset, Henrico Neocastrensi episcopo aliisque præsentibus donationes omnes privilegiaque omnia S. Brunoni ejusque in monasterio S. Mariæ de Turri successoribus concessa confirmavit, ac tanta insuper asceterium illud libertate donavit, ut sibi ipsi et successoribus suis episcopale in id jus ademerit, quemadmodum instrumentum publicum, seu privilegium, quo id præstitit, fidem facit. Illud iterum, ex Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati Vallis-Dei exemplari descriptum, mecum pro summa sua humanitate communicare dignatus est Carthusianus Parisiensis sapientissime laudatus, idque, tanquam pretiosum antiquitatis monumentum, hincque, quantum opinor, futurum non ingratum, cum lectore pariter communicare hic lubet.

629. Hisce itaque verbis concipitur : « In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Ego Joannes, voluntate Dei Squillacinæ sedis episcopus, SS. Patrum præcedentium vestigia secutus, facta eorum et decreta religiosa volo imitari, et pro posse meo conservare inviolata. Monasterium ergo, quod dicitur S. Maria de Turri, cui præest venerabilis pater Bruno, liberum esse laudo, assero, et confirmo, qua libertate a Rogerio comite est fundatum, et a B. PP. Urbano donatum, et ab antecessore meo bonæ memoriæ Theodoro episcopo confirmatum. Noverint ergo fideles quique et amatores veritatis, præfatum monasterium, insuper locum illum, qui Arsafia dicitur, de quo præfatum monasterium dotatum est, cum omnibus pertinentiis suis et cum omnibus hominibus, tam de clero, quam de populo, quos ad præsens supradictum monasterium habet, vel in posterum habiturum est, et extraneis quoque omnibus, qui in potestate habitant, vel sunt habitaturi, hac libertate donatum : nec ego, nec quilibet successorum meorum ullum episcopale jus ibi habeat, absque communi spontanea voluntate fratrum præ-

dicti monasterii. Consecrationes, ordinationes, a quo potissimum episcopo consequantur longe vel prope, et non sit qui prohibeat. Decimæ eorum ipsis sint. Offensa subjectorum et correctio ad eos respiciant. Hæc, quæ diximus, auctoritate et privilegio mei antecessoris Theodori, natione Græci, confirmata sunt. Hæc et nos privilegio præsentis et auctoritate, quam a Deo consecuti sumus, testificamur, confirmamus, et nec mihi ipsi quandoque aliter, quod absit! sapienti, vel alicui successorum meorum hæc violare liceat. Si quis igitur pertinaciter hanc sententiam nostram, veraciter prolatam, scriptam, signatamque in signum stabilitatis, ingenio vel potentia delere studuerit, deleatur et ipse de libro viventium. Assentientibus vero et defendentibus pax et vita cum vivente et regnante in sæcula sæculorum. Amen. »

650. Diploma hoc seu privilegium, quod nullas, neque initio, neque in fine notas chronicas sibi hic adjunctas exhibet, anno 1098, indict. 6, septimo idus Maii seu nona mensis hujus die datum notari affirmat Carthusianus anonymus, e ejus illud, ut jam monui, Annalium Carthusiensium libro quarto hactenus non vulgato communicatum mecum fuit. Verum notasne illas chronicas in ipso, quod sibi præluxit, privilegii illius seu autographo seu exemplari, an alicubi, invenerit, non edicit. Hinc primo an instrumentum illud anno 1098 datum vere fuisset, hæsi dubius, donec eandem ei epocham ab Ughello tom. IX Italiae sacræ col. 427 assignari comperi. Verum, etsi quidem diplomati isti seu beneficii, per id Sancto collatis, Ughello et laudatus Carthusianus anonymus eundem annum, uti etiam indicationem, assignent, in mense tamen, quo id dari contigerit, nentiquam consonant. Hic enim, ut jam docui, nona Maii die, ille contra nona Martii die privilegium datum affirmat. Ast debetne ob id discriminis monumentum illud antiquum pro suspecto haberi? Camillus Peregrinus in adnotationibus, quas ad Lupi Protospate chronicon ad annum 1098 adjecit, ita observat: « Mensem Martium pro Maio sæpe alias suppositum, manifestum est; idque ex ea forte occasione natum, quod, nomina propria cum sub Nortmannorum ætate capitalibus tantummodo litteris depictis compendiarentur, Martius mensis, sic descriptus; pro Maio a recentioribus librariis sæpe numero est acceptus. Sicut in Calendario antiqui etiam Breviarii Campani, in quo festum S. Potentianæ virginis perperam notatur ad diem 19 Martii, quod colitur 19 Maii. » Forte itaque mensis, quo Joannis de Nicephoro privilegium, supra huc transcriptum, S. Brunoni datum fuerit, littera capitali M primitus duntaxat fuerit expressus, hincque id librariorum seu describentium alii quidem mense Maio, alii contra mense Martio datum notarint.

651. Jam vero, cum res ita habeat, non est sane cur antiquum illud monumentum, quod mense Maio

a Carthusiano anonymo laudato, Martio contra ab Ughello datum notatur, pro suspecto habeatur, etsi interim hinc fiat, ut, utro mense datum reipsa fuerit, determinari haud queat. Atque ita quidem ut existimem, etiam facit, tum quod nihil omnino aliud, unde diploma illi seu privilegium suspectum utamque reddatur, usquam occurrat, tum quod reipsa a Joanne de Nicephoro, Squillacensi episcopo, datum fuisse S. Brunoni diploma seu privilegium, fidem faciat diploma aliud, quo, quod ab eo fuerat concessum, Urbanus II papa confirmavit. Labet et illud, quod non minus quam præcedens ad Sanctum nostrum spectet, ex Ughello, apud quem tom. IX Italiae sacræ col. 427 et seq. exstat, huc transferre. Ita habet: « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis Brunoni et Lanvino salutem et apostolicam benedictionem. Quia igitur nostri officii interest, servorum Dei quieti et commodis, prout in Domino possederit, providere, petitionibus vestris, filii in Christo carissimi ac reverendissimi, clementer annuimus. Per hujus igitur apostolici privilegii paginam apostolica auctoritate concedimus, et firmam et stabilem et in perpetuum permansuram confirmamus donationem terrarum, quæ vobis datæ sunt in Squillacensi territorio, et conscriptæ et determinatæ et designatæ per terminos certos a dilecto nostro filio R. comite, et, Joanne confratre nostro, Squillacensi episcopo, concedente, et confirmata.

652. « Quocirca prædicta auctoritate præcipimus, statuimus et ea, quæ vobis concessa sunt, licentia interdiciamus, ut a die in antea neque comiti ipsi, neque alicui hæredum suorum supradictam vestram donationem et hanc nostram confirmationem violare vel deactare liceat. Neque de his, quæ confirmamus, aliqua re intromittat personam sine vestra voluntate, quatenus omnipotentis Dei speculationi mentibus liberis insistatis, et ad ejus faciei dulcedinem, ipso præstante, pervenire valeatis. Si qua vero persona aut hæres comitis ipsam violaverit, nisi ad condignam venerit satisfactionem, eum honoris vel officii sui periculo subjacere decernimus, et a Christo ac ecclesie corpore segregatus atque in æterno examine districtè subiaceat ultioni sine intermissione et remedio; conservantibus autem pie a Deo et misericordia ejus præsentibus et futuris sæculis conservetur. Amen. Si vero tam legalis comes, aut ejus hæres addere aliquid huic voluerit donationi, sub hac nostra confirmatione ratum esse statuimus.

Urbanus catholicæ Eccl. episcopus.

Ego Rainerius card. subscripsi.

Ego Joannes card. SS.

Ego Alphannus Salernitanus archiepisc. SS.

Ego Amatus capellanus et sacerdos SS.

Ego Dis Capellanus SS.

Ego Constantinus Catacensis episc. SS.

Datum Salerni mense Septembri, indict. 6, anno ab Incarnatione Dominica 1098. »

653. Ruinartius in Urbani II papæ Vita, narrato pontificis hujus cum Rogerio, Calabriae et Siciliae comite, post Capuam mense Junio anni 1098, uti infra probabo, a principe illo expugnatam, in urbe Salernitana congressu, pag. 299 ad eundem annum 1098 ita memorat: « Paulo post id tempus, d' e scilicet 20 Julii sequentis pontifex ad alterius Rogerii nempe ducis Apuliae, et Alfani archiepiscopi preces insigae privilegium Salernitanæ ecclesiæ concessit, collato ei primatu in duas metropoles, Compsanam et Acherontinam, quæ olim ipsi jure metropolitico subjectæ fuerant. Data est bulla die 13 Kalendas Augusti anno 1099, ut præferunt ejus exemplaria, sed qui a mense Martio anni præcedentis inchoandus est, ut ad præsentem annum revocari possit. At indictio 4, quæ ibi apponitur, excusari nequit, nisi error in amanuenses rejiciatur. Locus hic esset de altero Urbani rescripto agendi, quo in gratiam ejusdem ecclesiæ privilegia Cavensis monasterii revocantur, si datum Romæ non diceretur, et indictio 7, quam præfert, huic anno convenire posset. De eo inferius. At sincerum omnino et penitus indubium est illud, quod mense Septembris hujus anni (1098 nempe) Urbanus sancto Brunoni, Carthusianorum parenti, qui tunc in Squillacensi eremo morabatur, concessit, ad ei confirmanda et asserenda omnia lona, quæ a Rogerio comite et Joanne, Squillacensi episcopo, ipsius monasterio collata fuerant. Illud datum est Salerni hoc anno (1098 nimirum, ut jam monui) mense Septembris, indictione 6; unde conjicimus, Urbanum ea in urbe usque ad Barensæ concilium, quod dicto anno 1098 mense Octobri celebratum fuit, permansisse. »

654. Hæc de supra recitato, quod Urbanus papa S. Brunoni concessit, diplomate Ruinartius. Atque ex his quidem habemus, anno 1098 Salerni, quo loco et anno diploma datum notatur, Urbanum existisse; ut forte, cum civitas illa a Turritana eremo non admodum sit remota, Sanctus noster, cujus ac Lanvini petitione sese, quod jam recitavi, privilegium dedisse pontifex innuit, Salernum sese ad hunc cum Lanvino tunc contulerit, Barensique concilio, haud dudum post datum privilegium celebrato, interfuerit; quod vero ad notas chronicas, quibus privilegium pontificium signatur, pertinet, cum Urbanus II papa, quemadmodum num. 569 docui, indictione Casarea seu Constantiniana usus sit, hujusque generis indictio septima, non sexta, a vigesima quarta Septembris anni 1098 die usque ad eundem Septembris anni sequentis diem fuerit in cursu, consequens est ut privilegium pontificium, utpote anno 1098, indictione sexta menseque Septembris notatum, mense hoc ad vigesimam quartam diem nondum provento datum fuerit.

§ XXXIX. Sanctus comitem Rogerium præsentissimo periculo per visionem, qua hujus illum monet, in obsidione Capuana liberat, novumque hac occasione, quo plurimu ei bona Rogerius confert, diploma obtinet.

655. Inter omnia diplomata, quæ Sanctus sive a co-

mite Rogerio, sive ab aliis quibuscumque in Turritana in Calabria eremi favorem impetravit, nullum est illustrius magisque a scriptoribus celebratum, quam quod Capuanæ obsidionis occasione ab illo principe anno, uti infra probabo, 1099 obtinuit. Accidit, inquit Gaufridus Malaterra Historiæ Siculæ lib. iv, cap. 26, « ut Ricardus Juvenis, Jordanis principis filius, princeps et ipse Aversæ, defuncto patre orbis, pusillus superstes, fraude Longobardorum urbe Capuana injuste jam dudum privatus, cum jam ad intelligibilem ætatem pervenisset, damnum sibi illatum videns et dolens, ac de auctoribus ultionem petere disponens, ad sibi consanguineum comitem (Calabriæ nempe et Siciliae Rogerium) prudentes viros supplex illorum (supple mittit,) ut sibi auxilium laturus accelerare non differat cum servitio suo. » Comes consanguinei sui legatione motus non exiguum collegit exercitum, hocque in illius supplicis in Campaniam adducto, et cum Rogerii ducis, cujus patruus erat, ac Richardi Aversani principis, cognati sui, copiis conjuncto Capuam, uti infra docebo, anno 1098 obsedit ac expugnavit. Verum obsidionis tempore magnum comes incurrit periculum. Sergius Græcus, quem ducentis nationis Græcæ armigeris præfecerat, pecunia cum Capuanis pactus erat, sese eis, quo noctis tempore in Rogerii exercitum ex improvise irrumperet, itaque eum cædere ac comitem ipsum necare possent, aditum aperturum. Nox jam aderat, qua effectum sortitura erat proditio, Capuanorumque copiæ, ut, quod cum hisce Sergius pactus erat, exsequerentur, paratæ adstabant, cum S. Bruno seu potius ex dicendis, facientibus id hujus meritis ac precibus, sub Brunonis habitu ac specie angelus comiti in somnis apparuit, imminentisque periculi eum commouit. Comes hinc timore percussus, itaque expergefactus milites excitavit ad arma, structas sibi insidias dissipavit, hostes fugavit, perlocos proditionis reos cepit, Capuamque haud dudum post subegit.

656. Ilac porro ad felicem exitum expeditione perducta, primo se Salernum, ubi cum eo Urbanus II papa colloquium habuit, atque aliquanto temporis spatio fuit versatus, ac deinde Squillacium in Calabriam contulit. Cumque ibi quatuordecim dierum spatio adversa valetudine laboraret, S. Bruno, quo eum in morbi molestiis consolaretur, ad amantissimum sui principem, quatuor aliis religiosis eremi Calabrinæ incolis sibi adjunctis, venit. Comes sanctum Virum benignissime de more excepit, eique, quod sui etiam absens in obsidione Capuana curam gessisset, summas gratias egit, multa ei grati animi ergo dona offerens. Verum hæc Bruno, qui non se, sed angelum, principibus tempore bellæ adstantem, in obsidione Capuana comiti apparuisse, asseverabat, noluit accipere. Attamen, cum postea Sanctus aliqua saltem a comite sibi donari consensisset, dato hic diplomate Turritanæ eremi possessiones auctiores longe, quam ante fuissent, redidit, militesque proditionis Capuanæ reos, quos secum

ex hac Squillacium morte plectendos duxerat, vitæ tamen, Sancto nostro intercedente, donarat. et Turritanæque eremo in servitutem perpetuam tradidit. Constant hæc omnia partim ex Gaufrido Malaterra cap. proxime cit. et duobus seqq., partim ex ipso, quod, dicta bellica expeditione finita, Sancto nostro Rogerius comes dedit, diplomate. Ac id quidem tum hac de causa, tum quod a Puteano, Blomenvenna, Surio in contextis a se S. Brunonis Vitis, Baronio in Annalibus ecclesiasticis, Summontio in Neapolitani regni Historia, aliisque fere omnibus scriptoribus, a quibus memoratur, ex parte duntaxat exhibeatur, integrum e Morkensii recensione § præsentis, additis etiam ad calcem, quæ commode in id hic notari poterunt, lectoris oculis subjicere; definitionem autem temporis, tum quo datum illud fuerit, tum quo obsidio Capuana acciderit ac proin S. Bruno, comiti Rogerio in somnis apparens, imminenti periculo eum eripuerit, in § sequentem, ne alioquin præsens in nimiam molem excrecat, differre est visum.

637. Sic itaque monumentum illud habet: « In nomine Dei æterni et Salvatoris nostri Jesu Christi. Anno ab Incarnatione ejusdem millesimo nonagesimo octavo, indictione sexta, gloriosus rex David spiritu præventus: « Narrabo, inquit, omnia mirabilia tua, » propter quod ego Rogerius divina misericordia comes Calabriae et Siciliae notum [*al. nota*] esse volo omnibus fidelibus Christianis beneficia quæ mihi peccatori concessit Deus orationibus reverendi viri F. Brunonis, piissimi Patris Fratrum qui habitant in ecclesiis sanctæ Mariæ de eremo, et sancti protomartyris Stephani, quæ sitæ sunt in terra mea inter oppidum quod dicitur Stilum, et Arenam. Cum essem in obsidione Capuæ Kalendis Martii, et præfecissem Sergium natione Græcum principem supra ducentos aruigeros nationis suæ, et exercitus excubiarum magistrum, qui satanica suasionem præventus principi Capuæ, promittenti auri non modicam quantitatem, ad invadendum me meumque exercitum, noctu aditum est pollicitus se præbere. Nox proditionis advenit et princeps Capuæ ejusque exercitus juxta promissum est paratus ad arma, dumque me sopori dedissem, interjecto aliquanto noctis spatio, adstitit cubili meo quidam senex reverendi vultus, scissis vestibus non valens lachrymas continere. Cui cum in visu dicerem, quæ causa ploratus et lacrymarum, visus est mihi durius lacrymari. Iterato quærenti mihi, quis esset ploratus? Sic ait: Fleo animas Christianorum, teque cum illis; sed exurgens quantocius arma sume, si liberare te Deus permiserit, et tuorum animas pugnantium. Hic per totum mihi videbatur, velut si esset per omnia venerabilis pater Bruno.

638. « Expergefactus sum cum terrore grandi, pro visione pavescens, illico sumpsit arma, clamans et militibus ut armati equos ascenderent, visionem, si vera esset, satagens comprobare. Ad quem strepi-

um et clangorem fugientes impius Sergius, ejusque sequaces subsecuti sunt principem Capuæ, sperantes in dictam civitatem confugium sese habituros; ceperunt autem milites inter vulneratos et sanos centum et sexaginta duos a quibus visionem fore veram probavimus. Reversus sum, Deo volente, vicissimo nono Julii mensis Squillacium, post habitam Capuæ civitatem, ubi fui per quindenam continuam infirmatus; venit vero ad me jam dictus venerabilis pater Bruno, cum quatuor de fratribus suis, qui me sanctis devotisque colloquiis consolati sunt; cui reverendo viro, et visionem retuli, et humiles egi gratias, quod me etiam absente curam in suis orationibus habuisset. Qui se humilians asseruit, non ipsum fore [*al. fuisse*], quem credidi, sed angelum Dei, qui stat pro principibus tempore belli. Rogari quoque humiliter, ut pro Dei amore in terra Squillacii sumere dignaretur largos redditus, quos donabam; renuens ille recipere, dicebat quod ad hoc domum sui patris, meamque dimiserat, ut a mundi rebus extraneus deserviret libere Deo suo. Hic fuerat in tota mea domo, quasi primus et magnus. Tandem vix cum eo impetrare potui, ut gratis acquiesceret sumere modicum munus meum.

639. « Donavi autem eidem patri Brunoni, ejusque successoribus ad habendum in perpetuum absque temporali servitio monasterium S. Jacobi de Nuntauro [*al. Mentauro*] cum castro, quod est subius dictum monasterium, antiquitus constructum et castrum ligneum situm in cacumine montis versus mare qui mons per directum fabricati castrum descendit, quod castrum Belvider a loci incolis nuncupatur, et casale S. Mariæ, quod est ad ripam dicti montis inter Orientem et Meridiem; domum etiam meam, quæ Buttarium dicitur, cum Buttis, quæ in ea domo sunt, quæ fuerunt Roberti Guiscardi fratris mei, et dedit mihi Rogerius dux, carissimus nepos meus. Casalia Mentabri, et Oliviani, et Gasparinam, ubi antiquitus casale fuerat, cum omnibus pertinentiis eorumdem, sicut hic divisæ scribuntur: videlicet a terra Coxani etc., (descriptionem terminorum terræ hujus, quod, ut ait, nihil ad rem suam faceret, hic omisit Morkensius) et omnia autem quæcumque intra [*al. infra*] hos sunt terminos, tam vasallos, qui in dictis casalibus habitant nunc, quam qui habitaturi sunt, tui juris, tuorumque Fratrum tibi succedentium, pater Bruno, esse concedo. Concedo etiam, ut recommendatos habeas tu, et successores tui, tam de comitatu Calabriae et Siciliae, quam extra undecunque sint. Habitationes casalium tui, successoribusque tuis, quandocunque volueritis, commutare licebit et etiam monasterium ipsum S. Jacobi, quod donavi, et omnia in eadem, et de eadem terra facere, quæ ego facere potui, cum licebat.

640. « Nemini inter has divisas licebit aliquid proprium suum dicere, vel habere, cum omnibus, qui inibi possessiones habebant, voluntarium et cambium dederim satis gratum, cui terras, cui denarios, quibusdam vero, quia villani erant, perpetuas liber-

tales. Multæ intra [al., infra] has divisas terræ sunt, quæ ad te, pater Bruno, spectant, et successores tuos, quas cum Arsaia dedi majori ecclesiæ vestræ tempore dedicationis ipsius. Nullus intra [al., infra] has divisas aviare, venari, aut in mari piscari audeat sine dictorum fratrum consensu, et de iis omnibus dicti fratres habeant jura tua, pascua sumere sive glandes, ligna incidere, aquas divertere, forestas habere, vel prata: nec quisquam omnino in iis terris contra facere, vel venire, occasione alicujus consuetudinis, prætextu nobilis vel baronis aut abeis, sive vasallis, sive villanis, eorum, tam illorum, qui sunt, quam quos habituri sunt, aut recommendatis aliquid exigere servitii temporalis; nec eosdem vasallos, vel villanos cogere, ut communitates habeant cum terra Squillacii, aut Severeti, vel casalium eorumdem; sed in solida libertate, et ipsorum fratrum usus, et dominium proserventur ad perpetuos habituros. Et in mari juxta terminos, quos taxavi, jus omne habebunt, quod et ego habui temporibus retractis.

641. « Ad petitionem fratris Lanvini hic jussi apponi terminos casalis Arunchi, et tenimenti sui, quod ab antiquo pertinet ad Arsaïam. Dedi etiam eidem patri Brunoni, et successoribus suis viridarium sancti Nicolai, quod proprium tenebam in manu mea. Dedi etiam eidem hæreditatem Calogerici villani mei, qui mortuus fuerat sine lingua et filiis, et vasallos et villanos in eodem casali commorantes, et in eadem libertate et usu tranquillo, quo sunt, et alia loca superius condonata, et per meam voluntatem liberata ab omni jugo servili tam ad dictos fratres, quam ad vasallos, recommendatos, et villanos omnique libertate gaudebunt in isto loco, qui Arunchum dicitur, et omnibus locis, qui conjungi valeant, his divisis, quos, Deo volente, habituri sunt, seu villanos, tam dominis et fidelibus Christianis, quam in locis scriptis superius, gaudere ipsos prævidi. Dono quoque tibi patri Brunoni, et successoribus tuis in perpetuum meum molendinum, et fullonem, quæ sunt subtus Squillacium juxta fontem, qui dicitur Alexi, sub omni libertate et immunitate, ut nemini teneamini pro eisdem, nec mihi, nec successoribus meis. Ab ipsa mea flomaria possitis totam aquam assumere, et positionem aquæ ductus molendini et fullonis, in ipsa terra mea, si volueritis in melius commutare, absque contradictione aliqua hominis alicujus, et mea, et successorum meorum, et de aquis, quæ in terra vestra sunt, omne beneficium faciatis ad vestræ arbitrium voluntatis.

642. « Dono etiam tibi patri Brunoni, et successoribus tuis in servos perpetuos et villanos centum duodecim lineas servorum et villanorum eorumque filios in perpetuum ubicunque sint, et morentur, cum omnibus bonis eorum, quos ad tui tuorumque successorum obsequia reservavi, qui inventi sunt apud obsidionem. Capuæ in proditionis consortio Sergii pestilentis. Hos morti obnoxios in reversione mea Squillacium servaveram, diversis mortibus pu-

niendos, sed tuis postulationibus liberatos, filiosque eorum, tibi, et successoribus tuis obligo, et filios filiorum in æternum servos perpetuos, et villanos ad beatæ Mariæ et protomartyris Stephani personalem et perpetuam servitutem. Insuper concedo ad petitionem tuam, frater Lanvine, quod animalia vestrorum vasallorum, recommendatorum et villanorum per tenimenta terrarum et locorum circum adjacentium libere pasci possint, et per omnia mea nemora glandes habere. Hoc privilegium scriptum est secundo mensis Augusti, anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo nono, indictione septima, per manus Fulconis capellani mei, apud Squillacium in capella Sancti Mathæi, præsentem et confirmante venerabili, et sanctissimo patre Joanne Squillacensis sedis episcopo, residente ibi juxta fores Ecclesiæ et concedente Adelaide comitissa conjugæ mea, residentibus quoque mecum et testibus hujus donationis Rodulpho comite de Lorotello nepote meo, Guilielmo de Altavilla, Odone Bono-markisio; Josberto de Luciac, Borello Malgerio filio meo, Malduitho Berengerio, Niello de Ferlit, Ricardo de Treveris, Rodulpho Pain evin, Huberto de Solma, Renaldo de Chincham, Roberto de Cuculo, Ermenfredo capellano de S. Mathæo, Roberto de Layna stratigoto villæ, Blasilio protospatario, Theodoro Manchino.

643. « Nullus contra hanc voluntariam donationem meam et desideratam præsumat in aliquo minimo, vel magno aliquid facere, vel dicere, si quidem, si fuerit rusticus, vel Burgensis, curiam meam, si quid ipse habuerit, habituram credat de rebus mobilibus, et nihilominus ipsis fratribus decem auri libras persolvat, et eorum fratrum damna si quæ perpersi fuerint, de illorum malefactorum bonis restituentur, si accusatus fuerit, et convictus. Quod si miles aut baro, ducentas auri libras persolvat successorum meorum curiæ, sive meæ; quod si tantum non habuerit, ejus mobilia omnia mea erunt, et eisdem fratribus, nisi satisfecerit condigne, quinquaginta libras auri persolvat. Nec mihi, nec successoribus meis de omnibus, quæ libere per me data sunt, liceat in antea aliquid innovare, facere, vel contradicere in aliquo parvo vel magno. Quod si ego, quod absit, aliquando, vel successores mei contrarium fecerimus, in aliquo parvo vel magno, in omnibus supradictis iram sempiterni Dei, et beatæ Mariæ, et beati protomartyris Stephani incurramus. Et isdem pater Joannes episcopus ad petitionem meam contra tales in majori ejus ecclesiâ omni præsentem populo, et istis, qui supradicti sunt, testibus anathema gravissimum promulgavit; conservantibus autem communionem sanctorum, et meritum bonum a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Amen, Amen, Amen.

« ✕ Rogerius Comes.

« ✕ Adelais Comitissa.

« ✕ Guilielmus de Altavilla.

- ✕ Rodolphus Comes de Lorotello.
- ✕ Odo Bonus Markisius,
- ✕ Jnsbertus de Luciacio.
- ✕ Niellus de Ferlit.
- ✕ Malgerius Filius Comitis Rogerii.
- ✕ Rodolphus Pain evm.
- ✕ Ricardus de Treveris.

• ✕ Ego Fulco domini Rogerii Capellanus de mandato ejus hoc privilegium scripsi, et subscripsi. »

644. Tale est amplissimum illud juxta ac celeberrimum, cujus autographo bullam plumbeam esse appensam, Mörkensius ad calcem notat, privilegium seu diploma, S. Brunoni a comite Rogerio, cum ejus, sibi apparentis, monitu ac meritis liberatum sese præsentissimo periculo in obsidione Capuana fuisse non ambigeret, concessum. Nunc in id quædam observanda, ac in primis quidem in visionem, qua, S. Brunonem aut certe senem, qui sanctum hunc virum facie totiusque corporis habitu referret, in somno a se visum, monentemque auditum fuisse, Rogerius comes affirmat. Ut id eo, quo convenit, modo præstem, suffecerit fere, tantum hic recitasse, quæ huc spectantia anonymus Annalium Carthusiensium libri quarti hactenus non vulgati auctor in litteras misit, quæque iterum, ex Operis hujus Vallis-Dei exemplari descripta, Carthusianus Parisiensis sæpissime laudatus mecum communicavit. Sic itaque ille ordinis Carthusiensis annalista habet: « Ex apparitione S. Brunonis (comiti Rogerio factæ) quæstio oriri potest, an vere S. Bruno comiti Rogerio apparuerit. quoniam ipsum comitem post reditum ab obsidione (adi num. 638 diploma nunc jam transcriptum) infirmum conveniens præsentialiter negavit, se ipsum fuisse, qui apparuit, sed angelum Dei, qui adstat principi tempore belli, ut legitur in priori (jam recitato scilicet) diplomate: utrum hoc S. Bruno ex humilitate dixerit, an ex rei veritate, resolvi potest ex eis, quæ scribunt (lib. nempe De cura pro mortuis cap. 10 et seq., et lib. De spiritu et anima cap. 29) S. Augustinus et post eum (lib. vii videlicet, cap. 35 De offic. mort.) Durandus, dicentes, quia viventes plerumque apparent in somnis dormientibus, dum ipsi se nesciunt apparere, et ab eis, qui hoc somniaverunt, audiunt dicentibus, quod

645. Ita ille, ei recte quidem, quantum apparet. Cum porro hisce diplomatis recitati verbis: « Nota esse volo beneficia, quæ mihi concessit Deus ora-

A tionibus R. yiri F. Brunonis, piissimi Patris Fratrum, qui habitant in ecclesiis sanctæ Mariæ de eremo et sancti Stephani protomartyris, » ecclesiarum duarum, scilicet S. Mariæ de eremo et S. Stephani protomartyris, veluti si essent, uti etiam ex jam dictis vere fuerunt, duo monasteria diversa, mentio fiat, hisque ambobus S. Bruno præfuisse innuatur, ita in illa observat: « Quamvis S. Bruno dicatur Pater fratrum utriusque Ecclesiæ, id tamen intelligendum est tantum de suprema auctoritate, quam in utraque habebat, tanquam patriarcha; nam Lanvinus in altero (quod scilicet anno 1101 datum fuit infraque recitabitur) diplomate dicitur prior S. Stephani. « Ad petitionem, » inquit, « Rogerius F. Lanvini « prioris ecclesiæ S. Stephani, » Attamen bona, a Rogerio concessa, utrisque communia erant. Hoc patet ex priori (jam dato nimirum) diplomate, in quo Rogerius conjuratores, « et filios filiorum » (eorum videlicet) « in æternum servos perpetuos et villanos « ad beatæ Mariæ et S. Stephani protomartyris personalem et perpetuum servitutum concedit. » Ceterum, cum in transcripto diplomate monasterii S. Jacobi de Mentauro, a Rogerio S. Brunoni ejusque discipulis collati, principisque Capuani, cui Rogerium Sergius prodere voluit, mentio occurrat, tam principis hujus, quam monasterii S. Jacobi de Mentauro notitiam qualemcumque idem etiam auctor suppeditat. Ac de principe quidem sic scribit: « Nomen principis Capuæ, « cui Sergius ad invadendum Rogerium aditum noctu est pollicitus se « præbere, » non potuisse apud scriptores inveniri, fatetur Michael monachus in Sanctuario Capuano, a se edito anno 1630; sed in recognitione sui Operis, anno 1637 facta, nomen dat hujus hactenus ignoti principis: » Ignoratum, inquit mihi principis nomen tandem cognitum: D. Camillus Tutinus, Neapolitanus antiquitatum indagator, asservat Chronicon « ms., in quo legitur, Landonem, Theani comitem, « ex genere principum Longobardorum, electum « fuisse a Capuanis in principem, ejecto Richardi « filio. » At vero, cum princeps, qui a Capuanis ejectus fuit, non Richardi, sed Jordani, ut Malaterra lib. iv, cap. 26 docet, filius fuerit, contra ac in Chronico illo ms., apud Tutinum asservato, legitur, suspectum mihi hoc apparet, ac proin facere non potest, ut, Landonem fuisse Capuanorum principem, cui Rogerium tradere voluerit Sergius, pro certo habeam.

646. Quod modo ad monasterium S. Jacobi de Mentauro pertinet, ita de hoc laudatus Ordo Carthusiensis annalista observat: « Monasterium S. Jacobi de Mentauro, a Rogerio concessum S. Brunoni, juxta notas nostri Constantii est grangia, que modo dicitur S. Anna, in qua sub initium recuperationis hujus Carthusiæ aquas conversus assidue morabatur. Ibidem post mortem S. Brunonis Lanvinus quosdam monachos, vitæ eremiticæ minus idoneos, cum licentia pontificis constituit, qui cœnobiticam vitam agerent, ut suo loco dicemus. » Atque

id etiam, quod hic postea se dicturum spondet laudatus Annalium Carthusiensium auctor, re etiam ipsa ad annum 1114 executus est, ita ibidem scribens : « Quod autem pertinet ad res Carthusienses in Calabria, hoc anno (1114 videlicet) Lanvinus, cum juxta licentiam anno elapso a Paschali (summo pontifice) obtentam, multos non solum e gentibus, sed etiam ex longinquis partibus, ut loquuntur bullæ pontificiæ, ad vitam eremiticam recepisset, cernens, quosdam ex eis minus ad eam aptos esse, decrevit aliud monasterium constituere, in quo saltem cœnobitice conversarentur. Id ille sapienter excogitavit; cum enim juxta Regulam, a sancto Patriarcha non scriptis, sed viva voce traditam, ea tantum conditione inter nos reciperetur novitius, « ut, si forte nostrum requireret aut nollet tolerare propositum, « ad sæculum nequaquam rediret, sed aliquod potius aliud religionis genus, quod ferre posset, « acciperet. » Sic honori et saluti consulebatur egredientis novitii, qui ex eremo statim ad cœnobium transmeare poterat. Utriusque monasterii curam magister eremi habebat, et qui cœnobitis præerat sub nomine præpositi vel decani, vel etiam prioris, eidem magistro, tanquam supremo priori, morem gerebat juxta decretum summi pontificis Paschalis, a quo sequentes litteras Lanvinus in hunc finem obtinuit. Paschalis episcopus servus servorum Dei, » etc.

647. Hæc laudatus Annalista anonymus; alia porro fere non sunt, quæ in transcriptum Rogerii comitis diploma observanda hic sint; posset quidem quidpiam præterea notari in verba, quibus, Sanctum aliquandiu in Rogerii comitis domo commemoratum esse, in instrumento illo innuitur; verum de hisce num. 571 et seq. actum jam satis est, uti etiam num. 586 et seq. de Malgerio, qui in diplomatis et contextu et subscriptionibus « comitis Rogerii filius » vocatur, nec tamen filius ejus seu legitimus seu nothus existit. Quod vero pertinet ad alios, qui diplomati aut subscribuntur, aut donationi, per hoc factæ, testes interfuisse in instrumenti ejusdem contextu memorantur, Rodulphus comes de Lorotelle, quem in hoc « nepotem suum » Rogerius comes vocat, patruum hunc, uti e Cangio in Annotationibus in Annam Comnenam pag. 238 et seq. facile intelliges, verosimiliter habuit; e reliquis autem, quorum aliqui aliis etiam jam datis Rogerii comitis diplomatis subscribuntur, non pauci instrumentis nonnullis publicis, apud Rocchum Pirrum in Sicilia sacra exstantibus atque a Rogerio comite datis, subscripti etiam, uti quisque, qui hæc consulere voluerit, deprehendet, reperiuntur; quod hic saltem, cum distinctam singulorum notitiam dare non possim, juxta notasse. Cæterum, ne Commentarius, qui mole sua modum jam fere excedit, absque necessitate adhuc crescat, quid quæque in diplomate hic dato occurrentia vocabula barbara significant, non expono; atque ita tum ad hoc, tum ad alia Sancto nostro concessa diplomata faciendum haud

A gravate duxi, quod a studioso lectore vocabulorum illorum significatio, tum in Indicibus nostris onomasticis, tum in Cangii mediæ et infimæ Latinitatis Glossario, facile inveniri queat

§ XL. Quo tempore Rogerius comes Capuam obsiderit, et an eodem anno, quo id accidit, diploma, quod, civitate hac subacta, Brunoni hic princeps contulit, datum fuerit.

648. Quo tempore a comite Rogerio Capuam obsideri contigerit, ipsemet nos hic princeps in proxime huc transcripto, quod S. Brunoni concessit, diplomate sat aperte docet. Etenim hujus initio ita loquitur : « In nomine Dei æterni et Salvatoris nostri Jesu Christi. Anno ab Incarnatione ejusdem millesimo nonagesimo octavo, Indictione sexta, gloriosus rex David, Spiritu Sancto præventus, « Narrabo, » inquit, « omnia mirabilia tua. » Propter quod ego Rogerius, divina misericordia comes Calabriae et Siciliae, nota esse volo omnibus fidelibus Christianis beneficia, quæ mihi peccatori concessit Deus orationibus reverendi viri F. Brunonis, piissimi patris fratrum, qui habitant in ecclesiis sanctæ Mariæ de eremo, et S. protomartyris Stephani, quæ site sunt in terra mea inter oppidum quod dicitur Stylum et Arenam, cum essem in obsidione Capuæ Kalendis Martii et præfocissem Sergium, natione Græcum, principem super ducentos armigeros nationis suæ, et exercitus excubiarum magistrum, etc. » Hisce autem, sese anno 1098 in Capuæ obsidione fuisse, significat. Etenim verba omnia, quæ inter duas hasce voces « Indictione sexta, » et alias hasce « cum essem in obsidione Capuæ » interjiciuntur, pro præfatiuncula duntaxat, parenthesi inclusa, debent haberi, ita ut sensus sit, « Anno ab Incarnatione ejusdem (Jesu Christi) 1098, Indictione sexta... cum essem in obsidione Capuæ Kalendis Martii. » Ita autumo, primo quidem, quod in altero diplomate, infra huc transcribendo annoque 1101 dato, ipsemet Rogerius comes, obsidionem Capuanam anno 1098 contigisse, apertissime indicet hisce verbis : « Hæc sunt nomina eorum, ... qui inventi sunt in obsidione civitatis Capuæ Kalendis Martii, Incarnationis Domini anno 1098, indictione sexta, quos ego Rogerius, etc. » Deinde vero quod in dicto diplomate, in cujus epocham præsentis § inquirendum, annus, quo hoc datum sit, per annum 1098 designari non possit, cum id Sancto ex dicendis comes Rogerius ante annum, qui obsidionem Capuanam ac proin oblatam in hac principi Isti Sancti apparitionem, proxime excepit, non impertierit, annoque 1098 bellicam hanc expeditionem contigisse, aliunde constet, uti jam nunc probare aggredior.

649. Lupus Protospata auctor synchronus, qui, quod bene notandum, annum more Græcorum a Septembri inchoat, apud Muratorium tom. V rerum Italicarum scriptorum pag. 47 sic scribit : « Anno 1098 mense Octobris apparuit stella cometes... et hoc anno comprehensa est Capua a Rogerio comite

mense Martii. » At vero Michael monachus in Sanctuario Capuano, diploma, de quo hic disserimus, e cameræ regie actis integrum exscriptum, legendum sibi traditum fuisse, præfatus, ita scribit : « Lupus Protospata editus a P. D. Antonio Carraciolo scribit, annum 1098 fuisse Capuæ obsidionis annum ; sed non est recedendum a computatione Baronii, qui juxta Gaufredi narrationem obsidionis annum notat 1097; cui anonymus Cassinensis, cum eodem Protospata impressus, consentit; imo et hoc privilegium astipulatur. En Rogerius ab obsidione Squillacium redit vicesima nona Julii. Idem secunda Augusti privilegium hoc sancto Bruoni concedit. At quia inter privilegii concessionem et Rogerii reditum multi intercedunt dies, præsertim illi quindecim, per quos Rogerius (adi num. 638) infirmatur, a sancto Brunone visitur, de facienda donatione tractat, idcirco Julius et Augustus, nominati menses, ad eundem annum pertinere non possunt, sed Julius cum sua vicesima nona est anni 1097, et Augustus cum sua secunda die est anni 1098. » Hactenus ille : et recte quidem, mensem Julium, quo Squillacium ab obsidione Capuana reversus est comes Rogerius mensemque Augustum, quo diploma datum notatur, ad duos annos diversos spectare, affirmat; comes enim, uti ipsemet (adi iterum num. 638) in diplomate docet, vicesima nona Julii Squillacium rediit; diploma vero secunda Augusti die datum signatur; ut, si comitis reditus, et diplomatis concessio ad diversos annos non spectarent, hanc inter et illum tres duntaxat dies intercessissent; quod, uti ex ipsiusmet diplomatis contextu (videbis de novo eundem num. 638) apparet, verosimile non est.

650. Verum, etsi quidem recte, ut jam dictum, mensem Julium, quo Squillacium comes Rogerius ab obsidione Capuana rediit, mensemque Augustum, quo diploma percelebre Sancto dedit, ad duos annos diversos laudatus scriptor referat, Capuanam tamen obsidionem contra apertum Lupi Protospatæ testimonium anno 1097 cum Baronio, a quo non recedendum pronuntiat, perperam innectit ob Gaufredi Malaterræ, scriptoris pariter synchroni, auctoritatem. Etenim, etsi quidem in Sicula Scriptoris hujus Historia lib. iv, cap. 26 verba, quibus obsidio illa anno 1097 non obscure consignatur, occurrant, ea tamen Malaterræ non sunt, certoque, quam eventui isti Lupus Protospata proxime huc transcriptis verbis præstituit, epocha retinenda est. Duo hæc asserta ex jam nunc dicendis patescent. A posteriori ævi veritate epochæ, quam obsidioni Capuanæ Lupus Protospata, anno 1098 eam illigans, assignat, demonstrandæ duco initium. Romualdus Salernitanus, auctor suppar, in Chronico de cruce siglatis Christianis, bellum in Oriente contra infideles gerentibus, sic scribit : « Ceperunt Antiochiam, civitatem famosissimam, in anno Incarnati Verbi millesimo nonagesimo octavo, Indict. vi ; » ac deinde, nonnullis, quæ huc non faciunt, interpositis,

subjungit : « Ipso quoque anno, eadem Indictione, Rogerius dux una cum Rogerio Siciliæ comite urbem Capuanam obsedit, et quadragesimo die ejus obsidionis acquisitam eam Riccardo principi reddidit. » Reponi quidem hic potest, in notis chronicis, quibus Romualdus rerum, quas narrat, tempus determinat, errores sæpenumero cubare; verum, etsi id ita sit, id tamen fere; ut Romualdi opus expendenti palam fiet, locum duntaxat obtinet, dum characteres chronicos compendio per numeros, litterasve, numerorum locum tenentes exprimit; expugnata autem a Christianis Antiochiæ annu 1098, quo etiam a duce Rogerio, ejusque patruo comite Rogerio Capuam fuisse obsessam, memoriæ prodit, non compendio per numeros, litterasve numerorum locum tenentes, sed per voces integras designat, vereque fuisse a Christianis anno, ut notat, 1098 Antiochiam expugnatam, apud omnes in confesso est; ut proinde, cum in anno 1098, quo id factum, signat, non erret, errare etiam censendus non sit, dum eodem loco obsidionem Capuanam eidem anno 1098 affigit.

651. Verum res hæc secus habeat, parvique faciendum hic sit Romualdi testimonium, Capuanam equidem obsidionem ab hoc scriptore et Lupo Protospata anno 1098 recte consignari, Eadmerus, qui non tantum obsidionis illius tempore floruit, verum etiam ei præsens adfuit, indubitatum facit. Hic S. Anselmo, Cantuariensi archiepiscopo, ut toto vitæ tempore, ita etiam anno 1097 ex Anglia Romam discedenti ac deinde ad Rogerium, Apuliæ, Calabriæ et Siciliæ ducem, in castris ante Capuam obsessam existentem, properanti comes adhæsit assiduus, illiusque, uti apud nos tom. II Aprilis, pag. 865 videre licet, non tantum vitam in duos libros divisam contexuit, verum etiam a Seldeno typis vulgatos ac deinde in præfatum operis nostri tomum illatos historiæ Novorum in Anglia sex libros, quorum quatuor prioribus res quoque, ad eundem sanctum Canthuariensem archiepiscopum spectantes, ac nominatum dictum iter ejus Romanum, atque ad ducem Rogerium ante Capuam accessum complexus est; hujus autem historiæ apud nos lib. II, cap. 2. num. 19 in fine, postquam, qui tandem post multas molestias Anselmus Romam adeundi facultatem a rege anglie impetravit, lectorem edocuit, subiungit : « Anno ab Incarnatione Filii Dei millesimo nonagesimo septimo acta sunt hæc, feria quinta, quæ fuit Idus Octobris; » ac deinde, nonnullis, quæ haud dudum post quintam decimam Octobris diem anno hæc verbis assignato gesta fuere, interjectis, sancti illius antistitis iter, Romam versus susceptum, enarrat; ut proinde hoc ille eodem anno 1097 indubiesit aggressus. Porro Anselmus in itinere illo, uti partim ex ejus vitæ, ab Eadmero ex dictis pariter conscriptæ atque in præfatum operis nostri tomum illatæ lib. II, cap. 4, partim e dictæ historiæ, quæ eundem Eadmerum auctorem habet, lib. II, cap. 2 et seq. intelligitur, natalitium

Christi festivitatem cum sancto Hugone abbate Clu-
niaci celebravit, inde Lugdunum progressus est,
hincque iter prosecutus, cum Segusio ignotus trans-
iisset, apud sanctum Michaelē de Clusa in Pede-
montio passionis ac resurrectionis Dominicæ solemp-
nia celebravit, feliciterque Guibertinorum, quæ
paratæ ei erant, evitatis insidiis, Romam tandem
haud dudum post pervenit.

652. Porro, diebus decem Romæ transactis, in-
vitatus a Joanne, suo olim apud Beccum discipulo,
tunc vero abbate Sancti Salvatoris prope Telesium,
urbem in terra laboris, ad eum divertit; cum autem
ab hoc in villam monasterii sui, nomine Sclaviam,
in vicino monte sitam, ductus fuisset, ibique ali-
quanto temporis spatio degisset, ad ducem Rogerium
accessit, qui, in casiris ante Capuam obsessam tunc
versans, insignemque viri sanctitatem edoctus, eum,
ut ad se veniret, invitarat. Ita fere quantum ad
substantiam, ut jam monui, Eadmerus, partim in
conscripta a se S. Anselmi Vita, partim in Novorum
Angliæ Historia locis supra cit. Jam vero cum
Anselmus, teste Eadmero, auctore ex dictis syn-
chronis, sanctumque hunc antistitem in itinere illo
comitato, anno 1097, mense Octobri ex Angliâ Ro-
mam versus iter arripuerit, eoque haud dudum post
resurrectionis Dominicæ festum, quod anni 1097
Octobrem proxime exceperit, appulerit, nec multo
post ad Rogerium ducem, qui una cum patruo suo
comite Rogerio, cognatoque Richardo Capuam tunc
obsidebat, accesserit, ex iis sane, quæ Anselmus,
auctor omni exceptione hic major, memoriæ
prodit, consecrarium est, ut Capua anno 1098
anni dubio procul fuerit obsessa. Atque hoc
primum, quod hic ostendendum erat, alterum est,
ut verba, quibus in Sicula Gaufridi Malaterræ histo-
ria, Capuæ obsidionem, qua durante, S. Bruno comiti
Rogerio apparuit, imminente periculo eum
eripuit, anno 1097 contigisse indicatur, scriptoris
huius non esse, probatum nunc dem. Verba illa ita
habent: « Anno Dominicæ Incarnationis 1097 ibi
(in castris nempe ante Capuam obsessam) se im-
prægnavit comitissa Adelaia de comite Rogerio; »
hæc autem, ut ante me Peregrinus in suis ad lupi
protospatæ Chronicon recte observavit, glossula
dumtaxat sunt, ab otioso adnotatore ad paginæ oram
adscripta, et ex hac deinde in ipsum auctoris tex-
tum ab imperito librario translata.

653. Id sic ostendo: Malaterra Historiæ Siculæ
libro iv, cap. 26 sub finem sic habet: « Ipse autem
comes (Rogerius scilicet) omni diliculo ante lucem
surgens, utrumque exercitum, pontem transeundo
« (quem nempe, » ut laudatus Peregrinus loco cit.
notat, « super Vulturnum construxerat, ut suo
« exercitui, et ducis Rogerii principisque Richardi
« communis, facilisque pateret via, qui trans flumen
« ad septentrionem Capuam obsidebant) » invisens,
utrum attentis essent ad excubias, visum ibat. Porro
ipsi rubore perfundebantur, quod juvenes ipsi et
ad quos peculiariter negotium attinebat, signiores

A forent comite profectionis ætatis, et corporis pla-
garum laborumque asperitatis viro vigilantiore exi-
stente. Nam et ab omni exercitu ejus vigilantia admi-
rationi erat, omnesque in ejus exemplo vigilantiores
reddebantur. » Ita hactenus textus, qui Malaterræ
extra omnem controversiam est; huic autem, quæ
dictum libri quarti cap. 26 terminant, quæque an
Malaterræ sint, hic quærimus, recitata num. præ-
ced. de imprægnata ante Capuam Adelaia verba
proxime subduntur, ac deinde sequitur caput 27,
quod ita inchoatur: « Cum ista aguntur, papa Urbanus
colloquium ducis et comitis desiderans a Roma
progrediens, Capuam, ubi obsessionem tenebant,
venit. » Tale est, quod historiæ Siculæ libri quarti
caput 27 apud Malaterram habet, initium; verum
B quis non videt, per verba de imprægnata in castris
ante Capuam Adelaia, quæ hoc inter et Malaterræ
genuinum, quem jam recitavi, quemque caput
proxime præcedens suppeditat, textum interjiciuntur,
continentem scriptoris hujus narrationem perturba-
tam reddi ac divisam? Quod cum ita sit, nec vitiosus
adeo in narrandis rebus modus in Malaterram quadræ
videatur, verba illa non ipsi, sed inepto adnotatori,
ut jam dixi, attribuenda sunt. Ut res certior eva-
dat, juverit eam alio adhuc argumento firmasse.

654. Malaterra in præfatione lib. ii operis sui,
seu historiæ Siculæ a se conscriptæ, temporum sese
annorumque ordinem in narrando servaturum polli-
citus, id ipsum sese facturum, lib. iv, cap. 18 ejus-
dem operis iterum profitetur; postquam autem tem-
porum annorumque in narrando ordini ita sese bis
obstrinxit, eodem libro quarto, cujus cap. 18 hanc
sibi obligationem secundo imposuit, cap. 25 narrat,
qui comes Rogerius filiam Hungarorum regi in ma-
trimonium dederit, eamque ab Henrico, Leocastrensi
episcopo, anno 1097, mense Maio in Pannoniam
itinere maritimo duci curavit. En ipsa ejus
verba: « Anno itaque, inquit, Incarnationis mille-
simo nonagesimo septimo, apparatis, quæ neces-
saria erant, mense Maio cum trecentis militibus
usque Thermas conducere facit (comes Rogerius
filiam suam) Henricum Leocastrensem episcopum et
quosdam de fidelibus suis, abinde maritimo cursu
usque Pannoniam cum puella procedere faciens,
D qui, navibus apparatis puellam cum multis sponsa-
libus intromittentes, velis vento commissis, pro-
spera aura flante per æquora feruntur usque dum in
portum Albæ, qui juris regum Ungarorum est, im-
pune applicant. » Hæc, quæ anno 1097 partim
mense Maio, partim paulo serius gesta sunt, dicto
lib. iv cap. 25 Malaterra; qui autem comes Roge-
rius a Richardo, principe Aversano et a Rogerio
duce consanguineis suis, ut suppetias eis adversus
Capuanos, Richardo rebelles, ferret, missa etiam ad
eum a Rogerio duce uxore sua, rogatus fuerit, cap.
proxime seq. exponit, ac deinde eodem cap. sub-
jungit: « Comes autem pietate consanguinei princi-
pis et multis verbis ducissæ, sibi a duce delegatæ,
legatione deprecatoris et humilitate exponentis il-

lectus et persuasus, exercitum, qualem nunquam antea habuisse dignoscitur, ab omni Sicilia et Calabria forti imperio conflato, prima hebdomada Aprilis secunda pace Pharum transiens illorsum (versus Capuam nempe seu, quibus suppetias laturus ibat, versus Richardum, Aversanum principem, et Rogerium ducem) accelerat.

655. Hæc loco cit. Malaterra, ibidem etiam mox tradens, qui Rogerius, cum Pharum mense Aprili trajecisset, per Calabriam et Apuliam exercitum duxerit, ducem Rogerium in via obvium habuerit, Pentecosten prope flumen, « Sabatum » seu, uti ipse scribit, « Sabbatum » vocatum, celebrarit, ac castra tandem ad Capuam posuerit, hæcque urbem una cum duce Rogerio et Richardo principe Aversano obsederit; cum autem, postquam, quod anno 1097 mense Maio gestum fuerat, narravit, scriptor ille, qui sese temporum annorumque ordinem in narrando servare profleat, ea omnia, uti ex jam dictis liquet, in litteras mittat, oportet, ut secundum ipsamet narrationem ejus et Aprilis, quo Pharum comes Rogerius trajecit et Pentecoste, quam prope flumen Sabatum celebravit, ipsumque adeo etiam tempus, quo brevi post castra ad Capuam posuit, urbemque hanc obsedit, non ad annum 1097, sed ad proxime subsequentem spectent. Et vero, nisi ita res habeat, Malaterra secum ipsemet pugnare erit dicendus; cum enim, uti ex dictis narrat, comes Rogerius, postquam Pharum mense Aprili trajecisset, Pentecostenque prope flumen Sabatum celebrasset, Capuam obsederit, si Aprilis ille cum anno 1097, quo Pascha quinta Aprilis ac proinde Pentecosten vigesima quarta Maii celebrari contigit fuerit conjunctus, consequens erit, ut dicti, anni 1097 mense Maio comes Rogerius partim in Calabria aut certe Apulia, partim in castris ante Capuam existerit. Atqui Malaterra hunc principem eo ipso anno et mense neque in Calabria Apuliave, neque in castris ante Capuam, sed in Sicilia præsentem facit, libro IV scilicet, cap. 25, ut jam docui, memoriæ prodens, abs illo, in Sicilia, uti ex eorum, quæ ibidem scribit, contextu liquet, tunc existente, e regione hac filiam suam in Pannoniam matrimonio regni hujus regi conjungendam, eodem anno ac mense sub Henrici Leocastrensis episcopi ductu maritimo itinere missam fuisse.

656. Jam vero, cum hæc ita habeant, ne Malaterra, quem, quæ sese interpugnent, scripsisse, nemo dixerit, Rogerium comitem, quem toto mense Maio anni 1097 præsentem in Sicilia facit, eo ipso mense in Apulia et in castris ante Capuam, a Sicilia procul dissitis, præsentem sistere sit dicendus, necesse omnino est, ut mensis Aprilis, quo Rogerius comes, ut scriptor ille narrat, Pharum trajecit, Pentecoste, quam prope flumen Sabatum celebravit, tempusque, quo brevi post Capuam obsedit, non ad annum 1097, sed ad proxime sequentem etiam secundum ipsum Malaterram spectarint. Hinc porro jam consequitur, ut hic scriptor obsidionem Capuanam non alio,

A quam Lupus Protospata, anno consignet, ac proin, ut vel verba de imprægnata anno 1097 in castris ante Capuam Adalasia supra huc transcripta Malaterræ non sint, vel ut, si ipsi, non autem inepto adnotatori, debeant attribui, error in annum 1097, quo illa afficiuntur, librorum vitio oscitantive irreperit, proque anno illo annus 1098 debeat substitui. Porro Pagius in criticis, Malaterram, a quo obsidionem Capuanam anno 1097 consignari, ob memorata verba de imprægnata ante Capuam Adalasia arbitrabatur, cum Lupo Protospata, qui eandem obsidionem anno 1098 innectit, in concordiam adducere volens, fuisse anno 1097 Capuam obsideri coeptam, annoque demum 1098, ad mensem Maium provecto, expugnatam astruxit. Verum, cum ex jam dictis non anno 1097, ut nonnulli ob verba de imprægnata anno illo ante Capuam Adalasia persuasum sibi habuere, sed anno 1098 Capuanam obsidionem accidisse, ipsemet Malaterra tradat, scriptor ille corrigendus est.

657. Quod si enim ipso standum foret, consecarium esset, ut pluribus mensibus Capuana obsidio tenerit; hoc autem a vero alienum esse constat, tum ex Malaterra, qui Rogerium comitem anno 1098 prope flumen Sabatum Pentecosten, quæ anno isto in sextam decimam Maii incidit, celebrasse, tunc demum exercitum Capuæ obsidendæ admovisse, nec diu admodum post urbem illam delitione accepisse, partim lib. IV, cap. cit., partim, quæ hoc proxime excipiunt, cap. 27, et duobus seqq. docet, tum etiam ex Romualdo Salernitano et monacho Cassinensi anonymo, ab Antonio Caracciolo primum ac deinde a Camillo-Peregrinio luce publica donato tandemque a Muratorio, additis etiam posterioris hujus editoris Annotationibus, una cum Lupo Protospata in tomum V rerum Italicarum scriptorum illato; qui ambo Capuam quadragesimo obsidionis die deditionem fecisse, seu a duce Rogerio patruoque ejus comite Rogerio subactam fuisse, in chronicis suis diserte tradunt, prior quidem verbis num. 650 huc transcriptis, posterior vero hisce sequentibus: « Dux Rogerius cum comite Rogerio Capuam per quadraginta dies obsidentes receperunt, et Richardo Jordani filio restituerunt. » Istæ quidem ad annum 1097, unde pro obsidione Capuana anno huic affigenda non nemo forte arguat, in codice Cassinensi 47, e quo monachi illius anonymi Chronicon a Caracciolo primum fuit editum, apud hunc et Muratorium referuntur; verum Peregrinius in hunc codicis illius locum ita observat: « De more annum anticipat Codex XLVII, et ex eo editus. Non sic codex CXCIX, in quo ista sub anno sunt 1098. » Ita ille: Capuæ autem, uti ex iis, quæ in suo ad Chronicon illud monito prævio observat, facile perspicies, obsidionem deditionemque in codice Cassinensi 47 ad annum 1097 referri, non laudato monacho anonymo, qui eodem circiter tempore, quo Capua fuit obsessa, floruit, sed librario recentiori, qui, quæ hic in litteras miserat, pro sua

arbitrio digesserit, annisque distinxerit, est adscribendum. Quod cum ita sit, nihil etiam contra opinionem, qua obsidionem Capuanam anno 1098 affligimus, e monacho illo anonymo habetur, manetque adeo a Lupo Protospata, qui hoc ipso anno bellicam illam Rogeriorum ducis et comitis expeditionem consignat, non esse recedendum.

658. Verum, etsi quidem ita quantum ad annum, quo hic scriptor Capuæ deditioem consignat, res habeat, aliter tamen de mense, cui eam affigit, censendum est. Etenim civitatem illam e mense Martio a comite Rogerio comprehensam aⁿnotat; id autem serius, quam anno 1098 ad mensem Martium provento, evenisse, liquet tum ex S. Anselmi, Canthuariensis archiepiscopi Vita, per Eadmerum conscripta, tum etiam ex Gaufrido Malaterra. Ut id ex dicta Anselmi vita constare, primo probem, Eadmerus in hac apud nos tom. II Aprilis pag. 886 et seq., Resurrectionis Dominicæ festum, quod anno 1098 in vigesimam octavam Martii incidit, se simul ac S. Anselmum in S. Michaelis cœnobio, in ditioe Pedemontana sito, celebrasse, Romam deinde advenisse, decem diebus ibidem transactis, in terram laboris ad S. Salvatoris monasterium, a cuius abbate, suo olim discipulo, amiceissime invitatus fuerat, divertisse, ac tandem ad Rogerium ducem, qui Capuam obsidebat, quique eum, ut ad se veniret, rogari jusserat, accessissimamque temporis spatium apud eum mansisse, memoriæ prodit. Jam vero, cum id ita sit, nec, si anno 1098 jam inde a Martio deditioem Capua fecisset, S. Anselmus, Canthuariensis archiepiscopus, qui ex jam dictis obsidioni Capuanæ aliquandiu interfuit, nullo modo ei, uti ex omnibus, e Sancti hujus antistitis vita modo adductis, quisque facile intelliget, interesse potuisset, sit sane ex hac, comiti Rogerio anno 1098 mense Martio Capuam sese non deditisse, omnino perspicuum. Nec minus id ex Malaterra manifestum efficitur. Cum enim, uti ex jam dictis scriptor hic memoriæ prodit Rogerius comes non prius, quam cum Pentecosten, quæ anno 1098 in sextam decimam Maii diem incidit, prope flumen Sabatum, celebrasset, Capuæ obsidendæ copias admoverit, ei enimvero civitatem hanc jam inde ab anni illius mense Martio delitam non fuisse, e Malaterra indubitatum est.

659. Ast, inquires, quis ergo pro Martio, quem orbis Capuanæ deditio Lupus Protospata assignat, mensis substituendus? Pagius in Criticis ad annum 1098, Henschenius in suis in Eadmeri Novorum Angliæ librum II, cap. 2 annotationibus, alique eruditi pro Maio pronuntiant; Peregrinus vero in suis in Lupum Protospatam annotationibus, an Junius etiam Martio in Protospatæ de Capuæ deditioe textu, supra huc transcripto, non possit substitui, subdubit. Ita enim ibidem scribit: « Capua itaque recuperata est, ut citius, extremo mense Maio, atque ingruente æstate, numerandi cum videantur qua-

A draginta dies obsidionis (a Romualdo scilicet, ut supra docui, et anonymo Cassinensi assignati) non ab accessu comitis, sed ab die, qua principes Richardus II, qui Aversam proximam urbem retinebat, Capuam solus circumvallaverat; nam alioquin receptam eam fuisse, dicendum est, mense Junii; quod equidem non recusaverim, si in Lupo mensis Martii restitui debeat Junii, non Maii. Verum enimvero mensem Martium pro Maio sæpe alias suppositum, manifestum est, idque ex ea forte occasione natum, quod nomina propria, cum sub Nortmannorum ætate capitalibus tantummodo litteris depictis compendiarentur, Martius mensis, sic descriptus, pro Maio a recentioribus librariis sæpenumero est acceptus. Sicut in Calendario antiqui etiam Breviarrii Campani, in quo festum S. Potentianæ virginis perperam notatur ad diem 19 Martii, quod colitur 19 Maii. »

660. Ita ille, non nihil quidem, ut jam monui, an pro mense Martio, quo in Lupi Protospatæ Chronico Capua capta narratur, reponendus sit Maius, subdubitans, simulque tamen in opinionem, quæ Martio Maium substitui omnino vult, magis propendens, hincque, ut eam tueatur, urbem Capuanam, cui obsidendæ exercitum suum certe ante decimam sextam Maii diem, uti ex supra dictis facile est colligere, Rogerius comes non admovit, a Richardo principe Aversano circumvallatam fuisse, et a tempore, quo hoc factum est, non autem ab eo, quo ad castra cum exercitu suo Rogerius comes primum accessit, quadraginta dies, quibus ex Romualdi Salernitani et anonymi Cassinensis, scriptorum supra laudatorum, testimonio, obsidio Capuana tenuit, numerandos esse, pronuntians. Verum Capuam nec ante comitis Rogerii adventum circumvallatam, nec, currente adhuc mense Maio, quo ad eam princeps is castra posuit, subactam fuisse, ex iis, quæ Malaterra Historiæ Siculæ lib. IV, cap. 26 et binis seqq. memoriæ prodit, concludendum apparet. Etenim Rogerius comes, uti ubidem is scriptor narrat, cum versus Apuliam e Calabria exercitum duceret, obvium sibi apud Liscum habuit ducem Rogerium, tractatuque sese inter habito, hic quidem Melfam, illa vero Beneventum versus movit exercitum; ut proinde, properante jam ad Capuam obsidendam comite Rogerio, ad civitatem hanc nondum castrametaretur ducis Rogerii exercitus, quo eam princeps Richardus, proprias ex dicendis, quibus id fecisset, copias sufficientes haud habens, circumvallatam jam tenere potuerit. Porro comes Rogerius, Benevento, cum aliquanto temporis spatium prope hanc urbem refecisset exercitum, movens, ad Sabatum fluvium castrametatus est, cumque ibi Pentecosten festum, anno illo, qui fuit ex supra dictis a Christi Nativitate 1098, in sextam decimam Maii diem incidens celebrasset, nec diu post, ut apparet, e legatis quos ad Capuanos miserat, nullo modo hosce vel pacis consilia admittere, vel cum principe Richardo

in gratiam velte redire, intellexisset, cum exercitu tandem Capuam obsesurus Capuanos fines est ingressus.

661. Audi modo, quæ præterea huc spectantia cap. 26 Malaterra suppeditat. « At, inquit de comite Rogerio, ubi legatis regredientibus, eos (Capuanos) nil moliri, sed prorsus in malitia sua superbe persistere audit, inde (a fluvio Sabato) commovens Capuanos fines pervadit, quo diluculo cum mille armatis exercitum præcedens ad urbem (Capuanam nempe) accedit, extractos plurimos militariter dejectos damnose ludificavit, multosque amplius læsisset, ni pulvis, equorum pedibus excitatus, et a vento condensissime agitatus, intercessisset. Sic ad castra sua reversus in crastinum cum toto exercitu urbi se viciniorē conferens a Meridiana plaga obsidione vallando a ripa Orientali usque ad Occidentalem cingit. » Cum ergo Capuani, uti ex his Malaterræ verbis intelligitur, in comitem Rogerium, qui ad eorum urbem, antequam exercitum suum ei advenisset, mille duntaxat militibus stipatus accesserat, armatam militum manum emisserint, circumvallatam Capuam tunc nondum fuisse, apparet. Ad hæc cum Malaterra comitem Rogerium, exercitu suo Capuæ jam admoto, ab orientali hanc occidentali que plaga cinxisse, verbis proxime recitatis tradat, hisque sequentia, « Dux autem et princeps cum suo exercitu ab aquilonari parte obsidentes urbem tendunt prægravari, » mox subjungat, inquirere videtur, Capuam eo ipso tempore, quo eam a meridionali et occidentali plaga comes Rogerius cinxit, a septentrionali plaga per ducem Rogerium et principem Richardum circumdatam primum fuisse; ut proinde illam hic ante comitis Rogerii accessum circumvallasse putandus non sit.

662. Et verò principi Richardo, ut id tum faceret, copiarum sufficientes fuisse non videntur. Præterquam enim, quod solam Aversam, parvumque civitati huic adjacentem terrarum tractum sub ditione sua teneret, Malaterra verbis jam nunc recitatis etiam hæc proxime adjungit: « Porro comes, cujus consilio omnes incedebant, quia sollicitior, quia prudentior in omnibus agendis vigilantia cura erat, pontem ex lignis erigens ita trans flumen (Vulturum nempe) ordinavit, ut suo exercitui et ducis, libero aditu patente, fieret transitus, sicque urbs ab utroque exercitu in tantum oppressa est, ut nulla ex parte arida vel liquida egrediendi tuto vel ingrediendi aditus pateret. » Hisce autem e verbis, utpote quibus Malaterra duos duntaxat exercitus, alterum Rogerio comiti, alterum Rogerio duci parentem, commemorat, colligendum apparet, paucas duntaxat copias principi Richardo, qui tamen, quas habebat, haud dubie omnes fere ad expeditionem illam, quod felix hujus successus maxime illius interesset, adduxerit, in ducis Rogerii exercitu fuisse, licet interim hic tam Richardi, quod nimirum aliquas saltem hic princeps copias in illo haberet, quam Rogerii ducis exercitus a Malaterra verbis

aliis supra huc transcriptis etiam vocetur. Jam vero, cum principi Richardo parum admodum, uti ex jam dictis videtur, a copiis fuerit prospectum, Capuam ante comitis Rogerii ad eam adventum ab illo, cui neque tum ex dictis ducis Rogerii exercitus aderat, circumvallatam, fuisse, parum verosimile apparet.

663. Hinc porro jam consequitur, ut verosimiliter Capuana obsidio tunc primum, cum urbi huic exercitum comes Rogerius admovisset, initium accepit, ac proin ut mense Maio, cum sic ex dictis ante sextam decimam mensis hujus diem inchoata non fuerit, diesque quadraginta tenuerit, ad exitum adducta non fuerit. Verum, demus etiam tantisper, a principe Richardo Capuam ante comitis Rogerii ad eum cum exercitu suo accessum circumvallatam fuisse, nec sic civitatem illam mense Maio ditionem fecisse, verosimile evadet. Cum enim, uti ex supra dictis liquet, comes Rogerius ad Sabatum fluvium a Benevento haud procul, sexta decima Maii die, in quam anno 1098 Pentecoste incidebat, cum exercitu suo substitit, hocque festum ibidem celebravit, nec statim post cum eodem inde movisse videatur, ad Capuam eum ante vigesimam Maii diem castra non posuisse, verosimillimum apparet; ut proinde, si urbs hæc, currente adhuc Maio, ditionem fecerit, consecrarium futurum sit, ut diebus duntaxat decem circiter obsidioni ejus interesse comes Rogerius potuerit. Verum diebus amplius decem bellicæ isti expeditioni principem illum ad fuisse, ex iis, quæ tum Malaterra Historiæ Siculæ lib. iv, cap. 26 et binis seq., tum Eadmerus in S. Anselmi Cantuariensis archiepiscopi Vita, apud nos tom. II Aprilis pag. 887, num. 45 et seq., memoriæ produnt, manifestum apparet. Ut quæ huc spectantia Malaterra loco cit. suppeditat, remque minus, quam quæ Eadmerus suggerit, dilucide evincunt, brevitate ergo omittam, posterioris duntaxat scriptoris hujus verba, nec nisi quæ huc potissimum faciunt, lubet transcribere.

664. Postquam itaque, S. Anselmum, ut ad ducem Apuliæ Rogerium, Capuana obsidione occupatum, ad quam expeditionem bellicam, ut ait, Rogerius Siciliæ comes multa Saracenoꝝum milia adduxerat, eique proinde tum intererat, sese conferre dignaretur, invitatum fuisse, paucis narravit, mox subdit: « Ascendimus, ivimus et plures in obsidione dies exegimus, remoti in tentoriis a frequentia et tumultu perstreptentis exercitus. Erat autem, ubi eramus, quædam ecclesiola penitus deserta et juxta ostium cisterna deasper dirupta, magnæ profunditatis hiatus sua diruptione prætendens. In qua ecclesiola velut in camera, pro velle conversabamur, tam quieti, quam operi in ea indulgentes, et ducem ipsum cum suis nobiscum singulis diebus, ut volebamus, in promptu habentes. Quadam vero nocte, cum in ea dormiremus, contigit Anselmum sui corporis necessitate silentio surgere, et, ne inquietemur, suo more lento pede ad ostium tendere. Quod

cum exisset, et immemor foveæ per tenebras in partem divertisset, in profundum cecidit clamosa voce cadendo dicens: Sancta Maria! Ad quem sonitum nos ac socii nostri, qui in tentoriis quiescebant, ex-pergefacti lectis proslivimus, accurrentes hominem in profundo vidimus, et præ timore simul et angustia cordis exanimati fere sumus. Quod ipse percipiens, mox levato capite, vultu jucundo, intuitu nobis innuit, nil læsionis sese perpeßum. Descendentes igitur quidam ex nostris ex altera parte ipsius præcipitii, qua via erat descendendi, eduxerunt eum a loco sanum omnino atque incolumem.

665. « Cum post hæc sedis apostolicæ pontifex Urbanus illo adventaret, ei ab Anselmo et principibus totius exercitus obviam itum esset, ingenti mundialis gloriæ pompa prosecutus ductus est in tentorium, quod juxta nos sibi cæteris excellentius constitutum erat. Sicque, donec civitas in deditio-nem transiit, obsidio illius dominum papam et Anselmum vicinos habuit, ita ut familia utrorumque magis videretur una, quam duæ, nec facile quivis declinaret ad papam, qui non diverteret ad Anselmum. Papa namque colebatur a cunctis, quemadmodum pater et pastor communis; Anselmus vero diligebatur ab omnibus, sicut homo mansuetus et mitis, et cui suo iudicio nihil debebatur a quovis. » Cum ergo, uti verbis hic jam recitatis Eadmerus docet, S. Anselmus, qui tunc, uti idem Eadmerus paulo ante tradidit, in S. Salvatoris prope Telesam monasterii villa Sclavja versabatur, a Rogerio duce, ut ad se ad castra ante Capuam veniret, invitatus fuerit, in hisce, quibus tum, teste iterum paulo post verba jam recitata Eadmero, comes Rogerius intererat, per plures dies fuerit moratus, post hæc ad eadem castra Urbanus Il papa accesserit, et cum Anselmo, donec obsidio deditioe urbis terminaretur, ibidem manserit, Eadmerus sane, dum hæc omnia, durante obsidione Capuana, præsentique comite Rogerio, accidisse tradit, diebus amplius decem obsidionem illam, cum ei jam præfatus comes interesset, tenuisse, omnino indicare videtur, maxime cum verbis proxime recitatis nonnulla etiam adjungat, quibus Anselmum, durante obsidione, in ducis comitisque castris frequenter fuisse, non obscure indicat. Jam vero, cum hæc ita habeant, diebus amplius decem Capuanæ obsidioni Rogerius comes verosimillime interfuerit, ac proin, dato etiam, illam ante hujus accessum inceptam jam fuisse, non fecisse tamen, mense Maio adhuc currente, Capuanos deditioem ex iis, quæ Eadmerus narrat, verosimillimum adhuc, ne dicam, indubitatum erit. Ad hæc, non verno, sed æstivo tempore Capuam fuisse subactam, Petrus Diaconus in Chronico Cassinensi lib. 17, cap. 10 docet, eique etiam Eadmerus, utpote S. Anselmum in villa Sclavia, e qua ad castra ante Capuam a duce Rogerio invitatus fuit, æstatis tempore esse versatum in sancti hujus antistitis apud nos Vita num. 43 tradens, suffragatur. Quare, cum Maium stricte loquendo æstivum tempus

A non complectatur, Capua hoc mense, stantibus iis, quæ Petrus Diaconus et Eadmerus scribunt, subacta haud fuerit.

666. Et hanc quidem civitatem, mense Maio adhuc currente, deditioem non fecisse, fusius hic operiosiusque probare volui, tum ut quam proxime fieri potest, apparitionis; qua comitem Rogerium præsentissimo periculo Sanctus, seu potius, ut supra dictum, sub hujus specie angelus exemit, tempus noscatur, tum ut pro Martio, cui Capuæ deditioem Lupus Protospata affigit, non Maium, sed Junium, aut etiam, quod tamen minus placet, Julium reponendum esse, pateat, sicque ob mensem, quo civitatis illius deditioem accidisse, Rogerii comitis diploma, ultimo huc transcriptum, exigit, suspectum id non habeatur. Cum enim, sese (adi num. 648) in Capuana obsidione « Kalendis Martii » exstitisse, Rogerius comes in illo affirmet, hicque certe, uti ex jam supra dictis liquet, ante sextam decimam Maii Capuæ obsidendæ exercitum non admoverit, seu, quod eodem recidit, in civitatis hujus obsidione non fuerit, sane pro Martio, cujus Kalendis seu prima die in obsidione Capuana sese exstitisse ait, non Maius, sed Junius aut forte etiam Julius debet substitui. Ne vero ob chronicum illum errorem instrumentum illud, velut spurium supposititiumque quis rejiciat, unde ortus is esse queat, reque etiam verosimiliter ortus sit, expono. Cum sub Nortmannorum ætate, ut Peregrinus in suis in Lupi Protospatæ Chronicon annotationibus supra docet, nomina propria capitalibus tantummodo litteris depictis compendiarentur, fieri potest, ut hoc modo mensis, quo, sese in Capuana obsidione exstitisse, Rogerius comes in dicto diplomate affirmat, tantummodo fuerit expressus, utque deinde, capitali illa littera, qua mensis iste erat expressus, vel vetustate in autographo exesa, vel casu quopiam detrita, librarius minus peritus, qui id describebat, eo loco, quo litteram, quam aut quod fere detrita esset, aut etiam præformæ singularitate legere non poterat, exstitisse aut adhuc existere animadvertibat, ad vocem « Kalendis, » ut sensum completeret, « Martii » adjecerit, ratus scilicet Lupi Protospatæ, cujus Chronicon forsitan legerat, auctoritate ac fide civitatem Capuanam, cujus obsidioni sese interfuisse, loco illo comitem Rogerium asseverare observabat. deditioem mense Martio fecisse.

667. At vero, inquires, etsi quidem modo jam exposito factum esse queat, ut error chronicus, supra notatus, in proxime recitatum Rogerii comitis diploma seu potius hujus sive apographum sive egraphum irreperit, id tamen vere ita factum esse, nullo argumento indiciove sat certo potest probari, Fateor, sic habet; verum si non illo, alio certe modo, quo in documenta etiam sincera seu potius horum egrapha errores illapsi noscuntur, memoratum errorem in instrumentum illud irrepsisse necesse est, cum equidem et nullo prorsus alio, quo pro suspecto, nedum pro certe spurio, haberi debeat.

vitio laboret, et a scriptoribus quam plurimis, tanquam genuinum ac sincerum, laudetur, nec ab ullo prorsus, quod sciam, rejiciatur. Restat modo, ut id non anno 1098, quo Capuam obsideri contigit; sed anno 1099, datum ostendam. Monumentum illud antiquum, seu potius, e quo id transcripsi, exstans in Chronologico-diplomatica de S. Brunone Mörkensis Diatriba ms. illius apographum ita sub finem habet: « Hoc privilegium scriptum est secundo mensis Augusti anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo nono, indictione septima; » fuit itaque, in ejus epocham hic inquirendum, diploma, non anno 1098, seu eodem anno, quo Capua fuit obsessa, sed anno, qui obsidionem hanc proxime exceperit, 1099 a comite Rogerio S. Brunoni concessum. Verum duos, qui nobis hic adversantur, scriptores probe eruditos invenio, Michaellem monachum supra adhuc laudatum et Camillum Peregrinum in suis ad Lupum Protospatam annotationibus. Ac prior quidem, etsi alio anno, quam quo Capua fuit obsessa, diplomata datum velit, id tamen, cum simul urbis hujus obsidionem anno 1097 accidisse contendat, anno 1098 datum putat; hæc autem ei sedet sententia, quod, ut ait, in diplomatibus exemplari, quod in actis cameræ regie asservatur, anno 1098 datum id fuisse, legerit. Verum sit ita: cum equidem idem instrumentum et secunda Augusti die et indictione septima etiam notari fateatur, errorem in laudato a se cameræ regie exemplari vel quantum ad annum, vel quantum ad indictionem cubare fateatur, necesse est.

668. Etenim ab anni 1097 prima Septembris die usque ad anni 1098 primam itidem Septembris diem indictio sexta, et a prima iterum hujus posterioris anni Septembris die usque ad primam itidem anni 1099 Septembris diem indictio septima cucurrit; ut proinde diplomatibus cameræ regie exemplar, quod Michaeli monacho legere datum fuit, quodque, ut ait, secunda Augusti anno 1098, indictione septima signatur, annum cum indictione non convenientem præferat, utque adeo, cum in notis chronicis esse corruptum, hinc constet, per sese annum nobis, quo ve e datum fuerit, certum atque indubitatum reddere non possit. Quod cum ita sit, Rogeriumque diploma secunda Augusti die ipsiusmet anni, cujus (adi num. 638) vigesima nona Julii die, ac proin tribus tantum diebus ante, Squillacium ex obsidione Capuana, anno ex dictis 1098 facta, advenerat, Brunoni impertisse, parum verosimile appareat, notis chronicis, quæ, quo tempore instrumentum illud datum seu scriptum fuerit, in hujus huc transcripto e Mörkensis Chronologico-diplomatica de S. Brunone Diatriba exemplari signant, standum puto, idque proinde anno, uti in hoc notatur 1099 datum fuisse. Verum, ut ad Camillum Peregrinum, qui Capuam anno 1098 a comite Rogerio, fuisse obsessam, eodemque anno diploma, de quo hic, Sancto nostro a principe illo concessum vult, jam veniam, hic in annotationibus, quas Lupi Pro-

tospatæ Chronico ad annum 1098 subnexuit, de diplomate, in cujus epocham hic inquiremus, sequentem scribit in modum: « At hoc ipso in diplomate aliud insidere mendum, legendumque in eo opinor, Rogerium reversum « Vigesima nona Julii mensis « Squillacium, » non Julii, « nisi mavis » nona « Julii, perhabita Capuæ civitate, et per quindenam « continuam fuisse ibidem infirmatum; » privilegiumque fecisse « die 2 Augusti anno ab Incarnatione Domini 1098 indictione vi » (male nonnulli edunt indictione vii) « confirmante Joanne Squillacensis sedis episcopo, residente juxta fores « ecclesiæ. »

669. « Nec cum viro docto sentiendum est, privilegium datum quidem in anno 1098, minime tamen Capuam obsessam, receptamque, ut Lupus perhibet, eodem anno, sed anno antecedenti, sicut habet Gaufridus Malaterra, qui ejusec obsidionis tempore « affirmat, ibi imprægnatam in anno 1097 comitis « sam Adelasiam de comite Rogerio; » haud, inquam, annus dati diplomatis ab anno Capuanæ obsidionis ærotantisque comitis Rogerii distinguendus videtur; nec comes ultroneam suam donationem post susceptum beneficium in annum sequentem distulisse, nulla interim exposita ejusmodi dilationis occasione, quæ sane nulla quin imo convenientissime dixerimus, non revoluto nec anniversario anno Rogerium rediisse Squillacium; sed cum primum e Capua illuc appulit ac per valetudinem valuit, præfatum privilegium indulgisse. » Ita hactenus Peregrinus diploma seu privilegium eo ipso anno, quo Capua a comite Rogerio fuit obsessa, eique reddita, S. Brunoni datum fuisse, idecirco, ut apparet, potissimum, ne dicam unice, contendens, quod, privilegium illud, Sancto nostro a comite Rogerio grati animi ergo, quod, eo apparente monenteque, gravissimum periculum ante Capuam evasisset, liberalissime concessum, anno amplius post beneficium acceptum integro a principe illo, in Brunonem optime affecto ac maxime benevolo, dilatatum fuisse, verosimile haud putarit, ita scilicet a imo comparatus, quod nullam comiti, ob quam in annum id differret, esse potuisse causam, crediderit, aut certe, quænam illi esse potuerit, haud compererit. Verum, etsi quidem comes eo ipso anno, quo ab obsidione Capuana rediit, privilegium illud amplissimum S. Brunoni impertiri paratissimus fuerit, reque etiam ipsa, si liberum id ei omnino fuisset, haud dubie impertisset, rationem tamen, ob quam id tunc non fecerit, ipsummet diploma seu privilegium suggerit.

670. Etenim in hoc Rogerius comes (adi num. 638) de se, cum primum ab obsidione Capuana Squillacium esset reversus, ita loquitur: « Rogavi quoque (S. Brunonem videlicet) humiliter, ut pro Dei amore in terra Squillacii sumere dignaretur largos redditus, quos donabam: renuens ille recipere dicebat, quod ad hoc domum sui Patris meamque dimiserat, ut a mundi rebus extraneus deser-

viret libere Deo suo. Hic fuerat in tota mea domo quasi primus et magnus. Tandem vix cum eo impetrare potui, ut gratis acquiesceret sumere modicum munus meum. » Quod itaque ipso anno 1098, quo Capua obsessa subactaque a comite Rogerio fuit, amplissimum, de quo hic nobis sermo, privilegium S. Brunoni concessum a comite Rogerio non fuerit, in causa fuit, non hic, sed ipsemet S. Bruno, qui nimirum donationes largissimas liberalissimasque, sibi tunc ab hoc principe oblatas, noluerit accipere, quique tandem, cum scilicet annus amplius integer a tempore, quo sibi a comite Rogerio donationes illæ Squillacii oblatae fuerant, esset elapsus, quamquam harum partem in se publico instrumento transcribi ægre consenserit. Quod si pro vigesima nona Julii die, quæ post captam Capuam Rogerius Squillacium in diplomate dicitur reversus, poni posset, ut Peregrinio placet, vigesima nona Junii, aut etiam nona Julii dies, neutiquam sane ipsum hoc instrumentum, quo minus anno 1098 datum crederetur, characteribus chronicis sibi inclusis obstaret; verum cum cubare in instrumentis antiquis errores, de quibus non omnino constat, admittendum non sit, nec in instrumento, de quo hic, vigesimam nonam Julii perperam notari alicunde constet, Peregrinio hac in re assentiri non possum, idque non ante annum 1099 datum ob rationes jam adductas existimo, maxime cum anno illo apud Surianum etiam signetur, ipseque etiam autographum eodem anno notatum, quemadmodum, quæ mecum Carthusianus Parisiensis sæpissime laudatus e quarti annalium Carthusiensium libri hactenus non vulgati, quod ad Vallis Dei Carthusiam spectat, exemplari communicavit, excerpta me docent, Severus a Neapoli invenerit. Nec est, quod adhuc opponas Rogerium comitem anno 1098 Squillacii existitisse, diplomaque, de quo jam disputatum, Squillacii etiam datum notari; quid ni enim Rogerius anno 1098, iterumque anno 1099 Squillacii esse potuerit?

§ XLI. *Ducem etiam Rogerium benevolum in se iterum Sanctus experitur, visitur a Landuino Carthusiæ Majoris priore, perque hunc, quem agre a se dimittit, ad Carthusiæ fratres litteras scribit. Hæc una cum litteris, ad Radulphum Viridem scriptis, hic producuntur.*

671. Non tantum post obsidionem Capuanam, in qua ex dictis præsentissimo periculo, facientibus id Sancti meritis, comes Rogerius fuerat liberatus, principem hunc de novo beneficium erga se sensit Sanctus noster; verum etiam, cujus ille patruus erat, Apuliæ, Calabriæ et Siciliæ ducem Rogerium. « Anno 1099, » inquit Surianus in suis ad conscriptam a Surio Sancti Vitam Annotationibus pag. 400, « Rogerius dux Apuliæ, Calabriæ et Siciliæ, anno ducatus sui XIV dedit ecclesiæ S. Mariæ, quæ in eremo sita est, loco, qui ab incolis Turris dicitur, villanos, quos apud Squillacium habebat, pro Dei amore et M. Brunonis, qui monasterio præerat, reverentia. Diplomati subscripserunt Rogerius, archi-

episcopus Regitanus; post quem Rogerius dux, Fallo Castanensis episcopus et papæ vicarius; Arnulphus Cusentinus archiepiscopus, Tustenus episc., *Guido Roberti ducis filius. » Donationem hanc memorat quoque in Historiæ Carthusiensis Prospectu pag. 14 Camillus Tutinus; verum, cum diploma, quo facta a Suriano traditur, ad manum non sit, plura de hac addere consultum non duco, ac proin ad alia progredior.

672. Surianus in suis in contextam a Surio S. Brunonis Vitam Annotationibus pag. 172 hæc Surii de Sancto verba « Crebro ad eos » (religiosos Carthusiæ Majoris incolas) scripsit, ita commentatur: « Cum... de die in diem differretur ejus (S. Brunonis nempe) reditus, mittitur ad eum Landuinus prior ex Carthusia, qui cum eo comitia quodammodo auspicaretur, et conferret de universalis Ordinis instituto. Et ille quidem magnis itineribus ad eum profectus cum eo contulit, quantum res et tempus patiebantur, cumque regredi cœpisset itinere, quo venerat, incidit in manus antipapæ, a quo cum nullis precibus aut minis adduci posset, ut legitimum pontificem negaret, in teterrimum carcerem conjectus est, ubi et extinctus est, veram in Christi vicarium testatus fidelitatem ad ultimum usque spiritum. » Ita ille; ac primo quidem Landuinum ad S. Brunonem in Calabriam venisse, litteræ, præsentis § recitandæ, quas per hunc, cum ad majorem Carthusiam reverteretur, ad suos in hac commemorantes discipulos Sanctus misit, indubitatum ipso statim sui initio faciunt. Quare elogii, quo a primorum quatuor Carthusiæ priorum Chronologo, sive ex dictis § I longe dignissimo, apud Labbeum tom. I Bibliothecæ novæ librorum mss. pag. 639 Landuinus ornatur, sequentia de secundo hoc Carthusiæ Majoris priore verba: « Qui cum ad magistrum Brunonem pergeret, incidit in manus Guiberti schismatici, » ita debent intelligi, ut simul Landuini ad S. Brunonem accessum, ejusdemque ab hoc reditum seu totum, quod sancti Patris sui visendi causa Landuinus confect, iter complectantur. Cum enim, uti idem Chronologus docet, Landuinus, in Guiberti antipapæ manus illapsus, in carcerem, in quo abiit, fuerit conjectus, consecrarium foret, ut ad Brunonem in Turritanam Calabriæ eremum non pervenerit, si, cum in itinere, ut sanctum Patrem suum inviseret, versus hanc esset, in manus Guiberti incidit, ut recitata laudati chronologi verba prima fronte significare videntur.

673. Quod autem ad causam, ob quam Landuinus longissimo periculosissimoque itinere ad Sanctum in Calabriam venerit, nunc spectat, id ille non tantum, ut cum sancto Patriarcha de communi vitæ, quod sequebantur, instituto conferret, verum etiam ut, si fieri quoquo modo posset, e Calabria ad Carthusiam sanctum Virum reduceret, verosimillime fecerit. Ita mihi persuasum habeo, tum quod Landuinus, aliique, qui sub eo in majori Carthusia vivebant, religiosi viri summe sancti Patris sui desiderio, uti ex dictis

de illorum, ob hujus absentiam e Carthusia recessu manifestum est, tenerentur, tum quod Sanctus scriptas ad hosce, quas, ut jam dixi, per Landuinum misit, infraque integras huc transcribam, litteras ita concludat: « De me, fratres, scitote, quoniam mihi unicum post Deum est desiderium veniendi ad vos et videndi vos. Et, quando potero, opere adimplebo, Deo adjuvante; » quibus e verbis apparet, Sanctum a suis Carthusiæ discipulis, aut si mavis, horum nomine a Landuino, ut ad hanc reverteretur, rogatum fuisse. Landuinum, ut reditum ad Carthusiam S. Brunoni suaderet, ad Turritanam Calabriæ eremum venisse Zanottius quoque in contexta a se sancti Patriarchæ Vita cap. 29 existimat; et recte quidem, uti ex jam dictis apparet; verum, quod addit de fratre converso ad Carthusiam antea cum litteris a Brunone e Calabria misso, cum quo isthuc revertente ad sanctum Patrem suum Landuinus sese contulerit, antiquo certæ fidei monumento nec ipse firmat nec ego firmare queo. Citat quidem, ut sæpe alias, in inferiori paginæ margine Monumenta Calabriæ mss.; verum quæ qualiaque illa sint, nusquam edicit. Imo vero ea, utpote, an quæ narrant, vera sint, dubitare sese, subinde indicans, pro certæ indubitataeque fidei documentis nec ipsemet habuisse videtur.

674. Verum, etsi id ita habeat, Landuinum tamen, ut pariter ibidem narrat, a S. Brunone amicissime fuisse exceptum, nemo est, qui revocet in dubium, uti etiam Sanctum inter et illum de Carthusianæ vitæ instituto fuisse tractatum. Silent quidem de hisce scriptores antiqui; verum præterquam quod horum, ut similia credantur, testimonium non requiratur, a Sancto cum Landuino de Carthusiensi instituto hujusque in Carthusia sectatoribus sermones habitos fuisse, fidem facit jam bis laudata epistola quam per revertentem ad Carthusiam Landuinum misit ad suos in hac commorantes discipulos. In ea enim, de religiosa horum Vita, disciplinæ rigore, sanctissime moribus sese nonnulla e Landuino intellexisse indicat, ut eam evolventi patescet. Nec minus ex eadem patescit, Landuinum a S. Brunone, non secus atque amantissimum filium a patre exceptum fuisse. En verba, quæ id manifestum faciunt. « Fratrem..., inquit Sanctus, Landuinum nobiscum detinere volui propter graves et crebras infirmitates nostras; sed quia sibi nihil sanum, nihil jucundum, nihil vitale et utile sine vobis reputat, non acquievit, protestans mihi in lacrymarum fonte pro vobis emanante, et suspiriis multis, quanti apud eum sitis, et quam perfecta charitate vos diligat. Unde coactionem nullam facere volui, ne ledere eum aut vos, quos charissimos pro merito virtutum vestrarum habeo. » Ita Sanctus: quis vero nunc summo amore ac benevolentia non excepisse arbitretur illum, quem apud se, gravibus jam assiduisque fere, ut verba recitata fidem faciunt, infirmitatibus conflictatum, tam libenter detinuisse? Verum Landuinus, utut benevole adeo ac amanter a

A sancto Patre exceptus, utque longiori temporis spatium apud eum in Turritana eremo commorari vellet, enixissime rogatus, dilectissimos sibi Carthusiæ incolas, ne diuturniori sua absentia eos affligeret, maluit revisere, nec illi revertendi ad hosce Sanctus, etsi id ex obedientiæ virtute, qua virum sibi tenebat obstrictum, facere potuisset, facultatem voluit negare.

675. Qua itaque Landuinum, ad se in Calabriam venientem, amoris ac benevolentia significatione exceperat, eadem illum a se dimisit, tradita ei, quam scripserat, quamque Landuinum, cum in Carthusiam redux esset, religiosis hujus incolis dare debebat, in manus epistola. Verum Landuinus, cum eadem, quæ ad Sanctum venerat, via Carthusiam repeteret, a B Guiberti antipapæ sectatoribus captus est, ab iisque, quod hunc pro legitimo Christi in terris vicario nollet agnoscere, in tetrum carcerem conjectus, in quo inedia consumptus occubuit. Præcipua, quæ huc spectant, primorum quatuor Carthusiæ priorum chronologi verba, supra jam recitata, iterum huc transcribo, quod ex his maxime innotescat tempus, quo circiter et S. Bruno jam memoratam epistolam scripserit, et Landuinus eum in Calabriæ eremo inviserit, postque a Guiberti asseclis captus diem extremum, eximio plane in sedem apostolicam fidei relicto exemplo, in carcere clausit. Illic itaque scriptor ille de Landuino scribit in modum: « Incidit in manus Guiberti schismatici, quod multum horrebat. Adversus cujus minas et promissiones, dolos et violentias, divina juvante gratia, modis omnibus perseveravit inflexus. Quem in suo defunctam errore lacrymabiliter planxit, adeo ut a circumstantibus argueretur, quod eum fletet, a cujus perversitate Ecclesiam suam Christi bonitas liberasset. Post ejus obitus septimum diem etiam ipse defunctus est, positusque in monasterio S. Andreae ad pedem montis Siraptis, cui vicinum est castrum, ubi captus in custodia tenebatur. » Landuinus ergo, uti hisce verbis scriptor ille, fide utique ex dictis dignissimus, indubitatum facit, septimo post Guiberti antipapæ obitum die e carcere, in quem, quod a legitimi Papæ partibus discedere non vellet, fuerat conjectus, ad Dominum migravit.

676. Quam ob rem, cum Guibertus antipapa, ut ad annum 1100 Pagius in Criticis ex Hugone Flavinacensi docet, anno 1100, concilio Valentino, quod hoc ipso anno 11 Kal. Octobris, id est, trigesima Septembris die inchoatum, brevique post finitum fuit, durante, vita functus sit, consequens est ut Landuinus, utpote qui septem duntaxat diebus Guiberto fuerit superstes, anno 1100, mense Octobri currente, vitam hanc mortalem cum immortali commutarit. Attamen Landuinus, uti e Chronologico-diplomatica Mörkensii de S. Brunone Diatriba disco, 14 Septembris obiisse, in Carthusiæ Menologio notatur. Et vero cum Hugonis Flavinacensis textus, e quo tempus, quo Guibertus pseudo-pontifex obierit, loco cit. Pagius delinuit, verbis hisce, « In spatio

temporis, quo Valentinense celebratum est concilium, obiit Wibertus, duntaxat constet, nescio, an Hugo ita nequeat intelligi, ut, Wibertum seu Guibertum antipapam eo circiter tempore, quo Valentinense celebratum fuit concilium, e vivis excessisse, significatum duntaxat voluerit; quod si autem Hugo ita queat intelligi, Guibertum septima Septembris die, quo scriptor ille cum Menologio Carthusiensi in concordiam adducatur, obiisse, erit dicendum. Ut sit, certum equidem ex dicto Hugonis Flaviniacensis textu est, Guibertum antipapam ac proin ex dictis etiam Landuinum anno 1100 obiisse, huncque, cum id acciit, ad Septembrem ut minimum fuisse provecum. Jam vero, cum id ita sit, consequens est ut certe serius, quam anno 1100, nec Landuinus S. Brunonem, in Turrutana Calabriae eremo commorantem, inviserit, nec hic per illum, e Calabria Carthusiam repetentem, epistolam plus semel jam memoratam ad religiosos hujus alumnos, amantissimosque suos discipulos miserit. Verum an hæc etiam ante eundem annum 1100 non evenere?

677. Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum 1099, num. 109, sic scribit: « Hoc anno Landuinus Majoris Carthusiæ prior ad Brunonem, in Calabria degentem, profectus est, tum ut eum inviseret, tum ut de variis instituti sui dubiis consuleret. Ejus adventus tam gratus ac jucundus fuit venerabili Patri, ut eum secum retinere tentaverit. Verum non tulit Landuinus fratres suos, quos in Majori Carthusia reliquerat et de suo reditu certiores fecerat, ejus præsentia et directione fraudari. Tam justo ejus proposito acquiescens Pater sanctus, eum a se decedere passus est, datis ad fratres Majoris Carthusiæ literis, quarum priorem partem huc asferre lubet. » Transcribit modo Mabillonius priorem litterarum, quas hic memorat, partem, ac deinde, postquam etiam, nonnullis interpositis, posteriorem earumdem partem recitavit, subjungit: « in fine » (litterarum scilicet, quarum verba non pauca in Opus suum intuli) « testatur Vir sanctus, unicū sibi post Deum esse desiderium eos revisendi et primo quoque tempore se id opere exsecuturum, si fieri possit. At neque Brunoni datum est in Galliam reverti, neque Landuino ipsi, qui in reditu a Guiberto antipapa comprehensus inflexusque ad ejus minas et promissiones, tandiu in carcere detentus est, quoad schismaticus superstes fuit, scilicet usque ad annum sequentem. » Existimavit itaque Mabillonius, anno 1099 et Landuinum ad S. Brunonem in Calabriam venisse, et, cum inde ad Carthusiam Majoram reverteretur, a Guiberto captum et in carcerem conjectum fuisse; ut adeo e scriptoris illius opinione etiam litteræ, per Landuinum ad Carthusiæ Majoris alumnos a Sancto missæ, in quarum epocham præcipue hic inquirendum, anno 1099 scriptæ fuerint.

678. Verum cum laudatus Mabillonius nullam plane, cur ita existimarit, rationem adducat in medium, annique 1100 menses octo, mensem hujus Septembrem, ante quem ex dictis Landuinus certe

A non obiit, prægressi, temporis spatium satis longum constituent, ut eo Landuinus S. Brunonem, in Calabriae eremo versantem, invisere, aliquandiu apud eum morari, ac in reditu deinde ad Carthusiam a Guiberto captus atque in carcerem conjectus inedia in hoc interire potuerit, dubium mihi admodum est, an nonne 1099, an sequentis initio Landuinus Brunonem inviserit, litterasque hic ad priores suos Carthusiæ discipulos per illum horum priorem, a se abeuntem, miserit. Quoquo modo interim res habeat, ea equidem vel anno 1099 vel proxime sequenti ac proin etiam non citius, quam anno 1099, facta esse, satis ex jam dictis liquet. Atque hinc est, cur, ne ab ordine chronico, quem quantum fieri commode potest, in rebus ad Sanctum spectantibus recensendis sequi statui, deflectam, agere hoc loco voluerim tum de Landuini ad Sanctum nostrum in Calabriam accessu, tum de epistola, quam, religionis hujus incolis tradendam, Landuino abeunti Vir sanctus dedit. Hæc porro, quamvis Landuino reverti in Galliam haud obtigerit, ad eorum tamen, quibus erat inscripta, manus pervenit, si Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores tom. IX, pag. 249, recte notent. Et sane recte eos notare, verosimile ex eo videtur, quod pretiosum illud monumentum ad posteros pervenerit. Integrum id cujus duas partes duntaxat Mabillonius in Benedictinos a se contextos Annales intulit, Sancti Opera, Coloniae Agrippinæ anno 1611 ac deinde iterum 1640 excusa, tom. III complexuntur, uti etiam Suriani in continuatam a Surio Brunonis Vitam Annotationes. Lubet illud ex hisce huc transferre.

679. Sic habet: « Fratribus suis unice dilectis in Christo F. Bruno salutem in Domino. Cognito rationabilis, et vere laudandæ disciplinæ vestræ inflexibili rigore, ex crebra ac dulci relatione beatissimi fratris nostri Landuini: nec non audito sancto amore vestro, et incessanti studio erga ea, quæ integritatis et honestatis, sunt exsultat spiritus meus in Domino. Vere enim exsulto et feror in laudem et gratiarum actiones Domino, et tamen amare suspiro. Exsulto quidem, ut justum est, pro incremento frugum virtutum vestrarum, me autem doleo et erubesco, inertem et sorordem jacere in sorde peccatorum meorum. Gaudete ergo, fratres mei charissimi, pro sorte beatitudinis vestræ, et pro larga manu gratiæ Dei in vos. Gaudete, quia evasistis fluctuantis mundi multimoda pericula et naufragia. Gaudete, quia quietam et tutam stationem portus secretioris obtinuistis, ad quem cum multi venire desiderant, multi quoque non nullo conatu contendant, non perveniunt tamen. Multi vero postquam potiti fuere, exclusi sunt, quoniam nulli eorum desuper concessum est.

680. « Ideo, fratres mei, certum ac probatum sit vobis, quod, quicumque optabili hoc usus est bono, si quocunque modo id amiserit, usque in finem dolebit, si quis respectus, vel cura salutis animæ suæ sibi fuerit. De vobis, dilectissimis fratribus meis

laicis, dico : Magnificat anima mea Dominum, quia A magnificentiam misericordiae suae super vos intueor secundum intimationem prioris vestri et Patris amantissimi, qui multum gloriatur pro vobis et gaudet. Gaudemus et nos, quoniam cum scientiae litterarum expertes sitis, potens Deus digito suo inscribit in cordibus vestris, non solum amorem, sed et notitiam sanctae legis suae. Opere enim ostenditis, quid amatis, quidve nostis. Nam cum obedientiam veram cum omni cautela et studio observatis (quae est exsecutio mandatorum Dei, et clavis, ac signaculum totius spiritualis disciplinae, quae nunquam est sine multa humilitate et egregia patientia, quam semper comitatur castus amor Domini et vera charitas) manifestum est, vos sapienter legere ipsum fructum suavissimum et utilem Scripturae divinae. Ergo, fratres mei, permanete in eo, ad quod pervenistis, et morbidum gregem quorundam vanissimorum laicorum ut pestem vitate, qui chartulas suas circumferunt mussitantes, quae non intelligunt, nec amant, quibus verbis et factis contradicunt. Qui otiosi et gyrovagi, quotquot bonis et religiosis detrahunt, et se in hoc laudabiles putant, si laudandos infamaverint, quibus obedientia et omnis disciplina otio est.

681. « Fratrem vero Landwinum nobiscum detinere volui propter graves et crebras infirmitates nostras : sed quia sibi nihil sanum, nihil jucundum, nihil vitale et utile esse sine vobis reputat, non acquievit protestans mihi in lacrymarum fonte pro vobis emanante, et suspiriis multis, quanti apud eum sitis et quam perfecta charitate vos diligat. Unde coactionem nullam facere volui, ne laederem eum, aut vos, quos charissimos pro merito virtutum vestrarum habeo. Quapropter fraternitatem vestram sedulo moneo, et submisce atque unice precor, ut charitatem, quam corde gestatis, executione operis in ipsum, utpote in priorem et Patrem vestrum charissimum, ostendatis, benigne et provide subministrando, quae sibi pro multimoda valetudine sua necessaria sunt. Quod si vobis in hoc humanitatis officio non consenserit, malens periclitari de salute et vita, quam aliquid de disciplinae corporalis rigore omittere, quod prorsus improbandum est, forsitan erubescet, ut, qui primus in religione est, in hac parte posterior inveniat, metuens ne occasione sui aliquis ex vobis remissior vel tepidior fiat, quod nullatenus formidandum puto. Ne hujus gratiae expertes sitis, nostram vicem in hoc tantum vestrae charitati concedimus, ut liceat vobis reverenter eum cogere ad ea, quae saluti suae commodastis.

682. « De me, fratres, scitote quoniam mihi unicum post Deum est desiderium veniendi ad vos, et videndi vos. Et quando potero, opere adimplebo, Deo adjuvante. Valete. » Surianus, ubi hanc epistolam integram recitavit, ita mox in eam observat : « De hac parænetica dicere liceat, quod Petrus abbas Cellensis epist. 3, lib. III scripsit ad priorem et fratres Carthusiae de Monte Dei : « In crassitudine

animae bene pastar, in abundantia dulcedinis Dei scripsistis, et sicut adipe et pinguedine spiritalis lætitiæ fauces meas replevistis. Sermo namque vester talis non est, qui adulterinis formis super-inductis speciem pietatis repræsentet, et virtutem abneget. Hoc enim illorum est, qui in corde, et corde loquuntur, vel qui molliunt sermones suos super oleum, cum ipsi sint jacula. Non autem verbum vestrum sic insulsum, sed gratiæ plenitudine confortatum viscera replet Sanctorum, etc. » Hæc Petri Venerabilis verba, quæ de epistola, a Brunone ad Carthusiæ Majoris alumnos scripta, merito pronuntiari posse Surianus affirmat, non minori jure pronuntiaris de altera epistola, supra jam sæpissime laudata, qua Vir sanctus Radulphus in Viridem, Remensis ecclesiæ præpositum, ad voti, in habita olim cum eo et Fulcio Monoculo de falsis mundi delectationibus collatione emissi, exsolutionem vehementissime hortatus est. Tanto hæc animi erga antiquum amicum affectu, tanta cordis, ut ita dicam, effusione, tanta Spiritus divini unctione scripta est. Integram eam Commentarii hujus initio videre non licuit, quod, quibus nulla sui parte mutila inserta est, libri nulli, nec ipsa Opera S. Brunonis, Coloniae Agrippinae anno 1611 impressa, annoque 1640 ibidem recusa, ad manum essent.

683. Verum cum hæc tandem urbis hujus Carthusiani pro sua humanitate commodare mihi dignati sint, descriptum ex hisce pretiosum illud monumentum lubet etiam huc transferre, ut et id, quod paucis duntaxat libris insertum invenitur, quodque ne quidem in Sancti Opera, apud Judocum Badium anno 1524 Parisiis excusa, penesque nos exstantia, illatum tuisse miror, lectori in promptu sit, et ita simul fidem supra plus semel datam liberem. Sic itaque habet : « Domino suo venerando Radulpho, Remensi præposito, sincerissimæ charitatis culta observando, Bruno salutem. Veteris approbatæ amicitiae fides eo præclarior et laude ampliori dignior in te conspicitur, quo rarior apud homines reperitur. Quanquam enim longo terrarum tractu et prolixiore temporis spatio corpora ab invicem sejuncta sint, animus tamen benevolentiae tuæ ab amico avelli non potuit. Quod quidem litteris tuis suavissimis (in quibus mihi amice blanditus es) nec non beneficiis, non solum mihi, verum etiam fratri Bernardo causa nostri large impensis, aliisque iudiciis nonnullis satis ostensum est. Unde grates, non quidem meritis pares, sed tamen ex puro fonte manantes, benignitati tuæ rependimus. Peregrinum quemdam in aliis legationibus satis fidelem cum litteris ad te dudum direximus, sed huc usque non comparet. Dignum judicavimus unum ex nostris charitati tuæ transmittere, qui omnia, quæ circa nos sunt (quia minus ad hæc calamo et atramento sufficimus) copiosius viva voce prosequatur.

684. Notificamus ergo dilectioni tuæ, dignationi tuæ, quoniam id tibi non ingratum putamus, nos corpore (utinam sic mente) valere, et quæ ad exte-

rora pertinent, satis esse pro voto. Verum etiam operior, supplicans divinæ misericordiæ manum, quæ omnes inferiores sanet infirmitates meas, et satiet in bonis desiderium meum. In sinibus autem Calabriae cum fratribus religiosus, et aliquot benedictis (qui in excubiis persistentes divinis expectant reditum Domini sui, ut, cum pulsaverit, confestum aperiant ei) eremum incolo, ab hominum habitatione satis undique remotam. De cujus aëritate aerisque temperie et sospitate vel planitie ampla et grata, inter montes in longum porrecta, ubi sunt virentia prata et florida pascua, quid dignum dicam? Aut collinum undique se leniter erigentium prospectum opacarumque vallium recessum cum amabili fluminum, rivorum fontiumque copia quis sufficienter explicet? Nec irrigui desunt horti, diversarumque arborum fertilitas. Verum quid his diutius immoror? Alia quippe sunt oblectamenta viri prudentis, gratiora et utiliora valde, quia divina. Verumtamen arctiori disciplina, studiisque spiritualibus animus infirmior fatigatus, sæpius his relevatur ac respirat. Arcus enim si assidue sit tensus, remissior est, et minus ad officium aptus. Quid vero solitudo eremique silentium amatoribus suis utilitatis jucunditatisque conferat, norunt hi solum, qui experti sunt. Hic namque viris strenuis tam redire in se licet, quam libet; et habitare secum, virtutumque germina instanter excolere, atque de paradisi feliciter fructibus uti. Hic oculus ille conquiritur, cujus sereno intuitu vulneratur Sponsus amore, quo mundo et puro conspicitur Deus. Hic otium celebratur negotiosum, et in quieta pausat actione.

685. Illic pro certaminis labore repensat Deus athletis suis mercedem optatam, pacem videlicet, quam mundus ignorat, et gaudium in Spiritu S. Hæc est illa Rachel formosa, pulchra aspectu, a Jacob plus dilecta, licet minus filiorum ferax, quam Lia fecundior, sed lippa. Pauciores enim sunt contemplationis, quam actionis filii. Verumtamen Joseph et Benjamin plus sunt cæteris fratribus a patre dilecti. Hæc pars illa optima, quam Maria elegit, quæ non auferetur. Hæc Sunamitis pulcherrima sola in omnibus sinibus Israel reperta, quæ David fovet senem et calefaceret. Quam tu, frater charissime, utinam unice diligeres, ut ejus amplexibus fatus divino caleres amore! Cujus si charitas semel animo insederit, mox illecebrosa illa et blanda deceptrix gloria mundi tibi sorderet, sollicitasque opes (menti sane onerosas) leviter abjiceres; nec non voluptates fastidiosas prorsus, æque animo corporique nocivas. Novit namque prudentia tua, quis dicat: « Qui diligit mundum, et ea, quæ sunt in mundo » (quæ sunt voluptates carnis, concupiscentia oculorum, atque ambitio sæculi) « non est charitas Patris in eo. » Et item: « Qui est amicus mundi hujus, inimicus Dei constituitur. » Quid ergo tam iniquum, quid sic insanæ et præcipitæ mentis, quid tam est perniciosum quidve infelicium, quam contra eum, cujus potentia resistere, cupisve ultionem justitiæ effugere

A non vales, inimicitias exercere te velle? Nunquid fortiores illo sumus? Nunquid, quia patientia pietatis suæ nos modo ad penitentiam provocat, injurias contemptus tandem non ulciscetur?

686. Quid enim est perversius, quid tam rationem, justitiam ipsamque naturam oppugnans, quam creaturam plus diligere quam Factorem? Quid ergo agendum censes, charissime? Quid nisi divinis cedere consiliis, cedere veritati, que fallere non potest? Consultit namque in commune dicens: « Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos; » Nonne pessimus et inutilis est labor, concupiscentia distendi, sollicitu inanis et anxietatibus, timore et dolore, pro concupitis incessanter affligi? Quod vero onus est gravius, quam quod mentem a sublimi dignitatis suæ arce in infirma deprimit, quod est injustitia omnis? Fuge ergo, frater mi, fuge has molestias et miseras omnes, et transfer te a tempestate hujus mundi in tutam et quietam portus stationem. Novit etiam prudentia tua, quid nobis Sapientia dicat. « Nisi quis renuntiaverit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. » Quod quam pulchrum, quam sit utile, quamque jucundum in schola ejus sub disciplina Spiritus S. manere, divinam adipisci philosophiam, quæ sola dat beatitudinem veram, quis non videat? Quapropter operæ pretium est, diligenti examinatione prudentiam tuam ista perpendere; quod si amor Dei te non invitat, tantorum præmiorum utilitas te non provocat, saltem necessitas et timor pœnarum ad hoc compellere debet.

687. Scis namque, qua sponsione obligatus es, et quam omnipotens est ac terribilis sit, cui temetipsi munus gratum et omnino acceptabile devovisti; cui nec mentiri licet, nec expedit. Nec enim patitur inulte se irrideri. Reminisce quippe dilectio tua, quod, cum ego et tu et Fulcius Monoculus quadam die simul fuisset in hortulo a jacenti domui Alæ, ubi tunc hospitabat [*al. melius.*, hospitabatur], de falsis oblectationibus et perituris mundi hujus divitiis, nec non de perennis gloriæ gaudiis aliquandiu, ut opinor, tractarem; unde divino amore ferventes promissimus ac rovimus Spiritui S., in proximo fugitiva sæculi relinquere, et æterna captare, nec non monachicum habitum recipere. Quod et in vicino peractum esset, nisi tunc Fulcius Romam abiisset, ad cujus reditum peragenda distulimus. Quo moram faciente aliisque intervenientibus causis, divinus amor elanguit, refriguit animus, fervorque evanuit. Quid ergo superest, charissime, nisi a tanti debiti nexibus te citius expedire, ne pro tam grandi tamque diuturno mendacii crimine iram incurras Potentissimi, et propter hoc cruciatus immanes? Quis namque inultum relinqueret, se a quolibet sibi subdito defraudari munere promisso, maxime si id magnæ foret sibi æstimationis et pretii? Quapropter crede, non mihi, sed prophetæ, imo Spiritui S. dicenti: « Vovete et reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu ejus offertis munera. Terribili et et,

« qui aufert spiritum principum, terribili apud reges
« terræ. » Cur hæc omnia inculcat Spiritus Dei, nisi
ut te voventem perurgeat reddere, quod vovisti.

688. Quid vero reddere gravaris, quod nullam
honorum tuorum facit jacturam vel imminutionem,
quodque tua potius, quam illius, cui persolveris,
accumulat lucra? Quocirca non te detineant divitiæ
fallaces, quia inopiam expellere nequeunt: nec
dignitas præposituræ, quæ non sine magno admini-
strare possunt periculo animæ. Aliena namque,
quorum minister sis et non possessor, in proprios
usus convertere (ut pace tua dicam) tam est odiosum,
quam iniqum: Quod si splendoris et gloriæ appe-
tens multam volueris retinere familiam, nonne cum
tua, quæ ex justo habes, non suppetunt, necesse est,
ut quoquo pacto eripias aliis, quod aliis largiaris?
Quod non est, esse beneficium aut liberalem: nihil
enim est liberale, quod non idem justum.* Verum
et hoc dilectioni tuæ persuasum cupio, ne pro do-
mini archiepiscopi necessitudinæ, qui plurimum consi-
liis tuis credit et nititur, quæ non omnia justa vel
utilia facile dantur, a tam sublimi declines spon-
sione; divina revocetis charitate, quæ quanto est
fustior, tanto et utilior. Quid autem tam justum
tamque utile, quidve naturæ humanæ sic insitum
et congruum, quam diligere bonum? Et quid aliud
tam bonum, quam Deus? Imo quid aliud bonum,
nisi solus Deus? Unde anima sancta, hujus boni
incomparabilem decorem, splendorem, pulchritu-
dinem ex parte sentiens, amoris flamma succensa,
dicit: « Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum,
« quando veniam et apparebo ante faciem Dei. »

689. « Utinam non asperneris amicum monentem;
utinam non surda aure audias verba Spiritus Dei,
utinam desiderio longæque expectationi meæ satis-
facias, dilectissime, ne diutius crucietur pro te ani-
ma mea curis sollicitudinibusque atque timore.
Nam si venerit (quod Deus avertat!) te prius, quam
debiti votum solveris, ab hæc recedere vita, me con-
tinua tristitia sine aliqua spei consolatione tabe-
scentem relinques. Quapropter et te exoratum et
imprecatum cupio, ut vel causa orationis ad sanctum
Nicolaum, inde ad nos usque venire digneris, qua-
tenus videas eum, qui te unico diligit, et statum
rerum nostrarum ac religionis ordinem, nec non
quæ ad communem utilitatem spectant, mutua viva
voce tractare possimus. Et confido in Domino, quod
non pœnitebit tanti itineris subiisse laborem. Epi-
stolaris brevitatis excessi modum, quia dum corpore
te habere non possum, saltem diutius sermocinando
tecum morabor; fraternitatem tuam diu incolamem
memorem consilii nostri nec voti inmemorem vigere
sedulus exopto. Vitam S. Remigii nobis transmittas,
oro, quia nusquam in partibus nostris reperitur.
Vale. » Hanc a Sancto epistolam, cum in Turritana
Calabriæ eremo versaretur, scriptam fuisse, ipsa-
met ejus verba num. 684 posita manifestant; ut
autem, cur sub hujus finem ad S. Nicolaum Bruno
Radulphum invitet, habeatur perspectum, sciendum

est, sancti illius præsulis Myrensis corpus Myra
Barium, Apuliæ civitatem, anno 1087, ut Lupus
Protospata in Chronico aliique docent, fuisse trans-
latum; quod cum plurimis ab eo tempore miraculis
ibidem inclaruisset, peregrinationibus frequentissi-
mis, ad id Barium et remotissimis etiam regionibus
susceptis, honorabatur.

690. Porro, antequam jam recitatam epistolam
ad Radulphum Viridem Sanctus scriberet, literis
jam ab eo fuerat conventus, aliasque ad antiquum
illum, cui tamen an redditæ fuissent, est dubium,
amicum suum miserat. Fas est hæc omnia colligere
ex ipsa, quam jam dedi, Sancti nostri ad Radul-
phum epistola. Hæc enim initio sic habet: « Quan-
quam longo terrarum tractu et prolixiore temporis
B spatio corpora ab invicem sejuncta sint, animus
tamen benevolentia tuæ ac amico avelli non potuit.
Quod quidem litteris tuis suavissimis (in quibus mihi
amice blanditus es) nec non beneficiis, non solum
mihi, verum etiam fratri Bernardo causa nostri
large impensis aliisque iudiciis nonnullis satis osten-
sum est. Unde grates, non quidem meritis pares,
sed tamen ex puro fonte manantes, benignitati tuæ
rependimus. Peregrinum quemdam in aliis lega-
tionibus satis fidelem cum litteris ad te dudum di-
reximus, sed huc usque non comparet. Dignum
judicavimus unum ex nostris charitati tuæ trans-
mittere, qui omnia, quæ circa nos sunt, quia minus
ad hæc calamo et atramento sufficimus, copiosius
viva voce prosequatur. Notificamus ergo dilectioni
tuæ, etc. » Tale est epistolæ, a Sancto ad Radulphum
Viridem scriptæ, initium; e verbis autem jam datis,
quibus constat, fuisse illam ad hunc antiquum Bru-
nonis amicum per aliquem e Turritanæ eremi alum-
nis missam, manifestum est. Verum quis fuerit, cui
id onus Sanctus injunxerit, pro certo nequeo edicere,
uti nec quis exstiterit ille frater Bernardus, cui Sancti
nostri causa benefecisse Radulphus Viridis memo-
ratur proxime huc translatis epistolæ ad huc
verbis. Antiquus quidem, quem supra adhuc laudavi,
Catalogus monachorum, qui post Sancti obitum
Lanvino, tanquam priori, obedientiam in Turrita-
na eremo promiserat fratrem quemdam, nosse
Bernardum, exhibet.

D 691. Verum hunc cum fratre Bernardo, qui Bru-
nonis causa a Radulpho amantissime fuit exceptus,
asseverare eundem idcirco non ansim, quod Ber-
nardus in dicto Catalogo memoratus, si res ita
haberet, e Turritana eremo ad Radulphum a Sancto
missus fuisse deberet, idque factum non fuisse appa-
reat, cum Bruno, si id fecisset, epistolam per eum
ad Radulphum verosimiliter misisset, et tamen,
antequam ad hunc epistolam huc jam transcriptam
daret, unam duntaxat ad eum adhuc aliam, quam
per peregrinum misit, scripsisse e datis epistolæ ad
Radulphum verbis videatur. Porro, uti quis Bernar-
dus ille, a Radulpho Brunonis causa benignissime
exceptus, exstiterit, in obscuro est, ita etiam annus,
quo epistola, quam per unum e suis ad Radulphum

Sanctus misit, scripta sit, omnino me latet. Verum A
etsi id ita sit. eam tamen ideo commemorare hic
libuit, quod epistola, quam ad primos suos in Car-
thusia discipulos Sanctus scripsit, recensenda foret,
rectusque ordo ut tam de una quam de altera uno
eodemque loco tractetur, exigere videatur. Atque
hinc etiam est cur jam supra eo ipso loco, quo de
binis jam memoratis Sancti epistolis agi conveniebat,
de reliquis etiam omnibus, quæ vel Sancti vere sunt
vel ei saltem attribuuntur, lucubrationibus serie
continua agere constituerim, reque etiam vera §§
binis sequentibus sim acturus.

§ XLII. *Sanctus Commentarios in Psalmos et in S.
Pauli apostoli Epistolas, qui nomine ejus circum-
feruntur, re etiam vera adornavit; quandenam id
et qua methodo fecerit, et quenam præterea lucu-
brationes certo ei debeant attribui.*

692. Commentarios duos, alterum in Psalmos, alterum
in omnes S. Pauli apostoli Epistolas, una cum
nonnullis Opusculis seu Tractatibus Sermonumque
collectione sat amovæ Judocus Ascensius e ms. quod
a Guilielmo Bibaucio, Carthusiæ Majoris Priore,
acceperat, S. Brunonis, Carthusianorum institutoris,
nomine, Parisiis anno 1524 typorum beneficio vul-
gavit; eademque deinde Opera omnia, additis etiam
nonnullis aliis, volumineque unico, quo ab Ascensio
edita fuerant, in tres tomos diversos, quorum prior
Commentarium in Psalmos, secundus Commenta-
rium in S. Pauli Epistolas, ac tertius denique Opu-
scula Sermonesque complectitur, discreto Colonia
Agrippinæ anno 1611 iterumque anno 1640 Bruno-
nis pariter Carthusiani nomine fuere recusa. Verum C
alia ex iis sunt, quæ Sanctum nostrum certo habent
auctorem; alia contra, quæ an illius sint discepta-
tur. Ac de prioribus quidem præsentis §, quo, quæ
Opera præter duas § præcedenti recitatas Epistolas
sancto Carthusianorum Parenti debeant attribui,
lectorem edocere statui, agere jam nunc aggredior,
tractatu de posterioribus in § sequentem rejecto. A
Commentario in Psalmos duco initium.

693. Historiæ literariæ Franciæ Scriptores tom.
IX, pag. 243, a nonnullis non aliam ob causam,
quam quod S. Brunonem Signiensem cum S. Bru-
none Carthusianorum fundatore confuderint, ex
Operum abs hoc concinnatorum Catalogo Com-
mentarium quempiam in Psalmos erasum fuisse, D
præfati, ita fere quantum ad substantiam subjungunt:
Quo difficultas isthæc melius elucidetur, nosse
refert, unius nondum integri sæculi spatio, ab anno
scilicet 1040 usque ad annum 1123 tres floruisse
Brunones, qui celebris omnes nominis fuerunt,
Psalmis explanandis commentandisque omnes operam
dederunt: S. Bruno scilicet, Herbipolensis episcopus,
anno 1045 vita functus; S. Bruno, de quo hic nobis
sermo; et S. Bruno, episcopus Signiensis, anno 1123
e vivis sublatus. Prioris in Psalterium Opus una
cum aliis ejus lucubrationibus jam inde ab anno
1494 typis fuit excusum, et ab his deinde sejunctum
Herbipoli anno 1531 ac deinde iterum Lipsiæ anno
1533. quæ posterior editio ad proxime anteceden-

PATROL. CLII.

tem, a Joanne Cochlæo factam, fuit exacta. Tandem
in Bibliothecam Patrum fuit illata, extatque in Lug-
dunensi hujus editione tom. XVIII. Episcopi Signien-
sis Commentarius luce publica donatus est a
Marchesio, Operumque ejus tomi primi, in quo inter
Commentarium in Deuteronomium, interque Com-
mentarium in Cantica canticorum ponitur, partem
constituit.

694. Hæc fere, ut jam dixi, quantum ad substan-
tiam illi; atque ita quænam, tum S. Brunoni Her-
bipolitano, tum S. Brunoni Signiensi, qui ambo
Psalmos commentati sunt, expositio in hosce attri-
buenda sit, lectorem potissimum edocent; antequam
autem, quænam S. Brunoni, Carthusianorum insti-
tutori, quæ Psalmos pariter explanasse admittunt.
B ascribenda sit, exponant, argumenta primum,
quibus re etiam vera commentatum esse Psalmos
Sanctum nostrum probare nituntur, in medium
adducunt. Eadem fere, quo id ipsum probem, adhi-
bere hic lubet, cum alia, quæ validiora sint, invenire
haud potuerim. Paucis e versiculis, quibus inter
funebres Sancti Titulos recudendos sit. 107 Micia-
censis prope Aurelianum abbatæ monachi Sanctum
celebrant, primum locum obtinet sequens hic: « Do-
ctus psalmista, clarissimus atque sophista. » Regu-
lares Noliensis S. Vincentii in Inferiori Pictavensi
provincia monasterii canonici in titulo funebri 173,
quo Sancto parentarunt, ita habent: « Bruno nam-
que veram scientiam et prudentiam liberalium
artium, nec non ceteras cardinales virtutes habuit,
et servavit, quas in bono fine consummavit. Dudum
siquidem Ecclesiæ sedis Remensium summus dida-
scalus, utpote in Psalterio et ceteris scientiis lucu-
lentissimus, et columna totius metropolis diu existi-
tit. » Cum ergo altero e binis hisce Titulis funebribus
Sancti nostri in Psalmis doctrina, altero, ut apparet,
in his explanandis commentandisque claritas celebre-
tur, ad expositionem commentariumve, quem in
hosce ille concinnarit, alludi videtur; hinc autem,
fuisse vere a Brunone Psalmos commentario expla-
natos, concludendum cum supra laudatis Historiæ
literariæ Franciæ Scriptoribus, apparet.

695. Attamen, cum fieri queat ut præfatis binis
Titulis funebribus, non ad Psalmorum, quem San-
ctus in litteras miserit, Commentarium, sed ad
eorumdem, quam, cum Remis alibive altioris ordinis
litteras doceret, viva voce fecerit, explanationem
alludi non nemo forte contendat, Commentarium
a Brunone in Psalmos fuisse reipsa compositum,
aliis adhuc argumentis cum laudatis Historiæ lite-
rariæ Franciæ Scriptoribus lubet firmare. Sæculo
eodem quo Sanctus obiit, fuisse ab hoc in Psalmos
Commentarium contextum, tam firmiter habebatur
persuasum, ut librarius, si in simile forsitan, quod
auctoris nomen non præferret, scriptum incidisset,
acceptum ex hoc egraphum tam in capite et ad
calcem epistolæ dedicatoriæ, quam in ipso Operis
titulo S. Brunonis, Carthusianorum institutoris,
nomine insigniret. Ecgraphum hujusmodi Mabillonii

tempore in Silviniacensi Ordinis Cluniacensis monasterio, duarum horarum spatio a Molinis in Burgundia sito, asservabatur; in eo enim, uti ipsemet hic scriptor, qui illud ibidem invenit, Operum posthumorum tom. II, pag. 29 testatur, legebatur, « Incipit Epistola Brunonis Carthusiensis præpositi ad Hugonem Astensem episcopum. Domino suo Hugoni, etc. . . . Explicit Epistola Brunonis Carthusiensis præpositi, etc. Incipit expositio Psalterii, excepta a Brunone, Carthusiense, præposito, ex tractatibus sanctorum Patrum; » ac Mabillonius quidem, egraphum illud compositi a S. Brunone, episcopo Signino, in Psalmos Commentarii exemplar, cujus initium ab exemplaribus excusis differret, esse existimavit lib. 70 Annalium Benedictinorum num. 29; verum, aiunt Historiæ lit. Franciæ scriptores loco citato, neque Operis quod ab hoc antistite compositum, neque illius, quod a sancto Carthusiensis Ordinis Fundatore fuit contextum, exemplar est. Prima, quæ in Operis contextu leguntur, verba ostendunt, concinnatum esse ab Odone, Astensi monacho, Commentarium, quem Marchesius ad Operum Brunonis Signini, cui inscriptus est, calcem publici juris fecit. Librarius itaque, de quo jam mox sumus locuti, non solum in auctoris, cui scriptum illud attribuendum, verum etiam in Mecænatiss, cui dedicatum fuit, nomine erravit, nisi forte, quod subinde etiam alias factum reperitur, duobus diversis, Hugoni nempe, Astensi episcopo, uti in Ms. exemplari legitur, et Brunoni Signino, uti exemplar excusum præfert, fuerit inscriptum.

696. Ita quantum ad substantiam Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores laudati. Jam vero, cum librarii antiqui, si quem forte auctoris nomine destitutum in Psalmis Commentarium invenere, nomen ei S. Brunonis, Carthusianorum institutoris, ascripserint, in ea sane illos, qua Opus hujusmodi a Sancto illo fuisse concinnatum, existimarunt, opinione fuisse, dubitandum non est; quod proinde re etiam vera fuisse a Sancto factum, argumento est perquam valido. Ad id porro accedit, a scriptoribus fere omnibus, qui celebriores in re litteraria auctores, scriptosque ab hisce libros recensent, Commentarium in Psalmos, qui a S. Brunone, Ordinis Carthusiensis fundatore, adornatus sit, commemorari. At vero, inquiet fortassis non nemo, sola plurium Brunonum homonymia factum esse potest ut Commentarius in Psalmos, quem ex iis unus, a S. Brunone Carthusiano diversus, contexuerat, huic tamen per errorem a librariis fuerit ascriptus. Fateor, fieri id ita omnino potuit; verum ita etiam re ipsa factum esse, parum mihi verosimile apparet. Quod si enim, ut Sancto nostro quispiam in Psalmos Commentarius attribueretur, sola plurium Brunonum, a quorum aliquod Opus hujusmodi fuerit compositum, homonymia sit factum, quidni etiam hac accidit ut Commentarii, tum qui a S. Brunone, Herbipolitano episcopo, in omnia Veteris et Novi Testamenti Cantica, tum qui a S. Brunone Signino in Moysis Libros, in Job, in Cantica canticorum et Apocalypsim sunt

A contexti, Brunoni nostro fuerint ascripti? Sane, cum a nullis prorsus scriptoribus sive antiquioribus sive recentioribus id factum inveniatur, et tamen, ut jam dictum, ab hisce fere omnibus quispiam in Psalmos Commentarius Brunoni Carthusiano tribuatur, multum enimvero vel hinc confirmatur opinio, quæ vere ab hoc Commentarium in Psalmos fuisse elaboratum astruit, eaque adeo, utpote tum idcirco, tum alias ob causas jam adductas, longe verosimillima aut etiam prorsus indubitata, est standum.

697. Cum porro res ita habeat, dubitandum etiam non apparet, quin Commentarius a S. Brunone Carthusiano in Psalmos conscriptus, is ipse sit qui primum anno 1524 Parisiis apud Judocum Ascensium, ac deinde anno 1614, iterumque anno 1640 typis Coloniensibus prodit. Hic enim Commentarius a Commentario, qui Brunoni Herbipolitano episcopo tribuitur, multum differt, nec contra ac a nonnullis, qui propterea Sancto nostro contextu in Psalmos Commentarii honorem perperam ademerant, putatum ex errore aliquando fuit, cum Commentario, qui Brunonis, episcopi Signini, nomen præfert, est idem; quod iterum, fuisse a Sancto nostro in Psalmos Commentarium elaboratum, argumento est; ut omnia, quo hic illi ascribatur, concurrant, quemadmodum Historiæ litterariæ Franciæ scriptores, quorum fere omnia hactenus hic adducta sunt, tom. IX, pag. 245 recte observant, mox etiam ibidem. quid de hoc S. Brunonis, Carthusianorum institutoris, Opere censeant, sequentem fere exponentes in modum: Quicumque id attentione vel mediocri evolverit, difficile admodum esse fatebitur, invenire generis hujus scriptum, quod simul sit magis solidum et clarum, magis concisum et ab obscuritatis vitio alienum. Si notum magis fuisset, magis etiam fuisset usitatum, neque adeo, quam huc usque fuit, neglectum: recte Psalmorum intelligentiæ inspirandæ judicatum fuisset aptissimum. Auctorem præfert scientiarum omnium gnarum, Deique spiritu repletum, qualem S. Brunonem, post eos qui melius illum novere, exhibuimus. Ita fere quantum ad substantiam illi; quam autem hæc quæ de dicto Sancti Opere generatim hic affirmant, veritati consonent, ostendunt quæ deinde, nonnullis interpositis, quantum ad methodum in eo servatam magis particularia adjungunt.

698. Atque ea quidem eo propemodum recidunt: Postquam Sanctus, quid per Psalterium intelligatur, sensusque diversos, litteralem scilicet, moralem et mysticum, in Psalmis distinguendos, brevi Præfatione exposuit, ad textus expositionem progreditur. Methodum hanc ita servat, ut, cum sensum litteralem assignat, semper eum ad sensum spirituales seu mysticum, a Spiritu sancto in Psalmis præcipue intentum, referat. Ita Bruno Jesum Christum ejusque membra, seu hunc ejusque Ecclesiam ubique fere monstrat. Et vero sola hæc via est, quæ ad perfectam Psalmorum intelligentiam deducat. Sanctus noster antiquos Patres, qui ante illum

nosce explanarant, evolverat, eosque iuterdum, ac nominatim S. Ambrosium et S. Augustinum etiam citat, verbis tamen illorum non transcriptis, ut, quæ ex iisdem accepit, ea sibi quodammodo propria reddiderit, integrumque Opus ex ipsa ejus penu sit depromptum. Dum singulorum Psalmorum, quod, multa rebus obscuris luce affusa, facit, titulos exponit, linguam Hebraicam calluisse sese manifestissime prodit. Idem liquet e variis in Operis contextu occurrentibus locis, uti etiam eum ad primigenium seu Hebraicum textum, ut, quem Vulgata offert, melius exponat, recurrere. In toto Commentarii decursu mirationem de se concitat, ac potissimum, dum Jesu Christi mysteria, ac quempiam Psalmorum locum per alium sacræ Scripturæ textum exponit. Stylo utitur conciso, simplici, nervoso, claro, nitido tamque probe Latino, quam cujuscunque alterius, qui eodem, quo Sanctus, sæculo floruit, scriptoris stylos esse potuerit. Eximii hujus Commentarii editiones alias, quam quas Opera, S. Brunonis nomine tum Parisiis anno 1524, tum Colonia Agrippinæ anno 1614, ac deinde iterum anno 1640 typis excusa, in capite præferunt, non novimus, ut jam supra dictum. Optandum interim foret ut Opus omnium fidelium, ac maxime eorum qui publico precum divinarum ministerio consecrati sunt, manibus tereretur.

699. Tale est quod de præclaro Sancti nostri in Psalmos Commentario Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores terunt judicium; quod mihi sane appareat æquissimum, si tamen exceperis quod de Opere illo integro e propria Sancti penu deprompto et tamen partim e sanctis Patribus accepto involvit. Restat modo, ut quo id tempore Bruno elucubravit, determinem. Cum Sancto nostro, ut sacræ Scripturæ studio vacaret, tum maxime, dum in Carthusia Majori ac deinde in Turritana Calabriae eremo versaretur, otium fuisse videatur fuisse tunc ab illo, de quo hic nobis sermo, Commentarium concinnatum verosimile potest videri. Attamen, cum nihil omnino obstet quominus id etiam dum Remis adhuc scholarum præfecturam gereret, altiorisque ordinis scientias doceret, fecisse queat, nec quidquam quod anachoretarum potius, quibus in solitudine præerat, quam aliorum quorumcunque fidelium instructionem spectet, in illa Sancti nostri lucubratione occurrat, hancne ille, cum sæculo nuntium jam remisisset, an ante adornarit, dubium admodum ac incertum apparet. Nec quo tempore lucubratio altera, seu in omnes S. Pauli apostoli Epistolas Commentarius, qui inter Opera Sancti nomine excusa non infimum locum tenet, integrumque Coloniensis horum editionis totum secundum implet, concinnatus sit, certius definiri potest, uti patescet ex iis quæ dicam, cum Brunoni Carthusiano Opus illud vere attribuendum ostendero.

700. Plurium Brunonum homonymia, quæ, ut Sancto nostro in Psalmos, quem tamen adornarat, Commentarius abjudicaretur, aliquando ex supra

A dictis fecit, locum hic habere nulla prorsus ratione potest. Etenim scriptor auctorve nullus est Brunoni homonymus, qui eodem, quo hic sæculo, aut saltem ætate floruerit, Commentariumque in S. Pauli apostoli Epistolas concinnarit. Quare, si, S. Brunonem, Carthusianorum Institutorem, hasce esse commentatum, argumento sat solido, alicunde quæsitò, possit probari, omnia penitus Operis exemplaria, quæ Sancti nomine insignantur, opinioni eorum, qui huic illud ascribunt, suffragantur; re autem vera sat solidum, quod S. Pauli apostoli Epistolas commentatum esse Sanctum nostrum ostendit, argumentum ex ejus in Psalmos Commentario, cum contextus hic ab illo ex dictis certo sit, deducitur. Idem enim stylos, eademque methodus, quam in Psalmis commentandis secutus est Sanctus, in Commentario etiam, quo S. Pauli Epistolas exposuit, invenitur. Voces, id est, quas in explanandis Psalmis, quo præcedentem auctoris locutionem locutione altera seu phrasi clariorem meliusve explicatam reddat, non raro adhibet, frequenter etiam in S. Pauli apostoli Epistolarum Commentario recurrunt. Ad hæc, quod quin postremum hoc Opus S. Brunonis vere sit, dubitandi omnem locum adimit, clausula est, in antiquo Commentarii hujus exemplari a Mabilonio reperta hisque verbis concepta: « Explicit Glossarius Brunonis eremitæ super Epistolas B. Pauli apostoli. »

C 701. Atque ita Sancto, qui nomine ejus editus est, scriptum in omnes S. Pauli Apostoli Epistolas Commentarium merito attribui, modo habemus; de tempore adeo quo hunc a Brunone concinnari contigerit, nunc dicamus. Sunt quidem qui Sanctum, cum in solitudine seu Carthusiana seu Turritana jam versaretur, Opus illud contexuisse verosimilius autumant: et sane, cum tunc omni alia cura liber conscribendis libris vacare facile potuerit, esse videtur cur id eum tunc fecisse non immerito æstimes; attamen cum Bruno, dum Remis adhuc, sæculo nondum relicto, versaretur, studii animum assidue excoluerit, facileque interea Opus illud concinnare potuerit, non est etiam cur id tum certo non fecisse sit credendus. Quapropter idne tunc, an cum in solitudinem jam secessisset præstiterit, ambigendum quam maxime videtur; cum autem, quo dubium id esse desinat, non tantum non in ipso illo Opere, sed nec alibi quidquam occurrat, tempus, quo Commentarium proxime memoratum Sanctus scripserit, non minus sane, quam quo Commentarium in Psalmos adornarit, apparet incertum: idque adeo in medio relinquens, quæ de methodo, quam in Opere illo adornando secutus est sanctus noster, dicenda sunt expedio. Integrum primo capituli cujusque textum transcribit, singulasque deinde ex ordine sententias clare ac succincte exponit, unice studens ut omnia quæ in hisce continentur, seu ethicæ seu fidei ac dogmatis capita lectori manifesta efficiat. Sententiarum verba ad Grammaticæ leges nonnunquam explanat; nonnunquam etiam, quæ verbis aliis

Græce et Hebraice, quod utramque hanc linguam eum calluisse argumento est, significatio competat, exponit. Hæc fere etiam, quantum ad substantiam, omnia de methodo quam in suo in S. Pauli Epistolas Commentario Sanctus noster tenuit, Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores laudati tom. IX, pag. 247 suppeditant, addentès etiam nonnulla de Sancti quantum ad Dei gratiam et liberum hominis sub hac arbitrium doctrina.

702. Verum cum hæc ad methodum a Sancto in suo, de quo hic nobis sermo, Opere servatam non spectent, longiusque, quam par sit, ab instituto nostro, quod duntaxat, quæ Sancto attribuantur Opera, et quo, quæ illius vere sunt, tempore, modoque scripta sint, examinari exigit, nos abducerent, missis iis, de Parænetico ad cœlestia capessenda Epigrammate, præclaraque fidei confessione, quæ e scriptis Sancto nostro indubio attribuendis commemoranda adhuc hic restant, quæpiam proferre in medium nunc lubet. Ac primo quidem Paræneticum inter Epigramma seu, ut ab aliis vocatur, Elegiam de mundi contemptu Brunonis certo esse, vel ex eo liquet quod auctori alteri neque a recentioribus neque a vetustioribus scriptoribus attribuitur; quanti autem pretii id sit, cuique tum ex Opusculi, quod integrum num. 56 jam recitavi, inspectione, tum e sæpius repetitis ejusdem in Opera varia, quæ omnia hic recensere operæ pretium non est, illationibus dijudicandum relinquo. Quod modo ad præclaram, quæ Sancti etiam certo est, fidei confessionem spectat, hanc Vir sanctus cum morti sese vicinum sentiret, emisit, eique nominatim, quæ ad SS. Trinitatis ac divini Verbi Incarnationem spectant, inseruit; in fine etiam, verosimillime ut, pro more (adi num. 69) tunc usitato, quantopere Berengarii hæresim detestaretur ostenderet, adiungens: « Credo etiam Sacramenta, quæ sancta credit et veneratur Ecclesia, et nominatim panem et vinum quæ consecrantur in altari, post consecrationem verum corpus esse Domini nostri Jesu Christi, veram carnem et verum Sanguinem, quæ et nos accipimus in remissionem peccatorum nostrorum et in spe salutis æternæ. » Scripti hujus fragmenta duntaxat aliqua in conscriptas a se Sancti Vitas intulerant ejus biographi; verum id integrum Surianus in suis ad contextam a Surio Sancti Vitæ Annotationibus pag. 253 et seq., ac deinde etiam Mabillonius, quarto Analectorum tomo p. 400 et seq. publici juris fecit. Integrum id nos pariter, cum de tempore, quo Sanctus obiit, tractabimus, Commentario huic inseremus; de Operibus quæ Sancto attribuuntur, nec tamen ejus certo sunt, modo agendum.

§ XLIII. *An opera, a jam memoratis diversa, quæ Sancti nomine edita sunt, vere eum habeant auctorem.*

705. Lucubrationes quæ Sancti nomine editæ sunt, et tamen an eum vere habeant auctorem disceptatur, in opuscula seu tractatus particulares, et in ser-

mones seu homilias dividuntur. Ut, quæ in decursu dicenda sunt, studioso lectori clarius queant proponi, singularum illarum lucubrationum qualemcumque notitiam, antequam an Sanctum nostrum vere habeant auctorem inquiram, præmitto, translatis huc titulis saltem, quibus quæque tom. III Operum, nomine Brunonis Coloniae Agrippinæ anno 1641 iterumque anno 1640 editorum, afficiuntur. Ac primo quidem tituli, quibus opuscula eorumque capita insigniuntur, sequentes hi sunt: « Liber de laudibus Ecclesiæ; capita octo, nempe I De Paradiso, II De arca Noe, III De tabernaculo foederis, IV De templo Salomonis, V De muliere, per quam significatur Ecclesia, VI De civitate sancta Hierusalem, VII De basilicis, quæ ab episcopis ordinantur, VIII De evangelicis lectionibus. Liber de ornamentis Ecclesiæ. continens capita duodecim, I De fide, II De spe, III De charitate, IV De quatuor virtutibus cardinalibus, V De humilitate, VI De misericordia, VII De pace, VIII De patientia, IX De castitate, X De obedientia, XI De abstinentia, XII In quibus virtutibus Ecclesia ornatur. Liber de novis continens capita decem, nempe I De novo mundo, II De celis novis, III De nubibus novis, IV De montibus novis, V De arboribus novis, VI De animalibus novis, VII De potestatibus novis, VIII De novo mari ac novis piscatoribus, IX De avibus novis, X De fluminibus novis. »

704. Atque hi quidem opusculorum, ad quorum etiam primi caput ultimum sermo de ecclesiæ dedicatione adjicitur, tituli sunt; sermonum vero seu homiliarum, quas liber, qui de festivitatis festivitatum inscribitur, comprehendit, sequentes: « De SS. Trinitate sermones tres. De Nativitate Domini sermo unus. In octava Epiphaniæ sermo unus. In Rainis Palmarum sermones duo. In Cena Domini sermo unus. In die Parasceves sermones duo. In die sancto Paschæ sermo unus. In Ascensione Dominica sermones duo. In die sancto Pentecostes sermones duo. Sermones quinque de beata Virgine, I De laude B. Mariæ Civitatis Dei, II De Nativitate ejusdem, III In Purificatione, IV In Annuntiatione, V In Assumptione. Sermones quinque, I De Martyribus, II De Christo vite, et ejus vinea, III De Martyribus, IV De bonis et malis fratribus cohabitantibus, aut martyribus simul occisis, V De laudando Deo instrumentis musicis, per quæ martyrum cruciatus et confessorum afflictiones et confessiones designantur. » Sermonibus hisce seu homiliis, quas, quæ jam supra memoravi, Sancti nomine edita opera complectuntur, sermones de SS. Confessoribus undecim, aliique tres subduntur. Ac horum quidem posteriorum primus inscribitur « De Virginibus, II De sancto Michael archangelo, III De contemptu divitiarum; » aliorum vere undecim, qui hosce præcedunt, primus est « De salte et luce ex verbis Domini, et civitate in monte posita de apostolis et ceteris doctoribus ac confessoribus, II De lucerna posita super caudelabrum, applicata Salo-

moni, Christo et beato Benedicto, in cuius festo habitus est, et applicabilis cuilibet confessori, III De diversis oculis et de episcopis, IV De puteis Abrahamæ id est, sacræ Scripturæ, quos aperiunt apostoli et catholici doctores, V De lumbis præinctis et lucernis ardentibus confessorum, VI De talentis unicuique, sed præcipue episcopis et aliis prælatis ad lucrum faciendum in illis a Domino creditis, VII De confessoribus, quibus vigilandum est, VIII De continentia et mundo corde, deque pontificum officio per rationale significato, IX De quovis Sancto, qui relictis omnibus, Deum secutus est, etiam de Virgine, X De apostolis, evangelistis et doctoribus sanctis, XI De doctoribus et prædicatoribus sanctis. »

705. Atque hæc sunt opuscula omnia seu tractatus, itemque homiliæ seu sermones, qui operum Sancti nostri nomine, curante Theodoro Petreio, Coloniz Agrippinz anno 1611, iterumque post hujus obitum anno 1640, typis excusorum, tomum tertium constituunt. Verum Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores tom. IX, pag. 242, opusculis omnibus seu tractatibus, ac sermonibus, qui Brunoni Carthusianorum in hac operum ejus editione, tum in altera, supra memorata atque a Judoco Badio, seu, uti a patria etiam vocatur, Ascensio anno 1524 adornata, attribuantur, generatim recensitis, subjungunt: « Verum e grandi illo scriptorum, in duabus illis editionibus S. Brunonis nomine excusorum, numero expungi debent hinc opuscula omnia seu tractatus partiales, hinc sermones omnes seu homiliæ. Nec hi, nec illi, ut ut nomine ejus decorati, ad eum pertinent, tantumque per errorem, ex ipso illo nomine natum, contigit ut ascripti ei fuerint. Totidem sunt fetus calami S. Brunonis Signini episcopi, anno 1123 vita functi, ac proin Carthusianorum Institutore æqualis. Dubitari hac de re non potest, dum huic illos a Petro Diacono Cassinensi bibliothecario, qui ante idem (duodecimum) sæculum medium scripsit, in operum suorum duobus, opusculo nempe De viris illustribus Cassinensibus, et Chronico monasterii Cassinensis, ubi eos singulatim enumerat, attribui videmus. Et vero Mauro Marchesio, Cassinensi decano, curæ fuit asserere eos ac reddere vero suo auctori, sub cuius nomine Venetiis imprimi eos fecit, duobus tomis discretos, qui non nisi unum molis justæ volumen constituunt. Editio est anni 1644, et exacta ad plura antiqua mss., quæ complectuntur alia ejusdem antistitis opera, quæ inter nonnulla sunt, quæ Petri Diaconi diligentiam fugerant. »

706. Hactenus illi; verum cum inter opera, quæ Maurus Marchesius anno 1651 Venetiis S. Brunonis Signini seu Signiensis episcopi nomine edidit, sint etiam, uti ipsimet hic fatentur, nonnulla, quæ in suppeditato a Petro diacono operum, quæ Sanctus hic ordinis Benedictini antistes contexuit, elencho non occurrunt, cur Marchesio, nec etiam S. Brunonis Signini esse contententi, assensum, uti verbis recitatis faciunt, præbuere? An quod in antiquis

A mss., opera alia, quæ Signini præsulis certo sunt complectentibus, fuerint a Marchesio reperta? Hanc sane ob causam ita opinatos illos esse, ex ultima verborum huc translatorum periodo apparet. Verum cum ex Brunonis nomine, quod Sanctus Carthusianorum institutor cum sancto ordinis Benedictini Signino episcopo habet commune, factum esse queat, imo reipsa, quemadmodum laudati Historiæ litt. Franciæ scriptores verbis recitatis volunt, factum sit ut opera quæ a Petro diacono S. Brunoni Signino diserte attribuantur, S. Brunoni Carthusiano a librariis fuerint adscripta, quidni etiam factum eodem ex capite esse queat ut opuscula seu opera quæpiam, in suppeditato a Petro diacono operum, quæ Bruno Signinus composuit, Catalogo expresse non memorata, huic per errorem a librariis, mss. antiquorum, in quibus a Marchesio fuere inventa, auctoribus fuerint ascripta, licet interim non illius, sed S. Brunonis Carthusianorum institutoris essent? Aiunt quidem illa in mss. hisce antiquis, e quibus a Marchesio eruta fuere, adjuncta fuisse aliis operibus, quæ Brunonis Signini esse, certum omnino est atque indubitatum. Verum quid tum? Codex ms. antiquus, e quo S. Brunonis Carthusiani opera anno 1524, Judocus Ascensius edidit, alterque, qui tum in Carthusia Majori asservabatur, scriptis in Psalmos et in omnes S. Pauli apostoli Epistolas Commentariis, qui Sancti nostri certo sunt, adjunctis etiam, ut laudatus Judocus Ascensius in præfata hisce epistola dedicatoria fidem facit, alia habebat opuscula, quæ una cum Commentariis illis hic vulgavit, quæque tamen omnia S. Brunonis Carthusiani non sunt, uti mox, præfatis scriptoribus, qui nulla ex hisce ei attribuunt, partim assentiendo docebo.

707. Atque ego quidem, ut ea in dictos mss. codices seu in horum unum, e quo deinde alter sit transcriptus, fuerint illata, factum reor ex ignorantia præcipitive iudicio librarii, qui, cum omnia Sancti nostri opera describenda sibi sumpsisset, forteque fortuna in opuscula quæ Brunonis simpliciter nomen, nullo addito nomini huic titulo, præferrent, ea Brunonis nostri, aut nullo plane aut perexiguo præmisso examine, esse existimavit; eaque propterea aliis a se jam descriptis genuinis hujus operibus adjecerit. Verum cum res ita habeat quidni etiam simili ratione factum esse queat, ut in codices mss. antiquos, qui Marchesio præluxere, aut saltem in horum unum, e quo reliqui deinde fuerint descripti, opuscula aliqua, quæ S. Brunonis, Signini episcopi, non sunt, fuerint illata? Ex opusculis itaque homiliisque, quæ Sancti nostri nomine Parisiis ac deinde Coloniz Agrippinz in lucem prodire, atque a Marchesio interim huicque secutis Historiæ litterariæ Franciæ scriptoribus S. Brunoni, Signino episcopo, attribuantur, vere huic illa attribuenda videntur, quæ tum tituli parum vulgaris, quem præferunt, tum argumenti, quod tractant, ratione conveniunt cum operibus, quæ a Brunone,

Signino seu Signiensi episcopo, concinnata fuisse, Petrus Diaconus in Opusculo De viris illustribus Casinensibus cap. 34 alibive diserte testatur. Ea sedet sententia, quod, quamvis hic scriptor a veritate etiam subinde deviasse deprehendatur, nec cum Leone Marsicano, qui, quod deinde Petrus continuavit, Casinense Chronicon incepit, gravitate et auctoritate comparandus videatur, Brunoni tamen Signino opera, quæ sancti hujus antistitis non essent, ascriptis censendus non sit, cum haud dudum, postquam hic ad Dominum migrasset, in monasterio Casinensi, uti, qui primus ejus De viris illustribus Opusculum publice juris fecit, apud Muratorium tom. VI Rerum Italicarum scriptorum Joannes Baptista Marus in sua in Id præfatione aliique bibliographi passim docent, bibliothecarium egerit, credibileque proinde sit, ad manum eum habuisse opera, quæ a Sancto illo præsule, qui et ipse aliquandiu in monasterio Casinensi monachum atque etiam abbatem egerat, scripta esse, loco citato asseverat.

708. Hinc cum Petrus Diaconus, fuisse a Brunone Signiensi expositionem in Psalterium, in Genesim, in Exodum, in Leviticum, in Numerum, in Deuteronomium, in Cantica canticorum et in Judicum conscriptam, capite citato præfatus, mox subjungat : « Fecit et sermones hos : De laudibus Ecclesiæ in dedicatione templi, De Paradiso, De arca Noe, De tabernaculo fœderis, De templo Salomonis, et de muliere, per quam Ecclesia significatur. De civitate sancta Hierusalem; De basilicis, quæ ab episcopis dedicantur. Item De evangelii; De ornamentis Ecclesiæ, De fide, De spe, De charitate, De quatuor virtutibus, De humilitate, De misericordia, De pace, De patientia, De castitate, De obedientia, de abstinentia : Ubi Ecclesia ornatur, De novo mundo, De cœlis novis, De nubibus novis, De montibus novis, De arboribus novis, De potestatibus novis, De mari et piscatoribus novis, De avibus novis, De fluminibus novis, De animalibus novis, » libros seu tractatus tres, num. 703 memoratos, Sanctoque nostro in præfatis operum ejus editionibus ascriptos, quorum primus, in capita octo divisus, « De laudibus Ecclesiæ, » secundus, capita duodecim complectens, « De ornamentis Ecclesiæ, » ac tertius denique, capitibus decem discretus, De novis inscribitur, a S. Brunone, Signino seu Signiensi episcopo, fuisse reipsa contextos, verosimillimum e titulorum, argumentum, quod tractant, experimentium, insolentia seu novitate, apud Petrum Diaconum quoque hic occurrente, apparet. Verum, quod ad librum, qui « De festivitibus festivitatum » inscribitur, spectat, cum hic, prout sive Sancti nostri sive Brunonis Signini nomine est editus, sermones non paucos, quos neque ex titulo singulari seu parum vulgari, qui apud Petrum Diaconum quoque loco proxime cit. occurrat, neque aliunde sancti illius antistitis esse certo constat, complectatur, sintne huic illi, an Sancto nostro attri-

buendi, est dubium, cum, præterquam quod priora e binis hisce Sanctis esse, neque e Petro Diacono neque aliunde, ut jam dictum, constet, fieri possit ut in mss. codices, in quibus a Mauro Marchesio, una cum operibus Brunonem Signiensem certe habentibus auctorem, fuere inventi, ratione supra exposita, ut ut vere sancti hujus antistitis non essent, fuerint illati.

709. At vero, inquit, Petrus in Chronici Casinensis supplemento, lib. IV, cap. 31, de Brunone Signiensi sic scribit : « Non autem idem vir otiose hic vixisse credendus est, qui tales ac tantos nobis Scripturarum exposuerit libros, de quibus summam. illorum scilicet qui in nostris manibus venere, pandere curamus, super Psalterium, super Genesim, super Exodum, super Leviticum, super Numerum, super Deuteronomium, super Isaiam, super Cantica canticorum, super Judicum, super Apocalypsim. De totius autem anni festivitibus atque diebus Dominicis composuit sermones sexaginta novem, homelias centum quinquaginta quinque. » Quibus verbis cum Petrus Diaconus plures sermones homeliasque S. Brunoni, Signiensi episcopo, attribuat, quam cap. 34 De viris illustribus recenseat, simulque sese omnia, quæ a Sancto hoc antistite composita fuere, opera ad manum non habuisse innuat, fieri facile potest ut sermones in Operum S. Brunonis Carthusiani editionibus supra memoratis Sancti hujus Patriarchæ nomine vulgati, ut ut apud Petrum Diaconum in homiliarum sermonumque S. Brunonis Signini elencho titulis parum usitatis insolitisve affecti non reperiantur, concinnati tamen vere ab hoc fuerint. Fateor, sic habet : verum, cum equidem homelias sermonesque dictos Brunonem Signiensem habere auctorem, e Petro Diacono certum, ut jam dictum, non sit, fueritque ex jam supra dictis iidem tam in codicibus mss. antiquis, qui, quæ S. Brunonis Carthusiani certo sunt, opera complectebantur, quam in codicibus iidem mss. antiquis, qui, quas nemo Brunoni Signino negat, lucubrations continebant, reperti, sintne huic Sancto ex ordine Benedictino præfati, an potius S. Brunoni, Carthusianorum institutori attribuendi, manet adhuc dubium.

710. Nec est quod reponas, constare saltem e Petro Diacono, plures fuisse a Brunone Signino sermones compositos, eosque proinde, de quibus hic disserimus, huic potius esse, quam Brunoni Carthusiano ascribendos : uti enim, quin Bruno Signiensis plures, imo plurimos sermones concinnarit, ambigendum non est, ita nec, quin id Bruno noster fecerit, revocari potest in dubium. Ita colligendum reor e Sancti tum Epitaphio, tum Titulo funebri, inter recudendos 166; in priori enim e binis hisce monumentis antiquis, quod Brunonis tumulo fuit ascriptum, Sanctus hic Carthusianorum Institutor ita loquens inducitur :

Primus in hac eremo Christi fundator ovilis.

Promerui fieri, qui tegor hoc lapide.

*Bruno mihi nomen, genitrix Alemania, meque
Transtulit ad Calabros grata quies eremi.
Doctor eram, præco Christi, etc.*

In posteriori vero, quo Andegavensis S. Mauricii ecclesia Sancto nostro parentavit, sequens una cum multis aliis de S. Brunone legitur versiculus: « Multos sermones faciebat per regiones. » Cum ergo Sanctus noster, uti e jam recitatis, quæ præfata bina monumenta antiqua suppeditant, testimoniis manifestum est, præconem Christi egerit, dubitandum non est, quin sermones etiam, quos ad populum dixit, concinnarit. Quod cum ita sit, non est sane cur, ob sermonum a S. Brunone, Signiensi episcopo, compositorum multitudinem, huic potius, quam Brunoni nostro attribuamus editos hujus nomine sermones, qui titulis, argumentum quod tractant exprimentibus, insolitis seu parum vulgaribus haud distinguuntur.

711. Reponi quidem potest, sermones quos Sanctus ad populum habuit, non lingua Latina, sed idiomate vulgari fuisse indubie conscriptos, ac proinde ex horum quos concinnarit multitudine, pro sermonibus Latine conscriptis, de quibus hic disputamus, ei attribuendis argui non posse; verum ex eo quod multos Bruno idiomate vulgari sermones adornarit, multos etiam eum, quos ad suos vel in altioris ordinis scientiis Remis discipulos vel in Carthusiæ Calabriæque eremis monachos dixerit, Latine concinnasse, credibile apparet. Quare quorundam saltem ex iis qui nomine ejus prodierunt, nec a Petro Diacono Brunoni Signiensi diserte attribuitur, revera ipsum esse auctorem, vero prorsus absimile non est, licet interim id de omnibus illis, ac nominatim de eo qui inter undecim ei attributos De confessoribus sermones secundum locum obtinet, asseverare non ausim, quod, quemadmodum Marchesius in sua De S. Brunone Signino ejusque operibus dissertatione historica, hisce præfixa, recte notat, in fine ea contineat, quæ non nisi a monacho, Regulam Benedictinam professo, dici potuisse videntur. Primi quidem Carthusiani jam inde ab ipsis S. Brunonis temporibus S. Benedictum Patrem suum appellavere, ejusdemque festum solemniter hodieque celebrant; ut proinde, etsi etiam et in sermone illo auctor, quod tamen non facit, Patris nomine condecoraret S. Benedictum, propterea tamen Brunoni, Carthusianorum institutori, esse eum certo abjudicandum, consecrarium nondum foret; verum in fine ejusdem ea præterea tum de S. Benedicto, tum de Jomibus Benedictinis proloquitur, quæ nescio an in virum S. Benedicti Regulam non professum quadrare facile admissuri sint omnes qui illum, de quo hic, sermonem attente evolvent.

712. Ut ut sit, aliquos equidem e sermonibus, qui Sancto nostro in operum ejus editionibus supra laudatis attribuuntur, re etiam vera ad eum fortassis pertinere, ex iis quæ jam ante adduxi in medium, in animum induco, etsi interim in iis plane eadem

A non videatur, quæ in aliis Sancti operibus, styli ratio; aliquantulum enim diversam in diversis scriptio- nis generibus styli rationem ab uno eodemque scriptore subinde adhiberi, quid mirum? Verum quandonam sermones illos Sanctus composuerit? Cum exhortationes, quas complectuntur, monachis ut plurimum conveniant, fuerint verosimiliter iidem abs illo, cum in eremo seu Carthusiana seu Turritana jam versaretur, compositi, atque ad eos, qui in disciplinam ejus ibidem sese dederant, pronuntiati. Nec propterea tamen putes verosimile non esse Sanctum nostrum, cum Remis adhuc versaretur, verba ad populum, contra ac num. 95, docuimus, unquam fecisse; etsi enim Latinos, de quibus hic, sermones tunc verosimillime haud habuerit, habere potuit alios, idiomate vulgari contextos, qui modo interciderint aut nunquam etiam in litteras missi fuerint. Idem etiam puta de sermonibus, si quos forte Sanctus, cum in solitudinem, sæculo relicto, jam recessisset, ad populum unquam habuerit; quod re etiam ipsa factum esse, vero haud apparet absimile. Quidni enim factum esse queat ut Sanctus noster, etsi jam emigratum, quorum ad populum verba facere non est, vitæ institutum amplexus, sermones subinde ad populum habuerit aut in itineribus, quæ ex dictis confecit, aut in ecclesiis, eremo seu Turritanæ, seu Carthusianæ, quam incolebat, vicinis, ad eas ab episcopis, per pia incensaque Viri, cujus raram vitæ sanctitatem perspectam habebant, multa gregi sibi commisso prodesse volentibus, evocatus? « Multos sermones (verba sunt proxime laudati, quo Sancto parentatum fuit, Tituli fanebri) faciebat per regiones. »

713. Sed hæc de sermonibus; quos Sanctus composuerit atque ad populum discipulove suos dixerit, disseruisse sufficiat. Sunt porro duo adhuc alia opera, quæ Sancto nostro præter jam supra recensita attribuuntur. Primum horum est, cujus meminit Possevinus in Apparatu sacro, operum omnium, quæ vel Sanctus vere contextuit, vel contexta ab eo credi a nonnullis sciebat, elencho subjungens: « Exstat autem ms. liber De laudibus vitæ solitariæ, ab eodem Brunone conscriptus, apud Paulum Rogerium, Carthusianum, Carthusiæ Venetæ. » Hinc Theodorus Petreius, cum, omnia S. Brunonis opera Coloniae Agrippinæ recudi esset curaturus, librum illum, quo una cum hisce imprimeretur, habere desiderans, in Carthusiana, quam adornavit, Bibliotheca pag. 33, enumeratis omnibus quæ Brunonis esse putabat operibus, adjecit: « Quibus (operibus nempe a Brunone compositis) Possevinus addit librum De laudibus vitæ solitariæ, quem dicit Veneta in Carthusia apud Paulum Rogerium, nostræ familiæ Religiosum, manuscriptum asseverari; quo utinam potiri liceret! ut nimirum simul cum cæteris Divi Brunonis operibus, jamjam per nos de superiorum voluntate revidendis recudendisque prelo committatur. » Libri quoque De vitæ solitariæ laudibus, qui apud Paulum Rogerium, Carthusiæ Venetæ

aluminum, asservatur, e Possevino in suis in contextam a Sergio S. Brunonis Vitam Annotationibus pag. 251, Surianus meminit. Verum cum Petreius ea, quæ jam dixi, in contexta a se, annoque 1609 typis vulgata ordinis Carthusiensis Scriptorum Bibliotheca in litteras mittat, nec tamen laudatus, qui a Brunone scriptus sit, De vitæ solitariæ laudibus liber in lucem hactenus, quod sciam, fuerit prolatus, multum dubito, an errore factum non sit, ut librum illum ms. apud Paulum Rogerium, Carthusiæ Venetæ aluminum, exstare existimarit Possevinus.

714. Quid si apud Paulum Rogerium liber quispam exstiterit, opuscula nonnulla, S. Brunoni Carthusiano attributa, complectens, eique, quod epistolam quoque a Sancto ad Radulphum Viridem scriptam, in qua nonnulla in vitæ solitariæ laudem commemorantur, contineret, titulus libri De vitæ solitariæ laudibus fuerit ascriptus? Atque hæc de primo e duobus operibus, quæ in operum, Sancto attributorum, editionibus non sunt, et tamen ei, ut jam monui, a nonnullis ascribuntur; quod modo ad secundum ex hisce pertinet, oratio hæc est ad Jesum crucifixum, a vocibus hisce: « Ante oculos tuos, Domine, culpas nostras ferimus, » etc., incepta, quam Meleager Pentimalli, brevi a se conscriptæ, annoque 1622 typis Romanis vulgatæ S. Brunonis Vitæ præfixit, Sanctoque huic Carthusianorum Institutori-attribuit. Verum, inquit fere quantum ad substantiam in sua de S. Brunone Historia seu Vita Zannottius, sæpius jam supra laudatus, multum hic errat Pentimallius, cum oratio illa, ut Antonius Maggius, Augustinianus Bononiensis, in opere quod anno 1700 typis edidit, probatum dat, S. Augustino civitate Hipponensi, cujus episcopus erat et a Wandalis undique obsessa, fuerit composita, quo ea et gregem sibi commissum ad divinum auxilium implorandum animaret, et propria sua peccata ante Crucifixum genuflexus anare plangeret. Alia de operibus, quæ vel Sancti sint, vel ei attribuantur, dicenda non invenio, ac proin ad alia, quæ ad eum pertinent, jam propero.

§ XLIV. *Benevolum iterum erga se Sanctus comitem Rogerium, decretorio morbo jam decumbentem, experitur, huncque deinde vita functum haud dudum post sequitur, confirmatis ei antea a Paschali papa donationibus omnibus, privilegiisque, quæ vel a comite Rogerio vel ab aliis acceperat.*

715. Milites omnes, qui in obsidione Capuana Rogerium comitem, dominum suum, Capuanis prodere voluerant, captique, cum proditoris consilium executioni jamjam essent mandaturi, fuerant, Sancto nostro hic in servitute perpetuam, dato, quod § XXXIX integrum fere recitavi, diplomate, anno 1099 ex dictis jam tradiderat; verum cum in hoc singulorum illorum militum, filiorumque eorundem, quos simul Sancto Turritanæque eremo in servitute perpetuam is princeps pariter tunc dederat, nomina non essent expressa, Lanvinus, monasterii S. Stephani Prior, ad majorem donationis

A firmitatem a comite Rogerio ex ægritudine, e qua obiit, Mileti decumbente, diploma aliud, in quo hæc singillatim exprimuntur, postulavit, princepsque singulari suo in S. Brunonem amore, ut dubitandum non apparet, non parum ad id impellente, postulationi ejus annuens diploma, quale is cupiebat, impertit. Exstat id, sed initio, quantum opinor, mutilum, apud Surianum in Annotationibus ad conscriptam a Surio Sancti Vitam pag. 234 et sequentibus.

716. Hisce verbis concipitur: « Hæc sunt nomina et lineæ servorum et villanorum centum duodecim, qui inventi sunt cum Sergio proditore in obsidione civitatis Capuæ Kalendis Martii, Incarnationis Domini anno millesimo nonagesimo octavo, indictione sexta, quos ego Rogerius, Calabriae et Siciliae per Dei voluntatem comes, pro miraculo, quod Deus dignatus est mihi visibiliter ostendere orationibus B. Brunonis ad salutem fidelium Christianorum, qui necum erant, et meam, donavi eidem P. Brunoni, ejusque successoribus non solum ipsos, sed etiam filios filiorum suorum usque in sempiternum, in servos perpetuos et villanos cum omnibus bonis eorum mobilibus et stabilibus, habitis et habendis, ubique locorum sistentibus, cujuscunque sint artis sive negotii, sive marinarii; quos proditores ex sententia interfici diversis generibus suppliciorum damnaveram; sed ad petitionem dicti P. Brunonis tum eis mortem perniciosam peperci; et ad ecclesiarum B. Mariæ de eremo et B. prothomartyris Stephani obligavi perpetuas servitutes et villanias, et inde fieri feci chirographum apud Squillatium cum donatione quam feci de monasterio S. Jacobi de Muntauro et tenimenti sui. Sed eorum nomina et lineæ non habentur in eodem chirographo. Ad petitionem autem F. Lanvini, Prioris ecclesie S. Stephani, isto privilegio jussi poni in memoriam sempiternam, et hæc nomina et lineæ dictorum servorum et villanorum. »

717. Rogerius modo familiarum, quas in servitute perpetuam S. Brunoni ejusque successoribus dedit, nomina recenset, quæ, qui volet inveniet loco citato apud Surianum, qui primo quidem in horum nonnulla, quæ transcribit, ita observat: « Nomina harum familiarum impræsentiarum perseverant pro magna parte, et degunt in pagis, monasterio (Turritano scilicet in Calabria seu S. Stephani de Nemore) subjectis in utroque foro, qui sunt Serra, Spatul, Bivungium, Gasparina et Montaurum, et in Monte-pavone in temporalibus tantum subjecto, uti putatur fuisse Olivianum vel Aruncum, et sic aliis circumpositis pagis et oppidis. Quædam mutaverunt vocales litteras vel syllabas paucas. » Deinde vero, reliquarum, quas Sancto in servitute Rogerius dedit, familiarum allatis nominibus, diplomatis, seu privilegii, cujus jam initium dedi, finem seu clausulam subnectit: sic autem hæc habet: « Hæc sunt centum duodecim lineæ servorum et villanorum, quos dedi P. Brunoni et successoribus ejus

cum omnibus bonis eorum, ubicunque sint, in perpetuum, et habitent ubicunque; et si fuerunt quasi omnes de tenimento Squillacii et Suberati. Hoc privilegium scriptum est quarto Junii mensis in capella S. Martini, quæ sita est in medio civitatis Miletî, infirmo existente Domino meo comite, per manus mei Fulconis capellani dicti domini comitis, et recitatum in camera, ubi idem dominus meus comes infirmus jacebat, præsentem domina mea Adelaide comitissa et concedente Malgerio domini comitis filio, præsentibus Petro de Moritonio, Roberto de Layna, Toraldo Carbonello, Raynaldo de Climpcam, Uberto de Selona, Incarnationis Domini nostri Jesu Christi anno millesimo centesimo primo, indictione nona. Amen. † Rogerius comes, Adelais comitissa. Petrus de Moritonio. Malgerius, filius comitis Rogerii. Robertus de Layna. Thoraldus Carbonellus. Raynaldus de Climpcam. Ubertus de Solona. Ego Fulco domini comitis Rogerii capellanus de mandato ejus hoc privilegium scripsi et me subscripsi. »

718. Morkensius, qui in chronologico-diplomaticam, quam de S. Brunone digessit, Diatribam ms. instrumenti hujus partem intulit, sigillum plumbeum autographo e corda esse appensum, e litteris, quas ex Italia, id est, e Turritana, ni fallar, Carthusia acceperit, observat, atque adamussim fere cum Suriano tum in dicti instrumenti clausula, quam integram dat, tum in personis, eidem instrumento subscriptis, convenit. Nec inobservatum relinquit, non uno eodemque modo eorum, qui diplomatibus, quæ dedit, subscripserunt, nomina ubique exarari; illum enim, qui exempli gratia in uno diplomate Ubertus de solma vocatur, in altero Ubertum de Solona aut de Selona appellari; verum addit, quod et mihi hic dicendum est, sese, cum instrumentorum illorum autographa ad manum non habeat, sintne hoc vel isto modo nomina illa scribenda, definire non posse. Atque hæc quidem in instrumentum illud Morkensius; verum, cum fieri possit ut non nemo forte, an Rogerius, qui prodigionis Capuanæ reos Brunoni in servitum tradidit, Sanctusque, qui eosdem hoc modo sibi subjici permisit, contra mansuetudinem christianam non peccarit, hæreat dubius, e more, Brunonis ætate justis de causis recepto, omni hunc fuisse culpam immunem, Surianus in suis in contextam a Surio Sancti Vitam Annotationibus pag. 247 et sequentibus recte ostendit. Porro, si auctori huic fides sit, Rogerius comes, non solum, quo de agimus, diploma seu privilegium in S. Brunonis Turritanæque eremi favorem anno 1101 concessit, verum etiam duo adhuc alia.

719. Etenim, postquam in Chronotaxi, quam suis in S. Brunonis Vitam Annotationibus adjecit, factam diplomatibus, quo datos a se S. Brunoni in servitum prodigionis Capuanæ reos, expressis singulorum nominibus, Rogerius comes recensuit, concessionem verbis supra datis ad dictum annum 1101 commemoravit, mox ad eundem annum subjungit: « Item alio sub diplomate dedit prædictus Rogerius comes

ecclesiæ B. Mariæ de eremo, et magistro Brunoni casale Arunchium cum omnibus pertinentiis suis, et omnes villanos. Insuper concessit eidem ecclesiæ B. Mariæ et supradictis fratribus suis molendinum subtus Squillacium, constitutum ad fontem de Alexi. Hanc donationem rursus confirmavit prædictus comes in grandi et peremptoria sua ægritudine coram Roberto, electo Melitensi episcopo, et Joanne Squillacino episcopo. » Ab hisce, quæ hic Surianus tradit, non prorsus abscludit in Historiæ ordinis Carthusiensis Prospectu Camillus Tutinus, ita ad annum 1102 scribens: « Comes Rogerius donat monasterio S. Mariæ de eremo, nec non Brunoni et Lanvino monachis et successoribus in perpetuum tria castra Aruncum, Montem-aureum et Olivianum et eorum cives atque insuper molendinum in civitate Squillacii. » Verum, præterquam quod Tutinus hæc ad annum 1102, quo ex dicendis comes Rogerius jam obierat, perperam indubie commemorat, non satis capio qui verum esse queat, vel tria castra, Aruncum nempe, Montem-aureum s. u. Mentaurum, et Olivianum una cum Squillacensi molendino, ut Tutinus hic scribit, vel etiam duntaxat Aruncum et præfatum molendinum, ut Surianus ait, Sancto nostro post annum 1099, uti ambo hi scriptores tradunt, a comite Rogerio concessa primum fuisse; etenim, ut diploma, num. 657 et seqq. recitatum, fidem facit, molendinum illud et duo e tribus dictis castris, Mentaurum nimirum et Olivianum seu Olivianum, fuere ab hoc principe S. Brunoni Turritanæque eremo jam inde ab anno 1099 collata, tertiumque, quod alii Aruncum seu Arunchum, alii Aruncium vocant, jam inde etiam ab anno 1094, uti e diplomate, num. 582 et binis seqq. huc transcripto, liquet. Credo itaque, aut binos laudatos scriptores tantum velle, a comite Rogerio castrorum illorum seu (adi num. 717) pagorum donationes, Sancto nostro prius factas, novis datis diplomatibus semel atque iterum fuisse post annum 1099 confirmatas, aut, quod verosimilius reor, non tantum Tutinum, quod quisque, cum in ipso anno, quo res gesta sit, ex jam dictis certo erret, facile admittet, verum etiam Surianum hallucinari.

720. Atque id quidem etiam, quantum ad posteriorem hunc scriptorem, haud admodum difficulter induco in animum, quod in diplomate, mox memorati annoque ex dictis 1099 dati, parte, quam ipsemet operis sui pag. 223 et seqq. recitat, tum Aruncii, tum Squillacensis molendini donatio, S. Brunoni a comite Rogerio facta occurrat. Nec est quod pro Suriano hic reponas, comitem Rogerium reorum duntaxat, quos Sancto per diploma anni 1099 in servitum tradidit, et monasterii S. Jacobi de Mentaurum, quod S. Brunoni per diploma itidem anni 1099 impertiit, in diplomate anni 1101, quo donationes anno 1099 Sancto a se factas recenset facere mentionem, ac proin, non Surianum, qui Arunchum et molendinum subtus Squillacium S. Brunoni anno 1101 a comite Rogerio datum fuisse scribit, hallucinari,

sed diploma anni 1099 num. 637 et seqq. huc translatum, quo et hæc et alia multa, proxime recitatis Tutini verbis partim memorata, Sancto comes dederit, esse corruptum; Arunchum enim seu Aruncum S. Brunoni comes non primum per diploma anni 1099 impertit, sed jam antea (adi num. 583) per diploma anni 1094 impertito terminos seu limites (videlicet num. 641) jussit apponi; quod vero pertinet ad molendinum subtus Squillacium, hoc quidem una cum Oliviano seu Olivano aliisque nonnullis per diploma anni 1099 Sancto primum largitus est comes Rogerius; verum præterquam quod non pauca ex his ad Monasterium S. Jacobi de Mentauro spectarent, sicque hujus mentionem in dicto anni 1101 diplomate faciens Rogerius mentionem pariter illorum faciat, fieri potest ut hic princeps donationes, quas in S. Brunonem anno 1099 contulerat, non omnes, sed præcipuas duntaxat commemorare in præfato anni 1101 diplomate voluerit; ut proinde, quas in hoc non recenset. factas dicto anno 1099 non fuisse, consequens non sit. Jam vero cum hæc ita habeant, non tantum Tutinus, sed etiam Surianus, dum, anno 1101 Arunchum et Squillacense molendinum Sancto nostro a comite Rogerio datum fuisse scribit, fuerit hallucinatus

721. Atque id ex eo factum suspicor, quod, cum comitem Rogerium, Arunchi, molendini Squillacensis, aliarumque multarum rerum donationes, quas Sancto antea fecerat, anno 1101 confirmasse alicubi legisset, confirmationem hanc pro prima donatione quantum ad Arunchum et molendinum Squillacense acceperit, in erroneam hanc opinionem inductus, partim quod datum num. 582 et binis seqq. diploma ad manum non habuerit, animumque ad recitatum a se anni 1099 diploma non adverterit, partim quod diplomatis, quo anno 1101 donationes omnes, antea a se S. Brunoni factas, comes Rogerius confirmavit, partem duntaxat, supra huc allatam, in quo nec Arunchi, nec molendini Squillacensis mentio fit, ad manum habuerit. Ne vero quis putet, perperam a me. quod ex comitis Rogerii anni 1101 diplomate supra huc transcriptum est, pro hujus duntaxat parte haberi, Morkensius in chronologico-diplomatica sua de S. Brunone Diatriba ad annum 1101 sic scribit: « Rogerius comes Calabriae et Siciliae in peremptoria ægritudine sua donationes, immunitates ac privilegia S. Brunoni ac fratribus eremi Calabriae hactenus concessa confirmat data charta apud Miletum 4 Junii, in qua et Capuanæ prodilionis reos nomine quemlibet suo exprimit. » Hæc Morkensius, qui, uti ipsemet ait, integrum comitis Rogerii diploma, postremo huc transcriptum, præ manibus habuit; cum autem diploma, cujus verbis recitatis meminit, quarta, ut ait, Junii datum fuerit, de alio saue diplomate, quam quo Rogerius comes singulorum, quos Sancto in servitutem tradidit, nomina expressisse a Suriano narratur, non loquitur; quod cum ita sit, consequens est ut hoc Rogerius non tantum nomina illa recensuerit, verum etiam dona-

tionem omnes, S. Brunoni antea factas, confirmari, utque proinde, cum diploma illud, prout apud Surianum exstat, confirmationem illam non completatur, non pro instrumento integro, sed pro ejusdem parte duntaxat possit haberi.

722. Surianus porro, postquam hanc in medium adduxit, paucis duntaxat, quæ hic commemorari necesse non est, interjectis subjungit: « Cæterum hoc ipso, » quo nempe ultimo jam memoratum diploma datum notatur, « mense Junio (xxi die, ut in emortuali libro Carthusiæ illius, Calabriae nempe S. Stephani, legitur, vel xxii ut in Cassinensi) Rogerius comes obiit anno 1101, ut habet Chronicon Lapi Protospathæ, qui hoc tempore vivebat in Apulia, quamvis male Julium habet pro Junio, forte scriptoris vitio. Felix vel hoc nomine princeps, quod post hanc liberalissimam donationem, velut in altero sæculo recepturus misericordiam fructibus coonestatus; quem trimestri tantum post evoluta spatio sequutus est S. Bruno, eodem, quo Rogerius, anno de istis mundi turbinibus extractus, de morte jam proxima lætus et de vicina accersitione securus, postquam præcessisse eum vidit, de cujus adhuc unius salute cogebatur esse sollicitus. Quem etiam tanto ocius et festinantius sequi voluisse visus est, ut apud summum judicem Deum pro animæ ejus absolutione, si forte locis obnoxia purgatorii teneretur adhuc, fiducialius intercederet, oblati prius sacrificiis corporis et sanguinis illius, qui a Matre quinque siculis olim fuerat redemptus. » Ita ille et recte quidem, quantum opinor, Rogerium comitem mense Junio, non Julio, ut Lupus Protospathæ scribit, obiisse, e Carthusiæ S. Stephani Necrologio contendit, licet interim Fazellus lib. vii, decade 2^a et post huc Rocchus Pirrus in regum Siciliae Chronologia pro mense Julio stent; mensem enim hunc Rogerio emortualem a Fazello notari, sola Lapi Protospathæ, ni fallar, auctoritate est factum, nec raro fit, ut in Lupi Chronico, quod in hujus autographo, ut apparet, mensium nomina unica duntaxat capitali seu initiali littera exarata fuerint, mensis Martius pro Maio aut contra, itemque mensis Julius pro Junio aut contra a librariis positus invenitur. Jam vero, cum res ita habeat, Rogerius septem duntaxat aut octodecim dies a dato, quo, quascunque antea S. Brunoni fecerat, donationes confirmavit, diplomate in vivis mansit superstes.

723. Sanctum nostrum una cum Lanvino ad Rogerium, extremo suo morbo Mileti laborantem, accersisse, piisque adhortationibus et monitis in gravissimis decretoriæ ægritudinis molestiis assidue eundem esse consolatum, Zanottius in conscripta a sese Sancti Vita seu Historia, uti eam vocat, cap. 30 scribit, addens etiam Brunonem cum Mileto, e vivis jam sublato comite Rogerio, in Turritanam eremum esset reversus, exsequias pro principe illo, cui sane plurimum erat obstrictus, celebrari, magnamque Missarum numerum fieri curasse, ac monachis suis

præterea injunctiase ut precibus, jejuniisque ac aliis penitentiae operibus multiplicatis divinam misericordiam pro principis in Turritanam eremum beneficentissimi animæ implorarent. Ita loco citato ille. Et sane hoc postremum, quod etiam a Sancto factum fuisse Surianus verbis proxime recitatis in fine innuit, nemo facile, quantum opinor, qui Sanctum ab ingrati animi vitio longissime haud dubie exstitisse alienum, considerarit, in dubium revocavit, etsi interim res nullo plane antiquitatis testimonio confirmata invenitur. Nec, quin Sanctus aut ipsemet ad comitem Rogerium, gravissimo morbo, quo diem extremum clausit, Mileti decumbentem, quo eum in ægrotudinis molestiis solaretur, piisque monitis ad æternitatis iter præpararet, sese contulerit, aut saltem Lanvinum aliumve e suis, qui id præstaret, miserit, ambigendum videtur, cum anno 1098, ut supra vidimus, eundem comitem Rogerium, ut eum in morbi, quo ab obsidione Capuana reversus Squillacii tum decumbebat, molestiis solaretur, quatuor etiam sibi adjunctis sociis, adierit, nec Miletum a Turritana eremo multo longius, quam Squillacium, sit remotum.

724. Attamen, cum Sanctus jam inde ab anno 1100 aut etiam (adi num. 678) jam inde ab anno 1099 continuus fere ac gravibus, ut ipsa epistola, supra jam data, quam tunc per Landuinum ad Majoris Carthusiæ fratres misit, fidem facit, infirmitatibus laborarit, nec dudum post, ut infra videbimus, e mortali hac vita ad immortalæ migrarit, fuerit tunc ille, quo minus ipsemet comitem, adversa valetudine Mileti laborantem, adiret, morbo impeditus, non parum ambigo, licet interim, quin vel ipsemet Sanctus id fecerit, vel alium sui loco ad Rogerium miserit, dubitandum non arbitrer, ut jam dixi. Ut ut interim res habeat, summæ equidem curæ amantissimi principis, a quo plurima beneficia acceperat, salutem S. Brunoni fuisse, facile quisque ex jam dictis intelliget. Nec vero apparet absimile, precibus suis apud Deum effecisse illum, ut comes Rogerii vitam, inter assiduas fere belli turbas actam, felici exitu tandem terminaret, e misera hac lacrymarum ærumnarumque valle ad æternæ cœli gaudia translatus. Haud dudum porro, ut jam monui, post Rogerii comitis obitum Sanctus quoque e vivis excessit; ante tamen quam id fieret, donationes, immunitates, diplomata omnia, Turritanæ eremo hactenus concessa, a Paschale II, summo pontifice, qui Urbano II anno 1099 e vivis sublato, in S. Petri cathedram successerat, confirmari impetravit. Anno scilicet 1101, ad Julium jam provecto, Miletum venerat Paschalis, hacque occasione postulari ab eo curavit, aut etiam ipsemet per se Sanctus postulavit, ut, quæ Turritanæ eremo sive a comite Rogerio, sive ab aliis quibuscunque fuerant collata, ea ipse nova concessa bulla roboraret, sancti autem viri postulato benignissime pontifex annuit.

725. Paschalis papa, inquit ad annum 1101 in Chronotaxi, suis ad contextam a Surio S. Brunonis

A Vitam Annotationibus addita, pag. 403 Surianus: « Mileti existens vi Kal. Augusti ad petitionem S. Brunonis et Lanvini donationem loci, quem pro habitatione sua (Bruno scilicet ejusque socii) elegerant, factam ab egregiæ memoriæ comite Rogerio, et confirmatam ab Urbano II, rursus diplomate suo confirmat, itemque donationes alias et privilegia eisdem concessa. » Tutinus, donationem duntaxat, qua Rogerius comes S. Brunonitria castra Aruncum, Montem aureum, et Olivanium, atque insuper Squillacense molendinum impertierat, a Paschali confirmatam fuisse, in Historiæ Carthusiensis Prospectu pag. 14 scribit. Verum Suriano assentiendum mihi suadet Morkensius, qui bullam aut, si mavis, Breve, quod Brunoni Paschalis impertit, integrum hactenus in Calabrina S. Stephani domo seu Carthusia asservari, in chronologico-diplomatica sua de S. Brunone Diatriba affirmat, huncque præterea scribit in modum: « Paschalis II papa vi Kal. Augusti anno 1011 Mileti existens omnes donationes, immunitates cæteraque privilegia, a Rogeriis duce et comite concessa, ab episcopis (adi num. 558 et seq.) Rbeginensibus et Squillacensibus approbata, et ab Urbano II confirmata, data bulla corroborat. » Ita ille, et recte quidem, quantum opinor, licet interim ipsam bullam pontificiam, quo certius de illis, quæ hic memoriæ prodit, pronuntiare possem, ad manum vellem habere

726. At vero, cum modicum duntaxat temporis spatium post concessam a Paschale Bullam esset elapsum, languore seu infirmitatibus, quibus eum Sanctus, ut dictum, jam ab anno 1100 aut etiam paulo citius fuerat confictatus, paulatim ingravescentibus, gravissimum incidit in morbum, quo tandem ad extrema deductus e mortali hac vita ad immortalæ, vocante eum ad cœlestes nuptias Domino, migravit; ut autem vir Sanctus mortem sibi appropinquare sensit, fratres suos seu discipulos ad se vocavit, eisque totius vitæ suæ ab infantia cursum exposuit, aliæque præstitit, quæ in encyclica, quam de sancti Patris sui obitu scripserunt, quamque integram Titulis funebribus præmittam, epistola religiosi Turritanæ eremi incolæ exponunt. « Sciens, inquit, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, convocatis fratribus suis, ab ipsa infantia singulas ætates suas replicavit, et totius temporis sui scientia et sententia dignum, » id est, ut Mabillonius in Annalibus lib. LXX, num. 29 interpretatur, « divina animadversione dignum proclamavit. Postea idem suam de Trinitate protracto et profundo sermone exposuit et conclusit sic. » Professionis fidei modo, quam Sanctus tunc emisit, partem subjungunt; verum hanc, tum ut, quod supra promisi, præstem, tum ne hic pretiosum venerandæ antiquitatis puræque ac illibatæ Sancti nostri fidei monumentum studioso lectori desiderandum relinquam, integram huc transferre lubet e quarto, cui ad pag. 400 exstat insertum, Analectorum Mabillonii tomo.

727. Ita habet : « Credo firmiter in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum Sanctum ex utroque procedentem, et has tres personas unum Deum. Credo quod idem Dei Filius conceptus sit de Spiritu sancto ex Maria Virgine. Credo quod Virgo castissima fuerit ante partum, virgo in partu, et post partum, virgo in æternum permanserit. Credo, quod idem Dei Filius conceptus sit inter homines, ut verus homo, sine peccato. Credo quod idem Dei Filius invidiose a perfidis Judæis captus sit, injuriose tractatus, injuste ligatus, consputus, flagellatus, mortuus et sepultus. Descendit ad inferos, ut captivos suos inde liberaret, descendit propter redemptionem nostram, et resurrexit. Ascendit ad celos, inde venturus est judicare vivos et mortuos. Credo Sacramenta quæ Catholica credit et veneratur Ecclesia : et nominatim, quod consecratur in altari, verum corpus esse, veram carnem et verum sanguinem Domini nostri Jesu Christi, quem et nos accipimus in remissionem peccatorum nostrorum, in spem salutis æternæ. Credo carnis resurrectionem, vitam æternam. Amen. Confiteor et credo sanctam atque ineffabilem Trinitatem, Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, unum Deum naturalem, unius substantiæ, unius nature, unius majestatis atque virtutis. Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur. Ipse Pater a nullo originem ducit, ex quo Filius natus est, et Spiritus sanctus processionem accepit. Fons ipse igitur et origo est totius divinitatis : ipse quoque Pater essentia quidem ineffabilis, substantia sua Filium genuit ineffabiliter, nec tamen aliud, quam quod ipse est. Genuit Deus Deum, Lux Lucem. Ab ipso ergo est omnis paternitas in cœlo et in terra. Amen. »

728. Monumentum hoc apud Mabillonium sequentem in capite titulum aut, si mavis, scriptam a Sancti discipulis notulam præfert : « Fidem magistri Brunonis, quam communiter fratribus suis protestatus est, cum horam sibi appropinquare sensisset, ut omnis carnis viam ingrederetur, scriptam servare curavimus, eo quod satis intime coram Deo nos illius fidei testes esse roget. » Surianus, qui quoque monumentum illud integrum, a Mabilloniano exemplari in nonnullis duntaxat exigui momenti lectonibus diversum, in suis ad concinnatam a Surio S. Brunonis Vitam Annotationibus pag. 253 et seq. recitat, fuisse id in domo S. Stephani anno 1514, quo hanc postliminio ad Carthusiensem ordinem revocari contigit, in fine cujusdam veteris Menologii repertum, observat ; ut proinde, qua id Sancti discipuli, Calabrinam eremum incolentes, servari sese curasse, produnt, exstans apud Mabillonium, moxque huc transcripta notula pro suspecta habenda non sit. Nec est cur scrupulum cuiquam moveat, quod religiosi Turritanæ eremi incolæ in epistola encyclica proxime laudata de Sancto dicant : « Fidem suam de Trinitate protracto et pro-

fundo sermone exposuit et conclusit sic, « Credo etiam sacramenta quæ sancta credit et veneratur Ecclesia : et nominatim panem et vinum, quæ consecrantur in altari, post consecrationem verum corpus esse Domini nostri Jesu Christi, veram carnem et verum sanguinem, quæ et nos accipimus in remissionem peccatorum nostrorum, et in spe salutis æternæ, » nec tamen verbis hisce concludatur modo data, quam Sanctus morti proximus emisit, fidei confessio ; etsi enim hisce de recondito Eucharistiæ sacramento verbis alia nonnulla, quæ ad fidem de sanctissima Trinitate spectant, in jam recitato e Mabillonii Analectis monumento subdantur, ipso tamen etiam hujus initio verbis, quibus suam Sanctus de eadem sanctissima Trinitate fidem exposuit, ponuntur, nec nisi post verba, quibus, quæ alia adhuc crederet, Sanctus professus est, sequuntur proxime huc transcripta, quibus suam de sanctissimo reconditoque Eucharistiæ sacramento fidem fratribus astantibus declaravit.

729. Quod cum ita sit, merito utcumque Turritanæ eremi incolæ sen S. Brunonis discipuli in præfata epistola encyclica, sanctum Patrem suum, quam jam moriturus emisit, fidei suæ professionem iis, quæ de Eucharistia crederet, conclusisse seu terminasse, aiunt, licet interim verbis, per laudatos Sancti discipulos allatis, quibus id fecit, alia nonnulla de sanctissima Trinitate subdantur. Quod si id displiceat, dicendum equidem potius videtur, Turritanæ eremi Sancti discipulos in loquendo minus fuisse exactos, quam antiquum, quod e Mabillonii Analectis dedi, documentum esse corruptum, aut in ordine, quo, quæ complectitur, tam apud hunc, quam apud Surianum posita sunt, esse perturbatum. Quid hoc præterea ratione doctrinæ, doctrinæ Berengarianæ et diametro quantum ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum oppositæ, annotandum offerat, facile quisque ex iis, quæ num. 68 et seq. dicta sunt, perspiciet. Quare eo remisisse lectorem contentus, ea modo, quæ de tempore, quo Sanctus ad Superos migravit, dicenda hic restant, expedio. Sancti in Turritanæ eremo discipuli in epistola encyclica, ad diversas ecclesias monasteriaque scripta jamque sæpius laudata, qua hisce dilectissimi Patris sui obitum nuntiarunt, precesque pro ejus anima ab iisdem postularunt, ita sub finem scribunt : « Proxima die Dominica sancta illa anima (Brunonis videlicet) carne soluta est pridie Nonas, id est, sexta die, Octobris, anno Domini millesimo centesimo primo. » E carminibus, quibus Epitaphium, Sancti tumulo appositum infraque huc transcribendum, constat, penultimum sic habet : « Carnis vincula dies Octobris sexta resolvit. » Quare, cum proxime a Sancti obitu dicta epistola encyclica scripta sit, nec dudum etiam post epitaphium illud Sancti tumulo appositum fuisse videatur, dubitandum sane nullo modo est, quin Bruno et anno 1101 et sexta Octobris die ad Dominum migravit ; ut enim vero mirandum sit, Tutinum in Historiæ Car-

thusiensis Prospectu, pag. 14 S. Brunonis obitum A anno 1102 innexuisse.

750. Nec minus mirandum est, Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. IX in inferiori paginæ 259 ora notare, concipi non posse qui Ruinartius in Urbani II papæ Vita, num. 2 pag. 8, S. Brunonis obitum anno 1099 innectat; ibi enim Ruinartius, non de Brunone, sed de Urbano II papa, qui hoc anno obierit, sermonem facit, nec alibi, quod sciam, in eadem Urbani papæ Vita alio anno, quam nos, Sancti nostri obitum consignat; ut proinde illum male interpretati laudati scriptores verosimillime fuerint. Porro antiquior Sancti nostri biographus de eo num. ultimo ita prodit memoriæ: « Migravit ad Dominum post egressum Carthusiæ undecimo anno nec plus nec minus, sicut in libris Consuetudinum domni Guigonis, quæ sunt in domo Carthusiæ, continetur; » verum in verbis hisce errorem cubare, vocibusque « undecimo anno nec plus nec minus » substituendas esse, quas suppletitatum a primorum quatuor Carthusiæ Priorum chronologo hucque num. 7 jam datum Sancti elogium exhibet, has sequentes, « undecimo plus minus anno, » palam est ex iis, quæ § XXX de tempore quo Sanctus e Carthusia Romam ab Urbano II papa accessit fuit, disserens num. 518 et seq. in medium adduxi. Atque hæc de anno et die quo Bruno e mortali hac vita ad immortalē migravit, dicta sufficiant; adea modo, quæ Sancti obitum secuta sunt, gradum faciamus.

§ XLV. *Qua in eremi Turritanæ Ecclesia Sanctus fuerit sepultus, et quid de miraculis, sepulcrum ejus secuta, aliisque nonnullis ad eum utcumque spectantibus ac tempus, quo in sanctorum, seu potius beatorum album relatus fuit, prægressis, sit censendum.*

751. Cum dux, ut jam supra docui, in Turritana eremo Ecclesiæ, quarum una sanctissimæ Dei Genitrici Mariæ et S. Joanni Baptistæ, altera eidem Dei Genitrici et S. Stephano protomartyri sacra esset, Sancti nostri ætate exstiterint, fuerintne is in hac, an in illa terræ mandatus, potest non immerito dubitari, aliis pro priori e duabus illis ecclesiis, aut certe pro hujus quæ simpliciter etiam « Ecclesia S. Mariæ de eremo » dicebatur, cœmeterio; aliis contra pro posteriori e duabus dictis ecclesiis pronuntiantibus, licet interim in concordiam omnes utcumque fortassis queant adduci, uti ex infra dicendis pronum erit colligere. Ac Brunonem quidem in S. Stephani Ecclesia, quæ et temporis lapsu « Ecclesia S. Stephani de nemore seu de bosco » dicta fuit, sepultum fuisse, Blömenvenna huncque secutus Surlus in conscripta a se sancti Vita disserere, ut apparet, affirmant. Binis hisce Sancti biographis sese deinde junxerunt Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 70, num. 29, Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. IX, pag. 240 aliique nonnulli. At vero Camillus Tutinus in Historiæ ordinis Carthusiensi. Prospectu, sanctum nostrum in Ecclesia S. Mariæ de eremo sepulturam nactum esse, non

minus diserte tradit, pag. 15 sic scribens: « Corpus S. Brunonis a monachis sepulturæ traditur in Ecclesia sanctæ Mariæ de eremo prope ejus altare. » Ad hæc, Sancti vita jam functi corpus, cum trium dierum spatio publicæ venerationi in ecclesia S. Mariæ de eremo expositum fuisset, ad extremam di- inde cœmeterii, huic adjuncti, partem, uti ipsemet injunxerat, delatum, in arca marmorea ibidem sepultum fuisse, in S. Brunonis Vita seu Historia cap. 31 Zanottius scribit, Monumenta Calabriæ mss. pro se laudans; etsi autem, qualia hæc aut quantæ antiquitatis sint, nusquam edicat, sanctum tamen, non in Ecclesia S. Stephani, sed vel in Ecclesia S. Mariæ de eremo, ut Tutinus tradit, vel saltem in adjuncto huic cœmeterio, ut Zanottius e Monumentis illis memoriæ prodit, terræ mandatum fuisse, credendum videtur, quod eum in monasterii, in quo ex dictis decem circiter annis vitam eremiticam duxerat, Ecclesia aut saltem in hujus cœmeterio potius, quam in monasterii alterius, quod nunquam incoherat, monachisque, vitæ eremiticæ minus aptis exstruxerat, Ecclesia sepeliri voluisse, verosimile appareat.

752. Ad hæc Morotius in Chronologico ordinis Carthusiensi Theatro pag. 226 sic scribit: « S. Brunone in sanctorum album relato, ejus corpus ab Ecclesia S. Mariæ de Turri ad aliam S. Stephani de nemore translatum est. » Ita ille; cui cum præterea alii nonnulli scriptores hic assentiantur, vere fuisse S. Brunonis, sanctis seu potius ob dicenda beatis jam ascripti corpus ad Ecclesiam S. Stephani ex Ecclesia S. Mariæ translatum, indubitatum apparet, maxime cum nullus prorsus scriptor occurrat, qui contrarium prodat memoriæ. Jam vero cum id ita sit, Sanctusque e loco, quo terræ fuerat mandatus, ad S. Stephani Ecclesiam verosimiliter fuerit translatus, fuisse eum in Ecclesia S. Mariæ de eremo sepulturam nactum, verosimile apparet. At vero inquires, postquam monasterium S. Stephani a Carthusiensi instituto ad Cisterciense anno 1192 defecerat, abbates illius veriti, ne Carthusiani sacras Institutoris sui reliquias repeterent, summa eas semper cura, ut Blömenvenna et post hunc Surlus in suis de Brunone lucubracionibus e facta per Carthusianorum Neapolitanorum (adi num. 780) Priorem relatione memoriæ produnt, custodierunt; quod ut facerent securius, nunc hoc, nunc illo loco, abbate duntaxat, alioque viro fide digno rem noscente, sacra illa pignora collocarunt; ut proinde ex eo quod hæc e S. Mariæ de eremo Ecclesia ad Ecclesiam S. Stephani de nemore seu de bosco, cum anno 1514 sanctorum seu beatorum catalogo Brunonem ascribi contigisset, fuerint translata, consuetudinarius neutiquam sit, ut in eadem S. Mariæ Ecclesia terræ fuissent mandata. Ita contra opinionem qua Sanctum, non in Ecclesia S. Stephani, sed in Ecclesia S. Mariæ aut saltem in hujus cœmeterio sepulturam nactum arbitramur, potest argui.

733. Verum quid si ad præfatum Carthusiano-
rum priorem, quod de occultatis a Cisterciensibus
S. Brunonis reliquiis Blomenvenna et Surius memo-
rant, falso duntaxat rumore fuerit delatum? Esse
sane apparet, cur ita factum putetur. Etenim sa-
crum Sancti corpus anno 1513, Sancti canonizationem,
uti eam vocant, proxime prægresso, in S. Mariæ
Ecclesia, ut Tutinus in Historiæ ordinis Carthusiensis
Prospectu ad annum 1515 memoriæ prodit, fuit
reperitum, nec verosimile videtur, factum id
fuisse ex eo, quod abbates S. Stephani pretiosum
thesaurum, quo eum occultarent, e monasterio
S. Stephani, commorationis suæ loco, in cujus Ecclesia
primitus fuisset reconditus, ad Ecclesiam
S. Mariæ, a dicto monasterio sejunctam seu dissi-
tam, transtulissent. Jam vero cum id ita sit, fuisse
S. Brunonem in Ecclesia S. Mariæ aut saltem in
adjuncto huic cæmeterio terræ mandatam, verosi-
milis, omnibus consideratis, apparet. Nec est, quod
hic objicias anno 1513 datam infraque recitandam
Leonis X papæ bullam, in qua (adi num. 755) se-
quentia isthæc, « In cujus (monasterii nimirum S.
Stephani) Ecclesia corpus S. Brunonis, dicti ordinis
institutoris, dicitur esse reconditum, » verba oc-
currunt; præterquam enim quod ex aliorum dun-
taxat, qui facile decipi potuere, relatione seu opinione
pontifex ita ibidem loquatur, cellulæ a S. Brunone
prope Ecclesiam S. Mariæ de eremo extractæ,
quamdamque una cum hac monasterii speciem præ-
ferentes, jam inde ab anno, quo religiosi hujus,
monasteriique S. Stephani incolæ ad Cisterciensem
ordinem sese ex dicendis transtulere, 1192 aut etiam
citius inhabitari, ut apparet, desierunt, ecclesiæ
S. Mariæ curam interim ac dominium monasterio
S. Stephani gerente; adeo ut hoc ab illo tempore
duas ecclesias, alteram nempe S. Mariæ, alteram
S. Stephani dictam, habuerit, utque sub monasterii
S. Stephani de Bosco nomine, non hoc tantum, sed
etiam S. Mariæ de eremo monasterium venisse vi-
deatur. Ita omnino autumo, quod in monumentis
omnibus, anno 1192 posterioribus, in quibus de re-
ligiosis Turritanæ eremi ædibus sermo fit, solum
S. Stephani de Bosco monasterium memoretur.

734. Jam vero, cum id ita sit, S. Brunonis cor-
pus, ut ut in S. Mariæ Ecclesia esset reconditum, in
monasterii S. Stephani Ecclesia jacere, a Leone
papa dici absque veritatis dispendio in bulla cit.
potuit. Nec apparet, Blomenvennam aliosque, qui
sancti corpus in monasterio S. Stephani seu in hujus
Ecclesia sepultum fuisse, scribunt, de Ecclesia sanctæ
Mariæ non posse intelligi. Verum sive tandem
Sanctus in hac, sive in illa eremi Calabrinæ Eccle-
sia tumultum nactus fuerit, sequens equidem ad
hunc, uti in conscripta a se Sancti Vita Blomen-
venna, sermonem de Brunonis sepultura instituens,
testatur, Epitaphium fuit appositum:

Primus in hac eremo Christi fundatur ovilis

Promerui fieri, qui tegor hoc lapide.

Bruno mihi nomen, genitrix Alemania, meque

Transtulit ad Calabros grata quies eremi.
Doctor eram, præco Christi, vir notus in orbe,
Desuper illud erat gratia, non meritum.
Carnis vincla dies Octobris sexta resolvit,
Spiritui requiem, qui legis ista, pete.

Ita ille Sancti nostri biographus: ei autem in
concinata a se sancti Vita Puteanus etiam consentit;
in posteriori tamen hujus editione, apud Judocum
Ascensium Parisiis anno 1524 adornata, in carmi-
nibus, quibus jam datum Sancti epitaphium constat,
mutatio quæpiam facta est. Pro primo enim hexa-
metro, verosimillime quod in eo contra prosodiæ
leges secunda syllaba in vocabulo eremus contra-
hatur, positum est hoc aliud: « Primus in hac Chri-
sti fundator ovilis eremo; » secundo autem penta-
metro eadem verosimillime de causa substitutum
est hoc sequens aliud: « Transtulit ad Calabros
grata quies memoris. » Ad hæc Surius pro ultimo
epitaphii recitati pentametro sequens exhibet:
« Ossa manent tumulo, spiritus astra petit. » Verum
cum et in antiquiori Vitæ a Putaneo contextæ edi-
tione, Basileæ haud dudum post annum 1514 ad-
ornata et in antiquis documentis, ad editionis hujus
calcem adjectis, tria jam dicta carmina eodem
modo, quo apud Blomevennam, legantur, fuisse
sane eodem etiam modo primitus scripta, Sanctique
tumulo apposita, verosimillimum, ne dicam, indu-
bitatum apparet.

735. Discutiamus modo quæ post Sancti sepol-
taram contigisse narratur. « Sepultus est autem, »
inquit in sancti Vita Blomenvenna, « vir Dei in
monasterio suo Sancti Stephani protomartyris post
summum altare; ad cujus sepulcrum fons emanat
vividus, qui divina clementia et ejus meritis multis
fidelium optatæ remedia confert sanitatis. Ubi etiam,
ut alibi legitur, est videre mirabile, cæcos illumina-
ri, surdos ad auditum restitui, mancos mutilatosque
sanari, leprosos mundari, a dæmone obsessos
ocius repurgari. Verum his omnibus miraculis, si
divo Hieronymo creditur, illud est magis mirandum,
quod ferme omnes in rotulo (titulorum funebrium
edendorum [seriem, E. P.] complexo) prædicto stupe-
re ostendunt, dum toties replicant ac consona voce
prædicant, gloriam illum et honorem tantum cal-
care et in tanta vitæ austeritate, veritate et perfe-
ctione cursum vitæ feliciter consummare potuisse. »
Ita ille: ne autem quisquam de fontis, ad Sancti tu-
mulum, uti hic astruere videtur, prodigio excitati,
veritate fortassis ambigat, mox subjungit: « Non
debet autem cuiquam scrupulum movere, si fons ille
jam ad sepulcrum Viri Dei non cernatur; fontes
quippe miraculose educti non semper sunt perpetui,
sicut nec fons olei, qui tempore nativitatis Christi
Romæ legitur emanasse. Vidi ego ad sanctum Mau-
ricium in loco decollationis ejus foramen sine oleo,
per quod olim emanasse oleum ab accolis loci illius
asserebatur. Miracula enim a Domino fiunt in re-
velationem et commendationem sanctitatis servo-
rum ejus, et ideo, ubi eorum sanctitas perfecte la-

notaerit, non nunquam miracula cessant. De sancto Nicolao legitur, quod ex sacris ossibus ejus oleum emanaverit; sed ob demerita populi, uno e successoribus suis de sede sua injuste expulso, fluere desierit.

736. « Pari modo existimandum est de fonte S. Brunonis, nimirum exulante a monasterio ejus religione, ab ipso sanctissime inchoata. Cum enim vir Sanctus obdormisset in Domino, mansit monasterium ipsum in proposito vitæ eremiticæ sive ordinis Carthusiensis, quem prius in eremo Carthusiæ et postea in Calabriae eremo sanctus Bruno instituit. Successerunt ei in regimine dictæ domus quinque Priores usque ad tempora venerabilis Guigois, Prioris Majoris Carthusiæ. Cunctis vero diebus seniorum, qui viderant et audierant et novæ rant omnia opera Domini, quæ per servum suum Brunonem operari dignatus est; quibus tandem succedentibus aliis, qui hæc non noverant, cum jam ordo Carthusiensis in Gallia circa Carthusiam et alibi multiplicari cœpisset, monasterium illud Calabriae solum remansit a sanctitate et fervore tanti Patris per teporem degenerans. Cum vero a domo Carthusiæ visitatores et reformatores petens, propter distantiam nimiam habere non posset, ad aliud propositum, ordinem scilicet Cisterciensem, qui, tum recens plantatus et a sancto Bernardo verbo atque exemplo rigatus, in magno fervore perseverabat, se contulit, cum jam in proposito Carthusiensis ordinis, in quo fundata fuerat, annis sexaginta durasset. Ita hactenus Blomenvenna, iterum hic sibi, ut sæpe alias, quantum ad substantiam Surium, non tamen Puteanum, utpote qui Sancti meritis multa post ejus obitum miracula operari Dominum dignatum esse, generatim duntaxat scribat, consentientem habens. Verum quid modo de fonte, qui ad Sancti tumulum prodigio excitatus fuerit, de miraculis ad hunc, facientibus id Sancti meritis, magno numero patrat, de tempore, quo is exaruerit seu esse desierit, ac tandem etiam de causa, ob quam hoc acciderit, sentiendum est?

737. Ut a prodigio excitati ad tumulum fontis decem initium, cum hujus nec Puteanus in conscripta a se Brunonis Vita, nec ullus, quod sciam, scriptor seu æqualis seu suppar mentionem faciat, esse sane videtur cur, an vere ad Sancti tumulum miraculo fons eruperit, in dubium a non nemine revocetur. Et vero cum inventi fuerint qui, quemadmodum supra vidimus, in Carthusia, cum hanc Sanctus ejusque socii primum fuissent ingressi, divinitus fuisse excitatum fontem, confixerint, aut saltem ex errore crediderint, quidni etiam factum esse queat ut, vel ex errore vel ex fingendi licentia, prodigio ad Sancti nostri tumulum ebullisse fontem, in litteras missum fuerit, propensiusque deinde ac facilius, quam par esset, a prodigiorum amantibus creditum? Attamen cum sequentia hæc verba, « Juxta sepulcrum ejus (S. Brunonis

nimirum) immediate fons vivus emanat, qui divina clementia in hujus Viri sancti meritis multis languoribus fidelium optatæ confert remedia sanitatis, » primorum quinque Carthusiæ Priorum chronologus seu antiquior Sancti nostri biographus num. ultimo suppeditet, isque, ut jam supra docui, sæculo tertio decimo, ac proin, duobus forte nondum post Sancti obitum sæculis elapsis, floruerit, nec eum, quod de fonte, ad Sancti tumulum prodigiose excitato, verbis recitatis memorat, aut ex antiquiori monumento, aut saltem e traditione hausisse, vero appareat absimile, e terra ad Brunonis tumulum, aut, si mavis, ex hoc ipso non erupisse prodigiosum fontem, indubitanter asseverare non ausim, licet interim de re, quod indubitatæ prorsus ac certæ fidei vade non innitatur, multum dubitem.

738. Nec dubitationem, quæ, quod non amplius, ipsomet Blomenvenna verbis recitatis fatente, ad Sancti tumulum fons inveniat, non parum angitur, tollere queunt quæ potissimum hic Sancti biographus in causa fuisse scribit ut prodigiosus fons ille exaruerit seu esse desierit. Dato enim, vere fuisse fontem ad Sancti tumulum prodigio excitatum, desiisse eum, quod, ut per verba num. 736 recitata (utpote per vocem Religio (adi num. 742) idem ibidem, quod per vocem Ordo, intelligens) velle videtur, religiosi Turritanæ eremi incolæ Cisterciense institutum essent amplexi, parum verosimile apparet, cum hi duntaxat id fecerint, ut, collapsa apud eos religiosa disciplina, a vita minus austerâ, ad quam, primævo instituti sui rigore relicto, deeerant, ad vivendi normam magis rigidam magisque sanctam transeuntes Deo perfectius possint famulari, quemadmodum ipsemet Blomenvenna verbis recitatis indicare videtur, fidemque etiam facit mox recitanda Cœlestini papæ bulla seu breve. Sunt quidem qui illos a Carthusiensi instituto ob causas quæ Deo minus placere debuerint, resiliisse contendunt; verum hisce assentiendum non esse alii volunt, nec quorum ex parte veritas stet, multum ad rem nostram facit. Demus enim etiam, justam omnino, ob quam Turritanæ eremi incolæ a Carthusiensi ad Cisterciense institutum deflexerint, causam non exstitisse, nec sic tamen verosimile evadet, factum esse ut fons, qui ad tumulum S. Brunonis prodigio excitatus fuisset, ob eorum ad Cisterciense institutum defectionem, exaruerit. Qualiscunque enim ea fuerit, sese equidem ad vitæ institutum nullo prorsus e capite contemnendum multisque nomini us summopere commendandum transtulere, nec id, nisi assentiente ac approbante summo pontifice Cœlestino, fecere, uti e bulla, qua hic eis ad Cisterciensem ordinem transeundi facultatem fecit, manifestum est.

739. Hanc idcirco e Suriano, qui eam suis ad compositam a Surio S. Brunonis Vitam Annotationibus seu potius Chronotaxi hisce adjectæ pag. 469 et seq. inseruit, transferre huc lubet. Sic habet: « Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, di-

lectis filiis fratribus cœnobii S. Stephani de Bosco in Calabria salutem et apostolicam benedictionem. Ad religionis ordinem propagandum et ad suos palmites extendendos ex officii nostri debito propensiori cura debemus intendere, et ipsum divina flagrantia pullulantem tenere pro viribus, et fovere. Cum igitur divina inspiratione præventi sub Cisterciensis ordinis observantia volueritis militare et super hoc confirmationem apostolicam et favorem Prior vester, ad nos veniens, obnixè petierit, fratrum nostrorum communicato consilio, cum dexteræ Excelsi mutatio videatur, vestrum hoc propositum commendamus, et, ut amodo sub eadem observantia et correctione abbatis et fratrum Fossæ-Novæ vivere debeatis, et gratum Deo famulatum Deo impendere, auctoritate apostolica, salvo Ecclesiæ Romanæ jure, confirmamus. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostræ constitutionis et confirmationis infringere, etc. Datum Laterani, III Idus decemb. Pontificatus nostri anno 2. » Cum ergo, uti e Pontificia hac bulla seu brevi intelligitur, cœnobii S. Stephani de Bosco in Calabria fratres seu religiosi Turritanæ eremi incolæ, non tantum non repugnante, sed etiam probante propositumque eorum laudante pontifice, ad Cisterciensem ordinem migrarint, sicque id faciendo contra Deum indubie non peccarint, nescio enim vero, an futurum sit, ut quisque sat verosimile arbitretur, illum eorum transitum causam esse potuisse, ob quam Turritanæ eremi fons, qui ad Sancti tumulum prodigio excitatus fuerit, existere desierit, aut, si MAVIS, exaruerit. Jam vero, cum res ita habeat, manet sane ex supra dictis, ac maxime ex eo, quod fons, qui prodigio excitatus fuerit, non amplius existat, acque ad ante dubium, an miraculo hujusmodi locus unquam fuerit.

740. Nec multum ad rem facti, prodigiosos fontes non esse semper perpetuos; etsi enim id verum esse dederimus, consequens duntaxat erit, ut, etsi ad Sancti tumulum fons non amplius inveniatur, fons tamen prodigiosus ibidem existere aliquando poterit; unde reipsa etiam fontem hujusmodi ibidem olim existisse, pro indubitato nullus certe habebit. Quod si interim fons prodigiosus ad Sancti nostri tumulum unquam exstiterit, atque ob causam, a laudatis scriptoribus adductam, duntaxat desierit, is equidem diutius, quam annis quinquaginta aut sexaginta duravit. Etenim cum Cœlestinus II papa anno 1144, quo monasterium S. Stephani de Bosco ad Cisterciensem ordinem nondum fuisse translatum, ac proin fontem, qui ad S. Brunonis tumulum prodigio fuerit excitatus, nondum esse desiisse, apud omnes, qui miraculum istud admittunt, in confesso est, vitam cum morte commutarit, nec tamen serius, quam sæculo duodecimo, dictum monasterium ad Cisterciensem ordinem transierit, Cœlestinus papa, qui bullam jam recitatam monasterii S. Stephani de Bosco fratribus impertit, aliis non potest, quam Cœlestinus III; quare, cum

hic anno 1191, ad Aprilem jam provecto, ad supremam Ecclesiæ cathedram fuerit evectus, bullaque tertio Idus seu 11 Decembris die, anno Pontificatus ejus secundo data notetur, consecrarium est, ut monasterii S. Stephani de Bosco fratres seu religiosi Turritanæ eremi incolæ anno demum 1192 aut sequentis initio ad Cisterciensem ordinem transierint, ac proin, ut monasterium illud non tantum annis circiter sexaginta, ut Blomenvenna verbis supra huc transcriptis tradit, sed centum propemodum et amplius in vitæ, quod in eo secutus fuerat S. Bruno, instituto durarit, pluresque etiam, quam quinque, instituti Carthusienses, atequam ad Cisterciensem transiret, priores habuerit.

741. Et vero Camillus Tutinus in brevi, quod suo Historiæ ordinis Carthusiensis prospectui attexit, Chronico Priores non tantum quinque, sed tredecim, qui ad S. Brunonis præscriptum Turritanam S. Stephani domum, atequam hæc Cisterciense institutum amplecteretur, ad annum usque 1192 retere, suo singulis nomine apposito, recenset, eorumque, qui post quintum a S. Brunone floruit, anno 1138 obiisse notat. Et sane a Tutino plures etiam, quam quinque, qui ad normam, a Sancto nostro in Turritana Calabria eremo institutam, vitam exegerint, Priores recte enumerari, verosimillimum apparet, tum ex jam dictis, tum etiam ex iis, quæ huc facientia in sua de Carthusianorum initiis Dissertatione num. 20 et aliquot seqq. Columbius, uti hunc consulenti patescet, in medium adducit. Jam vero, cum hæc ita habeant, nec fons, qui prodigio ad S. Brunonis tumulum ortus sit, exaruisse, seu esse, atequam S. Stephani monasterium ad Cisterciense institutum transiisset, desiisse a Blomenvenna, aliisque, qui ejusdem cum eo opinionis sunt, statuatur, consequens est, ut fons ille non tantum quinquaginta circiter aut sexaginta, sed nonaginta amplius annis post Sancti nostri obitum debeat durasse, etsi interim id in opinione dictorum scriptorum, qui eremi Calabrinæ ad Cistercienses defectionem jam inde ab anno 1160 aut etiam citius factam statuunt, a veritate omnino sit alienum. Atque hæc sunt, quæ tum de prodigioso illo fonte, ad Sancti tumulum, uti a scriptoribus supra laudatis refertur, exorto, tum de tempore quo, et causa ob quam esse is desierit, dicenda occurrunt. Proximum est ut de miraculis, quæ magno numero per Sancti merita fuisse patrata, ac maxime in favorem eorum, qui e memorato prodigioso fonte bibissent, contigisse Blomenvenna verbis supra huc translatis alioque memoris produunt, nunc tractem.

742. « Licet, inquit de S. Brunone Blomenvenna, miraculis multis claruisse legatur, tamen, quod sine dolore recolare nequeo, non sunt hujusmodi miracula ea, quæ decuit, diligentia conscripta; aut, si conscripta fuerunt, alterius religionis (Cisterciensis videlicet) monachis in monasterium ejus intrantibus, primum negligentius scripta custodita, deinde deperdita sunt. » Ita ille, adamussim etiam sibi Sa-

rium, et quantum ad miraculorum, quæ generatim Sancti meritis patrata fuerint, multitudinem Putea-
 um pariter consentientem habens; verum nullum
 prorsus, quod a Sancto patratum fuerit, miraculum
 in particulari recensent; assertionem autem qua
 multa a Sancto patrata fuisse miracula generatim
 traditur, scriptoris saltem synchroni fideque digni
 testimonio confirmari velim. Fuisse quidem multos
 male habentes, qui e fonte, ad tumultum prodigiose
 exorto, bibissent, pristinae sanitati restitutos, anti-
 quior etiam Sancti nostri biographus verbis supra
 datis affirmat; verum nec hic sat antiquus est, ut
 tuto ei fidere possimus. Nec quidquam facit, quod
 presentis temporis verbis utens sequentem scribat
 in modum, « Juxta sepulchrum ejus immeditate
 fons vivum emanat, qui divina clementia in hujus
 viri Sancti meritis multis langoribus fidelium op-
 tate confert remedia sanitatis, » sicque de fonte
 prodigioso, qui ætate sua adhuc exstitit, miracu-
 lisque, quæ tum haustis ex hoc aquis patrata fue-
 rint, sermonem facere videatur; dato enim etiam
 huic nostrum biographum de miraculis tempo-
 re suo gestis facere sermonem, fidem is sibi,
 cum in Carthusia majori a Turrinana eremo non
 parum dissita scripserit, certam undequaque at-
 que indubitam ægre admodum in eorum narra-
 tione conciliaturus apud omnes est. Ad hæc histo-
 ricorum in morem, qui, quæ temporibus præter-
 itis gesta sunt, per presentis temporis verba non
 raro exponunt, fortassis hic loquitur.

745. Blomenvenna et Surius eo ipso loco, quo
 fontem, ad Brunonis tumultum prodigio excitatum,
 ætate sua non amplius exstitisse fatentur, de eo, non
 secus atque si adhuc exstitisset, per presentis tempo-
 ris verbum loquuntur, prior quidem hoc modo :
 « Ad cuius (S. Brunonis nempe) sepulchrum fons
 emanat vivus; » posterior vero isto : « Ad ejus se-
 pulchrum fons vivus prorumpit. » Nec alterius,
 quam presentis temporis verbo, quo, multis
 olim hausta e fonte illo aqua sanitatem fuisse resti-
 tutam, declarent, ibidem utuntur; ut proinde ex
 eo, quod antiquior Sancti nostri biographus de mi-
 raculis, quæ S. Brunonis meritis patrata fuerint,
 per presentis temporis verbum loquatur, conse-
 quens non sit, ut hæc ætate sua gesta esse signifi-
 catum voluerit. Jam vero, cum id ita sit, an non de
 iis duntaxat, quæ dudum etiam ante ætatem suam
 gesta fuerint, sermonem insituat, admodum est
 dubium, ac proin, quod de miraculis magno numero
 per Sancti merita gestis, memorie prodit, certum
 omnino atque indubitatum facere non potest, licet
 interim, quin aliquot saltem miracula Sanctus,
 beatis nondum adscriptus, patravit, e sanctitatis
 fama, qua apud Calabros ante id tempus per qua-
 dringentos amplius annos inclaruit, dubitandum
 non appareat. Et vero Surianus, in suis ad S. Bruno-
 nis vitam annotationibus, multa miracula, quæ Deus
 ad declarandam S. Brunonis, confessoris sui, glo-
 riam operari ad ejus invocationem dignatus est, ad

A nostram cognitionem scriptorum inopia temporum-
 que injuria non pervenisse, pag. 314 præfatus, non
 pauca, quæ post factam Brunonis, uti eam vocant
 canonizationem, evenisse ejus intercessione narran-
 tur, in medium adducit, hisque etiam duo præmit-
 tit, quæ, antequam Bruno in sanctorum seu beato-
 rum album referretur, accidere.

744. Cum de rebus modo, quæ, priusquam Sancto
 cultus, Sanctis proprius, pontificia auctoritate de-
 ferretur, evenere, hic tractem, lubet huc et due
 illa prodigia transferre, lectori, quantum reor, in
 summa multorum miraculorum, Sancti meritis ante
 permissum ejus cultum ecclesiasticum patratorum,
 quæ ad cognitionem nostram pervenerunt, pauci-
 tate futura non ingrata. Primum, in quo tamen, au-
 Sanctus partem habuerit, est dubium, sic habet :

« Anno Domini 1131 cum illustris Gaufridus de
 Lorotello, comes Cantazarii in Calabria, filius Rod-
 dulphi comitis de Lorotello, nepotis comitis Rogerii,
 fundatoris ac dotatoris eremi S. Mariæ de Turre
 revocasset donationes cujusdam ecclesiæ omnium
 Sanctorum, et terrarum et vinearum in tenimento
 oppidi Badulati. a se et a matre sua Berta factas,
 Deo vindice, gravi apostemate est in pectore saucia-
 tus, unde et ad extrema devenit, atque, concito
 testamento, cum morti proximus esset, a Rogerio
 de Arenis admonitus, ut res injuste ablatas resti-
 tueret, simul ac ablata restituit, sanguine ex ore et
 naribus fluente, sanitati pristinae est redditus; quod

C clarius ex ipsiusmet verbis et instrumento restitu-
 tionis patebit, ubi sic ait : « Anno ab Incarnatione
 Domini 1131, indict. viii mense Octobris, cum
 ego Gaufridus de Lorotello, Cantazari comes,
 juvenili cupiditate tenerer, ne, quod domina
 mater mea venerabilis Berta pro ecclesia omnium
 Sanctorum de tenimento de Padulato, quam de-
 derat B. Mariæ de eremo ac beato Protomartyri
 terras cultas et incultas, arbores domesticas et
 silvestres quoque villanos et vineas confirmarem,
 sed potius revocarem, plus expetens temporalia
 quam æterna, Deo permittente, post meæ revoca-
 tionis triennium in stomacho sui horribili aposte-
 mate sauciatus adeo dure, ut, vitatibus spiritus
 diminutis, a medicis desperarer.

D 745. « Verum post conditum testamentum dixit
 mihi dominus Rogerius de Arenis, qui modo testis
 adfuit testamento apud Castellam novum, ubi eo
 tempore infirmabar : Confirma puro restituendi
 proposito, quæ revocasti B. protomartyri Ste-
 phano; est enim tanti meriti apud Deum, quod te
 poterit ab isto apostemate liberare. Quibus verbis
 auditis, jussi per novum testamentum, quod in
 momento iterum condidi, confirmari. Mirum in
 modum cœpi subito sanguine putrido, fluente de
 ore et naribus, liberari. Quo viso miraculo devo-
 tus misi litteras fratribus eremitis eo die, quo na-
 vis Genuensium, ab Alexandria veniens in portum
 Castellæ novi, ruinam est passa. Venit autem ad
 me ad castrum meum Cantazarii Rodulphus de

« Crucifixo, eremitarum S. Mariæ, et S. protomartyris Stephani magister, et cum eo frater Arnaldus et Odo, et Guido monachi, quibus præsentibus præcepi præsens privilegium per manus scribæ Roberti conscribi, et quæ domina mater mea dederat, » etc. Tale est e Suriani recensione primum, quod hic commemorandum duxi, miraculum, instrumento etiam publico confirmatum. Cum vero, nec forte immerito, an in hoc partem quampiam S. Bruno habuerit dubitari posse videatur, dicto instrumento publico, quo id firmat, mox subjungit : « Quod (miraculum nempe jam relatam) etiam S. Brunoni tribui debere ob curam quam in cælo positus domus suæ gerit, nemo est qui ambigat. » Ita ille, partem saltem in relato miraculo S. Brunoni attribuendam, sese non dubitare indicans; verum in altero, quod hic etiam dandum, miraculoseu potius apparitione partem habuisse Sanctum, certum omnino est, uti quisque facile fatebitur, qui vel id duntaxat perlegerit.

746. En verba, quibus a laudato Suriano pag. 317 et seq. refertur. « Circa annum 1510 Valentiæ in Aragonia Joannes Aloysius Bertranus Tabellio, qui multo tempore fuit benefactor et procurator Carthusiæ Portæ-Cœli, ob magnam, quam erga S. Brunonem devotionem gerebat, ex diuturna ægritudine ad mortis confinia devenerat ante feriam quartam Majoris hebdomadæ, et cum a medicis de ejus salute conclamatum esset, subito aperiens oculos petiit vestes ad induendum, atque interrogantibus respondit, sanctos Vicentium Ferrerium et S. Brunonem ad se intrasse, et sibi dixisse nequaquam hac vice se moriturum, sed ad ecclesiam ea feria quarta ad divina officia audienda accedere debere, quod et reipsa præstitit. Atque ob id adeo in posterum S. Brunonem dilexit, ut, cum postea anno 1514 Leo X ejus festum solemniter in ecclesiis Ordinis concessisset, ipse suis sumptibus, eandem Carthusiam petens, ejus festivitatem tam in ecclesia quam in trichoro peregrino procuraverit ad obitum usque. » Joannes Aloysius Bertranus, cui apparitio hic relata obtigit, e secunda uxore, quam, priori mortua, duxerat, S. Ludovicum Bertrandum ordinis prædicatorum, de quo ad ix mensis hujus diem, quo colitur, apud nos agetur, postea genuit. Docet id nos tum ipsa, in qua eadem apparitio narratur, sancti hujus confessoris Vita, a Vincentio Justiniano Antist, Valentino ordinis S. Dominici alumno, idiomate Hispanico conscripta ac deinde ab altero ejusdem ordinis religioso in linguam Italicam versa, tum etiam laudatus Surianus in apparitionis alterius eidem Aloysio Bertrano oblatæ infraque in Appendice ad gloriam posthumam memorandæ, quam apparitioni jam narratæ proxime subjungit, relatione. Atque ita quidem, cum memorata apparitione, facientibus id tam S. Brunonis quam S. Vincentii Ferrerii meritis, Aloysio Bertrandus, periculosissime decumbens, subito atque insperato pristinae fuerit sanitati restitutus, miraculum modo habemus,

A quod partim saltem Sancti nostri intercessione fuerit patratum, quodque etiam ejus canonizationem, seu vivæ vocis oraculum, quo ex dicendis Leo X papa cultu Sanctis proprio in ordine Carthusiensi eum coli permisit, præcessit; verum alia tum patrata, in quibus Sanctus partem habuerit, diligentissima licet facta indagine, invenire haud quivi.

747. Porro Zanotius, qui in contexta a se S. Brunonis Vita cap. 34 jam relatam, patrique S. Ludovici Bertrandi oblatam S. Brunonis et S. Vincentii Ferrerii apparitionem etiam refert, cap. 32, quo e Sancti nostri tumulo fontem prorupisse cum nonnullis aliis se prægressis scribit, e mss. quæ laudat, Calabria monumentis addit, virtutem, dicti fontis aquis a Deo sanandi morbos inditam, ad parvi lacus, in quo Sanctus, cum in vivis esset, corpus suum, quo id castigaret, mergere subinde solebat, aquas transiisse, cum primum Turritanum S. Stephani monasterium a Carthusiensi instituto ad Cisterciense deflexisset. Quo autem id probet, nostra adhuc ætate, ac maxime Pentecostes, qua sacrum Sancti corpus ex ecclesia S. Mariæ ad ecclesiam S. Stephani fuit translatum, tribus diebus festis aquarum illarum virtute innumera propemodum quotannis beneficia divinitus conferri, miraculaque patrari, adjungit idem scriptor penes quem tum quantum ad hæc, tum quantum ad virtutem, a prodigiosi fontis aquis ad præfati lacus aquas translata, fides sit. Ceterum ut miraculo, quod jam inde a Sancti obitu ceptum, hodieque perseverare fertur, § hunc claudam, Blomenvenna, quem dein secutus est et Surius, sub finem a se contextæ Sancti Vitæ sic scribit : « A monasterio autem isto (Turritano nempe S. Stephani) per crepidinem torrentis plano itinere 1500 passuum pervenitur ad antrum devotissimum. Montibus siquidem artum satis et cinctum nemoribus, ejusdem vallis extrema claudentibus, devitiis et solitariis, nec ultra aditum humano usui præbentibus. Supra istud antrum ædificatum est haud grande sacellum cum altari sub titulo sancti Brunonis, Colontensis magistri, sanctæ Mariæ de Turri, ordinis Carthusiensis institutoris primi, cujus ibi imago depicta cernitur. In hoc antro idem Dei servus ex eo tempore, quo primum illuc venit, usque in diem mortis suæ incredibili fervore permansit. Ad iudicium et commendationem vero eximie sanctitatis ejus usque in hodiernum diem locus, in quo post excessum contemplationum laxa membra nuda humo collidebat, herbam nunquam reddit in spatio, quo tum ipse us sacri corporis mensura tendebatur, cum tamen circumquaque crescere cernatur. Hoc tam evidens miraculum omnes loci illius accolæ constantissime asseverant. »

748. Hactenus ille : verum quidquid sit de perseverante hodieque miraculo, quod verbis hisce memoratur, quodque in medio relinquendum arbitror, Sanctum equidem, contra ac Blomenvenna hic tradit, a die quo Turritanam S. Mariæ in Calabria eremum primum ingressus est, ad suum usque ob-

icum in antro, per verba recitata designato, commemoratum non esse seu habitasse, certum omnino atque indubitatum mihi facit vel solum Mesimerii, Squillacensis episcopi, diploma seu privilegium num. 558 et seq. datum. In hoc enim antistes ille sequentem ioquitur in modum: « Me rogare (comes Rogerius) dignatus est pro honoratissimis monachis et eremitis, dominis scilicet Brunone et Lanvino.... locum a Deo servatum, qui Turris dicitur, incolentibus in veneranda admodum ecclesia gloriosissimæ Domine nostræ Dei genitricis, ac sancti Joannis Baptistæ præcursoris; quibus verbis cum tam Brunonem quam Lanvinum in sanctissimæ Dei genitricis ecclesia habitasse, non obscure hic innuat, toto Sanctum tempore, quo in eremo Calabrina versatus est, in præfato antro commemoratum esse, Blomenvennæ aliorumve, absque antiquo vâge id asserentium, auctoritate prudenter quis credat? Blomenvennæ quidem alii nonnulli scriptores recentiores suffragantur; verum nec hi ullum pro se laudant auctorem monumentumve antiquum. Nec est cur pro iis in medium hic quisquam adducat, quæ memorato antro, ut Zanottius in sancti Vita cap. 31 in fine testatum facit, inscripta leguntur, sequentia verba: « In summa veneratione ac reverentia habendus est locus iste, fratres carissimi, in quo fidelis Christi servus ac sacræ paginæ doctor Bruno multiplici pœnarum genere corpus suum afflixit; in quo post hujus miseræ vitæ cursum ad cælum evolavit; » fuisse enim hæc vel statim a Sancti obitu, vel saltem haud dudum post antro apposita, pro certo quis asserat? Quod ad me pertinet, multum dubitandum reor, an Sancti canonizatione, uti eam vocant, antiquiora sint. Brunonem itaque subinde quidem, quo orationi divinarumque rerum meditationi ac contemplationi quietius vacaret, in antrum, a Blomenvenna memoratum, quod a S. Mariæ de eremo ecclesia seu monasterio, quod Sanctus incolebat, haud multum aberat, secessisse, haud difficulter crediderim; habitari tamen in eo, hærebø dubius, donec validiora, quæ omnem de hoc dubitationem animo eximere nata sint, argumenta producantur in medium.

§ XLVI. *Leo X papa ordini Carthusiensi Turritanum in Calabria S. Stephani monasterium jubet restitui, cultumque Sancti ecclesiasticum permittit.*

749. In Titulis funebribus non paucis infra recedendis seu diversarum ecclesiarum monasteriorumve ad litteras encyclicas infra pariter recedendas, quibus S. Brunonis obitus nuntiatus eis a Sancti e Turritana eremo discipulis fuerat, responsoriis non tantum a doctrina virtuteque eximia Sanctus laudatur, verum etiam eum non tam illorum, qui responsorias illas dabant, quam hoscemet illius precibus indigere declaratur; quod sane illum pro viro sancto cognitum jam tum universim fuisse argumento est. Verum, etsi res ita habuerit, anni tamen jam amplius quadringenti, quod mirum videri potest, ab ejus obitu erant elapsi, cum necdum a quopiam, quan-

tum apparet, tentatum quidquam fuerat. quo Vir ille celeberrimus juxta ac sanctissimus, qui et clarissimum ordinem instituerat, et virtutibus suis plane eximiis Carthusiam primum ac deinde Calabriam potissimum illustrarat, seu sanctorum seu beatorum numero a summo pontifice adscriberetur.

750. Addit Bailletus tom. III Vitarum, col. 91, Sanc i memoriam toto illo quadringentorum annorum spatio in Calabria apud homines adeo fuisse neglectam, ut nullus plane ab hiace religionis cultus tum illi fuerit delatus. Verum hac in re falsum fuisse scriptorem illum, ex iis, quæ sub contextæ a se Sancti Vitæ finem in litteras mittit Blomenvenna, verosimile apparet. Etenim ibidem sic habet: « A l hæc loca (nempe ad antrum, in quo Sanctus habitavit, et ad ecclesiam S. Mariæ de eremo) populorum catervæ, senes cum junioribus, parvuli et mulieres, nobiles et ignobiles, principes et domini ob sanctissimi Brunonis venerationem et devotionem, ad ejus etiam beneficia obtinenda, quasi regat in humanis, eum attendentes, certatim confluunt, reverenter accedunt, orant, adorant. Præcipue vero antrum seu specum, de quo supra, in quo fere semper solus Domino famulatur, tanta reverentia et affectu, incredibilique fide frequentatur, quod etiam quandoque plures cernuntur non nisi nudis pedibus a monasterio præfato (S. Stephani nempe) illud accedere. Alii flexis genibus ambulando antrum sacrum, terram et saxa ex devotione lingentes, lacrymisque infusi circumeunt. Porro de antro ipso seu rupe aliquid pro maximis habituri reliquiis detrahunt, atque ita ad propria remeant cum gaudio.

751. « Quanta vero devotione ad hunc sanctissimum Patrem Brunonem afficiantur Calabriæ episcopi, abbates, prælati, religiosi, principes etiam, comites, barones vulgusque universum, nemo verbis explicare sufficet. Est præterea non longe a monasterio præfato spatium passuum 300 nemus amplissimum, quod Felo nominant, ab ipso servo Dei deputatum ad instauracionem monasterii ejus duntaxat. Si quis vero ausu temerario contra sancti viri ordinationem venire attemptaverit (fama est omnium Calabriæ populorum longa experientia firmata) divinam ultionem non evadit. » Illic ille; quæ cum, Sancto nondum diu per Leonem X in sanctorum, seu potius ex dicendis beatorum, album relato, in litteras miserit, nec tunc primum, cum id factum a pontifice illo fuisset, eximium plane ac singularem, qualem verbis recitatis depingit, cultum in Calabria sancto fuisse delatum, verosimile appareat. Bailletto asserenti, Brunonem, cum beatis a Leone papa adscriberetur, fuisse et ex omnium fere in Calabria memoria deletum, et nullo ibidem cultu affectum, indubitanter assentiri non ausim, maxime cum ex veneratione, qua erga Sanctum, etiam beatis nondum adscriptum, Calabriæ populos fuisse, recitata Blomenvennæ verba indicant, veromis:je

appareat, fuisse illi etiam cultum Sanctis proprium a
ab hisce delatum.

752. Verum, ut ut sit, fuisse eum equidem, etiam
cum nondum beatorum honores a Carthusianis publice
sibi deferri obtinisset, pro Sancto ab hisce aliisque
habitum honoratumve, ex apparitionis, qua Bruno
sese una cum S. Vincentio Ferrerio spectandum
Aloysio Bertrano ægrotanti exhibuit, relatione jam
data, utpote in qua erga Brunonem, tanquam sanctum,
modo peculiari affectus is fuisse traditur, fas est colligere
uti etiam ex eo, quod Carthusiani tandem, qui eum
latente ipsomet Bailletto, privatim saltem sanctorum
honoribus in Carthusiis a Calabrina diversis
colebant, de illius seu canonizatione seu beatifica-
tione procuranda etiam cogitarint. Camillus Tutinus
sæpissime jam laudatus, in historiæ ordinis Car-
thusiensis prospectu ad annum 1504, pro quo tamen
perperam scribitur 1503, ita prodit memoriæ :
« In generali (Carthusianorum) capitulo, hoc anno
celebrato, priores Carthusiani tractarunt de procura-
nda canonizatione S. Brunonis, et de recupe-
randa Calathusia S. Stephani de nemore, quæ fere
annos tercentum penes Cistercienses, et deinde
(sæculi nimirum, si in brevi monasterii S. Stephani
de nemore Chronico apud Tutinum pag. 195 recte
notetur, quinti decimi initio, aut etiam nonnilil
citius) ad abbates commendatarios pervenerat. Hinc
ad litem prosequendam Jacobus de Aragonia, prior
Carthusiæ Neapolitanæ, Matthæus prior Bononiæ,
Ludovicus prior Mantuanæ Carthusiæ, et Hugo prior
Carthusiæ Romanæ deputantur. Erat ea tempestate
abbas commendatarius Ludovicus cardinalis de Ara-
gonia, Ferdinandi I regis Neap. nepos. Jacobus igitur,
quem supra memoravimus, cum esset cardinalis
affinis, Romæ cum eodem cæterique priores
de restitutione agunt, et plurimis hinc inde articulis
discussis, et conditionibus appositis, cardinalis se
exuere passus est. Verum cum ejus redditus jure
emphiteotico ab Evangelista Tornafrancia Catacensi
possiderentur, quo [an qui?] etiam suo juri cedere
promiserat, Jacobus cætera impletus Neapolim venit,
sed Evangelista, quem oblatæ conditionis pœnituerat,
fuga dilabatur; verum regiis adhibitis diligentibus
interceptus, ac promisso stare coactus est. »

753. Ita ille, non tantum Carthusianos sancti Pa-
tris sui canonizationi procurandæ, verum etiam
Calabrino S. Stephani monasterio de nemore recu-
perando animum adjecisse operamque porro de-
disse, tradens. Neque vero religiosorum illorum vi-
rorum frustra hic conatus fuit; primo enim S. Ste-
phani domum seu monasterium ordini suo restitui,
ac deinde in album, si non sanctorum, beatorum
saltem, primum suum institutorem pontificia aucto-
ritate referri obtinuerunt, uti patescet ex iis quæ
de duobus hisce capitibus pro instituti mei ratione
dicenda hic sunt. A Calabrini monasterii recupera-
tione, quod hæc Sancti canonizationem seu potius
beatificationem præcesserit, duco initium. Ac primo
quidem an Carthusiani de monasterio illo recupe-

ranlo jam inde ab anno 1504 cogitarint, ipsemet
Camillus Tutinus, qui id jam tum ab iis factum,
verbis mox datis scribit, dubitare me facit. Etenim
in chronico, quod concinnato a se ordinis Carthu-
siensis prospectui attexuit, ita memorat : « Anno
1505 Carthusiani monachæ in capitulo generali Ja-
cobo de Aragonia Carthusiæ Neapolitanæ, Matthæo
Bononiensis, Ludovico Mantuæ, Hugoni Romanæ
prioribus demandarunt, ut monasterium S. Stephani
religioni restituendum curarent. Hi post varios cum
memoratis cardinali et Tornafrancia tractatus, post
decennium protractos, mutuis hinc inde petitioni-
bus conclusis, eo controversiam adduxerunt, ut
monasterium in summi pontificis Leonis X manibus
cardinalis resignaret, quo adimpleto, pontifex Car-
thusianis cum omnibus ejus bonis iterum concessit
et tradidit, et abbatialem titulum suppressit per
bullam dat. Romæ 1513. » Quare, cum Tutinus,
ordinis Carthusiensis prioribus hic nominatis a ca-
pitulo generali, ut monasterii S. Stephani recupera-
tionem tentarent, anno denum 1503, quod jam inde
ab anno 1504 factum fuisse, verbis supra recitatis
in prospectu docuerat, in mandatis datum fuisse,
hic scribat, hocne, an illo anno Carthusiæ S. Ste-
phani recuperationem tentare decreverint Carthu-
siani, dubium sane ipsemet efficit.

754. Attamen, cum monasterium illud postquam
anni jam decem ab incepto de restituendo eo Car-
thusianis tractatu essent elapsi, in manus pontificis,
qui id deinde Carthusianis reddidit, resignatum
fuisse, verbis proxime datis etiam tradat, fuisse
vere jam inde ab anno 1504 a Carthusianis de dicto
monasterio recuperando tractatum, verosimilius
apparet, quod bulla, qua id eis pontifex Leo X reddi
jussit, anno 1513, uti ipsemet etiam Tutinus verbis
recitatis fatetur, data notetur, facileque quidem ab
anno 1504, non tamen ab anno 1505 ad annum us-
que 1513 annos decem excurrisset, queat intelli-
gi. Instrumentum illud, quod et ei locum hic concedi,
postulatum a me fuerit, et nonnulla, quæ jam dicta
sunt, confirmet, huc transcribo. Hisce verbis con-
cipitur : « Leo episcopus servus servorum Dei ad
perpetuam rei memoriæ. Pro commisso nobis de-
super apostolatus officio quo universalis Ecclesiæ
regimini præsidemus, de ecclesiarum et monaste-
riorum, aliorumque regularium locorum omnium
statu prospere et salubriter dirigendo continua
reddimur attentione solliciti : unde aliqua ex eisdem
monasteriis et locis, ut in eis gratior Deo vigeat
observantia, crescat divinus cultus, et fidelium
augeatur devotio, novis nonnunquam committimus
gubernanda rectoribus, per quorum soleritæ stu-
dium et providam diligentiam monasteria et loca
ipsa, etiam alias votivis in spiritualibus et tempo-
ralibus proficiant incrementis.

755. « Sane monasterio S. Stephani de Boseo Ci-
sterciensis ordinis Squillacensis diocesis, quod dilectus
filius noster Aloysius sanctæ Mariæ in Cos-
medin diaconus cardinalis ex concessione et dispen-

satione apostolica in commendam nuper obtinebat A (commenda hujusmodi ex eo, quod idem Aloysius cardinalis illi hodie in manibus nostris sponte et libere cessit, nosque cessionem ipsam duximus admittendam. cessante) adhuc eo, quo, dum eidem Aloysio cardinali commendatum fuit, vacabat, modo vacante; nos vero, ultimum dicti monasterii vacationis modum, etiamsi ex illo quævis generalis reservationis et in corpore juris clausa resultet, presentibus pro expressis habentes ad provisionem super ipsius monasterii regimine celerem et felicem, ne monasterium ipsum longæ vacationis exponatur incommotis, paternis et sollicitis studiis intendentes, post deliberationem, quam desuper cum fratribus nostris habuimus diligentem, demum ad dilectos filios fratres Carthusiensis ordinis, in quibus regularis disciplinæ observantia, vitæ sanctimonia, et exemplares mores in dies tamquam novi palmites in agro Domini pullulare noscuntur, direximus oculos mentis nostræ. Sperantes, quod si in monasterio prædicto, in cuius ecclesia corpus S. Brunonis dicti ordinis Carthusiensis institutoris dicitur esse reconditum, et quod, ut ab aliquibus asseritur, olim ejusdem Carthusiensis ordinis domus fuit, dignitas abbatialis et Cisterciensis ordo perpetuo supprimerentur et exstingerentur, et ordo Carthusiensis hujusmodi institueretur et plantaretur: et de cætero monasterium ipsum domus sub eadem invocatione S. Stephani nuncuparetur, et dicti Carthusiensis ordinis fratribus per eos juxta ipsorum ritus et mores ac regularia instituta prout alia ejusdem Carthusiensis ordinis domus reguntur et gubernantur, regendum et gubernandum perpetuo concederetur, ex hoc gratia Deo et accepta in dicto monasterio introduceretur bene beateque vivendi norma, augetur divinus cultus, aliasque ejusdem monasterii statui in spiritualibus et temporalibus cum circumvicinorum fidelium spirituali consolatione feliciter consuleretur.

756. « Quibus omnibus debita meditatione pensatis, de dictorum fratrum consilio, auctoritate apostolica, tenore præsentium in eodem monasterio quovis modo, et ex cujuscumque persona vacet, etiamsi ejus provisio ex quavis causa ad sedem apostolicam specialiter vel generaliter pertineat, dignitatem abbatialem et Cisterciensem ordinem hujusmodi perpetuo supprimimus et exstinguimus, et dictum Carthusiensem ordinem, ita quod de cætero non monasterium, sed domus ejusdem S. Stephani sit et denominetur, institavimus; illudque cum omnibus et singulis ejus nobilibus et immobilibus bonis, juribus et pertinentiis suis, dictis fratribus per unum priorem et fratres in decenti numero juxta eorum ritus et mores ac instituta regularia prædicta, et prout alia dicti Carthusiensis ordinis domus reguntur et gubernantur, regendum et gubernandum perpetuo concedimus. Itaque liceat dilectis filiis modernis dicti Carthusiensis ordinis visitoribus in provincia remotioris Lombardiæ juxta morem ejus-

dem Carthusiensis ordinis, infra cuius provinciæ limites dicta domus S. Stephani consistit, Carthusiensis ordinis et illius fratrum hujusmodi nomine corporalem domus S. Stephani honorum ac jurium et pertinentiarum prædictarum possessionem per se vel per alium seu alios propria auctoritate libere apprehendere, et, sicut præmittitur, regendam et gubernandam perpetuo retinere, illiusque fructus, redditus et proventus in fratrum et domus eorum usus utilitatemque convertere, diocæsani loci et cujusvis alterius licentia super hoc minime requisita.

757. « Ac priori et fratribus in ipsa domo S. Stephani pro tempore degentibus, quod ipsi et dicta domus omnibus et singulis privilegiis, gratiis, immunitatibus, indulgentiis, exemptionibus, præeminentiis, favoribus, et indultis spiritualibus et temporalibus, quibus alia dicti Carthusiensis ordinis domus aut priores et fratres in illis pro tempore degentes generaliter utuntur, potiuntur, et gaudent, ac uti, potiri et gaudere poterunt quomodolibet in futurum, uti, potiri, et gaudere libere et licite possint, de simili consilio auctoritate præfata indulgemus, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, ac dictorum ordinum juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus, cæterisque contrariis quibuscumque. Nos enim ex nunc irritum decernimus et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ suppressionis, exstinctionis, concessionis et decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo tertio decimo, decimo septimo Kalendas Januarii, Pontificatus nostri anno primo. » Carthusianis itaque, uti ex huc jam transcripta Bulla manifestum est, Calabrinum S. Stephani de Bosco monasterium, sibi a Ludovico seu Aloysio de Aragonia, S. Mariæ in Cosmedin diacono cardinali, de quo in Pontificum et cardinalium Vitis tom. III, col. 187, Oldoinus, resignatum, anno 1513, 16 Decembris die, Leo X restituit; hujus autem haud dudum post possessionem illi adiere.

758. « Jacobus de Aragonia, » inquit in suo ordinis Carthusiensis prospectu ad annum 1514 Camillus Tutinus, « prior Neapol. cum priore Clarimontis, aliisque monachis et fratribus conversis Carthusianis die 27 Februarii monasterii S. Stephani de nemore possessionem cepit. » Dicti itaque monasterii possessionem anni 1514 vig. sima septima Februarii die ac proin tribus nondum postquam id eis restitutum fuisset, elapsis mensibus, possessionem adiere Carthusiani; qui autem factum id sit, notius in sua de S. Brunone Historia cap. 35 se-

quentem fere in modum exponit: Jacobus de Aragonia, Carthusiæ Neapolitanæ prior provinciæque visitator, ac Petrus Acerri, Claromontanæ in Basilicata regni Neapolitani provincia Carthusiæ prior convisitatorque, qui designati ad id fuerant, priores Bononiensem, Mantuanum et Romaum adjunctos sibi habentes litterisque pontificis ac regis muniti, auxilio, quod eis Adamus Toraldus, Badulati baro, præstitit, sese ad S. Stephani monasterium contulerunt; quo cum pervenissent, a Cisterciensibus, qui voluntatis pontificis, per acceptas ab hoc litteras, jam ante facti fuerant certiores, supplicantium in morem inter festum æris campani sonitum obviam venientibus recepti ecclesiam mox sunt ingressi, cumque litteras pontificias ac regias prælegissent, modo a jure præscripto, monasterii possessionem, solemnibus post rem factam Deo actis gratis, adierunt. Ita fere quantum ad substantiam ille e Calabria monumentis mss., quæ, quod recentiori memoria gesta memorem, fidem hic mereri potest. Leo porro, qui erga Carthusianos benevolens sese præfati monasterii restitutione monstrat, alio haud dudum post majori adhuc favore eos affectit. Etenim eodem anno 1514 miraculis, quæ a S. Brunone patratæ ferebantur, via judiciaria non discussis, Carthusianis, ut festum ejus annum officio ecclesiastico celebrare, ejusque in precibus horariis commemorationem quotidie agere possent, vivæ vocis oraculo concessit. Id litteræ, quas ea de re Antonius cardinalis Papiensis, Carthusianorum protector, ipso anno 1514 ad hos dedit, manifestum faciunt. Eas adeo, quod et ad Sancti nostri gloriam multum faciant, e Benedicti XIV papæ de beatorum canonizatione et servorum Dei beatificatione lib. 1, cap. 41, huc transcribo.

759. His verbis concipiuntur: « Antonius miseratione divina tituli sanctæ Praxedis sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter cardinalis Papiensis necnon totius ordinis Carthusiensis protector universis, et singulis præsentibus nostras inspecturis, et lecturis salutem in Domino sempiternam. Cum ex nostro protectionis officio benevolentiaque, ac pietate, qua universo Carthusiensi ordini prædicto afficimur, hodie ad pedes sanctissimi domini nostri Leonis divina providentia papæ X præsentavimus venerabiles religiosos viros DD. Matthæum Bononiæ, Ludovicum Mantuæ, Jacobum Neapolis, et Hugonem S. crucis in Urbe ejusdem Carthusiensis ordinis domorum priores; et tam nos, quam religiosi prædicti plura de laudibus, præconiis, ac vitæ sanctitate beati Brunonis confessoris, ejusdem ordinis Carthusiensis primi fundatoris, ac institutoris, sanctitati suæ retulissimus, et exposuissimus; qui Vir beatus, declinante Christiana militia, et propter iniquitatis abundantiam charitate plurimum frigescente, tanquam dux strenuus ad resistendum hostibus novum in Ecclesia instruxit et instauravit exercitum, et in vineam, quam Dominus sua dextera plantaverat, jam vitiorum vepribus et spinis obsitam, veluti solertissimi

mus pater familias, tot fideles conduxit operarios, ut uberiores in dies ex ea fructus sanctæ Ecclesiæ proveniant, et odorem suavitatis proferat, et sanctitatis.

760. « Ipsius namque beati confessoris multiplex doctrinæ, vitæ castigatissimæ, innocentia, ac munditiæ exemplum plurimos generans sanctæ adoptionis filios, generatque, et nutrit in dies incessanter; ejus meritis ordo præfatus exornatur, et comprobatur miraculis, et assidue, quasi de virtute in virtutem, crescit, rigans montes de superioribus suis, et de fructu odorum suorum satiatur terra. Idcirco nos una cum præfatis prioribus ab eodem Domino, Domino nostro, venerabilium virorum Francisci de Puteo moderni generalis, aliorumque priorum, et universorum monachorum, monialium, conversorum, et personarum dicti ordinis nomine humiliter supplicavimus, ut pro omnipotentis Dei gloria, qui in suorum exultat veneratione Sanctorum, ac beati prædicti confessoris honore, illiusque evidentissimis sanctitatis operibus, signi que virtutum, quibus in carne positus claruit, et ad cælos evocatus perpetuo splendet, proque tam præclari ordinis decore de apostolica munificentia, et benignitate sub sexta Octobris die, qua die, posita carnis sarcina, idem beatus Bruno confessor ad perpetuam evolavit gloriam, festum quotannis in ejus memoriam, ac solenne officium dignis in Domino laudibus, et honoribus celebrandi, et commemorationem ejusdem cæteris diebus faciendi licentiam concedere dignaretur; quamvis idem beatus Bruno confessor non reperitur aliter canonizatus per summos pontifices prædecessores suos, ut moris est.

761. « Qui præfatus sanctissimus Dominus noster papa asserens, se jamdudum de laudibus, ac sanctitate ejusdem beati confessoris plurima intellexisse, arbitratus dignum esse, ac consonum rationi, ut quem Deus in hoc sæculo tantis donis, et gratis insignivit, assumptum in cælis, magis ac magis venerandum, et cui viventi dederat cor omnipotens ad præcepta, et legem vitæ, et disciplinæ, eidem nunc apud thronum divinæ gloriæ existenti impendatur in terris debitæ devotionis obsequium; hujusmodi nostris, et præfatorum priorum supplicationibus libenter annuens, dictis domino Francisco moderno, ac pro tempore generali existenti, et aliis prioribus, monachis, monialibus, conversis ac personis dicti ordinis, in ipsius ordinis duntaxat domibus, et eorum ecclesiis, seu capellis, festum prædictum solemniter colendi, et devotione debita celebrandi, præfati que Brunonis corpus, et memoriam dignis in Domino laudibus prosequendi, et venerandi, officiumque conveniens in honore ipsius beati confessoris agendi, et decantandi necnon commemorationem singulis diebus faciendi, ex tunc, et de cætero in perpetuum cum Dei benedictione licentiam vivæ vocis oraculo nobis facto benigne, ac favorabiliter concessit pariter, ac indulisit: non obstante quod idem beatus Bruno confessor

non inveniatur aliter canonizatus, ut supra : præsentibus quoque ibidem reverendissimo in Christo patre D. D. Laurentio Putio tituli sanctorum quatuor coronatorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbytero cardinale et reverendo patre domino Francisco Amellino cameræ apostolicæ clerico.

762. « Quare, ne apud quemquam de hujusmodi concessione possit aliquod dubium suboriri, præsentibus manu propria subscriptas, et nostri soliti sigilli appensione munitas confici jussimus, et per nostrum quoque secretarium subscribi fecimus in fidem, robur, et testimonium præmissorum, et veritatis. Datum Romæ in apostolico palatio die 19 mensis Julii anno 1514, pontificatus vero Domini nostri anno secundo. Antonius cardinalis Sanctæ Prædix protector manu propria. Antonius Testa Verulanus. » Tales sunt litteræ, quibus Antonius, S. R. E. tituli Sanctæ Prædix presbyter cardinalis Papiensis, ordinisque Carthusiensis protector, publice testatus est, quibuscumque ad hunc ordinem spectantibus sive viris sive mulieribus facultatem deferendi S. Brunonis cultum, iisdem litteris expressum, Leonem decimum, summum pontificem, vivæ vocis oraculo indulsisse. Zanottius in adornata a se S. Brunonis historia seu Vita, cap. 33, ita fere quantum ad substantiam scribit : Leo decimus papa anno 1514, die decima nona Julii, Brevi, ab Antonio cardinali Papiensi, ordinis Carthusiensis protectore, sibi oblato, subseripsit, quo, ut monachi, moniales, atque aliæ quæcumque personæ S. Brunonis institutum profitentes, in monasteriis suis S. Brunonis festum solemniter ritu officioque proprio sexta Octobris die quotannis celebrare, ejusdemque sancti Patris sui commemorationem in quotidiano officio ecclesiastico facere possint, concessit. Brevis hujusmodi autographum in majori Carthusia modo asservatur, in eoque pontificiæ approbationis testes fuisse leguntur cardinalis Laurentius Puccius et Franciscus Armellinus, reverendæ cameræ apostolicæ clericus.

763. Ita fere, ut jam monui, quantum ad substantiam ihe. Verum recitatas Antonii cardinalis Papiensis litteras fuisse abs hoc scriptore pro Brevi, quod Leo decimus papa concesserit, perperam acceptas, dubitandum non est, cum datum hoc fuisse scribat eodem anno et die, quo illæ datæ notantur, eademque, quarum tamen nomina paulo aliter scribit, personas etiam, nempe S. R. E. cardinalem Laurentium Putium, et Franciscum Amellinum, Cameræ apostolicæ clericum, qui pontifici, cum vivæ vocis oraculo præfatam facultatem Carthusianis concessit, in ipsis recitatis Antonii cardinalis Papiensis litteris adfuisse memorantur, Brevis pariter, quod Leoni decimo Antonius cardinalis, ordinis Carthusiensis protector, obtulerit, approbationi seu subscriptioni, per pontificem hunc factæ, præsentibus adstittisse affirmet. Ad hæc Leonem, non Brevi, quod concesserit, sed vivæ duntaxat vocis oraculo, Carthusianis, ut sanctum ordinis sui institutorem

A honorare modo jam dicto possent, anno 1514, 19 Julii die indulsisse, Antonii cardinalis recitatas litteras. eo ipso anno 1514 ac die 19 Julii, quo breve hujusmodi ex Zanottii opinione datum fuisset, signatæ, fidem faciunt ; ut sane, quin is scriptor hallucinatus hic sit, dubitari nullatenus debeat. Nec ii qui S. Brunonem a Leone decimo canonizatione, æquipollenti saltem, Sanctis fuisse ascriptum contendunt, ab errore immunes videntur, quemadmodum § sequens aperiet.

§ XLVII. *An Leo X papa Brunonem etiam canonizavit, et quænam, ad gloriam Sancti posthumam facientia, concessam ab hoc pontifice cultum ei deferendi facultatem proxime sint secuta.*

764. Leonem X papam non tantum, ut ecclesiasticus B Brunoni cultus deferretur, concessisse, verum etiam Sanctis eum ascripsisse seu canonizasse, nonnulli existimant ; ac imprimis quidem ex his existisse videtur eruditissimus Annalium ecclesiasticorum parens Baronius, utpote in suis ad Martyrologium Romanum adnotationibus hodie de Brunone ita observans : « Vita functus est anno Domini 1101, reclususque est inter sanctos a Leone decimo pontifice. » Verum aliter longe sensit Benedictus XIV papa ; etenim in suo De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione opere, lib. 1, cap. 41, § III, nullo pacto dici posse sanctum Brunonem a Leone X canonizatum fuisse, contendit, et sane non immerito, uti probant, tum quæ ipseniet ibidem adducit, tum quæ nos modo adducturi hic sumus. C Cum canonizatio, uti infra docebo, cultus præceptum importet, non fuisse sane Brunonem vivæ vocis oraculo, quo, ut ei cultus ecclesiasticus deferri posset, anno 1514 duntaxat impertivisse Leonem X papam, e recitatis cardinalis Papiensis litteris intelligitur, in sanctorum numerum ab hoc pontifice relatum seu canonizatum, manifestum est. Quare ut, sanctum Carthusianorum institutorem canonizatum a Leone fuisse verum esse queat, oportet ut altera hic illud post declaratione, vel vivæ itidem vocis oraculo vel litteris expressa, fecerit. Verum declarationis, vivæ vocis oraculo factæ atque a declaratione, in cardinalis Papiensis litteris memorata, distinctæ, qua in sanctorum numerum Leo D papa Brunonem retulerit, nullus omnino scriptor meminit.

765. Quod autem ad litteras seu bullam expressam, qua id fecerit, declarationem spectat, Tutinus quidem in Historiæ ordinis Carthusiensis prospectu, pag. 155, postquam, Leonem X, ut publicus S. Brunoni cultus deferri posset, anno 1514 vivæ vocis oraculo concessisse, narravit, ad annum 1515 subjungit : « Leo X bullam canonizationis sancti Brunonis generali ordinis Carthusiensis transmisit, et in ea plura in ordine servanda injungit. » Tutino porro, bullam a Leone, qua Sanctus canonizatus fuerit, datam fuisse, hic tradenti, alii etiam nonnulli assentiuntur. Nescio tamen, an hisce accenseri debeat Surius. Etsi enim ad scriptam a se Sancti

nostri Vitæ calcem metricè hunc in modum ejus A
canonizationem describat :

*Papa Leo, gestis et majestate verendus,
Cardineis patribus celebri circumdatus actus,
Certior est factus, quam sancte vixerit olim
Bruno ; quod obsequium, dum vixit, præstitit urbi,
Quodque per hunc cultu divino Ecclesia crevit.
Hujus et audierat certo miracula quædam.
Propterea votis Patrum concordibus illum
Rettulit in Divos ; festum concessit eidem
Octobris sexta celebrari luce quotannis ;
(Illo nempe die moriens ascendit olympum)
Erigere huic statuas, ac edificare sacella
Permittens ; super his confecta diplomata confert.
Ordinis hæc nostri mater Carthusia servat
Inter Romani multa instrumenta senatus ;*

huic tamen descriptioni præfigit hunc titulum :
« Canonizatio, ut vocant, S. Brunonis carmine con-
scripta ; » quibus e vocibus, fueritne vere a Leone
papa Bruno canonizatus, dubitare potest videri.
Ad hæc per diploma, cujus hic meminit, cum Zanottio.
(adi num. 762) Breve duntaxat, quo Sancti cultum
Leo permisit, fortassis intelligit. Ut ut sit, bullam
equidem, qua S. Brunonem Leo X canonizavit, da-
tam non fuisse, pro indubitato debet haberi.

766. Id sic ostendo: quod si bullæ hujusmodi, quæ,
facta licet tum Romæ, tum alibi diligentissima in-
dagine, inveniri haud potuit, anno 1515 a Leone data
fuisset, ea utique aut generali reverendorum Patrum
Carthusianorum capitulo, die septima Maii et se-
quentibus dicto anno 1515 in Carthusia Majori ce-
lebrato, si Maium sit prægressa, aut certe, si mense
hoc fuerit posterior, generali eorundem reveren-
dorum Patrum capitulo, anno 1516 die 21 Aprilis
et sequentibus in Majori i. idem Carthusia celebrato,
nota fuisset: neutri autem e capitulis hisce genera-
libus nota illa fuisse ullo modo videtur. Patres enim,
ut quotannis, prout a Leone pontifice fuerat con-
cessum, S. Brunonis festum sexta Octobris die
solemni ritu celebratur, officium conveniens de eo
agatur, quotidianaque in officio ecclesiastico com-
memoratio instituitur, in priori e duobus illis ca-
pitulis generalibus ordinaverunt, hancque ordina-
tionem nova condita in posteriori capitulo ordina-
tionem confirmaverunt, injungentes præterea ut S.
Bruno et in Litaniiis conventualibus invocetur, et
martyrologio inscribatur; bullam autem, qua Brun-
onem canonizavit, cultumque illum ei deferri pon-
tifex jusserit, non commemorant, facere id utique,
si bullæ hujusmodi cognitionem habuissent, non
omissuri. Ut quam verum id sit, studiosus lector
perspiciat, nihilque, quod ad gloriam Sancti post-
humam spectet, præteream, ambas ordinationes
illas, e Majori Carthusia a Carthusiano Parisiensi
supra sæpissime jam laudato mihi procuratas huc
transcribo. Prior seu illa, quæ in capitulo generali
anni 1515 condita fuit, sic habet: « Cum sanctissi-
mus dominus noster dominus Leo divina providen-
tia papa decimus et modernus, nobis et ordini no-

stro sua gratia dederit et concesserit licentiam et
auctoritatem, ut in singulis domibus dicti nostri
ordinis, et earum ecclesiis seu capellis possimus
festum beati Brunonis, Patris nostri solemnius co-
lere, et debita devotione celebrare, ejusque corpus
et memoriam dignis in Domino laudibus prosequi
et venerari et officium conveniens in honorem ipsius
agere et decantare, nec non commemorationem sin-
gulis diebus de eo facere, et alias, prout in desuper
confectis litteris (vimirum cardinalis Papiensis,
quas §. præced. dedi) plenius continetur.

767. « Propterea ne tantam gratiam neglexisse
videamur, ad Dei et ejusdem Patris nostri lau-
dem et honorem, Ordinis incrementum, et nostram
nostrorumque omnium salutem, consolationem, et
pacem, dictarum litterarum mentem et tenorem in-
sequentes, volumus et ordinamus, quod de cætero
annis singulis perpetuis futuris temporibus die sexta
mensis Octobris, qua die idem Pater noster, carne
solutus, beata fuit immortalitatis vestitus, festum
prædictum in omnibus et singulis domibus totius
Ordinis nostri prædicti et earum ecclesiis seu ca-
pellis in honorem et sub nomine et vocabulo ejusdem
beati Brunonis confessoris cum candelis solemnius
celebretur, et ab omnibus et singulis prioribus,
monachis, conversis, et aliis personis dicti nostri
Ordinis debita devotione colatur, ejusque corpus et
memoria dignis in Domino laudibus veneretur, fiat-
que et decantetur de eo ipsa die sexta Octobris so-
lemne officium cum duodecim lectionibus, capitulo,
refectorio, et cæteris cæremoniis, quæ in solemnibus
festis candelarum solent observari, in hunc videlicet,
qui sequitur, modum. Ad primas Vesperas Anti-
phona super psalmos, Sint Iumbi. Responsorium,
« Beatus servus. » Ad Matutinas octo primæ lectio-
nes, sermo beati Augustini episcopi, qui incipit:
« Dominus noster Jesus Christus, » sicut in festo S.
Martini. Quatuor vero ultimæ, Homilia beati Grego-
rii papæ, quæ incipit: « Sancti Evangelii, » super
Evangelio secundum Lucam: « Sint Iumbi vestri, »
sicut in festo S. Benedicti. Ad Missam dictum evan-
gelium: « Sint Iumbi vestri. » Cætera omnia tam in
Missæ, utrisque Vesperis, Matutinis, quam cæteris
Horis fiant sicut unius confessoris non episcopi, ex-
ceptis orationibus, quæ dicentur prout infra in pede
præsentis ordinationis sunt notata. Volumus pariter
et ordinamus, quod in vigilia dicti festi fiat absti-
nentia et in die fiat sermo in capitulo monachorum
et conversorum ad laudem ejusdem Sancti, et ad
reformationem Ordinis, et ceasetur ipsa die ab om-
nibus operibus, ut divinis laudibus facilius et de-
votius intendere valeamus.

768. « Item ordinamus, quod dictum festum scriba-
tur in Calendariis ordinis sub dicta die sexta Octo-
bris, et in Litaniiis post sanctum Benedictum po-
natur, scribatur, et ab inde dicatur « Sancte Bruno,
« ora pro nobis. » Item pariter Ordinamus, quod
singulis diebus, quibus cætera dicuntur solita suf-
fragia in Matutinis et Vesperis, immediate post

commemorationem sancti Joannis fiat de eo commemoratio in hunc modum: Antiphona, Similabo. Versus, Justum deduxit. Oratio, « Omnipotens sempiternus Deus, etc. Ut per ejus intercessionem et merita divinam in presenti gratiam, et æternam in futuro gloriam consequi mereamur. » Sequuntur Orationes ad Missam dicendæ, quarum prima dicitur in die ad utrasque Vesperas, Laudes et Tertiam, et quotidie ad commemorationem in Matutinis et Vesperis. ORATIO. « Omnipotens sempiternus Deus qui renuntiantibus sæculo mansiones paras in cælo, immensam clementiam tuam humiliter imploramus, ut, intercedente beato Brunone confessore tuo, vota, quæ proficundo fecimus, fideliter implere, et ad ea, quæ perseverantibus in te dignatus es promittere, valeamus salubriter pervenire. Per. » SECRETA. « Sacrandum tibi, Domine, munus offerimus, majestatem tuam suppliciter exorantes, ut per intercessionem et merita beati Brunonis confessoris tui, a peccatis omnibus et peccatorum omnium pœnis absoluti, acceptum tibi sacrificium in tuæ Passionis et nostræ Redemptionis memoriam offerre valeamus. Qui vivis. » COMPLANDA. « Per hæc sancta, quæ sumpsimus, Domine Deus, pium in nobis accende sanctæ Religionis affectum, ut ejus, quem ut patrem in terris colimus, vestigia insequentibus, quod, te donante, promissimus, te operante, implere, et cum vitæ finis advenerit, ad te, qui via, veritas, et vita es, pervenire mereamur. Qui vivis, » etc.

769. Posterior, seu quæ anno 1516 fuit præscripta, his verbis concipitur: « Ordinationem in præcedenti capitulo factam circa celebrationem festi beati Brunonis Patris nostri confirmamus, et eam perpetuo in Ordine nostro observari volumus et mandamus, hoc addito, quod, sicut in Letaniis privatis, ita et in conventualibus ponatur et scribatur, et ab inde dicatur: « Sancte Bruno, ora pro nobis. » Et in Martyrologio sub die sexta Octobris scribantur hæc verba: In Calabria depositio beati Brunonis confessoris, primi institutoris ordinis Carthusiensis. Et nihilominus ordinamus, quod de vita ejus noviter impressa legatur in refectorio singulis annis in singulis domibus Ordinis in dicto festo. » Duas has ordinationes, quæ e codice ordinationum, a capitulis generalibus conditarum, in titulo, iis in capite præfixo, desumptæ notantur, cum ipsis autographis concordare testatur ipsemet, qui iisdem subscribitur, reverendissimus ordinis Carthusiensis minister generalis Franciscus Bielet. Expende modo, studiose lector, duo ista jam recitata documenta, vixque dubito quin futurum sit, ut fateare, in horum saltem posteriori Carthusianos generalis anno 1516 celebrati capituli Patres pontificiarum, quibus S. Bruno canonizatus fuisset, litterarum facturos fuisse mentionem, si ad illorum hæc cognitionem venissent, missæque adeo, ut Tutinus verbis proxime recitatis memoriæ prodit, ad ordinis Carthusiensis generalem fuissent. Cum enim, qua pontifex, publice San-

ctum coli, vivæ duntaxat vocis oraculo impertierat, facultatis mentionem in priori facere capituli generalis anni 1515 Patres non omiserint, quis Bullæ pontificiæ, cultum Brunonis ecclesiasticum non tantum permittentis, sed etiam decernentis seu præcipientis, si bullam hujusmodi novissent, mentionem, arbitretur, capituli anni 1516 Patres facturos non fuisse in dictorum documentorum posteriori, quo confirmarunt, quod antea de cultu sancto Patri suo deferendo, cum is a pontifice, non præceptus, sed permissus duntaxat fuisset, statuerant?

770. Adhæc in posteriori e duabus recitatis ordinationibus, anno ex dictis 1516 condita, generalis capituli tunc celebrati Patres bullæ pontificiæ, a Leone decimo papa ad ordinis Carthusiensis generalem missæ, qua hic pontifex S. Brunonem canonizavit, non tantum non meminere, sed bullam hujusmodi a Leone ad ordinis sui generalem missam non fuisse, in hac ipsa ordinatione sua conjiciendi ansam præbent. Dum enim hæc, ut sanctus ordinis sui institutor martyrologio inscribatur, præcipiunt, non cum Sancti, sed cum Beati duntaxat titulo fieri id jubent, secus tamen verosimillime facturi, si bullæ pontificiæ vi, qua Bruno canonizatione saltem æquipollenti, ut vocant, canonizatus fuisset, Sancti titulum ei competere perspectrum habuissent. Nec est, quod reponas, Brunonem in præfata ordinatione, utpote qua per voces hæc, « Sancte Bruno, ora pro nobis, » in Litanis conventualibus invocari jubetur, Sancti titulo etiam condecorari; e cœlitibus enim, qui in Litanis hujusmodi, publice recitari haud solitus, invocantur, tam ii qui sunt, quam ii qui non sunt, in sanctorum album canonizatione seu formali seu æquipollenti relati, Sancti titulo solent affici. Verum demus etiam, nullius plane roboris esse, quæ e capitularibus Carthusianorum ordinationibus contra assertam a Camillo Tutino, quam ad ordinis Carthusiensis generalem anno 1515 Leo X papa miserit, canonizationis S. Brunonis bullam in medium hactenus adduximus; bullam equidem hujusmodi a pontifice illo datam nunquam fuisse. ac proin nec ad ordinis Carthusiensis generalem missam, indubitatum esse vel idcirco debet, quod S. Bruno, Carthusianorum parens ac institutor, a Leone decimo canonizatione nec formali nec æquipollenti Sanctorum numero fuerit adscriptus, uti, quæ jam nunc dicturus sum, manifestum efficiant.

771. Ante omnia, ut, an vere Sanctus a Leone canonizatus fuerit, melius perspiciatur, quid et canonizatio et beatificatio sit, sicque quidnam hæc inter et illam discriminis intercedat, videamus. Canonizatio, ut Benedictus XIV De servorum Dei beatificatione, et beatorum canonizatione lib. 1, cap. 41, num. 1 docet, duplex est, alia formalis, alia æquipollens. Formalis, quæ sit a summo pontifice, servata forma judiciali prolataque sententia, et observatis consuetis cæremoniis. Æquipollens, cum Dei servus, in antiqua cultus possessione existens, fama virtutum et miraculorum celebris, nulla prolata sententia

nec servato ordine judiciali, omissisque consuetis caeremoniis, coli jubetur in universa Ecclesia certodie per officii et missæ recitationem celebrationemque, ritu etiam, contra ac in canonizationis formalis bullis (adi laudatum Benedicti XIV opus lib. 1, cap. 38, num. 5 et seq.) fieri assolet, seu duplici seu semiduplici, quo fieri illud debeat, expresse ac nominatim, uti e variis canonizationis æquipollentis exemplis, a Benedicto XIV operis, mox iterum citati, lib. 1, cap. 41, adductis, intelligitur, determinato seu præscripto, ulteriorique proinde (adi iterum laudatum Benedicti XIV opus lib. 1, cap. 38, num. 5 et seq.) constitutione, ut Sanctus, qui canonizatione æquipollenti canonizatus fuit, ita coli possit, non requisita. Quod modo ad beatificationem spectat, hæc, non secus atque canonizatio, in formalem, atque æquipollentem dividitur: formalis quidem est, quando, prævia formali discussione virtutum et miraculorum, pontifex indulget ut servus Dei colatur, tanquam beatus, in aliquo certo loco; æquipollens vero, cum summus pontifex, prævia judiciali probatione famæ virtutum et miraculorum, approbat sententiam latam a iudice ordinario vel delegato super casu excepto a decretis Urbani VIII. Ita quantum ad substantiam in opere laudato lib. 1, cap. 42, num. 8, idem Benedictus XIV.

772. In eo itaque canonizatio seu formalis seu æquipollens a beatificatione seu formali seu æquipollenti potissimum differt, quod beatificatio permissionem duntaxat, canonizatio cultus præceptum importet, itemque quod in beatificatione cultus ad aliquam provinciam, diœcesim, civitatem religiosamve familiam contrahatur, in canonizatione ad Ecclesiam universam extendatur. Jam vero, cum hæc ita habeant, ac maxime quidem cum in iis, quæ ad beatum, qui canonizatur, spectant, examinandis judicialis ordo seu forma ad canonizationem formalem requiratur, Brunonem sane hac Sanctis non fuisse a Leone adscriptum, manifestum est. Neque vero id quisquam contendit. Quod autem ad canonizationem æquipollentem pertinet, nec hac Brunonem sanctis Leo adscripsit. Hunc enim in universa Ecclesia per officium et missæ celebrationem coli, eo modo, quem canonizationis æquipollentis descriptio, num. præced. data, includit, nunquam præcepit. Liqueat id ex eo, quod, quemadmodum in Appendice ad gloriam Sancti posthumam probabo, anno 1623 a Gregorio XV papa, ut festum S. Brunonis... die sexta Octobris... in Missali et Breviario Romano reponi, officiumque de eo semiduplex (verba sunt bullæ, a Gregorio hac de re data, infraque recitandæ) ab omnibus ubique fidelibus recitari libere et licite posset ac valeret, Carthusianis supplicantibus, concessum demum fuerit; unde consequitur, ut enimvero, Sanctum in universa Ecclesia per officium et missæ celebrationem coli, eo modo, quem canonizationis æquipollentis descriptio, num. præced. data, involvit, Leo X papa jam antea haud præcepisset. Atque hinc, simulque ex ante dictis ulterius

consequitur, ut nec bullam, qua S. Brunonem canonizavit, anno 1515 dederit, nedum ad ordinis Carthusiensis generalem miserit, contra ac verbis supra recitatis Camillus Tutinus tradit, aliique nonnulli, ab eo, quantum opinor, in errorem inducti, hodieque existimant.

773. Porro cum Sanctus noster, qui ex jam dictis a Leone X canonizatus non fuit, non aliter quam vivæ vocis oraculo, quo, ut cultu ecclesiastico officere eum possent, Carthusianis fuit concessum, a præfato pontifice beatis fuisse adscriptus inveniatur, non fuisse etiam id abs hoc factum beatificatione formali, sed tantum æquipollenti, facile, quantum opinor, quisque intelliget partim e jam data tum formali, tum æquipollentis servorum Dei beatificationis descriptione seu notitia, partim ex modo, quo in cœlitum honoribus S. Brunoni concedendis Leo papa processisse asseritur tum a Blomenvenna huncque secuto Surio in concinnatis a se sancti Vitis, tum ab Antonio S. R. E. cardinali Papiensi in litteris supra huc transcriptis. Ad formalem enim (adi num. 771) beatificationem formalem, quæ huic præeat seu prævia sit, virtutum miraculorumque servi Dei, qui beatis adscribendus proponitur, discussio requiritur; modus autem, quo Leo decimus in concedendis S. Brunoni cœlitum honoribus processit, sequens fuit: Cum hic pontifex, cui, ut S. Brunonem festo annuo officioque ecclesiastico honorandi quotidianamque de eo in precibus horarii commemorationem faciendi facultatem ordini Carthusiensi concedere dignaretur, priores Carthusiani deputati, et Antonius S. R. E. cardinalis Papiensis totius mox dicti ordinis, cujus protector erat, nomine supplicabant, « jam dudum de laudibus ac sanctitate ejusdem beati confessoris plurima intellexisset, arbitratus dignum esse ac consonum rationi, ut, quem Deus in hoc sæculo tantis donis et gratiis insignivit, assumptum in cœlis magis ac magis venerandum, et cui viventi dederat cor omnipotens ad præcepta et legem vitæ et disciplinæ, eidem nunc apud thronum divinæ gloriæ existenti impendatur in terris debitæ devotionis obsequium, » postulationi eorum lubentissime consensit.

774. Ita supra jam data num. 759 et seqq. Antonii cardinalis litteræ. Nec ab hisce ea in re Blomenvenna, cui etiam in substantia Surius ad amissum consonat, multum abludit. En ejus huc spectantia verba. Sic habent: « Sanctissimus dominus noster (nimirum Leo decimus papa) cum multorum relatione de eximia sanctitate beati Brunonis frequenter audisset, posthabita miraculorum inquisitione, indignum arbitratus est, eum, quem Deus tantis in hoc sæculo ornasset donis et gratiis, nunc assumptum in cœlis maximis non efferrî præconiis, et cui dedisset omnipotens cor ad præceptum et legem vitæ et disciplinæ, eidem nunc, apud thronum divinæ gloriæ quiescenti, debitæ devotionis obsequium non impendi in terris. Et propterea non modo generose auctoritate apostolica annuit, verum etiam voluit ut

In singulis domibus totius ordinis Carthusiensis... A
 ctantes, quos quidem viderim, sibi consentientes
 habet.
 776. Verba, quibus Blomenvenna dictam translationem anno 1514 e laudati Bononiensis prioris, qui presens huic adfuerat, testimonio affigit, sequentia hæc sunt : « Anno Domini... 1514 dominus Mathæus, prior domus Bononiæ, qui et ipse ad negotium supra dictum (restitutionem monasterii S. Stephani) urgendum deputatus fuerat, cum translationi ossium sancti Brunonis personaliter interesset, sacrum illius caput, ne cum ossibus altari imponeretur, tenebat in manibus; turbis vero congregatis et amantissimi sui Patroni sanctis reliquiis privari formidantibus, satisfaciebat dicendo, opus, sacrum caput, ab ossibus segregatum, auro et argento vestiri lapidibusque pretiosis ornari : atque ita diligentis custodiæ suspicionem ipsis auferens, ex speciali licentia summi Pontificis partem aliquam capitis detraxit, et aliis communicavit, et præcipue venerabili patri Gregorio, priori domus Friburgensis, portionem modicam de eodem capite dedit anno Domini 1515 tempore capituli generalis, quam ille, minutatim dividens, per domos provinciæ Rheni, sibi tanquam visitatori principali commissas, distribuit. Quia vero sanctus Bruno natione Coloniensis fuit, præfatus dominus Mathæus reservaverat portionem parvam de eodem capite pro prioro domus Coloniæ, eique in præsentia reverendi prioris Majoris Carthusiæ donavit plurimum gaudenti et devotione magna suscipienti anno 1516; qui Coloniæ reversus eodem anno pretiosissimum gratissimumque sibi munus in ecclesia domus suæ deposuit die Inventionis sancti Stephani; pulveres vero, ex divisione decedentes, distribuit domibus provinciæ Teuthoniæ, scilicet sancti Salvatoris prope Trajectum, sanctæ Mariæ in Monichusen, sancti Andreae prope Amsterdam, et sancti Bartholomæi prope Delft.

775. Verum qualicumque demum modus fuerit, quo Brunonem, sanctissimum Carthusianorum institutorem, beatis adscribi, a Leone decimo, summo pontifice, contigerit, fuit equidem ab hoc, ut illi cælitum honores publice deferre possent, Carthusianis concessum. Nec dudum hi facultatem illam irritam esse siverunt. Etenim ut in singulis ordinis sui domibus permixtus a summo pontifice cultus ab omnibus prorsus seu clericis seu conversis sancto Parenti suo deferretur, in capitulo generali, quod anno 1515, dictæ facultatis concessionem proxime secuto, celebratum fuit, districte, quemadmodum ordinatio in hoc condita supraque huc transcripta fidem facit, statuerunt, jamque ab ipso anno 1514, quo concessa eis a pontifice dicta facultas fuerat, corpus S. Brunonis e S. Mariæ de Turri, quemadmodum, nemine eis hæc in re contradicente, Tutinus in Historiæ ordinis Carthusiensis prospectu pag. 136 aliique docent, ecclesia ad ecclesiam S. Stephani de nemore transtulerant. Id quidem loco cit. dictus Tutinus, eodem demum anno 1515, quo condita fuit in generali ordinis Carthusiensis capitulo memorata ordinatio, factum scribit; verum quemadmodum hic scriptor, qui non prius quam seculo proxime elapso floruit, ac proin diu a re gesta absuit, in asserenda bulla, ad Carthusianos missa, qua Leo decimus papa S. Brunonem canonizavit, hallucinatus ex dictis est, ita etiam hic in assignando anno, quo sacræ Sancti reliquiæ ex ecclesia S. Mariæ ad ecclesiam S. Stephani de nemore fuerint translatae, omni dubio procul hallucinatur. Blomenvenna enim, qui eo ipso tempore, quo memorata sacrarum Sancti reliquiarum translatio contigit, in vivis exstitit, Carthusiæque Coloniensis (adi in chronologico ordinis Carthusiensis Theatro Morotium et in Bibliotheca Carthusiana Petreium) priorem egit, fuisse illam jam inde ab anno 1514 factam, in contexta a se S. Brunonis Vita e Matthæi, Carthusiæ Bononiensis prioris, qui rei gestæ interfuerat, relatione memoriæ prodit, omnesque prorsus scriptores alios, de re illa tra-

777. Translatum est autem corpus sancti Brunonis anno Domini 1514 per dominum Joannem Ruff abbatem, et, ut mihi retulit dominus Matthæus, de quo supra, impositum majori altari, ex candido marmore constructo, circumposito tabulato spissitudinis quatuor digitorum, crate etiam ferrea undique gyrante ipsum altare, cujus etiam mensa est de marmore candido. Est autem altare istud locatum in capite ecclesiæ sancti Stephani de Busco. Ita ille, apertissime sane docens, sacrum S. Brunonis corpus anno 1514 fuisse translatum. Nec hoc tantum e recitatis Blomenvennæ verbis habemus, verum etiam per Joannem Ruff abbatem, qui melius fortassis a Surio aliisque Joannes abbas S. Ruff vocatur, translationem fuisse peractam, eique etiam Matthæum, Carthusiæ Bononiensis Priorem, interfuisse. Ait porro in Sancti Vita a se conscripta cap. 33 Zanotius, solemnitati isti non tantum hunc, verum etiam Neapolitanæ, Claromontanæ in Basilicata regni Neapolitani provincia, Mantuanæ et Romanæ Carthusiarum priores præsentibus ausuisse. Et vero, licet id scriptoris synchroni æqualisve testimonio confirma-

tum nusquam inveniam, vel ex eo tamen, quod iidem A priores, ut Turritanum S. Stephani monasterium Ordini suo restituendum curarent, deputati antea fuerint, verosimillimum autumo. Sed hæc de iis, quæ ad sacri thesauri translationem spectant dixisse sufficiat; nunc de hoc ipso nonnulla dicamus. Ex eo, dum solemnitas ista perageretur, per Matthæum, Carthusiæ Bononiensis priorem, capitis partem fuisse modo, quem exponit, decryptam, Blomenvenna verbis proxime datis docet, uti etiam partis illius portionem unam Gregorio, Carthusiæ Friburgensis priori, anno 1515, alteramque Carthusiæ Coloniensis priori anno 1516 a laudato Mattheo, Carthusianorum Bononiensium priore, fuisse donatam.

778. Ac prior quidem Coloniensis, cui sacrum hoc donum fuit collatum, ipsemet qui isthæc in litteras mittit, quique, quod Leidæ seu Lugduni Batavorum natus sit, Leidensis etiam a patria nominatus non raro invenitur, Blomenvenna existit, uti liquet tum ex tempore, quo Carthusiæ Coloniensi a Petreio et Morotio præfuisse memoratur, tum ex Surio, qui eadem, quæ verbis jam datis Blomenvenna, in conscripta a se Sancti nostri Vita memorans, sequentia prodit memoriæ : « Quia sanctus Bruno patriam habuit Coloniam Agrippinam, idem dominus Matthæus ejus capitis parvam portionem donavit domino Petro Leidensi, Carthusiæ Coloniensis priori, cui munus illud fuit longe gratissimum, quique domum reversus anno 1516 donum pretiosissimum in ecclesia Carthusiæ Coloniensis die 3 Augusti reverenter deposuit. » Ita SURIUS. Verum qui factum, ut Matthæus, Carthusiæ Bononiensis prior, capitis S. Brunonis portionem Gregorio, Carthusiæ Friburgensis priori, provinciæque Rheni visitatori anno 1515, uti Blomenvenna verbis recitatis testatur, in generali ordinis Carthusiensis capitulo, de more in Carthusia celebrato, imperterritus, nec tamen eodem tempore partem capitis, Carthusiæ Coloniensis, quæ et ipsa in Rheni provincia sita est, destinatam, Blomenvennæ, qui etiam tunc provinciæ Rheni visitator erat, in manus tradiderit? Cum e duobus singularum ordinis Carthusiensis provincialium visitatoribus unus dumtaxat, uti in opere quod ordinis Carthusiensis Annales inscripsit, Innocentius le Masson lib. III, cap. 22 docet, ad capitulum generale, in Carthusia Majori celebrandum, teneatur quotannis accedere, capitulumque generali anni 1515 Gregorius, Carthusiæ Friburgensis prior, tanquam dictæ Rheni provinciæ visitator, interfuerit, facile intelligitur, qui factum esse queat, ut Blomenvenna, licet et ipse provinciæ Rheni visitator esset, capitulo generali anno 1515 non interfuerit, utque adeo ipsi Matthæus, Carthusiæ Bononiensis prior, parvam capitis S. Brunonis portionem, quam Carthusiæ Coloniensi, quod in hac civitate natus Sanctus esset, destinarat, ante annum 1516 in manus non tradiderit, seu ad illud usque tempus, quo illum capitulo generali interfuturum sciebat, in manus tradendum reservavit.

779. Porro translationis Sancti nostri occasione non tantum sacrorum ejus lipsanorum partem Carthusiæ Friburgensis prior, alteramque Coloniensis Carthusiæ prior, qui cum aliis Provinciarum Rheni et Teutoniæ seu Belgii Carthusiis, ut Blomenvenna etiam verbis supra huc transcriptis docet, sacrum donum communicarunt, obtinuerunt; verum etiam e sacro Carthusiensium ordine alii non pauci, ut dubitandum non apparet. Ac imprimis quidem Carthusiæ Parisiensis alumni os digiti, quod hodieque, ut Bailletus tom. III Vitarum col. 91 docet, ad pedem statuæ, Brunonem exhibentis, cernitur, sibi impetravere: At vero Zanottius in contexta a se Sancti Vita cap. xxxiii assertionem præterea huc facientem suppeditat, quæ, an veritati consonet, animi pendeo. B Ait enim, eo ipso tempore, quo sacrum Sancti nostri corpus transferri contigit, Jacobum de Aragonia, Carthusiæ Neapolitanæ priorem, e S. Brunonis corpore inferioris mandibulæ partem una cum duobus dentibus, facta sibi ad hoc a Pontifice facultate, cepisse, sacraque illa lipsana ad Franciscum a Puteo, Carthusiæ Majoris priorem, qui ad solemnem Sancto cultum procurandum non parum contulerat, donum misisse; Blomenvenna autem, qui ex jam dictis rei gestæ fuit æqualis, eamque etiam e Mattheo, Carthusiæ Bononiensis priore, qui Sancti translationi præsens adstitit, verosimiliter audivit, sacrum illud donum Francisco a Puteo, Carthusiæ Majoris priori, citius quam anno 1514, factum fuisse, idque ei non dono missum, sed ab ipsemet Jacobo de Aragonia, Carthusiæ Neapolitanæ priore, coram oblatum fuisse, memoriæ prodit.

780. En ejus huc facientia verba : Cum negotium, inquit, hujus restitutionis (Calabryni scilicet S. Stephani monasterii) urgeretur seu tractaretur, tempore, quo capitulum generale Carthusiæ celebrabatur, venit prior domus Neapolitanæ, cui negotium hoc commissum erat, et præsentavit reverendo patri domino Francisco, priori domus Majoris Carthusiæ, partem mandibulæ cum duobus dentibus sancti Brunonis, narravitque cunctis audire cupientibus, abbates domus sancti Stephani, in qua sacrum corpus beati Brunonis requiescit, tanta diligentia sacras reliquias ejusdem metu Carthusiensium, ne scilicet illud subtraherent, custodiavisse, ut, ossibus separatis atque ad diversa secretiora loca repositis, eisdemque locis sæpe mutatis, nemo scire posset ubi sacrae essent reliquiae, præter abbatem et alium fide dignum. » Haec tenus ille. Atque his quidem suis verbis, ut consideranti patebit, apertissime tradit, Sancti mandibulam una cum duobus ejus dentibus ad Puteanum, Majoris Carthusiæ priorem, a Neapolitanorum Carthusianorum priore dono non fuisse submissam, sed hunc ipsum, contra ac Zanottius scribit, dicto Carthusiæ Majoris priori, cum capitulo generalis tempore præsens ei adesset, sacrum illud munus obtulisse; quod autem ad tempus, quo res acciderit, spectat, tunc eam, cum, ut S. Stephani monasterium ordini suo restitueretur, Carthusiani

instarent, gestam scribit, ac proin antequam id A
hiscē restitutum fuisset. Jam vero cum restitutionis
hujus negotium anno 1514 mense Februario ex supra
dictis Pontificii decreti, anno 1513 dati, quo ea fieri
jubebatur, executione terminatum fuerit, tuncque
generale anni 1514 Carthusianorum capitulum, ejus
tempore Jacobus, Neapolitanus prior, præfatum
sacrum donum Francisco a Puteo offerre potuerit,
cetera um certe (neque enim ante Pascha gene'al'a
sua capitula Carthusiani unquam habent) nondum
fuisset, ex iis sane, quæ Blomenvenna verbis rec-
tatis scribit, consecrarium omnino est, ut ante
annum 1514, contra ac Zanottius tradit, Sancti
nostri mandibulam una cum duobus ejus dentibus
Francisco a Puteo, Carthusiæ Majoris priori, per
Jacobum, Neapolitanæ Carthusiæ priorem, offerri B
contigerit.

781. Ast, inquires, cum Cistercienses, dum penes
ipso esset S. Stephani monasterium, studiose
admodum ac callide, quemadmodum ex ipsismet
recitatis Blomevennæ verbis intelligitur, sacra
S. Brunonis ossa occulerint, qui factum, ut ex
hiscē mandibulam, quam una cum duobus Sancti
dentibus Carthusiæ Majoris priori dono daret, Ja-
cobus, Carthusiæ Neapolitanæ prior, antequam
monasterium illud Carthusianis restitutum esset,
obtinerit? Fateor, est sane cur nodus hic solutu
appareat difficilis. Atamen cum locus, quo S. Bru-
nonis corpus, aut, si mavis, sacra ejus ossa essent
recondita, Antonio Sabino, bonorum omnium ac
redituum monasterii S. Stephani procuratori seu
præfecto per cardinalem de Aragonia, commenda-
tarium hujus abbatem, constituto, jam inde ab
anno 1513, si Tutinus recte notet, aut etiam, si
Zanottii fides sit, jam inde ab anno 1502 divinitus
fuerit revelatus, fieri potest, ut mandibulam ex iis
duosque dentes ante annum 1514 a dicto cardinali,
qui bene erga Carthusianos erat affectus, Jacobus,
Carthusiæ Neapolitanæ prior, affinitate cum eo con-
junctus, acceperit. Quod cum ita sit, mandibulam
S. Brunonis cum duobus ejus dentibus ante ann-
num 1514 Francisco a Puteo, Carthusiæ Majoris
priori, datam fuisse, ob ea, quæ Blomenvenna, au-
ctor synchronus, ea de re memoriæ prodit, verosi-
milis, quam oppositum, a Zanottio, auctore recen-
tiore, traditum, mihi apparet, licet interim huic D

etiam suffragetur Camillus Tutinus, in Historiæ or-
dinis Carthusiensis prospectu scribens, anno 1514
reliquias aliquot, de Brunonis corpore collectas,
Carthusiis Majori, Coloniensi et Parisiensi distribu-
tas fuisse: cum enim is scriptor, quantum ad san-
cti reliquias, quas Coloniensis Curia a. n. 1514
obtinerit, ex jam supra dictis certo erret, pondus
iis, quæ de tempore, quo Sancti mandibula una cum
duobus ejus dentibus Francisco a Puteo seu Carthu-
siæ Majori tradita fuerit, Zanottius in litteras mittit,
addere non potest.

782. Cæterum etsi quidem, quæ de tempore ac
modo, quo capitis S. Brunonis mandibulam una
cum duobus dentibus a Jacobo de Aragonia, Carthu-
siæ Neapolitanæ priore, Franciscus a Puteo, Car-
thusiæ Majoris prior, obtinerit, Zanottius in litte-
ras mittit, pro certis atque indubitatis, uti jam
dicta probant, haberi atque queant, ei tamen, resi-
duam capitis S. Brunonis partem, hermæ argenteo,
Sanctum representanti, inclusam, in Calabrino
S. Stephani monasterio honorificæ hodieque asser-
vari, lucubrationis suæ sæpissime laudatæ cap. 33
proxime cit. asserenti, absque ullo scriptulo assen-
tiendum apparet. Præterquam enim quod Matthæus,
Carthusiæ Bononiensis prior, sacrum Sancti caput
a reliquis ossibus sejunctum, auro et argento ve-
stiendum, gemmisque ornandum esse, populo ad-
stanti, ut Blomenvenna verbis supra recitatis docet,
in Sancti translatione declaravit, scriptor ille e
Calabriæ monumentis, quæ sæpissime laudat, certo
rescire potuit quæ ea de re memoriæ prodit, at-
que vel hinc dubitandum etiam non est quin veri-
tati consonet, quod de reliquo Sancti corpore in
S. Stephani monasterio sub magnifico altari in arca
marmorea hodieque asservato e Calabriæ pariter,
quantum opinor, monumentis loco cit. docet, licet
interim hæc in rebus, ab ætate nostra remotioribus,
fidem indubitam facere non possint, hincque non
paucæ, quæ ex hisce Zanottius hausit, quæque data
opera confutare operæ pretium non erat, asserta
silentio prætereunda seu negligenda in commentarii
hujus decursu duxerim, non secus ac nonnulla alia
quæ ab aliis scriptoribus recentioribus traduntur,
nec sat probato veritatis aut etiam verisimilitudinis
fundamento suffulta arbitratus sum.

VITA ANTIQUIOR,

Auctore primorum quinque Carthusiæ priorum chronologo anonymo,

Ex antiquissimo bibliothecæ Carthusianorum Coloniensium ms. deprompta (f).

CAPUT UNICUM.

*Occasio conversionis S. Brunonis: solitudinem pe-
lere statuit, alios in idem propositum attrahit,
Gratianopolim pergit, in Carthusiæ eremum secedit,*

(1) De hac Sancti Vita, auctore, a quo, et tem-
pore quo scripta videtur, Commentarii prævii

*ad pontificem, ex hac evocatus, se confert, solitudi-
nem repetendi facultatem ab eo impetrat; in Turri-
tanam Calabriæ eremum se abdit, ibique moritur.*

1. Anno Dominicæ incarnationis 1082 vel circa
illum, dum solenne studium floreret Parisiis, præ-
num. 8 et septem seqq., quæ necessaria congrua-
que arbitratus sum, in medium adduxi, uti etiam de